

निवेदन ।

मने जणावतां अति हर्ष थाय छे के सदरहु ग्रन्थमाला जेओश्रीना पुण्यनामना स्मरणार्थे मारा तरफथी शरु करवामां आवी छे एओश्रीना प्रबल पुण्योदयथी खंचाइने एओश्रीना समुदाय तरफथी मने सारो साथ मळ्यो अने दोढ वर्ष जेटला दुंक समयमां सोळमा ग्रन्थांक तरीके आ ' आवश्यक निर्युक्ति दीपिका ' नामनो ग्रन्थ प्रथम विभागमां बहार पाडवामां आवे छे । सदरहु ग्रन्थ अद्यापि अमुद्रित छे अने ते आवश्यक निर्युक्ति तथा भाष्यनी मूळ गाथाना अर्थने दुंकाणमां समजवा इच्छनारने उपयोगी थइ पडे तेम होवाथी ज तेनुं प्रकाशन करवामां आव्युं छे ।

सदरहु ग्रन्थना कर्ता विपे हजी जेनुं जोइए तेवु साहित्य उपलब्ध नहि थवाथी ते संबंधमां कइ लखवामां आव्युं नथी । ग्रन्थनी समाप्ति थता सुधीमां जो प्राप्त थशे तो आपवामां आवशे ।

सदरहु ग्रन्थना प्रकाशनमां सम्पूर्ण द्रव्यनी सहाय नहि मळेली होवाथी तथा तेना बाकीना भागो प्रकाशित करवा माटे बीजी सहाय नहि मळेल होवाथी आ ग्रन्थनी उपजमांथी बाकीना भागोनुं प्रकाशन करी शकाय तं हेतुथी मूळ किमत राखवामां आवी छे ।

सदरहु ग्रन्थना प्रकाशनमां द्रव्यनी सहाय पू. मुनिराज श्रीतिलकविजयजी महाराजना उपदेशथी मळेल छे तथा ते शोधवामां पू. मुनिराज श्रीमानविजयजी महाराजे परिश्रम करेल छे तेथी तेओ बन्ने पूज्योनो ग्रन्थमाला तरफथी आभार मानुं छुं अने प्रमाद तथा प्रेस दोषथी जे कांइ भूल रही गइ होय ते सुधारीने वांचवा विनंति छे । एज ॥

वि. सं. १९९६ मागसर सुद ५ सुगत

मास्तर हीरालाल रणछोडभाई

॥ १ ॥

॥ अहम् ॥

आचार्यश्री विजयदानसखरीश्वरगुरुभ्यो नमः ॥
श्रीमद् माणिक्यशेखरसूरीश्वरचिरचिता-

॥ आवश्यकनिर्युक्तिदीपिका ॥

नत्वा श्रीवीरजिनं तदनु श्रीमेरुतुंगसूरिगुरुन् ।

कुर्वे श्रीआवश्यकनिर्युक्तेर्दीपिकाममलाम् ॥ १ ॥

श्रीमेरुतुंगसूरिगुरुभ्यो नमः ॥ श्री आवश्यकसूत्रनिर्युक्तिविषयः प्रायो दुर्गपदार्थः कथामात्रं निर्युक्त्युदाहृतं च लिख्यते—
इह श्रीदेववाचकइत्यपरनामा देवर्द्धिगणिज्ञानपञ्चकरूपं नन्दिग्रन्थं वक्तुकामो मङ्गलार्थं पूर्वमावलिका अभिधित्सुः सामा-
न्यतोऽहंस्तुतिमाह ॥ 'जयह'—

जयइ जगजीवजोणीवियाणओ जगगुरू जगणंदो ।

जगणाहो जगबंधू, जयइ जगप्पियामहो भयवं ॥ १ ॥

स्तुतिः द्विधा प्रणामरूपा, असाधारणगुणोत्कीर्तनरूपा च । तत्र आद्याऽनुक्ताऽपि सामर्थ्येन ज्ञायते, कथं ? य इह्यगु-
णवान् तं नमामि इति । द्वितीया द्विधा स्वार्थसंपदभिधात्री, परार्थसंपदभिधात्री च । स्वार्थसंपन्नो हि परार्थं प्रति समर्थः
स्यादिति प्राक् तामाह-जयति, इन्द्रियादीनां जयात्, को असावित्याह जगज्जीवयोनिविज्ञायकः जगद्धर्माऽधर्माकाश-
पुद्गलास्तिकायकालरूपं । जीवाः स्थावराद्याः, योनयो जीवोत्पत्तिस्थानानि ताः सचिताद्या बहुविधाः तासां विज्ञायको
विशेषेण ज्ञाता सर्वज्ञ इत्यर्थः । जगद् गृणाति इति जगद्गुरुः यथास्थितसर्वार्थवक्ता इत्यर्थः । एवं ज्ञानवाक्सामर्थ्याभ्याम्
स्वार्थसंपपदुक्ता । जगत् संज्ञिपञ्चेन्द्रियरूपं, तस्य धर्मदेशनादिनाऽऽनन्दहेतुत्वाज्जगदानन्दः, जगतश्चराचररूपस्य यथास्थ-
स्वरूपप्ररूपणलाभेनाऽलीकप्ररूपणापायनिरासेन च योगक्षेमकृत्त्वात् नाथो जगन्नाथः । तत्र अलब्धलाभो योगः लब्धस्य
परिरक्षणं क्षेमः । जगतः सर्वजीवरूपस्य सुखकृत्त्वाद्बन्धुः, तथा जयति सर्वोत्कर्षेण वर्त्तते, जगतो भव्यलोकस्य पारुनात्
पिता धर्मस्तस्याऽपि जनकत्वात्पितामहो । एवं परार्थसंपदपि उक्ता । भगवान् परमैश्वर्यवत्त्वेन स्वार्थपरार्थ-
संपन्नोऽहन् ॥ १ ॥ अथ आसन्नोपकारिश्रीवीरस्तुतिः ॥ 'जयइ'—

जयइ सुआणं पभवो, तित्थयराणं अपच्छिमो जयइ ।

जयइ गुरु लोगाणं, जयइ महप्पा महावीरो ॥ २ ॥

श्रुतानां सुशास्त्राणां प्रभव उत्पत्तिस्थानं वर्तमानश्रुतस्यार्थतः श्रीवीरोक्तत्वात्, तीर्थकराणां मध्ये न विद्यते पश्चिमो यस्मात्

सोऽपश्चिमः, लोकानां गुरुधर्मदेष्टा, महानचित्यशक्तिः आत्मा यस्य सः महात्मा श्रीमहावीरः, जयतीति पुनः पुनः स्तवाधिकारा-
ददुष्टम् । यतः 'सज्ज्ञायज्ज्ञाणतवओसहेसु, उवएसथुइययाणेसु । संतगुणकित्तणासु य न हुन्ति पुणरुत्तदोसाड' ॥१॥२॥ 'भदं'-
भदं सव्वजगुज्जोयगस्स, भदं जिणस्स वीरस्स । भदं सुरासुरनमंसियस्स, भदं धुयरयस्स ॥ ३ ॥

सर्वजगदुद्योतकस्य भद्रं भवतु । इह किल स्तुतौ चत्वारोऽतिशया वर्ण्यन्ते । ते चात्रैवं-सर्वजगदुद्योतकस्य इति सम्यग्-
जगदालोकनेन तथैव प्ररूपणेन च ज्ञानवचनातिशयौ, जिनस्य इति भावारजियादपायापगमातिशयः, सुरासुरनमस्कृतस्य
इति पूजातिशयः, एवं समवसरणाऽवस्था । तथा धृतं रजः कर्म येन स धूतरजाः तस्य, एवं सिद्धावस्था उक्ता ॥ ३ ॥
अथ अर्हतां संघस्थापकत्वात् संघस्य च अर्हद्वन्धत्वात् सङ्घस्तुतिमाह ॥ 'गुणभवणेत्यादि'—

गुणभवणगहण सुयरयणभरिय दंसणविसुद्धरत्थागा । संघनगर ! भदं ते, अक्खंडचारित्तपागारा ॥४॥

गुणाः पिण्डविशुद्ध्याद्या उत्तरगुणास्त एव भवनानि तैर्गहनं व्याप्तं, गुणभवनगहनं तस्य आमन्त्रणं हे गुणभवनगहन !
हे श्रुतरत्नभृत ! श्रुतमेव रत्नं श्रुतरत्नं तेन भृत !, हे दर्शनविशुद्धरत्थाक ! दर्शनं सम्यक्तमेव विशुद्धा रथ्या मार्गो
यस्य, प्राकृतत्वाद् आकारनिर्देशो यथा गोयमा ! हे सङ्घनगर ! सङ्घ एव नगरं सङ्घनगर ! ते भद्रं अस्तु, हे अखंडचारित्र-
प्राकार ! चारित्रं मूलगुणा महाव्रतरूपाः, अखण्डचारित्र एव प्राकारो यस्य ॥ ४ ॥ 'संजम'—

संजमतवतुंवारयस्स, नमो सम्मत्तपारियह्णस्स । अप्पडिचक्कस्स जओ, होड सया संघचक्कस्स ॥५॥

संयमः १७ भेदः तपांसि द्वादशधा तान्येव क्रमातुंबारा यस्य तस्मै संयमतपस्तुंबारकाय, सम्यक्त्वं एव पारियच्छं बाह्यपृष्टस्य बाह्याभ्रमिर्यस्मिन् तस्मै सङ्घचक्राय नमोऽस्तु । तथा नास्ति प्रतिलूपं तुल्यं अन्यत् परमतचक्रं यस्य सोऽप्रतिचक्रः तस्य सङ्घचक्रस्य सदा जयो भवतु ॥ ५ ॥ 'भदं'—

भदं सीलपडागूसियस्स, तवनियमतुरयजुत्तस्स । संघरहस्स भगवओ, सज्झायसुनांदिधोसस्स ॥६॥

उत्सृता शीलमेव पताका यस्य स उत्सृतशीलपताकः तस्य, प्राकृतत्वात् व्यत्ययः, तपोनियमाभ्यां तुरगाभ्यां युक्तस्य, तत्र तपः परिमितकालं इच्छानिग्रहः नियमो यावज्जीवं, सङ्घरथस्य भद्रं अस्तु, भगवतः पूज्यस्य शिवपुरगामित्वात्, स्वाध्यायो वाचनापृच्छनापरावर्तनाऽनुप्रेक्षाधर्मकथारूपः पञ्चधा स एव सुष्ठु नन्दिघोषस्तूर्यनादौ यस्य, यतो महारथाऽग्रे तूर्यनादा जायन्ते, यद्वा स्वाध्याय एव सुष्ठु नन्दी वर्द्धमानः घोषो निर्घोषो यस्य, स स्वाध्यायसुनन्दिघोषः तस्य ॥ ६ ॥ 'कम्म'—
कम्मरयजलोहविणिगगयस्स, सुयरयणदीहनालस्स । पंचमहव्वयथिरकन्नियस्स, गुणकेसरालस्स ॥७॥

कर्म द्विधा बध्यमानं प्राग्बद्धं च, तत्र आद्यं रजः पङ्कः तत् समं, द्वितीयं तु जलौघोपमं, ताभ्यां उत्कृष्टस्थित्यादि-युक्ताभ्यां विनिर्गतस्य, श्रुतरत्नं जनागमः तदेव दीर्घं नालं यस्य, पञ्चमहाव्रतानि एव स्थिरा कर्णिका सर्वपत्रमूलपीठं यस्य, गुणा उत्तरगुणा एव केसराणि यस्य प्राकृतत्वात् मत्वार्थे आलप्रत्ययः ॥ ७ ॥ 'सावग'—

सावगजणमहुआरिपरिवुडस्स, जिणसूरतेयबुद्धस्स । संघपउमस्स भदं, समणगणसहस्सपत्तस्स ॥८॥

श्रावकजना एव सुस्वरतयाऽऽसक्ततया च जिनगुणगायित्वेन मधुकर्य इव तामिः परिवृतस्य, जिन एव सूरः सूर्यः तस्य देशनारूपेण तेजसा बुद्धस्य संघषट्त्रस्य, भद्रं, श्रमणानां गण एव सहस्रं पत्राणां यस्मिन् तस्य ॥ ८ ॥ 'तव'—

तवसंजममयलंछण, अकिरियराहुमुहुदुद्धरिस निच्चं ।

जय संघचंद्र ! निम्मलसम्मचविसुद्धजोणहागा ! ॥ ९ ॥

तपःप्रधानः संयम एव मृगरूपं लाञ्छनं यस्य तस्याह्वानम्, अक्रिया नास्तिका एव राहुमुखानि तैः दुर्दृष्य अनभिभवनीय ! हे सद्धचन्द्र ! नित्यं जय, निर्मलं निरतिचारं सम्यक्तवमेव विशुद्धाऽऽदिमुक्ता ज्योत्स्ना यस्य तस्य आह्वानं हे सम्पक्त्वविशुद्धज्योत्स्नाक ! ॥ ९ ॥ 'पर'—

परतित्थियगहपहनानासगस्स, तवतेयदित्तलेस्स । नाणुज्जोयस्स जए, भदं दमसंघसूरस्स ॥ १० ॥

परतीर्थिका एव ग्रहाः तेषां प्रभाया नाशकस्य, तपस्तेज एव दीप्ता लेख्या प्रभा यस्य, ज्ञानमेव उद्योती यस्य तस्य, 'जए' जगति, दमः शमस्तत्प्रधानः संघ एव सूर्यः तस्य भद्रं अस्तु ॥ १० ॥ 'भदं'—

भदं धिइवेलापरिगयस्स, सज्झायजोगमगरस्स । अक्खोहस्स भगवओ, संघसमुद्दस्स रुंदस्स । ११ ।

धृतिः चारित्र्योत्साहः सैव वेला जलवृद्धिः तस्य । परिगतस्य व्याप्तस्य, स्वाध्याययोग एव कर्मदारणकृत् (कृत्वात्) मकरो यत्र तस्य, अक्षोभस्य, भगवतो महात्म्यवतः, संघसमुद्रस्य 'रुंदस्स' विस्तीर्णस्य भद्रं ॥ ११ ॥ 'सम्म'—

सम्मदंसणवरवइरददरूढगाढावगाढपेढस्स । धम्मवररणमंडिअचामीयरमेहलागस्स ॥ १२ ॥

गाथाः षट् मेरुवर्णने-सम्यग्दर्शनमेव सारत्वाद्द्वरं वज्रं वज्ररत्नं तन्मयं दृढं निश्चलं निशङ्कितादितया रूढं अनादिसिद्धं, गाढं निविडं सम्यक्त्वख्यात्मकतयाऽवगाढं भूमग्नं भव्यजीवान्तर्गतत्वेन स्थित्वात् पीठं मूलं यस्य तं सम्यग्दर्शनवरवज्रदृढ-रूढगाढावगाढपीठं, सङ्घमहामन्दरगिरिं वन्दे इति सम्बन्धः द्वितीयार्थे षष्ठी । धर्म एव रत्नमंडिता चामीकरमेखला सुवर्णमयं कडणं यस्य तं धर्मवररत्नमंडितचामीकरमेखलाक । धर्मो द्विधा मूलगुणा उत्तरगुणाश्च, इह मूलगुणा मेखला उत्तरगुणास्तु वररत्नानि ॥ १२ ॥ 'निय'—

नियमूसियकणयसितायलुज्जलजलंतचित्तकूडस्स । नंदणवणमणहरसुरभिसीलंगंधुछुमायस्स ॥ १३ ॥

नियमा एव कनकशिलातलानि, तेषूत्सृतानि उच्चानि शुभाशयवृद्ध्या, उज्वलान्यशुभाशयत्यागात्, ज्वलन्ति सूत्रार्थ-स्मृत्या, दीप्तत्वात् चित्तान्येव (त्राप्येव) कूटानि यस्मिन् तं नियमकनकशिलातलोत्सृतोज्वलज्वलच्चित्त(त्र)कूटं, प्राकृतत्वात् उत्सृतशब्दव्यत्ययः । मेरुपक्षे नन्दनवनस्य मनोहरेण सुरभिस्वभावेन गन्धेन उद्दुमायं संपूर्णं, सङ्घपक्षे तु नन्दयतीति नन्दनः सन्तोषः, 'वनषन संभक्तौ' वनन्ति सेवन्त इति नन्दनवनाः साधवः तेषां मनोहरेण सुरभिणा शीलगन्धेन यशोरूपेण उद्दुमायं पूर्णं ॥ १३ ॥ 'जीव'—

जीवदयासुंदरकंदरुहरियमुणिवरमइंदइन्नस्स । हेउसयधाउपगलंतरयणदित्तोसहिगुहस्स ॥ १४ ॥

‘जीव्या’ जीवयन्ताना एव सर्वाभिरुच्यन्ते कन्दराणि लघुतरनिवाराणि तेषु उत् प्राचल्येन वादलब्ध्या कुमतजयं
 पति इति धिया प्रविशति एव गुणैः तैः आकीर्णं व्याप्तं जीवदयानुन्दरकन्दरोद्भूतमुनिवरसृगेन्द्राऽऽकीर्णं, हेतुशतान्वयेव
 धाना गणधिया, तथा बगलन्ति धारसं सगन्धि, स्वानि ज्ञानादीनि, तथा दीप्ता औपध्यो लब्धयो यासु ईदृशा गुहाः
 मन्त्राभ्यामन्त्या यस्य तं हेतुजातगतगलद्रत्नदीप्तौपधियुक्तं, गुहास्तु प्रौढविवाराणि ॥ १४ ॥ ‘संवरं’—

संवरन्सज्जलपगलिभउज्झरपरनिरायभाषाधारस्स । सावगजणपउररवंतसोरनच्चंतकुहरस्स ॥ १५ ॥

संवरं पञ्चाभाभिरिति स एव कर्मोभलशाठनात् वरजलं तस्य प्रगलितो व्यूढ उज्झरः शमादिप्रवाहः तस्य प्रविराजमाना
 भास भाननास्या यस्य तं संवरजलपगलितोज्झरपरिविराजमानधारं । श्रावकजना एव प्रचुरा स्तुत्यादिभणनाद् रवन्तः
 सन्स्यन्तो यथा कृत्यन्त्य भूया येन ईदृशि जिनभैत्यादिरूपाणि कुसुराणि कूटान्तराणि यस्य तं श्रावकजनप्रचुररव-
 न्त्यन्स्यन्स्वर ॥ १५ ॥ ‘विषय’—

विषयभयप रसुणि रसुरंतविज्जुज्जलंतसिहरस्स । विविहुणकप्परुस्वगफलभरकुसुमाउलवणस्स ॥

विषयभययो परा अतएव अणि पराः ते एव स्फुरन्त्यो विद्युतः ताभिः जालन्ति दीप्यमानानि मुनिरूपाणि
 शिरसाणि यस्य तं विनयन्त्यप रसुणिरसुररिपुज्जलन्तितरं । विविधगुणा एव कल्पवृक्षकाः, स्वार्थे कप्रत्ययः, तेषां
 कल्पये, प्रविश्याणोसस्वारिणः, क्लृप्तानि नानाविधातिशयाः तैः आकुलानि वनानि अप्रमत्तसाध्वादिसमूहरूपाणि

यत्र तम् ॥ १६ ॥ 'नाण'—

नाणवररथणदिप्पंतकंतवेरुलियविमलचूलस्स । वंदामि विणयपणओ, संघमहामंदरगिरिस्स ॥१७॥

ज्ञानवराणि मत्यादीनि तेषु रत्नं केवलज्ञानं तदेव दीप्यमानं सर्वार्थप्रकाशकत्वात्, कान्ता जगन्मनोहारित्वात् विमला तदावरणकर्मक्षयात् वैडूर्यचूला यस्य तं ज्ञानवररत्नदीप्यमानकान्तविमलवैडूर्यचूलम् । विनयेन प्रणतः सङ्घं महान्तं सर्वोत्तमं मन्दरगिरिं ॥ १७ ॥ 'गुण' 'नगररह'—

गुणरथणुज्जलकडअं, सीलसुगंधितवमंडिउद्देसं । वंदामि विणयपणओ, संघमहामंदरगिरिस्स ।१८।
नगररहचक्कपउमे, चंडे सूरे समुद्दमेरंमि । जो उवमिज्जइ सययं, तं संघगुणायरं वंदे ॥ १९ ॥

गाथे वृत्तौ न, आद्या मेरोः सर्वविशेषणोक्त्यै, द्वितीया तु उपमासंग्रहाय, तत्र-गुणा एव रत्नमय उज्वल कटकौ मेखला यस्य, शीलेन परिमलेन सुगन्धं तपसा वनेन मण्डिता उद्देशाः पार्श्वदेशा यस्य द्वादशाङ्गश्रुतशिखरं, सङ्घमहामन्दरम् ॥ १८ ॥ यः सङ्घो नगरचक्ररथपद्मचन्द्रसूर्यसमुद्रमेरुभिः क्रमेण भव्यलोकनिवासात्, पापोच्छेदित्वात्, सन्मार्गायायित्वात्, लोकमध्यवर्तित्वेऽपि लोकधर्मासंश्लेषतः, सौम्यत्वात्, प्रकाशकत्वात्, गंभीरत्वात्, सदास्थिरत्वात् उपमीयते, अहं सततं तं संघं गुणाकरं वन्दे । रथचक्रइति व्यत्ययः प्राकृतत्वात् । मेरुंमि इति विभक्तिव्यत्ययश्च ॥ अथ

जिनगणभृत्स्थविरावलीभेदात् त्रिधाऽऽवलीका आह ॥ 'उसभं' 'विमल'—

उसभं अजियं संभवमभिनंदण, सुमइ सुप्पभ सुपासं ।

ससिपुप्फदंत सीयल, सिजंसं वासुपुअं च ॥ २० ॥

विमलमणंतय धम्मं, सन्ति कुंथुं अरं च माह्लिं च । मुनिसुवय नामि नेमिं, पासं तह वद्धमाणं च ॥

सुप्रभेति पद्मप्रभः, ससिपुप्फदन्तेति चन्द्रप्रभं सुविधिं 'अणंतय' इति अनन्तजित्शब्दो अनन्तजिनवाची ॥ २१ ॥

'पढमित्थ' 'मंडिअ'—

पढमित्थ इंदभूई, वीए पुण होइ अग्गिभूइत्ति । तइए य वाउभूई, तओ वियत्ते सुहम्मे य ॥ २२ ॥

मंडिअमोरियपुत्ते, अकंपिए चव अयलभाया य । मेअजे य पहासे, गणहरा हुंति वीरस्स ॥ २३ ॥

व्यक्तः सुधर्मा मण्डितपुत्रो मौर्यपुत्रः ॥ २२-२३ ॥

सम्प्रति श्रीवीरशासनं विजयते अतः तदेव स्तौति ॥ 'निब्बुइ'—

निब्बुइपहसासणयं, जयइ सया सबभावदेसणयं ।

कुसमयमयनासणयं, जिणिंदवरवीरसासणयं ॥ २४ ॥

निर्वृतिपथो मोक्षमार्गः रत्नत्रयरूपः तस्य शासनकं स्वार्थे कः, सर्वभावानां देशनकं प्ररूपकं, कुसमयानां अन्यतीर्थि-
कानां मदस्य नाशकं, कलावपि प्रवर्तमानतीर्थत्वात्, जिनेन्द्रेषु वरस्य श्रीवीरस्य शासनं जयति, अन्यदपि शासनं निधानपत्रं
यथावस्थितस्वर्णादिज्ञापनेन, निर्द्वैतेः समाधेः प्रभायाश्च शासनकं शिक्षकं, सर्वभावानां अभिज्ञानरूपाणां देशनकं, कुसमयो
दुर्भिक्षं तन्मदस्य नाशनकं स्यात् ॥ २४ ॥ 'सुह'—

सुहर्ममं अग्निवेशाणं, जंबूनामं च कासवं । पभवं कच्चायणं वंदे, वच्छं सिज्जंभवं तथा ॥ २५ ॥

सुधर्मणं गणधरं अग्निवेश्यायनं अग्निवेश्यगोत्रं, जम्बूनामानं काश्यपगोत्रं । प्रभवं कात्यायनगोत्रं, शय्यंभवं
वत्सगोत्रं ॥ २५ ॥ 'जस'—

जसभदं तुंगियं वंदे, संभूयं चैव माढरं । भद्रबाहुं च पाइन्नं, थूलभदं च गोथमं ॥ २६ ॥

यशोभद्रं तुंगिकणं व्याघ्रापत्यगोत्रं, तस्य द्वौ शिष्यौ संभृतिविजयो माढरगोत्रः, भद्रबाहुः प्राचीनगोत्रः, तथा संभृति-
शिष्यं स्थूलभद्रं गौतमगोत्रं ॥ २६ ॥ 'एला'—

एलावच्चसगोत्तं, वंदामि महागिरिं सुहर्त्विं च । ततो कोसिअगोत्तं, बहुलस्स सरिच्चयं वंदे ॥ २७ ॥

स्थूलभद्रस्य द्वौ शिष्यौ एलापत्येन पूर्वपुरुषेण समानं गोत्रं यस्य तं एलापत्यगोत्रं इत्यर्थः महागिरिं तथा वशिष्ठगोत्रं
सुहस्तिनं च । तत्र सुहस्तिनं आरभ्य सुस्थितसुप्रतिबद्धादिक्रमेणावल्लिकाः श्रीकल्पात् ज्ञेयाः । महागिरिशिष्यौ बहुलबलि-

स्महौ कौशिकगोत्रौ यमलबन्धू तयोर्मध्ये बलिस्सहो युगप्रधानोऽभूत् अत आह 'ततो' ततो महागिरेरनु बलस्य सदृशवयसं तुल्यवयसं यमलप्रावृत्वात् बलिस्सहं वन्दे ॥ २७ ॥ 'हारि'—

हारियगुत्तं साइं च, वंदिमो हारियं च सामजं । वंदे कोसियगोत्तं, संडिहं अज्जजीयधरं ॥ २८ ॥

तच्छिष्यं हारीतगोत्रं स्वातिं तच्छिष्यं हारीतगोत्रं श्यामार्यं प्रज्ञापनादिग्रन्थकारं, तच्छिष्यं कौशिकगोत्रं शाण्डिल्यं किं—

भूतं आर्याणां पूर्वसाधूनां जीतं सूत्रं धरतीति तं, अन्ये त्वाहुः—शाण्डिल्यशिष्यं आर्यगोत्रं जीतधराख्यं सूत्रं ॥ २८ ॥ 'तिस'—

तिसमुद्खायकितिं, दीवसमुद्देशु गार्हपत्येयालं । वंदे अज्जसमुद्दं, अक्खुभियससमुद्दगंभीरं ॥ २९ ॥

पूर्वदक्षिणापरदिक्स्थाः त्रयः समुद्राः त्रिसमुद्रं उत्तरतो वैताढ्यः ततः त्रिसमुद्रं यावत् ख्याता कीर्तिर्यस्य, द्वीपसमुद्रेषु गृहीतं पेयालं प्रमाणं येन द्वीपसागरप्रज्ञतेः अधिकविज्ञायकत्वात्, अधुभितसमुद्रवत् गंभीरं ॥ २९ ॥ 'भण'—

भणगं करगं झरगं, पभावगं गाणदंसणगुणाणं । वंदामि अज्जमंगुं, सुयसागरपारगं धीरं ॥ ३० ॥

आर्यसमुद्रशिष्यं आर्यमहुं, कालिकसूत्रार्थं भणति इति भाणकं, तदुक्तक्रियां करोति इति कारकं, आर्षत्वात् ह्रस्वः, तं ध्यायतीति ध्यायकं, ज्ञानं जीवादितत्त्वबोधः, दर्शनं सम्यक्तत्वं, गुणा मूलगुणादयः तेषां प्रभात्रकं, प्रकर्षेण संपादकं अहं आर्यमंगुं वन्दे किम्भूतम् ? श्रुतसागरपारकं, पुनः किम्भूतम् ? धीरम् ॥ ३० ॥ 'वन्दामि'—

वंदामि अजधम्मं तत्तो वन्दे य भद्दं गुत्तं च ।
तत्तो य अज्जवैरं तवनियमगुणेहिं वइरसमं ॥ ३१ ॥

आर्यधर्मं वाचकं, ततो भद्रगुप्तं, ततः श्रीवज्रं तपोनियमगुणैः वज्रतुल्यं अभेद्यत्वात् ॥ ३१ ॥ 'वंदामि'—
वंदामि अज्जरखिक्यं खमणे रखिक्य चारित्ते सब्वस्से ।
रयणकरडंगभूओ अणुओगो रखिकओ जेहि ॥ ३२ ॥

क्षपकान् कर्मक्षयकरान् रक्षितचारित्रसर्वस्वान् विचाररत्नानां करण्डकभूतोऽनुयोगः पृथक्करणेन साधूनां विस्मृतिं गच्छन् रक्षितः, एतद् गाथाद्वयं पदानुक्रमाभावेऽपि तत्समययुगप्रधानागमसूरीणां ज्ञापकं, क्षेपकत्वाद् वृत्तौ न उक्तं । अत्र केऽपि मंगोरार्यधर्मेति नामान्तरं आहुः ॥ श्रीमहागिरेः श्रीवज्रं यावदशपूर्विणः, आर्यरक्षितः तत् शिष्यः दुर्बलिकापुष्पश्च नवपूर्विणौ ॥ ३२ ॥ 'नाणं'—

नाणांमि दंसणांमि अ, तवाविणए णिच्चकालमुज्जुत्तं । अज्जं नंदिलक्खमणं, सिरसा वंदे पसन्नमणं ॥ ३३ ॥

ज्ञाने दर्शने तपोविनये नित्यकालं उद्युक्तं आर्यमद्भुशिष्यं आर्यं नंदिलक्षणं तपस्विनं ॥ ३३ ॥ 'वड्डु'—

१ एते द्वे गाथे नन्दौ न स्तः

वङ्कउ वायगवंसो, जसवंसो अज्जनागहत्थीणं । वागरणकरणभंगिय-कम्मपयडीपहाणाणं ॥ ३४ ॥
 पूर्वगतमूत्रं अन्यच्च वाचयन्ति इति वाचकाः तेषां नागहस्तिनां नन्दिशिष्याणां वंशो वर्द्धतां किं भूतः यशसो वंश इव
 यशोवंशः, अनुक्रमेण वाचकानां यशस्वित्वात्, व्याकरणं प्रसिद्धम् करणं पिण्डविशोभ्यादिसप्ततिभेदं, 'भंगिय'त्ति भङ्गैः निर्वृत्तं
 माङ्गिकं भङ्गवहलं श्रुतं, कर्मप्रकृतिः नामा ग्रन्थः तैः प्रधानानां ॥ ३४ ॥ 'जच्च'—

जच्चंजणधाउसमप्पहाण, मुद्दियकुवल्यनिहाणं । वङ्कउ वायगवंसो, रेवइनखत्तनामाणं ॥ ३५ ॥
 जाल्याजनधातुः जात्यं अज्जनाख्यं रत्नं तत्समप्रभाणां, मा भूद् अत्यंतकालिम्नि प्रत्यय इत्याह-मृद्धिकाकुबलयनिभानां,
 पक्कद्राक्षया नीलोत्पलेन च तुल्यानां, रेवतिनक्षत्रनाम्नां वाचकवंशो वर्द्धतां ॥ ३५ ॥ तत् शिष्यान् 'अय'—

अथलपुरा णिव्वंते, कालियसुयआणुओगिए धीरे । बंभद्दीवगसीहे, वायगपयमुत्तमं पत्ते ॥ ३६ ॥
 ब्रह्मद्वीपशाखोपलक्षितान् सिंहनामकान् अचलपुरे निःक्रान्तान् दीक्षितान् कालग्रहणेन पच्यते यत्तत्कालिकश्रुतं
 तस्याऽनुयोगे नियुक्ताः कालिकश्रुतानुयोगिकाः तान् उत्तमं वाचकपदं प्राप्तान् वन्दे ॥ ३६ ॥ तत् शिष्यान् 'जेसि'—

जेसि इमो अणुओगो, पयरइ अज्जावि अह्मभरहम्मि ।
 बट्टुनयरनिगगयजसे, ते वंदे खंदिलायरिए ॥ ३७ ॥

येषां अयं अनुयोगः प्रचरति प्रवर्तते, बहुनगरेषु निर्गतं प्रसृतं यशो येषां तान्वन्दे । यतो द्वादशवर्षदुर्भिक्षे 'भक्तद्विडियमुणीणं सुयं पण्डं, सुभिरके जाए समुदाए मिलए खंदिलायरियपमुहसंवेण जो संभइ त्ति संघटितं कालियसुयं, जम्हा एयं महराए कयति माहुरी वायणा भन्नइ, एगे भणंति सुयं न नडं अणुओगधरा विनडा एगो खंदिलायरिओ धरेइ' । भक्तार्थं स्थानेभ्यो गुरुभ्यश्च श्रष्टानां मुनीनां श्रुतं प्रणष्टं ॥ ३७ ॥ 'तत्तो'—

तत्तो हिमवन्तमहंतविक्रमे धिइपरक्कममणंते । सज्झायमणंतधरे, हिमवंते वंदिमो सिरसा ॥ ३८ ॥

तत् शिष्यान् हिमवत इव महान् विक्रमो विहारः प्रभूतक्षेत्रव्याप्तिरूपो येषां तान् हिमवन्महाविक्रमान्, 'धिइपरक्क-ममणंते'त्ति अनंतदृतिपराक्रमान् मकारोऽलाक्षणिक्ः, पराक्रमः कर्माणीनां जयार्थं, अनंतस्वाध्यायधरान्, अनन्तत्वं अर्थतो ज्ञेयं, जीवान्त्यादिज्ञानात्, हिमवतः स्ररीन् वन्दासहे ॥ ३८ ॥ पुनर्हिमवत्स्तुतिमाह—'कालि'—

कालियसुय अणुओगस्स, धारए धारए य पुव्वाणं । हिमवंतखमासमणे, वंदे णागज्जुणायारिए । ३९ ।

कालिकश्रुतानुयोगस्य धारकान् हिमवतो वन्दे, तत् शिष्यान् नागाऽर्जुनान् वन्दे ॥ ३९ ॥ 'सिउ'—

सिउमद्वसंपन्ने, अणुपुव्वी वायगत्तणं पत्ते । ओहसुयसमाथारे, नागज्जुणवायए वंदे ॥ ४० ॥

मृदून् मधुरवाग्भिर्मर्द्वोपलक्षितत्वात्, क्षान्त्यादिभिरपि संपन्नान् आनुपूर्व्या वयःपर्याययोः परिपाठ्या वाचकत्वं प्राप्तान्, ओषश्रुतं उत्सर्गमार्गयुतं तत्समाचरंति इति ओषश्रुतसमाचरकान् ॥ ४० ॥ 'गोविं' 'तत्तो'—

गोविंदाणं पि नमो अणुओगो विउलधारिणिं दाणं ।
निच्चं खंतिजुयाणं परूवणे दुल्लभिंदाणं ॥ ४१ ॥
तत्तो य भूयदिन्नं निच्चं तव संजमे अनिब्बिणं ।
पंडियजणसस्माणं वंदामि संजमविहिण्णु ॥ ४२ ॥

एतद् गाथाद्वयं वृतौ नास्ति । गोविन्दाचार्येभ्योऽपि नमोऽस्तु अनुयोगेऽर्थकथने विपुला धारणा स्मृतिः येषां ते विपुल-
धारणाः तेषु, इन्द्रेभ्यः नित्यं क्षान्तिप्रधानादया येषु तेभ्यः, सम्यगर्थप्ररूपणे इन्द्राणामपि दुर्लभेभ्यः, ततो भूतदिने
चन्दे तपःप्रधाने संयमेऽनिर्विण्णं खेदरहितं पण्डितजनसन्मान्यं संयमविधिज्ञं । गोविन्दाचार्यो युगप्रधानोऽपि शिष्यक्रमा-
भावात् वृतौ न उक्तः ॥ ४१-४२ ॥ 'वर'—

वरकणगतवियचंपग, विमउलवरकमलगभसरिवन्ने ।

भविअजणहिययदइए, दयागुणविसारए धीरे ॥ ४३ ॥

वरं तप्तकनकं चंपकं चम्पकपुष्पं, विमुक्कलं फुल्लं वरं कमलं हेमकमलं तद्गुर्भः कर्णिका तैः सहशवर्णांन् पीतवर्णांन् भवि-
कजनानां हृदयेषु दयितानभीष्टान् दयागुणे विशारदान् ॥ ४३ ॥ 'अहु'—

अङ्कभरहृत्पहाणे, बहुविहसज्ज्ञायसुमुणियपहाणे । अणुओगियवरवसभे, नाइलकुलवंसनांदिकरे ॥
अर्धभरते प्रभाणं इति प्रभा येषां तान् अर्धभरतप्रमाणान्, 'सुमुणिय'त्ति प्राकृतत्वात् व्यत्ययः सुष्ठु शुणितेन विज्ञातेन
बहुविधस्वाध्यायेन प्रधानान् अनुयोजिता वैयावृत्ये वरवृषभाः सुसाधवो यैः यद्वाऽनुयोगिकेऽनुयोगधरेषु वरवृषमान् धौरैर्य-
तुल्यान्, नागेन्द्रकुलस्थितमुनिवंशस्य नन्दिकरान् वृद्धिकरान् ॥ ४४ ॥ 'जग'—

जगभूयहिअपगब्भे, वंदेऽहं भूयदिन्नमायरिण् । भवभयवुच्छेयकरे, सीसे नागज्जुणरिसीणं ॥ ४५ ॥

जगद्भूतहितप्रगल्भान् भूतदिन्नाचार्यान् भवभयव्यच्छेदकरान् नागार्जुनऋषीणां शिष्यान् वन्दे ॥ ४५ ॥ 'सुमु'—
सुमुणियनिच्चानिच्चं, सुमुणियसुत्तत्थधारयं वंदे । सब्भावुब्भावणया तत्थं लोहिच्चणामाणं ॥ ४६ ॥

सुज्ञातं नित्यानित्यमिति स्याद्वादमयं वस्तु येन, सुज्ञातस्त्वार्थधारकान्, प्राकृतत्वाद् वचनव्यत्ययः, लोहित्यं वन्दे
सतां विद्यमानानां भावानां उद्भावनायां प्रकाशनायां तथ्यं सत्यं ॥ ४६ ॥ 'अत्थ'—

अत्थमहत्थस्खाणि, सुसमणवक्खाणकहणनिव्वाणि ।

पयईइ महुरवाणि, पयओ पणमामि दूसगणिं ॥ ४७ ॥

अर्थाः संक्षेपतः महार्थास्तु सविस्तराः तेषां स्वानि, सुश्रमणानां सुशास्त्रार्थव्याख्याने पृष्टार्थं कथने च 'निव्वाणि' ति

निर्दृतिः समाधिः यस्य तं सुश्रमणव्याख्यानकथननिर्वृतिं, प्रकृत्या, मधुरवाणिं, प्रयत आदरपरो दूष्यगणिं दूष्यवाचकं यः
संपूर्णं आगमं पठितवान् स गणिः उच्यते ॥ ४७ ॥ 'तव'—

तवनियमसच्चसंजम, विणयज्जवखंतिमद्दवरयाणं ।

सीलं गुणगद्दिआणं, अणुओगजुगप्पहाणाणं ॥ ४८ ॥

गाथा वृत्तौ न, तपोनियमादिषु रतानां शीलगुणैः अष्टादशसहस्रशीलगैः गर्दितानां ख्यातानाम् अनुयोगविषये
युगं कालमाश्रित्य सर्वजनेषु प्रधानानाम् ॥ ४८ ॥ 'सुकु'—

सुकुमालकोमलतले, तेसिं पणमामि लक्खणपसत्थे ।

पाए पावयणीणं, पडिच्छयसएहि पणिवइए ॥ ४९ ॥

तेषां दूष्यगणीनां प्रावचनिकानां प्रवचनस्य सिद्धान्तस्यार्थकथने नियुक्तानां पादान्, सुकुमारं मृदु कोमलं
ललितं तलं येषां तान्, तथा लक्षणैः प्रशस्तान् प्रणमामि । इह ये अन्यगच्छीयाः स्वाऽऽचार्यं पृष्ठा गच्छान्तरे
अनुयोगाय यान्ति अनुयोगाचार्येण च प्रतीच्छन्ते ते प्रातीच्छिकाः, आचार्यप्रतीच्छ्या चरन्तीति व्युत्पत्तेः, तेषां शतैः
प्रणिपतितान् ॥ ४९ ॥ 'जे अ'—

जे अन्ने भगवंते, कालिअसुयआणुओगिए धीरे ।
ते पणमिऊण सिरसा, नाणस्स परूवणं वोच्छं ॥ ५० ॥

ये अन्येऽतीता भाविनश्च भगवंतः श्रुतरत्नैश्वर्यभाजः कालिकश्रुताऽनुयोगिनो धीराः तान् शिरसा प्रणम्य ज्ञानस्य मत्यादि-
पञ्चभेदस्य प्ररूपणां प्ररूपणाकारि नन्दिनामकाध्ययनं अहं दूष्यगणिशिष्यो देववाचको वक्ष्ये ॥५०॥ इति स्थविवरालिविवरणं ॥
इह हि श्रीभद्रबाहुः श्रीआवश्यकनिर्युक्तिं विरचयन्नादौ मङ्गलार्थं नोआगमतो भावनन्दिमाह-यतो विशेषावश्यके-‘ तं
मंगलमाईए मझे पञ्जतए य सत्थस्स । पढमं सत्थत्थाऽविघपारगमणाय निर्दिहं ॥१॥ प्रथमं मङ्गलं शास्त्रार्थीविघ्नपारगमनाय
, तस्से व य थिज्जत्थं मज्झिमयं अन्तिमंपि तस्सेव । अबोच्छित्ति निमित्तं सिस्सपसिस्साह वंसस्स ’ ॥ २ ॥ तस्यैव स्थैयार्थं
मयध्मं मङ्गलं । अंत्यं तस्यैव शास्त्रस्य शिष्यप्रशिष्यादिवंशस्य सम्बन्धेऽव्युच्छित्तिनिमित्तं स्यात् । तत्थ आइमंगलं सामाह्य-
ज्ञयणं मङ्गलं वंदणज्ञयणं, अंतमंगलं पच्चक्राणज्ञयणं । भावनंदिस्तु ज्ञानपञ्चकं, तच्चेदं ॥ १ ॥ ‘ आभि ’—

आभिणिबोहियनाणं, सुयनाणं चैव ओहिनाणं च । तह मणपज्जवनाणं, केवलनाणं च पञ्चमयं । ५१।

अर्थाऽभिमुखो नियतो मतिरूपो बोधोऽभिनिबोधः अभिनिबोध एव आभिनिबोधिकं, आभिनिबोधिकं च तद्ज्ञानं च
आभिनिबोधिकं ज्ञानं मतिज्ञानं । श्रूयते इति श्रुतं-शब्दस्तेन तस्मिन् वा ज्ञानं श्रुतज्ञानं । यतः चूर्णौ-‘ जमत्थं ऊहिऊण नो
निदिसइ, तं अभिणिबोहियनाणं, जं पुण अत्थं ऊहिऊण निदिसइ तं सुयनाणं ’ ॥ अविद्युक्तं तु एतत् ज्ञानद्वयं स्यात्, ‘ जत्थ-

मइनाणं तत्थ सुयनाणं, जत्थ सुयनाणं तत्थ मइनाणं' इति वचनात् । चशब्दोऽनयोः स्वाम्यादिसाम्योद्योती, कथं ? यथा सम्यग्दृष्टिः मतेः स्वामी तथा स एव श्रुतस्यापि, यावान् मतेः स्थितिकालः तावान् श्रुतस्याऽपि, यथा मतिः सर्वद्रव्यविषया तथा श्रुतमपि, इन्द्रियसमुत्थे च द्वे अपि एवकारादेते व्यवहारात् प्रत्यक्षे अपि निश्चयात् परोक्षे, आत्मनो बाह्येन्द्रियैरर्थग्रहणात् । प्रत्यक्षाण्येवाऽन्यानि । अवधिर्मर्यादा सावधानता वा तथा ज्ञानं अवधिज्ञानं, च शब्दो मतिश्रुताभ्यां सह स्वामि-कालविपर्ययलाभसाम्यार्थः, कथं ? य एव मतिश्रुतयोः स्वामीः स एव अवधेरपि, यावान् मतिश्रुतयोः कालस्तावानवधेरपि, यथा मिथ्यादृशां मतिश्रुते अज्ञाने तथा इदं विभंगज्ञानं स्याद् इति विपर्ययसाम्यं, विभङ्गज्ञानिनः सम्यक्तवाप्तौ त्रयाणामपि युगपद् ज्ञानत्वस्य भावात् लाभसाम्यं, मनसः पर्यवाः पर्याया आकृतिविशेषाः तेषां ज्ञानं मनःपर्यवज्ञानं, तथाशब्दोऽवधिना छद्मस्थस्वामित्वरूपिद्रव्यग्राहित्वसाम्यार्थः, केवलं अन्यज्ञानानपेक्षं सम्पूर्णं च ज्ञानं केवलज्ञानं, चः पूर्वेणाऽप्रमत्त-भावयतिस्वामित्वाऽविपर्ययत्वसाम्यार्थः । अयं च ज्ञानानां क्रमः प्राय इत्थमेव लाभात्, आद्यं स्वावभासि, द्वितीयं स्वपराव-भासि, तृतीयं प्रत्यक्षं, तुर्यं तीनामेव, पञ्चमं क्षायिकं (शेषाणि) क्षयोपशमजन्यानि इति यथोत्तरं प्राधान्याच्च । मतिश्रुतयोरऽयं विशेषः, सर्वेन्द्रियोपलब्धार्थग्राहिणी मतिः, श्रोत्रेन्द्रियोपलब्धार्थग्राहकं तु श्रुतं, यद्वा उत्पन्नाविनष्टार्थग्राहिणी वर्तमानकाल-विषया मतिः, क्वचित् त्रिकालग्राहिणीत्यपि, श्रुतं तु त्रिकालविषयमुत्पन्नविनष्टाऽनुत्पन्नाऽर्थग्राहि । तत्र मतिज्ञानं द्विधा श्रुत-निश्चितं अश्रुतनिश्चितं च । अश्रुतनिश्चितं वैनयिकीवज्यौत्पत्तिकयादिधियः ॥ १ ॥ श्रुतनिश्चितं तु यत्पूर्वं श्रुतोद्भवं विषयग्रहण-काले तु तदनपेक्षं अवग्रहादि ॥ १ ॥ 'उग्ग'—

उगृह ईहाऽवाओ य, धारणा एव हुंति चत्तारि । आभिणिबोहिअनाणस्स, भेयवत्थू समासेणं । २।
अव्यक्तं रूपादेः ग्रहणं अवग्रहः ॥ १ ॥ अवगृहीताऽर्थविशेषालोचनमीहा ॥ २ ॥ ईहितार्थनिश्चयोऽवायः ॥ ३ ॥ अव-
गतार्थस्य हृदि संलग्नं असंलग्नं वा धरणं धारणा ॥ ४ ॥ चशब्दोऽवग्रहादीनां पृथक् पृथक् स्वरूपज्ञापकः, एवमिति क्रमेण
आभिनिवोधिकज्ञानस्य भेदवस्तूनि भेदपदानि चत्वारि समासेन संक्षेपेण स्युः ॥ २ ॥ इह विशेषोपयोगो ज्ञानं, सामान्यो-
पयोगो दर्शनम्, तत्र ज्ञानात् दर्शनस्य अल्पावरणत्वात् आदौ छन्नस्थानां दर्शनं स्याद्, अत आह ॥ २ ॥ 'अत्था'--

अत्थाणं ओगहणम्मि, उगृहो तह विचारणे ईहा ।

ववसायम्मि अवाओ, धरणं पुण धारणं बिंति ॥ ३ ॥

अर्थानां शब्दादीनां अवग्रहणे निर्विकल्पादाने अवग्रहः । स द्विधा व्यञ्जनाऽवग्रहोऽर्थावग्रहश्च । तत्र व्यञ्जनानां शब्दादि-
द्रव्याणां उपकरणेन्द्रियप्राप्तानां अवग्रहोऽव्यक्तं ग्रहणं व्यञ्जनावग्रहः । अयं दृङ्मनोवर्जेन्द्रियाणां स्यात्, दृङ्मनसोस्तु स्व-
स्वविषयद्रव्यैः सहामिलनात् न, व्यञ्जनावग्रहन्त्यसमये चक्षुर्मनसी त्वाश्रित्याद्यसमये चोपात्तशब्दाद्यर्थानां अवग्रहोऽर्थावग्रहः ।
कोऽर्थः—सुप्ताद्यवस्थायां शब्दादिद्रव्याणां श्रोत्रादीन्द्रियैः सहयोगे यावन्न चेतयते तावद् व्यञ्जनाऽवग्रहः, स चान्तरमुहूर्त्तं,
चेतनासमये तु अर्थाऽवग्रहः, स तु आद्यसमये नैश्वयिकः, शेषकालं हुंकारादिकुर्वन् ईहाया अर्वाण् व्यावहारिकोऽतमुहूर्त्तं
छन्नस्थोपयोगस्यान्तर्मुहूर्त्तमात्रत्वात् ॥ तत्र मनसः स्वप्नेऽक्षव्यापारं विना च ध्यायतोऽर्थावग्रहः स्यात्, तथाऽर्थावग्रहगृहीतानां

शब्दादीनां अर्थानां मधुरतादयः शङ्खधर्मा अत्र घटन्ते न तु खरतादयः शार्ङ्गधर्मा, इत्यादौ सद्भूतार्थविशेषाद् ग्राहकेऽसद्-
 भूतार्थविशेषपत्यागाभिमुखे इन्द्रियैः मनसा च संजाते विचारणे ईहा । अत्र ईहावग्रहभेदाः सामान्यग्राहित्वात् दर्शनं, ते तु
 चक्षुदर्शनञ्चक्षुदर्शनयोरन्तर्भवन्ति । शेषभेदाः तु विशेषग्राहित्वाद् ज्ञानं । इह तु बोधरूपत्वात् ज्ञानशब्देन एव द्वयमप्यात्तं
 ज्ञेयं । तथा शांख एवायं शब्द इत्यादौ व्यवसाये निश्चयेऽवायोऽवगमः । अर्थानां शब्दादीनां धरणं धारणं ब्रुवते
 अर्हदाद्याः । सा चाविच्युतिस्मृतिवासनाभेदात् त्रिधा । तत्र शब्दादीनां अवाये सति संलग्नः तदुपयोगोऽविच्युतिः ।
 कालान्तरे पुनः तस्य स्मरणं स्मृतिः, तयोरन्तरे स्मृतिहेतुः संस्कारो वासना । पुनः शब्दो निश्चये । इह दृङ्मनो-
 वर्जेन्द्रियाणां भावाच्चतुर्धा व्यञ्जनाऽवग्रहः । सर्वेन्द्रियमनोजातत्वात् षोढार्थविग्रहः । एवं ईहाऽवायधारणा अपि प्रत्येकं
 षोढा सर्वाक्षमनोभिर्भावित्वात्, ततः सर्वे एते भेदाः २८ अष्टाविंशतिः । इह व्यञ्जनावग्रहो ज्ञानहेतुत्वाद् अव्यक्तबोधोधात्
 च ज्ञानत्वेनोक्तः । अमी च बहु १ बहुविध २ क्षिप्र ३ निश्चित ४ निश्चित ५ ध्रुव ६ अबहु ७ अबहुविध ८ अक्षिप्र ९
 अनिश्चित १० अनिश्चित ११ अध्रुवाख्यैः १२ द्वादशभेदैः गुणिताः त्रीणि शतानि षट्त्रिंशदधिकानि स्युः । तत्र बहु-
 वाद्यनादे इयन्तो भेरीशब्दा इयन्तोऽन्त्येषां इत्यवाये बहुनामवायास्तस्यैहावग्रहयोरपि बहुसंज्ञा ज्ञेया, स्निग्धत्वमाधुर्याध्व-
 ग्रहणे बहुविधं, शिप्रावग्रहणे क्षिप्रः, वज्रादिलिङ्गनिश्चया चैत्येऽमी शब्दा इत्यादिज्ञानं निश्चितः, असंशये निश्चितः, सदैव
 तथाऽवगमे ध्रुव इति भेदैः स विपक्षैरबह्वादिभिर्विभिन्ना द्वादश, एवं भेदानन्त्यमपि क्षयोपशमवैचित्र्यात् ॥ ३ ॥ 'उग्न'—
 उग्नह इकं समयं, ईहावाया मुहुत्तमंतं(मच्छं) तु । कालमसंखं संखं च, धारणा होइ नायव्वा । ४।

अवग्रहो नैश्वयिकोऽथविग्रह एकं समयं स्यात्, ईहावार्यौ मुहूर्त्तार्थि स्यातां, इह मुहूर्त्तशब्देन घटिकाद्वयमानः काल उच्यते, तस्याऽर्थं तुशब्दो विशेषणार्थः-तेन मुहूर्त्तार्थशब्देन तत्त्वतोऽन्तर्मुहूर्त्तं ज्ञेयं, अन्ये तु 'मुहुत्तमंतं' तु पठन्ति, तत्र मुहूर्त्तो-न्तरित्यन्तर्मुहूर्त्तमेवेत्यर्थः । 'काले'त्यादि कोऽर्थः त्रिविधाया धारणाया मध्येऽविच्युतिस्मृती अन्तर्मुहूर्त्तं वासना त्वसंख्यत-वर्षायुषां असंख्येयं संख्येयवर्षायुषां संख्येयं कालं स्यात्, यद्यप्यभ्यासादिवशाद् रूपादीनां त्वरितं ग्रहणं जायते तथाप्यवग्र-हाद्याः क्रमेण सर्वदाऽपि स्युः, परं कालस्य सूक्ष्मत्वात् ते भवन्तो न ज्ञायन्ते । एवं विशिष्टविशिष्टतज्ञानेऽवग्रहेहावायधारणा परंपरा बह्व्यः स्युः ॥ ४ ॥ इन्द्रियविषयग्रहणयुक्तिमाह ॥ ४ ॥ 'पुष्टं'—

पुष्टं सुणेइ सदं, रूवं पुण पासई अपुष्टं तु । गंधं रसं च फासं च, बद्धपुष्टं वियागरे ॥ ५ ॥

जीवः स्पृष्टं तनौ रेणुवत् श्रोत्रे लग्नमात्रं शब्दं शब्दद्रव्यौघं, श्रोत्रस्य घ्राणादिभ्यः पटुत्वात्, शब्दस्य च गन्धादिभ्यः सूक्ष्मत्वभावुकत्वबहुद्रव्यत्वात्, उत्कृष्टत आत्माङ्गुलनिष्पन्नेभ्यो द्वादशयोजनेभ्य आगतं शृणोति, रूपं पुनरस्पृष्टं साधिकं योजनलक्षं यावदभासुरं, भासुरं तु परतोऽपि पश्यति तद्योग्यस्थानस्थमेव, तुरेवार्थः । गन्धं रसं स्पर्शं च बद्धस्पृष्टं व्याकुर्यात्, स्पृष्टं च तदात्मप्रदेशः सह बद्धं च बद्धस्पृष्टं, नूतनशराचेण सहाम्भोवत् । तत्र गन्धं रसं स्पर्शं उत्कृष्टतो नवयोजनागतं जीवो वेत्ति, गन्धादीनां पुद्गलानां बादरत्वाभावुकत्वाल्पत्वात्, घ्राणादीनां चापटुत्वात्, जघन्यतः तु सर्वेन्द्रियाण्यङ्गुलासंख्येय-भागादागतं विषयं जानन्ति । चक्षुस्त्वङ्गुलसंख्येयभागस्थं पश्यति, मनसस्तु न विषयप्रमाणं, पुद्गलानां अमूर्तीणां धर्मा-धर्माकाशकालात्मद्रव्याणां च ग्राहित्वात् केवलज्ञानवत् ॥ ५ ॥ इह मतिमेदाधिकारे रूपरसगन्धादिग्रहणात्, शब्दस्य

ग्रहणयुक्तः विपमत्वात् शब्दपुद्गलानां च व्यापकत्वात् पङ्काथाभिः भाषाग्रहणादिविचारमाह ॥ ५ ॥ 'भासा' —

नियमा पराघ्राए ॥६॥
भासासमसेढीओ सद्, जं सुणइ मीसयं सुणई । वीसेढी पुण सद्, सुणेइ नियमा पराघ्राए ॥६॥

इह वक्त्रा उच्यमानानि शब्दद्रव्याणि भाषा उच्यते, तानि च सर्वलोके सन्ति, तथा श्रेणयो नभःप्रदेशंपक्तयः ताश्च सर्वस्यैव भाषमाणस्य पट्सु दिक्षु सन्ति, यास्तच्छृष्टा भाषाऽऽद्यमयादारभ्य लोकान्तं अनुधावति, भाषायाः समश्रेणयो भाषासमश्रेणयः ता इतो गतो भाषासमश्रेणीतः, पट्सु दिक्षु समपंक्तिगतोऽयं शब्दं शृणोति, तं भाषकोत्सृष्टं तद्भावितान्तरालस्थ-शब्दद्रव्यमिश्रितं शृणोति, विश्रेणिं त्रिदिशं इतः पुनः नियमात् पराघ्राते सति शृणोति, उत्सृष्टभाषाद्रव्याभिघातवासितान्य-शब्दद्रव्यौघमित्यर्थः, न तूत्सृष्टं मिश्रं वा, तयोरनुश्रेणिगतेः प्रतिघाताभावाच्च, द्विः शब्दोक्तिः वासितशब्दस्यापि तथाविध-शब्दपरिणामज्ञप्तेः । इह भाषकः शब्दपुद्गलान् स्वात्मप्रदेशव्याप्ताकाशदेशस्थानेवाऽऽदत्ते न त्वन्यदेशस्थान् ॥६॥ 'गिण्ह' —

गिण्हइ य काइएणं, निसिरइ तह वाइएण जोएणं । एगंतरं च गिण्हइ, निसिरइ एगंतरं चैव ॥

अत्र एक एव कायव्यापारो व्यवहारात् त्रिधा उच्यते, येन तु द्रव्याण्यादत्ते स कायिकः, येन तु वाग्द्रव्याणि भुञ्चति स वाचिकः, येन मनोद्रव्याणि मनस्त्वेन परिणमयति स मानसः, तत्र कायिकेन योगेन वाग्द्रव्याणि गृह्णाति, च एवार्थे तथा वाचिकेन तु निमृजति भुञ्चति, एकान्तरं च गृह्णाति, एकान्तरं चैव निमृजति यथा ग्रामादन्यो ग्रामो ग्रामान्तरं । तथा एकस्मात् समयात् एक एव अनन्तरोपि समय एकान्तरः, कोऽर्थः आद्यसमये आदत्ते द्वितीये पूर्वाऽऽत्तानि भुञ्चति, युञ्जगपद-न्यान्यादत्त अत्रैकसमये निसर्गदानक्रियाद्वयं न दोषाय, यतः एकसमये उपयोगद्वयं न स्यात्, परं क्रियाबहुव्योऽपि स्युः, एवं

वृतीयादिष्वपि, अन्त्ये तु मुञ्चत्येव नाऽऽदत्ते, स्थापना

त्र नि नि नि
० त्र त्र ०

॥ ७ ॥ 'त्रिवि'—

त्रिविहस्मि सरीरंमि, जीवपप्सा हवंति जीवस्स ।

जेहि उ गिण्हइ गहणं, तो भासइ भासओ भासं ॥ ८ ॥

औदारिकवैक्रियाहारकरूपे त्रिविधे शरीरे जीवस्य जीवप्रदेशा भवन्ति, जीवस्य प्रदेशा इत्येवोच्यमाने भिक्षोः पात्रं इत्यादिवत् जीवात् प्रदेशानां भिन्नताऽपि स्यात् तद् (तस्माद्) उक्तं जीवप्रदेशा जीवस्य आत्मभूता इत्यर्थः, येः ग्रहणं वाग्रव्यौघं गृह्णाति तुशब्दात् न सदैव, किन्तु वक्तव्योपक्रमे सति, ततो गृहीत्वा भाषको भाषां भाषते ॥ ८ ॥ 'ओरा'—
ओरालिय वेउन्विय आहारो, गेण्हई मुयइ भासं । सच्चं सच्चामोसं, मोसं च असच्चमोसं च ॥९॥

औदारिकः, वैक्रियः, आहारकः तद्देहत्रयवान् इत्यर्थः । गृह्णाति मुञ्चति च भाषां, तत्र वृतिर्यं च औदारिकदेहिनः, देवनारका वैक्रियदेहाः, आहारकदेहश्चतुर्दशपूर्विकृतः स्यात्, किंविधां भाषां? 'सच्च' मित्यादि, सत्यां, सत्यामृषां, मृषां, असत्यामृषां च । इह भाषामेदान् स्पष्टान् वच्मि । सविद्यमानेभ्यो जीवादितत्त्वेभ्यो हिता भाषा सत्या, यथास्थितवस्तुस्वरूपाभिधायिनीत्यर्थः, सा दशधा जनपदसत्यं यथा कौंकणादिषु पयः पिच्चमित्यादि ॥ १ ॥ संमतसत्यं काविरूढिः अकिरिय-राहुमुहदुद्धरिसेत्याद्या, कुमुदादीनामपि पङ्कोत्थत्वे पद्ममेव पङ्कजमित्याद्या च ॥ २ ॥ स्थापनासत्यं लेप्यादिष्वयं जिन इति,

वर्णाङ्गाकारेण्यममुको वर्णोऽङ्को वा इति च ॥ ३ ॥ नामसत्यं निर्धनोऽपि श्रीपतिः ॥ ४ ॥ रूपसत्यं अक्रियोऽपि वेप-
भृत्वाद् यतिः ॥ ५ ॥ प्रतीत्यसत्यं यथा वृणं दीर्घं वंशाद्यपेक्षया तु ह्रस्वं ॥ ६ ॥ व्यवहारसत्यं क्रियमाणं कृतं इत्यादि,
दहते गिरिः, गलति कुंडीत्यादि च ॥ ७ ॥ भावसत्यं बहुशुक्लत्वादिभावं आश्रित्य यथा पंचवर्णत्वेऽपि (हंसः श्वेतः) कृष्णः
काक इत्यादि ॥ ८ ॥ योगसत्यं दंडयोगात् दंडी समेतीत्यादि ॥ ९ ॥ औपम्यसत्यं समुद्रवत् सरः ॥ १० ॥ सत्यविपरीत-
स्वरूपा मृपा सापि दशधा क्रोधात्सत्यमसत्यं च वदतः क्रोधासत्या ॥ १ ॥ एवं मानमायालोभेभ्योऽपि सत्यमसत्यं वा
वदतो मानासत्याद्याः ॥ ४ ॥ प्रेमतो दासोऽहं ते ॥ ५ ॥ द्वेषात् जिनादेः अघर्णं वदतः ॥ ६ ॥ हास्यात् त्वं चौरः
॥ ७ ॥ भयात् कृतं निह्ववतः ॥ ८ ॥ आख्यायिकातः कथास्वसंभाव्यकथने ॥ ९ ॥ उपघातात् अभ्याख्याना-
दिदाने उपयोगाभावे जिह्वादिस्वलनेऽन्यथा कथने वा ॥ १० ॥ किञ्चित् सत्यं किञ्चिदसत्यं च सत्यामृषा, सापि
दशधा, उत्पन्नमिश्रा, यथा चतुर्षु जातेषु दश पुत्रा जाताः ॥ ११ ॥ एवं विगतमिश्रा दश मृता इति ॥ २ ॥ उत्पन्नविगतमिश्रा
उभयोरपि विसंवादे ॥ ३ ॥ जीवमिश्रा बहून् जीवान् जीवतोऽज्यांश्च मृतान् दृष्ट्वाऽहो जीवराशिरिति ॥ ४ ॥ एवं अजीवमिश्राऽपि
अहो मृतजीवराशिः ॥ ५ ॥ जीवाऽजीवमिश्रा ज्ञात्वा अत्रेयन्तो जीवन्त इयन्तश्च मृता इति निश्चयोक्तौ ॥ ६ ॥ अनन्तमिश्रा
शाखादीनामनंत(नां प्रत्येक)कायिकत्वेऽपि च सर्वोऽपि मूलकोऽनन्तकायः ॥ ७ ॥ प्रत्येकमिश्रा किशल्यादिज्वनन्तकायेषुस त्त्वपि
सर्वोऽप्यान्नः प्रत्येकः ॥ ८ ॥ अद्भामिश्रा स्वर्थे अनस्तमितेऽपि त्वरयन् वदति रात्रिजतिरिति ॥ ९ ॥ अद्भामिश्रा दिनस्य रात्रेश्चैकदे-
शोऽद्भामिश्रा तथाऽऽद्ययामे जातेऽपि त्वरयन् मध्याह्नं जातमिति वक्ति ॥ १० ॥ एतद्भामिश्रात्रयलक्षणरहिता शब्दार्थ-

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥

॥ १३ ॥

स्वभावाऽसत्यामृषा द्वादशधा, आमन्त्रणी, यथा हे देवदत्त ! १ आज्ञापनी इदं कुरु २ याचनी भिक्षां देहि ३ पृच्छनी कथ-
मेतत् ४ प्रज्ञापनी हिंसानिवृत्तो दीर्घायुः स्यात् ५ प्रत्याख्यानी याचमानस्य निषेधवचनं न दास्यामीति ६ इच्छानुलोमा
साधुपार्श्वं यामीति केनाप्युक्तोऽन्यः ग्राह शोभनमिति ७ अनभिगृहीता बहुकार्येषु पृच्छति सति कोऽप्याह यद्रोचते तत् कुरु,
यद्दानभिगृहीतार्थमभिगृह्य योच्यते छिन्त्यादिवत् ८ अभिगृहीता नियतार्थविधारणे, इदं कार्यं इदं नेति, अर्थमभिगृह्य योच्यते
सा वा घटादिवत् ९ संशयकरणी अनेकार्थोभिधायिका सैन्धवोऽयमिति, नवकम्बलो नर इत्यादि १० व्याकृता स्पष्टाक्षरा
नृशुकादीनां वा ११ अव्याकृता अस्पष्टार्था लल्लरवचनाद्या द्वीद्रियादीनां वा १२ ॥ १९ ॥ ननु भाषा कियद् व्याप्नोति ?
उच्यते, सर्वं लोकं, तर्हि—'कइ'—

कईहि समएहि लोगो, भासाए निरन्तरं तु होइ फुडो ।
लोगस्सय कइभाए, कइभाओ होइ भासाए ॥ १० ॥

कतिभिः समयैः निरन्तरं, अन्तररहितं यथा स्यात् तथा, 'फुडो' स्पष्टो व्याप्तः, तथा लोकस्य कतितमे भागे ? भाषायाः
कतितमो भागः ? ॥ १० ॥ अत्रोच्यते 'चउ'—

चउहिं समयेहिं लोगो, भासाए निरन्तरं तु होइ फुडो ।
लोगस्स य चरिमंते, चरिमंतो होइ भासाए ॥ ११ ॥

इन्द्रियवि-
षयग्रहण-
शुक्तिः ॥

॥ १३ ॥

चतुर्भिः समर्थैर्भाषया भाषापुद्गलैर्लोकः स्पृष्टः स्यात्, चतुर्ग्रहणात् त्रिपंचसमयादानं ज्ञेयं तुलामध्यादाने आद्यन्ताऽऽदा-
नवत् सकथं? इहाऽतिमन्दप्रयत्नो वक्ता भिन्नान्येव वाग्द्रव्याणि मुञ्चेत् तानि स्थूरत्वान्न भिद्यन्ते नाप्यन्यद्रव्याणि वासयन्ति
भिद्यमानानि वा संख्यातयोजनानि गत्वा वाक्परिणतिं त्यजन्ति । महाप्रयत्नो वक्ता त्वादाननिसर्गप्रयत्नाभ्यां भित्त्वोत्कट-
शब्दपरिणामानि च कृत्वैव मुञ्चेत्, स चेच्छ्लोकमध्यस्थः स्यात् तदा तानि स्रक्ष्मत्वात् बहुत्वाच्चाऽन्यद्रव्यवासकतयाऽनन्त-
गुणवृद्ध्या वर्धमानान्याद्ये समये पद्दक्षु पद्दण्डा भूत्वा लोकान्तं यान्ति, जीवस्रक्ष्मपुद्गलयोरनुश्रेणिगतित्वात्, द्वितीये दण्डाः
पराघातवासितद्रव्यैर्मन्थानः स्युः, तृतीयेऽन्तरपूरणात् लोकं पूरयन्तीति त्रिभिः । स एव वक्ता त्रसनाढ्या बहिलोकान्तेऽलोक-
स्यासन्नीभूय पूर्वदिक्स्थो वदेत्, तदाऽऽद्ये वक्त्वुत्खप्रसारमानेन चतुरङ्गुलादिबाहुल्यो रज्ज्वायामो दण्डो अन्तर्नाडीं प्रविश्य
स्वयंभूरमणापरान्ते लगति, द्वितीये चतुरंगुलादिबाहुल्यो रज्जुविस्तर ऊर्ध्वाधश्चतुर्दशरज्ज्वायामः पराघातवासितद्रव्याणां
कृपाटः स्यात् तिर्यक्लोके च तेषामेव चतुरङ्गुलादि बाहुल्यं सर्वतो रज्जुविस्तरं च्छत्वरं सिद्धम् । तृतीये ऊर्ध्वाऽधः कृपाटे
मन्थाः तिर्यक्लोके च्छत्तराचोर्ध्वाधस्सनाडीव्याप्तिः, चतुर्थे मन्थान्तरपूरतिः इति चतुर्भिः । वक्ता नाढ्या बहिर्विदिक्स्थ-
श्चेत्तदाऽऽद्ये समये पुद्गलराशिविदिशो दिशं याति, द्वितीये नाडीं प्रविशतीत्यादि शेषसमयत्रयं प्राग्वत्, एवं पञ्चभिः । अत्र
व्यादिसमयेष्वनुश्रेणिनिष्कृटा एव पूर्यन्ते, वक्रनिष्कृटपूरतिस्तु स्वल्पत्वान्न विवक्षिता । त्रिसमयस्थापना चतुः समयैः पञ्च
समयैः लोकस्य चरमान्ते भाषायाः सर्वलोकव्यापिन्याश्चरमान्तः स्यात् लोकपूरतिसमये, शेषसमयेषु तु भाषाया लोक-
संख्येयभागत्वादि स्वयं ज्ञेयं, यथा जीवस्य शब्दाणादानमोक्षादियुक्तिस्तथा जीवेष्वपि जीवप्रयत्नतारतम्यात् स्यात् ॥ ११ ॥

तत्त्वभेदपर्यायानुयोगद्वारैर्व्याख्या क्रियते, इति क्रमस्ततो मतिज्ञानतत्त्वभेदावुक्तौ । अथ मतिपर्यायानाह 'ईहा'—
ईहा अपोह वीमंसा, मग्गणा य गवेसणा । सण्णा सई मई पण्णा सव्वं आभिणिबोहिंयं ॥१२॥

अर्थाविग्रहादनु वस्तुनः सम्भूतविशेषग्रहणायाम्भूतविशेषत्यागाय चिन्तनं ईहा, अपोहो निश्चयः, ईहाया अनु अपोहात् प्राक् स्थिरत्वादयः, स्थाणुधर्मा अत्र घटन्तेऽसौ विमर्शः, लतारोहग्राप्तिस्थानाद्यन्वयिधर्मलोचो मार्गणा, चलनाभावादि व्यतिरेकधर्मलोचो गवेषणा, आद्यावग्रहादनु शब्दास्पृष्टार्थज्ञानरूपा संज्ञा, कालान्तरे स्मरणं स्मृतिः, ज्ञातेऽर्थे सूक्ष्मधर्मा-लोचो मतिः प्रभूतधर्मलोचः प्रज्ञा, सर्वमिदं मतिज्ञानम्, किञ्चित् किञ्चिद् अर्थभेदेऽपि मतिपर्याया एवैते ॥ १२ ॥ अथ नवानुयोगद्वारैर्मतिज्ञानं प्ररूपयति 'संत'—

संतपयपरूवणया, द्वयपमाणं च खित्त फुसणाय । कालो य अंतरं भाग, भावे अप्पाबहुं चैव ।१३।

सत्पदप्ररूपणा मतिज्ञानरूपस्य सतो विद्यमानस्य पदस्य गत्यादिषु विंशतिस्थानेषु प्ररूपणा पूर्वप्रपन्नप्रपद्यमानैर्मा-र्गणा, १ द्रव्यप्रमाणं मतिज्ञानिजीवद्रव्याणां प्रमाणं २ । क्षेत्रं मतिज्ञानिनामवगाहस्थानं ३ स्पर्शनं मतिज्ञानिनः समीप-नभःप्रदेशस्पर्शनम् ४ कालो मतिज्ञानस्थितिः ५ अन्तरं मतिज्ञानं त्यक्त्वा पुनर्ग्रहणेऽन्तरकालः ६ भागो मतिज्ञानिनां शेषजीवापेक्षया ७ भावो मतिज्ञानिनां स्वभावः ८ अल्पबहुत्वं पूर्वप्रपन्नप्रपद्यमानयोर्मध्ये स्तोत्रबहुत्वविचारणं ९ तत्र सत्पद-प्ररूपणा यथा ॥ १३ ॥ 'गइ गाहा' 'भासा गाहा'—

गई-इंदिई य काई, जोई वेई कसांय-लेसांसु ।

सर्मत्तनार्णदंसर्ण-संजर्य उर्वओग आहारे ॥ १४ ॥

भासर्ग परित्तं पज्जत्तं, सुहुंमे सर्णणी य भवियं चरिमे य ।

पुव्वपडिवन्नए वा, मग्गिज्जइ एसु ठाणेसु ॥ १५ ॥

गतयो नरकगत्याद्याः चतस्रः १ इन्द्रियशब्देनेकेन्द्रियाद्याः पञ्च २ कायाः पृथ्व्याद्याः षट् ३ योगा मनोवाकायाः ४ वेदाः पुंस्त्रीक्रीवाः ५ कपाया अनन्तानुचन्धिक्रोधाद्याः षोडशः ६ लेख्या कृष्णवर्णादिकर्मपुद्गलजन्याऽऽत्मनः परिणामाः ७ सम्यक्त्वं रत्नत्रयश्रद्धानं ८ मत्यादिज्ञानानि ९ चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनानि । इह विशेषबोधो ज्ञानं सामान्यबोधो दर्शनं १० संयतः सर्वविरतः ११ साकारानाकारोपयोगौ, ज्ञानदर्शनशब्देन मत्यादिज्ञानानि चक्षुदर्शनादीनि च गृह्यन्ते न त्वज्ञानत्रयं, उपयोगशब्देन तु ज्ञानदर्शनाज्ञानान्यपि गृहीतानि १२ आहारः आहारपर्याप्तिमान् १३ भाषको भाषालब्धिमान् १४ प्रत्येक एकदेहे एकजीववान् १५ पर्याप्तः सम्पूर्णपर्याप्तिमान् १६ स्वक्षमः स्वक्षमकर्मोदयवान् १७ संज्ञी दीर्घकालिकीसंज्ञातः १८ भवी भव्यः १९ चरमः चरमो भवो भविष्यति यस्य स भव्यानामनन्तामप्यसामग्र्यां सिद्ध्यभावाच्चरमग्रहणं २० इह गत्यादिस्थानेषु यथासंभवं सविपक्षेषु मतिज्ञानं चिन्त्यते, तत्र सर्वगतिषु विवक्षितकाले मतिज्ञानिनः

पूर्वप्रपन्नाः सन्ति, प्रपद्यमानाः स्युर्न वा, एवं पञ्चेन्द्रिय-त्रसकाय-भिलितयोगत्रय-वेदत्रयाऽन्त्यद्वादशकषायाऽन्त्यलेख्यात्रया-संयत-साकारोपयोगाऽऽहारक-भाषालब्धियुक्त-प्रत्येक-पर्याप्त-बादर-संज्ञि-भव्य-चरमेष्वपि ज्ञेयं, सम्यक्त्वज्ञानद्वारयोर्व्यवहारनयमतेन सम्यग्दृष्टिज्ञानी च मतिज्ञानस्य पूर्वप्रपन्नः स्यान्नान्यः, मतिज्ञानं चेत् पूर्वं प्रपन्नं स्यात्तदा सम्यग्दृष्टिज्ञानी चोच्यते इत्यर्थः, प्रतिपत्तिकाले तस्य मिथ्यादृष्टित्वादज्ञानित्वाच्च । निश्चयनयमतेन तु प्रपद्यमानोऽपि क्रियाकालनिष्ठाकालयोरभेदेन प्रतिपत्तिकाले तस्य सम्यग्दृष्टित्वाद् ज्ञानित्वाच्चा निष्ठा निष्पत्तिः । एवं मतिश्रुतावधिज्ञानेष्वपि त्रयाणामपि युगपच्छाभे व्यवहारनिश्चयनयौ ज्ञेयौ, उभयनयमयत्वात् जैनस्य । एवं संयतसंयतासंयतयोरपि सम्यक्त्वचारित्रयोर्युगपच्छाभे सति तथा विकलेन्द्रियाऽमनोयोगिष्वौपशमिक सम्यक्त्वं वमतः उत्पादादपर्याप्तावस्थायां, अनन्तानुबन्धिषु च सास्वादनभावेन पूर्वप्रपन्नाः स्युः, तथाऽवेदाऽकषायाद्यलेख्यात्रयमनःपर्यवज्ञानाद्यदर्शनत्रयानाकारोपयोगानाहारापर्याप्तासंज्ञिषु पूर्वपन्नाः स्युर्नान्ये, एकेन्द्रियाद्यकषायाद्यलेख्यात्रयस्य मिथ्यादृष्ट्यऽज्ञानाभाषकसाधारणसूक्ष्माभव्याचरमा द्वयशून्याः, केवलज्ञानकेवलदर्शने अपि 'तदा नहुमि उ छाउमत्थिए नाणे' इति वक्ष्यमाणत्वात्, एवं सिद्धिगतिप्राप्तातीन्द्रियाकायायोगालेख्या । केवलज्ञानकेवलदर्शनोसंयतनोप्रत्येकनोपर्याप्तनोसूक्ष्मनोबादरनोसंज्ञिनोभव्याश्च सिद्धानामेवेदग्रूपत्वात् ? कार्मग्रंथिकैरेकेन्द्रियाः सास्वादनभावनौपशमिकसम्यक्त्वस्य पूर्वप्रपन्ना उच्यन्ते । उक्ता सत्पदपरूपणा । अथ मतिज्ञानिजीवद्रव्यप्रमाणद्वारे मतिज्ञानिनां पूर्वप्रपन्ना जघन्याः सूक्ष्मक्षेत्रपल्यासंख्येयभागाकाशप्रदेशसमाः, उत्कृष्टास्तु तेभ्यो विशेषाधिकाः प्रपद्यमानास्तु स्युर्न वा, चेत्स्युस्तदैको द्वौ त्रयो वा, उत्कृष्टास्तु जघन्यपूर्वप्रपन्नसमाः । क्षेत्रद्वारे सर्वमतिज्ञानिनो लोकस्याऽ-

संख्येयभागे स्युः एकास्त्विकागत्याऽनुत्तरेषु यान् आयान्वा सप्तंरज्जुषु वर्तते, षष्ठीं क्षमां च यान् आयान्वा पञ्चरज्जुषु सम्यक्त्विनोऽन्त्यपृथ्व्यां गमागमाभावात् ३ । स्पर्शना क्षेत्रादधिका ज्ञेया, यथाऽणोरेकप्रदेशं क्षेत्रं सप्तप्रदेशा स्पर्शना ४ । मतिज्ञानस्थितिकाल एकस्यानेकेषां चोपयोगापेक्षो जघन्य उत्कृष्टोऽप्यन्तमुहूर्तं लब्धपेक्षस्त्वेकस्याऽन्तरतमुहूर्तं घन (उत्कृष्ट)स्तु साधिकपदपट्टिसागराः, ततो निर्मलसम्यग्दृशो मोक्ष एव स्यात्, प्रमादिनस्तु मिथ्यात्वं । यस्तु द्वौ वारौ विजयादिषु त्रीन् वारानच्युते यात्येवं संलग्नं सम्यक्त्वं पट्टपट्टिसागरान् वृभवायुभिरधिकान् पालयति सोऽवश्य सिद्धयति । नानाजीवानांश्चित्य सर्वकालं मतिज्ञानं विश्वे स्यात् ५ अन्तरं मतेरेकस्य सम्यक्त्वं त्यक्त्वा पुनर्लामीऽल्पमन्तमुहूर्तं, सम्यक्त्वं चांत्वा पुनरंतमुहूर्तेण सम्यक्त्वलाभात्, घनं त्वर्धपुद्गलपरावर्तो देशेनः, नानात्मापेक्षया निरंतरं ६ भागेऽनन्ते सर्वजीवानां मतिवन्तः, ७ भावे क्षायोपशमिके औपशमिके क्षायिके च मतिज्ञानं जायते ८ अल्पबहुत्वे जघन्यप्रपद्यमाना अल्पा, जघन्य-पूर्वप्रपन्नास्तेऽभ्योऽसंख्यगुणाः ९ उत्कृष्टप्रपद्यमानेभ्य उत्कृष्टपूर्वप्रपन्ना विशेषाधिकाः, तथा सामान्यतो मतिज्ञानी सर्वद्रव्य-क्षेत्रकालभावान् विशेषतस्तु सर्वेषामेपामनन्तं भागं जानाति न तु पश्येत् ॥ १५ ॥ अथ निगमयति 'आमि'—

आभिणिबोहियनाणे, अट्टावीसइ हवन्ति पयडीओ ।

सुयणाणे पयडीओ, वित्थरओ आवि वोच्छामि ॥ १६ ॥

अष्टाविंशतिः प्रकृतयो भेदाः पूर्वोक्ताः भवन्ति । उक्तं मतिज्ञानं, 'सुय'त्यादि चकारात् संक्षेपतश्च । अपिशब्दादवधि-

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥

॥ १६ ॥

प्रकृतीरपि यथाक्रमं वक्ष्ये ॥ १६ ॥ 'पत्ते'—

पत्तेश्चमक्खराइं, अक्खरसंजोग जत्तिया लोए । एवइया पयडीओ, सुयनाणे होति नायवा ॥ १७ ॥
प्रत्येकं इति एकैकशोऽक्षराण्यनेकधा यथा सानुनासिकसविसर्गकेवलमेदात्रिधाऽकारः, सोऽपि ह्रस्वदीर्घभेदाद् द्विधा
ततोऽप्युदात्तानुदात्तस्वरितभेदात्रिधैवं भेदा अष्टादश, एवमिकारादिषु, तथा लोके यावन्तोऽक्षराणां संयोगा द्व्यादयः सन्ति
यथा घटः पट इति व्याघ्रोहस्तीत्येवमादयः, एते चानन्ता एकैकश्चानन्तपर्यायः, स्वपरपर्यायापेक्षया । ननु संख्येयानाम-
कारादीनां कथमनन्ताः संयोगाः ? उच्यते वाच्यस्य पुद्गलास्तिकायादेरनन्तत्वाद्भिन्नत्वाच्च वाच्यभेदे च वाचकभेद-
सिद्ध्याऽनन्तसंयोगसिद्धिः वाच्यभेदानन्त्यं च यथा परमाणुर्याविदनन्तप्रादेशिक इत्यादि, इह वाच्यं अर्थो वाचकः
शब्दः ॥ १७ ॥ 'कत्तो'—

कत्तो मे वण्णेउं सत्ती, सुयनाणसवपयडीओ ? । चउदसविहनिकखेवं, सुयनाणे आवि वोच्छामि ॥
कुतो मे श्रुतज्ञानसर्वप्रकृतीर्वर्णयितु शक्तिः ? ततश्चतुर्दशविधं निक्षेपं विन्यासं 'सुय' श्रुतज्ञानविषये चशब्दादज्ञान-
विषये अपेरक्षरानक्षररूपोभयश्रुतविषये वक्ष्ये ॥ १८ ॥ 'अक्ख'—

अक्खर सण्णी सम्मं, साइयं खल्लु सपज्जवसिअं च ।
गामियं अंगपविट्ठं, सत्तवि एए सपडिवक्खा ॥ १९ ॥

अक्षरश्रुतं १ संज्ञिश्रुतं २ सम्यक्श्रुतं ३ सादिश्रुतं ४ सपर्यवसितश्रुतं ५ गमिकश्रुतं ६ अङ्गप्रविष्टश्रुतं ७ श्रुतशब्दः सर्वत्र योज्यः, अक्षरं त्रिधा संज्ञाक्षरमक्षराकारं १ व्यंजनाक्षरं उच्यमाना घटादिवर्णाः २ लब्ध्याक्षरं अक्षरोपलम्भः इन्द्रिय-
लिङ्गागमसादृश्याद्युत्थः, यथा ध्वनौ श्रुते शब्दोऽयं, धूमे दृष्टेऽग्निरिहास्ति, कन्दे दृष्टे अन्तकायोऽयं, यथा गौस्तथा गवय-
इत्यादिवर्णानां लम्भः, तदावरणक्षपोपशमो वा लब्ध्याक्षरं ३ तत्राद्ये द्रव्याक्षरे लब्ध्याक्षरं तु भावाक्षरं 'सत्तवी'त्यादि सप्ता-
प्यक्षरश्रुतादिभेदाः सप्रतिपक्षाः स्युः, यथा अनक्षरश्रुतं १ असंज्ञिश्रुतं २ इत्यादि ॥ १९ ॥ तत्रानक्षरश्रुतं यथा 'ऊस'—
ऊससियं नीससिअं, निच्छूढं खासिअं च छीयं च । णीसिंधियमणुसारं, अणक्खरं छेलियाईअं ॥

'निच्छूढं' निष्ठयतं, चशब्दौ समुच्चये, निःसिधितं नासिकाया अनुस्वारं मीलितास्येनोच्चार्यमाणं सेष्ठितं चौरादिसंज्ञा, आदि-
तत्पुटिकाचक्रचीत्कारादि, अनक्षरश्रुतादीनां श्रुतशब्दः श्रुयते इति व्युत्पत्तितो ज्ञेयः । अथ संज्ञिश्रुतं, संज्ञा त्रिधा दीर्घकालिकोप-
देशहेतुवादीपदेशदृष्टिवादोपदेशात्, दीर्घः कालोऽस्येति दीर्घकालिकः स चासावुपदेशश्च दीर्घकालिकोपदेशः । उपदेशो विवक्षा-
च तत्रेहादिवान् पूर्वापरकालं विमृश्य कार्यकर्त्ता च, पञ्चेन्द्रियो मनःपर्यासिपर्यासः संज्ञी ज्ञेयः १ । हेतुर्देहपालनार्थं इष्टादा-
नानिष्टहाने तयोर्विवदनं वादः तदुपदेशात् संज्ञी द्वीन्द्रियादि प्रायो वर्तमानार्थचिन्तकः, अल्पमनोलब्धित्वात् २ । दृष्टीनां
नयात्मकानां मिथः सापेक्षं वदनं दृष्टिवादः स्याद्वादः तदुपदेशात् संज्ञी सम्यक्त्ववी तस्य श्रुतं संज्ञिश्रुतं ३ । इह दीर्घकालिकी-
संज्ञया यः संज्ञी तस्य श्रुतेनाऽधिकारः, विपक्षेऽसंज्ञीश्रुतं द्वीन्द्रियादि शब्दाः । 'सम्मं' सम्यक्श्रुतं जिनोक्तं सम्यक्दृष्ट्या-

श्रितं, पुराणादि च प्रतिपक्षे मिथ्याश्रुतं तच्च स्पष्टं, मिथ्याह्वाश्रितः सिद्धान्तोऽपि मिथ्याश्रुतं, 'साई'त्यादि, सादि अनादि, सपर्यवसितं अपर्यवसितं, अत्र भेदद्वयमेकत्र चिन्त्यते । यथा साद्यन्तं श्रुतं द्रव्यत एकजीवमाश्रित्य स्यात् विशेषश्चात्र भिन्न-दशपूर्वाणि यावदध्येता देवत्वे सर्वं स्मरेन्न वा ततः परं तु देशत एव स्मरेत् एवं क्षेत्रतो भरतैरवतानि, कालतोऽवसर्पिण्यु-त्सर्पिण्यौ, भावत उपयोगंस्वरप्रयत्नस्थानविशेषादीन् प्रज्ञापकभावात् गतिस्थानभेदसंघातवर्णरसगन्धस्पर्शादीन् ज्ञेय-भावांश्चाश्रित्य साद्यन्तं प्रज्ञापकज्ञेयभावानां अन्यथाऽन्यथाभावात्, प्रतिपक्षे अनाद्यन्तं, तच्च नानाजीवान् विदेहान् अव-स्थितकालं क्षायोपशमिकभावं चाश्रित्य, यद्वा सूत्रतः श्रुतं साद्यन्तं अर्थतस्त्वनाद्यन्तं ॥ ५ ॥ गमिकं सहक् पाठं अगमिकं असहक् पाठं ॥ ६ ॥ अंगप्रविष्टं गणमृत्कृतं द्वादशांगं ध्रुवं अनङ्गप्रविष्टं स्थविरकृतं आवश्यकनिर्बुक्त्याद्यध्रुवं । इह दृष्टि-वादे सर्वार्थसद्भावेऽपि शेषाण्यंगानंगप्रविष्टश्रुतान्यल्पप्रज्ञहिताय । तथा स्त्रीणां निशीथारुणोपपातादिविशेषाध्ययनानि दृष्टि-वादश्च नार्ह इति ॥ ७ ॥ श्रुतज्ञानस्य सत्पदप्ररूपादि मतिज्ञानवत्, द्वयोः सहवर्तित्वात्, तथा श्रुतज्ञानी उपयुक्तः सर्वान् द्रव्यादीन् वेत्ति, न तु पश्येत्, तथा चतुर्दशपूर्विणोऽपि यतो विभिन्नमतित्वाद्भिन्ना स्युः । यतः ' अस्करलम्भेण समा ऊण-हिया हुंति महविसेसेहि । तेवि य मईविसेसा सुयनाणम्भितरे जाण' ॥ २० ॥ श्रुतज्ञानलाभयुक्तिमाह ' आग'—

आगमसत्थग्गहणं जं बुद्धिगुणेहिं अट्टुहिं दिट्टुं । नेति सुयणाणलंभं, तं पुब्बविसारया धीरा ॥ २१ ॥

केवलमत्यवधयोऽपि आगम उच्यते तन्निवारणाय शास्त्रशब्दस्यादानं, आगमश्चासौ शास्त्रं चेति समासस्तस्य ग्रहणं,

सूत्रस्यार्थेन सहानुरूपं योजनं अनुयोगः अर्थकथनं, तस्मिन् गुरोरेषु विधिर्भवति यथा-सूत्रार्थः, सूत्रार्थमात्रं, खलु एवार्थं, प्रथमोऽनुयोगो, द्वितीयोऽनुयोगः, सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्तिमिश्रकः कार्यः, इति भणितोऽर्हद्भिः तृतीयश्च निरवशेषः प्रसक्ता-प्रसक्तरूपः कार्यः ॥ २४ ॥ उक्तं श्रुतज्ञानं । अथावधिज्ञानं 'संखा'—

संखाईआओ खलु, ओहीनाणस्स सव्वपयडीओ ।

काओ भवपच्चइया, खओवसमिआओ काओ वि ॥ २५ ॥

अवधिज्ञानप्रकृतयः संख्यातीताः, क्षेत्रकालापेक्षया, खलुशब्दाद् द्रव्यभावापेक्षया त्वनन्ता, आसां मध्ये काश्चन भव एव प्रत्ययो हेतुर्यासां अवधिप्रकृतीनां, पक्षिणां व्योमगतिवत्, ता भवप्रत्ययाः, सुरनारकेषु तस्मिन् भवे क्षयोपशमेनाऽवश्यं भाव्यमिति । भवप्रत्यया अपि मुख्यतः क्षायोपशमिका एव ज्ञेयाः, तथाऽनुदीर्णकर्मणां स्वरूपेणाऽनुभावेनाननुभवः प्रदेश-स्त्वनुभवः क्षयोपशमस्तत्र भवाः क्षायोपशमिका काश्चन् ॥ २५ ॥ (ताश्च तिर्यङ्घ्नराणामिति) 'कत्तो'—

कत्तो मे वण्णेउ सत्ती, ओहिस्स सव्वपयडीओ ? । चउदसविहनिकखेवं, इड्डीपत्ते य वोच्छामि । २६ ।

चतुर्दशविधं अवधिविषयं निक्षेपं द्वास्थापनं 'ईड्डी' ग्रासद्धींश्चामषौषधादिलब्धिवतः ॥ २६ ॥ चतुर्दशनिक्षेपानाह 'ओही'—
ओही' खित्तपरिमाणे, संठाणे आणुगामिण् । अवट्ठिण् चैले तिब्बमन्दं, पडिवाउत्पयाइर्यं ॥ २७ ॥

अवधिर्नामादिमेदः १ तस्य क्षेत्रपरिमाणं २ संस्थानं ३ प्राकृते प्रथमान्तः एकारान्तः स्यात्, स चानुगाभिकः
समेदः, ४ अवस्थितः क्षेत्रादिषु कियत्कालमेव स्थितः ५ वृद्धिहानिभ्यां चलः ६ तीव्रो मन्दो मध्यमोऽपि ७ तस्य
प्रतिपातोत्पादौ ८ ॥ २७ ॥ 'नाण'—

१ १० ११ १२ १३ १४
नाणदंसणविब्भंगे, देसे खित्ते गई इअ । इड्डीपत्ताणुओगे य, एमेआ पडिवत्तीओ ॥ २८ ॥
ज्ञान ९ दर्शन १० विभङ्गाः ११ देशे देशतः सर्वतश्च १२ क्षेत्रं सम्बद्धादि १३ गतिरिति तस्य गत्यादिद्वाराणि १४
प्राप्तद्वीनामानुयोगो व्याख्या, प्राकृतत्वात् शब्दव्यत्ययः, एवमेताः प्रतिपत्तयो युक्तयो वाच्याः ॥२८॥ अवधिद्वारमाह 'नामं'—

नामं ठवणादविष्, खित्ते काले भवे य भावे य ।

एसो खलु निम्बेवो, ओहिस्सा होइ सत्तविहो ॥ २९ ॥

नामादिषु सर्वविभक्तयन्तेष्ववधिशब्दो योज्यते, तत्र 'यद्वस्तुनोऽभिधानं स्थितमन्यार्थे तदर्थनिरपेक्षं । पर्यायानभि-
धेयं च नाम यादृच्छिकं च तथा' ॥ १ ॥ यद्वस्तुनोऽभिधानं नाम अन्यार्थेऽन्यस्मिन्नर्थे स्थितमपि तदर्थनिरपेक्षं तेनार्थेन
रहितं, यथाथौ नाम्नोऽस्ति तस्य पर्यायैर्नाभिधीयते इति पर्यायानभिधेयं, तन्नामोच्यते, नामनामवतोरभेदोपचारान्नामवस्त्वे-
व नाम्ना ज्ञेयं । तथान्यत्राऽवर्तमानमपि यादृच्छिकं यदृच्छयोत्पन्नं छित्थादिवत्स्यात्, च शब्दाद्यावद् द्रव्यभावि च नाम

स्यात्, नामावधिः कस्यापि जीवस्याजीवस्य वाऽवधिरिति नाम स्याद्यथा मर्यादायाः १ स्थापनावधिरक्षादिविदं अवधिज्ञानं इति स्थापना, यतः 'यत्तु तदर्थवियुक्तं तदभिप्रायेण यच्च तत्करणि । लेप्यादिकर्म तत् स्थापनेति क्रियतेऽल्पनालं च' ॥१॥ यद्वस्तु तदर्थवियुक्तं मुख्यतस्तद्भावरहितं तदभिप्रायेण मुख्याभिप्रायेण स्थापितं आकृतिशून्यं अक्षादि, 'यच्च तत्करणि' तदाकारयुक्तं, किं तत् 'लेप्यादिकर्म' तदल्पकालं स्यात् यावद्द्रव्यभावि च, तत् स्थापना उच्यते २ द्रव्यावधिर्द्विधा आगमतो नोआगमतश्च, तत्रागमः श्रुतज्ञानं तं आश्रित्य द्रव्यावधिरवधिशब्दार्थाव्ययनज्ञानपाठनादिकृत् तत्र चाऽनुपयुक्तो, 'अनुपयोगो द्रव्यमि'ति वचनात्, नोआगमतः श्रुताभावमाश्रित्य त्रिधा द्रव्यावधिः, ज्ञशरीरद्रव्यावधि १ भव्यशरीरद्रव्यावधि २ तद्व्यतिरिक्तद्रव्यावधि ३ भेदात्, तत्राद्योऽवधिशब्दार्थज्ञस्याजीवो देहः द्वितीयो येनावधिशब्दार्थं ज्ञास्यति स देहः । तृतीयो यदवधिना द्रव्यं वेत्ति, यच्च देहादि अवधेः सहकारिकारणं तदुक्तं, 'भूतस्य भाविनो वा भावस्य हि कारणं तु यल्लोके । तद्द्रव्यं तत्त्वज्ञैः सचेतनाऽचेतनं गदितं' ॥१॥ भावस्येति परिणामस्य ३ क्षेत्रकालावधी यत्र क्षेत्रे काले वाऽवधिर्जायते वर्ण्यते वा तौ ५ भवावधिर्देवादेः ६ भवावधिर्द्विधाऽऽगमतोनोआगमतश्च । आगमतोऽवधिशब्दार्थज्ञाता तत्र चोपयुक्तः तदुक्तं, 'भावो विवक्षितक्रियानुभूतियुक्तो हि वै समाख्यातः । सर्वज्ञैरिन्द्रादिविदेहन्दनादिक्रियानुभवात्' ॥ १ ॥ विवक्षिता साधयितुं वाञ्छिता क्रिया तस्या अनुभवयुक्त इन्द्रादिवत् । नोआगमतो भावावधिरवधिज्ञानं, नोशब्दो निषेधे १ कदेश २ मिश्रा-र्थोऽस्ति अत्र तु निषेधार्थो ज्ञेयः । भावनन्दिभावमङ्गलादौ तु मिश्रार्थो ज्ञेयः । तत्राऽऽगमस्य तद्व्यतिरिक्तज्ञानचतुष्कस्य

१. देहेन.

च सद्भावात् ७ इह भावावधिनाऽधिकारः । 'ओहिस्सा' अवधेः प्राकृतत्वादाकारः ॥ २९ ॥ उक्तमवधिद्वारं, अथ क्षायोप-
शमिकावधेः क्षेत्रप्रमाणद्वारम् 'जाव'—

जावइया तिसमया—हारगस्स सुहुमस्स पणगजीवस्स ।

ओगाहणा जहणणा, ओहीखित्तं जहणं तु ॥ ३० ॥

इहाऽयं संप्रदायः—'योजनसहस्रमत्स्यः प्रथमे समये समस्य यो देर्घ्यं । प्रतरोऽङ्गपृथुरसंख्याङ्गुलांशपिण्डो भवेत्
द्वितीये तं ॥ १ ॥ संक्षिप्य प्रतरपिण्डा सूब्यऽङ्गप्रथायता तृतीये । तां संक्षिप्य मृतः पनकः स्वाङ्गेऽसंख्याङ्गुलांशः स्यात्
॥ २ ॥ स्थापना । स उत्पत्तेरनु त्रीन् समयानाऽहारं करोतीति त्रिसमयाहारकः, सूक्ष्मनामकर्मोदयात् सूक्ष्मः स आद्यद्वितीय-
समयोरतिसूक्ष्मत्वाच्चतुर्थादिष्वतिस्थूरत्वादयोग्यः, पनको वनस्पतिभेदः तस्य यावती अवगाहना देहः जघन्याऽल्पाऽन्यत्रि-
सामायिकसूक्ष्मपनकेभ्यः यतोऽस्यैव मत्स्यस्यैवंमृत्वाऽविग्रहेण स्वाङ्गोत्पन्नस्य सूक्ष्मो देहः अन्यत्रोत्पत्तौ जीवप्रदेशविस्तारे
देहवृद्धेः न सूक्ष्मो देहः । 'ओही'त्यादि जघन्यमवधिक्षेत्रं एतावन्मात्रं स्यात् । इह सूक्ष्मपनकोऽनन्तकायो ज्ञेयः, तदेह
एकजीवनिष्णादितो अन्तजीवाश्रितः स्यात् । एवं पनकाः सूक्ष्मा असंख्या अपि बादरपनकाश्रये घटन्ते ॥ ३० ॥ 'सव'—
सववहुअगणिजीवा, निरन्तरं जत्तियं भरिज्जासु । खित्तं सववदिसागं, परसोही खित्त निदिट्ठो ॥३१॥

‘जत्तियं’यावत् क्षेत्रं नभो भृतवन्तः सार्वदिकं कोऽर्थः, नृबाहुल्यात् प्रायोऽजितार्हिकाले घना बादराग्निजीवाः स्युः, स्रक्ष्माश्चोत्कृ-
ष्टपदिनस्तत्रैव मीलयन्तेऽतस्ते स्रक्ष्मा बादराग्निजीवा असंख्याकाशप्रदेशरूपस्वावगाहनया पंच्यकैकशः स्थापनात् श्रेणीं कृत्वा,
यद्यवधिमतोऽङ्गं परितः सर्वदिक्षु भ्राम्यते, ततः सा अलोकै लोकात्राण्यऽसंख्यखण्डानि व्याप्नोति, एतावत् परमावधिक्षेत्रं,
न हलोकै दृश्यं द्रव्यमस्ति, परमेतावच्छक्तिमान् परमावधिः क्षेत्रमाश्रित्य निर्दिष्टः, स चान्तर्गृह्यते स्यात् ततः केवलज्ञानं
जायते ॥ ३१ ॥ धायोपशमिकमव्यमावधिक्षेत्रकालावाह ‘अङ्गु’—

अङ्गुलमावलियाणं, भागमसंखिज्ज दोसु संखिज्जा ।

अङ्गुलमावलिअंतो, आवलिआ अङ्गुलपुहुत्तं ॥ ३२ ॥

अङ्गुलावलिकयोर्भागमसंख्यं, द्वयोस्तु संख्येयं कोऽर्थः क्षेत्रतोऽङ्गुलस्यासंख्यं संख्येयं भागं पश्यन्, कालत आव-
लिकाया अप्यतीतं एष्यं वा असंख्यं संख्येयं भागं पश्येत्, क्षेत्रकालावमूर्तौ नावधेर्विषयः किन्तु तत्तस्थानि द्रव्याण्येव
पश्यति । अङ्गुलं क्षेत्राधिकारात् प्रमाणाङ्गुलं अवध्यधिकारादुत्सेधांगुलं वा पश्यन्नावलिकाया अन्तर्मध्ये ऊनावलिकां जाना-
तीत्यर्थः, इहोत्सेधाङ्गुलसहस्रैकं प्रमाणाङ्गुलं इति भाष्यं विशेषावश्यकम् । आवलिकां पश्यन्ङुलपृथक्त्वं, पृथक्त्वं हि द्विप्र-
भृत्यानवभ्यः । इह गृह्यते सप्तत्रिंशच्छतानि त्रिसप्तत्यधिकानि ३७७३ आनपानाः, एकैकस्मिन्नानपाने साधिकार्थाः सप्त-
दश शुद्धकभवाः, एकैकशुद्धकभवे षट्पञ्चाशदधिकद्विशतमाना आवलिका इति ॥ ३२ ॥ ‘हत्थं’—

हृत्थमि मुहुत्तन्तो, दिवसंतो गाउयमि वोद्धवो । जोयण दिवसपुहुत्तं, पक्खंतो पणवीसाओ । ३३ ।
हस्तमात्रेऽवधौ मुहुत्तन्तरिति अन्तर्मुहुत्तं पश्यति, अष्टमयोर्ध्वं समयोनं घटीद्वयं यावत् सर्वोऽपि कालोऽन्तर्मुहुत्तं कथ्यते,
गन्धूतमात्रेऽवधौ दिवसान्तर्दिवसमध्येऽतीतस्य एष्यस्य च भावस्य विषयो बोधव्यः । योजनं पश्यन् दिवसपृथक्त्वं, पञ्चविं-

श्रुति योजनानि पश्यन् पक्षान्तः पश्यति ॥ ३३ ॥ 'भर'—
भरहंमि अद्धमासो, जंबूदीवंमि साहिओ मासो । वासं च मणुअलोए, वासपुहुत्तं च रुयगंमि ॥

भरतक्षेत्रविषयेऽवधौ कालतोऽर्धमासो विषयः, जंबूद्वीपविषयेऽवधौ साधिकमासो विषयः, वर्षं वत्सरं मनुजलोकाऽवधौ,
रुचकाख्यद्वीपविषयेऽवधौ त्र्यपृथक्त्वं विषयेन ज्ञेयं, वर्षसहस्रमित्यन्ये ॥ ३४ ॥ 'संखि'—

सांखिज्जंमि उ काले, दीवसमुद्दावि हुंति संखिज्जा । कालंमि असंखिजे, दीवसमुद्दा उ भइयव्वा ॥

संख्येये तुशब्दात् सहस्रवर्षाधिकेऽवधौ काले कालविषये सति क्षेत्रतस्तस्यैवात्रधेर्गोचरत्वे द्वीपसमुद्राः संख्येयाः, अपि-
शब्दान्महानेकोऽपि तदेकदेशोऽपि स्यात् । कालेऽसंख्येये पल्यादिरूपेऽवधिगोचरे सति क्षेत्रतो द्वीपसमुद्रा अपि भक्तव्या
विकल्प्याः, चेत्संख्यातविस्वतास्तदा असंख्याता, असंख्यातविस्वतास्तु संख्याता, महतो द्वीपस्याऽवधेर्वा एकदेशोऽपि
स्यात्, यथा स्वयंभूरमणतिरश्चोऽसंख्यकालावधौ तदेकदेशो विषयः, परं योजनापेक्षया सर्वपक्षेऽवसंख्येयमेव क्षेत्रं ज्ञेयं
॥ ३५ ॥ 'काले'—

काले चउण्ह बुद्धी, कालो भइयव्वु खित्तबुद्धीए ।
बुद्धीइ दव्वपज्जव, भइयव्वा खित्तकाला उ ॥ ३६ ॥

अवधेः काले वृद्धौ चतुर्णामिति द्रव्यक्षेत्रकालभावानां वृद्धिः । तत्र द्रव्यं पुद्गलास्तिकायः १ क्षेत्रं आकाशं २ भावावर्णगन्धादि पर्यायाः । क्षेत्रवृद्धौ कालो भाज्यः, बहुक्षेत्रवृद्धौ वर्धते नान्यथा यतः क्षेत्रायामप्रदेशादिवृद्धौ कालोऽप्यनुसमं चेद्वर्धते ततोऽङ्गुलाऽसंख्येयभागमात्रक्षेत्रवृद्धावपि कालतोऽसंख्योत्सर्षिण्यवसर्षिण्यो वर्द्धेरन् न चैतदिष्टं, तत इत्थं उक्तं, द्रव्यपर्यायौ तु वर्धते, द्रव्यपर्यायवृद्धौ क्षेत्रकालौ भाज्यौ, द्रव्यवृद्धौ पर्यायवृद्धिः, स्यादेव पर्यायवृद्धौ द्रव्यवृद्धिर्भाज्या ॥ ३६ ॥ यतः 'सुहु'—

सुहुमो य होइ कालो, तत्तो सुहुमयरं हवइ खित्तं ।
अङ्गुलसेठीमित्ते, ओसर्षिणीओ असंखेज्जा ॥ ३७ ॥

कालः सूक्ष्मः निमेषमात्रेऽप्यसंख्यसमयत्वात्, ततः सूक्ष्मतरं क्षेत्रं स्यात्, यतोऽङ्गुलमात्रे एकैकनभःप्रदेशश्रेणिरूपे क्षेत्रे प्रतिप्रदेशं समयगणनयाऽसंख्या अवसर्षिण्यः स्युः । स्थापना । क्षेत्राद् द्रव्यं सूक्ष्मं, एकैकप्रदेशोऽनन्ताणुस्कन्धस्थितेः, द्रव्याच्च पर्यायः, प्रतिद्रव्यं पर्यायानन्त्यात् ॥ ३७ ॥ अथोत्पद्यमानोऽवधिर्यानि द्रव्याण्यादौ पश्येद्येषु च द्रव्येषु प्रतिपतेत् तान्याह 'तेआ'—

तेआभासादव्वाण, अन्तरा इत्थ लहइ पट्टवओ ।

गुरुलहुअगुरुलहुअं, तंपि अ तेणेव निट्टाइ ॥ ३८ ॥

तैजसभाषाद्रव्याणां अन्तराऽत्र प्रस्थापकोऽवधिज्ञानारंभकः कोऽपि तैजसद्रव्यासन्नं तदयोग्यं गुरुलघुद्रव्यं लभेत, अयोग्यता च तैजसद्रव्येभ्यस्तस्य बहुपरमाणुत्वात् कोऽपि भाषाद्रव्यासन्नं अगुरुलघुद्रव्यं लभेत पश्येत्, अत्राऽयोग्यत्वं भाषाद्रव्येभ्योऽस्याल्पाणुत्वात् जात्येकवचनं, तत्र गुरुलघुपर्यायोपेतं गुरुलघु अगुरुलघुपर्यायोपेतं अगुरुलघु । सावधिश्चेत् प्रतिपाती तदा तेनैवोक्तद्रव्येणोपलब्धेन निष्ठां याति प्रतिपतति ॥ ३८ ॥ अधिकाराद् वर्गणा आह 'ओरा'—

ओरालविउवाहार—तेअभासाणपाणमणकम्मे ।

अह दव्ववग्गणाणं, कमो विवज्जासओ खित्ते ॥ ३९ ॥

सजातीयत्रस्तुराशिवर्गणा सा द्रव्यादिभेदाच्चतुर्था । तत्र द्रव्यतः सर्वलोकवर्तिनामेकाणूनामेका वर्गणा, द्व्यणुकानामेका, एवमेकैकाणुवृद्ध्या संख्याताणूनां संख्याता असंख्याता, असंख्यातस्यासंख्यभेदत्वात्, अनन्ताणूनां अनन्ता असंख्ययोग्या उल्लंघ्य तादृक्परिणामोपेता औदारिकाही अनन्तास्ताश्चोल्लंघ्याणुवृद्ध्या अनन्तास्तस्यानर्हा बहुद्रव्यत्वात् सूक्ष्म-

परिणामत्वाच्च । वैक्रियस्य त्वऽल्पाणुत्वाद्वादादपरिणामत्वादयोग्याः । पुनरणुवृद्ध्या अनन्ता उल्लंघ्य तथापरिणामोपेता वैक्रियाहर्तिस्ततोऽनर्हा एवमाहारतैजसभाषानपानमनःकर्मणामप्याद्या अनर्हास्ततोऽर्हाः पुनरनर्हा इति त्रयं सर्वत्र ज्ञेयं । तत्राऽऽ-
नपानौ उच्छ्वासनिश्वासाौ ।

अथाऽयं द्रव्यवर्गणाक्रमो विपर्यासतः क्षेत्रविषये वर्गणा स्यात्, कोऽर्थः द्रव्यवर्गणायां आदौ औदारिकवर्गणा उक्ता अभूदत्रत्वादौ कर्मवर्गणा अंते त्वौदारिकवर्गणाः स्युः । कर्मवर्गणासु स्तोत्रं क्षेत्रं ततो मनोवर्गणास्वसंख्यगुणं, यावदौदारिक-
वर्गणास्वसंख्येयगुणमिति, यथा सर्वलोकवर्तिनामेकाकाशप्रदेशस्थानां अणूनां स्कंधानां चैकावर्गणा, द्विप्रदेशस्थानां स्कंधानां द्वितीया एवं प्रदेशवृद्ध्या असंख्यप्रदेशस्थानामसंख्यया अयोग्या उल्लंघ्य कर्मणो योग्या असंख्याः, लोकाकाशप्रदेशानामसंख्य-
त्वादेव, पुनः प्रदेशवृद्ध्याऽसंख्यया अयोग्या अल्पाणुत्वात्, बहुक्षेत्रस्थत्वाच्च । ततोऽसंख्ययाकाशप्रदेशवृद्ध्याऽसंख्यया मनो-
ऽयोग्याः स्वल्पक्षेत्रत्वात् बहुणुत्वाच्च । ततः प्रदेशवृद्ध्याऽसंख्यया मनोयोग्यास्ततः प्रदेशवृद्ध्याऽसंख्यया मनोऽनर्हाः स्वल्पाणु-
त्वात् बहुक्षेत्रत्वाच्च, एवं क्षेत्रवृद्ध्या अनर्हा अर्हा अनर्हाश्चेति त्रयं २ आनपानादीनामपि ॥ स्थापना ॥ ३९ ॥ 'कम्मो'--

कम्मोवरिं धुवेयर, सुण्णेयरवग्गणा अणंताओ ।

चउधुवणंतरतणुवग्गणा य मीसो तहाऽचित्तो ॥ ४० ॥

कर्मवर्गणोपर्यणुवृद्ध्याऽनन्ता-वर्गणा ध्रुवाः शाश्वता, अनेन ध्रुवशब्दादानेन प्रागुक्तौदारिकाद्या अपि ध्रुवा ज्ञेयाः, ततोऽणु-

श्रुत्याऽनन्ता इतरा इत्यधुवाः कदाचिच्छोकं न स्युरपि । ततः 'सुन्नत्ति' श्रुत्यान्तरा एकोत्तरवृद्ध्या कदाचित् सान्तरा यथा
 नवभिर्दशभिर्द्विदशस्ततो द्वादशभिः पञ्चदशभिरणुभिर्द्विदश इत्यर्थः । तत इतरा अशून्यान्तराः एकोत्तरवृद्ध्या, परं ता अधुवा
 अपि ततश्चतस्रो ध्रुवाऽनन्तरा अणुवृद्ध्याः प्रत्येकमनन्ताः । अत्र चतसृणामव्यासां मध्ये नैरन्तर्येणैकोत्तरवृद्धिरन्ते चाणूनामवृद्ध्या
 ममत्वं स्थानचतुष्केस्ति । चतुष्कत्वे हेतुर्बहु १ बहुतर २ बहुतम ३ अतिबहु ४ प्रादेशवत्त्वं ज्ञेयं । एवं तदुवर्गणास्वपि ज्ञेयं ।
 ततश्चतस्रस्तनुवर्गणाः केषांचित्स्वाणूनां विगमादन्याणूनां च संगमादौदारिकाघर्हताभिमुखाः, ततः सूक्ष्म ईषद्वादारत्वाहो-
 मिश्रः स्कन्धस्ततोऽचित्तमहास्कन्धः स च विश्रसा परिणत्या केवलिसमुद्घातगत्याऽष्टसम्यैलोकं पिपति स्वं संहरेच्च अयं बहु-
 द्रव्योऽपि चतुःस्पर्श एव, उत्कृष्टद्रव्यस्कन्धस्तु प्रज्ञापनाग्रन्थेऽष्टस्पर्श उक्तोऽतोऽन्येऽपि स्कन्धाः सन्तीति ज्ञेयं । केवलिसमुद्-
 घातकृत्सचित्तकर्माणुमहास्कन्धव्यवच्छित्त्यै अचित्तविशेषणं । तथा कालतः एकसमयस्थितीनां एका वर्गणा एवमसंख्यसमय-
 स्थितीनामसंख्याः । भावतः एकगुणकृष्णानामेका एवमनन्तगुणकृष्णानामनन्ताः, एवं शेषवर्णसुगन्धदुर्गन्धतिककडुकषायाऽऽ-
 म्लमधुररसमृदुखरशीतोष्णस्निग्धसूक्ष्मस्पर्शनामनन्ताः । गुरुलघूनां अगुरुलघूनां चैका वर्गणा स्यात्, एताः सर्वा अपि प्रत्येकं
 सर्वलोकैकै सन्ति ॥ ४० ॥ 'ओरा'—

ओरालिअवेउव्विअ—आहारगतेअगुरुलहूदव्वा ।

कम्मगमणभासाई, एआइ अगुरुलहुआई ॥ ४१ ॥

‘गुरुं लह्यं उभयं, नोभयमिति वावहरियनयस्स । दवं लेहू दीवो वाऊ वीमं जहा संखं ॥ १ ॥ निच्छयओ सव्वगुरुं सव्वलहुं वा न विज्जाए दवं । वायरमिह गुरुलह्यं, अगुरुलहुं सेसयं सवं’ ॥ २ ॥ औदारिक्रियाहारकतैजसद्रव्याणि अन्यान्यपि तैजसासन्नानि तदाभासानि बादरूपत्वात् गुरुलघूनि, कर्मणमनोभाषाद्रव्याणि आदिशद्वात् आनपानद्रव्याणि, भाषाद्रव्याऽर्वाग्वितीनि भाषाभासानि, तथा व्योमादीनि अणुह्यणुकादीनि एतान्यगुरुलघूनि । अत्रायं विशेषः गुरुलघुद्रव्यारब्धोऽवधिर्वधमानोऽथो गुरुलघून्यौदारिकादीनि दृष्ट्वा कश्चिद्विशुद्ध्यमानः क्रमाद्भाषाद्यऽगुरुलघूनि पश्यत्यऽविशुद्ध्यमानस्तु तेष्वेवौदारिकादिषु गुरुलघुषु चतुर्षु कियत्कालं स्थित्वा प्रतिपतेत्, यथागुरुलघुद्रव्यारब्धः स वर्धमानः क्रमादूर्ध्वं भाषाद्यऽगुरुलघूनि पश्यति, कश्चित् विशुद्ध्यमानो युगपद् गुरुलघून्यपि पश्येत्, अविशुद्धस्त्वगुरुलघुषु गुरुलघुषु वा स्थित्वा प्रतिपतेत् ॥ ४१ ॥ क्षेत्रकालावधी उक्तौ । अथ तावैव द्रव्येण सहाह ‘संखि’—

संखिज्ज मणोदब्बे, भागो लोगपलियस्स बोद्धव्वो ।

संखिज्ज कम्मदब्बे, लोहे थोवूणगं पलियं ॥ ४२ ॥

मनोद्रव्यविषयेऽवधौ क्षेत्रतो लोकस्य कालतः पल्यस्य च संख्येयो भागो विषयत्वेन ज्ञेयः । कर्मद्रव्यविषये लोकपल्ययोः संख्येयाः भागाः, लोकमात्रेऽवधौस्तोकोनं पल्यं, ध्रुववर्गणादि च विषय इत्यनुत्पत्तमपि ज्ञेयं ॥ ४२ ॥ ‘तेया’—तेयाकम्मसरीरे, तेआदब्बे अ भासदब्बे अ । बोद्धव्वमसंखिज्जा, दीवसमुहा य कालो अ ॥ ४३ ॥

तैजसकर्मणशरीरावधौ तैजसभाषाद्रव्यावधौ च क्षेत्रं प्रत्येकं असंख्या द्वीपसमुद्राः कालश्चाऽसंख्येयः पल्यासंख्येय-
 भागो विषयत्वेन बोधव्यः । असंख्यद्वीपसमुद्रोक्तावप्यसंख्यासंख्येययोजनत्रिस्तुतद्वीपाब्धयोरेकदेशोऽपि विषयत्वेन ज्ञेयः,
 तत्र तैजसदेहात्कार्मणस्य सूक्ष्मत्वात्, ततोऽपि तैजसद्रव्याणां ततश्च भाषाद्रव्याणां सूक्ष्मत्वादधिविषयक्षेत्रकालानां सामा-
 न्येनासंख्यत्वेऽपि बृहत्त्वं स्वयं ज्ञेयं ॥ ४३ ॥ इह जघन्यावधिरगुरुलघुद्रव्यं सूक्ष्मं पश्यन्नपि घटादीन् स्थूलान् न पश्यती-
 त्यादियुक्त्याऽत्रधैर्वैचित्र्यभावात् स्पष्टत्वेनाह 'एग'—

एगपएसोगाढं, परसोही लहइ कम्मगसरीरं ।

लहइ य अगुरुयलघुअं, तेयसरीरे भवपुहुत्तं ॥ ४४ ॥

एकप्रदेशे एकस्मिन् नभप्रदेशेऽवगाढं स्थितं अणुस्कन्धादि परमावधिलभते पश्यति तथा कर्मणशरीरं, तच्च सूक्ष्ममप्यऽ-
 नेकाकाशप्रदेशमेव ज्ञेयं । तथा अगुरुलघु एतत् त्रयं सूक्ष्मत्वादुक्तं, चशब्दाद्गुरुलघुतैजसशरीरविषयेऽवधौ भवपृथक्त्वं पश्य-
 तीत्युक्त्या प्रागुक्त एव पल्यासंख्यभागमानोऽसंख्यकालो विशिष्योक्तः ॥ ४४ ॥ 'पर'—

परसोहि असंखिज्जा, लोगमित्ता समा असंखिज्जा ।

रूवगयं लहइ सव्वं, खित्तोवमिअं अगणिजीवा ॥ ४५ ॥

परमावधिः क्षेत्रतो लोकमात्राण्यसंख्यखंडानि, कालतोऽसंख्यसमा उत्सर्पिण्यवसर्पिणीः, द्रव्यतः सर्वं रूपिद्रव्यं, भाव-

तस्त्वनन्तद्रव्याण्याश्रित्यानन्तपर्यायान् लभते जानाति पश्येच्च । क्षेत्रमानमेव विशिनष्टि, क्षेत्रोपमितं क्षेत्रोपमानं त्वग्नि-
जीवाः पूर्वोक्ताः ॥ ४५ ॥ 'आहा'—

आहारतेयलंभो, उक्लोसेणं तिरिक्खजोणीसु ।

गाउय जहणणमोही, नरएसु उ जोयणुक्कोसो ॥ ४६ ॥

तिर्यग्योनिषु तिर्यक्षु उत्कृष्टवधौ आहारतेजोद्रव्याणां लाभोऽन्नगमः स्यात्, आहारतेजोग्रहणादौदारिकवैक्रियाहारकतै-
जसद्रव्याणि तदन्तरस्थतदयोग्यद्रव्याणि च ज्ञेयानि, द्रव्यानुसारेण क्षेत्रकालावपि ज्ञेयौ, 'बोधवमसंखिजा, दीवसमुदा य
कालो य' । महतः एकदेशो वा । अथ भवप्रत्ययोऽवधिः, तत्र नारकानाश्रित्य सामान्येनाह—'गाउय' नरके गव्यूतं जघन्योऽ-
वधिः, उत्कृष्टस्तु योजनं ॥ ४६ ॥ अथ विशेषेणाह 'चत्ता'—

चत्तारि गाउयाइं, अद्धुट्टाइं तिगाउया चेव । अट्टाइज्जा दुण्णि य, दिव्हुमेगं च निरएसु ॥ ४७ ॥

आद्ये नरके चत्वारि गव्यूतानि, तत्रापि दशवर्षसहस्रायुषोऽर्धचतुर्थानि, सागरायुषस्तु चत्वारि, द्वितीयेऽर्धचतुर्थानि,
तृतीये त्रीणि, चतुर्थेऽर्धतृतीयानि, पञ्चमे द्वे, षष्ठे द्वयर्धं, सप्तमे एकं गव्यूतं उत्कृष्टोऽवधिः सप्तमभ्युप्यवधिविभंगौ स्तः,
यतस्तत्रौपशमिकं क्षायोपशमिकं च प्रतिपातिसम्यक्त्वमस्ति नत्वप्रतिपाति सप्तमभ्युप्यवधिविभंगौ स्तः,
तदुद्धृतानां च तिर्यक्ष्वेव गतेः ॥ ४७ ॥ 'अद्धु'—

अद्भुट्टाईयाइ जहणणयं, अद्धगाउयंतार्ई । जं गाउअं ति भणिअं, तंपिअ उक्कोसगजहणणं ॥
जयन्यतः अर्धं चतुर्थं येषां तानि अर्धचतुर्थादीनि, अर्धगव्यूतान्तानि नरकेष्ववधिज्ञानानि, तत्र क्रमेणार्धचतुर्थानि, त्रीणि,
अर्धवृतीयानि, द्वे, द्वयर्धं, एकं, अर्धगव्यूतं च, 'गाउयजहन्नमोही'त्यत्र 'जं गाउअं' यद्गव्यूतं भणितं तदुक्तष्टावधिसाश्रित्य
जयन्यं ज्ञेयं नान्यथा नारकाणां सर्वदिक्षु स्वावधिक्षेत्रे स्थूलद्रव्याणि दिवसपृथक्त्वं यावदुक्तष्टोऽवधिविषयो ज्ञेयः ।
वर्गणाद्रव्याणां विषयः स्पष्टो न घटते ॥ 'सक्की' 'आण' 'छट्टि'—

सक्कीसाणा पढमं, दुच्चं च सणंकुमारमाहिंदा । तच्चं च बंभलंतग, सुद्धसहस्सार य चउत्थीं ॥४८॥
आणयपाणयकप्पे, देवा पासंति पंचमीं पुढवीं । तं चैव आरणच्चुय, ओहीनाणेण पासंति ॥४९॥
छट्टिं हिट्टिममज्झिमगोविजा सत्तमिं च उवरिच्छा । संभिण्णलोगनालिं, पासंति अणुत्तरा देवा ॥५०॥

शकेशानावित्युपलक्षणात् सौधर्मेशानस्थसामानिकादयो देवाः प्रथमां नरकपृथ्वीं पूर्णां पश्यन्ति, सनत्कुमारमाहेन्द्रदेवा
द्वितीयां, ब्रह्मलांतकदेवास्तृतीयां, शुक्रसहस्रारदेवाश्चतुर्थीं ॥ ४८ ॥ आनन्तप्राणतकल्पे देवाः पंचमीं पृथ्वीं 'तं चैव'त्ति
तां चैव पंचमीं पृथ्वीं आरणाच्युतदेवा विमलां बहुतरां च ॥ ४९ ॥ अधस्तममध्यमत्रैवेयकसुराः षष्ठीं, उपरिमत्रैवेय-
कसुराः सप्तमीं, संभिन्नां चतसृषु दिक्षु स्वज्ञानेन व्याप्तां लोकनालिं पंचानुत्तरदेवाः पश्यन्ति । नारकदेवानां क्षेत्रमानेन

१. (भाष्यगाथा हारिभद्रीयावश्यकचृत्तावव्याख्याता) .

द्रव्यकालभावाः स्वयं ज्ञेयाः ॥ ५० ॥ 'एए'—

एएसिससंखिज्जा, तिरियं दीवाय सागरा चेव । बहुअअरं उवरिमगा, उड्डं सगकप्पथूभाई ॥ ५१ ॥

तिर्येपां सौधर्मदेवादीनां विषयोऽसंख्या द्वीपाः सागराश्च । कालोऽसंख्यस्तैजसादिद्रव्याणि मनोद्रव्याऽवाग्वर्त्तनीनि, अनुत्तराणां ध्रुववर्गणा द्रव्याणि च, तत्रापि बहुतरं उपरिमका उपर्युपरिवासिनः पश्यन्ति, स्वकल्पस्तुपो निजविमानं आदि-शब्दाद् भ्रज्जादि । यतश्चूर्णौ 'उड्डं जाव सक्राणं भवणाणं उवरिल्ले चरमंति'चि ॥ ५१ ॥ 'संखे'—

संखेज्जजोयणा खलु, देवाणं अद्धसागरे ऊणे । तेण परमसंखेज्जा, जहणणयं पंचवीसं तु ॥ ५२ ॥

वैमानिकवर्जानां ऊनाऽर्धसागरे आयुषि संख्येययोजनान्यवधिः ततः परं अर्धाब्ध्यायुष्यऽसंख्यानि योजनान्यवधिः स्यात्, जघन्यतो दशवर्षसहस्रायुषि पंचविंशतियोजनानि, तुरेवार्थः । अत्र क्षेत्रकगाथाः 'वैमाणियवज्जाणं, सामन्नमिणं तहावि हु विसेसो । उड्डमहे तिरियंमि य, संठाणवसेण विण्णेओ' ॥ १ ॥ वैमानिकवर्जानां भुवनपतिव्यन्तरज्योतिर्देवानां । इदं 'संखेज्जजोयणा खलु' इत्यादि गाथोक्तं, सामान्यतोऽत्रधिप्रमाणं उक्तं तथापि अवधेर्विस्तारोच्चत्वादिविशेष ऊर्ध्वं अधस्ति-र्धगृवक्ष्यमाणेन 'तप्पागारे 'गाथोक्तेन संस्थानवशेन विज्ञेयः । तथा 'पणुवीसजोयणाइं, दसवाससहस्सिसया ठिई जेसिं । दुविहो वि जोइसाणं, संखिज्ज ठिईविसेसेणं' ॥ २ ॥ पंचविंशतियोजनानि जघन्यमवधेः क्षेत्रं ज्ञेयं, कालः पक्षमध्ये, द्रव्याणि तत्क्षेत्रस्थानि प्रायः स्थूराणि विषयः येषां दशवर्षसहस्राणि स्थितिरस्ति तेषां भवनपतिव्यन्तराणामित्यर्थः । ज्योतिष्काणां

द्विविधो जघन्य उत्कृष्टश्चावधिः संख्येय एव ज्ञेयः, संख्यातद्धीपाब्धयः कालो वर्षसहस्राधिकः, संख्येयद्रव्याणि स्थूराणि च विषयः, स्थितेर्विशेषेण द्विधापि स्थितेरसंख्यत्वात् । यत्र 'संखेजा' इति पाठस्तत्र संख्येययोजनान्यवधिरिति ज्ञेयं, असुरकुमाराणां उत्कृष्टोऽसंख्ययोजनानि स्यात्, कालोऽसंख्यो, द्रव्याणि तैजसभाषावर्गणाः सूक्ष्मानि स्थूराणि च विषयः । 'वेमा-
 गियाणमङ्गुलभागमसंखं जहन्नओ होइ । उववाए परभविओ तवभवजो होइ तो पच्छा' ॥ ३ ॥ प्राग्भवेऽवधिमतां जन्तूनां मृत्ना वैमानिकानां जातानामुपपातकाले पारभविकः परभवसम्बन्धी अङ्गुलासंख्येयभागमात्रो जघन्यतोऽवधिः स्यात् ।
 उत्कृष्टः प्राग्भवमानः पञ्चात्तद्भवस्तद्भवसम्बन्धी, 'सक्कीसाणा पढमसि'त्यादि पूर्वोक्तावधिः स्यात् ॥ ५२ ॥ 'उको'—
 उकोसो मणुएसुं, मणुस्सतिरिएसु य जहणणो य ।

उकोस लोगमित्तो, पडिवाइ परं अपडिवाई ॥ ५३ ॥

उकोस लोकमित्तो, तत्र य उत्कृष्टो लोकमात्रः स प्रतिपाती, ततः परं प्रदेशाधि-
 उत्कृष्टाऽवधिर्मनुष्येष्वेव, जघन्यस्तु मनुष्यतिर्यक्षु स्यात् । तत्र य उत्कृष्टो लोकमात्रः स प्रतिपाती, ततः परं प्रदेशाधि-
 कोऽप्यप्रतिपाती ॥ ५३ ॥ उक्तं क्षेत्रपरिमाणं ॥ २ ॥ अथ संस्थानद्वारं ३—'थिबु'—

थिबुयायार जहणणो, वट्ठो उक्कोसमायओ किंची ।
 अजहणणमणुक्कोसो य, खित्तओ णेगसंठाणो ॥ ५४ ॥

अजहणणमणुक्कोसो य, खित्तओ णेगसंठाणो ॥ ५४ ॥
 जघन्यतोऽवधिस्तिबुको विन्दुस्तदाकारः, पनकक्षेत्रवृत्तत्वाद्बृत्तः, उत्कृष्टस्तु बृत्तः परं किञ्चिदायतोऽग्निजीवश्रेणी-

परिभ्रममितत्वात् । तत्र चाऽङ्गदैर्घ्येणायतत्वस्यापि भावात्, अजघन्यानुत्कृष्टः क्षेत्रतोऽनेकसंस्थानः स्यात् ॥ ५४ ॥
यथा 'तप्पा'—

तप्पागारे-१ पल्लग-२ पडहग-३ झल्लरि-४ मुडंग-५ पुप्फ-६ जवे-७ ।
तिरियमणुएसु ओही, नाणाविहसंठिओ भणिओ ॥ ५५ ॥

तत्र उडुपः आकारः सर्वत्र योज्यते स चायतस्त्रयः ॥१॥ पल्लको धान्यमानं ऊर्ध्वीयत ऊर्ध्वं किंचित् संक्षिप्तः २ पटहो
नात्यायतोऽधः ऊर्ध्वं समः ३ चर्मनद्धोभयपार्श्वविस्तीर्णाऽऽस्या ढका झल्लरी ४ मुदंग ऊर्ध्वीयतोऽधोविस्तीर्णं ऊर्ध्वं तनुः ५
पुष्पेति पुष्पभृता छब्विका ६ यवो यवनालकं कन्याङ्गमण्डनं ७ स्थापना चौं, क्रमान्नारक १ भवन २ व्यन्तर ३ ज्योतिः
४ कल्प ५ त्रैवेयका ६ ऽनुत्तर ७ सुराणां यादृगवधिः स्यात्, तथा भवनव्यन्तरेषूर्ध्वं शेषेऽधो, ज्योतिर्नारकेष्ववधिस्तिर्यग्
बहु स्यात्, तिर्यग्मनुष्येष्ववधिर्नानाविधसंस्थानोऽनेकप्रकारसंस्थानो जिनैर्भणितः ॥ ५५ ॥ 'अणु'—

अणुगामिओ उ ओही, नेरइयाणं तहेव देवाणं ।

अणुगामी अणुगामी, मीसो य मणुस्सतेरिच्छे ॥ ५६ ॥

स्पष्टा, किन्तु मनुष्यतिरथां आनुगामिकोऽनानुगामिको मिश्रश्च । तत्र आनुगामिको यत्र यत्र अवधिमान् याति तत्र तत्र
अनुगच्छति, संख्यातान्यसंख्यातानि वा योजनानि, स चावधिमतोऽप्ये, पृष्टौ, पार्श्वे, पार्श्वयोर्वा मध्ये च स्यात्, तत्र मध्यानुगा-

मिकः सर्वासु दिक्षु स्यात् । अनानुगामिकः स्थितदीपवत्, यत्र स्थितस्य ज्ञानमुत्पन्नं ततोऽन्यत्र गतो न पश्येत् पुनस्तत्रैवागतः पश्यति, मिश्रः किञ्चिदन्वेति किञ्चिन्न ॥ ५६ ॥ उक्तं आनुगामिकादिः, द्वारम् ४ । अथावस्थितद्वारम्, ५ 'खित्त'— खित्तस्स अवट्टाणं, तित्तीसं सागरा उ कालेणं । दब्बे भिण्णसुहुत्तो, पज्जवलंभे य सत्तट्ट ॥ ५७ ॥

अवधेः क्षेत्रस्येति क्षेत्रमाश्रित्यावस्थानं कालेन त्रयस्त्रिंशत्सागरा अनुत्तरसुराणां यतो अनुत्तरसुरा यत्र शय्यायां उत्पन्नास्तत्रैवाभवक्षयं तिष्ठन्ति । चूर्णो तु भवरूपं क्षेत्रं आश्रित्याऽवधिः सुरनारकाणां त्रयस्त्रिंशत् सागराः, तुरेवार्थः । द्रव्ये उपयोगवस्थानं अन्तर्मुहूर्त्तं अवधेः पर्यायलाभे पर्यायदर्शने सप्ताष्ट च समया अवस्थानं स्यात्, तत्र पर्यायेषु समयाः सप्त गुणेषु चाष्ट

सहवर्तिनो गुणाः शुक्लादयः, क्रमवर्तिनः पर्याया नवपुराणादयः ॥ ५७ ॥ 'अद्धा'— अधथाइ अवट्टाणं, छावट्टी सागरा उ कालेणं । उक्कोसगं तु एयं, इक्को समओ जहण्णेणं ॥ ५८ ॥

अद्धा अवधिलब्धिकालः तस्यावस्थानं कालेन षट्षष्टिसागराः, तु शब्दात् साधिकाः उत्कृष्टकं त्वेत् 'इक्को' नृतिरथां एकसमयोऽवधिज्ञानादनुद्वितीयसमये मृतेरवधेः प्रतिपाताद्वा । देवनारकाणां तु व्युत्तिसमये सम्यक्त्वासौ विभङ्गस्याऽवधित्वापत्तेर्ना भाव्यः ॥ ५८ ॥ उक्तोऽवस्थितः, द्वारम् ५ । अथ वृद्धिहानिभ्यां चल इति द्वारम् ६ । 'बुद्धी'—

बुद्धी वा हाणी वा, चउव्विहा होइ खित्तकालाणं ।

दब्बेसु होइ दुविहा, छव्विह पुण पज्जवे होइ ॥ ५९ ॥

वृद्धिहानी षोढा ६ । अनन्तभागेन वृद्धिः ॥ १ ॥ असंख्यभागेन । २ । संख्यातभागेन । ३ । संख्यातगुणेन ॥ १ ॥
असंख्यातगुणेन ॥ २ ॥ अनन्तगुणेन वृद्धिः ॥ ३ ॥ एवं हानिरपि षोढा ४ तत्र चतुर्विधापि वृद्धिर्हानिर्वा क्षेत्रकालयोरसंख्य-
भाग ॥ १ ॥ संख्यातभाग ॥ २ ॥ संख्यातगुण ॥ ३ ॥ ५ संख्यगुण ॥ ४ ॥ रूपा । द्रव्येष्वनन्तभागाऽनंतगुणरूपा द्विविधा
वृद्धिर्हानिर्वा । ओघात् सर्वद्रव्याण्याश्रित्य पर्याये षड्विधाऽपि वृद्धिर्हानिर्वा स्यात् न त्वेकद्रव्यं, तत्र 'दवाओ असंखिजे
संखेजे आवि' इत्याद्युक्तेः ॥ ५९ ॥ उक्तश्र्लः, द्वारम् ६ । अथ तीव्रमन्दद्वारम् ७ ॥ 'फड्ड'—

फड्डा य असंखिजा, संखेजा यावि एगजीवस्स ।

एकफड्डुवओगे, नियमा सवत्थ उवउत्तो ॥ ६० ॥

अवधिज्ञानावरणस्य क्षयोपशमो येष्व्वात्मप्रदेशेषु तेऽवधिफड्डा अवधिनिर्गमद्वाराणि, गवाक्षजालनिर्गतदीपभाफड्डवत्,
ते एकजीवस्याऽसंख्याः संख्येया वा स्युः । एक फड्डोपयोगे सति नियमात् सर्वत्र सर्वफड्डेषूपयुक्तः स्यात्, एकोपयो-
गत्वाञ्जन्तोः ॥ ६० ॥ 'फड्डा'—

फड्डा य आणुगामी, अणाणुगामी य मीसगा चेव ।

पडिवाइ अपडिवाई, मीसो य मणुस्सतेरिच्छे ॥ ६१ ॥

फड्डानि षोढा आनुगामिकान्यनानुगामिकानि मिश्राणि, प्रतिपातीन्यप्रतिपातीनि मिश्राणि च, तेषु प्राय आनुगामिकाऽप्र-

तिपातिलक्षणे द्वे फट्टे तीव्रे अन्ये मन्दे, द्विस्वभात्रानि मिश्राणि । स्पर्धकावधिस्तु मनुष्यतिरश्चां स्यात्

उक्तस्तीव्रो मन्दोऽवधिः, द्वारम् ७ । अथावधिप्रतिपातादिद्वारम् ८ । 'वाहि'—

वाहिरलंभे भज्जो, दब्बवे खित्ते य कालभावे य ।

उत्पपा पडिवाओऽविय, तं उभयं एगसमएणं ॥ ६२ ॥

द्रष्टुर्वहिर्योऽवधिः एकस्यां दिशि स बाह्यलाभो बाह्यावधिः, भाष्ये तु योऽवधिमत एकस्यां दिशि स्यादथवाऽनेकास्वपि दिक्षु यः फट्टुकावधिरन्योन्यं विच्छिन्नः सान्तरः स्यात्, सोऽपि बाह्यावधिरिति, तस्मिन् सति द्रव्यक्षेत्रादिषु एकसमयेन कदाचिद्दृत्पादः कदाचित्प्रतिपातः कदाचिद्दुभयभावश्चेति भाज्यः ॥ ६२ ॥ 'अडिंभ'—

अडिंभतरलच्छीए उ तदुभयं नत्थि एगसमएणं ।

उत्पपा पडिवाओऽविय, एगयरो एगसमएणं ॥ ६३ ॥

स्पष्टा, किन्तु द्रष्टुः सर्वतः संबद्धोऽवधिरभ्यंतरस्तस्य लब्धौ अभ्यंतरलब्धौ सत्यां तदुभयं उत्पातप्रतिपातलक्षणं एकस्मिन् समये नास्ति, एकतर इत्येकः कोऽपि उत्पातः प्रतिपातो वा ॥ ६३ ॥ प्रसङ्गादाह 'दवा'—

दब्बवाओ असंखित्ते, संखित्ते आवि पज्जवे लहइ ।

दो पज्जवे दुगुणिए, लहइ य एगाउ दब्बवाउ ॥ ६४ ॥

एकस्माद् द्रव्यादुत्कृष्टं असंख्यान् मध्यमं संख्येयान् पर्यायान् लभते, जघन्यं द्वौ पर्यायौ द्विगुणौ चतुरो वर्णगन्धरस-
स्पर्शानिति लभते ॥ ६४ ॥ उक्तः प्रतिपातादिः, द्वारम् ८ ॥ अथ ज्ञानादिद्वारत्रयम् ११ ॥ 'सागा'—

सागारमणागारा, ओहिविर्भगा जहण्णगा तुह्हा ।

उवरिमगेवेज्जेसु उ, परेण ओही असंखिज्जो ॥ ६५ ॥

१ साकारो विशेषबोधो ज्ञानं । १ । अनाकारः सामान्योपयोगो दर्शनं ॥ २ ॥ तावज्वधिरूपौ विभङ्गरूपौ च, नारक-
भवनपतिभ्य आरभ्य उपरिमग्रेवेयकेष्वपि जघन्यौ तुल्यौ स्तः न तूत्कृष्टौ, द्रव्यभावानाश्रित्य त्ववधिर्विशुद्धः । भाष्ये तु भवन-
पतिभ्य आरभ्य यावदुपरिमग्रेवेयकदेवास्तेषां जघन्यमध्यमोत्कृष्टस्थितिनां अवधिविभङ्गज्ञानदर्शने क्षेत्रादिविषयमाश्रित्य
क्रमेण जघन्यमध्यमोत्कृष्टे, परस्परं तुल्ये स्तः, ततः परं अवधिरेव, स चासंख्यः क्षेत्रतोऽसंख्येययोजनविषयः, कालतस्त्व-
संख्यवर्षविषयः स्यात्, द्रव्यभावैस्त्वनन्त एव मिथ्यादृशां तत्राऽभावात्, नृतिरश्चां त्ववधयोऽतिविचित्रा स्युः ॥ ६५ ॥
उक्तं ज्ञानादिद्वारत्रयम् ११ ॥ अथ देशवधिद्वारं १२ ॥ 'णेरह'—

णेरइयदेवतित्थंकरा य ओहिस्सऽबाहिरा हुंति ।

पासंति सव्वओ खलु, सेसा देसेण पासंति ॥ ६६ ॥

नैरयिका देवास्तीर्थकराश्चावधेरबाह्या इति नियतावधयोऽभ्यन्तरलब्धयश्च, 'सेसा' शेषा देशतोऽपि सर्वतोऽपि पश्यन्ति

॥ ६६ ॥ उक्तं देशद्वारम् १२ ॥ अथ क्षेत्रसंख्यद्वारम् १३ ॥ 'संखि'—

संखिज्जमसंखिज्जो, पुरिसमबाहाइ खित्तओ ओही ।

संबद्धमसंबद्धो, लोगमलोगे य संबद्धो ॥ ६७ ॥

संबद्धोऽवधिः क्षेत्रतः संख्येयोऽसंख्येयो वा स्यादसंबद्धस्तु पुरुषादत्राथा अन्तरं तथा सह संख्येयोऽसंख्येयो वा, कोऽर्थः संख्येयं अन्तरं संख्येयोऽवधिः १ संख्येयं अन्तरं असंख्येयोऽवधिः २ असंख्येयं अन्तरं संख्येयोऽवधिः ३ असंख्येयं अन्तरं असंख्येयोऽवधिः ४ एवं चतुर्भङ्गी पदत्रयं च व्याख्यातं, 'लोग' तत्र लोकसम्बद्धे चतुर्भङ्गीः नरि सम्बद्धो लोके च लोकमात्रः १ नरि संबद्धो न लोके देशाऽभ्यंतरोऽवधिः २ । न नरि लोके शून्यो भङ्गः ३ न नरि न लोके त्राह्यावधिः ४ अलोकसम्बद्धस्त्वात्मसम्बद्ध एव ॥ ६७ ॥ उक्तं क्षेत्रद्वारम् १३ ॥ अथ गत्यादिद्वारम् १४ ॥ 'गइ'

गइनेरइयाईया, हिट्टा जह वणिणया तहेव इहं ।

इट्टी एसा वणिज्जइत्ति तो सेसियाओवि ॥ ६८ ॥

गतिनरिकादिका उपलक्षणादिन्द्रियादिद्वाराणि सत्पदप्ररूपणादयश्च यथा 'हिट्टा' अधो मतेर्वणिताः तथैवेहावधेरपि ज्ञेयाः विशेषस्त्वेयः—अवेदका अकपायिणश्च श्रेणिद्वयस्थास्तथा मनोज्ञानिनस्तथा नाहारापर्याप्ताः, पूर्वसम्यग्दृशः सुरनारका अप्यन्तरालगत्यादौ शक्तिमधिकृत्यावधेः प्रपद्यमानाः स्युः । पूर्वप्रपन्नास्तु विकलाऽसंज्ञिवर्जाः । ऋद्धिरेषाऽवधिरूपा वर्ण्य-

तेऽतः शेषा ऋद्धयोऽप्युच्यन्ते ॥ ६८ ॥ ' आमो ' ' चार '

आमोसहि विप्पोसहि, खेलोसहि जह्लमोसही चैव ।

संभिन्नसोउज्जुमइ, सव्वोवसहि चैव बोद्धवो ॥ ६९ ॥

चारणआस्थीविस, केवली य मगनाणिणो य पुव्वधरा ।

अरहंत चक्कवही, बलदेवा वासुदेवा य ॥ ७० ॥

आमर्शः स्पर्श एवौषधिर्यस्याऽसौ स्पर्शादेव रोगच्छिन्त् । एवं विष्णुइ विष्टा, खेलः श्लेष्मा, जह्लो मलः, मोऽलाक्षणिकः, सुगन्धा-
श्रुतेःस्युः, संभिन्नश्रोता सर्वाऽङ्गैः श्रोता १ चक्रिसैन्यसर्वध्वनीनां व्यक्ता श्रोता वा २, संभिन्नानि श्रोतांसि यस्य वा एकैकाक्षेण
सर्वाक्षविषयग्राही ३ अक्षणा श्रोता श्रुत्या दृष्टेत्यादि वा । ऋजुमतिर्मनोज्ञानिभेदोऽग्रे वक्ष्यते, सर्वं सूत्रकेशादि औषधिर्यस्य स
सर्वौषधिः ॥ ६९ ॥ जङ्घाविद्याचारणौ, तत्राद्यस्तपःशक्त्याऽभ्रयातमहिक्काऽवश्यायहिमाद्युपरि तेषां मनागपि प्रतिघातमकुर्वन्
चलति एवं सहर्यांशुल्लतातन्त्वादीन्निश्रित्यैकेनोत्पातेन रुचक्रद्वीपं याति, आयांस्त्वाधेन नन्दीश्वरं द्वितीयेन स्थानं, ऊर्ध्वं त्वे-
केन मेरुशीर्षे पांडुक्रवणम् आयांस्त्वाधेन नन्दनवनं द्वितीयेन स्थानं, द्वितीयस्तु विद्याशक्त्याऽऽधेन मानुषाद्रिं, द्वितीयेन नन्दीश्वरं
यावत्, अग्रतः शक्त्यभावात्, आयांस्त्वैकेनैत्र स्थानं, एवमुऽर्ध्वमपि व्यत्ययः आस्यो-दंष्ट्रास्तासु विषयं येषां ते आसीद्विषाद्विधा
जात्या कर्मणा च, तत्र जात्यां वृश्चिकभेकाऽहिमर्त्या उत्कृष्टं विषेण क्रमादर्धभरतभरतजंबूद्वीपचक्षेत्रमानाङ्गव्यासिशक्तयः,

कर्मणा तु नृतिर्यवस्तपसा वाग्लब्ध्या वा, आसहस्रारं देवाश्च शक्त्या शापाद्घातकाः, मनोज्ञानिनोऽत्र विपुलमतयः॥७०॥ 'सोल'

सोलस रायसहस्सा, सव्वबलेणं तु संकलनिबद्धं ।

अंछंति वासुदेवं, अगडतडंमी ठियं संतं ॥ ७१ ॥

षोडश राजसहसाः संकलनिबद्धं वासुदेवं सर्वत्रलेन सर्वेभादिसैन्यादिप्राणेन अंछन्त्याऽऽकर्षन्ति, अगडः कूपस्तत्तटे स्थितं सन्तं ॥ ७१ ॥ 'धित्चू'

धित्चूण संकलं सो, वामगहत्थेण अंछमाणणं ।

भुंजिज्ज व ल्लिपिज्ज व महुमहणं ते न चायंति ॥ ७२ ॥

स्पष्टा, किन्तु गृहीत्वा शृंखलां तेषां 'अंछमाणणं' आकर्षतां सतां ताम्बूलं भुंजीत, चन्दनेनाङ्गं विलिपेत्, तं मधुमथनं वासुदेवं न 'चायन्ति,' न शक्नुवन्त्याकण्डुं ॥ ७२ ॥ 'दोसो'

दोसोला बत्तीसा, सव्वबलेणं तु संकलनिबद्धं ।

अंछंति चक्कवट्टिं, अगडतडंमी ठियं संतं ॥ ७३ ॥

द्वौ षोडशकाविति चक्रिणो हरिद्विगुणद्विज्ञस्यै, द्वात्रिंशद्राजसहस्राणि ॥ ७३ ॥ धित्चू०

धित्तूण संकलं सो, वामगहत्थेण अंडमाणणं ।
भुंजिज्ज व ल्लिपिज्ज व, चक्कहरं ते न चायंति ॥ ७४ ॥
पूर्ववदर्थी ॥ ७४ ॥ ' जं के० ' ' मण '

जं केसवस्स उ बलं, तं दुगुणं होइ चक्कवाह्दिस्स ।
तत्तो बला बलवगा, अपरिमियबला जिणवरिंदा ॥ ७५ ॥
मणपज्जवनानं पुण, जणमणपरिचिन्तियत्थपायडणं ।
माणुसखित्तनिबद्धं, गुणपच्चइयं चरित्तवओ ॥ ७६ ॥

यत्केशवस्य बलं शरीरं स्यात् तद्द्विगुणं चक्रिणः स्यात् ततोऽन्यजनापेक्षया ' बला ' बलदेवा ' बलवगा ' बलवन्तः स्युः । जिनेन्द्राः सर्वजीवैभ्योऽप्यपरिमितबला अनन्तबलाः । एवं गणभृदाहारकवैक्रियाङ्गकृत्क्षीरास्रवकोष्ठबुद्धिबीजबुद्धिपदानुसारिशीततेजोलेख्याऽधीणमहानसीपुलाकर्द्धयोऽपि, तत्र चतुर्दशपूर्वकृद्गणधराः, सर्वपूर्वाभ्येतुस्तपःशक्त्याहारकदेहकर्तुराहारकलब्धिः, चक्रिमोज्यक्षीरास्रवन्मधुरवाक् क्षीरास्रवः, कोष्ठान्नानामिव सूत्रार्थानां धर्ता कोष्ठबुद्धिः, सिक्थेन द्रोणपाकबोधवत् बीजमात्रेण वेत्ता बीजबुद्धिः, एकेन पदेन शेषसूत्रवित्पदानुसारी, चक्रिसैन्यदाहकृत्पुलाकः, एवमष्टाविंशतिर्ऋद्धयः । तत्रार्हचक्रिणासुदेवबलसंभिन्नश्रोतश्चारणपूर्वभृद्गणभृत्पुलाकाहारकर्द्धयो न भव्यास्वपि स्त्रीषु । उक्ता दश ऋद्धय

ऋजुविपुलमतिकेवलित्वं चेति त्रयोदश नाऽभव्यनृषु । अमूः क्षीरासवद्धिश्च नाऽभव्यस्त्रीषु ॥ ७५ ॥ उक्तमवधिज्ञानं,
 यद्यप्युक्तप्राथमिकमनांसि पश्यति तथाऽपि सविशेषमनोद्रव्यग्राहित्वात्प्रमत्तयतेरेव भावित्वाच्च मनःपर्यवज्ञानं पृथुगुक्तं—‘मण’
 मनःपर्यायज्ञानं पुनर्जननःपरिचितितार्थप्रकटनं स्यात्, मानुषक्षेत्रनिबद्धं स्यात्, गुणाः क्षान्त्यादयः प्रत्ययो हेतुर्यस्य
 तद्गुणप्रत्ययं, चारित्रवतोऽप्रमत्तस्यासर्द्धः स्यात्, तद्विधा ऋजुमतिर्विपुलमतिश्च, मननं मतिज्ञानं, ऋज्वी सामान्य-
 ग्राहिणी मतिः ऋजुमतिः घटो ध्यात इत्यादि सामान्यमनोद्रव्यज्ञप्तिः, विपुला विशेषग्राहिणीमतिर्विपुलमतिः, द्रव्यक्षेत्रादि-
 विशिष्टघटादिप्राज्यविशेषयुक्तमनोद्रव्यज्ञप्तिरिति । तत्र ऋजुमतिर्द्रव्यतोऽनन्तान् अनन्तप्रदेशस्कन्धान् मनस्त्वपरिणतान्
 माधाद्वेत्ति, ध्यातं तु मूर्त्तं द्रव्यं, यद्यवधिः स्यात्तदा तेन, नोचेन्मुर्त्तमूर्त्ते अपि द्रव्ये मनोद्रव्याणां ईदृशाकारान् यथानुपपत्तेरिदं
 वस्तु ध्यातमस्तीत्यनुमानरूपेण मानसबलैर्नैव वेत्ति, क्षेत्रत उर्ध्वं ज्योतिष्कोऽर्ध्वतलं, अधोऽधोग्रामाधःप्रतरं यावत्, प्रत्यग्-
 विदेहे नलिनावतीवप्रविजययोः सहस्रयोजनावगाढा अधोग्रामाः, ‘जोयणसयदस गंतु, समधरणीए अहो अहोगामा ।
 नायालीससहस्ते, गंतु मेरुस्त पच्छिमओ’ ॥ १ ॥ तिर्यग्नुक्षेत्रांतः, कालतः पल्यासंख्यभागमेव्यमतीतं च, भावतः दीर्घकालि-
 ऋषुपदेशसंज्ञिमनोद्रव्यपर्यायान् अनन्तान् सर्वभावानां च अनन्तभागं वेत्ति, विपुलमतिस्तु तानेव द्रव्यादीन् विशुद्धतरान्,
 क्षेत्रं त्वर्थतृतीयोत्सेधांगुलाधिकं वेत्ति, एतच्च ज्ञानमेव न दर्शनं, प्रतिनियतमनोद्रव्याकारस्यैव ग्राहित्वेन दर्शनत्वायोगात्
 सत्पदपरूपणादि अवधिवद्भाष्यं । किंत्वप्रमत्तयतिरस्योत्पादस्वामी तदनुसारेण सर्वत्र नानात्वं स्वयमूर्धं, अनाहारापर्याप्तौ
 तु न पूर्वप्रपन्नौ नाप्यन्यौ ॥ ७६ ॥ ‘अह’

अहं सत्त्वद्वेषपरिणाम-भावविण्णत्तिकारणमणतं । सासथमप्यडिवाइ, एगविहं केवलज्ञानं ॥७७॥

अथ सर्वद्रव्याणां जीवादीनां परिणामाः प्रयोगवित्तसोभयजन्या उत्पादादयस्तेषां भावः सत्ता, तस्य विशेषेण ज्ञसिज्ञानं तस्याः कारणं, अनन्तं ज्ञयानंत्यात्, शाश्वतं सर्वकालभावि, अप्रतिपाति द्रव्यपर्यायैः सदैव तथाभूतत्वात्, केवलज्ञानं स्यात्, एकविधं आवृत्यभावात् ॥ ७७ ॥ 'केव'

केवलज्ञानेणेत्ये णाडं, ज्ञे तत्थ पणवणजोगे । ते भासइ तित्थयो, वयजोग सुयं हवइ सेसं ॥७८॥

केवलज्ञानेनार्थान् ज्ञात्वा ये तत्र प्रज्ञापनायोग्याः, श्रोतृशक्त्यपेक्षया कथनाहस्ताच्च तीर्थकरो भाषते । इहाऽर्था द्विधा अनभिलाष्या अभिलाष्याश्च, अभिलाष्या द्विधाऽप्रज्ञाप्याः प्रज्ञाप्याश्च, तत्र अनभिलाष्यानामनन्ते भागे अभिलाष्याः तेषामप्यनन्ते भागे प्रज्ञाप्यास्तेषामप्यनन्तभागः पूर्वेषु बद्धः स्यादिति, 'वयजोगे'ति स शब्दराशिः प्रभोर्वाग्योग एव न श्रुतं नामकर्मादयहेतुत्वात्, श्रुतस्य तु क्षायोपशमिकत्वात्, श्रोतृणां तु स भावश्रुतेतुत्वाच्छेषं-अप्रधानं श्रुतं द्रव्यश्रुतमित्यर्थः । सत्पदप्ररूपणयां नृसिद्धगत्यतींद्रियत्रसकायाकायसयोगायोगावेदाकषायशुक्कलेश्यालेख्यसम्यग्दृष्टिकेवलज्ञानदर्शनसंयतनो- (संयता) संयतसाकारानाकारोपयोगाहारकानाहारकभाषकाभाषकपरीत्तनो(परीत्ता) परीत्तपर्याप्त(नोपर्याप्तापर्याप्त) वादनो- वादर(सूक्ष्म)संज्ञिनो(संज्ञ्य)संज्ञिभव्यनो(भव्या)भव्य(चरमनो)चरमाचरमेषु प्रपद्यमानाः पूर्वप्रपन्नाः, भवस्थकेवलिनः सिद्धाश्च स्वधियोह्याः, चरमः केवली अचरमः सिद्धः । द्रव्यप्रमाणे उत्कृष्टं प्रपद्यमाना अष्टशतं, पूर्वप्रतिपन्नाः कोटीपृथक्त्व-

केवलिसमुद्घाते सर्वलोकः, कालः साधनन्तः,
उत्कृष्टं

क्षेत्रस्पर्शना जघन्यं लोकासंख्यभागः, अल्पबहुत्वं द्रव्यप्रमाणवत् ॥ ७८ ॥ ' इत्थं ,

प्रमाणः सिद्धास्त्वनन्ताः, क्षेत्रस्पर्शना जघन्यं लोकासंख्यभागः, अल्पबहुत्वं द्रव्यप्रमाणवत् ॥ ७९ ॥
अप्रतिपातित्वान्तरं, भागो मतिवत्, भावे क्षाधिके, अल्पबहुत्वं द्रव्यप्रमाणवत् ॥ ७९ ॥
इत्थं पुण अहिगारो, सुयनाणेणं जओ सुएणं तु । सेसाणमप्पणोऽवि अ, अणुओगु पईवदिट्ठन्तो ॥ ७९ ॥
अत्मनोऽपि च श्रुतस्येत्यर्थः, अद्युयोगो

अत्र पुनः श्रुतज्ञानेनाधिकारः, यतः श्रुतैर्नैव, तुरेवार्थः, शेषाणां मत्यादीनां

॥ इति पीठिका चिवरणं समाप्तं ॥

इह श्रुतशब्देन श्रुताऽर्न्तमावश्यकं उक्तं, तन्नामस्थापनादिभेदं चतुर्धा, तत्र द्रव्यावश्यकं द्विधा आगमतो नोआगम-
तश्च, आगमतो यस्य तु आवश्यकमिति पदं शिक्षितं पाठान्तं नीतं १ स्थितं अविस्मृत्या चित्ते स्थितं २ जितं परावर्त्तने परप्रश्ने
वा शीघ्रं कण्ठस्थं ३ परिजितं क्रमोत्क्रमाभ्यां गुणनं कुर्वतः स्फुरति तत् ४ नामसमं स्वनामवद् जातं ५ दोषसमं गुरुघोषो-
च्चारसमं शिष्योच्चार्यं ६ अहीनाक्षरं एकेनापि वर्णेनाऽहीनं ७ अनत्यक्षरं एकेनापि नाऽधिकं ८ अव्याविद्धं अविपर्यस्ताक्षरं
९ अस्बलितं विपमभूगंत्रीवत्स्बलनहीनं १० अमिलितं बहुशास्त्रद्वैरमिलितं ११ अव्यत्याम्नेडितं अस्थानयतिहीनं १२ स्या-
द्वाचना १ प्रश्न २ गुणन ३ धर्मकथा ४ अनुप्रेक्षा ५ कलितं च, स नर आगमतो द्रव्यावश्यकं । नोआगमतो द्रव्यावश्यकं त्रिधा
ज्ञशरीरद्रव्यावश्यकं, आवश्यकशब्दार्थज्ञस्याऽजीवो देहः । १ । भव्यशरीरद्रव्यावश्यकं घेनाऽङ्गेनावश्यकशब्दार्थं ज्ञास्यति । २ ।
तद्व्यविरक्तं नोआगमतो ज्ञभव्यशरीरव्यतिरिक्तं द्रव्यावश्यकं त्रिधा, लौकिकं राजादिलोकानां शय्योत्थानादनु प्रातमल्लयुद्धलान-

दन्तधावनाद्यं १, कुप्रावचनिकं चरकादीनां प्रातः स्कन्दाद्यर्चादि २, लोकोत्तरं नो आगमतो ज्ञम्भयेद्देव्यतिरिक्तं तत् यत् श्रमण-
गुणहीनाः, षड्जीवनिकायाऽदयाः पाश्वस्थाद्या देहभूषाऽश्वेतवस्त्रचित्रदंडस्नानादिपराः स्वच्छन्दा वा विहृत्योभयसन्ध्यं आवश्यकं
कुर्युः, प्रमत्तर्षयो वा अनुपयुक्ताः कुर्युः फलाऽभावात्छोकोत्तरं द्रव्यावश्यकं ३, अत्र दृष्टान्तः—वसन्तपुरे अगीतार्थसंविभो गच्छ-
स्तेव्वेकोऽगीतार्थः श्रमणगुणहीनः सदोदकाद्रपण्याधाकर्मादिदोषाहारं कृत्वा विकाले महासंवेगादालोचयत् तस्य गणी अगीतार्थ-
त्वात्प्रायश्चित्तं दददाह—अहो ! अयं श्रेष्ठः साधुः, सुखं सेवितुं दुःखमालोचितुमेवमेष आलोचयन्नशठत्वाच्छुद्ध एव, एतद्
दृष्ट्वाऽन्येऽगीतार्था साधवः प्राशंसन् दृष्ट्युश्च, यत् तत् कृत्वा आलोच्य शुद्ध्यते । तत्र अन्यदा कोऽपि गीतार्थः संविन्नः आगात्
स तत् क्रियालोचनाद्यं दृष्ट्वा गुरुं प्रति दृष्टान्तमूचे—गिरिनगरे कोऽपि वणिग् रत्नैर्गृहं भृत्वाऽदाहयत् लोकः प्राशंसदहो धन्यो-
ऽग्निं भगवन्तं तर्पयति । अन्यदा तेन रत्नगृहे प्रदीपिते वाते प्रचुरे सर्वं पुरं दग्धं, ततो राज्ञा सर्वस्वदण्डः कृतः । अन्यपुरे एवं
कुर्वन्नन्यः सर्वस्वदण्डाद्विसृष्टोऽरण्यम्, कस्मात् प्रदीपयसि गृहं ? । यथा तेन स्वान्यगृहाणि दग्धानि, तथा त्वं गुरुरभ्येनं
प्राशंसन् स्वमन्यान् दहसि, एवं गुराबुक्तेऽपि अशिक्ष्यमाणे साधूनूचे, एष महानिर्धर्मोऽगीतार्थो, अलभेतस्याऽऽज्ञया, चेदेतस्य
निग्रहो न क्रियते तदाऽन्ये विनक्ष्यन्ति, एवं द्रव्यावश्यकं । भावावश्यकं द्विधा, आगमत आवश्यकज्ञाता तत्र चोपयुक्तः । १ ।
नो आगमतो भावावश्यकं त्रिधा, लौकिकं यत्पूर्वह्ये भारतव्याख्याऽपराह्ये रामायणव्याख्या १, कुप्रावचनिकं चरकादीनां स्वस्व-
सुरस्मृतिमुख्यमनुष्ठानकरणं, लोकोत्तरं नो आगमतो भावावश्यकं ज्ञानक्रियारूपमिश्रं साधुसाध्वीश्राद्धश्राद्धिकाभिरेकति शुद्धा-
शयैरुभयकालमावश्यककरणं २, यतः 'समणेण सावएण य, अवस्स कायव्वयं हवह जम्हा । अंतो अहोनिस्सिस्स य, तम्हा आव-

स्मयं नाम ' ॥ १ ॥ अहो निश्रान्ते । तथा नोआगमतो द्रव्यश्रुतं ज्ञभव्यदेहाऽतिरिक्तं पुस्तकपत्रस्थं, यद्वा सूत्रमंडजं
 बौडजं कीटजं बालजं बल्कजं । भावश्रुतं आगमतो ज्ञाता उपयुक्तः । नोआगमतो लौकिकं भारतादि, लोकोत्तरं द्वादशांगा-
 वश्यकादि, एकदेशवाचिनोशब्दः श्रुतज्ञानैर्कदेशत्वात् । स्कन्धः समुदायः सोऽपि द्रव्यभावाभ्यां श्रुतवत्, नोआगमतो
 ज्ञभव्यदेहातिरिक्तो द्रव्यस्कन्धः, सचिन्ताऽचित्तमिश्रस्त्रिधा द्विपद १ द्विप्रदेश २ सेनादिः ३ । भावतो नोआगमतः अयमाव-
 श्यकश्रुतस्कन्धः स्कन्धदेशत्वात् देशार्थो नोशब्दः । श्रुतविशेषाणां स्कन्धः श्रुतस्कन्धः, आवश्यकं च तत् श्रुतस्कन्धश्चेति
 ममामः, आवश्यकश्रुतस्कन्धस्तत्र च षड्व्ययनानि तेष्वार्थं सामायिकं, तस्य च महापुरस्सेव चत्वारि अनुयोगद्वाराण्युप-
 क्रमादीनि । अत्र नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावभेदात् षोडोपक्रमः । तत्र द्रव्योपक्रमः सचिन्ताऽचित्तमिश्रद्रव्याणां संस्का-
 राद्विनाशाच्च, तत्र मिश्रो भूपितनरादिः—यथा मर्त्यादीनां घृतादिना संस्कारः खड्गादिना च विनाशः, एवं क्षेत्रस्योपक्रमो
 वृष्ट्यादिना मलमूत्रादिना च । कालोपक्रमः शङ्कुच्छायादिनाऽपग्रहादिना च, भावोपक्रमः, स्तुत्यादिना निन्दादिना च ।
 इह च योग्यान्वयानादिद्रव्याद्युपक्रमैः गुरुषु संस्कारभावोपक्रमं साधयन्, कुभक्तादिद्रव्योपक्रमैर्विनाशभावोपक्रमं त्यजन्
 सूत्रमधीते, यद्वाऽऽनुपूर्वीनामप्रमाणवक्तव्यतार्थीधिकारसमवतारभेदात् षोडोपक्रमः, तत्र नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालगण-
 नोत्कीर्त्तनसंस्थानसामाचारीभावभेदाद्दशस्वाऽऽनुपूर्वीषु, सामायिकस्योत्कीर्त्तनागणनानुपूर्व्योः समवतारः, यथा सामायिकं
 चतुर्विंशतिस्तत्र इत्याद्युत्कीर्त्तना, आद्यं, द्वितीयं, तृतीयं, इत्यादिगणना, सा च पूर्वपश्चानानुपूर्वीभेदात्त्रिधा, तत्र पूर्वानुपूर्व्या

१ हारि० घृत्तौ तु नोआगमतस्तु ज्ञानक्रियोभयपरिणामो भावावश्यकं, उपयुक्तस्य क्रियेति भावार्थः, मिश्रवचनश्च नोशब्दः ।

सामायिकं आद्यं, पञ्चानुपूर्व्यां षष्ठं, अनानुपूर्व्यां षडध्ययननिष्पन्नाष्टादशाधिकसप्तशतभङ्गरूपायां अनियतं, तत्र सामायिक-
प्रतिक्रमणकायोत्सर्गचतुर्विंशतिस्तवन्दनप्रत्याख्यानरूपस्य क्रमस्य १, २, ३, ४, ५, ६, अङ्कस्य पूर्वानुपूर्व्यां गणने समय-
प्रसिद्धः 'सामाह्यं चउवीसत्थउ वंदणयं' इत्यादिक्रमः । अनानुपूर्व्यां १, ४, ५, २, ३, ६, अङ्करूपः, एकषष्ठो भङ्गो ज्ञेयः,
यतो विंशत्युत्तरं शतं यावत् षट्कोऽन्ते विशति, ततः क्रमेण पञ्चकाद्याः, तथा षट्कस्य पञ्चाचतुर्विंशतिं यावत् पंचको विशति,
तथा पञ्चकस्य पश्चात् षड् यात्रचतुष्कस्ततः त्रिकादयो विशन्ति, एवं २४ स्युः, ततः पंचकः पश्चात् क्रियते, चतुष्कं चतुर्विंशतिं
यावत् स्थाप्यते, तथा तृतीयांकात् पञ्चाद्द्वानुक्रमेण पंक्तिद्वये तृतीयांकः सदृशोऽधोधः स्थाप्यः, ततः पाश्चात्थौ द्वौ अंकौ
एकस्यां पंक्तौ क्रमेण द्वितीयस्यामुत्क्रमेण स्थाप्यौ, एवं भङ्गा जायन्ते, यथा १२३४५६ । २१३४५६ । १३२४५६ ।
३१२४५६ । २३१४५६ । ३२१४५६ । एष एकः प्राभृतोऽभूदेवमग्रे १२४३५६ । २१४३५६ । १४२३५६ । ४१२३५६ ।
इत्यादिशेषा आनुपूर्व्योऽनुयोगद्वाराद् ज्ञेयाः । नाम एकनामादि दशनामान्तं । यथाऽनुयोगद्वारेषूक्तं । तत्र षड्भावान्तः-
क्षायोपशमिके भावे सामायिकस्यावतारः, षण्णामत्वं त्वौदयिकादीनां भावानां षट्त्वात् २ । प्रमाणं चतुर्धा द्रव्यप्रमाणं
प्रस्थादि, क्षेत्रप्रमाणं अङ्गुलादि, कालप्रमाणं समयदि, भावप्रमाणं त्रिधा गुणनयसंख्याभेदात् । गुणप्रमाणं द्विधा जीवगुणप्र-
माणं अजीवगुणप्रमाणं च । तत्र सामायिकस्य जीवगुणत्वात् जीवगुणप्रमाणेऽवतारः । तत्राऽपि ज्ञानदर्शनचारित्रेषु ज्ञानेऽव-
तारः बोधात्मकत्वात्, तच्च ज्ञानं प्रत्यक्षानुमानोपमानागमरूपं, तत्राऽगमेऽवतारः, तत्राऽपि लोकोत्तरे न तु लौकिके, तत्रा-
ऽपि सूत्रार्थोभयरूपे त्रिविधेऽपि । नयप्रमाणे त्वधुना मूढनयत्वान्नावतारः । संख्या च नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावोप-

म्यपरिमाणभेदाद्दृष्ट्या, यथाऽनुयोगद्वारे । तत्र कालिकश्रुतपरिमाणसंख्यायां अवतारः, कालवेलावर्जकाले पाठात् ।
 कालग्रहणापेक्षया तूत्कालिके श्रुते । तच्च सूत्रतः संख्यातवर्णमानं अर्थतस्त्वनन्तं, अनन्तपर्यायत्वात् । ३ । वक्तव्यता स्वस-
 म्यपरममयोभयभेदात् त्रिधा, तत्राद्यायां अवतारः । एवं परसमयेऽपि अवतारस्तस्य परसमयस्यापि सम्यग्दृष्टिपठितस्य
 स्वमयोपकारित्वात् । ४ । अर्थधिकारः सावद्यविरतिः । ५ । समवतारस्तु प्रतिद्वारं उक्त एव । ६ । अथ निक्षेपः
 ओघनिष्पन्नो नामनिष्पन्नः, सूत्रालापकनिष्पन्नश्च, ओघः सामान्यं अंगश्रुतस्कन्धाध्ययनादिशब्दरूपं । तत्र ओघेन निष्पन्ने
 निक्षेपे मामाधिकं अध्ययनं उच्यते । ततो नामस्थापनाद्रव्यभावैरध्ययनस्य निक्षेपे कृते भावाध्ययनं इदं ज्ञेय, अधिकं
 अयनं मार्गः बोधस्य संयमस्य मोक्षस्य वा इदमित्यध्ययनं । नामनिष्पन्ने निक्षेपे तु सामाधिकं नाम, तदपि नामादिभिश्चतुर्धा
 निक्षेप्यं । सूत्रालापकनिष्पन्ननिक्षेपः सूत्रपदानां नामादिभिर्न्यासः, स चाग्रे वक्ष्यते । अथानुगमः ओघादिभिर्निक्षिप्तस्य
 व्याख्यारूपः स च सूत्रानुगमो निर्युक्त्यनुगमश्च, सूत्रेणानुगमः सूत्रव्याख्या, निर्युक्त्याऽनुगमो निर्युक्त्यनुगमः ।
 निर्युक्तिस्त्रिधा निक्षेपोपोद्घातसूत्रस्पर्शभेदात्, निक्षेपनिर्युक्तिर्नामादिभिर्निक्षिप्य व्याख्या, सा च निक्षेपद्वार एवोक्ता
 द्वेषा, उपोद्घातनिर्युक्तिरूपोद्घातस्य शास्त्रोत्पत्तिरूपस्य व्याख्या, 'उद्देशे निदिसे' इत्यादिका । सूत्रस्पर्शिनिर्युक्तिस्त्वग्रे
 वक्ष्यते । नयरूपं तुयमनुयोगद्वारं तु निर्युक्तीनामन्ते वक्ष्यते । अधुना उपोद्घातस्य प्रस्तावः, उपक्रमनिक्षेपाभ्यां उप समीपं
 प्राप्तस्य उत्प्राप्त्येन उद्देशनिर्देशनिर्गमादिप्रकारैर्हननं विचारणमुपोद्घातस्तत्प्रारंभे नोआगमतो भावमङ्गलमाह- 'तित्थयरे'
 तित्थयरे भगवन्ते, अणुत्तरपरकमे अमियनाणी । तिण्णे सुगइगइगए, सिद्धिपहपदेसए वंदे ॥ ८० ॥

तीर्थकरान्, भगवतः सर्वैश्वर्ययुक्तान्, अनुत्तरपराक्रमान् सर्वोत्कृष्टशक्तीन्, अमितज्ञानिनस्तीर्णान्, सुष्ठुगतियेषां ते सुगतयः सिद्धाः तेषां गतिः सिद्धिस्तां गतान्, सिद्धिपथप्रदेशकान्, वन्दे स्तौमि ॥ ८० ॥ ' वंदा '

वंदामि महाभागं, महामुणिं महायसं महावीरं । अमरनरायमहिअं, तित्थयरमिमस्स तित्थस्स ॥ ८१ ॥

महान् भागो भाग्यं यस्य (स तं) मनुते वेत्ति त्रैलोक्यमिति मुनिः महान्तं मुनिं केवलिनं महामुनिं, महायशसं, अस्य वर्तमानस्य तीर्थस्य तीर्थकरं ॥ ८१ ॥ ' इक्का '

इक्कारसवि गणहरे, पवायए पवयणस्स वंदामि । सव्वं गणहरव्वंसं, वायगव्वंसं पवयणं च ॥ ८२ ॥

प्रवाचकान् प्रवक्तॄन्, प्रवचनस्य द्वादशाङ्गस्य, गणधरवंशं आचार्यसंततिं, वाचकवंशं उपाध्यायसंततिं प्रवचनं आगमं च, वन्दे स्तौमि ॥ ८२ ॥ ' ते वं '

ते वंदिऊण सिरसा, अत्थपुहुत्तस्स तेहि कहियस्स । सुयनाणस्स भगवओ, निज्जुत्तिं कित्तइस्सामि । ८३ ।

तानहदादीन् शिरसा वन्दित्वा अर्थो वाच्यं, अर्थात् कथंचिद्धिन्नत्वात्स्त्रं पृथगुच्यते, प्राकृतवाच पृथगेव पृथक्त्वं, अर्थश्च पृथक्त्वं च अर्थपृथक्त्वं तस्य सूत्रार्थोभयरूपस्य, श्रुतज्ञानस्य, तैर्जिनादिभिः, कथितस्य भगवतः पूज्यस्य निर्युक्ति-
मिथः सूत्रार्थयोर्नियोजनं, यद्द्वार्थस्य अर्थेन वा पृथुत्वं विस्तीर्णत्वं विद्यते यत्र तस्य, कीर्त्तियमिष्यामि वक्ष्ये ॥ ८३ ॥ ' आव '

आवस्सगस्स दसकालिअस्स, तह उत्तरज्झमाथारे । सूयगडे निज्जुत्तिं, बुच्छामि तहा दसाणं च ॥ ८४ ॥

उत्तराध्ययनाचारंगयोः, मोडलाक्षणिकः, सूत्रकृतो, दशानां दशाश्रुतस्कन्धे ख्यातानां निर्युक्तिं वक्ष्यामि ॥८४॥ 'कप्प'
 कप्पस्स य निज्जुत्तिं, ववहारस्सेव परमणिउणस्स । सूरिअपण्णत्तीए, बुच्छंइसिभासिआणं च ॥८५॥
 एवथार्थे, ग्रन्थरुतुः परमनिपुणत्वात्तद्ग्रन्थोऽपि परमनिपुणः, सूर्यप्रज्ञप्तेः वक्ष्ये, ऋषिभाषितानां देवेन्द्रस्तवादीनां
 ॥ ८४ ॥ ' एते '

एतेसिं निज्जुत्तिं, बुच्छामि अहं जिणोवएस्सेणं । आहरणहेउकारण-पयनिवहमिणं समासेणं ॥८६॥
 एतेषां निर्युक्तिं सार्थकां वक्ष्ये, विशेषतस्तु ' इणं ' इमां आवश्यकनिर्युक्तिं, आहरणं दृष्टान्तः, हेतुर्यथाऽसौ अग्निमान्
 धूमवत्त्वात्, कारणं युक्तिमात्रं यथाऽसौ सुशीलत्वाद् यशस्वी, तेषां पदनिवहो यस्यां तां, आहरणहेतुकारणपदनिवहां
 समासेन संक्षेपेण ॥ ८५ ॥ ' सामा '

सामाइयनिज्जुत्तिं, बुच्छं उवएसियं गुरुजणेणं । आयरियपरंपरएण, आगयं आणुपुब्बीए ॥ ८७ ॥
 आवश्यकनिर्युक्तावपि प्राक् सामायिकनिर्युक्तिं वक्ष्ये, गुरुजनेन ममोपदिष्टां, तस्याऽपि मम गुरोरपि आचार्यपारंपर्येणा-
 गतां आनुपूर्व्येति सूत्रतोऽर्थतः क्रियातः क्रमेण, यथा मृगावतीकृते प्रद्योतोपक्रमादवन्तीवप्रशिला जनहस्तपारंपर्ये-
 णानुक्रमेणागतास्तथैव स्थापिताः, वप्रस्तथास्थ एवाभूत् ॥ ८७ ॥ ' निज्जु '

णिज्जुत्ता ते अत्था, जं वद्धा तेण होइ निज्जुत्ती । तहवि य इच्छावेइ, विभासिउं सुत्तपरिवाडी ॥८८॥

सूत्रे निश्चयेन युक्ता एव सन्तो यदर्था अत्र बद्धा योजितास्तेन निर्युक्तानां युक्तिनिर्युक्तिर्मध्यपदलोपी समासः, चेत्सूत्रे बद्धास्तदा किं निर्युक्तयेत्याह—तथापि 'च' एवार्थे दुर्ज्ञेयत्वात्सूत्रपरिपाटिरेव विभाषितुं अर्थान्निर्युक्तिं, एष्यति वाञ्छयति ॥ ८८ ॥ इह तैरर्हदादिभिः कथितस्य श्रुतज्ञानस्येति यदुक्तं तत्र तेषां कथनविधिमाह—'तव'

तवनियमनानारुब्धं, आरूढो केवली अमियनाणी । तो मुयइ नाणबुट्टिं, भवियजणविबोहणट्टाए ॥ ८९ ॥
नियम इन्द्रियमनःसंवरः, ज्ञानं सम्यग् बोधः, तद्रूपं वृक्षमारूढः । इह श्रुतावधिमनःपर्यायकेवलभेदाच्चतुर्धा केवलीति पुनरमितज्ञानीतिपदं, स च अर्हन् ततो मतिज्ञानहेतुवाग्बुद्धिं भविकजनविबोधनार्थाय मुञ्चति ॥ ८९ ॥ 'तं बु'

तं बुद्धिमएण पडेण, गणहरा गिण्हिउं निरवसेसं । तित्थयरभासियाइं, गंधंति तओ पवयणट्टा ॥ ९० ॥

गणधरास्तां निरवशेषां बुद्धिमयेन पटेन गृहीत्वा ततः प्रवचनार्थं तीर्थकरभाषितानि सूत्रतया ग्रथन्ति ॥ ९० ॥ 'धितुं' धितुं च सुहं सुहगणधारणा दाउं पुच्छिउं चैव । एएहिं कारणेहिं, जीयंति कयं गणहरेहिं ॥ ९१ ॥

खिनोक्तं ग्रथितं ग्रहीतुं सुखं स्यात्, गुणनधारणे सुखंस्तः, दातुं प्रष्टुं च सुखं । एतैः कारणैर्जातं, पूर्वगणधराचार इति गणधरैर्ग्रथनं कृतं ॥ ९१ ॥ 'अत्थं'

अत्थं भासइ अरहा, सुत्तं गंधंति गणहरा निउणं । सासणस्स हियट्टाए, तओ सुत्तं पवत्तइ ॥ ९२ ॥
निपुणं सूक्ष्मार्थवाचिगणधराः, शासनहितार्थाय सूत्रं गथन्ति ॥ ९२ ॥ ननु सूत्रं किमादीत्याद्याह—'सामा'

सामाहयमार्दयं, सुयनाणं जाव विन्दुसाराओ । तस्सवि सारो चरणं, सारो चरणस्स निव्वाणं ॥९३॥
सम्यक्तवस्य सारश्चरणं चास्त्रिं तस्य,
शब्दात्

मामायिकादि विन्दुसारं चतुर्दशं पूर्वं यावत्, तस्य श्रुतज्ञानस्य, अपि शब्दात् सम्यक्तवस्य सारश्चरणं चास्त्रिं तस्य,
१३ ॥ ' सुअ '
निर्वाणं मोक्षः सारः । अथ ज्ञानक्रियानयाबुद्धिर्योपदेशाय गाथा दशाह ॥ ९३ ॥ ' सुअ '
सुअनाणंमिवि जीवो, वट्टतो सो न पाउणइ मोक्खं । जो तव संजममइए, जोए न चएइ वोढुं जे ॥९४॥

श्रुतज्ञाने अपिशब्दात् मत्यादिष्वपि वर्तमानः स मोक्षं न प्राप्नोति, यस्तपःसंयममयान् योगान् वोढुं न शक्नोति, 'जे'
पादपूर्त्ये ॥ ९४ ॥ ' जह '
जह छेयलद्धनिज्जामओवि, वाणियगइच्छियं भूमिं । वाएण विणा पोओ, न चएइ महणणवं तरिउं ॥९५॥

लब्धः छेको नियामको वेडावाहो येन, सोऽपि पोतो वातेन विना महार्णवं तीर्त्वा वणिगिष्ठां भूमिं प्राप्तुं न
शक्नोति ॥ ९५ ॥ ' तह '

तह नाणलद्धनिज्जामओवि, सिद्धिवसहिं न पाउणइ । निउणो वि जीवपोओ, तवसंजममारुअविहूणो ॥९६॥

तथा लब्धज्ञाननिर्यामकोऽपि नीवपोतः सिद्धियसतिं मुक्तिस्थानं न प्राप्नोति, तपःसंयममारुतविहीनः ॥ १७ ॥ ' संसा '
संसारसागराओ, उब्बुडो मा पुणो निबुडिज्जा । चरणगुणविप्पहीणो, बुडुइ सुबहुंपि जाणंतो ॥९७॥
संसारसागरात् उद्दृष्टितः प्राप्तनुभवादिरपि मा पुनर्निमज्जेत्, चरणगुणाश्चास्त्रिगुणाः तैर्विग्रहीणो रहितः सुबह्वपि जानन्न

बुडति ॥ ९७ ॥ 'सुव०'

सुबहुंपि सुयमहीयं किं काही ? चरणविप्पहीणस्स ।

अंधस्स जह पलित्ता, दीवसयसहस्सकोडीवि ॥ ९८ ॥

सुबह्वपि श्रुतमधीतं चरणगुणहीनस्य किं करिष्यति यथा अन्धस्य दीपशतसहस्रकोट्यपि 'पलित्ता' ग्रदीप्ता किं करिष्यति ॥ ९९ ॥ 'अप्पं'

अप्पंपि सुयमहीयं, पयासयं होइ चरणजुत्तस्स । इक्कोवि जह पईवो, सचबबुअस्सा पयासेइ ॥ ९९ ॥

अल्पमपि श्रुतं सचक्षुषः, प्राकृतत्वादाकारः ॥ ९९ ॥ 'जहा'

जहा खरो चंदणभारवाही, भारस्स भागी नहु चंदणस्स ।

एवं खु नाणी चरणेण हीणो, नाणस्स भागी नहु सोगईए ॥ १०० ॥

खुरेवार्थे ज्ञानस्य भागी ज्ञानपाठनाद्युत्थेक्षभागी, न तु सुगतेः ॥ १०० ॥ 'हयं'

हयं नाणं कियाहीणं, हया अन्नाणओ किया । पांसतो पंगुलो दह्को, धावमाणो अ अंधओ ॥ १०१ ॥

स्पथा ॥ १०१ ॥ ततः 'संजो'

संजोगसिद्धीइ फलं वयांति, न हु एगचक्रेण रहो पयाइ ।

अंधो य पंगू य वणे समिच्चा, ते संपउत्ता नगरं पविट्ठा ॥ १०२ ॥

ज्ञानक्रियासंयोगसिद्ध्या फलं मोक्षं, यतो वने दवे लये अन्धपङ्गू समेत्य मिलित्वा तौ संप्रयुक्तावेव सन्तौ नगरं प्रविष्टौ । १०२ । 'गाणं'

गाणं पयासगं, सोहओ तवो संजमो य गुत्तिकरो ।

तिण्हंपि समाजोगे, मोक्खो जिणसासणे भणिओ ॥ १०३ ॥

यथा गृहशुद्धौ दीपप्रकाशाद् भृत्यः कचवरोज्जनात्, जालादिपिधानकचवरागमनिरोधादुपकुर्युस्तथा जीवशुद्धौ ज्ञानं शुभाशुभप्रकाशकं, क्रिया तु तपःसंयमात्मकेति, तत्र तपो दुःकर्मकचवरशोधकं, संयम आगन्तुकर्मकचवररोधित्वाद् गुप्ति-करः । १०३ । अथ श्रुतादिसामायिकाप्तिः कथं स्यादिति गाथा द्वादशाह—'भावे' ।

भावे खओवसमिए, दुवालसंगंपि होइ सुयनाणं । केवलियनाणलंभो नन्नत्थ खए कसायाणं ॥ १०४ ॥

भावे क्षायोपशमिके भावे सति द्वादशाङ्गं अपिशब्दान्मत्यवधिमनोज्ञानानि, सामायिकचतुष्कं च स्यात्, केवल्यं घातिकर्मवियोगस्तेन ज्ञानं तस्य लाभः नान्यत्र किन्तु कपायाणां क्षये एव क्षायिके भावे इति ॥ १०४ ॥ 'अह'

अट्टणहं पयडीणं, उक्कोसठिइइ वडमाणो उ । जीवो न लहइ सामाइयं, चउणहंपि एगयरं ॥ १०५ ॥

अद्यानां ज्ञानावरणादिकर्मप्रकृतीनां उत्कृष्टस्थितौ वर्त्तमानो जीवः, चतुर्णामपि सम्यक्त्वश्रुतदेशविरतिसर्वविरतीना-
मेकतरत् सामायिकं न लभते, सिद्धान्ते सम्यक्त्वादीनां चतुर्णामपि सामायिकनामत्वात्, तत्र ' मोहे कोडाकोडी सत्तरी
वीस नाम्गुत्तेसु । सेसेसु य तीसं पुण तितीसयरउ आउम्मि ॥ १ ॥ एसा उक्कोसठिई अट्टेव मुहत्त नाम्गुत्तेसु । बारस
वेणीयमी सेसाणेगं जहन्न ठिई, ॥ २ ॥ समोत्कृष्टस्थितौ चतुर्णां पूर्वप्रपन्नोऽपि न स्याद्यतः सम्यक्त्वी ग्रन्थिमुल्लंघ्योऽकृष्ट-
स्थितिर्न वधाति, तु शब्दात् जघन्यस्थितावपि वर्त्तमानः पूर्वप्रपन्नत्वान्न प्रपद्यमानः, आयुष उत्कृष्टस्थितौ उपपातकाले
अनुत्तरसुराः पूर्वप्रपन्नाः स्युर्न प्रपद्यमानाः, नारकास्तु उत्कृष्टायुषो न पूर्वप्रपन्ना नापि प्रपद्यमानाः, आयुषि हीयमाने तु
सम्यक्त्वं लभन्तेऽपि, आयुर्जघन्यस्थितौ नोभये यतः सा क्षुल्लभवग्रहणे तस्य (क्षुल्लकभवस्य) प्रायो वनस्पतिषु संभवात्,
सम्यग्दृशस्तत्राऽनुत्पादात् । इह यदा मोहस्योत्कृष्टा स्थितिस्तदान्येषामपि सैव, आयुषस्तूत्कृष्टा मध्या वा न तु जघन्या,
अन्यतमस्याः प्रकृतेरुत्कृष्टस्थितौ मोहं विना शेषाणां स्थितिः उत्कृष्टा मध्या वा स्यात्, मोहस्य तु मध्या तथा मोहस्य
जघन्या स्थितिरनिवृत्तिवादेऽन्येषां तु स्रक्षमसम्पराये ॥ १०५ ॥ ' सत्त '

सत्तणहं पयडीणं, अब्भितरओ उ कोडिकोडीणं । काऊण सागराणं, जइ लहइ चउणहमणयरं ॥ १०६ ॥

सप्तानां कर्मणां सागराणां अन्त्यकोटाकोटेरभ्यन्तरत आत्मानं कृत्वा यदि लभते कोऽपि चतुर्णामन्यतरत् सामायिकं

यदा च सप्तानां कोटाकोटी पल्यासंख्यभागहीना स्यात् तदा धनरागद्वेषपरिणामोऽत्यन्तदुर्भेद्यदारुग्रन्थिवत् कर्मग्रन्थिरुदेति तस्मिन्ने एव सम्यक्त्वादिलाभः स्यात् । इह भव्यानां करणत्रयं स्यात्, करणं च परिणामविशेषः, तत्र आद्यं करणं अनादिकालाद्यथैव प्रवृत्तं यथाप्रवृत्तं करणं ग्रन्थि यावत् । १ । ततो द्वितीयमप्राप्तपूर्वं अपूर्वकरणं ग्रन्थिमतिक्रामतां । २ । ततस्त्वृतीयं न निवर्त्तनशीलं अनिवृत्तिकरणं सम्यक्त्वाप्तिं यावत् । ३ । अभव्यानां त्वाद्यमेव ॥ १०६ ॥ ' पृष्ठ '

पृष्ठय १ गिरिसरिउवला २ पिपीलिया ३ पुरिस ४ पृह ५ जरगाहिया ६ ।
 कुद्व ७ जल ८ वत्थाणि ९ य सामाइयलाभदिदृन्ता ॥ १०७ ॥

एते सम्यक्त्वसामायिकलाभे दृष्टान्ताः, तत्र पल्यो धान्यस्थानं स यथाऽल्पान्नक्षेपे बह्वन्नशोधने च काले क्षीयते, तथात्मा कर्मपल्येऽल्पकर्मणूनां क्षेपे बहूनां च शोधनेऽनाभोगाद्यथाप्रवृत्तकरणेनाऽल्पकर्ममीभवन् ग्रन्थिमाप्याऽपूर्वकरणे तामुच्छ्रव्यानिवृत्तिकरणेन सम्यक्त्वमामोति । १ । गिरिसरिदुपलोऽन्योन्यघर्षेण वृत्तत्वमेत्येवमाद्यकरणेनात्मा ग्रन्थि । २ । पिपीलिकाः कीटिकाः तासां यथा क्षितौ गतिः । १ । स्थाण्वारोहः । २ । सपक्षाणां ततोऽप्युत्पातः । ३ । कासांचित् स्थाणुतले स्थानं । ४ । कासांचित्ततोऽवसर्पणं च । ५ । तथात्मनां क्रमाद्यथाप्रवृत्ता । १ । ऽपूर्वा । २ । ऽनिवर्त्तिकरण । ३ । ग्रन्थि-देशस्थिति । ४ । पुनः कर्मस्थितिवर्धनानि । ५ । अथ पुरुषाः—अटव्यां त्रिषु नृषु पुरं प्रति व्रजत्सु सप्ततियोजनमाने पथि एकोनसप्ततियोजनैरतिक्रान्तैर्मीस्थाने रौद्री स्तेनौ वीक्ष्यैको वलितो, द्वितीयस्ताभ्यां धृतः, तृतीयस्तौ विलंध्य सप्ततितमं

योजनं गतः पुरं प्राप्तः, एवं भवाटव्याः सम्यक्त्वपुरं यातां पन्थाः सप्ततिकोटीकोटिमाना दीर्घकर्मस्थितिः, तत एकोनसप्ततिकोटीकोट्यामतिक्रान्तायां भीस्थानं ग्रन्थिश्चोरो रागद्वेषौ, स तत्र बलितो यो दुष्टाशयेन पुनर्दीर्घकर्मस्थितिः कृत्, चौरघृतस्तु प्रबलरागद्वेषोदयो ग्रन्थिकसत्त्वः, तृतीयो ग्रन्थिभेत्ता । ४ । पथभ्रष्टः कोऽपि स्वयमेव मार्गं लभते, कोऽप्युपदेशेन कोऽपि नैव तथा जीवः सम्यक्त्वमपि । ५ । ज्वरगृहीतस्य कस्यापि ज्वरः स्वयं याति, कस्याप्यौषधैः, कस्यापि नैव, एवं मिथ्यात्वज्वरोऽपि । ६ । कोद्रवाणां केषांचिन् मदनभावः स्वयमेव कालान्तरेण याति, केषांचिद् गोमयादिभिः, केषांचिन्नैव तथात्मनां मिथ्यात्वं, अयं भावः—कोऽप्यनादिमिथ्यात्वी गुरुपदेशेन स्वयं वा लब्धेनाऽपूर्वकरणेन शुद्धार्धशुद्धा-
शुद्धमदनकोद्रवानिव मिथ्यात्वपुद्गलान् सम्यक्त्वमिश्रमिथ्यात्वभेदेन त्रिपुंजीकृत्याऽनिवर्तिकरणेन शुद्धपुञ्जोदयात् क्षायोपश-
मिकसम्यक्त्वं लभते, पुञ्जत्रयस्थापना □ □ ■ कोऽपि पुनरपूर्वकरणेन ग्रन्थि भित्त्वा विशिष्टतरविशुद्ध्यात्मकमनिवर्त्ति-
करणमनुभवन् मिथ्यात्वस्थितेरुदयक्षणादारभ्यान्तर्मुहूर्त्तौपरि तत् प्रदेशवेद्यमिथ्यात्वदलिकवेदनाऽभावरूपमन्तरकरणं करो-
त्यऽस्मिंश्च कृते मिथ्यात्वमोहनीयस्य स्थितिद्वयं स्यात्, आधान्तरकरणादधस्तनी अन्तर्मुहूर्त्तमात्रा स्थितिः, अन्या तस्मादेवो-
परितना अन्तर्मुहूर्त्तौनाऽन्तःसागरकोटीकोटिमाना, स्थापना- ■ ■ तत्राद्यस्थितौ मिथ्यात्वदलिकवेदनादसौ मिथ्या-
त्व्येव, अन्तर्मुहूर्त्तेन पुनस्तस्यामधस्तनस्थितौ क्षपितायामन्तरकरणाद्यसमये मिथ्यात्वदलिकवेदनाऽभावादौपशमिकं सम्यक्त्व-
मामोति, पुञ्जत्रयं त्वसौ न करोत्येव । ततश्चौपशमिकसम्यक्त्वाच्चयवन्, जघन्यं समयेनोत्कृष्टं षडावल्लिषु शेषास्वनन्तानु-
बन्ध्युदयः स्यात्, तदा च सास्वादनसम्यक्त्वं लभते, ततो जघन्यतः समयात् उत्कृष्टतः षडावल्लिकाभ्यः पुनरूर्ध्वमवश्यं

मिथ्यात्वोदयादसौ मिथ्यात्वी स्यात्, ततः पुनरपूर्वानिवृत्तिकरणाभ्यां क्षायोपशमिकसम्यक्त्वं लभते, सैद्धान्तिकानां मतमिदं, कार्मग्रन्थिकानां तु अन्तरकरणे औपशमिकसम्यक्त्वं लब्ध्वा तेन मिथ्यात्वस्य पुंजत्रयं करोत्येव, ततश्च्युतोऽसौ तत्त-
 त्तुंजोदयात् क्षायोपशमसम्यक्त्वी मिश्रो मिथ्यात्वी वा स्यात्, अभव्योऽपि कश्चिद्यथाप्रवृत्ताङ्गन्थि लब्ध्वा तत्र स्थितोऽहं-
 दादिश्रीदर्शनाद्वैतत्तराद्वा एकादशाङ्गरूपं श्रुतसामायिकं लभते, न शेषाणि । तथा, 'जलवत्थापी' ति जलवत्त्वे मलिनार्थशुद्ध-
 शुद्धमेदेन त्रिधा तथा दर्शनमपि मिथ्यामिश्रसम्यग्भेदं । ८-९ । सम्यक्त्वलाभादनु शेषसप्तकर्मणां पत्यपृथक्त्वस्थितिक्षये
 देशचिरतिस्ततः पृथक् पृथक् संख्येयसागरस्थितिक्षये सर्वविरत्युपशमक्षपश्रेण्यासिः स्यात्, इयं चैयत्कालतो देशविरत्या-
 द्यासिः उत्कृष्टतो पतितसम्यक्त्वस्य देवनरेपूत्पद्यमानस्य स्यादऽन्यथाऽन्यतरश्रेणिवर्जसम्यक्त्वाद्यासिरेकभवेऽपि स्यात्
 कर्मग्रन्थाऽऽशयेन तु श्रेणिद्वयमपि ॥ १०७ ॥ 'पह'

पहमिच्छुयाण उदए, नियमा संजोयणा कसायाणं । सम्महंसणलंभं, भवासिद्धीयावि न लहंति ॥ १०८ ॥

प्रथमिच्छुकानां देश्युक्त्या प्रथमानां, प्राथम्यादि चैषां सम्यक्त्वमुल्यप्रथमादिगुणधातित्वात् क्षपणक्रमाद्वा, 'उदये'
 उदीरणवलिकागततत्पुद्गुगलोम्भूतसामर्थ्ये संयोजयन्ति भवेनात्मनामिति संयोजनाख्याः क्रोधमानमायालोभाः कपाया अन-
 न्तानुबन्धनस्तेषां, भवे तस्मिन् सिद्धिर्चैषां ते भवसिद्धिका अपि नियमात् सम्यग्दर्शनलाभं न लभन्ते । १०८ । 'विइ'
 विइयकसायाणुदए, अपञ्चक्खाणनामधेज्जाणं । सम्महंसणलंभं, विरयाविरहं नउ लहंति ॥ १०९ ॥

न विद्यते प्रत्याख्यानं देशविरतिर्येषां तेऽप्रत्यख्याननामधेयाः सम्यग्दर्शनलाभं लभन्ते, न तु विरताविरतिं देशविरतिं ॥ १०९ ॥ 'तद्'

तइयकसायाणुद्ए, पञ्चक्खाणावरणनामधिजाणं । देसिक्कदेसविरइं, चरित्तलंभं न उ लहंति ॥ ११० ॥
प्रत्याख्यानं सर्वविरतिरूपं आद्युष्वन्तीति प्रत्याख्यानवरणास्तन्नामधेयं नाम येषां ते, देशो महाव्रतापेक्षया स्थूलप्राणातिपातविरतिः एकदेशस्तु महाव्रतस्यैव यथाहृश्यवनस्पतिक्रियाद्यतिपातस्तयोर्विरतिं लभन्ते न तु चारित्रलाभं ॥ ११० ॥ 'मूल' मूलयुगाणं लंभं, न लहइ मूलयुणघाइणं उद्ए । उद्ए संजलणाणं, न लहइ चरणं अहक्खायं ॥ १११ ॥

सम्यक्त्वाणुव्रतमहाव्रतानि मूलगुणाः (तेषां) घातिनां संयोजनादीनां उदये मूलगुणानां लाभमुक्तीत्या न लभन्ते, सं ईषत् ज्वलन्तीति संज्वलनाः यथाख्यातं निष्कायं चारित्रं ॥ १११ ॥ 'सव्वे'

सव्वेवि अ अइयारा, संजलणाणं तु उदयओ हुंति । मूलच्छिजं पुण होइ, बारसणहं कसायाणं ॥ ११२ ॥

सर्वेऽप्यलोचनादिच्छेदान्तप्रायश्चित्तशोद्ध्याः अतिचाराः, तुरेवार्थः संज्वलनानामेवोदये स्युः । इह क्रोधमानमायालोभाश्चत्वारः कपाया एकैकः, संज्वलनप्रत्याख्यानानंतानुबन्धिभेदक्रमात् पक्षचतुर्मासवर्षजन्मावधिः स्यात्, तेन षोडश कषायाः स्युः, तेषु प्रत्याख्यानक्रोधादीनां द्वादशानां उदये मूलच्छेदं चारित्रदेशविरत्याद्युच्छेदः स्यात् ॥ ११२ ॥ 'बार' बारसविहे कसाए, खइए उवसामिए व जोगेहिं । लब्भइ चरित्तलंभो, तस्स विसेसा इमे पंच ॥ ११३ ॥

योगैः शुभमनोवाक्याभ्यापरैर्द्वादशविधे कपात्रे क्षपिते विध्याताऽग्निवत्, उपशमिते भस्मच्छन्नाऽग्निवत्, क्षायोपशमिते वार्धविध्याताऽग्निवत् चारित्रलाभो लभ्यते तस्य चारित्रस्य विशेषा भेदा इमे वक्ष्यमाणाः ॥ ११३ ॥ ' सामा

सामाङ्यं च पढमं, छेओवट्टावणं भवे वीयं । परिहारविसुद्धीयं, सुहुमं तह संपरायं च ॥ ११४ ॥

समानां ज्ञानदर्शनचारित्राणां आयः समायः स एव सामायिकं सर्वसावद्यनियमरूपं, तद् द्विधा इत्वरं यावत्कथिकं च, तत्र इत्वरं छेदोपस्थापनाऽपेक्षयाऽल्पकालं भरतैरवतेष्वधाद्यान्त्यार्हत्तीर्थेऽनारोपितत्रतस्य शिष्यस्य, यावत्कथिकं तु यावत्क-थाऽऽत्मनो यावज्जीवमिति, मध्यमजिनविदेहार्हन्मुनीनां उपस्थापनाऽभावात् सामायिककाल एव व्रतारोपाच्च । १ । चः पादपूर्त्यै-प्राक्पर्यायच्छेदेन महाव्रतानां उपस्थापनं यत्र तच्छेदोपस्थापनं द्वितीयं चारित्रं भवेत्, तद् द्विधा अनतिचारं सातिचारं च, तत्राऽनतिचारं इत्वरसामायिकयुक्शिष्यस्योपस्थापने तीर्थांतरसंक्रान्तौ वा, यथा पश्चाद्वीरतीर्थं संक्रामतः पञ्चया-मग्रपत्नौ । १ । सातिचारं तु मूलगुणच्छेदुः पुनः व्रतारोपः । २ । परिहारेण तपो विशेषेण विशुद्धीर्यस्मिस्तत्परिहारविशुद्धिकं द्विधा परिहारकाणां निर्विशमानकं, सेवितपरिहाराणां तु निर्विष्टकायिकं । परिहारविशुद्धिसामायिकं नवकोषणः प्रपद्यते, तत्र चत्वारः परिहारकाः चत्वारस्तद्व्यावृत्त्युक्तोऽनुपरिहारकाः एकस्तु कल्पस्थितो वाचनाचार्यो गुरुभूतः, तत्र 'गिम्हे चउत्थछठ-ट्टुमाइं सिसिरे उ छठमट्टमयं । दसमं वासासुट्टमदसमदुवालसतवो होइ । १ । एसो जहनमज्जुक्कोसो परिहारियाण परिहारो । पारणगे आयामं अंतिमभिस्काणणगगहणं ॥ २ ॥ उववासं वा आयामं सेसाण तवो य जाव छम्मासा । तो परिहारियणु-चरा अणुचरया हुंति परिहारी ॥ ३ ॥ कप्पठिओ वि एवं छम्मासतवं करेइ सेसा उ । अणुपरिहारिग्गिभावं वयंति कप्पट्टियंत्ते

च ॥ ४ ॥ इय अट्टारसमासा काऊण तवं उर्वेति जिणकण्पं । गच्छं वा जिणपासे पडिवज्जंता पुण हवंति ॥ ५ ॥ तित्थयरसमीवे सेवगस पासे व नेव अन्नस्स । एएसिं जं चरणं परिहारविसुद्धियं तं तु' ॥ ६ ॥ इदं चारित्रं पंचयामधर्मप्रतिपत्तवेव, नान्यत्र, अस्मिश्चारित्रे स्थिता आवश्यकं कार्यं विना न वदन्ति, उत्थातुकामास्तु वदन्ति, अहमुत्थातुकामोऽस्मि, ततः परिचाराकास्तच्चित्तं सर्वं स्वयमेव विदधति । तथा परिहारकः प्रायः कायोत्सर्गस्थ एव तिष्ठेत्, न निद्राति, नयमपूर्वतृतीयवस्त्वादिश्रुतवात् नवं नाऽधीते प्रागधीतमेव स्मरेत्, प्राणान्तेऽप्यपवादं न सेवते, तथाऽक्षिमलमपि न त्यजति, एतत् सामायिकत्रिकं, क्षायोपशमिकं । ३ । स्रक्षमाः सम्परायाः कषायाः लोभांशेषत्वाद्यत्र तत्स्रक्षमसंपरायं तद् द्विधा विशुद्ध्यमानं संक्लेश्यमानं च, तत्र विशुद्ध्यमानं श्रेणावारोहतः । १ । संक्लेश्यमानं त्वाद्यश्रेण्याश्चयवतः । २ । तथाशब्दो गाथाभङ्गभयात्, ॥ ११४ ॥ 'तत्तो'

तत्तो य अहक्खायं, खायं सव्वंमि जीवलोंगमि । जं चरिऊण सुविहिआ, वच्चंतयरामरं ठाणं ॥११५॥

यथाख्यातं यथोक्तं त्रिविधत्रिविधेन सर्वसावद्यत्यागाच्छुद्धसामायिकरूपं चारित्रं, छद्मस्थवीतरागस्योपशामकस्य क्षपकस्य वा, केवलिनस्तु सयोगिनोऽयोगिनो वा स्यात्, सर्वस्मिन् मुनिजीवलोके ख्यातं प्रसिद्धं, यच्चरित्वा सुष्ठु शोभनं विहितं अनुष्ठानं येषां, वच्चंति व्रजन्ति, मरणं मारः न जरामरौ यत्र तदजरामरं स्थानं ॥ ११५ ॥ अधिकारात् श्रेण्यावाह—'अण' अणदंसनपुंसिस्थी, वेयच्छकं च पुरुसवेयं च । दो दो एगन्तरिए, सरिसे सरीसं उवसमेइ ॥११६॥

शुद्धाशय आदौ युगपदन्तर्मुहूर्त्तेन अनान् अनन्तानुबन्धिन उपशमयति, एवं सर्वत्रोपशमकालोऽन्तर्मुहूर्त्तं ज्ञेयः, ततो दर्शो दर्शनमोहनीयं मिथ्यात्वमिश्रसम्यक्तवभेदास्त्रिधा युगपत्, तदौपशमिकसम्यक्तवी स्यात्, स चापूर्वकरणोऽनिवर्त्तिवादरो वेत्युच्यते, ततश्चेन्नरः प्रारब्धा तदाऽनुदीर्णमपि नपुंसकवेदं, ततः स्त्रीवेदं, ततो हास्यरत्नरतिभयशोकजुगुप्सारूपं पदं, ततो रुवेदं, चेत् स्त्री तदा स्त्रीवृत्तेदपद्गते स्त्रीवेदं, चेत् स्त्रीवृत्तेदपद्गते स्त्रीवेदं, ततो द्वौ द्वौ क्रोधाद्यो एकान्तरितौ संज्वलनान्तरितौ सदृशो सदृशमुपशमयति, कोऽर्थः अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवर्णक्रोधौ युगपदुपशमय्य ततः संज्वलनक्रोधं, एवं मानमायालोमान्, तत्र संज्वलनलोभमुपशमयंस्त्रिधा कृत्वा द्वात्रिंशौ युगपदुपशमय्य तृतीयांशं संख्येयांशान् कृत्वा पृथक् पृथक् कालेनोपशमयन्न्यागं यावद् चादरसंपरायोऽनिवर्त्तिवादरो वेत्युच्यते, ततोऽन्यांशं असंख्याशान् कृत्वा समये समये तानुपशमयन् ब्रह्मसंपरायः ॥ ११६ ॥ तदुक्तं । ' लोभा '

लोभाणुं वेअंतो, जो खलु उवसामओ व खवगो वा । सो सुहुमसंपराओ, अहखाया ऊणओ किंची ॥११७॥

यः खलु उपशामक उपशमश्रेणिस्थः, क्षपकः क्षपकश्रेणिस्थो वा लोभस्य संज्वलनलोभस्याणून् संख्येयतमखंडस्याऽसंख्यानि खण्डानि वेदयमानोऽनुभवन् स्यात्, सोऽन्तर्मुहूर्त्तं यावत् ब्रह्मसंपरायचारित्री स्यादर्थं च गुणैर्यथाख्यातचारित्रात् किंचिदूनः स्यात्, स चान्तर्मुहूर्त्तं ब्रह्मसम्परायो भूत्वोपशान्तलोभाणुर्यथाख्यातचारित्री स्यात् । आह-सम्यक्तवाप्तौ आधकापायाणां क्षयोपशम उक्तोऽत्र चोपशामकस्तत्कोऽनयोर्विशेषः ? उच्यते-क्षयोपशमे ब्रुदीर्णस्य क्षयोऽनुदीर्णस्य विपाकानुभव उपगमितत्वान्नास्ति, प्रदेशानुभवस्त्वस्त्येव, उपशमे तु सोऽपि नास्ति, यच्च सम्यग्रदृशां अनन्तानुबन्धुदयो निषिद्धः सोऽनुभ-

वकर्मगीकृत्य न तु प्रदेशकर्म, न चैवं सम्यक्तघघातः प्रदेशकर्मणो मन्दानुभावत्वात् । इहास्याः श्रेण्या आरब्धा आद्यसंहन-
नत्रिके अग्रमत्तो यतिः स्यात्, अन्ये तु व्यवहारयन्ति [कषायोदयात्] अचिरतो देशविरतः प्रमत्तोऽपीति । एतच्छ्रेणिप्रपत्ता
चेद्बद्धायुः स्यात् तदा देवायुर्वनिव नान्यः, स चेत् श्रेणिमध्यस्थः प्रशान्तमोहो वा म्रियते तदानुचरेष्वेवोत्पद्यते, श्रेणिच्युतस्य
त्वनियमः नानामतित्वेन नानागतिकत्वात्, अबद्धायुस्त्वन्तर्मुहूर्त्तं उपशमकयतिर्भूत्वा पुनरुदितकषायः कास्त्येन श्रेणि-
प्रतिलोममावृत्याऽग्रमत्तः प्रमत्तो वा कोऽपि मिथ्यात्वी वा स्यात् ॥ ११७ ॥ तदाह ' उच '

प्रतिलोममावृत्याऽग्रमत्तः प्रमत्तो वा कोऽपि मिथ्यात्वी वा स्यात् ॥ ११७ ॥ तदाह ' उच '
उवसामं उवणीआ, गुणमहया जिणचरित्तसरिसंपि । पडिवायंति कसाया, किं पुण सेसे सरागतथे ? ॥ ११८ ॥

उपशममप्युपनीता, गुणमहता नरेण, तं, जिनः केवली तत्सदृशचारित्रमपि कषायाः प्रतिपातयन्ति । किं पुनः शेषाच्च
सरागधर्मस्थानुद्दिश्योच्यते ? ॥ ११८ ॥ ' जइ '

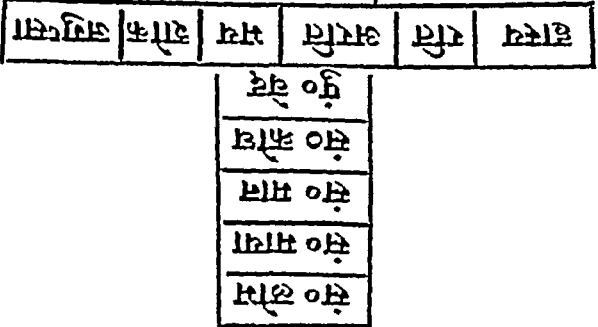
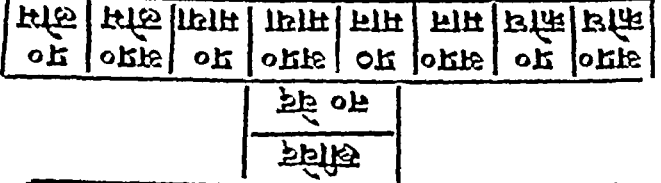
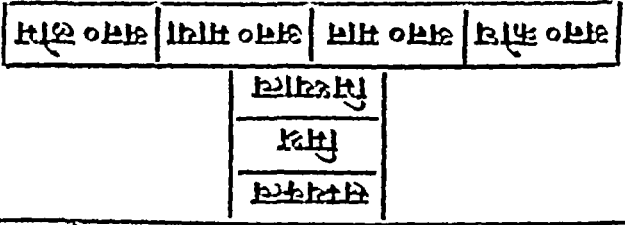
जइ उवसंतकसाओ, लहइ अणंतं पुणोऽवि पडिवायं । णहुभ वीससियव्वं, थेवेय कसायसेसंसि ॥ ११९ ॥

अनन्तमनन्तकालं संसारे प्रतिपातं, स्तोकेऽपि कषायशेषे भवद्भिन्नैव विश्वसितव्यं ॥ ११९ ॥ ' अण '

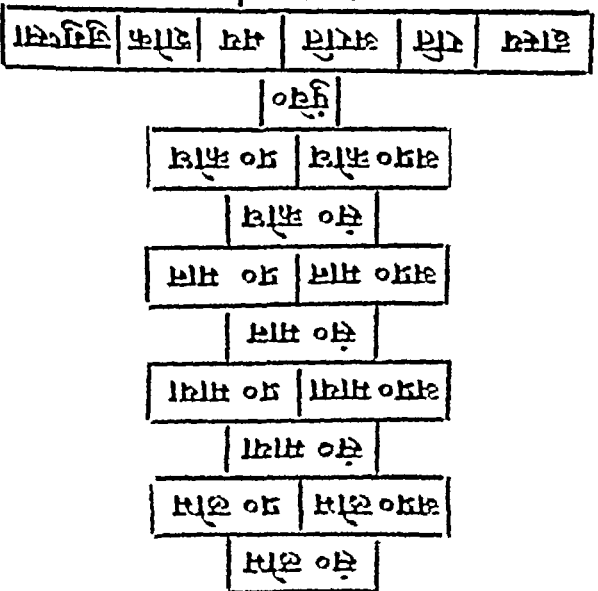
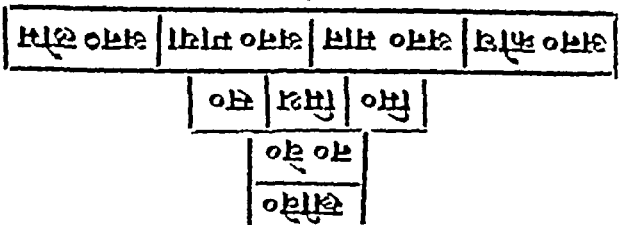
अणथोवं वणथोवं, अग्गीथोवं कसायथोवं च । ण हु भे वीससियव्वं, थेवंपि हु तं बहं होइ ॥ १२० ॥
ऋणस्य स्तोकं, व्रणस्य स्तोकं, इहाद्या श्रेणिकेकभवे वारद्धयं एकजीवस्य, नानाभावापेक्षया वारचतुष्कं च स्यात् ॥ १२० ॥

अथ क्षपकश्रेणिः ' अण '

अण मिच्छ मीस सम्मं, अट्ट नपुंसित्थवियच्छकं च । पुंवेयं च खवेइ, कोहाइए य संजलणे ॥१२१॥

क्षपकक्षणिः

उपपत्तयः

आरब्धा मर्त्योऽष्टवर्षेभ्योऽन्वधिरतो देशविरतः, प्रमत्तोऽप्रमत्तो वा आद्यसंहननी धर्मध्यानी, पूर्वधरस्त्वप्रमत्तः शुक्लध्यान्यपि, आदौ अनन्तानुबन्धिनोऽन्तर्मुहूर्तेन क्षपयित्वा ततः तदनन्तांशं मिथ्यात्वे क्षिप्वा तेन समं मिथ्यात्वं क्षपयेत् यथा तीत्राऽग्निरर्धदग्धेन एवेन्धनान्तरमासाद्योभयमपि दहेत्थाऽसौ क्षपकोऽप्यवशेषं अग्रेतने अग्रेतने क्षिप्वा तेन समं क्षपयेदिति सर्वत्र ज्ञेयं । ततो मिश्रं, ततः सम्यक्त्वमोहनीयं, तदा चाऽस्य सम्यक्त्वाणूनामपि क्षये विशुद्धतरत्त्वश्रद्धानपरिणामरूपं क्षायिकसम्यक्त्वं स्यात्, श्लक्ष्णाभ्रापगमे स्पष्टतराऽऽलोकत्रत् ; इह चेद् बद्धायुः क्षपकः प्रपद्येतान्तानुबन्धिक्षये च तिष्ठेत्, ततः कोऽपि मिथ्यात्वोदयात्तानुनश्चिनुयान्मिथ्यात्वे तद्बीजभावात्, क्षीणमिथ्यात्वस्तु कषायान्नैव चिनोति । अनन्तानुबन्धिक्षये सप्तकक्षये वाऽपतितपरिणामो मृतः सुर एव स्यात्, पतितपरिणामस्तु नानामतित्वात् सर्वगतिभाग्, तत्रापि देवेषु वैमानिकेषु नृतिर्यक्षु चाऽसंख्यवर्षायुष्केषु यातीति चूर्णौ । इह क्षायिकसम्यक्त्वी चेत् स्वर्नरके वा यायात् ततो नृत्वं प्राप्य सिद्ध्येत्, चेत्तिर्यङ्मृषु याति, तदा स्वर्गत्वा नृत्वमाप्य सिद्ध्येदिति । सम्यक्त्वक्षयेऽनिवर्तिबादर उच्यते, बद्धायुस्तुसप्तके क्षीणे तिष्ठत्येव, सम्यक्त्वशेषं चाग्रे न क्षिपेत्, अबद्धायुस्तु सर्वां श्रेणीं समापयत्येव स च सम्यक्त्वान्त्यांशं अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानरूपकषायाष्टकान्तः क्षिप्वा तेन समं युंगपदष्टकक्षयमारभते, तन्मभ्यांशं च क्षिपयन् ॥ १२१ ॥ ' गइ ' ' साहा '

गइआणुपुब्बी दो दो, जाइ नामं च जाव चउरिंदी । आयावं उज्जोयं, थावरनामं च सुहुमं च ॥१२२॥
साहारणमपज्जत्तं, निहानिदं च पयलपयलं च । थीणं खवेइ ताहे, अवसेसं जं च अट्टण्हं ॥१२३॥

नरकगति १ नरकानुपूर्वी २ तिर्यगति ३ तिर्यगानुपूर्वी ४ जातिनाम एकेन्द्रियजातिनाम यावच्चतुरिन्द्रियजातिनाम
८ आतप ९ उद्योत १० स्थावर ११ स्रक्ष्म १२ साधारणा १३ स्पर्शासनामानि १४ निद्रानिद्रा १५ प्रचलाप्रचला १६
स्त्यानर्द्धि १७ अमूः प्रकृतीः क्षपयित्वाऽष्टानां शेषं क्षपयेत्; तत्र चूर्णौ प्रकृतयः षोडश सन्ति, आतपोद्योतयोः स्थाने
चाऽशुभविहायोगतिरस्ति, भाष्ये तु षोडशसंख्योक्ताऽस्पर्शासनाम च नास्ति, ततस्तत्त्वज्ञा विदन्ति, ततो नपुंसकाद्युपशमश्रेणि-
वद्भेदं, तत्र नपुंसकवेदं, ततः स्त्रीवेदं, ततो हास्यादि षट्कं, ततः पुंवेदं क्षपयंस्तं त्रिधा कृत्वांशद्वयं युगपत्क्षपयित्वा तृतीयांशं
संज्वलनक्रोथे क्षिप्त्वा तं त्रिधा कृत्वांशौ क्षपयित्वा तृतीयांशं संज्वलनमाने क्षिप्त्वा तं त्रिधा कृत्वांशौ क्षपयित्वा तृतीयांशं
संज्वलनमायायां क्षिप्त्वेत्यादि संज्वलनलोमं खंडत्रयं कृत्वा द्वावंशौ क्षपयित्वा तृतीयांशं संख्येयखण्डानि कृत्वा पृथक्
पृथक् काले क्षपयन्त्यं खण्डं यावदनिवृत्तिवादरस्ततोऽन्त्यं खण्डमसंख्येयखण्डानि कृत्वा समये समये क्षपयन् स्रक्ष्मसम्पराय-
चारित्री स्यात् ततः स्रक्ष्मखण्डेषु क्षीणेषु क्षोणमोहथाख्याती ॥ १२२ ॥ 'वीस'

वीसमिजण नियंठी, दोहि उ समएहि केवले सेसे। पढमे निदं पयलं, नामस्स इमाओ पयडीओ ॥ १२४ ॥

निर्ग्रन्थोऽब्धितरणश्रान्तवत् महामोहं तीर्त्वाऽन्तर्मुहूर्त्तं विश्रम्य द्वाभ्यां समयाभ्यां केवली भविष्यन् शेषे प्रथमे समये निद्रां
प्रचलां च तथा नामकर्मणः एताः प्रकृतीः क्षपयेत् तद्यथा ॥ १२४ ॥ 'देव'

देवगइआणुपुव्वी-विडव्वि संघयण पढमवज्जाइ । अन्नयरं संठाणं, तिथ्यराहारनामं च ॥ १२५ ॥

आवश्यक-
निर्युक्ति
दीपिका ॥
॥ ४३ ॥

देवगतिः देवानुपूर्वी वैक्रियं अंगोपाङ्गानि चेति द्विकं, संहननानि प्रथमवर्जानि ५, यत् स्वस्यास्ति तदन्यतरत् सुत्तवा अन्यसंस्थानानि ५, यद्यतीर्थकृत् तदा तीर्थकराहारकनाम्नी, तीर्थकृत्तदाऽऽहारकनामैव, परमेतासां नामप्रकृतीनामत्र क्षयो भाष्यकर्मग्रन्थानां न सम्मतः ॥ १२५ ॥ 'चर'

चरमे नाणावरणं, पंचत्रिहं दंसणं चउवियप्पं । पंचविहमंतरायं, खवइत्ता केवली होइ ॥ १२६ ॥
चरमेति द्वितीये समये मत्यादिज्ञानावरणं पञ्चविधं, चक्षुरचक्षुरवधिकेवलमेदं शेषं चतुःप्रकारं दर्शनं, दानलाभवीर्यभोगोपभोगभेदात् पञ्चविधमन्तरायं क्षपयित्वा केवली भवति, श्रेणिद्वयसमाप्तिकालोऽप्यन्तर्मुहूर्त्तमात्र एव घटीद्वयान्तरन्तर्मुहूर्त्तानामसंख्यत्वात् ॥ १२६ ॥ 'संभि'

संभिण्णं पासंतो, लोगमलोगं च सव्वओ सव्वं । तं नत्थि जं न पासइ, भूयं भव्वं भविस्सं च ॥ १२७ ॥

समेकीभावेन द्रव्यपर्यायैर्भिन्नं व्याप्तं लोकमलोकं च सर्वतः पश्यन्, भव्यं वर्त्तमानं ॥ १२७ ॥

अत्रोपोद्घातनिर्युक्त्यारम्भे निर्युक्तिसमुत्थानाऽधिकारे 'तवनियमनाणरुक्कं' इत्यादि सर्वं प्रसंगेनोक्त्वाऽथ वाच्य-
प्रसङ्गशेषं शेषवाच्यद्वाराणि चाह- 'जिण'

जिणपवयणउप्पत्ती, पवयणएग्गट्टिया विभागो य ।
दारविही य नयविही, वक्खाणविही य अणुओगो ॥ १२८ ॥

जिनप्रवचनोत्पत्तिः १ प्रवचनैकार्थिकानि २ प्रवचनैकार्थिकानां विभागो व्यक्तिरिति त्रयं प्रसङ्गशेषं, तथा द्वारविधि-
रूपोद्घातः ४, नयविधिः ५ व्याख्यानविधिः ६ अनुयोगोऽनुगमः सामायिकादिनियुक्तिषु वक्ष्यमाणः ७ । स तु सूत्र-
स्पर्शिनियुक्तिः सूत्रोच्चारश्च । इहानुगमद्वारादनु नयविधिरिति क्रमे सति यत् प्राग् नयविध्याऽख्यानं तन्नयानुगमयोः प्रतिस्त्रं
युगपद्भावनस्यै ॥ १२९ ॥ जिनप्रवचनोत्पत्तिः 'अर्थं भासद् अरिहा' इत्यत्रोक्तैव, अर्थकार्थिकानि तद्विभागं चाह—' एग'

एगट्टियाणि तिपिण उ पवयण सुत्तं तहेव अत्थो अ । इक्किस्स य इत्तो, नामा एगट्टिआ पंच ॥ १२९ ॥
प्रवचनं जिनागमः, सूत्रार्थो तु तद्विशेषो, तत्र प्रकर्षेण वक्ति तत्त्वानीति प्रवचनं, सूचयत्यर्थमिति सूत्रं, अर्थते ज्ञायते
जीवेरिति अर्थः, अत ऊर्ध्वं एकैकस्य प्रवचनादेर्नामान्येकार्थिकानि पञ्च वक्ष्ये ॥ १२९ ॥ ' सुय'

सुयधम्म तित्थ मग्गो, पावयणं पवयणं च एगट्टा । सुत्तं तंतं गंथो, पाठो सत्थं च एगट्टा ॥ १३० ॥
श्रुतरूपो दुर्गतिपतितजन्तुधारणत्वात् धर्मः श्रुतधर्मः, १, तीर्थते भवोऽनेनेति तीर्थं २ मृज्यते शोध्यते आत्माऽनेनेति
मार्गः ३, प्रगतं आ अभिविधिना जीवाद्यर्थेषु वचनं प्रावचनं ४, प्रागुक्तार्थं प्रवचनं एतान्येकार्थानि । तन्यतेऽस्मादर्थ इति
तन्नं, ग्रथ्यते इति ग्रन्थः, पठ्यते एतदिति पाठः, शास्यतेऽनेनेति शास्त्रं ॥ १३० ॥ अर्थस्य पर्यायोऽनुयोग इति,
तदेकार्थान्याह—' अणु'

अणुओगो य नियोगो, भास विभासा य वत्तिथं चेव । अणुओगस्स उ एए, नामा एगट्टिआ पंच ॥ १३१ ॥

सूत्रस्यार्थेन सहानुकूलो योगोऽनुयोगः, एवं निश्चितो योगो नियोगः, घटनाद् घट इति व्यक्ता वाग् भाषा, घटः कुटः इति पर्यायवाग् विभाषा, सर्वविशेषोक्तिवार्तिकं, एतानीत्यादि प्राकृतत्वाल्लिङ्गव्यत्ययः ॥ १३१ ॥ उक्तान्येकार्थिकानि २ । अथ विभागः, स तु प्रवचनसूत्रार्थिणां पृथक् एकार्थिकनामकथनेन सामान्यत उक्त एव । अनुयोगैकार्थिकानां तु विभागं दर्शयति—'णामं'

णामं ठवणा द्विष्, खित्ते काले य वयणभावे य । एसो अणुओगस्स उ, णिक्खेवो होइ सत्तविहो १३२

नामाऽनुयोगः इत्यादि । नामस्थापने अवधिवत् । द्रव्यानुयोग आगमतोऽनुयोगपदार्थज्ञस्तत्र चानुपयुक्तः नोआगमतो ज्ञभव्यशरीरव्यतिरिक्तो द्रव्यस्य द्रव्याणां द्रव्येण द्रव्यैर्द्रव्ये द्रव्येषु चाऽनुयोगः स्वरूपज्ञानं; एवं क्षेत्रादिव्यपि षट् योजना कार्या । तत्र द्रव्यानुयोगो द्विधा, जीवद्रव्यानुयोगोऽजीवद्रव्यानुयोगश्च । एकैकश्चतुर्धा द्रव्यादिभिः । तत्र द्रव्यतो जीव एकं द्रव्यं १, क्षेत्रतो असंख्यप्रदेशस्थः २, कालतोऽनाद्यनन्तः ३, भावतोऽनन्तज्ञानदर्शन(चारित्राचारित्रदेश)चारित्रागुरुलघुपर्यायवान् ४ । अजीवद्रव्याण्यणवादीनि, द्रव्यतोऽणु एकं द्रव्यं १, क्षेत्रत एकप्रदेशस्थः २, कालत एक समयाद्यसंख्योत्सर्पिणी-स्थितिः ३, भावतः एकरसवर्णगन्धो द्विस्पर्शः ४ । एषां च स्वस्थानेऽनन्ता रसादिपर्याया एकगुणतिकादिभेदेन ज्ञेयाः । एवं द्रव्याणां जीवाऽजीवभेदानामपि, द्रव्येण खटिकया मङ्गकानां अनुयोगोऽर्थज्ञानं वा, द्रव्यैरक्षैः । द्रव्ये फलकादौ द्रव्येषु निषद्यासु । एवं क्षेत्रादिव्यपि, तत्र क्षेत्रेणानुयोगो यथाऽऽद्यद्वीपमानप्रस्थेन पृथ्वीजीवा मीयमाना असंख्यलोकाकाशप्रदेशसंख्याः प्रस्थाः स्युः; क्षेत्रैस्तेरेव बहुभिः प्रस्थैः । क्षेत्रस्य भरतादेः, क्षेत्राणां बहूनां, क्षेत्रे तियगूलोके भरतादौ वा,

क्षेत्रवर्धवृत्तीयद्वीपेषु । कालेन यथा वादस्त्रायुकाधिकानां वैक्रियाणि अद्वापत्यस्यासंख्येयभागमात्रेणापह्नियन्ते । कालैर्यथा प्रत्युत्पन्नत्रसाः प्रतिसमयमेकैकापहारेण ह्रियमाणा असंख्योत्सर्पिणीभिर्ह्रियन्ते । कालस्य कालानां (च) अनुयोगः स्पष्टः । काले द्वितीययौरुष्यां, कालेषु सुपमदुःपमादिषु । वचनेनार्धमागधेन वचनैरष्टादशदेशीभाषाभिः, वचनस्यैकद्विवचनादेर्वचनानां पौड्यानां, तत्र 'लिंगतियं वयणतियं कालतियं तह पररुक्पचरुक्' । उवणयउवणयचउक्कं, सोलसमं होइ अज्जण्णं' ॥ १ ॥ लिङ्गत्रिकं स्त्रीलिङ्गादि ३, वचनत्रिकं एकवचनादि ३, कालत्रिकं अतीतादि ३, प्रत्यक्षं अयमिति, उपनयः स्तुतिः, अपनयो निन्दा, तयोर्वचनचतुष्कं यथा सुरूपा स्त्रीत्युपनयः, कुरूपेत्युपनयः, सुरूपा किन्तु कुशीलेत्युपनयापनयः, कुरूपा किन्तु सुगीलेत्युपनयोपनयः ४, तथा विप्रतारणार्थमन्यद्वक्तुकामोऽपि सहसा यच्चेतसि तदेव वक्ति तत्पौडशमध्यात्मवचनं । वचने क्षयोपशमजे, वचनेषु तु तथैव बहुषु । एवं भावस्यौदधिकोदेरनुयोगः, भावानां तेषामेव बहूनां, भावेन संग्रहोपग्रहनिर्जराश्रुतपर्यायिजाताऽव्युच्छिन्तीनां पञ्चभावानामन्यतमेन, यथा शिष्याः सूत्रार्थसंग्राहकाः सन्तु १ तथा गीतार्थभूता वस्त्रादिना गच्छोपग्राहकाः सन्तु २, तथा ममाप्यनुयोगदानात् कर्मनिर्जराऽस्तु ३, शिष्यान् वाचयतः श्रुतपर्यायजातं वर्द्धतां ४, श्रुतस्य चाऽव्युच्छित्तिरस्तु ५, भावैस्त्वैतैः सर्वैः, भावे क्षायोपशमिके भावेषु तु न क्षायोपशमिकत्वेन, तस्यैकत्वात्, यद्वा नानाशास्त्रविषयभेदाद् भावेष्वपि । अथवा द्रव्यस्य वस्त्रादेः कुसुभरागादिना पर्यायेण सहासुरूपो योगो अनुयोग इत्याद्यपि । अनुयोगग्रहणकाले तु सर्वानुयोगानामुपयोगः, एतद्विपरीतोऽननुयोगः, सोऽपि सप्तधा ॥ १३२ ॥ तत्र नाम स्थापने सुगमे द्रव्यक्षेत्रकालाद्यननुयोगानां तदनुयोगानां तु (च) दृष्टान्तानाह—'वच्छ'

वच्छगोणी १ खुज्जा २ सज्जाए ३ चेव बहिरउल्लावो ४ । गामिहए ५ य वयणे सत्तेवय हुंति भावंसि ॥ १३३ ॥

वत्सो गौर्दृष्टान्तः, तत्रान्यस्या गोर्वत्समन्यस्यां मुञ्चतोऽननुयोगः पयोऽप्राप्तिश्च, अन्यथाऽनुयोगो दुग्धाप्तिश्च, एवमन्यद्रव्यस्वरूपमन्यस्मिन्वदतोऽननुयोगोऽर्थाऽसिद्धिश्च । अन्यथाऽनुयोगः साध्यसिद्धिश्च । १ । 'खुज्जा' कुब्जा तथा शातवाहनं भृगुपुरं रुक्मिणी स्थितमन्यदा पतद्गृहे धृतेऽप्यास्थानभुवि शुकुर्वन्तं दृष्ट्वाऽचिन्ति, अत्र सत्कारार्हे क्षेत्रे शुकुर्वन्तं अननुयोगः ततोऽवश्यं राजैतत् क्षेत्रं मुमुक्षुरित्यादि, एवं नित्यानित्यं व्योमादि क्षेत्रं नित्यमनित्यं वदतोऽननुयोगोऽन्यथाऽनुयोगः । २ । कोऽपि साधुनिशि पौरुष्यां अनूचैः (त्युचैः) स्वरं स्वाध्यायं कुर्वन्, सूर्या आभीरीरूपं कृत्वा दधिविक्रयदृष्टान्तेन बोधितः अत्र साधोः स्वाध्यायकालज्ञानेऽननुयोगः, ततोऽनुयोग एवमत्रापि । ३ । 'वयणे' वचनाननुयोगे बधिरोल्लापग्रामेऽल्लुकदृष्टान्तौ, कोऽपि बधिरः क्षेत्रं कृषन् पान्थैर्मार्गं पृष्टो गृहजौ ममैतौ वृषौ इत्युचे इत्यादि, एवं अन्यस्मिन् पृष्टे अन्यद्वदतो अननुयोगो यथा-यद् श्रवणप्ररूपेण्यनुयोगः, कोऽपि ग्रामेयको मात्रा जोत्कारं च्छंदानुवर्तनं चेति विनयं शिक्षितः पथि व्याधैस्तारस्वरं जोत्कुर्वन् मृगत्रासकत्वात् कुञ्चितः शिक्षितश्चेदृशान् वीक्ष्य च्छन्नं गम्यं, तथा च यान् रजकैर्वस्त्रचौरधियाऽकुञ्चि शिक्षित ऊषं पतलु इत्यादि । एवं अन्यस्मिन्वाच्येऽन्यद्वदतोऽननुयोगः, भावाननुयोगे सप्तदृष्टान्ताः ॥ १३३ ॥ यथा 'साच'

सावगभज्जा १ सत्तवइए २ अ कुंकणगदारए ३ नउले ४ ।

कमलामेला ५ संबस्स साहसं ६ सेणिए कोवो ७ ॥ १३४ ॥

श्रावको भार्यासत्कसखीधिया भार्या भुक्त्वा हा व्रतं भग्नमिति खिदन् पत्न्या संकैतैः प्रत्यायितः । १ । सप्तपदानि निवृत्त्य घातो देय इति व्रतवान् साप्तपदिको भार्यान्तिके नृवेपां भगिनीं सुप्तां वीक्ष्य नरोऽयमिति घाताय सप्तपदनिवृत्तौ भारपट्ट-
स्वलितसिशब्दोन्निद्रासुपललक्षे । २ । कौंकणदेशे पित्रा कन्यास्यै मृतपत्नीसुतो मार्य इति प्राक्क्षिप्तशरानयनार्थं श्रेषितोऽ-
न्येषुणा हतो हन्त्येष इति नाज्ञासीत्ततः पुनः पुनः हन्यमानोऽज्ञासीत् । ३ । भट्टिन्याः सुतक्रीडानकुलः सुतघातकं अहिं
हत्वा रक्तस्यं तस्याः खण्डयन्त्या अग्रेऽदर्शयत् । सा सुतहन्ताऽयमिति तं खण्डित्वोपसुतं यांती मृताहिं वीक्ष्य विषन्वा । ४ ।
सागरचन्द्रः कमलामेलां ध्यायन् शाम्बेन कराम्यां दृष्टिस्थगने किमेषा कमलामेलेत्यूचे ततः करापनये शाम्बं जशौ । ५ ॥
शाम्बसाहसं, कृष्णजाम्बूवत्योरामीरीरूपेण अमतोः शाम्ब आभीरीं सुरूपां वीक्ष्यैहि तक्रं क्रीणे इति मठान्तराकर्षस्ताभ्यां
मुख्यरूपे दर्शिते नष्टः । ६ । चिच्छणया सायं शीते नदीतटे साधुं वीक्ष्य निश्चुद्धघाटितकरं सुप्तया स कथं भवितेत्युक्तौ श्रेणिकस्य
कोपः, ततः श्रीवीरेणोक्ते प्रसादः । ७ । इह सर्वत्र सद्भावस्याऽज्ञानेऽननुयोगः, ज्ञाने त्वनुयोगः, एवमौदयिकादिभावानां अज्ञाने
वितथप्ररूपणे वा अननुयोगः, यथास्थितप्ररूपणे त्वनुयोगः । १ । नियोगेऽप्येवमेव २ ॥ १३४ ॥ भाषादिदृष्टान्तमाह—‘कट्टे’

कट्टे १ पुत्थे २ चित्ते ३, सिरिघरिण ४ पुंड ४ देसिए ६ चेव ।
भासगविभासए या, वत्तीकरणे अ आहरणा ॥ १३५ ॥
पुस्तं लेप्यकर्म, काष्टपुस्तचित्रेषु कोप्याकारमात्रं करोत्यन्यः स्थूलाऽवयवं, परः सर्वाङ्गोपाङ्गानि, तथा श्रीगृहे कोशे

आवश्यक-
निर्युक्ति
दीपिका ॥

॥ ४६ ॥

कोऽपि रत्नानां पात्राणि वक्ति, परः संख्यां, अन्यस्तद्गुणागुणादि, बोण्डं पत्रं तदीषत् १ अर्थ २ पूर्णविकाशि ३ स्यात्, देशकः कथको मार्गं पृष्टः कोऽपि दिग्मात्रं, परस्तस्थग्रामादि, अन्यो गुणादि, एवं भाषकः स्थूरमर्थ, विभाषकः सविशेषं, वृत्तिकारः सप्रमाणनयं वक्ति ॥ १३५ ॥ उक्तो विभागः, अथ द्वारविधिं तत्प्रतिबद्धं च नयविधिं महार्थत्वान्मुक्त्वा व्याख्याविधिमाह 'गोणी'

गोणी १ चंदणकंथा २ चेडीओ ३ सावए ४ बहिर ५ गोहे ६ ।
टंकणओ ववहारो ७ पडिवक्खो आयरियसीसे ॥ १३६ ॥

गौर्दृष्टान्तः, यथा कोऽपि निविष्टामेव खंजां गां क्रीत्वा निविष्टामेव विक्रीणन् परीक्ष्यैव लास्यते इति ग्राहकैरुक्तोऽवक् मयै-
वमात्ता यूयमप्येवं लातैवं यो गुरुः पृष्टो गुरुपार्श्वं मयैवं श्रुतं यूयमप्येवं शृणुतेति वक्ति शिष्यश्च गोग्राहिवदविचार्य योऽधीते
तावयोग्यौ । १ । चन्दनकन्थायां विष्णोर्देवदत्ताऽशिवप्रणाशिकाख्या तुर्या चन्दनभेरी सा षण्मासैः २ भाविभूतरुक्शान्त्यै
वाद्यते, भेरीपालो लक्षेण २ रोगिणां तत् खण्डं ददत् तां कन्थामस्वरां च चक्रे, तं कृष्णोऽहन्, पुनर्देवार्पितां तामन्यो यत्नाद्रक्ष-
न्नाचि, एवं गुरुशिष्यौ सिद्धान्तं परग्रन्थैः कन्थाकुचन्तौ अनहौ, यथावद्व्याख्यान्तौ त्वहौ । २ । चेटद्यौ कन्थे, जीर्णश्रेष्ठिपुत्र्या
नवश्रेष्ठिपुत्रीशृंगारो हृतो विवादे राज्ञा व्यत्ययभूषणन्यासाच्चौरीं ज्ञात्वा जीर्णश्रेष्ठी हतः, एवं व्यत्ययेनार्थकथनेऽनन्तभवेषु
मृत्तिराप्यते । ३ । श्रावक ४ बधिर ५ गोहाः ६ प्राग्वत्, गोहो ग्रामेयकः, एवं यः पत्नीवत् परिचितमप्यर्थं न वेत्ति ४

अन्यस्मिन्दुक्तेऽन्यद्वक्ति ५ अन्येनाशयेन पृष्टोऽन्यथा वक्ति ६ स गुरुः शिष्यो वानर्हः । टङ्कणदेशे म्लेच्छा वणिजश्च भाषानव-
त्रोधान्मियो हेम्नः पण्यानां चेच्छापूर्तिं यावत् पुंजं कुर्युः, एवं व्यवहारः । एवं गुरुः पूर्णार्थिवोधं यावत्कथयन् शिष्यश्च पृच्छन्
योग्यौ, गवादिपृक्तार्थविपर्ययः प्रतिपक्षः स्त्रिशिष्ययोर्योज्यः, स च योजित एव ॥ १३६ ॥ ' कस्स '

कस्स न होही वेसो, अनव्भुवगओ अ निरुवगारी अ । अप्पच्छंदमईओ पट्टिअओ गंतुकामो अ ॥ १३७ ॥
कस्य शिष्यः 'वेसो' द्वेष्यो न भविष्यति, अनभ्युपगतः श्रुतभणनं प्रत्यनादरवान्, निरुपकारी गुरुशुश्रूपारहितः, आत्म-

च्छंदरुमतिकः, प्रस्थितकः यियासोद्वितीयः, गंतुकामः कोऽत्र तिष्ठतीति वक्ता ॥ १३७ ॥ ' विण '

विणओणएहिं कयपंजलीहि, छंदमणुअत्तमाणेहिं । आराहिओ गुरुजणो, सुयं बहुविहं लहुं देइ ॥ १३८ ॥
शिष्यैर्विनयावनतैः प्राञ्जलिपुट्यैर्जितकरयुगैश्छंदमनुवर्तमानैर्लहुं शीघ्रं दत्ते ॥ १३८ ॥ ' सेल '

सेलघण कुडग चालणि परिपूणग हंस महिस मेसे अ ।
मसग जलूग विराली, जाहग गो भेरि आभीरी ॥ १३९ ॥

अत्र क्रमेणयोग्ययोग्यशिष्ययोर्दृष्टान्ताः 'चरियं च कप्पियं वा आहरणं दुविहमेव नायधं । अत्थस्स साहण्डा, इंधणमिव
ओयणद्धाए' ॥ १ ॥ तत्थिमं कप्पियं जहा- 'सेलं' सुद्धशैलं पुक्करावत्तो दुर्भेदं ज्ञात्वाऽद्भिर्भेत्स्यामीति सप्ताहानि वर्षन्नयं भयः
(इति स्थितः) शैलस्तु विशेषान्नीरजा उज्ज्वलोऽवक्त्र हे अब्देश ! ज्योत्कारोऽस्तु, ततोऽब्दो हीणो निवृत्तः, एवं कुशिष्योऽभेद्यो

नाध्याप्यः, घनेऽव्दे कृष्णशुवि द्रोणमानेऽपि वृष्टेऽम्बु न लोढते, किन्तु सा तत् संगृह्णात्येवं सुशिष्यो गुरुक्तं । १ । कुटका घटा नवा जीर्णाश्च भाविताऽभाविताश्च, भाविता असद्द्रव्यैः सद्द्रव्यैर्वा, तेऽपि वाम्या अवाभ्या वा । तत्र सद्द्रव्यवासिता वाम्या असद्द्रव्यवासिता अवाभ्या असद्द्रव्यवासिता वाम्याश्चार्हाः । एवं शिष्या अपि । तत्रासद्द्रव्यं परमतं, सद्द्रव्यं जैनं । अभावितास्तु नैकेनापि मतेन, भाविता, नवा घटास्तु येऽपरिणतमिथ्यादृशः, ते श्रुतं ग्राह्यंते । यद्वा सर्वं १ बहु २ अल्पविस्मारक ३ पूर्णश्रुतभृतः ४ शिष्या अधश्छिद्र १ खंड २ बोड ३ पूर्णघट ४ तुल्याः । २ चालन्या-मम्बु न तिष्ठेत् । एतद्विपक्षो वंशचूर्णगुन्दकृतं तापसकर्परं, तत्रांबु न गलेत्, एवं सुशिष्ये शास्त्रं । ३ । परिपूर्णकः सुगृहीगृहं तद् घृतं मुखवा किञ्चं लाति । ४ । हंसो अम्बु त्यक्त्वा पयः पिबेत्, तथा शिष्यो दोषत्यागी गुणग्राही । ५ । महिषो अम्बु विलोड्य स्वान्याऽपेयं कुर्यात्, तथा कुशिष्यो विकथाविग्रहादिभिव्यारिख्याऽन्तरायं कुर्यात् । ६ । मेपो गोष्पदेऽपि पिबन्नंबु न विलयेत् तथा अल्पशास्त्रादपि गुरोर्भणन् सुशिष्यस्तं न दूनयेत् । ७ । मशको अल्पं पिबेद् बहु च तुदेत् एवं कुशिष्यः । ८ । जलका पिबेद्बहु नत्वर्दते एवं सुशिष्यः । ९ । बिडाली शुवि क्षिप्त्वा पिबेत् तथा कुशिष्यः सभोत्थितान्तिकेऽधीते । १० । जाहकः स्तोत्रं स्तोत्रं क्षीरं पीत्वा पाश्वान् लेहि, तथा जीर्णं २ कृत्वा सुशिष्योऽधीते । ११ । चतुर्णां विप्राणां केनाप्येका गौर्दत्ता ततस्तेषु कल्पेऽन्यो दोग्धेति तृणाद्यददत्सु गौर्मृता अयशोऽन्यधेन्वलाभश्च । तथा कुशिष्याणां गुरुमशुश्रूयतामयशःशास्त्रहानी स्तः । १२ । एतद्विपक्षः चत्वारो विप्रा एकस्या गोस्त्वणादिदातारो जातास्तेषां लाभ एवाऽभूत् एवं सुशिष्याः । १३ । मेरीपालौ प्राग्बत् । १४ । गन्त्रीस्थाभीरहस्ताम्हृस्थाऽभीर्या घृतघटानाददत्यामन्तरा घटो भग्नोऽरे त्वया भग्न इति मिथो वाक्कलौ युद्धे जाते

गन्त्री पर्यस्ता आज्यं गतं, उत्सरे तयोः स्वग्रामं यातोः स्तेनैर्दृषादि हृतं, तथा कुशिष्यगुर्वोत्रितथव्याख्यायां कलौ सूत्रार्थहानी
। १५ । एतद्विपक्षे एव घटे भग्ने हा सुष्ठु नाऽचिन्तीत्यऽन्योऽन्यमुक्त्वा ताभ्यां कर्परैर्दृत्मात्तं अर्थसिद्धिर्जाता, क्षेमेण गृहं गतौ, अत्र
एवं सुगुरुशिष्ययोरनुपयोगभणने स्वदोषोक्तौ, यथाऽऽभीरी घटास्यमानेन धारां दत्ते तथा गुरुः शिष्यानुमानेन शाल्त्रं, अत्र
दृष्टान्तयोजना अयोग्ययोग्यशिष्येषु स्वयं कार्या १६ ॥ १३९ ॥ अथ सनयविधिं द्वारविधिमाह—‘ उद्दे’

उद्देसे १ निद्देसे २ निगमे ३ खित्त ४ काल ५ पुरिसे ६ अ ।

कारण ७ पञ्चय ८ लम्बण ९ नए १० समोआरणा ११ ऽणुमए १२ ॥ १४० ॥
उद्देशो वाच्यः, एवं सर्वत्र क्रिया योज्या, तत्र सामान्याभिधानमुद्देशः यथाऽऽध्ययनमिति १ विशेषाभिधानं निर्देशः
यथा सामायिकमिति २ तथाऽस्मिन्स्तीर्थे कुतो जीवद्रव्यात् सामायिकस्य निर्गमः ३ एवं कस्मिन् क्षेत्रे ४ काले ५ कुतः
पुर्यात् सामायिकं निर्गतं ६ किं कारणं यद्द्वौतमादयः सामायिकं शृण्वन्ति ७ केन प्रत्ययेनार्हतेदमुपदिष्टं गणधरैश्च
श्रुतं ८ तथा लक्षणं सामायिकानां श्रद्धानादि ९ नया नैगमादयः १० नयानां समवतरणं ११ कस्य नयस्य किं
सामायिकमनुमतं १२ ॥ १४० ॥ ‘ किं कइ’

किं १३ कइविहं १४ कस्स १५ कहिं १६ केसु १७ कहं १८ केच्चिरं १९ हवइ कालं ।
कइ २० संतर २१ मविरहिअं २२ भवा १२ गरिस २४ फासण २५ निरुत्ती २६ ॥ १४१ ॥

किं सामायिकं १३ तत्कतिविधं १४ कस्य १५ क १५ केषु द्रव्येषु १७ कथं लभ्यते १८ कियच्चिरं कालं स्यात् १९ कति प्रपद्यमानाः प्रपन्ना वा २० चेत् सान्तरं तदा कियदन्तरं २१ कियत्कालमविरहितं प्रपद्यते २२ कियतो भवान् यावदाप्यते २३ कियन्त आकर्षा एकभवे नाना भवे वा सामायिकस्य ग्रहणानि २४ सामायिकवतः कियत्क्षेत्रस्पर्शना २५ सामायिकशब्दस्य निरुक्तिपर्यायाः २६ । एतानि वाच्यानि एतैर्द्वारैः(र्यावत् अङ्गवसाणग्रन्थ) उपोद्धातनिर्युक्त्याख्यः संपूर्णो भणियते ॥ १४१ ॥ क्रमेणाह—‘ नामं ’

नामं ठवणा द्विविष्टे, खेत्ते काले समास उद्देशे । उद्देशुद्देशंसमि अ, भावंमि अ होइ अट्टमओ ॥ १४२ ॥

सामान्येन नाम्नाऽभिधानं नामोद्देशो यथा वृक्षः । सामान्येन स्थापनाया अभिधानं स्थापनोद्देशः यथा इन्द्रस्थापना । द्रव्योद्देशः आगमनोऽआगमज्ञशरीरभव्यशरीरतद्भव्यतिरिक्तो द्रव्येणोद्देशो यथा द्रव्यपतिरयमित्यादि । क्षेत्रोद्देशो यथा क्षेत्रपतिः । कालोद्देशो यथा कालातीतमिदं वस्तु, समासः स्वस्वभेदसंग्राही संक्षेपः, स चाङ्गश्रुतस्कन्धाध्ययनभेदात्रिधा तदुद्देशो यथा अङ्गं अङ्गी तदध्ययता तदर्थज्ञो वा । उद्देशोऽध्ययनांशस्तस्योद्देशो यथाऽयमुद्देशः, भावोद्देशोऽयं भावः, द्वारं १ ॥ १४२ ॥ ‘ एमेव ’

एमेव य निद्देशो, अट्टविहो सोऽवि होइ णायव्वो । ओविसेसिअमुद्देशो, विसेसिओ होइ निद्देशो ॥ १४३ ॥

एवमेव निर्देशोऽष्टविधस्तत्राविशेषित उद्देशः, स एव विशेषितो निर्देशः मोऽलाक्षणिकः, तत्र नामनिर्देशो यथाऽऽप्तः, स्था-

पतानिर्देशः सौधमेन्द्रस्थापना, द्रव्यनिर्देश आत्मा, एवं अन्येष्वपि ॥ १४३ ॥ इह समासोद्देशनिर्देशाभ्यामधिकारो यथा-
अध्ययनमिति सामायिकमिति, इदं च सामायिकं रूढ्या क्लीबं, अस्य च निर्देशा लिङ्गत्रयेऽपि, ततः को नयः कं निर्देश-
मिच्छतीत्याह—‘दुवि’

दुविहंपि णेगमणओ, णिद्देसं संगहो य ववहारो । निद्देसगसुज्जुसुओ, उभयसरित्थं च सदहस्स ॥१४४॥
निर्देश्यनिर्देशकवशात् द्विविधं नैगमनयो लिङ्गनिर्देशमिच्छेत् कोऽर्थः निर्देश्यं वाच्यं तद्वशाद्यथा पड्जीवनिकेत्यध्ययन-
नामनिर्देशः; निर्देशको वक्ता तद्वशाद्यथा कापिलीयमध्ययनं, एवं नैगमो निर्देश्यं सामायिकं रूढ्या क्लीबमिति तद्वशात्सामायि-
कस्य क्लीबतां निर्देश्यलिङ्गभावात्तत्परिणामाऽभिन्नत्वेन त्रैलिङ्ग्यमपीच्छेत् । संग्रहो व्यवहारश्च निर्देशकलिङ्गं यथावद्वस्तुपरं,
निर्दिष्टं वस्त्वाश्रित्य लिङ्गनिर्देशमिच्छतः, क्लीबतां इत्यर्थः । निर्देशकमाश्रित्य ऋजुद्वयस्त्रैलिङ्ग्यमिति, उभयसादृश्यं शक्य-
यस्य मतं, कोऽर्थः निर्देशकस्य निर्देश्यार्थोपयोगाऽभिन्नत्वाभिर्नित्वाभिर्नित्वाभिर्देश्यरूपतैवेति द्वयोरपि क्लृब्यमिति द्वारं २ ॥ १४४ ॥ ‘नामं’
नामं टवणाद्विए, खित्ते काले तहेव भावे अ । एसो उ निगमस्सा, णिव्वेवो छविहो होइ ॥१४५॥

द्रव्याभिर्गमः, निर्गमपदं योज्यं सर्वत्र । सचित्तात्सचित्तस्य वीजादंङ्कुरस्य, सचित्तान्मिश्रस्य भूमेः पतङ्गस्य, सचित्तादचि-
त्तस्या भूमेर्वाष्पस्य, मिश्रात्सचित्तस्य देहात् क्रमेः, मिश्रान्मिश्रस्य स्त्रीदेहाद्गर्भस्य, मिश्रादचित्तस्य देहान्मलस्य, अचित्तात्सचि-
त्तस्य काष्ठात्क्रमेः, अचित्तान्मिश्रस्य काष्ठाद् घुणस्य । इह पतंगादीनां सजीवत्वेऽपि मिश्रत्वं किञ्चिन्निर्जीवपक्षादिमत्वात्,

अचिन्तादचित्तस्य काष्ठाच्चूर्णस्य, क्षेत्रादधोलोकादेः, कालनिर्गमो दुःकालात्कस्यापि, भावान्निर्गमः क्रोधाहुर्वाक्यस्य । सामा-
यिकनिर्गमे तु द्रव्यं वीरः, क्षेत्रं महासेनवनं, काल आद्यषौरुषी, भावः क्षायिकः भावपुरुषोऽर्हन्वा ॥ १४५ ॥ तत्रादौ क्षेत्रादौ
क्षेत्रादीनां द्रव्याधीनत्वाद्द्रव्यस्यैव मिथ्यात्वाच्चिर्गममुत्त्वा सामायिकस्य निर्गमो वक्ष्यते— ' पंथं '

पंथं किर देसित्ता, साहूणं अडविविप्पणट्टाणं । सम्मत्तपढमलंभो, बोद्धवो वद्धमाणसस्स ॥ १४६ ॥

दर्शयित्त्वोत्त्वा, साधुभ्योऽटव्यां मार्गाद्विग्रणष्टेभ्यो ऋष्टेभ्यः, सम्यक्त्वप्रथमलम्भो बोधव्यः वर्धमानस्य ॥ १४६ ॥
अथ भाष्यगाथाद्वयं ' अथ '

अवरविदेहे गामस्स, चिंतओ रायदारुवणगमणं । साहू भिक्खनिमित्तं, सत्था हीणे तहिं पासे ॥१॥
अवरविदेहे पश्चिमविदेहे ग्रामस्य चिन्तको नयसारः राजदारुहेतोर्वने गमनं, साधून् भिक्षाहेतोः स्थितत्वेन सार्थाद्धीनां-
स्तत्रापश्यत् ॥ १ ॥ ' दाण '

दाणन्न पंथनयणं, अणुकंप गुरू कहण सम्मत्तं । सोहस्मे उववणो, पलियाउ सूरु महिद्धीओ ॥२॥
साधुभ्योऽन्नदानं, पथि नयनं, अनुकम्पया भक्त्या, गुरोः कथनं, ततः सम्यक्त्वं लब्ध्वा सौधर्मे पल्यायुः सुरो महर्द्धिको
जातः ॥ २ ॥ ' लब्धु '

लब्धूणय सम्मत्तं, अणुकंपाए उ सो सुविहियाणं । भासुरवरबोदिधरो देवो वेमाणिओ जाओ ॥१४७॥

अनुकम्पया भक्त्या, वीन्दिर्देहः ॥ १४७ ॥ 'चइ'
चइऊण देवलोगा, इह चैव य भारहंमि वासंमि । इक्खागकुले जाओ, उसभसुअसुओ मरीइत्ति १४८

भारते वर्षे भरतक्षेत्रे, कयभस्य सुतसुतः पौत्रः ॥ १४८ ॥ 'इक्खा'
इक्खागकुले जाओ, इक्खागकुलस्स होइ उप्पत्ती । कुलगरवंसेऽईए भरहस्स सुओ मरीइत्ति ॥१४९॥

इश्वाकुले कुलकरवंशेऽतीते मरीचिर्जात इतीश्वाकुलोत्पत्तिर्वाच्या भवति ॥ १४९ ॥ 'ओस'
ओसप्पिणी इमीसे, तइयाए समाए पच्छिमे भागे । पलिओवमट्टुभाए, सेसंमि उ कुलगरुप्पत्ती ॥१५०॥

अवसर्पिण्यामस्यां वृतीयायां सुयमदुपमायां समायां काले सामान्येन पश्चिमे भागे विशेषतः पल्याऽष्टभागे शेषे कुल-
रुत्पत्तिरभूत् ॥ १५० ॥ 'अद्ध'

अद्धभरहमडिइल्लुत्तिभागे, गङ्गासिंधुमज्झंमि । इत्थ बहुमज्झदेसे, उप्पणणा कुलगरा सत्त ॥ १५१ ॥

दक्षिणार्द्धभरतस्य गङ्गासिन्धुभ्यां त्रिभागीकृतस्य मध्यमत्रिभागेऽत्र बहुमध्यदेशे न तु तत्प्रान्ते ॥ १५१ ॥ 'पुव'
पुवभवजम्मनामं, पमाण संघयणमेव संठाणं । वणिणत्थियाउ भागा, भवणोवाओ य णीई य ॥१५२॥

आद्यकुलकृतः पूर्वभवस्तथा जन्म २ सर्वकुलकृतां नाम ३ प्रमाणं ४ संहननं ५ संस्थानं ६ वर्षः ७ स्त्री ८ आयु ९
मर्गाः १० भवनपतिपूपपातः ११ नीतिश्च १२ वाच्यानि ॥ १५२ ॥ 'अव'

अवरविदेहे दो वणिय, वयंसा माइ उज्जुए चव । कालगथा इह भरहे, हत्थी मणुओ अ आयाया ॥ १५३ ॥
द्वौ वणिजौ वयस्यौ मायिक्रजू कालगतौ मृतौ, उक्तं प्राग्भवद्वारं । हस्ती श्वेतश्चतुर्दन्तो मनुजश्च युग्मीह भरते आयातौ
जातौ, द्वितीयभवे । उक्तं जन्मद्वारं ॥ १५३ ॥ दहुं ,

दहुं सिणेहकरणं, गयमारुहणं च नामणिफत्ती । परिहाणि गेहि कलहो, सामत्थण विन्नवण हत्ति ॥ १५४ ॥
जातिस्मृत्या गजस्य स्नेहकरणं युग्मिनश्च गजरोहणं दृष्ट्वा विमलवाहनेति नामनिष्पत्तिः । मोऽलाक्षणिकः । स्वर्दूणां
दानपरिहाणौ युग्मिनां मिथः कल्पद्रुगृद्धिस्ततः कलहस्ततोऽयं अस्मभ्योऽधिक इति ' सामत्थणा ' विमर्शना, ततः कुलकरस्य
विज्ञापना, स च हा इति दण्डं चक्रे ॥ १५४ ॥ ' पढ० '

पढमित्थ विमलत्राहण, चक्खुम जसमं चउत्थमभिचन्दे । तत्तो अ पसेणइए, मरुदेवे चव नाभी य ॥ १५५ ॥
तत्पुत्रश्चक्षुष्मान्, एवमग्रेऽपि यशोमान् प्रसेनजित् मरुदेवो नाभिः, द्वारं ३ ॥ १५५ ॥ ' णव '

णव धणुसया य पढमो, अट्ठ य सत्तद्धसत्तमाइं च । छञ्चैव अट्ठछट्ठा, पंचसया पणवीसं तु ॥ १५६ ॥
१०० धनुःशतानि, अर्धं सप्तमं येषां धनुःशतानां ६५०, एवमग्रेऽपि ६००, अर्धषष्ठानि ५५०, ५२५ उच्चत्वे, द्वारं ४
॥ १५६ ॥ ' वज्र '

वज्रिसहसंधयणा, समचउरंसा य हुंति संठाणे । वणंणि य वुच्छामि, पत्तेयं जस्स जो आसी ॥ १५७ ॥

द्वारं ५ 'सम' द्वारं ६, वनं ॥ १५७ ॥ 'चक्रुः'
चक्रुः जसमं च, पसेणइअं एए पिअंगुवणणाभा । अभिचंदो ससिगोरो, निम्मलकणगप्पभा सेसा ॥ १५८

प्रियङ्गु नाम दुर्नीलः, द्वार ७ ॥ १५८ ॥ 'चन्द' 'संघ'
चंदजसचंदकंता, सरुव पडिरुव चक्रुःकंताय । सिरिकंता मरुदेवी, कुलगरपत्तीण नामाई ॥ १५९ ॥
संघयणं संठाणं, उच्चत्तं चैव कुलगरोहिं समं । वणणेण एगवणणा, सवाओ पियंगुवणणाओ ॥ १६० ॥

स्त्रीणां संहननादि कुलकरैः समं तुल्यं तथाप्युच्चत्वे ईपत् कुलकरेभ्य ऊनाः, द्वारं ८ ॥ १५९-१६० ॥ 'पलि'
पलिओवमदसभाए, पढमस्साउं तओ असंखिज्जा । ते आणुपुविहीणा, पुवा नामिस्स संखेज्जा ॥ १६१ ॥

पल्यदशमभागः प्रथमायुः, ततो अन्येषां असंख्यानि पूर्वाण्यायुस्तानि पूर्वाणि आनुपूर्व्या क्रमेण हीनानि
त्रैयानि, नामेः संख्येयपूर्वाण्यायुस्तत्र पल्यं अशीतिभागैः क्रियते, ईदृशा अष्टभागा आद्यकुलकरस्यायुः, शेषाः
कुलकरास्तु अशीतिभागीकृतपल्यस्य भागद्वये जाताः । इहाऽयं भावः—प्राक् 'पलिओवमदुभाए सेसम्मि उ'
इत्युक्त्या पल्याष्टभागे शेषे कुलकरोत्प्रतिरुक्ता, तत्र पल्यमशीतिभागैः कृतं, तन्मध्यात्सप्ततिभागास्वृतीयारमध्ये व्यतीताः,
अशीतिभागीकृतपल्यस्य दशभागे सर्वकुलकरा उत्पन्नाः, तत्र प्रथमकुलकरायुः पल्यस्य दशमो भागोऽष्टभागरूपः । एवं
पल्यस्याष्टसप्ततिभागा गताः, भागद्वयं अवशिष्यते, शेषाः कुलकृतः श्रीऋषभश्च द्वयोर्भागयोर्मध्ये जाताः । श्रीऋषभस्य

सिद्धेरनु वृतीयारकस्यैकोननवतिपक्षाः शेषा आसत् ॥ १६१ ॥ ' जं चेव '

जं चेव आउयं कुलगराण, तं चेव होइ तासिंपि । जं पढमगस्स आउं, तावइयं चेव हत्थिस्स ॥ १६२ ॥
' जं जस्स '

तासां स्त्रीणामपि, यत्प्रथमकुलकृत आयुस्तावदाद्यहस्तिनः, एवं शेषहस्तिनामपि स्वस्वकुलकृतुल्यमेव द्वारं ९ ॥ १६२ ॥

जं जस्स आउयं स्वलु, तं दसभागे समं विभइऊणं । मञ्जिअल्लट्टुतिभागे, कुलगरकालं वियाणाहि । १६३ ।
तदशभागैः समं सदृशं विभज्य मध्यमेऽष्टभागात्मके द्वितीयभागे कुलकरराज्यकालं विजानीहि ॥ १६३ ॥ ' पढमो '

पढमो य कुमारत्ते, भागो चरमो य बुड्ढभावंमि । ते पयणुपिज्जदोसा, सध्वे देवेसु उववण्णा ॥ १६४ ॥

शेषभागद्वयमध्यात् प्रथमो भागः कुमारत्वे चरमो भागश्च बुद्धभावे ज्ञेयः । इह युग्मिधर्मस्थातीतप्रायत्वात् सर्वकुल-
कृतामायुषोऽन्त्यभागद्वये युग्मजन्म, ततो युग्मिपितुः कुलकृत्कालभागाष्टकान्त्यभागे कुमारभागं भुंक्त्वा पितुर्बुद्धत्वभागे कुलकृत्त्वं
विभतीति बुद्धाः, द्वारं १० ॥ १६४ ॥ भवनोपपातमाह-ते प्रतनुम्रेमद्वेषाः स्तोकरागद्वेषाः सर्वे भवनदेवेषूपत्यन्नाः, कथं ' दो चेव '
दो चेव सुवण्णेसुं, उदहिकुमारेसु हुंति दो चेव । दो दीवकुमारेसुं, एगो नागेसु उववण्णो ॥ १६५ ॥
सुपर्णेषु सुपर्णकुमारदेवेषु ॥ १६५ ॥ ' हत्थी '

हत्थी छच्चित्थीओ, नागकुमारेसु हुंति उववण्णा । एगा सिद्धिं पत्ता, मरुदेवी नाभिणो पत्ती ॥ १६६ ॥

हस्तिनः, पद् च द्वियो नागकुमारेपूत्पन्नाः मतेन (मतान्तरेण) त्वाद्य एव हस्ती द्वारं ११ ॥ १६६ ॥ ' हकारे ' हकारे मकारे धिक्कारे चैव दंडनीईओ । बुच्छं तासि विसेसं, जइक्कमं आणुपुवीए ॥१६७॥ हा, मा, धिक् इति कुलकृतां दण्डनीतयः, वक्ष्ये तासां विशेषं, आनुपूर्व्यां विमलवाहनादिपरिपाठ्या ॥ १६७ ॥ 'पठम' पठमवीयाण पठमा, तइयचउत्थाणअभिनवा बीया । पंचमछट्टुस्स य सत्तमस्स तइया अभिनवाउ ॥ वृतीयेत्यादि, अल्पे मन्तौ आद्या, ग्रौढे त्वभिनवा द्वितीया, 'पञ्चमे'त्यादि लघुमध्यमोत्कृष्टागसां क्रमात्तिस्रः ॥१६८॥ 'सेसा' सेसा उ दंडनीई, माणवगनिहीओ होति भरहस्स । उसभस्स गिहावासे, असक्कओ आसि आहारो ॥ अया तु दण्डनीत्तिर्माणवकनिधेर्भवति भरतस्य, सा च पुरो वक्ष्यते । भवतीति वर्तमानकालोऽतीतास्वेण्यासु चावसर्षिणीष्वियमेवरीतिज्ञार्थे । श्रीऋषभस्य गृहवासेऽसंस्कृत आहार 'आसीत् तस्य देवानीतकुरुद्वयकल्पद्रुमफलक्षीराब्धयंबुभोगात् अन्याऽर्हतां तु चाल्याऽतिक्रमे सिद्धहारोऽभूत् ॥ १६९ ॥ भाष्यं ' परि ' परिभासणा उ पठमा, मंडलिवंधंमि होइ बीयाउ । चारग छविच्छेआई, भरहस्स चउठ्विवाहा नीई ॥३॥ क्रोधान्निर्भर्त्सनं परिभाषणा १ अतः स्थानान्मा गा इति मण्डलिवन्धः २ चारको गुप्तिः ३ छव्युपलक्षणात्कारादिच्छेदः ४ आद्यद्धे श्रीऋषभकृते अन्ये तु द्वे माणवकनिधेरिति केचित्, उक्तं नीतिद्वारं १२ ॥३॥ अथ श्रीऋषभोत्पत्तिमाह—'नाभी' नाभी त्रिणीयभूमी, सरुदेवी उत्तरा य साढा य । राया य वइरणाहो, विमाणसव्वट्टुसिद्धाओ ॥१७०॥

नाभिकुलकृद्दिनीताभूमौ इक्ष्वाकुभूरित्यपरनाम्न्यां भ्रूव्यभूत्, मरुदेवा तत्पत्नी तत्कुक्षौ उत्तरापाढ्यां राजा वैर-
नाभः सर्वार्थसिद्धिविमानाच्युत्वाऽवातरत् ॥ १७० ॥ ' धण '

धणसत्थवाह घोसण, जइगमण अडविवासठाणं च । बहुवोलीणे वासे, चिंता घयदाणमासि तथा ॥ १७१ ॥
धनसार्थवाहः, तेन घोषणाऽकारि, सार्थेन सह यतिगमनं, अटव्यां वर्षासु स्थानं, बहुव्यतीते वर्षे, वर्षणं वर्षः, धनेन
चिन्ता कृता, साधूनां वृतदानमासीत्तदा ॥ १७१ ॥ ' उत्त० '

उत्तरकुरु सोहम्मे, महाविदेहे महब्बलो राया । ईसाणे ललियंगो, महाविदेहे वइरजंघो, ॥१॥ (प्रक्षिप्त्वा)
उत्तरकुरूपु युग्मी, सौधर्मे सुरः, महाविदेहे गन्धिलावतीविजये वैताळ्णे गन्धसमृद्धपुरे महाबलः, विदेहे पुष्कलावतीविजये
लोहार्यालपुरेशो वज्रजङ्घो राट्ट, एषा अन्यकृता गाथा ॥ १ ॥ ' उत्त '

उत्तरकुरु सोहम्मे, विदेहि तेगिच्छियस्स तत्थ सुओ । रायसुय सेट्टिमच्चा-सत्थाहसुया वयंसा से ॥ १७२ ॥
तत उत्तरकुरुयुग्मी, सौधर्मे सुरः, वत्साविजये प्रभङ्गरापुर्यां सुविधेश्चिकित्सकस्य सुतः केशवः, राजसुते श्रेष्ठयमात्यसार्थवा-
हसुताः ४ तस्य वयस्याः ॥ १७२ ॥ ' विज्र '

विज्रसुअस्स य गेहे, किमिकुट्टोवहुअं जइ दट्टुं । बिंति य ते विज्रसुयं, करेहि एअस्स तेगिच्छं ॥ १७३ ॥
कमिकुषोपट्टुतं यतिं दट्टा ते वैद्यसुतं भुवन्ति कुरुतैतस्य चिकित्सां ॥ १७३ ॥ ' तिहं '

तिष्ठं तेगिच्छसुओ, कंबलगं चंदणं च वाणियओ । दाउं अभिणिव्खंतो, तेणेव भवेण अंतगडो ॥१७४॥
लक्षपाकतैलं वैद्यसुतोऽदात्, रत्नकम्वलगोशीर्षचन्दनं च वणिग्दच्चाऽभिनिःक्रान्तो दीक्षितः, तेनैव भवेनान्तकृत्कर्मणां
जातः ॥ १७४ ॥ ' साहुं० '

साहुं तिगिच्छिऊणं, सामणं देवलोगगमणं च । पुंडरगिणिण् उ चुया, तओ सुया वइरसेणस्स ॥१७५॥
चिकित्सित्वा श्रामण्यं ललुः, ततो देवलोकं गमनं, तत्राऽच्युतेन्द्रसामानिका भूत्वा च्युता महाविदेहे मङ्गलावत्यां विजये

पुण्डरीक्यां पुर्यां, ततो वज्रसेनतीर्थकृत्युता जाताः ॥ १७५ ॥ ' पढ '

पढमित्थं वइरणभो, बाहु सुवाहू य पीढमहपीढे । तेसि पिआ तित्थअरो, णिव्खंता तेऽवि तत्थेव ॥१७६॥

ते तत्रैवार्हत्पाश्चं दीक्षिताः ॥ १७६ ॥ ' पढ '

पढमो चउदसपुव्वी, सेसा इक्कारसंगविउ चउरो । बीओ वेयावच्चं, किइकम्मं तइअओ कासी ॥१७७॥

व्यावृत्तभावो वेयावृत्त्यं अन्नपानादिभिरुपचरणां, कृतिकर्म विश्रामणं ॥ १७७ ॥ ' भोग '

भोगफलं बाहुफलं, पसंसणा जिट्टु इयर अचियत्तं । पढमो तित्थयरत्तं, वीसहि ठाणेहि कासी य ॥१७८॥

ताभ्यां क्रमाद्भोगफलं बाहुफलं चाऽर्जितं, प्रशंसनं ज्येष्ठोऽकरोदितरयोर्लघ्वोऽस्त्वप्रीतिः, परं मायया प्रशंसा, प्रथमस्तीर्थ-
करत्वं विशतिस्थानैरकार्षीत् ॥ १७८ ॥ ' अरि '

अरिहंत सिद्ध पत्रयण, गुरु थेरं बहुस्सुए तवस्सीसुं । वच्छह्या एएसिं, अभिक्खलनाणोवओगे य ॥ १७९ ॥

अहन्तो जगद्गुरवः, सिद्धाः कृतकृत्याः, प्रवचनं चतुर्धा सङ्घः, गुरुः धर्मदः, स्थविरो जात्या षष्टिवर्षीयः, पर्यायाद्विंशति-
वर्षदीक्षितः, श्रुतात्समवायभृत्, बहुश्रुतः सूत्रभृतोऽर्थभृतोऽप्युभयभृत्, अहत्सिद्धप्रवचनगुरुस्थविरबहुश्रुततपस्विनः,
एकारादि विभक्तिव्यत्ययश्च प्राकृतत्वात्, एषां वत्सलता अनुरागः यथास्थगुणोत्कीर्तनाहोपचाररूपा, तथाऽमीक्षणं ज्ञानोप-
योगः ॥ १७९ ॥ 'दंस'

दंसण विणंणं आवस्संणं य, सीलव्वंणं निरइआरो । खणंलव तँवच्चियीए, वेयाँवच्चे संमाही य ॥ १८० ॥

दर्शनं सम्यत्त्वं, विनयो ज्ञानादिविषयः, आवश्यकं अवश्यकार्यः संयमव्यापारः, शीलान्युत्तरगुणाः १८०० शीलाङ्गानि,
त्रतानि मूलगुणाः, एषु सम्यत्त्वादिषु निरतिचारः, क्षणलवादेः संवेगभावना, तथा तपः, त्यागो द्रव्यतोऽकल्पानां अन्नपा-
नोपधीनां वर्जनं, कल्पानां यतिषु दानं, भावतः क्रोधादेस्त्यागः, वैयावृत्यं आचार्यो १ पाठ्याय २ स्थविर ३ तपस्वि ४
ग्लान ५ शैक्षक ६ साधर्मिक ७ कुल ८ गण ९ सङ्घा १० नामिति दशधा, एकैकं च भक्त १ पाना २ सन ३ बल्लो ४
पघदानो ५ पकरणप्रत्युपेक्षा ६ पादप्रमार्जन ७ मार्गसाहाय्य ८ दुष्टस्तेनादिरक्षण ९ कायिकी १० संज्ञा ११ श्लेष्ममात्रका-
र्षण १२ दण्डकग्रहण १३ भेदात्रयोदशधा, साधर्मिका अन्यसामाचारीकाः साधवः, सङ्घः सुविहितसर्वसाधुगणजः । एषु
तपस्त्यागादिषु समाधिररक्तद्विष्टतया प्रवृत्तिः, गुर्वादीनां कार्यकरणात् समाधिकरणं च ॥ १८० ॥ 'अपु'

अप्पुवर्नांगहणे, सुर्यभक्ती पवयणे पभार्विणया । एएहिं कारणेहिं, तिथ्यरत्तं लहइ जीवो ॥ १८१ ॥
 अपूर्वापूर्वानस्य श्रुतस्य ग्रहणं, श्रुतभक्तिः श्रुतग्रहमानं, प्रवचनप्रभावता सम्यग्देशनादिना ॥ १८१ ॥ 'पुरि',
 पुरिमेण पच्छिमेण य, एए सव्वेऽवि फासिया ठाणा । मज्झिमएहिं जिणेहिं, एकं दो तिणिण सव्वे वा ॥

पूर्वेण पश्चिमेन जिनेन एतानि स्थानानि स्पृष्टानि पुनः पुनः करणेन, मध्यमैरेकं द्वे त्रीणि सर्वाणि वा कैश्चित् स्पृष्टानि
 ॥ १८२ ॥ 'तं च'

तं च कंहं वेइज्जइ ? अगिलाए धम्मदेसणाईहिं । बज्जइ तं तु भगवओ, तइयभवोसक्कइत्ताणं ॥ १८३ ॥
 तत्तीर्थकृन्नामकर्म कथं वेद्यते ? उच्यतेऽलान्या धर्मदेशनादिभिः, आदिशब्दाद्देहसौगन्ध्यादिचतुस्त्रिंशदतिशयैः पञ्चत्रिंश-
 द्वचनातिगयादिभिः । वध्यते तत्त्वहती भवाद्यस्तृतीयभवस्तं अवष्वक्य प्राप्य, तस्य चोत्कृष्टा स्थितिरिब्धिकोटाकोटिः ।
 तत्र वन्ध्यमयादारभ्य नित्यं चिनुयाद्यावदपूर्वकरणस्य सङ्ख्येयभागा इति, केवलकाले तु तस्योदयः ॥ १८३ ॥ 'निय',
 नियमा मणुयगईए, इत्थी पुरिसेयरो य सुहलेसो । आसेवियबहुलेहिं, वीसाए अपणयएहिं ॥ १८४ ॥

नियमान्मनुजगती, स्त्री, पुरुषः, इतरः पण्डो वा, शुभलेश्यः, बहुलासेवितैरेन्यथा सेवितैर्विशतेरन्यतरैः स्थानैस्तद्
 चक्ष्णाति ॥ १८४ ॥ 'उव',
 उववाओ सव्वेह्णे, सव्वेसिं पढमओ चुओ उसभो । रिव्वेण असाढाहिं, असाढबहुले चउत्थीए ॥ १८५ ॥

सर्वेषा वज्रनामादीनां सर्वार्थसिद्धौ उपपातोऽभूत् । प्रथमं ऋषभजीवश्च्युतः, माविनी भूतवदुपचाराद् ऋषभ इति । ऋक्षे
नक्षत्रे । आषाढासु उत्तराषाढासु आषाढे मासे बहुलपक्षे ॥ १८५ ॥ 'जम्म'

जम्मणे नाम बुद्धी अ, जाईए सरणे इअ । वीवाहे अ अवच्चे, अभिसेए रज्जसंगहे ॥ १८६ ॥

अर्हतो जन्म १ वंशनामकरणं २ अर्हतो वृद्धिः ३ जातिसरणं ४ विवाहः ५ अपत्यं ६ अभिषेकः ७ राज्यसङ्ग्रहः ८
एतानि द्वाराणि वाच्यानि ॥ १८६ ॥ 'चित्त'

चित्तबहुलट्टमीए, जाओ उसभो असाहणक्खत्ते । जम्मणमहो अ सव्वो, णेयव्वो जाव घोसणयं ॥ १८७ ॥

जन्ममहोत्सवादनु द्वात्रिंशत्कोटीस्वर्णादिदृष्टिं कृत्वा प्रभोर्मातुश्चाशुभं ध्यातुः शिरोऽर्जकमंजरीव स्फुटितेतीन्द्रकृतां
घोषणां यावन्नेतव्यः ॥ १८७ ॥ 'संव'

संवट्ट मेह आयंसगा य, भिंगार तालियंटा य । चामर जोई रक्खं, करेति एयं कुमारओ ॥ १८८ ॥

'भोगंकरा १ भोगवती २ सुभोगा ४ भोगमालिनी ४, तोयधारा ५ विचित्रा च ६ पुष्पधारा ७ अनन्दिताः ८' । १ ।
एता अष्टौ लोके गजदन्ताघोवासिन्यः, तदा भरते गृहाद्यभावादीशाने स्मृतिगृहं कृत्वा संवर्त्तवातं विकुर्व्य योजनान्तः कचवरं

हरन्ति । 'मेघंकरा १ मेघवती २ सुमेघा ३ मेघमालिनी ४, सुवत्सा ५ वत्समित्रा ६ वारिषेणा ७ बलाहकाः ८' । २ ।
एता अष्टौ ऊर्ध्वलोके नन्दनवनकूटवास्तव्या मेघं कृत्वा गन्धांबुष्णपट्टिं । 'नन्दोत्तरा १ तथा नन्दा २ चानन्दा ३ नन्द-

वर्द्धनी ४ । विजयाख्या ५ वैजयन्ती ६ जयन्ती ७ चापराजिता ' । ३ । एता अष्टौ रुचकाद्रेः पूर्वस्या एत्य मातुरग्रे आदर्श-
कान् । ' समाहारा १ सुप्रसिद्धा २ सुप्रदत्ता ३ यशोधरा ४ । लक्ष्मीवती ५ चित्रगुप्ता ६ शेषवती ७ वसुधरा ८ ' । ४ ।
एता दक्षिणस्या एत्य भृङ्गारान् । ' इलादेवी १ सुरादेवी २ पृथ्वी ३ पद्मावती ४ तथा । एकनाशा ५ नवमिका ६ भद्रा ७
गीताश्च नामतः ८ ' । ५ । एताः पश्चिमाया एत्य तालवृन्तान् । ' अलम्बुसा १ सश्रुकेशी २ पुंडरीका ३ च वारुणी ४ । हासा
५ सर्वप्रमा ६ (चैव) श्री ७ द्वी ८ नाम्न्यः (कुमारिकाः) । ६ । एता उत्तरस्याः समेत्य च चापराज् । ' चित्रा १ चित्रकनका २
शनेरा ३ सौत्रामणी ४ ' एता रुचकविदिग्भ्यो ज्योतिरिति दीपिकाः । ' रुता १ रुतांशा २ सुरता ३ रुचकावती ४, एता रुचक-
द्वीपात् (एत्य) प्रमोश्चतुरदुलं मुक्त्वा नालं छित्त्वा, विवरे क्षित्त्वा, तद्रत्नैः सम्पूर्णं, हरितालिकया पीठं बध्वा, जन्मगृहात् पूर्व-
दक्षिणोचरामु कदलीगृहत्रयं चतुःशालसिंहासनगर्भं कृत्वा, दक्षिणकदलीगृहेऽर्हतः समातुरस्यङ्गमुद्गत्तनां च कृत्वा, पूर्वकदलीगृहे
स्नानं भूषां चोत्तरकदलीगृहे गोशीर्षचन्दनैरङ्गिन प्रज्वाल्य रक्षां रक्षापोद्दलिकां एतद्विष्णुमार्यो दिक्कुमारभवनपतिजातीया महतरा-
देव्यो विदधति । इन्द्रेण प्रभुर्मरुशीर्षे दक्षिणदिशि पाण्डकवनदक्षिणप्रान्ते पञ्चयोजनशतायामायां अर्द्धचन्द्रकारायां मध्ये
तदर्द्धविस्तीर्णायां चतुर्योजनोन्नतायां रत्नसिंहासनवेदीवनतोरणवत्यां हेमवर्णायां पाण्डुकम्बलायां शिलायामभियिक्तः, गतं
अर्द्धजन्मद्वारं । १८८ । अथ वंशनामद्वारं ' देख् ।

देसूणगं च वरिसं, सक्रागमणं च वंसठवणा य । आहारसंगुलीए, ठवांति देवा मणुणं तु ॥ १८९ ॥
देगोनं वर्षं प्रभोजितं ततः शक्रागमनं च वंशस्थापना च । सर्वहितो बाल्ये आहारार्थं स्वाह्वलिं आस्ये क्षिपन्ति । तस्यां

च देवाः सारं आहारं स्थापयन्ति । १८९ । 'सक्तो'

सक्तो वंसदृवणे, इक्खु अगू तेण हुंति इक्खागा । जं च जहा जंमि, वए जोगं कासी य तं सव्वं ॥

अतीतवर्तमानैष्यतां आद्यार्हतां वंशस्थापनादि हरेर्जातं इति कृत्वा शक्तो वंशस्थापने प्रस्तुते इधुयष्टिहस्त आगतो अर्हदृष्टिं इक्षौ हृष्ट्वोचे प्रभो ! किं इधुं अकु भक्षयसि ? अकु भक्षणे इति, ततोऽर्हन् करं प्रासारीत् । हरिरिक्ष्वाकुवंशमस्थापयत् । तदान्येऽपि क्षत्रिया इधुं सुञ्जते, तेन भवन्तीक्ष्वाकाः । प्रभोश्च पूर्वजाः काश्यपिधुरसं पीतवन्तस्ततः काश्यपगोत्रं । इक्षवश्च तदा पानीयवल्लीवदसं गलन्ति स्म । 'जं च' यस्मिन् वयसि यद्योग्यं तदकार्षीत् शक्रः । पश्चार्द्धं पाठान्तरं 'तालफला-हयमगिणी होहि पत्तीति सारवणा' प्रभोर्देशोनवर्षे ताडफलाहतयुग्मिनी (युग्मिभगिनी) नन्दानाम्नी ऋषभपत्नी भवित्रीति 'सारवणा' संगोपना नाभिना कृता, गतं वंशनामद्वारम् २ । १९० । 'अह'

अह वड्डइ सो भयवं, दियलोयचुओ अणोवमसिरीओ । देवगणसंपरिबुडो, नंदाइ सुमंगला सहिओ ॥

देवलोक्श्च्युतोऽनुपमश्रीः । १९१ । 'असि'

असिअसिरओ सुनयणो, बिंबुट्टो धवलदंतपंतीओ । वरपउमगबभगोरो, फुल्लुप्पलगंधनीसासो ॥

असितशिरोजः, बिम्बं पक्कगोल्हाफलं तत्समौष्ठः, वृद्धिद्वारं ३ । १९२ । 'जाइ'

जाइस्सरो अ भयवं, अप्परिवडिण्हि तिहि उ नाणेहिं । कंतीहि य बुद्धीहि य, अब्भहिओ तेहि मणुएहि

जातिसरणश्च प्रभुरप्रतिपतितैस्त्रिभिर्ज्ञानैस्तेभ्यो युग्मिमञ्जुज्योऽभ्यधिकः कान्त्या बुद्ध्या च, द्वारं ४ । १९३ । 'पह'
पढमो अकालमच्चू, तदिं तालफलेण दारओ पहओ । कण्णा य कुलगरेणं, सिट्टे गहिआ उसहपत्ती ॥

कोऽपि बालः प्रथमोऽकालमृत्युर्जातस्तत्र तालफलेन दारकः प्रहतः, युग्मिभिः शिष्टे उक्ते नामिना ऋषभपत्नी भवित्रीति
गृहीता । १९४ । 'भोग'
भोगसमत्थं नाडं, वरकम्मं तस्स कासि देविंदो । दुण्हं वरमहिलाणं, बहुकम्मं कासि देवीओ ॥१९५॥

वथूकम्मं देव्योऽकार्युः, विवाहद्वारं ५ । १९५ । 'छप्पु'
छप्पुवसयसहस्सा, पुविं जायस्स जिणवरिंदस्स । तो भरहंबिसुंदरिबाहुबली चेव जायाइं ॥१९६॥

भरतत्राह्म्यौ बाहुपीठौ, महापीठसुवाहू तु सुन्दरी बाहुबली ॥ १९६ ॥ मूलभाष्यं ' देवी ' ' अउ '
देवी सुसंगलाए, भरहो वंभीय मिहुणयं जायं । देवीइ सुनंदाए, बाहुबली सुंदरी चेव ॥ ४ ॥

अउणापणं जुअले, पुत्ताण सुसंगला पुणो पसवे । नीईणमइक्कमणे, निवेअणं उसभसामिस्स ॥१९७॥

एकोनपश्चात्पुत्रयुगलानि सुमङ्गला प्रथता, अपत्यद्वारं ६, नीतीनामतिक्रमणे लोकैः ऋषभस्वामिनो निवेदनं कृतं,
। १९७ । ततः ' राया '
राया करेइ दंडं, सिट्टे ते विति अम्हविस होउ । मग्गह य कुलगरं सो अ, बेइ उसभो य भे राया ॥१९८॥

राजा दण्डं करोति इत्यर्हता शिष्टे उक्ते ते ब्रुवन्ति अस्माकमपि स राजा भवत्वित्यादौ वर्तमानकालः सर्वावसर्पिणीषु प्रायोऽसौ न्याय इतिज्ञप्त्यै, अर्हन्नाह-मार्गयत नाभिकुलकरं । स नाभिर्ब्रूते 'मे' भवतां ऋषभो राजा । १९८ । 'आभो' आभोएउं सक्को, उवागओ तस्स कुणइ अभिसेअं । मउडाइअलंकारं, नरिंदजोगं च से कुणइ आसनकम्पात् आभोग्य उपयोगाद् ज्ञात्वा शक उपगतो नरेन्द्रयोग्यं 'से' तस्य मुकुटाद्यलङ्कारं करोति । १९९ । 'भिसि' भिसिणीपत्तेहिअरे, उदयं धित्तुं छुहंति पाएसु । साहु विणीआ पुरिसा, विणीअनयरी अह निविट्ठा ॥

इतरे युग्मिनः विसिनी पद्मिनी तत्पत्रैरुदकं गृहीत्वा प्रभुमलङ्कृतं वीक्ष्य कथमत्राम्भः क्षिप्यते इति ध्यात्वा पादयोः 'छुहन्ति' क्षिपन्ति । ततः इन्द्र आह साधु विनीताः पुरुषाः, धनेदेन विनीता नवयोजनविस्वृता द्वादश दीर्घा नगरी निविष्टा निवेशितेत्यर्थः । ततो दूरस्था नरास्तदासन्नरानाहुस्ते कुशला इति कालेन सा कोशलाऽभूत् । अभिषेकद्वारं ७ । २०० । 'आसा' आसा हर्त्थी गावो गहिआइं रज्जसंगहनिमित्तं । धित्तूण एवमाई, चउव्विहं संगहं कुणइ ॥ २०१ ॥

अश्वा हस्तिनः गाः एवमादिचतुष्पदजातिं गृहीत्वा ततो वक्ष्यमाणं चतुर्विधं सङ्ग्रहं करोति । २०१ । 'उग्गा'

उग्गा १ भोगा २ रायण ३, खत्तिआ ४ संगहो भवे चउहा ।
आरबिख १ गुरु २ वयंसा ३, सेसा जे खत्तिआ ४ ते उ ॥ २०२ ॥

उग्रा आरक्षका उग्रदण्डकल्पात्, भोगा 'गुर्वि' ति गुरुस्थानीया अपराधानुसारिनीत्यादिकथनात्, राजन्या वयस्याः
ममानमयसः, गेपा उक्तेभ्योऽन्ये क्षत्रियाश्चतुर्द्वैवं सद्ग्रहः, द्वारं ८ । २०२ । पुनर्द्वारिगाथाचतुष्कं आह—' आहा '

आहारे १ सिष्य २ कम्मे ३ अ, मामणा ४ अ विभूसणा ५ ।

लेहे ६ गणिए ७ अ रूवे ८ अ, लम्बणे ९ माण १० पोअए ११ ॥ २०३ ॥

आहारः १ गिल्पानि २ कर्म ३ ममता ४ विभूषणा ५ लेखः ६ गणितं ७ रूपं ८ लक्षणं ९ मानं येन वस्तु मीयते
१० ' पोअए ' श्रोतनं पीतः प्रवहणं वा ११ । २०३ । ' वव '

ववहारे १२ नीइ १३ जुद्धे १४ अ, ईसत्थे १५ अ उवासणा १६ ।

तिगिच्छा १७ अत्थसत्थे १८ अ, वंधे १९ घाए २० अ मारणा २१ ॥ २०४ ॥

व्यवहारः १२ नीतिः १३ युद्धं १४ इषुशास्त्रं १५ उपासना १६ तिगिच्छा १७ अर्थशास्त्रं १८ वन्धः १९
यातस्ताडना २०-२१ । २०४ । ' जणू '

जणू २२ सव २३ समवाए २४, मङ्गले २५ कोउगे २६ इअ ।

वत्थे २७ गंधे २८ अ मल्ले २९ अ, अलंकारे ३० तहेव य ॥ २०५ ॥

यज्ञः २२ उत्सवः २३ समवायः २४ मङ्गलानि २५ कौतुकानि २६ वस्त्राणि २७ गन्धाः २८ माल्यानि २९
अलङ्कारः ३० । २०५ । 'चोलो'

चोलो ३१ वण ३२ विवाहे ३३ अ, दत्तिआ ३४ मडयपूअणा ३५ ।

झावणा ३६ थुभ ३७ सहे ३८ अ, छेलावणय ३९ पुच्छणा ४० ॥ २०६ ॥

चूला ३१ उपनयनं ३२ विवाहः ३३ दत्तिः ३४ मृतकपूजना ३५ ध्यापना ३६ स्तूपः ३७ शब्दः ३८ खेलापनं ३९
पृच्छना ४० एतानि श्रीऋषभादिकाले प्रवृत्तानि । २०६ । एषां चत्वारिंशद्द्वाराणां व्याख्यार्थं मूलभाष्यं—'आसी'

आसी अ कंदहारा, मूलहारा य पत्तहारा य । पुष्फफलभोइणोऽवि अ, जइआ किर कुलगरो उसभो ॥
आसी अ इक्खुभोई, इक्खागा तेण खत्तिआ हुंति । सणसत्तरसं धणं, आमं ओमं च भुंजीआ ॥

आसच् इधुभोजिनस्तेनैक्खाकाः, शणः सप्तदशो यस्य तद्धान्यं शालि १ यव २ व्रीहि ४ कोद्रव ५ तिल ६ गोधूम ७
रालक ८ मुद्ग ९ माष १० चवल ११ चणक १२ तुवरी १३ मसूर १४ कुलत्थ १५ निष्पाव १६ शण इति । आमं अपक्वं
ओमं न्यूनं च भुक्तवन्तः । ५-६ । 'ओमं'

ओमंपाहारंता, अजीरमाणंमि ते जिणमुवंति । हत्थेहिं धंसिऊणंमि, आहारेहत्ति ते भणिआ ॥७॥
स्तोकं आहारन्तः कालदोषादजीर्यमाणे ते जिनं उपायान्ति, हस्तेन त्वचमपनीयाहारयतेति जिनेन भणिताः । ७ । 'आसी'

आसी अ पाणिधंसी, तिम्मिमअतंदुलपवालपुडभोई । हत्थतलपुडाहारा, जइआ किर कुलकरो उसहो ॥८॥
 यदा किल ऋपभः कुलकरस्तदा लोकाः पाणिभ्यामन्नं वर्पन्तीत्येवंशीलाः पाणिघर्षिणः । तथाप्यजीर्यमाणे तीमितान्त्र
 तंदुलात् धान्यानि प्रवालपुटे भोक्तुं शीलं येषां ते तीमितंतदुलप्रवालपुटभोजिनः ततोऽप्यजीर्यमाणे हस्ततलद्वयमिलनं पुटस्तत्र
 मृदूत्तं स्थापयित्वा आहारो येषां ते, ततः कक्षासु संस्वेद्येत्यनुक्तमपि । अत्र द्रव्यादियोगैर्भुक्तवन्तः, यथा पाणिभ्यां दृष्ट्वा पत्रपुटे
 च तीमित्वा १ पाणिभ्यां दृष्ट्वा हस्ततलपुटे धृत्वा, पुटे तीमित्वा कक्षासु संस्वेद्य । अथ त्रियोगः, पाणिभ्यां दृष्ट्वा पत्रपुटे
 तीमित्वा हस्तपुटे धृत्वा, चतुर्योगः पाणिभ्यां दृष्ट्वा हस्ततलपुटे धृत्वा पुटे तीमित्वा कक्षासु संस्वेद्य ॥ ८ ॥ अत एवाह—‘धंसे’
 धंसेऊणं तिम्ममण, धंसणतिम्मणपवालपुडभोई । धंसणतिम्मपवाले, हत्थउडे कक्खसेए य ॥ ९ ॥

दृष्ट्वा तीमनं चक्रुरिति प्रत्येकमङ्गाक्षेपः । दृष्टप्रवालपुटतीमितभुज इति द्वियोगः, दृष्ट्वा प्रवाले तीमित्वा हस्तपुटे संस्थाप्य
 भुक्त्वाध्वियोगः, कक्षास्वेदोत्तया चतुर्योगाक्षेपः ॥ ९ ॥ ‘अग’
 अगणिस्स य उट्ठाणं, दुमधंसा दट्ठ्ठ भीअपरिकहणं । पासेसुं परिछिंद्ह, गिण्हह पागं च तो कुणह ॥१०॥
 नद्ये कान्तस्निग्धरूक्षकालयोरग्निः स्यात् किन्तु मध्यमकाल एवेत्यर्हन् जानन्नन्युत्पच्युपायं प्राग् नाख्यत् । द्रुमघर्षा-
 दन्युत्थानं दृष्ट्वा युग्मिनो भीत्वा प्रभोः परिकथनं चक्रुः । अर्हन्नाह—पार्श्वेषु तृणानि परि समन्तात् छेदयत । ततो हस्त्यश्वैः
 सर्वं तृणं मिलितं, अग्नौ शान्तेऽवक् गृहीताग्निं पाकं च कुरुत ॥ १० ॥ ‘पक्खे’

पक्खेव डहणमोसहि, कहणं निग्गमण हत्थिसीसंमि । पयणारंभपविच्ची, ताहे कासी अ ते मणुआ ॥११॥
अग्नौ प्रक्षेपे कृते औषधीनां दहनं, प्रभोः कथनं ततो राजपाट्या निर्गमनं । अर्हता मृत्पिण्डमानान्येभशीर्षे कटाहकाकारं
कारयित्वेदृशु पक्खेवन्नं पक्त्वाऽऽनीत इत्युक्ते पचनारम्भप्रवृत्तिं ततस्तेऽकार्षुस्तदा कुम्भकृच्छिल्पमभूत् ॥ ११ ॥ गतमाहार-
द्वारं, अथ शिल्पद्वारं 'पंचे'

पंचेव य सिप्पाइं, घट १ लोहे २ चित्त ३ णंत ४ कासवए ५ । इक्किस्सय इत्तो वीसं वीसं भवे भेया ॥
मूलशिल्पानि पञ्च, घट इति कुम्भकृच्छिल्पोपलक्षणं । एवं लोहं, चित्रं, अनन्तं देश्युक्त्या वस्त्रं, काश्यपं नापितशिल्पं ।
एतावन्ति शिल्पानि । स्वामिना तु उपदिष्टानि कुम्भकृत्वादीनि पञ्च मूलशिल्पानि । तेषां च भेदाः शतं इत्यभवन् ॥ २०७ ॥
गतं शिल्पद्वारं 'कम्मं'

कम्मं किसिवाणिज्जाइ, ३ मामणा जा परिग्गहे ममया ४ । पुविं देवेहिं कया, विभूसणा मंडणा गुरुणो ॥१२॥
कृषिवाणिज्यादि कर्मोच्यते द्वा० ३ ' माम ' ४ ' पुविं विभूसणे 'ति गुरोस्त्रिभुवनगुरोर्मण्डना देहस्य श्रृङ्गारः कृता ५
॥ १२ ॥ ' लेहं '

लेहं लिवीविहाणं, जिणेण बंभीइ दाहिणकरेणं ६ । गणिअं संखाणं, सुंदरीए वामेण उवइहुं ७ ॥ १३ ॥
लेखो लिपिविधानं ६ गणितं सह्यचानमुच्यते । तत्सुन्दर्या वामकरेण, अत एव अङ्कानां वामतो गतिः ७ ॥ १३ ॥ ' भर '

भरहस्स रूवकम्मं, ८ नराइलखणमहोइअं बलिणो ९। माणुम्मार्णवमाणैप्यमाणैगणिमाइवत्थूणं ॥१४॥
' मग् ' ८ ' नरा० ' अथोदितं उक्तं बाहुबलेः ९ ' माणु० ' मानं सेतिकादि, उन्मानं तुलादि कर्षादि, अवमानं हस्तादि, प्रतिमानं गुञ्जादि, गणिमं एकादिसहस्रया गणयित्वा यद्वस्तु क्रीयते, इदं पञ्चधा मानं १० ॥ १४ ॥ ' मणि ' मणिआइ दोराइसु, पोआ तह सागरंमि वहणाइं ११। ववहारो लेहवणं, कज्जपरिच्छेदणत्थं वा १२ ॥१५॥

मण्यदेर्दवरकादौ प्रोतनं तथा सागरे वाहनानि पोताः ११ । ' वव० ' लेख्यादिलेखनं कार्यस्य परिच्छेदनार्थं जानार्थं लेखादिप्रेषणं वा १२ ॥ १५ ॥ ' नीई '

णीई हक्काराई, सत्तविहा अहव सामभेआई १३। जुद्धाइ बाहुजुद्धाइआइ वट्टाइआणं वा १४ ॥ १६ ॥
हा, मा, धिक्, परिभाषणा, मण्डलिवन्धः, चारकः, छविच्छेद इति सप्तधा नीतिः । सामदानभेददण्डभेदाद्वा चतुर्धा

१३ । युद्धानि बाहुयुद्धादीनि वर्तकादीनां लावकादीनां वा १४ ॥ १६ ॥ ' ईस ' ईसत्थं धणुवेओ १५ उवासणा मंसुकम्ममाईआ १६। गुरुरायार्इणं वा, उवासणा पज्जुवासणया ॥१७॥
इपुगासं धनुर्वेदः १५ । ' उवा ' स्मश्रुकर्मति स्मश्रुकचनखच्छेदाद्या उपासना, युग्मिनां रोमादिवृद्धिरोगौ नाभूता १६ ॥ १७ ॥ ' रोग '

रोगहरणं तिगिच्छा १७ अत्थागमसत्थमत्थसत्थंति १८ ।

निअलाइजसो बंधो, १९ घाओ दंडाइताडणया २० ॥ १८ ॥

अर्थशास्त्रमिति अर्थागमशास्त्रं नीतिशास्त्रं १८ । निगडादियमो बन्धः १९ । ' घाओ ' घातो दण्डादिभिस्ताडना २० ॥ १८ ॥ ' मार '

मारणया जीववहो २१ जणणा नागाइआण पूआओ २२ इंदाइमहा पायं, पइनिअया ऊसवा हुंति २३ ॥ १९ ॥
' मार ' २१ ' जन्ना ' २२ इन्द्रादिमहाः प्रायः प्रतिनियता उत्सवाः २३ । यत्तदाकालेऽपि जीववधयज्ञादिकथनं तन्निविधलोकस्य सत्तायास्तदापि ज्ञस्यै ॥ १९ ॥ ' सम '

समवाओ गोट्टीणं, गामाईणं च संपसारो वा २४ ।

तह मंगलाइं सस्थिअ-सुवण्णसिद्धत्थयाईणि २५ ॥ २० ॥

समवायो गोष्ठिनां मिलनं, ग्रामादीनामिति ग्राममुख्यानां वा सम्प्रसारो मिलनं २४ । ' तह ' स्वस्तिकसुवर्णसिद्धार्थादीनि सुवर्णसिद्धार्थाः पीतसर्षपाः २५ ॥ २० ॥ ' पुंविं '

पुंविं कयाइ पहुणो, सुरेहि रखाइ कोउगाइं च । २६ ।

तह वत्थगन्धमल्लालंकारा केसभूसई २७--२८--२९--३० ॥ २१ ॥

कौतुमानि रक्षादीनि, च एवार्थे २६ । तथा वस्त्रं २७, गन्धं २८, माल्यं २९, अलङ्कारः ३०, केशभूषादिः प्रभोः
कृताः ॥ २१ ॥ ' तं दद्रूण '
तं दद्रूण पवत्तोऽलंकारेऽं जणोऽवि सेसोऽवि । विहिणा चूलाकर्मं, बालाणं चोलयानाम ३१ ॥ २२ ॥

तं प्रभुमल्लुतं दृष्ट्वा शेषोऽपि जनोऽलङ्कारं कर्तुं प्रवृत्तः ३० । ' विहि० ' शुभमुहूर्ते उत्सवविधिना बालानां चूडाकर्मं
चोलयं चूलकं ३१ ॥ २२ ॥ ' उव '
चोलयं चूलकं ३१ ॥ २२ ॥ ' उव '
उवणयणं तु कलाणं, गुरुमूले साहुणो तओ धम्मं । धित्तुं हवंति सद्धा, केई दिक्खं पवज्जंति ३२ ॥ २३ ॥

बालानां गुरुमूले उपाध्यायपार्श्वे कलानां ग्रहणं उपनयनं कथ्यते । ततः साधूनां मूले धम्मं गृहीत्वा श्राद्धा भवन्ति
केऽपि दीक्षां प्रपद्यन्ते ३२ ॥ २३ ॥ ' दहुं '
दददुं कयं विवाहं, जिणस्स लो गोऽवि काउमारच्छो ३३ । गुरुदत्तिआ य कणणा, परिणिज्जंते तओ पायं ॥ २४ ॥

यतो नाभिना प्रभवे कन्या दत्ता तथा गुरुदत्ताः पित्रादिदत्ताः प्रायः कन्याः परिणीयन्ते ॥ २४ ॥ ' दत्ति '
दत्तिव्व दाणसुसभं, दिंतं ददुं जणंमिवि पवत्तं ।
जिणभिक्खादाणंपि य, ददुं भिक्खा पवत्ताओ ३४ ॥ २५ ॥

जिणभिक्खादाणंपि य, ददुं भिक्खा पवत्ताओ ३४ ॥ २५ ॥
याऽथवा दत्तिदानं तद् रूपं ददतं दृष्ट्वा जनेऽपि प्रवृत्तं । अपि च अथवा जिनिभिक्षादानं दृष्ट्वा भिक्षादानाय प्रवृत्ताः

आवश्यक-
नियुक्ति
दीपिका ॥
॥ ६० ॥

३४ ॥ २५ ॥ ' मड '

मडयं मयस्स देहो, तं मरुदेवीइ पढमसिध्द्युत्ति । देवेहि पुरा महिअं ३५ झावणया अग्गिसक्कारो ॥ २६ ॥

मरुदेवाऽऽद्यसिद्ध इति मृतकं देवैः पुरा महितं क्षीरोदे क्षिप्तं च ३५ । ध्यापना अग्निः संस्कारः ॥ २६ ॥ ' सो जिण ' सो जिणदेहाईणं, देवेहि कओ ३६ चिआसु थूभाई ३७ ।

सहो अ रुणसहो, लोगोऽवि तओ तथा पगओ ३८ ॥ २७ ॥

सोऽग्निः संस्कारो जिनदेहादीनां देवैः कृतः ३६, चितासु स्तूपाः कृताः ३७, शब्दो रुदितशब्दो देवैः कृतः, लोकोऽपि ततस्तथा प्रकृतवान् ३८ ॥ २७ ॥ ' छेला '

छेलावणमुक्किट्ठाइ, बालकीलावणं च सेंटाई ३९ । इंखिणिआइ रुअं वा, पुच्छा पुण किं कंहं कज्जं ? ॥ २८ ॥

छेलापनं देशोक्त्या उत्कृष्ट्यादि । तत्र हर्षेण हसितं उत्कृष्टिः, आदिशब्दाद् हर्षेण सिंहादादिः, तथा सेंटितादि बाल-
क्रीडापनं च । सेंटितं शूत्कारः, आदिशब्दाद् बालक्रीडार्थं लह्वरवचनादिः तथा किङ्किण्यादिरुतं वा ३९ । पुच्छा पुनः किं
कथं कार्यमिति ॥ २८ ॥ ' अह '

अहवनिमित्ताईणं, सुहसइआइ सुहदुखवपुच्छा वा ४० । इच्चेवमाइ पाएणुप्पन्नं, उसभकालंमि ॥ २९ ॥

निमित्तादीनां वा पुच्छा, आदितः स्वप्नादीनां सुखशायितादिका, सुखदुःखपुच्छा वा ४० । ' इच्चे ' इत्येवमादि

मृतकपूज-
नादि-
पुच्छा-
न्तानि
द्वाराणि ॥

॥ ६० ॥

प्रायेण ॥ २९ ॥ ' किञ्चि ' ।
किञ्चिच्च (त्य) भरहकाले, कुलगरकालेऽवि किञ्चि उप्पन्नं । पहुणाय देसिआइं, सव्वकलासिप्पकम्माइं ३०

देसितानि कथितानि, कला लिखितादिकाः ७२ शकुनरुतान्ताः ॥ ३० ॥ ' उस ' ।
उसभचरिआहिगारे, सब्वेसिं जिणवराण सामणं । संबोहणाइ बुत्तुं, बुच्छं पत्तेअमुसभस्स ॥ २०८ ॥

ऋषभचरिताधिकारे सर्वेषां जिनवराणां सामान्यं सम्बोधनाद्युक्त्वा । ततः प्रत्येकं केवलस्य ऋषभस्य वक्तव्यतां वक्ष्ये
॥ २०८ ॥ वाच्यद्वारागाथात्रयमाह ' संबो ' ' जीवो ' ' तित्थं '

- संबोहण १ परिच्चाए २, पत्तेअं ३ उवहिंमि अ ४ ।
अन्नलिंगे कुल्लिंगे अ ५ गामायार ६ परीसहे ७ ॥ २०९ ॥
जीवोवलंभ ८ सुयलंभे ९, पच्चवखाणे १० अ संजमे ११ ।
छउमत्थ १२ तवोकम्मे १३, उप्पाया नाण १४ संगहे १५ ॥ २१० ॥
तित्थं १६ गणो १७ गणहरो १८, धम्मोवायस्स देसगा १९ ।
परिआअ २० अंतकिरिआ, कस्स केण तवेण वा २१ ? ॥ २११ ॥

अर्हतां सम्बोधनं १ परित्यागः २ प्रत्येकं ३ उपधिः ४ प्राकृतत्वाद्धिभक्तिव्यत्ययः, अन्यलिङ्गे कुलिङ्गे वाऽर्हन्तो न दीक्षिता इति द्वारं ५ । ग्राम्याचारः ६ परीपहाः ७ जीवादितत्त्वोपलम्भः ८ प्राग्भवश्रुतलाभः ९ प्रत्याख्यानं १० संयमः ११ छन्नस्थकालः १२ तपःकर्म १३ ज्ञानोत्पत्तिः १४ साधुसाध्वीसङ्ग्रहः १५ तीर्थं १६ गणाः १७ गणधराः १८ धर्मोपायस्य देशकाः १९ पर्यायकालः २० अन्तक्रिया मुक्तिः कस्य केन तपसा जाता २१ इति द्वाराणि वाच्यानि ॥ २०९-१०-११ ॥ अथाद्यद्वारचतुष्कस्य स्पष्टनाय गाथाद्वयं 'सबे' 'रजा'

सबेऽवि सयंबुद्धा, लोगान्तिअबोहिआ य जीएणं १ । सबवेसिं परिच्चाओ, संवच्छरिअं महादाणं ॥२१२॥ रजाइच्चाओऽवि य २ पत्तेअं को व कत्तिअसमगो ३ । को कस्सुवही ? को वाऽणुण्णाओ केण सीसाणं ॥ सर्वेऽर्हन्तः स्वयंबुद्धा लोकान्तिकबोधिताश्चेति जीतं आचार इति तत्सम्बोधनं वाच्यं १ । सर्वेषां परित्यागः सांवत्सरिकं दानं राज्यादित्यागोऽपि चेति परित्यागद्वारं २ । को वा कियत्समग्रः कियत्सहितो दीक्षित इति प्रत्येकद्वारं ३ । कः कस्योपधिः को वा केन शिष्याणामनुज्ञात इत्युपधिद्वारं ४ ॥ २१२-१३ ॥ आद्यद्वारमाह 'सार'

सारस्सय १ माइच्चा २ वण्ही ३ वरुणा ४ य गदतोया ५ ।

तुसिआ ६ अब्वाबाहा ७ अरिगच्चा ८ चेव रिट्ठा ९ य ॥ २१४ ॥

सारस्वताः १ आदित्याः २ वह्न्यः ३ अरुणाः ४ मोऽलाक्षणिकः, गर्दतोयाः ५ तुषिताः ६ अब्याबाधाः ७ अग्नयः

पठत इत्याख्याः ८ रिगाः ९ ॥ २१४ ॥ ' एए '

एए देवनिर्वाणा, भयवं बोहिंति जिणवरिंदं तु । सव्वजगज्जीवहिअं, भयवं ! तित्थं पवत्तेहिं ॥ २१५ ॥

मत्तलोकरथिगुगलदाष्टकृष्णराजीस्था भगन्तं बोधयन्ति कथमित्याह—सर्वजगज्जीवहितं तीर्थं भगवन् ! प्रवर्त्तय ॥ २१५ ॥
यत्तं तानोपनद्दरं १ । कथं परित्यागद्दरं ' संव '

मंवच्छरेण ह्योही, अभिणिक्खलमणं तु जिणवरिंदाणं । तो अत्थसंपयाणं, पवत्तए पुव्वसूरंमि ॥ २१६ ॥

' ओही ' भविष्यति । अभिनिक्कगणं दीक्षां, ततोऽर्थसम्प्रदानं पूर्वस्वर्ये पूर्वलिं ॥ २१६ ॥ ' एगा '

पणा निरणणकोही, अट्टेव अणूणगा सयसहस्सा । सुरोदयमाईअं, दिज्जइ जा पायरासाओ ॥ २१७ ॥

पणूणा इणी, दत्तसहसा लथाः, तयोदयादि दीयते यावत्प्रातराशः शीताशनवेला ॥ २१७ ॥ ' सिंघा '

रिभाधमतिगवत्तकं—जत्तरचउमुहमहापहपहेसुं । दारेसु पुरवराणं, रत्थामुहमज्झयारेसुं ॥ २१८ ॥

भूतादकं विक्कोणं स्थानं २ १, विकं रथ्यावयमीलनं २ २, चतुष्कं चतूरथ्यामीलनं + ३, चत्वरं बहुरथ्यामिलः

३ ३, चत्वारिणं चत्वारि ' ५ ॥ गृह्णापथो रागमार्गः ६, एषु त्रिकादिषु पथिषु, रथ्यासुखं रथ्याप्रवेशः ७, मध्यकारो रथ्यामध्यं

८, एषु स्थानेषु ११२ वा ' वर ' ॥

चरि रिभा पोरिजइ, किमिज्जअं दिज्जए बहुविहीअं । सुरअसुरदेवदाणवनरिंदमहिआण निक्खमणे ॥

वरं वृणुत वरं वृणुत इति घोषो यस्यां सा वरवरिका, घोष्यते, कः किमिच्छतीति किमिच्छकं । यद्रत्नस्वर्णंभाश्च दुक्कला-
दीच्छेत्तदीयते । बहुविधिकं, क्वेत्याह-सुरासुरादिमहितानां निःक्रमणे, सुरा वैमानिकाः, असुरा भवनाद्याः, देवाः सामान्यतो
व्यन्तराद्याः, दानवा राक्षसाद्या दुष्टमनुष्याः ॥ २१९ ॥ ' तिण्णे '

तिण्णेव य कोडिसया, अट्टासीइं च हुंति कोडीओ । असिइं च सयसहस्सा, एअं संवच्छरे दिण्णं ॥ २२० ॥

एतत् षोडशमाषरूपस्वर्णस्यैव प्रमाणं नान्यस्य ॥ २२० ॥ अस्यां वरवरिकायां कियन्तिचिद्राथाश्रूणौ भाष्ये वृत्तौ च न
व्याख्याताः आदर्शेषु च दृश्यन्ते । तद्यथा 'एण करण, जहमिच्छा, पुव्वभव, कुलगर, मिहु, मिंटेण, निवत्तीए,' आसां क्रमाद्
दुर्गपदव्याख्या-एतयाऽनन्तरोक्तज्ञानतपःसंयमरूपकरणसम्पादकतया करणत्वं युक्तैः साधकतमत्वात् तुरेवार्थे, प्राकृतत्वा-
ल्लिङ्गव्यत्ययः त्रिधा मनोवाक्कायविषया शुद्धिः । १ मिथ्यात्वतमसः पूर्वभवे विनिर्गतो यथा च श्रीवीरभवे केवलं प्राप्तः
यथा चैतत् वर्तमानकालसम्बन्धिपाठरीत्या सामाधिकं प्रकाशितं तथा २ । कुलकराणां ऋषभस्य भरतस्य च पूर्वभवा इक्ष्वाकु-
कुलोत्पत्तिः आनुपूर्व्या प्रथमानुयोगान्नेतव्या तथाप्यत्र किञ्चित् किञ्चित् वक्ष्यते ५ । मिंटेन मृत्पिण्डं गृहीत्वा हस्तिशीर्षे
कुटकं घटार्द्धमात्रं निर्वाचितं ६, निर्वाचिते सति राजा भणति इदृशानि भोः कुर्वन्तु, प्रथमं शिल्पं प्रतिष्ठितं ७ इत्याद्या
वरवरिकागाथाः । ' वीरं ' ' राय '

१ एता गाथाः दीपिकाकारैः सूचितास्तथापि न स्पष्टतया लिखिताः न च व्याख्याताः ततः एवमेव स्थापिताः ।

वीरं अरिट्टुनेमिं पासं मल्लिं च वासुपुजं च । एए मुत्तूण जिणे, अवसेसा आसि रायाणो ॥ २२१ ॥
 रायकुलेसुऽवि जाया, विसुद्धवंसेसु खत्तिअकुलेसुं । न य इच्छिआभिसेआ, कुमारवासंमि पव्वइआ ॥ २२२ ॥

श्रीवीराद्या विशुद्धवंशेषु निर्दोषेषु राजकुलेष्वपि जाता न चेप्सितराज्याभियेकाः, शत्रियवंशं विनापि राजकुलानि
 स्युरित्याह-धत्रियकुलेष्विति ॥ २२१-२२ ॥ ' संती '

संती कुंथू अ अरो, अरिहंता चेव चक्कवट्ठी अ । अवसेसा तित्थयरा, मंडलिआ आसि रायाणो ॥ २२३ ॥

माण्डलिकाः देशाधिपाः, त्यागद्वारं २ ॥ २२३ ॥ ' एगो '

एगो भगवं वीरो, पासो मल्ली अ तिहि तिहि सएहिं । भयवं च वासुपुज्जो, छहि पुरिससएहि निक्खवंतो । २२४ ।

मल्लित्तिभिर्नृशतैः स्त्रीशतैश्चेत्यनुक्तमपि ज्ञेयं ॥ २२४ ॥ ' उग्गा '

उग्गाणं भोगाणं, रायपणाणं च खत्तिआणं च । चउहिं सहस्सेहुसभो, सेसा उ सहस्सपरिवारा ॥ २२५ ॥

प्रत्येकद्वारं ३ ॥ २२५ ॥ ग्रसङ्गेनाह ' वीरो '

वीरो अरिट्टुनेमी, पासो मल्ली अ वासुपुज्जो अ । पढमवए पव्वइआ, सेसा पुण पच्छिमवयंमि ॥ २२६ ॥

प्रथमे वयसि आयुषोऽर्धेऽधिके सति ॥ २२६ ॥ ' सवे '

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥
॥ ६३ ॥

सव्वेऽपि एगदूसेण, निग्गया जिणवरा चउव्वीसं । न य नाम अण्णलिंगे, नो गिहिलिंगे कुलिंगे वा ॥

अतीता एष्यन्तश्च एकदुष्येणन्द्रमुक्तेन निर्गता निष्क्रान्ताः । तत्राद्यान्त्यार्हद्भ्यां शिष्याणां श्वेतो मानोपेतश्चोपधिरुक्तो मध्यमार्हद्भिस्तु यथालब्धः, उपधिद्वारं ४ । 'न य' न च अर्हतां साधुलिङ्गं, अन्यलिङ्गं, गृहिलिङ्गं गृहिवेषः, कुलिङ्गं तापसादिवेषः किन्तु तीर्थकृच्छिङ्ग एव दीक्षिताः ॥ २२७ ॥ प्रसङ्गेनाह 'सुम'

सुमइत्थ निच्चभत्तेण, निग्गओ वासुपुज्ज जिणो चउत्थेणं । पासो मल्लीवि अ, अट्टमेण सेसाउ छट्टेणं ॥

सुमतिरत्र ॥ २२८ ॥ 'उस' 'उस' 'आस'

उसभो अ विणीआए, बारवईए अरिट्टवरनेमी । अवसेसा तित्थयरा, निक्खंता जम्मभूमीसुं ॥ २२९ ॥

उसभो सिद्धत्थवणंमि, वासुपुज्जो विहारगेहंमि । धम्मो अ वप्पगाए, नीलगुहाए अ सुणिनामा ॥ २३० ॥

आसमपयंमि पासो, वीरजिणिंदो अ नायसंडंमि । अवसेसा निक्खंता, सहसंबवणंमि उज्जाणे ॥ २३१ ॥

विहारगेहं, वप्रका, नीलगुफा, आश्रमपदं, ज्ञातखण्डानि वनान्येव । 'सुणिनामा' मुनिसुव्रतः ॥ २२९-३०-३१ ॥ 'पासो'

पासो अरिट्टनेमी, सिज्जंसो सुमइ मल्लिनामो अ । पुव्वहे निक्खंता, सेसा पुण पच्छिमहंमि ॥ २३२ ॥

पूर्वकं पुरिमार्द्धमध्ये पश्चिमहं तृतीययामान्तः ॥ २३२ ॥ 'गामा'

उपधि-
लिङ्ग-
द्वारम् ॥

॥ ६३ ॥

ग्राम्याचारा विसया, निसेविआ ते कुमारवज्जेहिं ६ । गामागराइसु व, केसु विहारो भवे कस्स ? ॥ २३३ ॥

ग्राम्याचारा विषया उच्यन्ते । ते कुमारवज्जितैर्जिनैर्निपेविताः । कुमारौ च मल्लिनेमी । गामायाराशब्देन वा अथवा

ग्रामाचरो विहार उच्यते, स केषु ग्रामनगरादिषु, कस्य बभूव ॥ २३३ ॥ तत्र ' मग '

मगहारारायगिहाइसु, मुणओ खित्तारिएसु विहरिसु । उसभो नेमी पासो, वीरो अ अणारिएसुं पि ॥ २३४ ॥

अन्येऽर्हन्तो मगधा देशो राजगृहं पुरं इत्यादिष्वार्यक्षेत्रेषु मुनयोऽपि मौनिनो व्यवहारुः । छात्रास्था ऋषभादयः छात्रस्थे

केवलेऽपि च यथालामनार्येष्वप्यार्येषु च, ग्राम्याचारद्वारं ६ ॥ २३४ ॥ ' उदि '

उदिआ परीसहा, सिं पराइआ ते अ जिणवरिदेहिं ७ । नव जीवाइपयत्थे, उवलभिऊणं च निक्खंता ८ ॥

उद्रिताः परीपहा एषां द्वारं ७ । नव उपलम्य प्राग्जन्माधीतश्रुतेन ज्ञात्वा द्वारं ८ ॥ २३५ ॥ ' पढ '

पढमस्स वारसंगं, सेसाणिक्कारसंग सुयलंभो ९ । पंच जमा पढमंतिम-जिणाण सेसाण चत्तारि ॥ २३६ ॥

प्राग्भवे द्वा० ९ । पंच यमा महाव्रतानि प्रथमान्तिमजिनयोः, शेषाणां चत्वार एव यमाश्चतुर्थव्रतस्य पञ्चमव्रतेऽन्त-

र्भात् यतः परिगृहीतव स्त्री भोग्या ॥ २३६ ॥ ' पच '

पच्चप्खाणभिंणं संजमो अ पढमंतिमाण दुविगण्यो । सेसाणं सामइओ, सत्तरसंगो अ संवेसिं ॥ २३७ ॥

प्रत्याख्यातद्वारिमिदमुक्तं १०, ' संज ' संयश्चारित्रं प्रथमान्थजिनयोः सामाधिकछेदोपस्थापनारूपो द्विविकल्पो द्विभेदः,

शेषाणां जिनानां सामायिकरूप एव संयमः, तथा सर्वेषामपि सामान्येन संयमः सप्तदशाङ्गस्तु सप्तदशभेदः पञ्चाश्रववि-
रत्यादिः द्वारं ११ ॥ २३७ ॥ 'वास' 'तिग' 'तह'

वाससहस्रं १ बारस २ चउद्दस ३ अट्टार ४ वीस ५ वरिसाई ।

मासा छ ६ द्रव ७ तिणिण अ, ८ चउ ९ तिग १० दुग ११ मिक्कग १२ दुगं च १३ ॥ २३८ ॥

तिग १४ दुग १५ मिक्कग १६ सोलस वासा १७ तिणिण अ १८ तेहेवऽहोरत्तं १९ ।

मासिक्कारस २० नवगं २१ चउपणण दिणाइ २२ चुलसीई २३ ॥ २३९ ॥

तह बारस वासाई, जिणाण छउमत्थकालपरिमाणं^{१३}। उगं च तवोकम्मं, विसेसओ वद्धमाणस्सं ॥ २४० ॥

ऋषभादीनां क्रमात् छद्मस्थकालो वर्षसहस्रं १ द्वादशवर्षाणि २ चतुर्दशवर्षाणि ३ अष्टादशवर्षाणि ४ विंशतिवर्षाणि ५
मासाः षट् ६ नवमासाः ७ त्रयो मासाः ८ चत्वारो मासाः ९ त्रयो मासाः १० द्वौ मासौ ११ एको मासः १२ द्वौ मासौ
१३ त्रीणि वर्षाणि १४ द्वे वर्षे १५ एकं वर्ष १६ षोडश वर्षाणि १७ त्रीणि वर्षाणि १८ अहोरात्रमेकं १९ एकादश
मासाः २० नव मासाः २१ चतुःपञ्चाशद्दिनानि २२ चतुरशीतिदिनानि २३ द्वादश वर्षाणि २४ च । इह वीरस्य सातिरे-
काणि द्वादश वर्षाणि छद्मस्थकालो 'बारस चैवय वासा मासा छच्चैव अद्धमासो य' इतीहैव वक्ष्यमाणत्वात्, षण्मासाध-
ल्पत्वान्न विवक्षितमिति लक्ष्यते, छद्मस्थद्वा० १२ । तपःकर्मद्वारमाह 'उगं' सर्वेषामर्हतां तपःकर्मोत्रमन्यजन्तुभिर्दुराराध्यं

अशेषं, विशेषस्तु वर्द्धमानस्य, तपःद्वा० १३ ॥ २३८-३९-४० ॥ ज्ञानोत्पादकारमाह ' फगुणेत्यादि '
 फगुणबहुलिकारसि, उत्तरसाढाहि नाणमुसभस्सं। पोसिक्कारसि सुद्धे, रोहिणिजोएण अजिअस्सं ॥ २४१
 कत्तिअबहुले पंचमि, सिगसिरजोगेण संभवजिणस्सं। पोसे सुद्धचउइसि, अभीइअभिणंदणजिणस्सं २४२
 चित्ते सुद्धिकारसि, महाहि सुमइस्स नाणमुप्पणं। चित्तस्स पुणिणमाए, पउमामजिणस्स चित्ताहिं २४३।
 फगुणबहुले छट्ठी, विसाहजोगे सुपासनामस्सं। फगुणबहुले सत्तमि, अनुराह ससिप्पहजिणस्सं ॥ २४४।
 कत्तिअसुद्धे तइया, मूले सुविहिस्स पुप्फदंतस्सं। पोसे बहुलचउइसि, पुब्बासाढाहि सीअलजिणस्सं २४५
 पणगरसि माहबहुले, सिजंसजिणस्स सवणजोएणं। सयभिय वासुपुजे, बीयाए माहसुद्धस्सं ॥ २४६ ॥
 पोसस्स सुद्धछट्ठी, उत्तरभद्वय विमलनामस्सं। वइसाह बहुलचउइसि, रेवइजोएणं। ऽणंतस्सं ॥ २४७ ॥
 पोसस्स पुणिणमाए, नाणं धम्मस्स पुस्सजोएणं। पोसस्स सुद्धनवमी, भरणजोगेण संतिस्सं ॥ २४८ ॥
 चित्तस्स सुद्धतइया, कत्तिअजोगेण नाण कुंथुस्सं। कत्तिअसुद्धे वारसि, अरस्स नाणं तु रेवईहिं ॥ २४९।
 मगसिरसुद्धइक्कारसीइ, मल्लिस्स अस्सिणीजोगे। फगुणबहुले वारसि, सवणेणं सुवयजिणस्सं ॥ २५०

मगसिरसुद्धिक्कारसि, अस्सिणिजोगेण नमिजिणिंदस्सं । आसोअमावसाए, नेमिजिणिंदस्स चित्ताहिं
चित्ते बहुलचउत्थी, विसाहजोएण पासनामस्सं । वइसाहसुद्धदसमी, हत्थुत्तरजोगि वीरस्सं ॥ २५२ ॥

गाथा द्वादश स्पष्टाः किन्तु 'बहुले'ति कृष्णपक्षः, 'सुद्धे'ति शुक्लपक्षः । रोहिणीयोगेनेति चन्द्रस्य रोहिण्या सह योगे सतीत्यर्थः
एवं सर्वत्र ज्ञेयं 'अभिणंदणम'भिनंदः णं वाक्यालङ्कारेऽभिजिति अत्र पौषशुक्लचतुर्दश्यामभिजिन्न घटते, अतः केऽपि ' पोसे
बहुलचउदसी'ति पठंति, तत्राभिजितः सम्भवात् । यद्वा 'अदिती अभिनन्दणस्स' पाठः स च संगतः, अभिनन्दनस्य मिथुन-
राशिभावात् तत्रादितौ पुनर्वसवोः । कार्तिकसुदिद्वितीयस्यां मूले सुविधेः सुविधिदेशकस्य पुष्यदन्ताहृतः । शतभिषजि भे माघ-
सुदिद्वितीयस्यां वासुपूज्ये ज्ञानं । चैत्रसुदिद्वितीयायां कृत्तिकायां कुन्थोः, कार्तिकसुदि १२ अरस्य रेवत्यां । इह भनाग्नि
बहुवचनं प्राकृतत्वात् ॥ २४१-५२ ॥ ' तेवीसा ' २३

तेवीसाए नाणं, उप्पणं जिणवराण पुव्वहे । वीरस्स पच्छिमहे, पमाणपत्ताए चरिमाए ॥ २५३ ॥

अर्हतां एकरात्रिकीप्रतिमायां स्थितानां पूर्वोद्धे सूर्योद्देशे ज्ञानं, वीरस्य प्रमाणप्राप्तायां चरमायां पौरुष्यां सत्यां, अन्ये
तु मल्लेरपि दीक्षाहे पश्चिमाहे । ततो द्वितीयाहे समवरणासने एव क्रीडायातस्य विश्वसेनस्य दानादाद्यपारणकजीतादर्हदादानात्
पारणं ॥ २५३ ॥ ' उस '

उसभस्स पुरिमताले, वीरस्सुजुवालिआनईतीरे । सेसाण केवलाइं, जेसुज्जाणेसु पवइआ ॥ २५४ ॥

॥ २५५ ॥

पुरिसतालै पुरे शकटमुखोद्याने । 'उजु०' ऋजुवाञ्जुका ॥ २५४ ॥ 'अड'
 अट्टमभक्तंतीमी, पासोसहमछिरिट्टनेमिणं । वासुपुज्जस्स चउत्थेण, छट्टभत्तेण सेसाणं ॥ २५५ ॥
 अष्टमभक्तान्ते पार्श्वीदीनां ज्ञानं, ज्ञानद्वा० १४ ॥ २५५ ॥ अथ सङ्ग्रहद्वारं १५ 'चुलसी'त्यादि गाथाः ८
 चुलसीइं च सहस्सां एगं च दुवे अँ तिणिणँ लक्ख्वाइं । तिणिण अ वीसहिआइं तीसहिआइं च तिण्णेवँ २५६ ॥
 तिणिण अँ अट्टाइज्जाँ, दुवे अँ १ एगं चँ सयसहस्साइं । चुलसीइं च सहस्साँ, बिसत्तैरि अट्टसाट्ठिं चँ ॥ २५७ ॥
 अँवँट्ठिं चउसाँट्ठिं वाँवँट्ठिं सट्ठिमेँवँ पण्णाँसं । चत्ताँ तीसाँ वीसाँ अट्टारसँ सोलसँ सहस्सा ॥ २५८ ॥
 चउदस य सहस्साइं, २४ जिणाण जइसीससंगहपमाणं । अज्जासंगहमाणं, उसभाइणं अओ बुच्छं ॥ २५९ ॥
 तिण्णेव य लक्ख्वाइं तिणिण य तीसायँ तिणिण छत्तीसाँ । तीसा य छच्चँ पंच य तीसाँ चउरो अ वीसाँ अ २६० ॥
 चत्तारि अ तीसाँइं, तिणिण अअसिआइं तिणहमेत्तो । अ वीसुत्तंरं छ अहिअँ तिसहस्सहिअं च लक्खं चँ ॥
 लक्कँ अट्टसयाणि अँ वावट्टिसहस्सँ चउसयसमग्गाँ । एगट्ठी छच्च सयँ सट्टिसहस्सा सया छच्चँ ॥ २६२ ॥
 सट्ठि पणपण्णाँ पण्णेगचत्तँ चत्ताँ तहट्टतीसं चँ । छत्तीसं च सहस्साँ अज्जाणं संगहो एसो ॥ २६३ ॥
 चतुरथीतिसहस्साणि १ एकं लक्षं २ लक्षद्वयं ३ लक्षत्रयं ४ विंशतिसहस्त्राधिकं लक्षत्रयं ५ त्रिंशत्सहस्त्राधिकं लक्षत्रयं ६

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥

॥ ६६ ॥

लक्षत्रयं ७ साद्धलक्षद्वयं ८ लक्षद्वयं ९ एकं लक्षं १० चतुरशीतिः सहस्राणि ११ द्वासप्ततिसहस्राणि १२ अष्टषष्टिसहस्राणि १३ षट्षष्टिसहस्राणि १४ चतुःषष्टिसहस्राणि १५ द्वाषष्टिसहस्राणि १६ षष्टिसहस्राणि १७ पञ्चाशत्सहस्राणि १८ चत्वारिंशत्सहस्राणि १९ त्रिंशत्सहस्राणि २० विंशतिसहस्राणि २१ अष्टादशसहस्राणि २२ षोडशसहस्राणि २३ चतुर्दशसहस्राणि २४ एतज्जिनानामृषभादिवीरान्तानां यथाक्रमं यतिशिष्यसङ्ग्रहप्रमाणं । आर्यासङ्ग्रहमानमिदं । ३ लक्षाणि १ त्रिंशत्सहस्राधिकानि त्रीणि लक्षाणि २ षट्त्रिंशत्सहस्राधिकानि त्रीणि ल० ३ त्रिंशत्सहस्राधिकानि षट् लक्षाणि ४ त्रिंशत्सहस्राधिकानि पञ्च ल० ५ विंशतिसहस्राधिकानि चत्वारि ल० ६ त्रिंशत्सहस्राधिकानि चत्वारि ल० ७ अशीतिसहस्राधिकानि त्रीणि ल० ८ त्रयाणां तीर्थकृतामिति ऊर्ध्वं यथा वक्ष्ये इति गम्यते विंशतिसहस्राधिकं लक्षं ९ षड्विंशत्यधिकं लक्षं १० त्रिसहस्राधिकं लक्षं ११ लक्षमेकं १२ अष्टशताधिकं लक्षं १३ द्वाषष्टिसहस्राणि १४ चतुर्भिः शतैः समग्राणि द्वाषष्टिसह० १५ पद्मशताधिकानि एकषष्टिसहस्राणि १६ षट्शताधिकानि षष्टिसह० १७ षष्टिसहस्रा० १८ पञ्चपञ्चाशत्सह० १९ पञ्चाशत्सहस्राणि २० एकचत्वारिंशत्सह० २१ चत्वारिंशत्सहस्रा० २२ अष्टत्रिंशत्सहस्रा० २३ पद्मत्रिंशत्सहस्राणि २४ । एषा साधुसाध्वीनां स्वहस्तदीक्षितानां सङ्ख्या ज्ञेया न तु गणधरादिदीक्षितानामिति वृद्धाः । तथा “सर्वजिणाणं साहू लक्खा अडवीस सहस अडयाला । २८४८००० चुंगाललक्खळायाल सहस चउसय छहिय अज्जा ” ४४४६४०६ । काप्यन्यथापि साध्वीसङ्ख्या दृश्यते ॥२५६-६३॥ ‘पट्ट’

पट्टमाणुओगसिद्धो, पत्तेअं सावयाइआणंपि । नेओ सबजिणाणं, सीसाण परिगहो (संगहो) कमसो ॥
सर्वजिनानां शिष्याणां केवल्यादिविशेषवतां, श्रावकादीनां च प्रत्येकं सङ्ग्रहः प्रथमानुयोगे सिद्धः ख्यातो ज्ञेयः सङ्ग्र-

सङ्ग्रह-
द्वारम् ॥

॥ ६६ ॥

हृद्वा० १५ ॥ २६४ ॥ अथ तीर्थद्वा० १६ ' तित्यं '
तिरथं चाउवण्णो, संघो सो पढमए समोसरणे । उप्पणो अ जिणाणं वीरजिणंदस्स वीअंमि १६ ॥ २६५ ॥

तीर्थं चातुर्वर्ण्यश्चतुर्भेदः सङ्घः । वीरजिनस्य 'अभाविया पस्सि'त्ति द्वितीये समवसरणे तीर्थद्वा० १६ ॥ २६५ ॥ गणद्वा-
रमाह १७ ' चुल ' ' इक्का ' ' तिती '

चुलसई पंचनउई विउत्तैरं सीलसुत्तर सयं च । सत्तहिअं पणनउई तेणउई अट्टसीई अं ॥ २६६ ॥
इक्कासीई वावत्तरी अं छाव्विट्ठि सत्तवण्णा थं । पण्णां तेयालीसीं छत्तीसीं चैव पणत्तिसीं ॥ २६७ ॥
तित्तिसिं अट्टवीसीं अट्टारसं चैव तहय सत्तरसं । इक्कारसं दसं नव्वंगं गणाण माणं जिणिंदाणं ॥ २६८ ॥

८४ । ९५ । १०२ । ११६ । १०० । १०७ । ९५ । ९३ । ८८ । ८१ । ७२ । ६६ । ५७ । ५० । ४३ । ३६ । ३५ ।
३३ । २८ । १८ । १७ । ११ । १० । ९ । अत्रैकवाचनाचारक्रियास्थानं समुदायो गणः द्वा० १७ ॥ २६६-६७-६८ ॥
गणधरद्वारमाह १८ ' एक्का '

एक्कारस उ गणहरा, जिणस्स वीरस्स सेसयाणं तु । जावइआ जस्स गणा, तावइआ गणहरा तस्स ॥

वीरस्यान्त्यगणद्वये द्वाभ्यां गणभृद्भ्यां वाचनादानादिकादश गणधराः द्वा० १८ ॥ २६९ ॥ ' धम्मो '

धम्मोवाओ पवयण-सहवा पुवाइं देसगा तस्स । सव्वजिणाण गणहरा, चउदसपुव्वी व जे जस्स ॥
धर्मोपायः प्रवचनं-द्वादशाङ्गं पूर्वाणि वा तस्य देशकाः क्रथकाः सर्वजिनानां गणधरा मूलसूत्रकृतः ये चतुर्दशपूर्वी-
णस्ते धर्मोपायस्य देशकाः ॥ २७० ॥ 'सामा'

सामाइयाइया वा, वयजीवणिकायभावणा पढमं । एसो धम्मोवाओ, जिणेहि सव्वेहि उवइट्ठो ॥१९॥
वा अथवा, त्रतानि ५, ४ वा जीवनिकायाः ६, भावनाः २५ द्वादश वा, एषां इन्द्रे त्रतजीवनिकायभावनाः, सामा-
यिकादयः चारित्रसामायिकपूर्विकाः सत्यो धर्मोपायः स प्रथमं 'जिणे०' (जिनैः) पश्चाज्जिनकल्पादिः प्रोक्तः श्राद्धधर्मश्च
द्वा० १९ ॥ २७१ ॥ 'उस'

उसभस्स पुव्वलक्खं, पुव्वंगुणमजिअस्स तं चेव । चउरंगुणं लक्खं, पुणो पुणो जाव सुविहित्ति ॥२७२॥
पूर्वलक्षं पर्यायो दीक्षाकालः, तदेव पूर्वलक्षं पूर्वज्ञानेन अजितस्य पर्यायः, । तत्र पूर्वाङ्गं ८४ लक्षवर्षाणि । तच्च पूर्वाङ्गेन
गुणितं पूर्वं स्यात्तथा सुविधिं यावत् पूर्वलक्षं पुनः पुनश्चतुर्भिः पूर्वाङ्गेन यथा-सम्भवस्य ४ पूर्वाङ्गेन पूर्वलक्षं पर्यायः ।
अभिनन्दनस्य ८ पूर्वाङ्गेरित्यादि । यावत्सुविधेष्ट्याविंशतिपूर्वाङ्गेन पूर्वलक्षं पर्यायः ॥ २७२ ॥ 'पण' 'चउ'
पणवीसं तु सहस्सा, पुव्ववाणं सीअलस्स परिआओ । लक्खाइं इक्खीसं, सिज्जंसजिणस्स वासाणं ॥२७३॥
चउपण्णं पण्णारसं तत्तो अच्चट्टमाइ लक्खाइं । अट्टाइज्जाइं तओ, वाससहस्साइं पण्णवीसं ॥२७४॥

राधा ॥ २७३ ॥ '५४ ल० । १५ ल० । अर्द्धीष्टमलक्षणीति ७ ल० ५० सह० । अर्द्धतृतीयलक्षणीति २ ल० ५० सह० । १५ गण० ॥ २७४ ॥ ' तेवी '

नेवीरां च राहस्सा, रायाणि अष्टमाणि अह्वंति । इगवीसं च सहस्सो वाससउणा य पणपणी ॥ २७५ ॥

५३ गण० ७५० । २१ गण० । वर्षगतोनानि ५५ वर्षसहस्राणि ॥ २७५ ॥ ' अद्द '

अष्टद्वारारावरी, अह्नाद्वजा भी सत्त य सयीइं । सथीरी बिचत्तवासो दिक्खाकालो जिणिंदाणं ॥ २७६ ॥

अष्टद्वारारावरी ७ गण० ५०० । अर्द्धतृतीयसहस्राणि २ सह० ५०० । ७०० । ७०० । ४२ वर्षाः ॥ २७६ ॥ प्रसङ्गेन वर्षगतोनानि ' उत्त '

तरागरा कुमारस्तं, पुब्बानं धीसई सयसहस्सा । तेवट्टी रब्जंमी, अणुपालेऊण णिक्खंतो ॥ २७७ ॥

' तेवट्टी ' ५२ तक्षप्राणि राज्ञेज्जुपाल्याग्निबाध ॥ २७७ ॥ ' अजि '

अजिगरा कुमारतं, अद्दारा पुब्बसयसहस्साइं । तेवणं रब्जंमी, पुब्बंगं चव बोद्धवं ॥ २७८ ॥

' तेवण ' ५२ तक्षप्राणि पूर्वजं च २७८ ॥ ' पष्ठा '

अण्णारा रायरवस्सा, कुमारवासो अ संभगजिणस्स । चोआलीसं रब्जे, चउरंगं चव बोद्धवं ॥ २७९ ॥

१५ पूर्वतथा, ४४ ल० ७०० ४ पूर्वाग्नि च राज्ये ॥ २७९ ॥ ' अद्द '

अद्धत्तेरस लक्खा, पुव्वाणऽभिणंदणे कुमारत्तं । छत्तीसा अद्धं चिय, अट्टंगा चैव रज्जंसि ॥२८०॥
१२ ल० ५० स० । ३६ ल० ५० सह० पूर्वाणि अष्टौ पूर्वाङ्गानि च राज्ये ॥ २८० ॥ ' सुम '

सुमइस्स कुमारत्तं, हवंति दस पुव्वसथसहस्साइं । अउणातीसं रज्जे, बारस अंगा य बोद्धव्वा ॥२८१॥

एकोनत्रिंशत्पूर्वलक्षानि । द्वादश पूर्वाङ्गानि राज्ये ॥ २८१ ॥ ' पड '

पउमस्स कुमारत्तं, पुव्वाणऽद्धट्टमा सयसहस्सा । अद्धं च एगवीसा, सोलस अंगा य रज्जंसि ॥२८२॥
राज्ये २१ ल० ५० सह० षोडश पूर्वाङ्गानि ॥ २८२ ॥ ' पुव्व ' ' अट्टा '

पुव्वसयसहस्साइं, पंच सुपासे कुमारवासो उ । चउदस पुण रज्जंमी, वीसं अंगा य बोद्धव्वा ॥२८३॥
अट्टाइज्जा (अधट्टा उ) लक्खा, कुमारवासो ससिप्पहे होइ । अद्धं छ च्चिय रज्जे, चउवीसंगा थं बोद्धव्वा ॥
' अधु ' ७ ल० ५० स० ॥ २८३-८४ ॥ ' पुण्ण '

पुण्णं पुव्व(सय)सहस्सा, कुमारवासो उ पुप्फदंतस्स । तावइअं रज्जंमी, अट्टावीसं च पुव्वंगा ॥२८५॥

पूर्णं लक्षं, तावन्मात्रं इति पूर्वलक्षमेव ॥ २८५ ॥ अथ पर्यायेण सह कुमारवासाद्याह- ' पण '

पणवीससहस्साइं, पुव्वाणं सीअले कुमारत्तं । तावइअं परिआओ, पण्णासं चैव रज्जंसि ॥ २८६ ॥

ताधानेति पञ्चविंशतिपूर्वसहस्राणि पर्यायः, ५० पूर्वसह० राज्ञे ॥ २८६ ॥ ' वासा '
वासाण कुमारत्तं, इगवीसं लम्बव हुंति सिज्जसे । तावइअं परिआओ, वायालीसं च रज्जमि ॥ २८७ ॥

२१ ल० वर्ष०, ४२ ल० वर्ष० ॥ २८७ ॥ ' गिहि ' ' पण्ण ' ' अद्ध '
गिहवासे अट्टारस, वासाणं सयसहस्स निअमेणं । चउपण्ण सयसहस्सा, परिआओ होइ वसुपुज्जे ॥
पण्णरस सयसहस्सा, कुमारवासो अ तीसई रज्जे । पणरस सयसहस्सा, परिआओ होइ विमलस्स ॥
अद्धट्टमलम्बवाइं, वासाणमणंतई कुमारत्ते । तावइअं परिआओ, रज्जमी हुंति पण्णरस ॥ २९० ॥

७ ल० ५० सह० वर्ष० अनन्तजितः अनन्तस्य, १५ ल० ॥ २८८-९० ॥ ' धम्म '
धम्मस्स कुमारत्तं, वासाणद्धाइआइं लम्बवाइं । तावइअं परिआओ, रज्जे पुण हुंति पंचेव ॥ २९१ ॥

५ ल० वर्ष० राज्ञे ॥ २९१ ॥ ' सन्ति '
संतिस्स कुमारत्तं, मंडलिअचक्किपरिआअ चउसुंषि । पत्तेअं पत्तेअं, वाससहस्साइं पणवीसं ॥ २९२ ॥

कुमारत्व १ माण्डलिक २ चक्रित्व ३ पर्यायेषु ॥ २९२ ॥ ' एमे ' ' एमे ' ' मल्लि ' ' अद्ध ' ' नमि '
एमेव य कुंथुस्सवि, चउसुवि ठाणेसु हुंति पत्तेअं । तेवीससहस्साइं, वरिसाणद्धट्टमसया य ॥ २९३ ॥

एमेव अरजिणिंदस्स, चउसुवि ठाणेषु हुंति पत्तेअं । इगवीस सहस्साइं, वासाणं हुंति णायव्वा ॥२९४॥
 मल्लिस्सवि वाससयं, गिहवासे सेसअं तु परिआओ । चउपणण सहस्साइं, नव चेव सयाइ पुण्णाइं ॥२९५
 अद्धट्टमा सहस्सा, कुमारवासो उ सुव्वयज्जिणस्स । तावइअं परिआओ, पण्णरससहस्स रज्जंमि ॥२९६
 नमिणो कुमारवासो, वाससहस्साइ दुण्णिण अद्धं च । तावइअं परिआओ, पंचसहस्साइं रज्जंमि ॥२९७॥
 अद्धं सहस्यार्थं ॥ २९३-२९७ ॥ ' तिण्णे '

तिण्णेव य वाससया, कुमारवासो अरिट्टुनेमिस्स । सत्त य वाससयाइं, सामण्णे होइ परिआओ ॥२९८
 ' सामण्णे ' श्रामण्ये, पर्यायः सम्बन्धः ॥ २९८ ॥ ' पास '

पासस्स कुमारत्तं, तीसं परिआओ सत्तरी होइ । तीसा य वद्धमाणे, बायालीसा उ परिआओ ॥२९९॥
 पुनराधजिनाष्टकत्रतपर्यायगाथां प्रागुक्तामेवाग्रतनगाथासम्बन्धनायाह ' उस '
 उसभस्स पुव्वलक्खं, पूव्वंगूणमजिअस्स तं चेव । चउरंगूणं लक्खं, पुणो पुणो जाव सुविहित्ति ॥३००॥
 प्राग्वत् ॥ ३०० ॥ ' सेसा '

सेसाणं परिआओ, कुमारवासेण सहिअओ भणिओ । पत्तेअंपि अ पुव्वं, सीसाणमणुग्गहट्टाए ॥३०१॥

शेषाणां पर्यायः कुमारवासेन सहितो भणितः । तथा केवलदीक्षाकालकथने प्रत्येकमपि भणितं, कुत उभयत्रोक्त इत्याह—
 'सीता०' ॥ ३०१ ॥ प्रसङ्गेनाह 'छउ'

छउमत्थकालमित्तो, सोहेउं सेसओउ जिणकालो । सव्वाउअंपि इत्तो, उसभाईणं निसामेह ॥३०२॥
 छउमत्थकालमित्तः पर्यायकालात् संशोध्य शेषो जिनकालः केवलिकालो ज्ञेयः । सर्वाद्युनिशामयत शृण्वन्तु ॥३०२॥ 'चउ'
 चउरासीई विसत्तेरि सट्ठी पणणासमेवें लक्खाइं । चत्ता तीसा वीसाँ, दर्से दौ एंगं च पुव्वाणं ॥३०३॥

पूर्वाणां लक्षाणि ॥ ३०३ ॥ 'चउ'

चउरासीइ वात्तरी अ, सट्ठी अ होइ वासाणं । तीसाँ य दर्से य एंगं च एवमेए सयसहस्सा ॥३०४॥

एते चतुरशीत्यादयो वर्षाणां शतसहस्रा इति लक्षा बोधव्याः ॥ ३०४ ॥ 'पंचा'

पंचाणउइ सहस्साँ चउरासीई अ पंचवर्णाँय । तीसाँय दर्से य एंगंसयं च बावत्तरी चव २० ॥३०५॥

एकं यावद्दर्पमहत्त्वाणि । ततः १०० । ७२ वर्षाणि ॥ ३०५ ॥ गतं पर्यायद्वा० । २० । अथान्तक्रियाद्वा० २१ । 'निवा'

निवाणमंतकिरिआ सा, चउदसमेण पढमनाहस्स । सेसाण मासिएणं, वीरजिणिंदस्स छट्टेणं ॥३०६॥

अन्तक्रिया निर्वाणमुच्यते । सा चतुर्देशेति पट्टपवासैः शेषाणां मासिकेन मासोपवासैः ॥ ३०६ ॥ 'अट्टा', 'एगो'

अट्टावयचंपुञ्जित-पावासम्मैअसेलसिहरेसुं । उसभ वसुपुज्ज नेमी, वीरोःसेसा य सिद्धिगया ॥३०७
एगो भयवं वीरो, तित्तीसाइ सह निव्वुओ पासो । छत्तीससएहिं पंचहिं, सएहि नेमी उ सिद्धिगओ ॥३०८॥
(सह नेमि) ॥ ३०८ ॥ ' पंच '

अष्टापदचम्पोजयतमध्यमापापा० क्रमात् ॥ ३०७ ॥ प्रसङ्गादाह एगो त्रयस्त्रिंशता साधुभिः सह पाश्वी० ५३६
पंचहि समणसएहिं, मल्ली संती उ नवसएहिं तु । अट्टसएणं धम्मो, सएहि छहि वासुपुज्जजिणो ॥३०९
अष्टोत्तरशतेन धर्मः ॥ ३०९ ॥ ' सत्त '

सत्तसहस्साणंतइजिणस्स विमलस्स छस्सहस्साइं । पंचसयाइ सुपासे, पउमाभे तिणिण अट्ट सया ॥
सप्तसहस्राण्यन्तजितोऽर्हतः, पद्मप्रभे(ण) त्रीण्यष्टोत्तरशतानि ३१८ इत्यर्थः ॥ ३१० ॥ ' दस '

दसाहि सहस्सेहि उसभो, सेसा उ सहस्सपरिवुडा सिद्धा । कालाइ जं न भणिअं, पढमणुओगाउ तं णेअं
शेषाः सहस्रपरिवृताः, कालतिथिनक्षत्रादि ॥ ३११ ॥ द्वा० २१ । ' इत्थे '

इत्थेवमाइ सबं, जिणाण पढमाणुओगओ णेअं । ठाणासुणणत्थं पुण, भणिअं २१ पगयं अओ बुच्छं ॥
प्रथमानुयोगग्रन्थात् ज्ञेयं । अत्र स्थानाशून्यार्थं पुनरेतद्भणितं । अतः प्रकृतं वक्ष्ये ॥ ३१२ ॥ किं तदित्याह ' उस '

उसभजिणसमुद्धानं, उद्धानं जं तओ मरीइस्स । सामाइअस्स एसो, जं पुवं निग्गमोऽहिग्गओ ॥३१३॥
 ऋषभजिनसमुत्थानं प्रकृतं, यत्ततः ऋषभान्मरीचिरुत्थानं उत्पत्तिः, यत् यस्मात्सामाधिकस्य पूर्वं ग्राक् कुतः पुरुषप्रव्यादिदं
 निर्गतमिति निर्गमोऽधिकृतः ॥ ३१३ ॥ 'चित्त'

चित्तबहुलदुमीए, चउहि सहस्सोहि सो उ अवरणहे । सीआ सुदंसणाए, सिद्धत्थवणंमि छट्टुणं॥३१४॥

स श्रीऋषभः सुदर्शनायां शिविकायामारूढो निःक्रान्तः ॥ ३१४ ॥ 'चउ'
 चउरो साहस्सीओ, लोअं काऊण अप्पणा चेव । जं एस जहा काही, तं तह अम्हेऽवि काहामो ॥३१५॥

प्रभुरिन्द्रविज्ञया चतुर्भुष्टिलोचं चक्रे अशोकतले । चत्वारि सहस्राणि पञ्चभुष्टिलोचं कृत्वात्मनैवेति प्रत्यज्ञासिपुः 'जं
 एम० काही' करिण्यति, 'काहामो' करिण्यामः ॥ ३१५ ॥ 'उस'

उसभो वरवसभगई, धित्तूणमाभिग्गहं परमधोरं । वोसट्टुचत्तदेहो, विहरइ गामाणुगामं तु ॥ ३१६ ॥

ऋषभो वरदृपभवद्वर्तितस्य स परमधोरं मौनाभिग्रहं गृहीत्वा, व्युत्सृष्टो निःप्रतिकर्मतया त्यक्त उपसर्गसहतया देहो येन,
 ईदृशः सन् ग्रामादनु अन्यो ग्रामो ग्रामानुग्रामस्तं ॥ ३१६ ॥ 'णवि'

णवि ताव जणो जाणइ, का भिक्खा ? केरिसा व भिक्खयरा ? ।
 ते भिक्खमलभमाणा, वणमज्झे तावसा जाया ॥ ३१ ॥ (सू. भा.)

ते भिक्षां प्रभोमौनिन उपदेशमलभमानाः कच्छमहाकच्छाद्या भरतलज्जया गुहमनायान्तो गङ्गाकूले वल्कलवह्नाः प्रासु-
कपत्राद्याशिनः प्रभुं ध्यायन्तस्तापसा जाताः ॥ ३१ ॥ ' नमि '

नामिविनमीणं जायण, नागिंदो विज्जदाण वेअह्णे । उत्तरदाहिणसेठी, सद्धीपण्णासनगराई ॥३१७॥
कच्छमहाकच्छसुतनमिविनम्योः प्रभुपार्श्वे राज्यस्य याञ्जा, नागेन्द्रो धरणोऽर्हन्नत्यै आगतः पठितसिद्ध ४८ सहस्रविद्यादानं
चक्रे, वैताळ्ये विनमेरुत्तरश्रेण्यां गगनवह्नुभादीनि ६०, दक्षिणश्रेणौ नभे रथनूपुरादीनि पञ्चाशत्पुराण्यदात्, विद्यासु गौरी-
गान्धारीरोहिणीप्रज्ञस्यो महाविद्याः । ४ ॥ ३१७ ॥ ' भग '

भगवं अदीणमणसो, संवच्छरमणसिसो विहरमाणो । कण्णाहि निमंतिज्जइ, वत्थाभरणासणोहिं च ॥

भगवानप्यदीनमनाः अनशितोऽनाहारः विरहन् लोकैः कन्याभिः ॥ ३१८ ॥ ' संव ' ' उस '

संवच्छरेण भिक्खा, लद्धा उस्सभेण लोगनाहेण । सेसेहि बीयदिवसे, लद्धाओ पढमभिक्खाओ ॥३१९॥
उसभस्स उ पारणए, इक्खुरसो आसि लोगनाहस्स । सेसाणं परमणं, अमयरसरसोवमं आसी ॥३२०॥

अमृतरसेन रसस्योपमा यत्र तत्, अत्रामृतरसादिविशेषणं परमान्नस्य चित्तचित्तपत्राद्युत्कृष्टताज्ञप्त्यै ॥३१९-२०॥ ' घुट्टं '
घुट्टं च अहोदाणं, दिव्वाणि अ आहयाणि तूराणि । देवा य संनिवइआ, वसुहारा चैव बुट्टा य ॥३२१॥
देवैर्नभस्यैरहोदानमिति घुट्टं १ दिव्यानि तूर्याणि देवदुन्दुभय आहतानि वादितानि २ देवाः श्रेयांससौधं संनिपत्तिता आगता

वसुधाराः स्वर्णधाराः ३ चशब्दाद् गन्धाम्बुषुषाणि वृष्टाः ४ चेलोत्क्षेपं चक्रुः ५ इति पञ्चदिव्यानि सर्वाहत्पारणकेषु
 त्रेयानि ॥ ३२१ ॥ अथ श्रीरूपमपारणादिस्वरूपसङ्ग्रहगाथामाह ' गय '
 गयउर सिज्जंसिक्खुरसदाण वसुहार पीढगुरुपूआ । तवखवासियायलगमणं, बाहुबालिनिवेअणं चैव ॥
 गजपुरे बाहुबलिसुतसोमप्रभाङ्गजश्रेयांसो युवराद्, तत्र ' श्रेयांसः श्याममेरुं स्वयममृतघटैः सिक्तमैक्षिष्ट दीप्तं तेनैव, अर्क-
 च्युतांशून् दिनकृति निहितान् श्रेष्ठिषुख्यः सुदुद्धिः, स्वप्ने शशून् जयन्तं भटमथ नृपतिस्तस्य सानिध्यतोऽमी प्रोचुः स्वमान्-
 मियो भूभृदवदनथ कोऽप्यस्ति लाभः कुमारैः । ततस्तेनेक्षुरसदानं कृतं, देवैर्वसुधारा वृष्टाः, श्रेयांसो माहत्क्रमाक्रमण-
 मस्त्विति रत्नपीठं कृत्वा गुरोः श्रीरूपमस्य पूजाऽस्त्विति त्रिसन्ध्यं पीठमार्चत विशेषतो भोजनकाले ततो लोकोऽपि यत्र
 यत्र अर्हन्नस्थात् तत्र तत्र पीठमकृत । तदादिकरपीठार्यं कालेनादित्यपीठं जातं । प्रभोर्वहलीदेशे तक्षशिलातले गमनं
 अर्हन्नशुद्धिनियुक्तनरैर्नाहुन्नलेनिवेदनं ॥ ३२२ ॥ अत्राधिकारात्सर्वाहत्पारणपुराद्याह ' हत्थि ' गाथा दश
 हत्थिणउरं अओज्झा सावत्थी तहय चैव साँकेअं । विजयपुरं बंभथल्यं पाडलिसंडं पउर्मसंडं ॥ ३२३ ॥
 सेयपुरं रिट्टपुरं सिद्धत्थपुरं महापुरं चैव । धणकंड वद्धमाँणं सोमणंसं मंदिरं^{१६} चैव ॥ ३२४ ॥
 चर्कपुरं रायपुरं मिहिलीं रायगिहमेव बोद्धवं । वीरपुरं बारवई कोअगंडं कोह्लयगामो^{२०} ॥ ३२५ ॥
 एएसु पढमभिवखा, लद्धाओ जिणवरोहि सव्वेहिं । दिण्णाउ जेहि पढमं, तेसिं नामाणि वोच्छामि । ३२६ ॥

सिज्जंसं बंभदत्ते सुरेददत्ते य इंददत्ते अ । पउसे अ सोमदेवे माहिंदं तह सोमदत्ते अ ॥ ३२७ ॥
 पुंस्से पुणठ्वंसू पुणनंदं सुनदे जाँ अ विर्जाँय । तत्तो अ धर्मसीहे सुमित्तं तह वग्घसीहे अ ॥ ३२८ ॥
 अपराजिअं विस्सेसेणे वीसइमे होइ बंभदत्ते अ । दिण्णे वरादिण्णे पुण धेण्णे बहुले अ बोद्धव्वे ॥ ३२९ ॥
 एए कयंजलिउडा, भत्तीवहुमाणसुक्कलेसागा । तक्कालपहट्टमणा, पडिलाभेसुं जिणवरिंदे ॥ ३३० ॥
 सवेहिंपि जिणेहिं, जाहिअं लद्धाओ पढमभिक्खाओ । तहिअं वसुहाराओ, बुढाओ पुप्फबुढीओ ॥ ३३१ ॥
 अद्धत्तेरसकोडी, उक्कोसा तत्थ होइ वसुहारा । अद्धत्तेरसलक्खा, जहणिणा होइ वसुहारा ॥ ३३२ ॥

स्पथाः किन्तु ' बंभथलयं ' ब्रह्मस्थलं, पाटलिखण्डं, पञ्चखण्डं, श्रेयःपुरं, रिष्टपुरं, धान्यकरं, सोमनसं, मन्दिरं, ' कोयकडं ' कूपकडं, कोल्लाकग्रामः । ' एएसुत्ति ' एतेषु स्थानेषु ' भत्तीवहुमाणसुक्कलेसागा ' भक्तिरान्तराप्तीतिर्बहुमानं, विनयकरणं ताभ्यां शुक्कलेश्याकाः । तत्कालग्रहृष्टमनसः जिनेन्द्रान् प्रत्यलंभयन्, ' जहियं ' यत्र लब्धाः प्रथमभिक्षाः तत्र वसुधारापुष्पवृष्ट्यो देवैर्वृष्टाः, ' अद्धत्ते० ' अर्द्धं त्रयोदशं यासां ॥ ३२३-३२ ॥ ' सवे '

सव्वेसिंपि जिणाणं, जेहिं दिण्णाउ पढमभिक्खाओ । ते पयणुपिज्जदोसा, दिव्ववरपरक्कमा जाया ॥ ३३३ ॥

' दिव्व० ' दिव्य उत्कृष्टो वरः प्रधानः श्रेयोहेतुत्वात् पराक्रमो येषां, यतः ॥ ३३३ ॥ ' केई '

केई तेणेव भवेण, निव्बुआ सवकम्मउम्मुक्का । अन्ने तइअ भवेणं, सिद्धिस्संति जिणसगासे ॥३३४॥
सिद्धि लम्बन्ते ॥ ३३४ ॥ ' कछे '

कछं सविट्ठीए, पूएहमऽदहु धम्मचक्रं तु । विहरइ सहस्समेगं, छउमत्थो भारहे वासे ॥ ३३५ ॥
म वाहुवलिः कल्ये मर्वद्ध्या पूजयाम्यहमिति रात्रौ स्थित्वा प्रातरायातः प्रभुमहद्वा तत्स्थाने रत्नमयं पीठं तत्र योजनो-
चिद्रत्नदण्डं, वृत्तौ तु पञ्चयोजनोच्चदण्डं योजनवृत्तं धर्मचक्रं च चक्रे ॥ ३३५ ॥ ' वह '

बहलीअडंवइछा—जोणगविसओ सुवण्णभूमीअ । आहिंडिआ भगवआ, उसभेण तवं चन्तेणं ॥३३६॥

बहली अडंवदेशः इछादेशः यवनकविपयः एते देशा आहिण्डिता भगवता गतिविपीकृताः ॥ ३३६ ॥ ' वह '

बहली अजोणगा, पल्हगा, य जे भगवया समणुसिद्धा । अन्ने य मिच्छजाई, ते तइया भइया जाया ॥३३७॥
समनुश्लिष्टाः सृष्ट्याः अन्येऽपि म्लेच्छजातयो देशाः ॥ ३३७ ॥ ' तित्थ '

तित्थयराणं पढमो उसभरिसी विहारिओ निरुवसगो । अट्टावओ णगवरो, अग(य)भूमी जिणवरस्स ३३८

प्राकृततत्वाच्छ्रीकृष्णभः निरुपसर्ग उपसर्गरहितं यथास्यात्तथा विहितः । अग्रभूमिर्विहारार्थं प्रधानभूमिः ॥३३८॥ ' छउ '

छउमत्थप्परिआओ, वाससहस्सं तओ पुरिमताले । णगोहस्स य हेट्टा, उप्पणं केवलं नाणं ॥३३९॥

वर्षसहस्रं छद्मस्थपर्यायं भुक्त्वा न्यग्रोधस्य वटस्याधः ॥ ३३९ ॥ ' फग्नु ' फग्गुणबहुले एक्कारसीइ, अह अट्टमेण भत्तेणं । उप्पण्णंमि अणंते, महठवया पंच पणवए ॥ ३४० ॥
उत्पन्नेऽनन्ते ज्ञाने इत्यनुक्तमपि । समवसृतिस्थो महाव्रतानि प्रज्ञापयति ॥ ३४० ॥ ' उप्प ' उप्पण्णंमि अणंते, नाणे जरमरणविप्पमुक्कस्स । तो देवदाणविंदा, करिंति महिमं जिणिंदस्स ॥ ३४१ ॥

मरणविप्रमुक्तत्वं सकर्मछद्मस्थमरणरहितत्वात् ॥ ३४१ ॥ ' उज्जा ' ' तायं ' उज्जाणपुरिमताले, पुरी (इ) विणीआइ तत्थ नाणवरं । चक्कुप्पाया य भरहे, निवेअणं चेव दोणहंमि । ३४२ ।
तायंमि पूइए चक्क, पूइअं पूअणारिहो ताओ । इहलोइअं तु चक्कं, परलोअसुहावओ ताओ ॥ ३४३ ॥

विनीतापुर्या उद्यानस्थानीयपुरिमतालपुरे शकटमुखोद्याने ज्ञानवरं प्रभोजितं, आयुधशालायां चक्रोत्पादश्च भरताय, द्वयोरपि निवेदनं आरक्षकैः कृतं ॥ ३४२ ॥ भरतस्य चक्रछत्रदण्डखड्गनामानि चत्वार्यैकेन्द्रियाणि रत्नान्यायुधशालायामुत्पन्नानि, चर्ममणिक्काकिणीनामान्यैकेन्द्रियाणि तु श्रीगृहे, सेनापतिवर्द्धकिपुरोहितरत्नानि तु विनीतायां, गजतुरगरत्ने वैताल्यमूले, स्त्रीरत्नं तूत्रश्रेणौ च विद्याभृत्युत्पन्नमिति । भरतो दध्यौ किं चक्रं महाम्युत तातं, तत्र 'तायं' ॥ ३४३ ॥ 'सह' सह मरुदेवाइ निग्गओ, कहणं पठवज्ज उअभसेणस्स । बंभीमरीइदिक्खा, सुंदरी ओरोहसु अदिक्खा ॥

भरतो मरुदेवया सह निर्गतोऽहंतो धर्मकथनं । ऋषभज्येष्ठसुतो बद्धगणधरकर्मर्मा पुण्डरीकान्याख्यः तस्य प्रव्रज्या ।

भरतः श्राद्धोऽभूत् । ब्राह्मीमरीच्योर्दीक्षा सुन्दरी ममावरोधोऽन्तःपुरं भवित्रीति भरतेनास्थापि सुतानां दीक्षा ॥ ३४४ ॥

मद्रहगाथेयं, दीक्षाक्रमस्त्वेवं 'पंच'
पंच य पुत्तसयाई, भरहस्सय सत्त नत्तूअसयाई । सयराहं पव्वइआ, तंमि कुमारा समोसरणे ॥३४५॥

नन्तारः पौत्राः देश्युक्त्या 'सयराहु' युगपत्तूर्णं वा ॥ ३४५ ॥ 'भव'
भवणवइवाणमंतरजोइसवासी विमाणवासी अ । सव्विड्ढिइ सपरिसा, कासी नाणुप्पयामहिमं ॥३४६॥

सर्वहर्द्या सर्पपदो ज्ञानोत्पत्तिमहिमानमकार्षुः ॥ ३४६ ॥ 'ददह'
ददट्ठूण कीरसाणि, सहिमं देवेहि खत्तिओ मरिई । सम्मत्तलद्धबुद्धी, धम्मं सोऊण पव्वइओ ॥३४७॥

जातमात्रेण मरीचीन्मुक्तयानिति मरीचिर्वमाराज्ञीसुतः । लब्धसम्यक्त्वबुद्धिः । तत्र भरतोक्त्या ब्राह्मी अदीक्षिष्ट
॥ ३४७ ॥ 'माग'
मागहमाई विजयो, वारसभिसेय सुंदरीदिक्का । आणवण भाउमाणं, समुसरणे पुच्छ दिट्ठतो ॥३४८॥

भरतस्य मागधादीनां विजयः 'वारसभिसेय सुंदरीदिक्खत्ति' द्वादशवर्षाभिमेषकः सुन्दर्या दीक्षारोधादन्वाचामाम्लै-
निरन्तरकृतैः कृशीभूताया भोगनिर्विण्णत्वाद्भरतेनानुज्ञाताया दीक्षा । भ्रातृणां स्वसेवायै भरतेनाज्ञापनं, किं कुर्म इति
तेषां अष्टापदोपरि ममवसरणे पृच्छा, अर्हताऽद्भ्युत्पन्नं सूत्रकृदङ्गद्वितीयाध्ययनं वैतालीयाख्यं चोक्त्वा दीक्षिताः

॥ ३४८ ॥ भरतदूते गते ' बाहु '

बाहुबलिकोवकरणं, निवेअणं चक्कि देवया कहणं । नाहम्मणेणं जुज्झे, दिक्खा पडिमा पड्डण्णा य ॥ ३४९ ॥
' निवेदनं चक्रिणे वलितदूतेन, 'देवय'त्ति युद्धे जीयमानेन भरतेन किमयं चक्री नत्वहमिति चिन्तायां देवता चक्रमदात् ।
' कहण 'त्ति बाहुबलिना दारुणान् भोगान् ज्ञात्वा कथनं कृतं अलं मे राज्येनेति । तथा चाह ' नाहं० ' नाधर्मेण योष्ये
तेन दीक्षात्ता अभूतज्ञानः कथं जातज्ञानान् लघुभातृन्वमामीति ध्यात्वा प्रतिमाऽऽदृता, नाभूतज्ञानो यामीति प्रतिज्ञा
च ॥ ३४९ ॥ भाष्यं ' पठ '

पढसं दिट्ठीजुछं, वायाजुछं तहेव बाहाहिं । सुट्ठीहि अ दंडेहि अ, सव्वत्थवि जिप्पए भरहो ॥ ३२ ॥

बाहाभ्यां सुष्टिभ्यां दण्डाभ्यां युद्धे सर्वत्र जीयंते भरतः ॥ ३१ ॥ ' सो एव '

सो एव जिप्पमाणो, विहुरो अह नरवई विचिंतेइ । किं मन्नि एस चक्की, जह दाणि दुब्बलो अहयं ॥ ३३ ॥

स एवं जीयमानो विधुरो भरतो विचिन्तयति यथेदानीं दुर्बलोऽहमिति ॥ ३३ ॥ कायोत्सर्गस्थे च बाहुबलिनि ' संव '
संवच्छरेण धूअं, अमूढलक्खो उ पेसए अरिहा । हत्थीओ ओयरत्ति अ, बुत्ते चिन्ता पए नाणं ॥ ३४ ॥

संवत्सरेण धृतामिति ब्राह्मीं सुन्दरीं च पुत्रीं, अमूढं लक्षते इत्यमूढलक्षोऽहं च श्रेष्यति, ' हस्तिन उत्तरे ' त्युक्ते तस्य को
हस्ती ? नूनं मान इति चिन्ता, पदे उत्क्षिप्ते ॥ ३४ ॥ ' उज्ज्व '

उप्पणनाणरयणो, तिण्णपइण्णो जिणस्स पामूले । गंतुं तित्थं नमिउं, केवल्लिपरिसाइ आसीणो ॥३५॥
तीर्णप्रतिष्ठो जिनस्य पादमूले ॥ ३५ ॥ ' काळ '

क्काज्जण एगळत्तं, भरहोइवि अ भुंजए विउल्लभोए । मरिइवि साम्मिपासे, विहरइ तवसंजमसमग्गो ॥३६॥

एकळत्रं भरतं कृत्वा ॥ ३६ ॥ ' सामा '
सामाइअमाईअं, इक्कारसमाउ जाव अंगाउ । उज्जुत्तो भत्तिगतो, अहिज्जिओ सो गुरुसगासे ॥ ३७ ॥

एकादशाङ्गं यावत्, उद्यमवान्, भक्तिगतो भक्तिमान्, अधीतवान् ॥ ३७ ॥ ' अह '
अह् अप्पणया कयाई, गिम्हे उण्हेण परिगयसरीरो । अण्हाणएण चइओ, इमं कुलिंगं विचिंतेइ ॥३५०॥

ग्रीष्मे, उष्णेनातपेन, परिगतं व्याप्तं शरीरं यस्य स, अस्नानेन परीपहेण त्याजितः संयमाव् ॥ ३५० ॥ ' मेरु '
मेरुगिरीसमभारे, न हुमि सम्मत्थो मुहुत्तमावि वोढुं । सामणए गुणे, गुणरहिओ संसारमणुकंखी ॥३५१॥

श्रमणानामेते श्रमणा गुणास्तान् मेरुगिरिसमभारान् वोढुं मुहूर्त्तमपि समर्थो न भवामि । संसारादुकाङ्क्षी
॥ ३५१ ॥ ' एव '

एवमणुचिंतंतस्स, तस्स निअगा मईसमुप्पण्णा । लद्धो मए उवाओ, जाया मे सासया बुद्धी ॥३५२॥

निजका मतिः 'मए' मया, शाश्वता आजीवमिति ॥ ३५२ ॥ 'समणा'
समणा तिदंडविरया, भगवंतो निहुअसंकुइअंगा । अजिइंदिअदंडस्स उ, होउ तिदंडं सहं चिंधं ॥ ३५३ ॥
त्रिभ्यो दुष्टमनोवाक्कायरूपेभ्यो दण्डेभ्यो विरता निवृत्ताः । निभृतानि निश्चलानि सङ्कुचितानि गात्राणि शेषां, अजिता-
नीन्द्रियाणि दण्डा मनोवाक्कायरूपाश्च येन, मम मे, चिंधं चिह्नं ॥ ३५३ ॥ 'लोइं'
लोइंदिअमुंडा संजया उ अहयं खुरेण ससिहो अ । थूलगपाणिवहाओ, वेरमणं मे सया होउ ॥ ३५४ ॥
श्रमणा द्विधा मुण्डाः द्रव्यतो लोचन, भावतस्त्वन्द्रियैरिन्द्रियाणां अकिञ्चित्करत्वात् । अहं तु न भावमुण्डोऽतोऽलं
द्रव्यमुण्डेन, ततः क्षुरेण मुण्डः सशिवश्च स्यां ॥ ३५४ ॥ 'निकिं'
निकिंचणा य समणा, अकिंचणा मज्झ किंचणं होउ । सीलसुगंधा समणा, अहयं सीलेण दुग्गंधो ॥ ३५५
निर्गतं काञ्चनं स्वर्णादि येभ्यस्ते स्थविरकल्पिकादयः, अकिञ्चना जिनकल्पिकादयः, अहं तु नेट्ठक् । ततो मम किंचन
पवित्रिकादि 'सील०' अतो गन्धद्रव्याहः ॥ ३५५ ॥ 'वव'
ववगयमोहा समणा, मोहच्छणस्स छत्तयं होउ । अणुवाहणा य समणा, मज्झं तु उवाहणा होन्तु ॥ ३५६
मोहेन छन्नस्याच्छादितस्य छत्रकं, अनुपा० भावकण्टकरहितत्वात् ॥ ३५६ ॥ 'सुक्कं'
सुक्कंबरा य समणा, निरंबरा मज्झ धाउरत्ताइं । हुंतुं इमे वत्थाइं, अरिहो मि कसायकलुसमई ॥ ३५७ ॥

शुक्लाम्बराः, केऽपि निरम्बरा जिनकल्पिका एते श्रमणा, अनेन तापसादिनिरासः । ' मञ्ज ' मम धातुरक्तानि वस्त्राणि भवन्तु । अर्होऽस्मि कृपायवस्त्राणां ॥ ३५७ ॥ ' वज्रं ' वज्रंतऽवज्जभीरू, बहुजीवसमाउलं जलारंभं । होउ मम परिमिष्णं, जलेण पहाणं च पिअणं च ॥ ३५८ ॥

वर्जयन्त्यवद्यभीरवः ॥ ३५८ ॥ ' एवं ' एवं सो रुइअमई, निअगमइविगगप्पिअं इमं लिंगं । तद्धितहेउसुजुत्तं, परिवज्जं पवत्तेइ ॥ ३५९ ॥ ' अह ' क्वचिता इथा मतिर्यस्य, निजरुमति० तस्मै हितैस्तद्धितैर्हेतुभिः सुयुक्तं परिव्राजाभिदं पारिव्राजं ॥ ३५९ ॥ ' अह ' अह तं पागडरूवं, दंष्टुं पुच्छेइ बहुजणो धम्मं । कहइ जईणं तो सो, विआलणे तस्स परिकहणा ॥ ३६० ॥

तं प्रकरुणं दप्पा, कययति यतीनां धम्मं क्षान्त्यादिरूपं । ततोऽसौ धर्मस्त्वया किं नात्त इति जनैर्विचारणे तस्य परिग्रमन्तात् कथना प्रागुक्तपरिकथना ॥ ३६० ॥ ' धम्म ' धम्ममकहाअक्खित्ते, उवट्टिए देइ भगवओ सीसे । गामनगराइआइं, विहरइ सो सामिणा सद्धिं ॥ ३६१ ॥

धर्मकथाक्षिप्तान् दीक्षार्थमुपस्थितान् स्वामिनो शिष्यान् दत्ते, ग्रामनगराकरादिषु, न विद्यते करो यत्र तदकरं ' सद्धिं ' सार्द्धं ॥ ३६१ ॥ ' समो ' समोसरण भत्त उग्गह, अंगुलिद्वय सक्क सावया अहिआ । जेआ वहुइ कागिणि-लंछण अणुसज्जणा अट्ट ॥

प्रभोरष्टापदे समवसरणं, चक्री च भ्रातृदीक्षया दुःखितो भ्रातृच भोगैर्निमन्त्रयन्नहता निषिद्धः। शकटैः 'भक्त'ति भक्तमानिन्य सदोपत्वाद्भक्ते निषिद्धे तं शोचन्तं वीक्ष्येन्द्रः 'उगग्रह'ति अवग्रहं अपृच्छत् । प्रश्रुणा च देवेन्द्राद्यवग्रहेषूक्तेष्विन्द्रो नत्वा स्वावग्रहं साधूनां अनुजानामीत्याख्यत्, चक्रयपि स्वावग्रहं अनुज्ञाय 'सक्त'ति शक्रं पप्रच्छाऽनेनानेन किं कार्यं ? शक्रेण गुणाधिकानर्चयेत्युक्ते आलोच्य 'सावगा' विरताः श्रावका अधिका इति ज्ञात्वा । 'अंगुल'ति मुख्यरूपं दर्शयेत्युक्ते शक्रेण चक्रिणो मुख्यरूपाङ्गुलिर्दक्षिता । स तदग्रेष्टाहिकोत्सवमकरोत्ततः 'ज्ञय'ति इन्द्रध्वजोत्सवः प्रवृत्तः । अत्र व्यत्ययः प्राकृतत्वात् । चक्री श्राद्धानाकार्यं भवद्भिर्मद्गृहे भोज्यं स्वाध्यायपरैश्च भाव्यं, युक्तैश्च 'जेआ' जितो भवान्, वर्द्धते भयं, तस्मान्माहन मा हन इति वाच्यं । भोक्तृप्राचुर्यात्स्वपकारेषु पाकाक्षमेषु श्राद्धानां हृदि काकिण्या रेखारूपं लाञ्छनं चक्रे । अष्टपुरुषान् जिनान्वा यावदनुसर्जनेत्थं धर्मप्रवृत्तिः । तत्रादित्ययशसा रेखास्थाने स्वर्णोपवीतं कृतं । शेषैस्तु रूप्यपट्टसूत्रोपवीतानि कृतान्येषुपवीतप्रसिद्धिः । अष्ट पुरुषाः ॥ २६२ ॥ 'राया'

राया आइच्चजसो, महाजसे अइबले अ बलभदे । बलविरिए कत्तविरिए, जलविरिए दंडविरिए य ॥३६३॥
कार्तवीर्यः ॥ २६३ ॥ 'एए'

एएहिं अछभरहं, सयलं भुत्तं सिरेण धरिओ अ । पवरो जिणिंदमउडो, सेसेहिं न चाइओ वोडुं ॥३६४॥

शिरसा धृतः जिनसत्कमुकुटः य इन्द्रेण ऋपभस्य राज्यकाले शिरसि दत्तोऽभूत्ततो भरतेन 'धृतः 'न चाईओ' न शक्तः

॥ ३६४ ॥ उक्तानुक्तार्थमाह ' अस्मा ' अस्सावगपडिसेहो, छट्टे छट्टे अ मासि अणुओगो । कालेण य मिच्छत्तं, जिणंतरे साहुवोच्छेओ ॥ ३६५ ॥
 अश्रावकाणां प्रतिषेधः कृतो रेखाकरणात् ॥ अनुयोगः परीक्षा कृता । नूतननां च लाञ्छनं । ' काले ' कदा नवमजिना-
 न्तरे यतस्तत्र । ' साहु ' (साधुव्यवहृदः) ॥ ३६५ ॥ ' दाणं ' दाणं च माहणाणं, वेए कासी अ पुच्छै निवाणं । कुंडां थूमं जिणहरे कर्विलो भरहस्स दिक्खां य ॥ ३६६ ॥
 माहनानां भरतार्थत्वात् दानं भरतः स्वाध्यायार्थं अहस्तुतिमिथान् श्राद्धधर्मप्ररूपकानार्थवेदानकार्पीत् । सुलसायाज्ञ-
 वल्क्यादिभिस्त्वनार्याः कृताः । अथ वाच्यद्वाराणि । भरतस्य पृच्छा, अहन्निर्वाणं, चित्ताग्निकुण्डानि । स्तूपाः जिनगृहं ।
 कपिलो यथाऽभूत् । भरतस्य दीक्षा चेति वाच्यानि ॥ ३६६ ॥ भरतपृच्छामाह ' पुण ' पुणरत्रि अ समोसरणे, पुच्छीअजिणं तु चक्किणो भरहे । अपुट्टो अ दूसारे, तित्थयरो को इहं भरहे? ॥ ३६७ ॥
 पुनरपि विहृत्याष्टापदागतेऽहति समोसरणे जाते प्रभुं जिनांश्चक्रिणश्च भरतोऽपृच्छत् । अपृष्टश्च दशारान् केशवान् अहन्नूचे ।
 पर्यदि को भरते तीर्थकृद्भावीति चापृच्छत् ॥ ३६७ ॥ ' जिण ' जिणचक्किद्दसाराणं, वण्णे पमाण्णाइं नामं गोत्ताइं । आर्कं पुं माइं पिर्यरो परियार्यं गंइं च साहीआ ॥ ३६८ ॥
 अहंन् जिनचक्रि० वर्णप्रमाणान्द्युच्चत्वं नामानि गोत्राणि पुराणि मातापितरौ पर्यायान् दीक्षाकालान् गतिर्भवान्तरस-

म्वन्धिनी, चक्राराजिनान्तराणि 'साहीअ' शिष्टवान् । तत्रार्हदायंषि पर्यायाश्च प्रागुक्ता एव ॥ ४६८ ॥ द्वारगाथा । अत्र भाष्यं 'जारि'

जारिसया लोअगुरु, भरहे वासंमि केवली तुब्भे । एरिसया कइ अन्ने, ताया ! होहिंति तित्थयरा ? ॥३८॥
अह भणइ जिणवरिंदो, भरहे वासंमि जारिसो अहयं । एरिसया तेवीसं, अण्णे होहिंति तित्थयरा ॥३६९
होही अजिओ संभव, अभिणंदण सुमइ सुप्पम सुपासो । ससि पुप्फदंत सीअल सिजंसो वासुपुज्जो अ ॥
विमलमणंतइ धम्मो, संत्ती कुंतू अरो अ मल्ली अ । मुणिसुव्वय नमि नेसी, पासो तह वच्छमाणो अ ॥३७१॥
अह भणइ नरवरिंदो, भरहे वासंमि जारिसो उ अहं । तारिसया कइ अण्णे, ताया ! होहिंति रायाणो ? ॥
अह भणइ जिणवरिंदो, जारिसओ तं नरिंदसहूलो । एरिसया एक्कारस, अण्णे होहिंति रायाणो ॥३७३॥
होही सगरो मधवं, सणंकुमारो य रायसहूलो । संत्ती कुंतू अ अरो, होइ सुभूभो य कोरवो ॥३७४॥
णवमो अ महापउमो, हरिसेणो चव रायसहूलो । जयनामो अ नरवई, बारसमो बंभदत्तो अ ॥३७५॥

गाथा ८ । 'ताया !' तात ! नरेन्द्रेषु शार्दूलः पराजियत्वाद्दद्यापदः, कौरव्याः कुरुवंश्याः सनत्कुमाराद्याः

॥ ३६९-३७५ ॥ ' होहिं '

होहिंति वासुदेवा, नव अणणे नीलपीअकोसिजा । हलमुसलचक्रजोही, सतालगरुडञ्जया दो दो ॥ ३९ ॥

बलदेवाश्च वासुदेवाश्च । कौशेयं वस्त्रं । ' सतालग० ' तत्र नीलवस्त्रास्तालध्वजाः हलमुशलयोधिनो बलाः । पीतवस्त्रा-
गरुडध्वजाश्चक्रयोधिनो वासुदेवाः । तत्र द्वौ द्वाविति बलहरी समकं स्तः ॥ ३९ ॥ ' तिवि '

गण्डध्वजाश्चक्रयोधिनो वासुदेवाः । तत्र द्वौ द्वाविति बलहरी समकं स्तः ॥ ३९ ॥ ' तिवि '

तिविद् अ दिविद् सयंमु पुरिसुत्तमे पुरिसंसीहे । तह पुरिसपुंडरीएँ दँत्ते नारार्यणे कण्ठे ॥ ४० ॥

नारायणो लक्ष्मण इत्यन्याख्यः ॥ ४० ॥ ' अय '

अयले विजएँ भैदे, सुर्षभे अ सुदंसणे । आणंदे णंदणे पडमे, रामे आवि अपच्छिसे ॥ ४१ ॥

पद्मः श्रीरामाख्यः ॥ ४१ ॥ ' आस '

आसंगीवे तारयँ मेरयँ महुकैठवे निंसुभे अ । बलिँ पहराएँ तह रावणे अ नवमे जरासिंधू ॥ ४२ ॥

मथुना भात्रोपलक्षितः कैटभः, बलिः, प्रह्लादः ॥ ४२ ॥ ' एए '

एए खलु पडिसतू, कितीपुरिसाण वासुदेवाणं । सव्वे अ चक्रजोही, सव्वे अ हया सचक्रेहिं ॥ ४३ ॥

प्रतिशत्रवः हरीणां, कीर्त्तिपुरुपत्वं प्रान्ते नरकगामित्वात्, कीर्त्तिमात्रस्यैव भावात् प्रतिहरयश्चक्रयोधिनः स्वचक्रैर्हताः ॥ ४३ ॥ ' पड ' ' वर '

पउसाभवासुपुजा, रत्ता ससिपुफदतं ससिगोरा । सुव्ययनेमी काला, पासो मल्ली पियंगाभा ॥३७६॥
वरकणगतविअगोरा, सोलस तित्थंकरा सुणेयव्वा । एसो वणविभागो, चउवीसाए जिणवराणं ॥३७७॥

तप्तवरकनकवदौराः पीताः । वर्ण० वर्णविशेषः ॥ ३७७ ॥ उक्तो वर्णः, अथ प्रमाणमाह 'पंचे'

पंचेवं अछपंचमे चत्तारैधुट्ठं तह तिगं चेव । अह्हाइजाँ दुणिणं अ दिवहुमेगं धणुसयं च ॥३७८॥
'धणुसयं च' शब्दोऽत्र योज्यते तेन पञ्चैव धनुःशतानि ऋषभः । सार्द्धचत्वारि धनुःशतानि अजित इत्यादि ॥३७८॥ 'नउ'
नउँई असीई सत्तारि सैट्ठी पणणासँ होइ नायव्वा । पणयालँ चत्तै पणतीसँ तीसो पणवीसँ वीसो य ॥३७९॥

पणररसँ दस धणूणि य, नव पासो सत्तरयणिओ वीरो । नामा पुवुत्ता खलु, तित्थयराणं सुणेयव्वा ॥
नवरत्तीन् पार्श्वः, रन्तिहस्तः । उक्तं प्रमाणं, अथ नाम 'नामा' नामानि पूर्वोक्तानि । अथ गोत्रं ॥ ३७९-८० ॥ 'मुणि'
मुणिसुव्वओ अ अरिहा, अरिट्टनेमी अ गोअमसगुत्ता । सेसा तित्थयरा खलु, कासवगुत्ता सुणेयव्वा ॥

गोत्राण्युत्त्वायुषि सुक्त्वा जन्मसुवमाह ॥ ३८१ ॥ 'इक्त्वा' गाथा १०

इक्त्वागभूमि उज्झो सावत्थि विणिअँ कोसलपुरं च । कोसंबी वाणारसी चंदाणर्णं तहय कांकदी ॥३८२॥
भदिलंपुर सीहंपुरं चंपो कपिल्ले उज्झँ रयणंपुरं । तिण्णेव गर्यंपुरमी सिहिल्ला तह चेव रायंगिहं ॥३८३॥

मिहिली सोरिअनर्थं वाणौरसि तह य होइ कुंडपुरं । उसभाईण जिणाणं जम्मणभूमी जहासंखं ॥३८४॥
 मरुदेवि विजयं सेणां सिद्धत्थो मंगलां सुसीमां य । पुहवी लक्खणं सामां नंदां, विण्हूं जयो रामीं ॥३८५॥
 सुजसां सुवयीं अइरीं, सिरी देवी पभांविई । पउमांविइ अ वप्पीं अ, सिव्वं वम्मो तिसलो इअ ॥ ३८६ ॥
 नाभी जिअसत्तू आ, जियारी संवरे इअ । मेहे धरे पइठ्ठे अ, महसेणे अ खत्तिए ॥ ३८७ ॥
 सुगंगीवे दढरंहे विण्हूं वसुपूजे अ खत्तिए । कयवम्मो सीहसेणे अ, भाणूं विरससेणे इअ ॥ ३८८ ॥
 सूरं सुदंसणे कुंभे सुमित्तुं विजेए समुद्दविजए अ । राया अ अस्ससेणे सिद्धत्थेऽवि य खत्तिए ॥३८९॥
 सव्वेऽवि गया सुखं, जाइजरा मरणबंधणविमुक्खा । तित्थयरा भगवंतो, सासयसुखं निरावाहं ॥३९०॥
 सव्वेऽवि प्पगवणणा निम्मलकणगप्पभा सुणेयव्वा । छक्खंडभरहसामी, तेसि पमाणं अओ बुच्छं ॥३९१॥

मथाः किन्तु चन्द्रानना काकन्दी पुर्यो, विजया सेना लक्ष्मणा विष्णुः सुव्रता अचिरा श्रीः देवी मेघः धरः विश्वसेनः,
 च पादपूर्त्थं, सुमित्रः विजयः ॥ ३८२-९१ ॥ 'पंच'
 पंचसर्य अद्धपंचमं वायौलीसा य अद्धधणुअं च । इगयाल धणुस्सद्धं च चउत्थे पंचमे चत्तां ॥३९२॥

आवश्यक-
निर्युक्ति
दीपिका ॥

॥ ७९ ॥

५०० । ४५० । ४२ धनुर्द्ध्वं च । चतुर्थे ' इग्या० ' एकचत्वारिंशत् ४१ अर्द्धं च, पञ्चमे ४० ॥ ३९२ ॥ ' षण्, कास, चउ, पंचा '

पणतीसां तीसां पुण अठावीसां य वीसई धणूणि । पणरंसं बारसेवथी अपच्छिसो सत्त य धणूणि ॥३९३
कासवगुत्ता सवे, चउदसरयणाहिवा समअखाथा । देविंदवादिणहिं जिणेहिं जिअरागदोसेहिं ॥३९४॥
चउरासीई बावत्तरी अ पुठ्वाण सयसहस्साइं । पंचै य तिपिणं अ षंगं च सयसहस्सा उ वासाणं ॥३९५॥
पंचाणउइ सहस्सां चउरासीई अ अट्टमे सट्टी । तीसां य दसं य तिपिणं अ, अपच्छिमे सत्तवाससथी ॥३९६

अष्टमे इति सुभूमे ६० सहस्र०, ३०, १०, ३ वर्षसहस्र०, अपथिमे ब्रह्मदत्ते सप्तवर्षशतान्यायुः ॥ ३९३-६ ॥ 'जम्म'
जम्मण विणीअं उज्झां सावत्थी पंच हत्थिणपुरंभिं । बाणारंसि कं पिंले, राथंगिहे चैव कं पिंले ॥३९७॥
जन्मभूमिः विनीता ॥ ३९७ ॥ ' सुमं ' ' उस '

सुमंगलां जसवई भदां सहदेवि अइरं सिरि देवी । तारां जालां मेरां य, वण्णगां तह य चूलणी अ ॥३९८॥
उसभे सुमित्तविजए समुदविजए अ अस्ससेणे अ । तह वीससेण सूरे सुदंसणे कत्तविरिणं अ ॥३९९॥
सुमित्तविजयः २ समुद्रविजयः विजयो वा ३ ' सूर ' ति सूरः ' कत्तविरिणं ' ति आर्षत्वात् कृतवीर्य इति ॥३९८-९९॥ ' पउ '

सर्वचक्रि-
शरीर-
प्रमाणायु-
जन्मभूमि-
पितृमातृ-
नामानि ।

॥ ७९ ॥

पउसुत्तरे मर्हंहिरि विजए रायीं तहेव बंभे^{१०} अ । ओसत्पिणी इमीसे, पिउनामा चक्कवट्टीणं ॥४००॥

व्रतपर्यायस्तेषां प्रथमाद्युयोगाद् ज्ञेयः ॥ ४०० ॥ ' अट्टे '

अट्टेव गया मोक्खं, सुभुसो बंभो असत्तमिं पुढविं । मघवं सणंकुमारो, सणंकुमारं गया कप्पं ॥४०१॥
त्रिकालगोचरस्त्रज्ञप्त्यै गता इति, एवं सर्वत्र कालविपर्ययो ज्ञेयोऽन्यथा गमिष्यन्तीति स्यात् । यथा श्रीऋषभेन
भरतशृङ्ख्योक्तं तथा सर्वचतुर्विंशत्यां प्रथमोऽर्हन् प्रथमचक्रिष्टुट एवं वदति, तथा स्रवं यथा वर्त्तमानकाले भण्यते तथा
भविष्यत्कालातीतकालयोरपि पठ्यते, तेन कालपरावर्त्या पठ्यमानां तथावस्थानां सूत्राणां त्रिकालगोचरता ज्ञेया । यद्वा
श्रीऋषभेन गमिष्यन्तीत्युक्तं परं श्रीभद्रबाहुनाऽतीतकाल उक्तः एवमग्रेऽपि ज्ञेयम् ॥ ४०१ ॥ ' वर्णे, पढ '

श्रीऋषभेन गमिष्यन्तीत्युक्तं परं श्रीभद्रबाहुनाऽतीतकाल उक्तः एवमग्रेऽपि ज्ञेयम् ॥ ४०१ ॥ ' वर्णे, पढ '

वर्णेण वासुदेवा, सवे नीला बला य सुक्किलया । एएसि देहमाणं, बुच्छामि अहाणुपुवीए ॥४०२॥
पढसो धणूणसीई सत्तैरि सैट्टी पण्णे पणयाळी । अउणत्तीसं च धणू, छवीसाँ सोलर्स दसेवं ॥४०३॥

प्रथमो बली वासुदेवश्च, एवं शेषबलहरीणामपि ॥ ४०२-३ ॥ ' बल '

बलदेववासुदेवा, अट्टेव हवंति गोयमसगुत्ता । नारायणपउमा पुण, कासवगुत्ता सुणेअव्वा ॥४०४॥

गोतमेन समानं गोत्रं तेषां ते गोतमसगोत्राः ॥ ४०४ ॥ ' चउ '

चउरासीई विसत्तरि सट्टी तीसाँ य दसँ य लक्खाइं । पणणट्टि सहस्साइं, छप्पण्णाँ बारसैगं च ॥४०५॥

वासुदेवायुः ८४ वर्षलक्षाणि, ६५ वर्षसहस्रं, ५६ सह०, १२ सह०, १ सह० ॥ ४०५ ॥ 'पंचा'

पंचासीई पण्णत्तरी अ पण्णट्टि पंचवण्णाँ य । सत्तरस सयसहस्साँ पंचमए आउअं होइ ॥४०६॥

८५ वर्ष ल० ॥ ४०६ ॥ 'पंचा'

पंचासीई सहस्साँ पण्णट्टी तह य चैव पण्णरसँ । बारस सयाँइं आउं, बलदेवाणं जहासंखं ॥४०७॥

८५, ६५, १५ सहस्रं, १२ वर्षशतानि ॥ ४०७ ॥ 'पोअ'

पोअणं बारवइत्तिगं अस्संपुरं तह य होइ चक्कपुरं । वाणारसिँ रायगिहं अपच्छिमो जाओ महुराए ॥४०८॥

पोतनपुरं, द्वाशवत्यां त्रिकं ॥ ४०८ ॥ 'मिगा'

मिगावई उमाचेव, पुहवी सीआँ य अम्मयाँ । लच्छीमई सेसमई, केगमई देवई इय ॥ ४०९ ॥

एता हरिमातरः, तत्र 'अम्मया' अम्मका, 'केगमई' 'देवई इय' त्ति कैकेयी लक्ष्मणमाता तस्या मित्रा राज्ञीभवत्वात्सुलक्षणत्वाच्चसुमित्रेत्यन्यनाम, अपराजिता पद्ममाता तस्याः कौशलेत्यन्यनाम ॥ ४०९ ॥ 'मह'

मई सुमहो सुप्पभै, सुवंसणो विजयं वेजयंती अ । तह य जयंती अपराजिआँ य तह रोहिणी चैव ॥४१०॥

बलमाता ॥ ४१० ॥ ' हव '
 हवइ पयावई, वंभी रुदो सोमो सिवो महसिवो अ । अगिसिंहे अ दर्सरहे, नवमे भणिए अ वसुंदेवे ॥४११

बलदेववासुदेवयोजनकाः ॥ ४११ ॥ ' परि '
 परिआओ पव्वजाऽभावाओ नत्थि वासुदेवाणं । होइ बलाणं सो पुण, पढमऽणुओगाओ णायव्वो ॥४१२॥

प्रज्याऽभावात्पर्यायो नास्ति ॥ ४१२ ॥ ' एगो '
 एगो अ सत्तमाए, पंच य छट्ठीए पंचमी एगो । एगो अ चउत्थीए, कणहो पुण तच्चपुढवीए ॥४१३॥

पंच च पट्यां ॥ ४१३ ॥ ' अहं '
 अहंतगडा रामा एगो पुण वंभलोगकप्पंमि । उववणु तत्थ भोए भोत्तुं अयरोवमा दस उ ॥४१४॥

अष्ट रामा बलदेवाः अन्तकृतः सिद्धाः, दशास्तरोपमान् सागरान् कालविवर्षयः ॥ ४१४ ॥ ' तत्तो '
 तत्तो अ चइत्ताणं, इहैव उस्सपिणीइ भरहंमि । भवसिद्धिआ अ भयवं, सिद्धिस्सइ कणहतित्थंमि ॥४१५

इहैव भरते उत्सर्षिण्यां भगवान् चारित्राधैश्वर्यवान् सेत्स्यति ॥ ४१५ ॥ ' अणि '
 अणिआणकडा रामा, सव्वेऽवि अ, केसवा निआणकडा । उहंगामी रामा, केसव सव्वे अहोगामी ॥४१६॥

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥
॥ ८१ ॥

न निदानकृतोऽनिदानकृतः प्राग्भवे 'सर्वे' ॥ ४१६ ॥ अथ जिनान्तराणि 'उस'
उसभो वरवसभगई, ततिअसमापच्छिमंमि कालंमि । उप्पण्णो पढमजिणो, भरहपिआ भारहे वासे ॥१
वृतीयः समा कालः सुवमदुःषमः तस्य पश्चिमे काले एकोनवतिपक्षरूपे भरते वर्षे स्थितः सन् उत्पन्नो मुक्तौ
इत्यग्रेऽपि ज्ञेयं । यैस्तु गर्भे इति व्याख्यातं तत्सिद्धान्तविरुद्धं ज्ञेयं ॥ १ ॥ 'पण्णा'
पण्णासा लक्खेहिं, कोडीणं सागराण उसभाओ । उप्पण्णो अजिअजिणो, ततिओ तीसाए लक्खेहिं ॥२
जिणवसहसंभवाओ, दसहि उ लक्खेहि अयरकोडीणं । अभिनंदणो उ भगवं, एवइकालेण उप्पण्णो ॥३॥
अभिणंदणाउ सुमती, नवहि उ लक्खेहि अयरकोडीणं । उप्पण्णो सुहपण्णो, सुप्पभनामस्स वोच्छामि
णउई यसहस्सेहिं, कोडीणं सागराण पुण्णाणं । सुमइजिणाउ पउमो, एवतिकालेण उप्पण्णो ॥ ५ ॥
पउमप्पहनामाओ, नवहि सहस्सेहि अयरकोडीणं । कालेणवइएणं, सुपासनामो समुप्पण्णो ॥ ६ ॥
कोडीसएहि नवहि उ, सुपासनामा जिणो समुप्पण्णो । चंदप्पभो पभाए, पभासयंतो उ ते लोक्कं ॥७॥

१ एताः सप्तदशगाथाः प्रक्षिप्ताः हृश्यन्ते.

णउईए कोडीहिं, ससीउ सुविहीजिणो समुप्पणो । सुविहिजिणाओ नवहि उ कोडीहिं सीअलो जाओ
 सीअलजिणाउ भयवं, सिजंसो सागराण कोडीए । सागरसयऊणाए, वरिसेहिं तहा इमेहिं तु ॥१॥
 छवीसाए सहस्सेहिं, चैव छासट्ठी सयसहस्सेहिं । एतेहिं ऊणिआ खलु कोडीमग्गिळ्ळिआ होइ ॥१०॥
 चउपणा अयराणं, सिजंसाओ जिणो उ वसुपुज्जो । वसुपुज्जाओ विमलो, तीसहि अयरोहि उप्पणो ॥
 विमल जिणा उप्पणो नवहिं अयरोहिणंतइजिणोऽवि । चउसागरनामेहिं, अणंतईतो जिणो धम्मो ॥१२॥
 धम्मजिणाओ संती तिहि उ, तिचउभागपलिअऊणेहिं । अयरोहि समुप्पणो, पलिअद्धेणं तु कुंथुजिणो
 पलिअचउव्भाएणं, कोडिसहस्सूएण वासाणं । कुंथूओ अरनामो, कोडिसहस्सेण मल्लिजिणो ॥१४॥
 मल्लिजिणाओ मुणिसुव्वओय, चउपणवासलक्खेहिं । सुव्वयनामाओ नमी, लक्खेहिं छाहि उ उप्पणो ।
 पंचहिं लक्खेहिं तओ, अरिट्टेनेमी जिणो समुप्पणो । तेसीइसहस्सेहिं, सएहि अद्धट्टमेहिं च ॥१६॥
 नेमीओ पासजिणो, पासजिणाओ य होइ वीरजिणो । अट्टाइज्जसएहिं गएहिं चरमो समुप्पणो ॥१७॥
 गाथाः १६ स्पष्टाः, किन्तु सम्भवस्त्रिंशत्सागरलक्षैः, ततः सम्भवस्त्रिनवृषभास्त्रिनश्रेष्ठाव, 'सुहण्णो' शुभप्रज्ञः । अथ सुप्रमस्य

पद्मप्रभस्य नवभिः सागरकोटीशतैः शान्ति यावत्सागरा एव ज्ञेयाः । 'सुपासनामा जिणो' इति सुपार्श्वनाम्नस्तीर्थकरा-
चन्द्रप्रभो जिनः, 'कोडीमग्गिहिया' इति, एतैर्वैषरूना सागराकोटिर्मागिता प्ररूपिता स्यात्, इह चतुर्थपञ्चषष्टारकैर्मिलितैः
सागरकोटाकोटी स्यात्ततः पञ्चमषष्टारकयोः ४२ वर्षसहस्राः क्षिप्यन्ते तदा कोटाकोटी पूर्यते । ततः शीतलाच्छ्रेयांसांतरं
उक्तमानं स्यात् । यतः शीतलाच्छ्रेयांसस्य मुक्तिरियन्मानेन स्यात् । ततश्च शतसागरैः ६५ वर्षलक्षैश्चतुरशीतिवर्षसहस्रस्तुर्या-
रकान्तोऽभूत् । 'चउपण्णा' अतराणां सागराणां चतुःपञ्चाशतातिक्रान्तया वासुपूज्यः । धर्माच्छान्तिः त्रिभिः अतरै-
श्चतुर्भागीकृतपत्यत्रिभागोनैः, ततः पल्याद्धेन, 'पलि' पत्यचतुर्थभागेन वर्षकोटिसहस्रोनेन, मल्लिवर्षकोटिसहस्रेण ।
मल्लिगाथाः ३ व्यक्ताः । जिनान्तराणि लिख्यन्ते-श्री ऋषभात् ५० कोटिलक्षसागरैः अजितः २, अजितात् ३० कोटिलक्षसागरैः
सम्भवः ३, सम्भवात् १० कोटिलक्षसागरैरभिनन्दनः ४, अभिनन्दनात् ९ कोटिलक्षसागरैः सुमतिः ५, सुमतेर्नवतिकोटि-
सहस्रैः सागरैः पद्मप्रभः ६, पद्मप्रभान्नवकोटिसहस्रैः सागरैः सुपार्श्वः ७, सुपार्श्वान्नवकोटिशतसागरैश्चन्द्रप्रभः ८, चन्द्रप्रभान्न-
वतिकोटिसागरैः सुविधिः ९, सुविधेर्नवकोटिसागरैः शीतलः १०, शीतलात् १ सागरकोट्या सागरशतेन षट्षष्टिलक्षषड्विंशति-
वर्षसहस्रैश्च ऊनया श्रेयांसः ११, श्रेयांसात् ५४ सागरैर्वासुपूज्यः १२, वासुपूज्यात् ३० सागरैर्विमलः १३, विमलान्नवसा-
गरैरनन्तः १४, अनन्ताच्चतुःसागरैर्धर्मः १५, धर्मात्रिभिः सागरैः चतुर्भागीकृतपत्यस्य त्रिभिर्भागीरूनेः शान्तिः १६,
शान्तेः पल्याद्धेन कुन्धुः १७ । कुन्धोः कोटिसहस्रवर्षोपत्यचतुर्थभागेन अरः १८, । अरात् कोटिसहस्रवर्षमल्लिः १९, मल्लेः
५४ वर्षलक्षैर्मुनिसुव्रतः २०, मुनिसुव्रतात् षड्भिलक्षैर्नेमिः २१, नेमेः पञ्चवर्षलक्षैर्नेमिः २२, नेमेः सार्द्धसप्तशताधिकव्यत्यशी-

तिवर्षसहस्रेः पार्श्वः २३, पार्श्वत् सार्द्धद्विगतवर्षीरः २४ ॥ २-१७ ॥ अत्र प्रत्यन्तरे गाथानां व्यत्ययोऽपि दृश्यते । मूल-
पाठस्वेवं 'उस' 'संती' 'शुणि'

उसमे भरहो अजिए, सगरो मधवं सणकुमारो अ । धम्मस्स य संतिस्स य, जिणंतरे चक्कवट्टिदुगं ॥४१७॥
संती कुंथू अ अरो, अरहंता चेव चक्कवट्टी अ । अरमल्लीअंतरे उ, हवइ सुभूमो अ कोरव्वो ॥४१८॥
मुणिसुव्वए नमिमि अ, हुंति दुवे पउमनाभहरिसेणा । नमिनेमिसु जयनामो, अरिट्टपासंतरे बंभो ॥

नमिनेम्योरन्तरे जयः ॥ ४१७-१९ ॥ इहासंमोहार्थमाह—'वत्तीसं घरयाइं काउं तिरियायताहिं रेहाहिं । उट्टाययाहिं
काउं पंचघराइं तओ पढमे' ॥ १ ॥ तिर्यगायताभिः रेखाभिः ३२ गृहाणि कृत्वा ऊर्ध्वायताभिः पञ्चगृहाणि कृत्वा ततः
प्रथमायां पट्ठी 'पन्नरस जिणनिरन्तर सुण्णदुगंति जिणसुण्णतियगं च । दो जिण सुण्ण जिणिंदो सुण्णजिणो सुण्णदोणि जिणा'
॥ २ ॥ अथ द्वितीयायां 'दो चक्की सुण्ण तेरस पण चक्कि सुण्ण दो सुण्णा । चक्कि सुण्ण दु चक्की सुण्णं चक्की दु सुण्णं'
च' ॥ ३ ॥ तृतीयायां 'दस सुण्ण पंच केसव पण सुण्णं केसि सुण्ण केसी य । दो सुण्ण केसवोऽवि य सुण्णदुगं केसव ति सुण्णं'
॥ ४ ॥ ततः प्रमाणान्यायं चैषां पूर्वोक्तानि क्रमात्पङ्क्तिद्वये लेख्यानि । स्थापना 'पंच'

अहच्चक्रि
हरिचरीर-
मानायुः
स्थापना ॥

॥ ८३ ॥

७२	७२	०	०	०	वैश्वः
००१	७३	०	०	०	प्राङ्गुः
०००	७४	०	०	०	०
००००	७५	कुण्डः	०	०	शुभः
०००००	७६	०	०	०	०
००००००	७७	०	०	०	शुभः
०००००००	७८	०	०	०	०
००००००००	७९	०	०	०	०
०००००००००	८०	०	०	०	०
००००००००००	८१	०	०	०	०
०००००००००००	८२	०	०	०	०
००००००००००००	८३	०	०	०	०
०००००००००००००	८४	०	०	०	०
००००००००००००००	८५	०	०	०	०
०००००००००००००००	८६	०	०	०	०
००००००००००००००००	८७	०	०	०	०
०००००००००००००००००	८८	०	०	०	०
००००००००००००००००००	८९	०	०	०	०
०००००००००००००००००००	९०	०	०	०	०
०००००००००००००००००००००	९१	०	०	०	०
००००००००००००००००००००००	९२	०	०	०	०
०००००००००००००००००००००००	९३	०	०	०	०
००००००००००००००००००००००००	९४	०	०	०	०
०००००००००००००००००००००००००	९५	०	०	०	०
००००००००००००००००००००००००००	९६	०	०	०	०
०००००००००००००००००००००००००००	९७	०	०	०	०
००००००००००००००००००००००००००००	९८	०	०	०	०
०००००००००००००००००००००००००००००	९९	०	०	०	०
००००००००००००००००००००००००००००००	१००	०	०	०	०

पंचरहंते वंदंति, केसवा पंच आणुपुठ्वीए । सिजंस तिविद्वई, धम्मपुरिससीहपेरंता ॥ ४२० ॥

श्रेयासादीन् धर्मान्तान् ५ अर्हतस्त्रिष्टयादयः पुरुषसिंहान्ताः ५ केशवाः वन्दन्ते इत्येषां सम्यक्त्वज्ञप्त्यै ॥ ४२० ॥

‘अर’ ‘चक्रि’
श्रेयासादीन् धर्मान्तान् ५ अर्हतस्त्रिष्टयादयः पुरुषसिंहान्ताः ५ केशवाः वन्दन्ते इत्येषां सम्यक्त्वज्ञप्त्यै ॥ ४२० ॥

अरसहिअंतरे दुण्णिण, केसवा पुरिसपुंडरिअदत्ता । मुणिसुव्वयनमिअंतरि, नारायण कणहु नेमिमि ४२१

अरसहिअंतरे दुण्णिण, केसवा पुरिसपुंडरिअदत्ता । मुणिसुव्वयनमिअंतरि, नारायण कणहु नेमिमि ४२१

चक्रिदुगं हरिपणगं, पणगं चक्कीण केसवो चक्की । केसव चक्की केसव, दु चक्की केसी अ चक्की अ ॥४२२॥

अथ ह्यन्तराणि, ‘चक्रि केशी’ति प्राकृतत्वात् केशवः ॥ ४२२ ॥ ‘अह’

अह भणइ नरवरिंदो ताय ! इमीसित्तिआइ परिसाए । अण्णोऽवि कोऽवि होही, भरहे वासंसि तित्थयरो ? ॥

अस्यां इयत्यां, मूलभाष्यगाथा ॥ ४४ ॥ ‘तत्थ’

अस्यां इयत्यां, मूलभाष्यगाथा ॥ ४४ ॥ ‘तत्थ’
तरथ मरीईनामा, आइपरिठ्वायगो उसभनत्ता । सज्झायज्ञाणजुत्तो, एगंते ज्ञायइ महप्पा ॥४२३॥

तरथ मरीईनामा, आइपरिठ्वायगो उसभनत्ता । सज्झायज्ञाणजुत्तो, एगंते ज्ञायइ महप्पा ॥४२३॥

तं दाएइ जिणिंदो, एव नरिंदेण पुच्छिओ संतो । धम्मवरचक्कवट्ठी, अपच्छिमो वीरनामुत्ति ॥४२४॥

दृश्यति, एवं नरेन्द्रेण, अयं वीरनामा ॥ ४२४ ॥ ‘आइ’

आइगरु दुसाराणं, तिविदू नामेण पोअणाहिवई । पिअमित्तचक्कवट्टी, मूआइ विदेहवासंसि ॥४२५॥
आदिं करोतीति आदिकरः आद्य इत्यर्थः । पोतनपुराधिपस्त्रिष्टो हरिर्मावी, तथा ' मूयाए ' मूकायां पुर्या, विदेहवर्षे
प्रियमित्रचक्री भविता ॥ ४२५ ॥ ' तं व '

तं वयणं सोऊणं राया, अंचियतणूरुहसरीरो । अभिवंदिऊण पिअरं, मरीइमभिवंदओ जाइ ॥४२६॥
अञ्चितानि उच्छ्वसितानि तनूरुहाणि रोमाणि शरीरे यस्य सः, मरीचिमभिवन्दष्ये इति मरीच्यभिवन्दकः ॥४२६॥ ' सोवि '
सो विणएण उवगओ, काऊण पयाहिणं च तिकुत्तो । वंदइ अभित्थुणंतो, इमाहि महराहि वग्गूहिं ॥

त्रिकृतवः, ' वग्गूहिं ' वाग्भिः अभिष्टुवन् ॥ ४२७ ॥ ' लाहा '

लाहा हु ते सुलद्धा, जंसि तुमं धम्मचक्कवट्टीणं । होहिसि दुसचउदसमो, अपच्छिमो वीरनामुत्ति ॥४२८॥
दुरेवार्थे तव लाभा अभ्युदयाप्तयः सुलब्धा एव । यस्मात्त्वं धर्मचक्रवर्तिनां दशचतुर्दशशतुर्विंशतितमः ॥ ४२८ ॥
' आइगरु ' (४२५) पूर्ववत् ज्ञेया ' णावि '

णावि अ पारिव्वज्जं, वंदामि अहं इमं व ते जम्मं । जं होहिसि तित्थयरो, अपच्छिमो तेण वंदामि ॥४२९॥
ते इदं जन्म मत्पुत्रं मरीचिमिति न वन्दे ॥ ४२९ ॥ ' एव '

एवणहं थोउणं, काउण पयाहिणं च तिवखुत्तो । आपुच्छिउण पिअरं, विणीअणगरिं अह पविट्ठो ॥४३०॥

ण्हं पादपूर्णे, आपृच्छय पितरं ॥ ४३० ॥ ' तव '

तवयणं सोउणं, तिवइं आप्फोडिउण तिवखुत्तो । अबमहिअजायहरिसो, तत्थ मरीई इमं भणइ ॥४३१॥

कराम्यां गात्रवन्धस्त्रिपदी तां मल्लवदास्फोद्य, अम्यधिकं जातहर्षः ॥ ४३१ ॥ ' जह '

जइ वासुदेवु पढमो, मूआइ विदेहि चक्कवट्ठित्तं । चरमो तित्थयराणं, होउं अलं इत्तिअं मज्झ ॥४३२॥

अहो ! एतावन्मे भवत्वलं अन्येन ॥ ४३२ ॥ ' अह '

अहयं च दसाराणं, पिआ य मे चक्कवट्ठिवंसस्स । अज्जो तित्थयराणं, अहो कुलं उत्तमं मज्झ ॥४३३॥

अहं दशाराणां आद्यः, पिता मे चक्रिन्वशस्याद्यः, आर्यकः पितामहस्तीर्थकराणां आद्यः, गतं पृच्छाद्वारं १ ॥ ४३३ ॥

अथ निर्वाणद्वारं २ ' अह '

अह भगवं भवमहणो, पुवाणमणूणं सयसहस्सं । अणुपुवि विहरिउणं, पत्तो अट्टावयं सेलं ॥४३४॥

भवमथनः श्रामण्ये विहृत्य ॥ ४३४ ॥ ' अट्टा '

अट्टावयंमि सेले, चउदसभत्तेण सो महरिसीणं । दसहि सहस्सेहि, समं निवाणमणुत्तरं पत्तो ॥४३५॥

चतुर्दशभक्तेनेति पडुपत्रसैर्महर्षीणां दशसहस्रैः समं कृतानशनः माघवदि १३ अभिजिद्धे पर्यङ्कस्थः पूर्वाण्डेऽनुत्तरं सर्वोत्तमं निर्वाणं सिद्धिपदं प्राप्तः भरतोऽप्यर्हन्निर्वाणं श्रुत्वा दुःखितः पद्मगामेवाष्टापदं ययौ ॥ ४३५ ॥ गतं द्वारं २ अथाग्निकुण्डादीनि द्वाराणि ' निव्या '

निर्वाणं चिद्गागिर्ह, जिणस्स इक्खाग सेसयाणं च । सकहो थूम जिणहरे, जार्यग तेणाहिअगिगंत्ति ॥ थूमसय भाउगाणं, चउवीसं चैव जिणहरे कासी । सबजिणाणं पडिमा, वणणपसाणेहिं निअएहिं ॥ ४५ ॥

निर्वाणं गतेऽर्हति देवा अष्टापदे प्राच्यां वृत्तां प्रभोरपाच्यां त्र्यस्तां इक्ष्वाकूणां प्रतीच्यां चतुरस्थां शेषाणां चित्तकाकृतिं चिताया आकारं चक्रुः । अग्निकुमारा आस्येनाग्निं चिक्षिपुस्ततोऽग्निमुखा वै देवा इत्याख्या । वायुकुमारैवतिनाऽग्निज्वर्वालितः मांसरक्तयोर्दग्धयोर्मघदेवैः क्षीराम्मसा चिता निर्वापिताः । शक्रोऽर्हतो दक्षिणां ' सक्थां ' दाढां ईशानो वामां, चमरोऽधस्तनां दक्षिणां बलित्रीमां, शेषाः सुराः शेषाण्यङ्गोपाङ्गानि, नृपाद्या भस्म जगुः । लोकास्तु तद्भस्मना पौण्ड्रकाणि चक्रुः । तत्र सुरा अर्हद्गणभृत्साधुस्तूपान् चक्रुः । इन्द्राः स्वस्वधिमानस्थसुधर्मासभायां माणवकचैत्यस्तम्भे वज्रमयगोलवृत्तसमुद्गकेषु जिनसक्था अक्षिपन् मा कश्चिदाक्रमणं करोत्विति भरतस्तत्र स्तूपान् जिनगृहं च वर्द्धकिरत्नेनाकास्यत् । श्राद्धेषु दाढादि याचमानेषु देवैरहो कीदृशा याचका इति याचकशब्दाख्याः, श्राद्धैरग्निः स्वगृहे आनीय स्थापितस्तेनाहिताग्नयो जाताः । प्रभोश्चिताकुण्डाग्निर्द्वयोः सङ्गमेत्, इक्ष्वाकूणां तु साधुकुण्डे साधूनां नान्यत्र । चक्री वर्द्धकीरत्नेन स्तूपान्, त्रिकोशो-

च्छिन्नं योजनायामं जिनगृहं त्रैताह्यसिद्धायतनतुल्यमयीकरत्, दण्डरत्नेनाष्टापदं सर्वत्र छित्वा योजने योजने पदं च । मगरसुतैस्तु वंगानुरागादण्डरत्नमानां परिखां कृत्वा गङ्गाऽऽनीता । इहाऽष्टापदस्य तत्रैत्यस्य च योजनानि भरतस्याङ्गुलेन निष्पन्नानि घटन्ते इति वृद्धाः 'आयंगुलेण वत्थुं' इति वचनात् ॥ ४३६ ॥ अथ भाष्यं 'धूम' एकं प्रभोः ९९ आतृणां चेति स्तूपगतं तथा चतुर्विंशतिः चैव सर्वजिनप्रतिमा जीवाभिगमोक्तपरिवारादिस्वरूपाः, तथा ९९ आतृप्रतिमाः स्वस्य प्रतिमां च तत्पर्युपासिकां जिनगृहेऽकार्षीत् ॥ ४५ ॥ उक्तं कुण्डस्तूपजिनगृहद्वारत्रयं, एवं द्वा० ५, कपिलवक्तव्यतां प्राचू-
र्यान् त्यक्त्वा भरतदीक्षामाह 'आयं'

आयंसंघरपवेसो, भरहे पडणं च अंगुलीअस्स । सेसाणं उम्मुअणं, संवेगो नाण दिक्खा य ॥४३७॥

अर्हन्निवृत्तेः ५ लक्षपूर्वेष्वतीतेषु भरतस्यादर्शगृहप्रवेशः, तत्राङ्गुलीयकस्य पतनं जातं । ततोऽङ्गुलीं निःशोभां वीक्ष्य शोभाभरणानां उन्मोचनं, ततः संवेगस्ततो ज्ञानं, लोचः, सूर्या रजोहरणपतद्रहदानं, दशराजसहस्रैः सह दीक्षा, ततः शक्रेण नतः पूर्वलक्षं पर्यायः, पट्टे आदित्ययशाः शक्रेणाभिपिक्त एवं यावत् ८ नृपाः ॥ ४३७ ॥ उक्तं भरतदीक्षाद्वा० ६, अथ कपिलोत्प-
त्तिद्वा० ६ 'पुच्छं'

पुच्छंताण कहेइ, उवट्टिए देइ साहुणो सीसे । गेलन्नि अपडिअरणं, कविला इत्थंपि इहयंपि ॥४३८॥

प्रभो निवृत्ते साधुभिः सह भ्राम्यन् मरीचिः पृच्छतां जनानामर्हद्धर्मं कथयति । दीक्षार्थमुपस्थितान् शिष्यान् साधुभ्यो

दत्ते । तस्य च ग्लानत्वेऽसंयतत्वात्साधूनां अप्रतिजागरणं । ततः सप्रतिजागरकार्थ्यन्यदा कपिलराजपुत्रेण धर्मः पृष्टः साधुधर्मं वदन् किं त्वयैष न क्रियते इति तेनोक्तः पापोऽहं ' इदिष्ट ' त्याद्युक्त्वा स्वं निनिन्द । कपिलेन चार्हद्धर्माऽरुचिना किं त्वन्मते नास्त्येव धर्म इत्युक्ते मरीचिनोचे कपिल ! ' इत्थं पि इहयं पि ' चि । अपिरेवार्थे । अत्रैव साधुमार्गे धर्मोऽस्ति अल्पस्त्विहापीति उक्त्वा स दीक्षितः ॥ ४३८ ॥ ' दुब्भा '

दुब्भासिएण इक्केण, मरीई दुक्कसायरं पत्तो । भमिओ कोडाकोडिं, सागरसरिनामधेजाणं ॥ ४३९ ॥

एकेन दुर्भाषितेन मरीचिर्दुःखसागरं प्राप्तः सन् सागरसदृशनामधेयानां सागरोपमानां कोटाकोटिं भ्रान्तः ॥४३९॥ ' तम्मू ' तम्मूलं संसारो, नीअगोत्तं च कासि तिवइंमि । अपडिक्कंतो बंभे, कविलो अंतद्धिओ कहए ॥४४०॥

तन्मूलं दुर्भाषितमूलः संसारोऽभूत् । त्रिपथां नीचैर्गोत्रमकार्षीत् । दुर्भाषिताद्वर्वाच्चाप्रतिक्रान्तो मरीचिर्ब्रह्मलोकं गत्वा कपिलोप्यासुरिसुख्यशिल्प्यान् कृत्वा भूताचारमात्रं प्रदश्य ब्रह्मलोकं गतः शिष्येभ्यः खेऽन्तर्हितोऽदृष्टः पञ्चविंशतितत्त्वानि ऊचै अतः साह्यचमतमभूत् ॥ ४४० ॥ उक्तं कपिलद्वा० ७ । अथ श्रीवीरवृतीयभवाद्याह ' इक्खा '

इक्खागेसु मरीई, चउरासीई अ बंभलोगंमि । कोसिउ कुल्लागंमी (गेसुं) असीइमाउं च संसारे ॥४४१॥

मरीचिरिक्ष्वाकुषु ८४ पूर्वलक्षायुरभूत् । ततो ब्रह्मलोकं कल्पे देवलोकं गत्वा ततः कोल्लागसंनिवेशे कौशिकी विप्रः ८० पूर्वलक्षायुः । ततश्चतुर्गतिसंसारे बहुकालमाटत् ॥ ४४१ ॥ ' धूणा '

श्रूणाद् पूसमित्तो, आळं वावत्तरिं च सोहस्मे । चेइअ अगिज्जोओ चोवट्ठीसाणकप्पंमि ॥ ४४२ ॥
 स्थूणाणुर्यां पुण्यमित्तो द्विजः ७२ पूर्वलक्षायुः, स परित्राद् भूत्वा सौधर्मं सुरः, चैत्यसंनिवेशेऽग्निद्योतो विप्रः ६४ पूर्वल-
 क्षायुः परित्राद् भूत्वा ईशाने देवः ॥ ४४२ ॥ ' मंद '

मंदरे अगिभूई, छप्पणा उ सणंकुमारंमि । सेअवि भारद्वाओ, चोआलीसं च माहिंदे ॥ ४४३ ॥
 एतं मंदरे संनिवेशेऽग्निभूतिविप्रः ५६ पूर्वलक्षायुः परित्राद् भूत्वा सनत्कुमारो देवः, श्वेतव्यां पुर्यां भारद्वाजो विप्रः ४४
 पूर्वलक्षायुः परित्राद् भूत्वा माहेन्द्रे देवः ॥ ४४३ ॥ ' संस '

संसरिअ थावरो, रायगिहे चउतीस वंभलोगंमि । छस्सुवि पारिव्जं, भमिओ तत्तो अ संसारे ॥४४४॥
 बहुकालं संसृत्य भवान् भ्रान्त्वा राजगृहे स्थावरो विप्रः ३४ पूर्वलक्षायुः परित्राद् भूत्वा ब्रह्मलोके देवोऽस्येत्थं पद्स्वपि
 चारामु पारित्राज्यमभूत्ततः संसारेऽभ्रमत् ॥ ४४४ ॥ ' राय '

रायगिह विस्सनंदी, विसाहभूई अ तस्स जुवराया । जुवरणो विस्सभूई, विसाहनंदी अ इअरस्स ॥४४५॥
 राजगृहे विधनन्दिः राद् विशाखाभूर्तिर्युवराजः, युवराजस्य धारिण्यां विश्वभूतिः सुतः । इतरस्य विश्वनन्देस्तु विशाखा-
 नन्दी सुतः । ४४५ ॥ ' राय '

रायगिह विस्सभूई, विसाहभूइसुओ खत्तिए कोडी । वाससहस्सं दिखा, संभूअजइस्स पासंमि ॥४४६॥

दत्ते । तस्य च ग्लानत्वेऽस्यतत्वात्साधूनां अप्रतिजागरणं । ततः सप्रतिजागरकार्थ्यन्यदा कपिलराजपुत्रेण धर्मः पृष्टः साधुधर्मं वदन् किं त्वयैष न क्रियते इति तेनोक्तः पापोऽहं ' इदिष्ट ' त्याद्युक्त्वा स्वं निनिन्द । कपिलेन चार्हद्वर्माऽरुचिना किं त्वन्मते नास्त्येव धर्म इत्युक्ते मरीचिनोचे कपिल ! ' इत्थं पि इहयं पि ' त्ति । अपिरेवार्थे । अत्रैव साधुमार्गे धर्मोऽस्ति अल्पस्त्विहापीति उक्त्वा स दीक्षितः ॥ ४३८ ॥ ' दुब्भा '

दुब्भासिष्ण इक्केण, मरीई दुक्कसायरं पत्तो । भमिओ कोडाकोडिं, सागरसरिनामधेज्जाणं ॥ ४३९ ॥
एकेन दुर्भाषितेन मरीचिर्दुःखसागरं प्राप्तः सन् सागरसङ्गनामधेयानां सागरोपमानां कोटाकोटिं भ्रान्तः ॥ ४३९ ॥ ' तम्मू ' तम्मूलं संसारो, नीअगोत्तं च कासि तिवइंमि । अपडिक्कतो बंभे, कविलो अंतच्छिओ कहए ॥ ४४० ॥

तन्मूलं दुर्भाषितमूलः संसारोऽभूत् । त्रिषदां नीचैर्गोत्रमकार्षीत् । दुर्भाषिताद्दर्वाचाप्रतिक्रान्तो मरीचिर्ब्रह्मलोकेऽगात् । कपिलोप्यासुरिमुख्यशिष्यान् कृत्वा भूताचारमात्रं प्रदर्श्य ब्रह्मलोकं गतः शिष्येभ्यः खेऽन्तर्हितोऽदृष्टः पञ्चविंशतितत्त्वानि ऊचे अतः साङ्ख्यमतमभूत् ॥ ४४० ॥ उक्तं कपिलद्वा० ७ । अथ श्रीवीररुतीयभवाद्याह ' इक्खा '

इक्खागेसु मरीई, चउरासीई अ बंभलोगंमि । कोसिउ कुह्हागंमी (गेसुं) असीइमाउं च संसारे ॥ ४४१ ॥

मरीचिरिक्ष्वाकुषु ८४ पूर्वलक्षायुरभूत् । ततो ब्रह्मलोके कल्पे देवलोकैऽगात्ततः कोह्हागसंनिवेशे कौशिको विप्रः ८० पूर्वलक्षायुः । ततश्चतुर्गतिसंसारे बहुकालमाटत् ॥ ४४१ ॥ ' धूणा '

पवञ्ज पुट्टिले सयसहस्स सब्बत्थ मासभत्तेणं । पुप्फुत्तरि उववण्णो, तओ चुओ माहणकुलंमि ॥४५१॥
 'सब्व' नित्यं मासोपवासेभ्योऽनुपारणेन तत्र अष्टादशशतत्रिंशदधिकदिननिष्पन्न-
 प्रोष्ठिलाचार्यान्ते प्रव्रज्या वर्षलक्षं । 'सब्व' नित्यं मासोपवासेभ्योऽनुपारणेन तत्र अष्टादशशतत्रिंशदधिकदिननिष्पन्न-
 पञ्चमर्षात्मक्युगत्रये वर्षलक्षे ३६६०००० दिनैः पारणादिनसहितमासतपसामियं सङ्ख्या ' एकारसयसहस्सा असीयसहस्सा
 य छसयपणयाला । मामखमणानंदणभवंमि वीरस्स पंचदिणा ' । १ । ११८०६४५ दिन ५ । अन्ये तु ३६० दिननिष्पन्न
 वर्षलक्षं भुवन्ते । तथा पारणकसहितमासतपसामियं सङ्ख्या सम्भाव्यते ११६१२९० । मासानशनेन ' पुप्फु ' प्राणते पुष्पोत्तरा-
 वतंसंके विमाने २२ सागरायुः । ॥ ४५१ ॥ नन्दर्षिणा तु २० स्थानैस्तीर्थकृत्कर्म ब्रह्मं । तत आह ' अरि '

अरिहंतसिद्धपत्रयण०४५२।दंसण०४५३।अप्पुव्व०४५४।पुरिमेण०४५५।तं च कहां।४५६।नियमा०४५७
 एता ऋषभदेवाधिकारे व्याख्यातत्वाच्च विविच्यन्ते
 गायः ६ प्राग्वत् । श्रीवीरस्य भवाः स्पष्टा लिख्यन्ते । नयसारः १, सौधर्मः २, मरीचिः ३, ब्रह्मलोकः ४, कौशिकः
 ५, संसारः पुष्पमित्रः ६, सौधर्मः ७, अग्निद्योतः ८, ईशानः ९, अग्निभूतिः १०, सनत्कुमारः ११, भारद्वाजः १२, माहेन्द्रः
 १३, संसारः स्थावरः १४ ब्रह्मलोकः १५, संसारः विश्वभूतिः १६, महाशुक्रः १७, त्रिष्टुभः १८, सप्तमभूः १९, सिंहः २०,
 नरकः २१, पञ्चेन्द्रियतिर्यग्मनुष्यः प्रियमित्रः २२, महाशुक्रः २३, नन्दनः २४, प्राणतः २५, देवानन्दाकुक्षि २६,
 त्रिग्रालाकुक्षि २७, शेषा अस्पष्टयोक्ता भवा अन्तर्न गण्याः संसारशब्देनैकेन्द्रियविकलेन्द्रियत्वात्तिरेच ज्ञेया । न च वाच्यं

तत्र मरीचिजीवो राजगृहे विशाखाभृतिद्युवराट्सुतो विश्वभृतिः क्षत्रियोऽभृत्-कोटिः पर्यायुः, तस्य ' वास० ' सम्भूतयतेः
॥ ४४६ ॥ ' गोत्ता '

गोत्तासिउ महुराए, सनिआणो मासिएण भत्तेणं । सहसुक्के उववणो, तओ चुओ पोअणपुरंसि ॥४४७॥

मासपारणे मथुरायां प्रविष्टो गोत्रासितः पातितो जनैर्हसितस्तां गां गृङ्गाभ्यां धृत्वा सुव्याहल्यामितबलो भवेयमिति
निदानं चक्रे ॥ ४४७ ॥ ' पुत्तो '

पुत्तो पयावइस्सा, मिआवइदेविकुच्चिसंभूओ । नामेण तिविट्ठत्ती, आइ आसी दसाराणं ॥४४८॥

पृष्ठे करण्डत्रयभावस्त्रिष्टुष्टिः, आदिः आद्यः ॥ ४४७ ॥ ' चुल '
चूलसीईमप्पइट्ठे, सीहो नरएसु तिरियमणुएसु । पिआमित्त चक्कवट्ठी, मूआइ विदेहि चुलसीई ॥४४९॥

८४ वर्षलक्षायुः स सप्तमभुव्यप्रतिष्ठाने नरकेऽगात् । ततः सिंहः ततो नरकेषु नरकावासं क्रियतो भवान् पञ्चेन्द्रियतिर्य-
ग्नृषृत्पथ ' पि० ' ८४ पूर्वलक्षायुः ॥ ४४९ ॥ ' पुत्तो '
पुत्तो धणंजयस्सा, पुट्टिल परिआउ कोडि सबट्ठे । णंदण छत्तगाए, पणवीसाउं सयसहस्सा ॥४५०॥

स चक्री धनञ्जयधारिण्याः पुत्रः प्रोष्ठिलाचार्येण दीक्षितः पर्यायो वर्षकोटिः । ततो महाशुक्रे सर्वार्थविमाने देवः ।
ततश्छत्रकापुर्यां जितशत्रुभद्रादेव्योः सुतो नन्दनो नाम राट् पञ्चविंशतिवर्षलक्षायुः ॥ ४५० ॥ ' पव '

संहर्तुं अन्यकुक्षौ सद्रुमपितुं जिनं, कालः प्रस्तावः, 'जे' पूर्वैः ॥ ४८ ॥ 'अर' 'उग्ग'
 अरहंत चक्रवर्ती, बलदेवा चैव वासुदेवा य । एए उत्तम पुरिसा, न दु तुच्छकुलेसु जायंति ॥ ४९ ॥
 उग्गकुलभोगखत्तिअकुलेसु, इक्खागनायकोरवे । हरिवंसे अ विसाले, आयंति तहिं पुरिससीहा ॥ ५० ॥
 इक्खाकुले ज्ञातानां क्षत्रियराजभेदानां कुले 'कोरवे' कुरुक्षत्रियवंशे तत्र आयान्ति ॥ ४९-५० ॥ 'अह'
 अह भणइ णेगमेसिं, देविंदो एस इत्थ तित्थयरो । लोयुत्तमो महप्पा, उववणो माहणकुलंमि ॥ ५१ ॥
 हरिर्निगमेपिणं ॥ ५१ ॥ 'खत्ति' 'वाहं'
 खत्तिअकुंडगामे, सिद्धत्थो नाम खत्तिओ अत्थि । सिद्धत्थमारिआए, साहर तिसलाइ कुच्छिसि ॥ ५२ ॥
 वाढंति भाणिकुणं, वासारत्तस्स पंचमे पक्खे । साहरइ पुव्वरत्ते, हत्थुत्तर तेरसी दिवसे ॥ ५३ ॥
 वाहं अत्यर्थं कुंयं इति भणित्वा वर्षारात्रस्य वर्षाकालस्य पञ्चमे पक्षे आसौ वदि १३ पूर्वरात्रे आद्ययामद्वयान्तः हस्त
 उत्तरो यामां ता उत्तरफल्गुन्यस्तासु गर्भान्तरं सङ्क्रमयति ॥ ५२-५३ ॥ 'गय' 'एए'
 गयगाहा० ॥ ५४ ॥
 एए चोद्वससुमिणे, पासइ सा माहणी पडिनिअत्ते । जं रयणी अवहरिओ कुच्छीओ महायसो वीरो ॥ ५५ ॥

देवानन्दाकुक्षिस्थितिः कथं भवत्वेन गण्यते समवायांगे उक्तत्वात् । ' माह '
माहणकुंडगामे, कोडालसयुत्तमाहणो अस्थि । तस्स घरे उववणो, देवाणंदाइ कुच्छिसि ॥ ४५८ ॥

ऋयभदत्ताहः सोमिलाहो । ' तस्स० ' आपाढसुदि ६ निशीथे उत्तरफाल्युन्यां ॥ ४५८ ॥ अथ श्रीवीरसम्बन्धिवाच्य-
द्वारगाथा ' सुमि '
सुमिर्णमवहारं ऽभिगहं जम्मणंमभिसेअं बुद्धिं सरणं च । भेसर्णं विवाहं वंच्चे दाणे संबोहं निक्कमणे

स्वप्नाः १, अपहारः २, प्रभोरभिग्रहः ३, जन्म ४, अभियेकः ५, वृद्धिः ६, जातिस्मरणं ७, भीषणं इति प्रभोर्भयोत्पा-
दनं ८, विवाहः ९, अपत्यः १०, दानं ११, सम्बोधः १२, निःक्रमणं १३, एतानि वाच्यानि ॥ ४५९ ॥ भाष्यं ' गय '
गयं वसहं सीहं अभिसेअं दामं ससिं दिणयंरं झयं कुम्भांपउमसरं सागरं विमाणभवणं रयणुच्चयं सिहिं चै ।

अभियेकः श्रियो दिग्गजकृतः, पद्ममण्डितं सरः, विमानं च तद्भवनं च विमानभवनं वैमानिकदेववासः । तथा ऊर्ध्वलोकाग-
ताऽर्हन्माता विमानं, अधोलोकागताऽर्हन्माता तु भवनमिति वृद्धाः ॥ ४६ ॥ ' एए '
एए चउदश सुमिणे, पासइ सा माहणी सुहपसुत्ता । जं रयणिं उववणो, कुच्छिसि महायसो वीरो ॥

सुखप्रसुप्ता । ' जं रय० ' यस्यां रजन्यां महायशा वीरः ॥ ४७ ॥ उक्तं स्वप्नद्वारं १ अथापहारः ' अह '
अह दिवसे वासीई वसइ ताहि माहणीइ कुच्छिसि । चितइ सोहम्मवई, साहरिउं जे जिणं कालो ॥ ४८ ॥

अह चित्तसुद्धपक्वस्स, तेरसीपुव्वरत्तकालंमि । हत्थुत्तराहिं जाओ, कुण्डगामे महावीरो ॥ ६१ ॥
 आभरणरयणवासं, बुद्धं तित्थंकरंमि जायंमि । सक्को अ देवराया, उवागओ आगया निहओ ॥ ६२ ॥
 आभरणानां रत्नानां वर्षावत् वर्षो देवैर्दृष्टः, शक्र इन्द्रो जन्मस्थाने आयातः शेषा मेरुं आगता, निधयः पद्माद्या गृहे

आभरणानां रत्नानां वर्षावत् वर्षो देवैर्दृष्टः, शक्र इन्द्रो जन्मस्थाने आयातः शेषा मेरुं आगता, निधयः पद्माद्या गृहे
 ॥ ६१-६२ ॥ 'तुट्टा'

तुट्टाओ देवीओ, देवा आणंदिआ सपरिसागा । भयवंमि वद्धमाणे, तेलुक्कसुहावहे जाए ॥ ६३ ॥
 तर्पदः, त्रिलोकस्य सुस्वापके सुप्रकरे जाते ॥ ६३ ॥ द्वा. ४ 'भव' 'देवे'
 भवणवइवाणमंतर-जोइसवासी विमाणवासी अ । सविट्ठीइ सपरिसा, चउविहा आगया देवा ॥ ६४ ॥
 देवेहिं संपरिबुडो, देविंदो गिण्हिऊण तित्थयरं । नेऊण मंदरगिरिं, अभिसेअं तत्थ कासीअ ॥ ६५ ॥

देवेन्द्रः ऋषुष्टेन गृहीत्वा मेरुगिरिं नीत्वा ॥ ६४-६५ ॥ 'काळ'
 काऊण य अभिसेअं, देविंदो देवदाणवेहि समं । जणणीइ समप्पित्ता, जम्मणमहिमं च कासीअ ॥ ६६ ॥

प्रभुं मात्रेऽर्पयित्वा जन्ममहिमां चक्र स्वर्गे नन्दीश्वरे च ॥ ६६ ॥ 'खोमं'
 खोमं कुंडलजुअलं, सिरिदामं चैव देइ सक्को से । मणिकणगरयणवासं, उवच्छुभे जंभगा देवा ॥ ६७ ॥

प्रतिनिवृत्तान् कुक्षेरपहतः ॥ ५५ ॥ ' गय ' ' एए ' ,

गय गाहा० ॥ ५६ ॥

एए चोद्दससुमिणे, पासइ सा तिसलया सुहपसुत्ता । जं रथणिं साहरिओ कुच्छिसि महायसो वीरो ५७

द्वा० ३ ' तिहि ' ,

तिहि नाणेहि समगो देवी तिसलाइ सो अ कुच्छिसि । अह वसइ सपिणगबभो, छम्मासे अछ्मासं च ॥ ५८

संज्ञी चासौ गर्भश्च, गर्भः सर्वः संज्ञेय स्यात्तथापि दृष्टिवादोपदेशसंज्ञिज्ञप्त्यै संज्ञिशब्दः । तत्र षण्मासान् मासाद्धं च वसति तदा कालेऽर्हन् ॥ ५८ ॥ ' अह ' ,

अह सत्तमंमि मासे गबभत्थो चवऽभिगहं गिणहे । नाहं समणो होहं, अम्मापिअरंमि जीवन्ते ॥ ५९ ॥

गर्भवासादारभ्य सप्तमे मासे मातृपित्रोर्जीवतोरहं श्रमणो न भवेयम् । अर्हता स्वान्यलाभौ ज्ञात्वैवं अभिगृहीतं परमन्यैः स्वान्याविज्ञैरभिगृहीतमेवं न युक्तं ॥ ५९ ॥ द्वा० ३ ' दोण्हं ' ,

दोण्हं वरमाहिलाणं, गबभे वसिऊण गबभसुकुमालो । नवमासे पडिपुण्णे, सत्तय दिवसे समइरेणे ॥ ६० ॥

गर्भे सुकुमारः प्रायोऽप्राप्तुः खत्वात् ॥ ६० ॥ ' अह ' ' आभ ' ,

तं वयणं सोऽङ्गं, अह एषु सुरो असदहंतो उ । एइ जिणसण्णिगासं, तुरिअं सो भेसणट्ठाए ॥७४॥

अथइथानोऽभूत् । स जिनस्य संनिकाशं पार्श्वं एति त्वरितं भीषणाय ॥ ७४ ॥ ' सप्यं '

सप्यं च तरुवरंसी काउं तिंदूसएण डिंभं च । पिट्ठी सुट्ठीइ हओ, वांदिअ वीरं पडिनिअत्तो ॥७५॥

तदाऽहं चालः सह वृक्षक्रीडया स्मते । यस्तरुं शीघ्रं स्पृशेत् स बालान् बाहयेदिति । सुरः सप्यं कृत्वा तरुमूलेऽस्थात् । अर्न्ता चाहिः शिसः । अथाहंन् तींद्रुसकेन क्रीडाभेदेन क्रीडन् डिम्भं डिम्भरूपं सुरं जित्वा आरूढः । स च पिशाचरूपेण चंद्रमानोऽर्हता ' पिट्ठी ' प्रष्टुं मुष्ट्या हतः ॥ ७५ ॥ द्वा. ८ प्रसङ्गादाह ' अह '

अह तं अम्मापिअरो, जाणित्ता अहिअअट्टुवासंतु । कयकोउअलंकारं, लेहायरिअस्स उवणिंति ॥७६॥

सौतुकानि रथादीनि, लेहाचार्याय पण्डिताय उपनयतः ॥ ७६ ॥ ' सक्को '

सक्को अ तस्समक्खं, भगवंतं आसणे निवेसित्ता । सदस्स लक्खणं पुच्छे, वागरणं अवयवा इंदं ॥७७॥

आपनकम्पादायातः शक्रः पण्डितस्य समक्षं वृक्षादे(शब्दादे)लक्षणं व्युत्पत्तिमपृच्छत् । प्रभुश्चाख्यत्तदवयवैभ्य ऐन्द्रं व्याकरणमभूत् ॥ ७७ ॥ अथ विवाह द्वा० ' उम्भु ' ' तिहि '

उम्भुक्खवालभावो, कमेण अह जोवणं अणुप्पत्तो । भोगसमत्थं णाउं, अम्मापिअरो उ वीरस्स ॥७८॥

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥
॥ ९० ॥

क्षौमं देववह्नं श्रीदामरत्नेनखचितं, मणयश्चन्द्रकान्ताद्याः, रत्नानि कर्कतनादीनि तेषां वर्षं वृष्टिं । 'उवच्छुभे' उपाक्षिपन्
जृम्भका व्यंतराः ॥ ६७ ॥ ' वेस '

वेसमणवयणसंचोइआ, उ ते तिरिअजंभगा देवा । कोडिगसो हिरणं, रयणाणि अ तत्थ उवणिंति ६८
तिर्यग्लोके निवासिनो जृम्भकाः कोट्यग्रशः कोटिग्रमाणतः हिरण्यमघटितं उपनयन्ति ॥ ६८ ॥ द्वा. ५ ' अह '

अह वड्डइ सो भयवं, दिअलोअचुओ अणोवमसिरीओ । दासीदामपरिवुडो, परिकिणो पीढमद्देहिं ६९ ॥
पीठं मर्दयित्वा ये आसन्वा उपविशन्ति तैः पीठमर्दमहानृपसुतैः परिकीर्णो वृत्तः ॥ ६९ ॥ ' असि ' जाई '

असिअसिरओ सुनयणो० ॥ ७० ॥ जाईसरा अ भयवं०
॥७१॥

ऋपभदेवस्याधिकारे इव दृष्टव्यम्

उक्तं जातिस्मरण द्वा. ७ । अथ भीषण द्वा. ८ । ' अह '
अह ऊणअट्टुवासस्स, भगवओ सुरवराण मज्झंमि । संतगुणुक्कित्तणयं, करेइ सक्को सुहम्माए ॥७२॥
सतां गुणानामुत्कीर्त्तनं ॥ ७२ ॥ ' वालो० '

बालो अवालभावो, अबालपरक्कमो महावीरो । न हु सक्कइ भेसेउं, अमरेहिं सइंदएहिंपि ॥७३॥
न शक्यो भीपयितुं ॥ ७३ ॥ ' तं व '

वृद्धिजा-
तिस्मर-
णभीषण-
द्वाराणि ।

॥ ९० ॥

तिष्णेत्र य० ॥ ८५ ॥ सारस्सयमाइच्चा० ॥ ८६ ॥ एए देवनिकाया० ॥ ८७ ॥

ऋषभचरिते आदौ मन्त्रोधस्ततो दानं । अत्र तु व्यत्ययस्ततो द्वेषापि घटते बहुलपवाच्यत्वाद् वेति । श्रुतज्ञाः प्रमाणं । ' एवं '

एवं अभिथुवंतो बुद्धो बुद्धारविंदसरिसमुहो । लोगंतिगदेवेहिं कुंडगामे महावीरो ॥ ८८ ॥

लोकान्तिकैः एवमिति ' जय जय नन्दे ' त्यादिनाऽभिष्टूयमानो महावीरो बुद्धः सम्बुद्धः, बुद्धारविन्दं विकाशिकमलं तत्सदृशमुखोऽभूत् गतं मन्त्रोधद्वा० १२ ॥ ८८ ॥ ' मण '

मणपरिणामो अ कओ, अभिनिक्खमणंमि जिणवरिंदेण । देवेहिं य देवीहिं य समंतओ उच्छयं गयणं ॥ ८९ ॥

यावद्दहतोऽभिनिक्क्रमणे दीक्षार्थं मनःपरिणामः कृतस्तावद्देवैः ' उच्छयं ' व्याप्तं गगनं ॥ ८९ ॥ ' भव '

भवणवइवाणमंतर जोइसवासी विमाणवासी अ । धरणियले गयणयले, विज्जुज्जोओ कओ खिप्पं ॥ ९० ॥

भवनपत्यादयो ये तैरागच्छद्धिर्धरणीतले विद्युतमिवोद्योतः कृतः क्षिप्रं ॥ ९० ॥ ' जाव '

जात्र य कुंडगामो, जाव य देवाण भवणआवासा । देवेहिं य देवीहिं य, अवरिहिअं संचरंतेहिं ॥ ९१ ॥

भवना वासा भवनान्येव आवासा भवनावासा तावद्देवैः देवीभिः सञ्चरन्तीभिः अवरिहितं व्याप्तं ॥ ९१ ॥ ' चंद '

तिहिरिक्खामि पसत्थे, महन्तसामन्तकुलपसूआए । कारंति पाणिगहणं, जसोअवररायकण्णाए ॥७९॥
प्रभुर्यौवनं क्रमेण प्राप्तः, ततो वीरस्य पितरौ प्रभुं भोगममर्थं ज्ञात्वा प्रशस्ते तिथिरुक्षमुहूर्ते यशोदाया वरराजकन्यायाः
पाणिग्रहणं कारयन्ति ॥ ७८-७९ ॥ द्वा. ९ अथापत्य द्वा० १० 'पंच'
पंचविहे माणुस्से, भोगे भुंजितु सह जसोआए । तेयस्सिरिव सुरूवं, जणेइ पिअदंसणं धूअं ॥८०॥

पञ्चविधान् मानुष्यान् भोगान् वस्त्रगन्धमाल्यालङ्कारशय्यारूपाच्च शब्दरूपादीन् वा भोगान् यशोदाया सह भुत्त्वा तेजः-
श्रियमिव सुरूपां प्रियदर्शनाख्यां पुत्रीं जनयति ॥ ८० ॥ द्वा. १० । प्रभोरष्टाविंशतिर्ष्वैः पितरौ स्वर्गतौ, १ वर्षं स्वजना-
ग्रहात्, १ वर्षं च दानाय भावयतिः प्रासुकाहारस्तस्थौ । ' हत्थु ' ' सो देव '

हत्थुत्तरजोएणं कुंडगामंमि खत्तिओ जच्चो । वज्जरिसहसंधयणो, भविअजणविबोहओ वीरो ॥४६०॥
सो देवपरिग्गाहिओ, तीसं वासाइ वसइ गिहवासे । अम्मापिइहिं भयवं, देवत्तगएहिं पव्वइओ ॥४६१॥

अथ दानादिद्वाराणि विवधुरापातनिकामाह । स श्री वीरो जाल्यक्षत्रियो भविकविवोधको देवैः परिगृहीतः सेवितस्तदा
गृहवासे त्रिशद्वर्षाणि वसति । यद्वा ' वसिय ' उषित्वा मातृपितृभ्यां देवत्वगताभ्यां हस्तोत्तरासु मार्गे० वदि १० पूर्णाधिपौरुष्यां
प्राव्राजीत् ॥ ४६०-६१ ॥ ' संव ' गाथाः ७

संवच्छरेण० ॥८१॥ एगा हिरण० ॥८२॥ सिंघाडय० ॥८३॥ वरवरिआ० ॥ ८४ ॥

शक्रेगानौ प्रभुं चामराभ्यां वीजयतः ॥ ९७ ॥ 'पुषिं'
पुषिं उक्त्वित्ता माणुसेहिं सा हट्टरोमकूवेहिं । पच्छा वहति सीअं, असुरिंदसुरिंदनागिंदा ॥ ९८ ॥

संक्षुद्रा रोमकूपा वेपां । ॥ ९८ ॥ 'चल'
चलचवलभूसणधरा, सच्छंदविउव्विआभरणधारी । देविंददाणविंदा, वहति सीअं जिणिंदस्स ॥ ९९ ॥
चला गतिभावात् चलात् ते चपलभूषणधराश्च, चपलभूषणानि द्वारादीनि, स्वच्छन्देन विक्रुर्वितानि आभरणानि धरन्तीति
सच्छन्द० ॥ ९९ ॥ 'कुसु'

कुसुमाणि पंचवण्णाणि, सुयंता दुंदुही य ताडंता । देवगणा य पहट्टा, समंतओ उच्छयं गयणं ॥ १०० ॥
कुसुमानि गृञ्चन्तो देवगणाः प्रहृष्टा यान्ति तैश्च समंततः ॥ १०० ॥ 'वण'

वणसंडोव्व कुसुमिओ, पउमसरो वा जहा सरयकाले । सोहइ कुसुमभरेणं, इय गगणयलं सुरगणेहिं १०१ ।

ना यथार्थे, कुसुमितो वनखण्डः गोभते । शरदि पन्नसरः पन्नरूपकुसुमभरेण ॥ १०१ ॥ 'सिद्ध'
सिद्धरथवणं च(व)जहा, असणवणं सणवणं असोगवणं । चूअवणं व कुसुमिअं, इअ गयणयलं सुरगणेहिं ।

असनो वीजकः 'साण' धान्यं ॥ १०२ ॥ 'अय'

चन्द्रप्यभा य सीआ, उवणीआ जम्ममरणमुक्कस्स । आसत्तमल्लदामा, जलयथलयदिव्वकुसुमेहिं ॥९२॥
 नन्दिवर्द्धनप्रात्रा देवैश्च प्रभोः चन्द्रप्रभाख्या शिविका उपनीता आनीता । आसक्तानि माल्यमयदामानि यस्यां सा ।
 जलस्थलजदिव्यकुसुमैश्चाचिता । प्राकृतत्वादनुस्वारः नृपकृतशिविकामध्ये एव प्रविष्टा ॥ ९२ ॥ ' पञ्चा '
 पंचासइ आयामा, धणूणि विच्छिण्ण पणणीवीसं तु । छत्तीसइमुव्विद्धा, सीया चंदप्पभा भणिआ ॥९३॥
 ' उव्विद्धा ' उच्चा ॥ ९३ ॥ ' सीआ '

सीआइ मज्झयारे, दिव्वं मणिकणगरयणंचिचइअं । सीहासणं महरिहं, सपायवीढं जिणवरस्स ॥९४॥
 चिचयितं देखुक्त्वा खचितं, महच्च तत् अहं च महाहं स्थापितं ॥ ९४ ॥ ' आल ' ' छट्टे '

आलइअमालमउडो, भासुरबोदी पलंबवणमालो । सेययवत्थनियत्थो, जस्स य मोल्लं सयसहस्सं ॥९५॥
 छट्टुणं भत्तेणं, अज्झवसाणेण सोहणेण जिणो । लेसाहिं विसुज्झंतो, आरुहई उत्तमं सीअं ॥ ९६ ॥

अथार्हन्, आलगिता (तौ) माला (मुकुटौ) यस्मिन् सः, प्रलम्बा वनमाला देवद्वुप्रवालकिशलादिमयी यस्य, 'नियत्थं'
 निवसितं श्वेतं वस्त्रं येन सः, यस्य वस्त्रस्य ॥ ९५ ॥ अभ्यवसानं परिणामः, शुद्ध्यमानः ॥ ९६ ॥ ' सीह '
 सीहासणे निसण्णो, सक्कीसाणा य दोहि पासेहिं । वीअंति चामरेहिं, मणिकणगविचित्तंदडेहिं ॥९७॥

द्विव्यो घोषो मनुष्ययोषः ' निलुक्को ' निलीनः ॥ १०८ ॥ ' काऊण ' काऊण नमोक्कारं, सिद्धाणमभिगहं तु सो गिणहे । सव्वं मे अकरणिज्जं, पावंति चरित्तमारूढो ॥ १०९ ॥ ' नमोन्थुणं ' ति' सिद्धाणमि' ति कृत्वा, सर्वं पापं मेऽकरणीयमेनमभिग्रहं तदा गृह्णातीति चास्त्रिमारूढः । स च भदंतशब्द- गहंतं नामाधिकं उच्चारयति ॥ १०९ ॥ तदेन्द्रो द्रुष्यं दौकितवान् तदंसे दत्ते । अत्रान्तरे पूर्वं दानकाले क्वचिद्गताय तदाऽऽ- याताय पितृमित्रद्विजाय याचमानानारहन् तदर्थं ददे, तेन तद्दशावन्धाय तुन्नाकस्यापि, तुन्नाकेन तु शेषार्द्धमानय यथा ' तिहिं ' तुन्नं लक्षमूल्यं स्यादित्युक्तो द्विजो जिनं सेवितुं लग्नः ' तिहिं '

निहिं नाणेहिं समग्गा, तिस्थयरा जाव हुंति गिहवासे । पडिवणंमि चरित्ते, चउनाणी जाव छउमत्था ॥

ममग्राः गहिताः ' चउनाणी जाव छउमत्था ' स्पष्टं ॥ ११० ॥ गतं निःक्रमणद्वा० १३ । अस्यां वरवरिकायां दोषकगाथाः इत्यादिष्वन्याख्याता अर्मुः- ' आउह वरसालए, उप्पन्नं, मागहवरदाम ' -व्याख्या-भरतः प्राच्यां मागंधं, अपाच्यां वरदाम, प्रतीच्यां प्रभासं सिन्धुनदीतिमिश्रगुफया वैताड्वान्निःसृत्य हिमाद्रिं च संसाध्य खण्डप्रपातगुफया प्रविश्य गदां उत्तीर्य भरतं पष्टिर्वर्षमहसैः ' उवइओ ' संसाध्यागतः, गङ्गाया मुखे नवनिधयश्चक्रिणो वैडूर्यकपाटाः स्फटिकमयाः प्रादुर्भवन्ति । ते चवं ' नैमर्षः १ पाण्डुरुश्चैव २ पिङ्गलः ३ सर्वरत्नकः ४ । महापद्मश्च ५ कालश्च ६ महाकालश्च ७ मानवः ८

१ एताः प्रक्षेपगाथाः क्वापि न लब्धा अत एव यथैतद्ग्रन्थकारैर्मूलगाथानां सूचनं कृतं तथैव मयाऽपि निबद्धम् ।

अयसिवणं च कुसुमिअं, कणिआरणं व चंपयवणं व । तिलयवणं व कुसुमिअं, इअ गयणतलं सुरगणेहिं ॥

कर्णिकारः कणवीरः, तिल एव तिलकः ॥ १०३ ॥ ' वर '

वरपडहभेरिझल्लरिदुंदुहिसंखसहिएहिं तूरेहिं । धरणियले गयणयले, तूरनिनाओ परमरस्सो ॥ १०४ ॥

तालादितूर्यनिनादो वरपट्टहादिसहितैस्तूर्यैः परमरम्योऽभूत् ॥ १०४ ॥ ' एवं '

एवं संदेवमणुआसुराए परिसाए परिवुडो भयवं । अभिश्रुव्वंतो गिराहिं, संपत्तो नायसंडवणं ॥ १०५ ॥

एवं भगवान् सदैव मनुजाऽसुरया पर्षदा परिवृतः ॥ १०५ ॥ ' उज्जा '

उज्जाणं संपत्तो, ओरुभइ उत्तमाउ सीआओ । सयमेव कुणइ लोअं, सक्को से पडिच्छए केसे ॥ १०६ ॥

ज्ञातखण्डं उद्यानं, शिविकाया अवल्लहोत्तीर्य ' से ' तस्य प्रतीच्छति, केशान् हंसपट्टमाटकेन ॥ १०६ ॥ ' जिण '

जिणवरमणुणवित्ता, अंजणघणरुयगत्रिमलसंकासा । केसा खणेण नीआ, खीरसरिसनामयं उदहिं ॥

तदा दीक्षाया अग्रहणाजिनवरं अनुज्ञाय शक्रेण अञ्जनं घनो मेघः, रुचकः कृष्णमणिः, तद्वद्विमलसंकाशः छायाविशेषो येषां ते, क्षीरसदृशमानमुदधिं क्षीरोदधिमिति ॥ १०७ ॥ ' दिव्वो '

दिव्वो मणूसघोसो, तूरनिनाओ अ सक्कवयणेणं । खिप्पामेव निलुक्को, जाहे पडिवज्जइ चरित्तं ॥ १०८ ॥

नरार्द्रव्याख्या शेषाः ८, ५, ८ जिनाः क्रमात् पूर्वस्मात् ५०, १०, ५, धनुर्हीनाः । यथा ऋषभादजितः पञ्चाशता
हीनस्ततः ४५० धनुरित्यादि । सुविधेः शतं शीतलस्य ९० इत्यादि । अनन्तस्य ४० धर्मस्य ३५ इत्यादि । 'विस्सभूर्इ'
निश्चभृतिः १ पर्वतरुः २ धनुर्मित्रः ३ समुद्रदत्तः ४ सेवालस्थाने हेमाचार्यकृतत्रिपष्टिचरिते विकटः ५ प्रियमित्रः ६ ललित-
मित्रः ७ पुनर्वसुः ८ गङ्गदत्तः ९ । ६ । 'एयाइं नामाइं आसि' आसन् विश्वनन्दिः १ सुवन्धुः त्रिपष्टौ तु पवनवेगः २ साग-
रदत्तः त्रिपष्टौ नन्दिसुमित्रः ३ अशोकः त्रिपष्टौ महात्रलः ४ ललितः त्रिपष्टौ वृषभः ५ चाराहस्त्रिपष्टौ सुदर्शनः ६ धनुसेनस्त्रि-
पष्टौ मनुन्धरः ७ अपराजितस्त्रिपष्टौ श्रीचन्द्रः ८ राजललितः ९ । 'संभूइ गाहा' सम्भृतिः १ सुभद्रः त्रिपष्टौ सम्भवः २ सुद-
र्शनः ३ श्रेयामः ४ कृष्णः त्रिपष्टौ अतिभृतिः ५ गाङ्गेयः त्रिपष्टौ वसुभृतिः ६ सागरस्त्रिपष्टौ घोषसेनः ७ समुद्रः ८ दमसेनः ९
एतयोर्नाम्नी त्रिपष्टौ नोक्ते । 'एए पुष्वा' वासुदेवानां पूर्वभवे एते आचार्या आसन् वभूधुः । केशवाः पूर्वभवे यत्र पुरे निदा-
नान्यङ्कार्युः तान्यमूनि । 'महुराए गाहा' मथुरा १ कनकवस्तु २ श्रावस्ती ३ पोतनं ४ राजगृहं ५ साकारान्दी ६ मिथिला ७
चाराणसी ८ हस्तिनापुरं च । अत्राद्यान्त्यपुरनान्नी त्रिपष्टावपि स्तः मध्यमपुरसप्तकनामानि तु नोक्तानि । अथ निदानकार-
णानि । 'गावी' गौः द्युतं सद्ग्रामः स्त्रीरङ्गे रणरङ्गे पराजयः भार्यापुरागः गोष्ठी राजसभा परस्यान्यस्य ऋद्धिः माता च । तत्र
त्रिपष्टभृतिर्गोपानितोऽहं भवान्तरेऽमितत्रलः स्यां इति निदानं चक्रे । १ । पर्वतको निजसुरूपवेश्यार्थं वन्ध्यशक्तिभूषेन सद्ग्रामे
जितः, प्रव्रज्य वन्ध्यवधाय स्यामिति निदानं चक्रे । २ । धनमित्रो राजा द्यूते बलिभूषेन जितः प्रव्रज्य बलिवधाय निदानं । ३ ।
इह किल 'गावीजुए संगामे' तिपाठो दृश्यते परं सम्बन्धेषु निदानहेतव एव दृश्यन्ते ततः प्राकृतत्वाद् व्यत्ययोऽपि घटते 'गावी-

॥१॥ शङ्खश्रिताश्च ते यक्षसहस्रेण पृथक् पृथक् । क्रमात्तेषु भवत्येतच्चक्रिपुण्यप्रभावतः ॥२॥ निवेशो नगरादीनां १ धान्यमान-
धान्योद्भवः २ । नृतिर्यग्भूषणविधिः ३ चक्रिरत्नोद्भवस्तथा ४ ॥ ३ ॥ वल्लोत्पत्तिश्च ५ कालस्य ज्ञानं ६ स्वर्णादिकोद्भवः ७ ।
युधनीतिप्रसूतिश्च ८ काव्यनाटकयोर्विधिः ९ ॥ ४ ॥ तेऽष्टचक्रप्रतिष्ठाना योजनानि द्वादशायताः । अष्टौचा नव विस्तीर्णा
मञ्जूषाकारधारिणः ॥५॥ पल्योपमायुषो नित्यवास्तव्या यामिका इव । ते देवा निधयश्चापि भरतं तमुपागताः' ॥६॥ भरतस्य
चक्रं दिने २ योजनं गत्वाऽस्थ्यात् । ततो योजनसङ्ख्या जाता तच्च योजनं भरतस्यात्माङ्गुलेन ज्ञेयं । यच्च भरतस्यात्माङ्गुलं तत्प्रमा-
णाङ्गुलमिति । भरतेन तमिश्रगुफायां तु योजनान्तरितानि गोमुत्रिकन्यायेनैकस्यां भित्तौ पञ्चविंशतिः परस्यां चतुर्विंशतिरित्येको-
नपञ्चाशन्मण्डलानि पञ्चधनुःशतविस्तीर्णानि काकिणीरत्नेन कृतानि तथा मण्डलानि कालिकाङ्गेन द्वादशयोजनानि प्रकाश-
यन्त्यनेन तु योजनमेवेति स्थापना चेयं । तथा मण्डलानि उन्मग्नसलिलानिमग्नसलिलायां वर्द्धकिरत्नकृतपद्मा च चक्रि-
राज्यं यावत्तिष्ठति, ततो नश्यति । तथा शेषचक्रिणामपि चक्रं योजनयायि, चक्रिणां देवसान्निध्यत्तावतीं शुवमेव सैन्यं याति ।
किन्तु भरतस्य सुखेनान्येषां यत्नेन । तेन मण्डलान्येकोनपञ्चाशत् सर्वचक्रिणां साध्यखण्डादियुक्तिः समैव तत्तपोनुभावा-
ल्लोकस्थितेश्च, चक्रिणि मृते तत्तपःक्षयात्सर्वं प्रणश्यति । परं सर्वचक्रिणामात्माङ्गुलमानेन राजधानीस्कन्धावारनिवेशरत्नादि
सिद्धान्ते उक्तं । ततो योजनान्यप्यात्माङ्गुलेन स्युश्चक्रिणश्च योजनाधिकमपि चलन्तो घटन्ते परं मण्डलानि त्वेकोनप-
ञ्चाशदेव घटन्ते इति श्रीगुरवः । २ । 'ताहे चक्रं' ततश्चक्रं मनसि करोति, प्राप्ते चक्ररत्ने, बाहुबलिना भणितं धिगस्तु राज्यस्य ।
ततः प्रत्रज्य कायोत्सर्गे स्थितः । 'चित्ते' केवली भूत्वा ब्रजिष्यामीति प्रतिमां कायोत्सर्गे स्थितः । ३-४ । 'उसभो पंच' अत्रो-

श्रीवीरस्यो-
पसर्गाः ॥

गोत्रनिमित्तं सक्रस्त, आगमो वागेरेइ देविंदो । कोल्लावहुले छट्टस्स, पारणे पयस वसुहारा ॥ ४६२ ॥

अर्हद्विपयप्रयुक्तावयेः शक्रस्य गोपस्तम्भनिमित्तमागमः प्रभुं नत्वा व्याकरोति देवेन्द्रोऽहं द्वादशवर्षण्युपसर्गवाहुल्यात्
पार्थ तिष्ठामि, अर्हता नान्यनिश्चासर्हतां ज्ञानमिति निपिद्धः । स तदा यानर्हन्मातृव्यस्रुतं सिद्धार्थं व्यन्तरं मारणान्तिकोप-
पसर्गो चार्थ इति प्रभुपार्थं नियोज्य गतः । पष्ठपारणे कोल्लाकसंनिवेशे बहुलविप्रोऽर्हते पायसं ददौ । देवैर्वसुधारा वृष्टाः ।
तथा प्रभोर्देवचन्दनगन्धाद्याघ्राणाद्भ्रमराः प्रभुमतुदन्नार्थश्वाहो अस्याङ्गे गन्ध इत्यर्हदेहगन्धादानाय प्रभुमुपासर्गयन् । प्रभु-
मौरागसंनिवेशं गतः ॥ ४६२ ॥ तत्र 'दूह'

दूहज्जंतगा पिउणो, वयंस तिठ्वा अभिगहा पंच । अचियत्तुगाहि न वसर्ण णिच्चं वोसट्ठे मोणेणं^३ ॥ ४६३ ॥

दूहजंतकनामतापमस्तत्र कूलपतिः प्रभोः पितुर्वयस्यः, सोऽभिवन्द्य प्रभोर्वसति ददौ । तत्रैकरात्रिं स्थित्वाऽन्यत्र विह-
त्याद्यमरारात्रोपरि पुनस्तवागत्योऽजस्थतृणान्याकर्षन्ति गोरूपाणि अवारयन् कुलपतिना किं स्थानं न रक्षसीत्युक्ते पक्षादनु
'अचियत्तुगहृ'त्ति निर्गतः पञ्चाभिग्रहानग्रहीत् यथा 'अचिय०' अप्रीत्यवग्रहे न वसनं १ । नित्यं व्युत्सृष्टकायेन भाव्यं २ ।
मौनेन स्थेयं ३ ॥ ४६३ ॥ 'पाणी'

पाणीपत्तं गिहिवंदणं च तओ वड्डमाणवेगवई । धणदेव सूलपाणिंदसम्म, वासऽट्ठिअगामे ॥ ४६४ ॥

पाणिपात्रं भुक्त्यै ४ । गृहिणां वन्दनं सत्कारो न कार्यः ५ । इहार्हताऽऽद्यपारणं, सयात्रो धर्मः प्ररूप्य इति, गृहिपात्रे

संगामजूएय' इत्यर्थः । एवं शेषा अपि क्रमात् स्वपत्न्यां हतायां स्त्रीहर्तुर्वधाय ४ रणे पराजयेन वैरिवधाय ५ भार्यायां हतायां प्रियाहर्तुर्वधाय ६ तथा राजाङ्गजो गोष्ठ्यां राजसभायां मन्त्रिणा राज्ययोग्यत्वे ज्ञापिते राज्ञोऽपमाने जाते मन्त्रिवधाय । ७ । पुनर्वसुः खेचरस्त्रिभुवनानन्दचक्रिणः सुतां हत्वा व्रजन् चक्रिप्रेषितैर्भटैर्युद्धमानः कन्यायां हस्ताद् भुवि पतितायां विषण्णश्चक्रिणः ऋद्धिं सबलां महतीं ज्ञात्वा प्रव्रज्य भवान्तरेऽस्याः पतिर्भवेयमिति । ८ । श्रेष्ठिसुतो मातुरपमानाञ्जनवलभो भूयांसमिति निदानं । ९ । 'महसुक्ता' महाशुक्रात् १ प्राणतात् २ लान्तकात् त्रिषष्टावच्युतात् ३ सहस्रारात् ४ माहेन्द्रात् त्रिषष्टावीशानात् ५ बल्ललोकात् त्रिपष्टौ माहेन्द्रात् ६ सौधम्मर्मात् ७ सनत्कुमारतः ८ महाशुक्राच्च्युताः केशवा जाताः । 'तिन्ने' त्रयो बला अनुत्तरेभ्यस्त्रयो महाशुक्रात् अवशेषा ब्रह्मलोकच्युता अनन्तरमेव बलदेवा अभवन् । एतयोर्नानुक्रमेण प्राग्भवः किन्तु सामान्योक्त्या, एवं क्षेपकगाथाः १४ सर्वगाथा ३५ इति द्वितीया वरवरिका । (ग्रन्थाग्र ४५०) । ' बहि '

बहिआ य णायसंडे, आपुच्छित्ताण नायए सव्वे । दिवसे सुहुत्तसेसे, कुमारगामं समणुपत्तो ॥ १११ ॥

कुण्डपुराद्बहिर्ज्ञातखण्डे वने सर्वान् समीपस्थान् ज्ञातकान् स्वजनानापृच्छ्य प्रस्थितो सुहूर्त्तेशेषे दिवसे कुमारग्राममनुप्राप्तः । ग्रामाद्बहिः प्रतिमयाऽस्थात्तत्र च गोपो वृषो ग्रामासन्ने चरन्तो मुक्त्वा ग्रामान्तर्गत्वा आयाती वृषावपश्यन् क्व मे वृषाविति पृच्छन् प्रभौ मौनस्थे न वेत्त्येष इत्यन्यत्रान्विष्य पुनस्तत्रागतो निविष्टौ वृषौ वीक्ष्यानैनैव हतावभूतामिति दामोत्पाद्य धावितः ॥ १११ ॥ ततः ' गोत्र '

तालप्रमाणपिशाचः १ द्वौ कोकिलौ शुक्लचित्रौ ३ दाममाला तद्विक्रं ४ गोवर्गः ५ सरः ६ सागरः ७ सूर्यः ८ अत्रैर्मा-
नुष्याद्रिवेष्टनं ९ मन्दरः १० स्वप्नाः, प्रातर्लोकः प्रभुमथताङ्गं वीक्ष्य नतः । उत्पलः श्रीपार्श्वशिष्यस्त्यक्तदीक्षः परिव्राड्भूतो
त्रैमित्तिकोज्वक् प्रभोः स्वप्ना दृष्टास्तफलमिदं ॥ ११३ ॥ ' मोहे '

मोहे य ज्ञानौ पवयणौ धम्मो संधे य देवलोएँ य । संसारं णारणं जैसे धम्मं परिसाए मज्झंमि ॥ ११४ ॥
तालमानपिशाचघातात् मोहहननं १ । श्वेतकोकिलात् शुक्लध्यानं २ चित्रकोकिलात् द्वादशाङ्गप्रवचनभाषणं ३ गोवर्गा-
घतुर्द्वौ मनुः ५ पद्मसरगः देवलोको देवजनस्तत्सेवा ६ सागरोचारात्संसारोचारः ७ सूर्यात्केवलज्ञानं ८ अत्रैर्मानुष्याद्रिवे-
ष्टनाग्रगन्तूलोक्यव्यापि ९ । मन्दरारोहात् सिंहासनस्थस्य देशना भविष्यति १० । परं दामद्विक्रफलं न वेत्ति । अर्हन्नाह
माशुश्राद्दयोर्दम्मौ वक्ष्ये ४ ॥ ११४ ॥ ' मोरा '

मोरागसपिणवेशे, वाहिं सिद्धत्थ तीतमाइणि । साहइ जणस्स अच्छंइ, पओसो छेअणे सक्को ॥ १ ॥

ततो मोरायां संनिवेशेऽर्हन् बहिरस्थात् सिद्धार्थोऽर्हत्पूजार्थं जनस्यातीतादीनि ' साहइ ' वक्ति । अच्छदन्कः पाखण्डी प्रभु-
मूने-अदस्वणं छेन्स्यते न वा ? सिद्धार्थेन न छेत्स्यते इत्युक्ते भङ्गुमुद्यतस्तदा दत्तोपयोगः शक्रो छन्दप्रद्वेपाद्दशाङ्गुलीनां छेदने
वचं मुमोच । इयं चान्यकर्तुकी गाथा । १ । अथ निर्युक्तिः ' तण '

तण छेयंगुलि कम्ममार, वीरघोस महिसिंदु दसपलिअं । विइइंदसम्म ऊरण, वयरीए दाहिणुकुरुडे ॥४६६॥

कृतं, पितृवयस्य ऋषेर्विनयमूलत्वाद्धर्मस्याभिवादनं कृतं इति चूर्णौ । 'वासङ्घिअगामि'त्ति ततोऽस्थिग्रामे शूलपाणिचैत्ये लोके वारयत्यपि लाभं पश्यन् वर्षस्वस्थात् । स ग्रामः पूर्वं वर्द्धमानारुह्यस्तत्र वेगवती नदी, धनदेवः सार्थवाहो भव्येन गवा पञ्चशत शकटान्युत्तारितवान्, गौश्च त्रुटित इति तत्र जनेभ्यः पालनस्वं दत्त्वापि मुक्तो, ग्रामजनेनाशुश्रूषितो ग्रीष्मे क्षुत्तृङ्कान्तो मृत्वा शूलपाणिर्यक्षो जातो रोषाद्ग्रामं घ्नन् लोकैर्बल्यादिना तोषितो हतमनुष्यास्थिपुञ्जे ग्रासादं कृत्वा मां पार्श्वे दृषं च स्थापयतेत्यूचे, लोकैश्च तथा कृत्वेन्द्रशर्माऽर्चकोऽस्थापीति सोऽस्थिग्रामः ख्यातः ॥ ४६४ ॥ 'रोदा'

रोदा य सत्त वेयण, थुइ दस सुमिणुप्पलऽद्धमासे य । मोराए सक्कारं, सक्को अच्छंदए कुविओ ॥४६५॥
रौद्राः सप्त वेदना यक्षेण कृताः स्तुतिश्च दश स्वप्ना अर्हता दृष्टाः । उत्पल आगादहर्नद्धमासं क्षपणान्यकार्षीत् । मोरायां लोकोऽर्हतः सत्कारं चक्रे, शक्रोऽच्छन्दके कुपितः ॥ ४६५ ॥ भाष्यं 'भीम'

भीमदृहास हत्थी, पिसाय नागे य वेदणा सत्त । सिरकणनासदन्ते, नहऽच्छी पट्टी य सत्तमिआ ॥११२॥
भीमोऽदृहासो हस्ती पिशाचो नागश्च यक्ष एतैः प्रभुमुपाद्रवत् ततः सप्त वेदनाः शिरःकर्णनासादन्तनखाक्षिपु पृष्ठी च सप्तमां यक्षः कृतवान् । ततोऽक्षोभं प्रभुं वीक्ष्य क्षामयन् सिद्धार्थेन धर्ममबोधि । अर्हश्च देशेनचतुर्यमिह्कान्त्या रात्र्यन्ते मुहूर्त्तं निद्राप्रमत्तो दश स्वप्नानद्राक्षीत् ॥ ११२ ॥ ते च 'ताल'

तालपिसायं दो कोईला य दामदुगमेव गोवर्गंगं । सर सागरं सरं ते मन्दर सुविणुप्पले चव ॥ ११३ ॥

पत्नितः पशुच्छिनो मृतोऽहिर्जातः । ततः शान्तोऽर्हन्तं नत्वा विलक्षितास्यः पान्थस्त्रीभिर्घृतलिप्तः कीटिकार्हितः पक्षानशना-
न्मृतः महन्नारेऽगात् ॥ ४६८ ॥ ' उक्त '

उत्तरवायाला नागसेण, खीरेण भोयणं दिव्वा । सेयवियाय पएसी, पंचरहे निजरायाणो ॥ ४६९ ॥
प्रमोरुत्तत्राचालायां नागसेनो गृहपतिः पक्षान्ते क्षीरेण भोजनमदात् दिव्यान्यभूवन् । श्वेतम्ब्यां प्रदेशीराट् श्राद्धः

प्रथुमार्चत्ततः पथि पञ्चरैरायान्तो निजकाः प्रदेशिसगोत्रा राजानो नतवन्तः ॥ ४६९ ॥ ' सुर '
सुरहिपुर सिद्धजत्तो, गंगा कोसिअ विऊय खेमिलओ । नाग सुदाढे सीहे, कंबलसंबला य जिणमहिमा ॥
सुरभिपुरे गङ्गायां सिद्धियात्राल्यो नाविकः क्षेमलिकः शकुने विद्वाच् कौशिकशब्दं श्रुत्वा मारणान्तिकमस्ति परम-
स्वार्ग्यप्रभावात् श्रेयो भावीत्युच्ये । नौश्रलिता । सुदंष्ट्रनागकुमारेण दृष्टो नावारूढोऽर्हन्, सोऽर्हता त्रिष्टम्भवे सिंहो हतस्त-
ज्जीवो व्रतेन नावमान्दोलयत्तावत्कंबलसंबलौ सुरावासनकम्पात्तत्रैत्य नव्योत्पन्नत्वाहुर्वलं जित्वा जिनमहिमानमकार्षाम्
॥ ४७० ॥ तयोरुत्पत्तिः ' मह '

मडुराए जिणदासो, आहीर विवाह गोण उववासे । भंडीर मित्त अवच्चे, भत्ते णागोहि आगमणं ॥ ४७१ ॥
जिनदासो वणिक् श्राद्धः कृतपशुनिषेधोऽभूत् । गोरसादानाद्युत्थप्रीत्याऽऽभीरविवाहे (सुष्ठु जाते) आभीरेण तद्गृहे बलात्कंच-
लसंबलाख्यौ गावौ बद्धौ नान्यत्र बन्धेतामिति स प्रासुकचारि दत्ते । गवोश्चाष्टम्यादिपर्वसु श्रेष्ठिनमुपवासं (कुर्वन्तं) वीक्ष्य धर्मकथां

अच्छन्दकः तृणं ललौ इन्द्रेणाङ्गुलीनां छेदोऽकारि सिद्धार्थो रुष्टो लोकं प्रोचे छन्दकशौरः, कथं ? वीरयोपककर्मकरस्य दशपलिकं वट्टलकं हत्वा महिसिंदोः खर्जूरीतरोः प्राच्यां हस्तमात्रेऽक्षिपत् । ततो लोकास्तच्छात्वागुः । ववित द्वितीयं त्विदं इन्द्रशर्मगृहपत्न्यूरुणं भक्षित्वाऽस्थीनि वदर्यां दक्षिणोत्कुरुटेऽक्षिपत् । तदपि तथैवाभूत् ॥ ४६६ ॥ ' तइ '

तइअमवच्चं भज्जा, कहिही नाहं तओ पिउवयंसो । दाहिणवायालसुवणण-वालुगाकंटए वत्थं ॥ ४६७ ॥

तृतीयं त्ववाच्यं तत्तु भार्या कथयिष्यति नाहं । लोकैः सा पृष्टोचे स्वसृपतिरयं मां नेच्छति । स च निन्द्यमानोऽहन्तसूचे । यूयमन्यत्र यास्यथाहं क्व यामीति प्रभोः 'अचियतोग्गहो'त्ति निर्गत्य दक्षिणवाचालासंनिवेशादुत्तरवाचालां यातः स्वर्णवा-
लुकानघासन्नकण्टके वल्लं लानं । पितृवयस्यो द्विजो लात्ता तुन्नाकस्य प्राग्दत्तदूयाद्धं तुन्ननायादात् ॥ ४६७ ॥ ' उच्च '

उत्तरवाचालंतरवणसंडे, चंडकोसिओ सप्यो । न डहे चिंता सरणं, जोइसकोवाऽहि जाओऽहं ॥ ४६८ ॥

उत्तरवाचालान्तरे कनकखलवनखण्डे प्रभुः प्रतिमास्थितः, तत्र चण्डकौशिकदृग्विपः सर्पों वनायातं सर्वं दहन् प्रभु-
दाहायार्कं वीक्ष्य प्रभुं पश्यन् दशनपि नादहत् ततोऽहर्द्रूपेक्षणाद् दृग्विषं शान्तं अर्हता ' उवसम भो चंडकोसिय ' इत्युक्ते
तस्य चिन्ता जातिस्मरणं । अहं साधुर्मण्डकीं हतामनालोचयन् क्षुल्लेनोदितस्तद्घाताय धात्रन् स्तम्भास्फालितो मृतः ।
क्रोधाज्ज्योतिष्को भूत्वाऽत्र वने तापसोऽभूवम्, तापसैः क्रोधित्वान्मुक्तोन्याऽऽगममसहन् श्वेतग्न्याः क्षत्रियैर्वने भग्ने सपशुर्धीवन्

त्वच्छिष्योर्द्धन् मौनोऽस्थात् । द्वितीये मासपारणे आनन्दः खाद्यानि, तृतीये सुनन्दः कामगुणं मनोहारि भोज्यं ददौ ॥ ४७४ ॥ ' कृष्ण '

कुच्छाग बहुल पायस, दिव्वा गोसाल ददृ पव्वजा । बाहिं सुवपणखलए, पायसथाली नियइगहणं ॥ ४७५ ॥

ततः स्वामी तुर्यमासपारणे कोच्छाकसंनिवेशं गतस्तत्र बहुलो द्विजः पायसं ददौ । दिव्यानि जातानि । गोशालः प्रभु-
मयइयन् मुक्तोपकरणो मुण्डो भूत्वा प्रभुं सर्वत्रैक्षमाणस्तत्रागतः प्रभुं दृष्ट्वा, स्वयमेव प्रत्रज्या मेऽस्त्वित्युत्त्वाऽर्हता सह यान्
स्वर्गखलाद्बहिर्गोपान् पायसं राधन्तो वीक्ष्यार्हन्तमाह-भुज्यतेऽत्र, सिद्धार्थेन तु स्थाली भक्ष्यते इत्युक्ते गोशालो गोपान्
स्थालीं रक्षेत्पूत्रं तै रक्ष्यमाणापि भग्ना, भाव्यं स्यादेवेति गोशालस्य नियतेर्ग्रहणं ॥ ४७५ ॥ ' वंभ '

वंभणगामे नंदोवनंद उवणंद तेय पच्चद्धे । चंपा दुमासखसणे, वासावासं सुणी खमइ ॥ ४७६ ॥

ततो ब्राह्मणग्रामे स्वामी गतस्तत्र नन्दोपनन्दौ बन्धु भिन्नपाटकेशो, अर्हन्नन्देन प्रत्यलाभि । गोशालो ग्रामप्रत्यर्द्धे द्वितीयार्द्धे
उपनन्दगृहे शीतलान्नमनिच्छन् दास्या शीर्षेऽन्ने क्षिप्ते ' तैय'ति चेन्मद्धर्मगुरोस्तपस्तेजस्ततस्तद्गृहं दद्वतां इति जगौ ।
आमन्नस्थगम्यग्द्व्यन्तरेर्दग्धं । चम्पायां तृतीयं अर्हन् द्विमासक्षणेन क्षपयति ॥ ४७६ ॥ ' काला '

कालाए सुवपणगारे, सीहो विज्जुमई गोट्टिदासी य । खंदो दन्तिलियाए, पत्तालग सुणणगारंमि ॥ ४७७ ॥

कालायसंनिवेशे प्रभुः शून्यागारे प्रतिमयाऽस्थात्, गोशालो द्वारेऽस्थात् सिंहो ग्रामकूटसुतो निशि तत्र विद्युन्मतीं गोष्ठी-

श्रुत्वा लघुकर्मत्वात्संज्ञिनोः श्रद्धयोपवासोऽभूदन्यदा श्रेष्ठ्यनुक्तया मित्रेण मंडीरयक्षयात्रायां तौ वाहितौ झुटितौ, अपत्ये अपत्य-
स्थानीयौ अभक्तमनशनं लात्वा नमस्कारं श्रुण्वन्तौ मृतौ, नागौ जातौ । तयोरवधिना आगमनं जातं ॥ ४७१ ॥ ' वीर '
वीरवरस्स भगवओ, नावारूढस्स कासि उवसगं । मिच्छादिट्ठि परद्धं, कंबलसंबला समुत्तारे ॥४७२॥

मिथ्यादृष्टिः सुदंष्ट्रोऽकार्षीत् प्रभुं ' परद्धं 'ति सुरेण पीडयितुं प्रारब्धं । कम्बलसंबलौ नावः समुत्तारितवन्तौ ॥ ४७२ ॥
प्रभुस्तीरे ऐर्यापथिकीं प्रतिक्रम्याचालीत् पुष्पः सासुद्रिको बालुकाप्रतिविम्बितार्हत्कमलक्षणानि वीक्ष्य चक्री यातीति तत्पदै-
रागतः । ' थूणा '

थूणाए बहिं पूसो, लवखणभब्भतरं च देविंदो । रायगिहि तंतुसाला, मासखमणं च गोसालो ॥४७३॥

स्थूणासंनिवेशे बहिः प्रभोः कायोत्सर्गः, पुष्पः प्रभुं निर्ग्रन्थं वीक्ष्य दध्यौ वृथा सासुद्रिकं । इतोऽवधिना ज्ञात्वा आगतो
देवेन्द्रोऽहन्तं नत्वा भो पुष्प ! अभितलक्षणी धम्मचक्रयसौ इति क्षीरगौरुधिराद्यभ्यन्तरलक्षणान्यूचे । राजगृहे नालन्दायां तन्तु-
वायशालायां द्वितीयवर्षासु स्थितो मासक्षपणं चक्रे । गोशाल आत्तचित्रफलक एकाकी भ्रमंस्तत्रागात् ॥ ४७३ ॥ ' मंख '
मंखलि मंख सुभदा, सरवण गोबहुलमेव गोसालो । विजयाणंदसुणंदे, भोअण खज्जे अ कामगुणे ॥४७४॥

तस्यैवमुत्पत्तिः । मह्वलिर्नामा मह्वश्चित्रपट्टिकाभृद्वाचकः सुभद्राभार्यासुतः सरवणसंनिवेशे गोबहुलद्विजगोशालायां
सूतत्वाद्गोशालारूपोऽभूत् । प्रभोराद्ये पारणे विजयो भोजनं ददौ । तदा दिव्यान्यभूवन् गोशालस्तद्दृष्ट्वा प्रभुं नत्वोचेऽहं

देवकुले प्रतिमां स्थितः, ते च सभार्या जागरणे गायन्ति गोशालो हसंस्वैर्निकासितः । 'वरिसत्ति' तदा वर्षति मेघे देवाचा-
यभक्त इत्यन्तरानीतः ॥ ४७९ ॥ 'साव'

सावत्थी सिरिभद्दा, निंदू पिउदत्त पयस सिवदत्ते । दारगणी नखवालो, हलिद्द पडिमाऽगणी पहिआ ४८०
प्रभोः श्रावस्त्यां बहिः प्रतिमा, गोशालस्याऽद्य त्वया मर्त्यमांसं भक्षयामिति सिद्धार्थोक्ते उत्तमकुलान्वेवाटतः पितृत्वा-
ख्यभार्या निंदुरजीवद्वत्सा श्रीभद्राऽपत्यजीवनाय शिवदत्तनैमित्तिकोक्त्या मृतगर्भपायसं दत्त्वा मा ज्ञात्वा स शपेदिति द्वारं
च पगार्चयत् । स च भुक्त्वा अमत्यवाक् त्वमिति सिद्धार्थं वदंस्तदुक्त्या वान्ते नखान् वालान् दृष्ट्वा तद्दृहमनाऽनुचन् प्रभो-
स्नपमा तद्व्यतामित्यूचेऽग्निस्तं पाटकमेवादहत् । हरिद्रुकग्रामे हरिद्रुकुदुतले प्रतिमास्थार्हत्पादौ पथिककृताग्निना दग्धौ,

गोशालोऽग्निं वीक्ष्य नष्टः ॥ ४८० ॥ 'तत्तो'
तत्तो य णंगलाए, डिंभ मुणी अच्छिकड्डुणं चैव । आत्रत्ते मुहतासे, सुणिओत्ति अचाहि बलदेवो ॥४८१॥

नंगलाग्रामेऽर्हन् त्रिणुचैत्ये प्रतिमां स्थितः, गोशालो डिम्भानक्षी कृष्ट्वा ' सुणि 'चि पिशाचत्रद्वीपयंस्तत्पितृभिः
कुट्टित्वा देवाचार्यद्राय इत्यमोचि । आत्रत्तग्रामे बलचैत्ये प्रतिमां स्थितः, गोशालेन मुखं विकृत्य बालांस्त्रासयन् पितृभिर्धृती ।
'गुणिओत्ति' पिशाचोऽयं तिष्ठत्वेत्त् प्रभुं हन्म इति वाहायां धृतोऽर्हन् बलमूर्त्तौ हलमुत्पाद्योत्थितायां मुक्तः ॥४८१॥ 'चोरा'
चोरा मंडव भोजं, गोसालो बहण तेय झामणया । मेहो य कालहत्थी, कलंबुयाए उ उवसग्गा ॥४८२॥

दासीं रेमे निर्यान्तीं दासीं स्पृशन् गोशालः सिंहेन कुट्टितः प्रभुं जगौ अहं कुट्टितो भवद्भिर्न रक्षितः सिद्धार्थेनोचे मैवं कुर्याः ।
एवं पात्रालके संनिवेशे स्वन्दे दन्तिलदासीं रन्त्वा निःसृते हसन्नकुट्टि ॥ ४७७ ॥ ' मुणि '

मुणिचंद्र कुमाराए, कूवणय चंपरमणिज्जउज्जाणे । चौराय चारि अगडे, सोमजयंती उवसमेइ ॥४७८॥

प्रभोः कुमारसंनिवेशे चंपरमणीयोद्याने प्रतिमा । इतः श्रीपार्श्वशिष्यो बहुमुनियुतो मुनिचन्द्राचार्यः कूपनयकुम्भकारशा-
लायां तस्थौ । तत्साधून् दृष्ट्वा गोशालः प्राह के यूयं ? तैरुक्तं निर्ग्रन्था वयं, ततः पुनराह क्व यूयं क्व च ममाचार्यस्तै-
रूचे यादृक् त्वं तादृक् ते धर्म्मचार्यो भविष्यति, ततो रुटेनोक्तं मद्गुरुतपसा दह्यतां युष्मद्भसतिः । तैरुक्तं न भयं नः, ततो
गत्वा सर्वं प्रभोरुक्तं, सिद्धार्थोऽवक् नैते साधवो दहन्ते । रात्रौ मुनिचन्द्राचार्यो जिनकल्पपरिकर्मार्थं निशि बहिः प्रतिमास्थः
कुलालेन चौरधिया गले गृहीतोऽवधिज्ञानमुत्पन्नं, देवोऽभूत् । चूर्णो तु मुक्तिं गत इति । व्यन्तरैर्महः क्रुतः । गोशाल उद्योतं
वीक्ष्येषां वसतिर्दह्यत इति प्रभुं वदन् सिद्धार्थाद् ज्ञातोदंतस्तत्रायातः गन्धोदकवृष्टिं पुष्पवृष्टिं वीक्ष्य विशेषतो हृष्टः तत्साधून्
भवद्गुरुर्विपन्नो यूयं निश्चिन्ताः सुप्ता इति निर्भत्स्याजागरयत् । चौरासंनिवेशे चारिकौ हेरिकावेतावित्यादि, गोशालेऽगडे
क्षिप्यमाने सोमाजयन्त्यौ उत्पलभगिन्यौ उत्पलवत्परित्राड्भूते गोशालं मोचयित्वाऽहदुपसर्गमुपशमयतः ॥ ४७८ ॥ ' पिट्टी '

पिट्टीचंपा वासं तत्थ चउम्मासिएण खमणेणं । कयंगल देउलवरिसे, दरिद्धथेरा य गोसालो ॥४७९॥

गृष्टिचम्पायां चतुर्थवर्षारात्रम् मुनिज्ञानी चतुर्मासिकक्षपणेन ततः कृतांगले संनिवेशे द्ररिद्रारुष्याः पाखण्डाः स्थविरास्त-

चारिकात्रिति बद्धौ । पार्श्वोपत्यविजयाप्रगल्भभ्यां परिव्राजिकाभ्यां मोचितौ । गोशालो यूयं बहूपसर्गास्ततः प्रत्येकमिति
प्रयग्यानस्मि ॥ ४८५ ॥ 'तेणे'

तेणेहि पहे गहिओ, गोशालो माउलोत्ति वाहणया । भगवं वेसालीए, कम्ममार घणेण देविंदो ॥४८६॥
अन्यस्मिन् पथि व्रजन् गोशालः स्तेनैर्मातुल इति हसित्वा वाहितो दध्यौ प्रभुपार्श्वे कोऽपि मोचयेद्भोज्यं चेति प्रभुं

द्रष्टुं लग्नः भगवान् वेगाल्यां कर्मकरशालायां प्रतिमयाऽस्यात् कर्मकरोऽयस्कारः षण्मासरोगान्मुक्तः सन् सोपकरणस्त-
त्रायानोऽग्रफुनमिति धनेन हन्तुमद्यत देवेन्द्र एत्य तं तदीयघनेनैवाहत् ॥ ४८६ ॥ 'गामा'
गामाग विहेलग, जक्ख ताव्वसी उवसामावसाण थुई । छट्टेण सालिसीसे, विसुज्झमाणस्स लोगोही ॥

ग्रामारूपांनिवेशे विभीतकोद्याने यक्षः प्रभुमपूजयत् शालिशीर्षग्रामे त्रिपृष्ठभवाऽमत्कृता राज्ञी कालेन व्यन्तरी जाता
तापसीरूपं क्रुत्या जलार्द्रजटाभिः प्रभुं सिञ्चती वायुनाऽवीजयत्, यदन्योऽभविष्यत्तदाऽस्फुटिष्यत् । प्रभोः परिणामेन विशुद्धमा-
नस्य पष्ठेन लोकावधिरभूत् पूर्वं तु पूर्वदेवभवमात्रोऽभूत्, सा रात्र्यवसाने उपशमात् स्तुतिं चक्रे ॥ ४८७ ॥ 'पुण'

पुणरवि भद्दिअ नगरे, तवं विचित्तं च छट्टवासंसि । मगहाए निरुवसग्गं, सुणि उउवच्छंसि विहरित्था ॥
पट्ठवर्णसु चतुर्मासतपः अभिग्रहैर्विचित्रं, षण्मासैर्गोशालोऽमिलत् । मगधेषु ऋतुवद्धे काले व्यहार्षीत् ॥ ४८८ ॥ 'आले'

आलभिआए वासं, कुंडागे तह देउले पराहुत्तो । मद्दण देउलसारिअ, मुहमूले दोसुवि सुणित्ति ॥४८९॥

चोराकसंनिवेशे प्रतिमा, तत्र चौरभीः, गोशाले कापि मण्डपे निष्पद्यमानं गोष्ठिकभोज्यं पुनः पुनः छन्नं पश्यति चौर इति दण्डादिबन्धने प्रभोस्तेजसा मण्डपो दह्यतामिति ध्यापना । कलंबुकासंनिवेशे मेघः कालहस्ती च बन्धू, कालहस्ती मार्गेऽ-
र्हद्गोशालौ वीक्ष्योपसर्गान् कृत्वा बध्वा मेघस्य प्रैषीत् । तेनार्हन् कुण्डग्रामे दृष्ट इत्यर्चि ॥ ४८२ ॥ ' लाढ '

लाढेसु य उवसग्गा, घोरा पुण्णाकलसा य दो तेणा । वज्जहया सक्केणं, भद्दिअ वासासु चउमासं ॥४८३॥
ततोऽर्हन् बहुकर्मक्षयाय लाढादेशं गतस्तेषु 'लाढेषु' अनार्थदेशेषूपसर्गा हीलाश्च मोचनादयो घोरा जाता यथाऽचाराङ्गे उपधानश्रुताध्ययने । पूर्णकलशाख्यौ ग्रामान्तराद् द्वौ स्तेनावशक्नुनमित्याकृष्टासी शक्रेण हतौ । भद्रिकापुरि पञ्चमवर्षाश्चतुर्मासतपः ॥ ४८३ ॥ ' कय '

कयलिसमागस भोयण, संखलि दहिकूर भगवओ पडिमा । जंबूसंडे गोट्टी य, भोयणं भगवओ पडिमा ॥
कदलिसमागसग्रामे प्रतिमा, मङ्गलिसुतस्य दधिकूरभोजनं । जंबूखण्डग्रामे गोष्ठिकानां लासिकानां भोजनं क्षीरकूररूपं गोशालस्याभूत् ॥ ४८४ ॥ ' तंबा '

तंबाए नांदिसेणो, पडिमा आरबिख वहण भय डहणं । कूविय चारिय मोक्खे, विजय पगढभाय पत्तेअं ॥
तंबाकसंनिवेशे नन्दिषेणाचार्यो बहिः प्रतिमास्थ आरक्षकैश्चैरोऽयमिति मल्लेन बध्नं कृतं इत्यादि सर्वं मुनिचन्द्रवत् ज्ञेयं । देवोद्योताद्गोशालेन किमग्निदहनमिति भयात् पृष्टे सिद्धार्थाद् दृष्टान्तं ज्ञात्वा तत्साधवो जागरिताः । कूपिकासंनिवेशे प्रभुगोशालौ

नैः रुद्धैः गोशालो बध्वा वंश्यां क्षिप्तोऽन्यैर्मोचितो जिनस्योपशमेन, राजगृहे चतुर्मासिकतपसाऽष्टमवर्षाः वज्रभूम्यामनार्येषु
यद्गमर्गा हीलादयो यथोपधानथुतेः ॥ ४९२ ॥ 'अनि'

अनिअववासंसिद्धरथपुरं, तिलरथं व पुच्छ निष्फत्ती। उप्पाडेइ अणज्जो, गोसालो वास बहुलाए ॥४९३॥
नममार्पावासो वज्रभूमामुपाश्रयाभावादनियतोऽभूत् । ततः सिद्धार्थपुरं गतस्ततः कूर्मग्रामं यातो गोशालेन तिलस्तम्बो
नियन्त्यने न वेति वृच्छायां अर्हता एते सप्ततिलपुष्पजीवा मृत्वा एकशम्ब्यां तिला भविष्यन्तीति निष्पत्तिरुक्ता । अनार्योऽ-
मायुर्गोशालमृतपाटयन्यामन्नसुरैर्वपः कृतः, बहुलया गवा खुरेण निक्षिप्तो निष्पन्नः, पुनर्वलता कियद्भिदिनैर्दृष्टास्तत्र तावन्त
स्मिन्नाः । ततो नियतिर्द्विहीहृता ॥ ४९३ ॥ 'मग'

मगहा गोव्वरगामो, गोसंखी वेसियाण पाणामा । कुम्मग्गा मायावण, गोसाले गोवण पउट्टे ॥४९४॥
मगधेषु राजगृहचम्पयोऽन्तरा गोर्वग्रामे गोशह्याख्याभीरेशस्तेनासन्नभग्नग्रामाद् बहिरपत्यं दृष्ट्वाऽपुत्रत्वाद् गृहीतं वद्धितं
च । तन्माना चम्पयां चौरैर्विक्रीता वेश्या जाता गोशङ्खीसुतो यौवने घृतं लात्वा चम्पापुर्यां गतो मातरं वेश्यामिति
गच्छन्नन्तरा विट्लिप्तपादेन वत्सं पस्पर्शे । कुलदेवताकृतसानिध्याद्धत्सो मातरं गां वक्ति अम्ब ! एष लिप्तपदा स्पृशति,
गोचे एष मातरं याति अस्य पापं क्रिमुच्यते, ततः स वेश्यां पृष्ठा अम्बां ज्ञात्वा विमोच्य वैश्यायनाख्यः प्राणामीं
दीक्षां लात्वा कूर्मग्रामे आतपयन् जटातः सूर्यतापाद्युक्ताः शिरसि क्षिपन् यूक्ताशय्यातरोऽयं किं दीक्षितो

आलम्बिकापुर्यां सप्तमवर्षाः चतुर्मासतपः कुण्डकसंनिवेशे प्रभोर्विष्णुदेवकुले कोणे प्रतिमा, गोशालो विष्णोः पराङ्मुखः पुतो मुखे कृत्वा स्थितो लोकैरकुट्टि । मर्दनग्रामे बलचैत्ये गोशालो बलमुखमूले सागारिकं कृत्वाऽस्थात् । द्वयोरपि स्थानयो-
गोशालो 'मुणिति' मुक्तः ॥ ४८९ ॥ 'बहु'

बहुसालगसालवणे, कडपूअण पडिम विघणोवससे । लोहगालंमि चारिय, जिअसत्तू उप्पले सोक्खो ॥
बहुशालग्रामे शालवने कटपूतनाव्यन्तर्या प्रतिमायां शीतेन 'विघणं' विघ्नकरणं, उपशमेऽर्चा । लोहार्गलेऽर्हदोशालौ जितशत्रुराजेन चारिकाविति बद्धौ । अस्थिग्रामागतेनोत्पलेन मोक्षः ॥ ४९० ॥ 'तत्तो'

तत्तो य पुरिमताले, वग्गुर ईसाण अच्चए पडिसा । सल्लीजिणायण पडिसा, उण्णाए वंसि बहुगोटी ॥ ४९१ ॥

पुरिमताले शकटमुखस्य पुरस्य चान्तरा प्रभुं प्रतिमास्थितं ईशानेन्द्रोऽर्चति । स च वग्गुरश्रेष्ठिनं मिथ्यादृशं प्रागपुत्रं श्रीमल्लिपूजातः पुत्रान्त्योद्धृतमल्लिजिनायतनं श्राद्धीभूतं प्रतिमार्चाय यान्तमहो साक्षाजिनं न पूजयसि प्रतिमां त्वर्चसि, एष श्रीवीरजिन इत्यूचे स मिथ्यादुःकृतं कृत्वा क्षामयित्वा महिमानं चक्रे । प्रभोरुन्नके संनिवेशे गच्छतः पथि गोशालो वरवध्वौ दन्तुरौ हसन् गोष्ठ्या समवायेन बध्वा वंश्यां क्षिसो विभौ प्रतीक्षमाणोऽस्य भक्तः इति मुक्तः ॥ ४९१ ॥ 'गोभूमि'

गोभूमि वज्जलाढे, गोवक्कोवे य वंसि जिणुवससे । रायगिहऽट्टमवासा, वज्जभूमी बहुवसग्गा ॥ ४९२ ॥

प्रभौ गोभूमौ गोचरस्थाने याति गोशालो गोपानाह-भो वज्जलाढाः ! एषोऽध्वा क्वयाति ? वज्जलाढा म्लेच्छा उच्यन्ते ।

भद्रां प्रतिमामहि प्राच्यां निश्यपाच्यां द्वितीयेऽहि प्रतीच्यां निशुदीव्यामेवं चत्वारि यामचतुष्कानि एवमुपवासद्वयं,
ततोऽपारित एन महाभद्रां चतुर्दिक्नहोरात्रं, एवमष्ट यामचतुष्कानि उपवासचतुष्कं, ततोऽपारित एव सर्वतोभद्रां दशदिक्षु
प्रत्यंक्रमहोरात्रं विंशतियामचतुष्कानि उपवासदशकं चक्रे परमूर्ध्वाधोदिशोः स्वर्दिग्द्रव्याणि दध्यौ । पारणे आनन्दगृहे बहुला

दासी गीतलान्नमुज्ज्वलदात्, दिव्यानि ॥ ४९७ ॥ ' दृढ '
दृढभूम्यां बहुम्लेच्छायां पेढालोद्याने पोलामचैत्येऽष्टमेनान्त्यनिश्चेकरात्रिकीं प्रतिमां स्थितस्तस्यां निनिमेयोऽचित्तपु-
द्गलेषु दत्तदृष्टिरीपन्नप्रकायश्चाभूत् ॥ ४९८ ॥ ' सक्को '

सक्को अदेवराया, सभागओ भणइ हरिसिओ वयणं । तिण्णिवि लोग समत्था, जिणवीरमणं न चालेउं

त्रयोऽपि लोका असमर्था जिनवीरमनथालयितुं ॥ ४९९ ॥ ' सोह '
सोहम्मकप्पवासी, देवो सक्कस्ससो अमरिसेणं । सामाणिअ संगमओ, बेइ सुरिंदं पडिनिविट्ठो ॥ ५०० ॥

शक्रस्य मामानिकः सङ्गमः सुरेन्द्रं व्रते, प्रतिनिविष्टः प्रत्यनीकः ॥ ५०० ॥ ' तेहो '
तेहोक्कं असमत्थंति, पेहए तस्स चालणं काउं । अज्जेव पासह इमं, मम वसगं भट्टजोगतवं ॥ ५०१ ॥
पुत्तस्य अथैव इमं भगवन्तं अष्टयोगतपसं मम वशगं पश्यत । इन्द्रेण स न निपिद्धो यतो मा जानीयात् स्वामी पराश्र-

न वा, किं ना स्त्री वा इति वारत्रयं वदति गोशाले कोपनं कृत्वा प्रद्विष्टस्तेजोलेश्याममुञ्चदहंश्च शीतलेश्यां, तत्र तेजो-
लेश्या जम्बूद्वीपं अन्तर्वेष्टयति शीतलेश्या तां पस्विष्टयति तथा सा विध्याति तदा गोशालेन पृष्टोऽहंन् जगौ-आतापना-
परस्य सदा पृष्ठतपसा सनखकुलमाषपिंडिकया एकेनोष्णोदकेन चुलकेन च पारयतः षण्मासे तेजोलेश्योत्पद्यते । पुनः
सिद्धार्थपुरं यातो गोशालस्य तिलस्तम्बपृच्छायामर्हता निष्पत्तियुक्ता युक्तायां (प्रोक्तनिष्पत्तियुक्तायां) नियतेर्ग्रहणं । ततः
स पृथग् भूतोऽहंन्दुक्युत्पया श्रावस्त्यां कुम्भकृच्छालायां स्थितस्तेजोलेश्यामसाधयत् अष्टाङ्गनिमित्तं चाशिक्षिष्ट ततो
जिनो जिनप्रलापी विजहार ॥ ४९४ ॥ ' वेसा '

वेसालीए पडिमं, डिंभमुणिउत्ति तत्थ गणराया । पूएइ संखनामो चित्तो नावाए भगिणिसुओ ॥४९५॥

वैशाल्यां प्रतिमास्थं प्रभुं सिद्धार्थराइमित्रं शंखो गणराज आर्चयत् । तद्भागिनेयश्चित्रो नावा व्रजन् गण्डिकानद्यां तरीप-
ण्यमिच्छद्भिर्धृतं विमोच्यार्चत् ॥ ४९५ ॥ ' वाणि '

वाणियगामायावण, आनंदो ओहि परीसह सहिति । सावत्थीए वासं, चित्ततवो साणुलट्टि बहिं ॥४९६

वाणियग्रामे आनन्दः श्राद्धः षैररातापयन् जातावधिः प्रभुं ज्ञात्वा वन्दित्वाऽहो परीपहसह ! इयता कालेन केवलमुत्प-
त्स्यते इति जगौ । श्रावस्त्यां दशमवर्षाश्चित्रं तपः ततः साणुलट्टिकग्रामवहिः स्थित्वा ॥ ४९६ ॥ ' पडि '

पडिमाभइ महाभइ, सव्वओभइ पढमिआ चउरो । अट्टयवीसाणंदे, बहुलिय तह उज्झिए दिव्वा ४९७

भद्रां प्रतिमामहि प्राच्यां निशयपाच्यां द्वितीयेऽहि प्रतीच्यां निशुदीव्यामेवं चत्वारि यामचतुष्कानि एवमुपवासद्वयं,
ततोऽपारित एव महाभद्रां चतुर्दिक्चहोरात्रं, एवमष्ट यामचतुष्कानि उपवासचतुष्कं, ततोऽपारित एव सर्वतोभद्रां दशदिक्षु
प्रत्यंक्रमहोरात्रं विश्रुतियामचतुष्कानि उपवासदशकं चक्रे परमूर्ध्वार्धोदिशोः स्वर्दिग्द्रव्याणि दध्वौ । पारणे आनन्दगृहे बहुला
दासी शीतलाब्रमुञ्जंत्वदात्, दिव्यानि ॥ ४९७ ॥ ' दृढ '

दृढभृमीए वहिआ, पेढालं नाम होइ उज्जाणं । पोलास चेइयंसि, ट्टिण्णराईमहापडिमं ॥ ४९८ ॥
दृढभृम्यां बहुम्लेच्छायां पेढालोद्याने पोलासचैत्येऽष्टमेनान्त्यनिश्चैकरात्रिकीं प्रतिमां स्थितस्तस्यां निर्निमेषोऽचिचपु-
द्गलेऽपु दत्तदृष्टिमीपन्नक्रकायथाभूत् ॥ ४९८ ॥ ' सक्को '

सक्को अ देवराया, सभागओ भणइ हरिसिओ वयणं । तिण्णिणवि लोग समस्था, जिणवीरमणं न चालेउं
त्रयोऽपि लोका असमर्था जिनवीरमनश्चालयितुं ॥ ४९९ ॥ ' सोह '

सोहम्मकप्पवासी, देवो सक्कस्ससो अमरिसेणं । सामाणिअ संगमओ, वेइ सुरिंदं पडिनिविट्ठो ॥ ५०० ॥
शक्रस्य मामानिकः सद्गमः सुरेन्द्रं ज्ञते, प्रतिनिविष्टः प्रत्यनीकः ॥ ५०० ॥ ' तेहो '

तेहोहोक्कं असमत्थंति, पेहेए तस्स चालणं काउं । अज्जेव पासह इमं, मम वसगं भट्टजोगतवं ॥ ५०१ ॥
एतस्य अथैव इमं भगवन्तं श्रष्टयोगतपसं मम वशगं पश्यत । इन्द्रेण स न निषिद्धो यतो मा जानीयात् स्वामी पराश्र-

यात्तपः कुर्यात् ॥ ५०१ ॥ 'अह'
अह आगओ तुरंतो, देवो सक्कस्स सो अमरिसेणं । कासी य ह उवसगं, सिच्छद्विद्धी पडिनिविट्ठो ॥ ५०२ ॥
'तुरंतो' त्वरितः 'उवसगं' ति आर्पत्वात् सस्य द्वित्वं ॥ ५०२ ॥ 'धूली'

धूली पिवीलिआओ, उदंसा चैव तह य उण्होला । विंछुय नउला सप्पा, य मूसगा चैव अट्टमगा ॥ ५०३ ॥

धूलीवृष्ट्या सर्वाङ्गं पूरयित्वा अर्हन्निरुद्ध्वासः कृतः १ । कीटिकाभिर्नासासु प्रविश्य निर्गत्य चालनीकृतः २ ।
उदंशा वज्रतुंडा दंशाः ३ 'उण्होला' घृतपिपीलिकाः ४ वृश्चिकनकुलादयो दशन्ति स्वाम्यङ्गं भक्षन्ते च ॥ ५०३ ॥ 'हत्थी'
हत्थी हत्थीणिआओ, पिसायए घोररूव वग्घोय । थेरो थेरीइ सुओ, आगच्छइ पक्कणो य तथा ॥ ५०४ ॥

हस्त्युत्पाद्य पातयेत् (यति) पद्भ्यां च मर्दयेत् (यति) विध्येत् (विध्यति) हस्तनी शुण्डदन्ताभ्यां विध्येत् (ध्यति)
मलं मुंचेत् (चति) स्थविरः सिद्धार्थः स्थविरी त्रिशला मोहवाणी ब्रूतः । स्रपकृत्पदो राध्नोति । पक्कणश्चाण्डालः पञ्जराणि
कर्णादौ विलगयेत् (यति) पक्षिणो वज्रतुण्डैर्हत्वा हंदति ॥ ५०४ ॥ 'खर'

खरवाय कलंकलिया, कालचक्कं तहेव य । पाभाइय उवसगे, वीसइमो होइ अणुलोमो ॥ ५०५ ॥

खरवातेनोत्पाट्य २ क्षिपेत् (पति) कलंकलिकया चक्रावर्त्तवातेन चक्रवद्भ्रामितः । कालचक्रेण हस्ताग्रनखान् यावन्मग्नः ।

१ अन्यस्मात् श्रोतसोऽन्तः शरीरमनुप्रविश्यान्त्येन निर्योन्तीति चूर्णो हरि-वृत्तो च ।

विगतितम उपमर्गाः प्रमातविकुर्वणा ॥ ५०५ ॥ तथा 'सामा'
सामाणिअदेवहिं, देवोदावेइ सो विमाणगओ । भणइ य वरेह महरिसि ! निफत्ती सग्गसोक्ख्वाणं ५०६
मामानिरुदेवद्धीर्दिगयति, विमानगतो विमानस्थः भणति च महर्षे ! स्वर्गमोक्षयोर्निष्पत्तिं वृणु । अयमनुलोमः
विगतितमः, एरुराच्युपमर्गाः २० ॥ ५०६ ॥ 'उव'

उवहयमइविण्णणो, ताहे वीरं बहु प्यसाहेउं । ओहीए निज्जाइ, ज्ञायइ छज्जीवहियमेव ॥ ५०७ ॥
देवो वीर प्ररुपेण साधयितुं, उपहतमतिविज्ञानः, अवधिना विभंगपर्यायेणार्हन्मनो निध्यायति । अर्हस्तु षड्जीवहितमेव
ध्यायति ॥ ५०७ ॥ 'वालु'

वालुय पंथे तेणा, माउलपारणग तत्थ काणच्छी । तत्तो सुभोम अंजलि, सुच्छित्ताए य विडरूवं ॥ ५०८ ॥
प्रभोः प्रातः बालुकाग्रामं यातः पथि देवेन जानुदध्नी बालुका पञ्चशतस्तेनाथ कृतास्तैर्मातुलस्वागतं इत्युपहस्यावाहि,
प्रभोः बालुकाग्रामे भिक्षामटतो देवो रूपमावृत्य स्त्रीषु काणाक्षिं ददाति । ततः एवं सुभौमग्रामे स्त्रीष्वञ्जलीः कुर्वन्, सुक्षेत्रग्रामे
विटरूपं कृत्वा कुचेष्टाः कुर्वन् लोकैरकुष्टि ॥ ५०८ ॥ 'मल'

मलए पिसायरूवं, सित्ररूवं हत्थिसीसए चेव । ओहसणं पडिमाए, मसाण सक्को जवण पुच्छा । ५०९ ॥
मलयग्रामे देवः प्रभोः पिशाचरूपं, हस्तिशीर्षग्रामे स्त्रीदर्शने विकृतेन्द्रियशिवरूपं च कृत्वा भ्रमन्नकुष्टि । प्रभोरुड्डाह-

भावाद् ग्रामं त्यक्त्वा श्मशानप्रतिमास्थस्य 'ग्रामं न याते'ति संगमोपहसनं । इहार्हतो विकृतलिङ्गरूपश्मशानस्थितोन्द्रार्च्यत्वं दृष्ट्वा लोके शिवलिङ्गादि प्रावर्तत । तत्र शक्रो 'जत्ता भे जवणिज्जं' इत्याद्यपृच्छत् ॥ ५०९ ॥ 'तोस'
तोसलिकुसीसरूवं, संधिच्छेओ इमोत्ति वज्झो य । मोएइ इंदालिउ, तत्थ महाभूइलो नामं ॥ ५१० ॥

तोसलिसंनिवेशे बहिः प्रतिमा, सुरः क्षुल्लकरूपं कृत्वा सन्धि छिन्दन् खात्रं पातयन् बद्धोऽवग् बहिःस्थिताचार्येण प्रेषितोऽहमित्यर्हन्तं बध्वा अयं बध्य इति नीयमानं भूतिलो नामा दृष्टपूर्वीन्द्रजालिको मोचयति ॥ ५१० ॥ 'मोस'
मोसलि संधि सुमागह, मोएई रट्टिओ पिउवथंसो । तोसलिय सत्तरज्जू, वावत्ति तोसलीमोक्खो । ५११ ।

मोसलिसंनिवेशे क्षुल्ले सन्धीन् शोधयति जनष्टे च मद्धर्माचार्यस्य रात्रौ खात्रं ददतो मा कण्टका भज्यन्तामिति च वदत्यर्हन्बद्धः सुमागधनामा राष्ट्रिकः पितृव्यस्यो मोचयत्येवं तौसलिग्रामे बध्वा तौसलिश्चत्रियेण सत्तरज्जूनां व्यापत्तौ श्रुतौ नायं चौर इति मोक्षः ॥ ५११ ॥ 'सिद्ध'

सिद्धरथपुरे तेणेत्ति कोसिओ आसवाणिओ मोक्खो । वयगाम हिंडणेसण, विइयदिणे बेइ वंसतो । ५१२ ।

प्राग्वत् स्तेन इति बद्धं प्रभुं दृष्टपूर्वोऽश्ववणिकौशिकोऽमोचयत् मोक्षं, परं सर्वत्र पश्चात् क्षुल्लादर्शने अर्हतो देवोपसर्गे जाते षण्मासा जाताः । देवो गतो भविष्यतीत्यर्हन् द्वितीयदिने ब्रजग्रामे गोकुले हिण्डमानो देवमनेषणां कुर्वन्तं ज्ञात्वा निवृत्तो बहिः प्रतिमां स्थितः । देवश्चोपशान्तो ब्रूते ॥ ५१२ ॥ 'वच्च'

वच्चह हिंडह न करेमि, किंचि इच्छा न किंचि वत्तव्वो । तत्थेव वच्छवाली, थेरी परमन्नवसुहारा ॥५१३॥

व्रजन ग्रामं हिण्डच्चं भिक्षायां, अहंवाह-मो देव ! इच्छया यामि नाहं किञ्चिद्वक्तव्यः, तत्रैव ग्रामे द्वितीयेऽह्नि स्थविरा
रमपालिका पर्युषितपरमानं ददौ ॥ ५१३ ॥ ' छम्मा '
छम्मासे अणुवच्चं, देवो कासीय सो उ उवसगं । दद्वृण वयग्गामे, वंदिय वीरं पडिनियत्तो ॥५१४॥

उपसर्गमनेपणां च सोऽभव्यदेवोऽनुवच्चं सततं व्रजग्रामे वीरमचलितपरिणामं दृष्ट्वा ॥ ५१३ ॥ इतश्च सौधम्मं कल्पे सर्वे
श्रेयान्तदिनं यावद्द्विग्रमनसोऽभूयन् ' देवो '

देवो चु(ठि)ओ महिद्धिओ, वरसंदरचूलियाइ सिंहंमि । परिवारिउ सुरवहूहिं, आउंमि सागरेसेसे ॥५१५॥
इन्द्रेण निर्विषयः क्रतुः स देवो महर्द्धिरिन्द्रमामानिको देवलोकान्च्युतो भ्रष्टः मन्दरचूलायां यानैर्विमानैरेत्य वधूभिः

परिभारितः स्थितः । तदा तस्यायुरतरोपमं शेषमभूत् । तद्भक्तपुराः शक्रनिपिद्धाः स्वर्गे एवास्थुः ॥ ५१५ ॥ ' आल '
आलभियाए हरि विज्जू, जिणस्स भत्तिए वंदओ एइ । भगवं पियपुच्छा, जिय उवसगत्ति थेवमवसेसं

आलंभिकायां हरिर्भिद्युत्कुमारेन्द्रः प्रियं पृच्छेत्(च्छति) । जिता उपसर्गाः स्तोक्मेव शेषमिति वंदेव(दति) ॥५१६॥ ' हरि '
हरिसह सेयत्रियाए, सावत्थी खंदपडिम सक्को थ । ओयरिउं पडिमाए, लोगो आउट्टिओ वंदे ॥५१७॥
श्रेताभ्यां हरिस्महो विद्युत्कुमारेन्द्रः प्रियप्रथा, श्रावस्त्वां शक्रो लोकसाक्षिकं स्कन्दप्रतिमां प्रभुं नामयति ॥५१७॥ ' कोसं '

कोसंबी चंद्रसूर्यरणं, वाणारसीय सक्को उ । रायगिहे ईसाणो, महिला जणओ य धरणो य ॥५१८॥
सविमानचन्द्रहृयवतरणं प्रियपृच्छायै । एवं वाराणस्यां शक्रः, मिथिलायां जनको राद् धरणेन्द्रश्च प्रियं पृच्छतः, तत्र
एकादशवर्षाश्चतुर्मासतप इति चूर्णौ ॥ ५१८ ॥ ' वेसा '

वेसालि भूयंणदो, चमरुप्पाओ य सुंसुमारपुरे । भोगपुरि सिंदकंदग, माहिंदो खत्तिओ कुणति ॥५१९॥
'वेसालिं भूयाणंदो चमरुप्पाओ य सुंसुमारपुरे' इति चूर्णौ, वृत्तौ तु 'वेसालवासभूयाणंदो चमरो सुसुमारे पुरे' । वैशाल्यां
एकादशवर्षा जाताः भूतानन्दो नागेन्द्रः प्रियप्रथा, चमरः स्वशीर्षोर्ध्वस्थशक्रसिंहासनपातनाय सौधर्म गतः शक्रवज्रस्तः
सुसुमारे पुरे प्रतिमास्थार्हत्पादयोर्निलीनः । भोगपुरे सिंदी खजूरी तत्कण्टकेन माहेन्द्रः क्षत्रियः पीडां करोति ॥५१९॥ 'वार'
वारण सणंकुमारे, नंदीगामे पिउसहा वंदे । मंढियगामे गोवो, वित्तासणयं च देविंदो ॥ ५२० ॥

सनत्कुमारेन्द्रेण तस्य वारणं, नन्दिग्रामे नन्दः पितृसखा वन्दते, मेण्डिकग्रामे प्राग्बहोपो रज्जुना धनन् शक्रेण वित्रासितः
॥ ५२० ॥ ' कोसं ' ' तच्चा '

कोसंबीए सयाणीओ, पोसबहुल पाडिवई । चाउम्मास मिगावई, विजयसुगुत्तो य नंदा य ॥ ५२० ॥
तच्चावाई चंपा, दहिवाहण वसुमई विजयनामा । धणवह मूला लोयण, संपुल दाणे य पव्वज्जा ॥ ५२१ ॥

पोषवदि प्रतिपदिदिने प्रभोरभिग्रहः, द्रव्यतः कुल्मापान् घर्षणकोणे, क्षेत्रतो देहल्या आरत एकं पादं कृत्वा एकं च परतः,

कालतो भिक्षाचरेषु निवृत्तेषु, भावतो राजसुता दास्यप्राप्तौ निगडिता मुण्डिता रुदन्ती कृतोपोपितत्रया चेदृचे तदा पारणं, चतु-
र्मासान् कोगाम्बीमट्ट्यर्हति भिक्षामनाददाने, शतानीको राट्, मृगावती राज्ञी, विजया प्रतिहारिणी, सुगुप्तमन्त्री, नन्दा भार्या,
तन्मयाद्यालयो धम्मोपाध्यायश्च, दुःखं विश्रति, चम्पापुर्यां शतानीकेन भद्रायां दधिवाहने नष्टे धारणीदेवी सुता वसुमती
तद्वितीयनाम्नी चन्दनौष्टिकधृता धनावहश्रेष्ठिना मोचिता, सा तत्पत्न्या मूलयांहिक्षालनक्षणे धनकृतं तत्केशवन्धं दृष्ट्वा
मत्सपत्नी भवित्रीत्यालोच्य निगडिता त्रिदिनोपोपिता, श्रेष्ठित्त्वमूर्पस्थकुलमापकरा पद्दिनोऽनैः षण्मासैर्दिनेनाभिग्रहमपूर-
यन् । पञ्चदिव्यानि शतानीकाद्यास्तत्रागुः दधिवाहनकञ्चुकिना संपुलेन चन्दनोपलक्षिता । मृगावत्या च जामेयेति ज्ञाता,
अक्रोक्ष्या माऽर्हज्जानं यावद् राज्ञा स्वगृहेऽस्थापि । ततः प्रव्रजिता ॥ ५२१-२२ ॥ ' ततो '

ततो सुमंगलाए, सणंकुमार सुछेत्त एइ माहिंदो । पालग वाइलवणिए, अमंगलं अप्पणो असिणा ॥

सुमंगलग्रामे मनत्कुमारः प्रिय पृच्छेत् (च्छति) सुक्षेत्रायां माहेन्द्रश्च । पालकग्रामे वातिलाख्यं वणिजमात्मनोऽमङ्गल-
मित्यग्निना हन्तुं धावन्तं सिद्धार्थः स्वहस्तेनाहत् ॥ ५२३ ॥ ' चंपा '

चंपा वासावासं, जम्बिंदे साइदत्तपुच्छा य । वागरणदुहपएसण, पच्चवखाणे य दुविहे उ ॥ ५२४ ॥

प्रभोश्रम्यायां सातिदत्तद्विजायिहोत्रशालायां द्वादशवर्षाः, पूर्णभद्रमाणिभद्रयक्षेन्द्राभ्यां पूजां कृतां वीक्ष्य सातिदत्तद्वि-
जस्य, को'लात्से'ति पृच्छा 'योऽहमिति वक्ती' ति प्रभोर्व्याकरणं, प्रदेशनमुपदेशः स कतिधा, कतिधा च प्रत्याख्यानं इति पृष्टे

आवश्यक-
नियुक्ति-
दीपिका ॥

॥१०६॥

द्विधा प्रदेशनं धार्मिकमधार्मिकं च, द्विधा प्रत्याख्यानं मूलगुणप्रत्याख्यानं उचरगुणप्रत्याख्यानं च, इत्युत्तराद् विप्रो यक्षौ च बुद्धाः ॥ ५२४ ॥ ' जंभि '

जंभियगामे नाणस्स, उप्पया वागरेइ देविंदो । मिंढियगामे चमरो, वंदण पियपुच्छणं कुणइ ॥ ५२५ ॥

नाटयं कृत्वेयद्धिदैनैज्ञानोत्पत्तिरिति शक्रो देवेन्द्रः ॥ ५२५ ॥ ' छम्मा '

छम्माणि गोव कडसल, पवेसणं मडिझिमाए पावाए । खरओ विज्जो सिद्धत्थ, वाणियओ नीहरावेइ ॥

छम्माणिग्रामे, त्रिष्टुभवे यस्य शय्यापालकस्य कर्णयोस्तसं त्रपु क्षिप्तं तञ्जीवो गोपः प्रभुपार्श्वे दृषौ सुक्त्वा गत आगतश्च दृषावपश्यन् क्व दृषाविति प्रभुमाख्यत् । प्रभौ च मौनस्थे कर्णयोः कटाहवंशशलाकप्रवेशनं चक्रे । प्रभुर्मध्यमायां पापायां गतस्तत्र सिद्धार्थो वणिक् खरकवैद्योत्तया सशल्यं प्रभुमुखं ज्ञात्वा प्रभौ निष्प्रतिकर्मतया कीलकाकर्षणमनिच्छत्यपि खरकैनेव उधाने गत्वा तैलेन अक्षित्वा शलाके बहुजनैराक्रम्य संडासकाभ्यां निरकासयत् । रक्ताक्ते शलाके पतिते तदा तान् जनानुत्पाठ्याहता राटिभुक्ता तत्र महाभैरवमुधानं जातं देवकुलं च, संहरणौषधेनार्हन् सज्जो जातः । प्रभोर्महो-पसर्गाः, क्रमेण कटपूतनाशीतं, कालचक्रं, शल्यनिःकर्षणं, एवं गोपेनारब्धा गोपेन निष्ठिताः । गोपः सप्तमीं गतः, खरकसिद्धार्थौ स्वर्गं गतौ, इत्युपसर्गाः समाप्ताः । ॥ ५२६ ॥ ' जंभि '

जंभियबहि उजुवालिय, तीर वियावत्त सामसालअहे । छट्टेणुकुडुयस्स उ उप्पणं केवलं नाणं ॥ ५२७ ॥

जृम्भिकाग्रामाद्ग्रहिः ऋजुवालुकातीरे ' वियावृतं ' चैत्यत्वाद् व्यावृत्तं पतितं तच्चैत्यमित्यर्थस्तस्यासन्ने श्यामाकगृहप-
निश्रेत्रं शालतरोरथ. पृष्ठतपमोल्कुडुकस्थस्य केवलमुत्पेदे ॥ ५२७ ॥ ' जो य '

जोय तत्रो अणुचिण्णो, वीरवरेणं महाणुभावेणं। छउमत्थकालियाए, अहकम्मं किच्चइस्सामि ॥५२८॥

यत्तपोऽनुचीर्णं, छन्नस्थकालेन निर्वृत्ता छन्नस्थकालिकी । अथ तस्यां यथाक्रमं यथासम्प्रदायं ॥ ५२८ ॥ ' नव '

तत्र किर चाउम्मासे, छक्किर दोमासिए उवासीय । वारस य मासियाइं, वावत्तरि अह्णमासाइं ॥ ५२९ ॥

नत्तत्तुमासिकानि, पद्द्विमासिकानि, स्वार्थे इकण् द्वितीयायाः शस्, उपोषितवान्, द्वादश मासिकानि ॥ ५२९ ॥ ' एगं '

एगं किर छम्मासं, दो किर तेमासिए उवासीय । अह्णाइज्जाइ हुवे, दो चेव दिवहुमासाइं ॥ ५३० ॥

एकं, षण्मासं द्वे त्रिमासिके द्वेऽर्द्धवृत्तीये, अर्द्धवृत्तीयमासनिष्पन्नं तपोऽर्द्धवृत्तीयं । द्वे च द्व्यर्द्धमासे द्वितीयमर्द्धे यस्य स

द्व्यर्द्धं मासः ' ४५ ' दिनाः ॥ ५३० ॥ ' भदं '

भदं च महाभदं, पडिमं तत्तो अ सबओ भदं । दो चतारि दसेव य दिवसे ठासीय अणुबद्धं ॥५३१॥

भद्रादिप्रतिमाः, क्रमात् द्वौ, चत्वारौ, दशदिवसान्, अनुबुद्धं सततं अन्तरे पारणं विनाऽस्थात् । एवं षोडशोपवासाः

॥ ५३१ ॥ ' गोय '

गोयरसभिगहजुयं, खमणं छम्मासियं च कासीय । पंचदिवसेहिं ऊणं, अबहिओ वच्छनयरीए ॥५३२॥

गोचराभिग्रहयुक्तं क्षणं तपोऽकार्षीत् । अव्यथितो वत्सानगर्यां कौशाभ्यां ॥ ५३२ ॥ ' दस ' दस दो य किर महप्पा, ठाइ सुणी एगराइए पडिमे । अट्टमभत्तेण जई, एक्केकं चरमराईयं ॥ ५३३ ॥ दश द्वौ च द्वादशेत्यर्थः, महात्मा महात्म्यवान्, मौनित्वान्मुनिरैकरात्रिकीः प्रतिमाः स्थितवान्, कथमित्याह-अष्टमभक्तेन, यतिः प्रयत्नवानेकैकां चरमरात्रिकीं प्रतिमां अन्त्यनिशि कायोत्सर्गं कृत्वेषन्नम्रोऽनिमिषोऽचित्तपुद्गलेषु दत्तदृग् तस्थौ ॥ ५३३ ॥ ' दो चे '

दो चेव य छट्टसए, अउणातीसे उवासिया भगवं । न कयाइ निच्चमत्तं, चउत्थभत्तं च से आसि ॥ ५३४ ॥ षष्ठशब्देन दिनद्वयं, द्वे शते एकोनत्रिंशदधिके २२९ षष्ठान्युपोषितवान् । केवलज्ञानषष्ठेन सह दीक्षाषष्ठं च विना, नित्यं भक्तं चतुर्थभक्तं च ' से ' तस्य न कदाप्यासीत् ॥ ५३४ ॥ ' बार '

बारस वासे अहिए, छट्टं भत्तं जहणणयं आसि । सव्वं च तवोकम्मं, अपाणयं आसि वीरस्स ॥ ५३५ ॥ द्वादशवर्षेष्वधिकेषु छद्मस्थकाले ॥ ५३५ ॥ ' तिणिण '

तिणिण सए दिवसाणं, अउणावणं तु पारणाकालो । उक्कुडुयनिसेज्जाणं, ठियपडिमाणं सए बहुए ॥ उक्कुडुकनिषद्यानां स्थितप्रतिमानां कोऽर्थः ? उक्कुडुकासनस्थेन याः प्रतिमाः कृतास्तासां बहूनि शतानि ॥ ५३६ ॥ ' पव्व ' पव्वजाए पढमं, दिवसं एत्थं तु पक्खिवित्ता णं । संकलियंमि उ संते, जं लद्धं तं निसामेह ॥ ५३७ ॥

‘एत्थं’ अत्रोक्ते वैशाखसुदि दशम्यन्तेऽहर्गणे प्रथमं प्रव्रज्यादिवसं प्रक्षिप्य संकलिते सति यदेकरूपं लब्धं तन्निशा-
मयत ॥ ५३७ ॥ ‘वार’

वारस चैव य वासा, मासा छेच्चैव अह्नमासो य । वीरवरस्स भगवओ, एसो छउमत्थपरियाओ ॥ ५३८ ॥

अस्मिन्नहर्गणे ४५१५ रूपे ३६० रूपवर्षदिनाङ्केन भक्ते द्वादशवर्षादिसहस्रया स्पष्टैव । परं श्रीवीरस्य मार्गं यदि १०
श्रीक्षा, वैशाख सुदि १० ज्ञानं । अत्रान्तरे द्वादशवर्षादिसहस्रायां कथितायामेको मासच्छुद्धति । तत्रायं समाधिर्वर्तते । पष्ठ्यु-
गस्य पर्यन्ताभिन्नद्वितवर्ष मार्गं यदि १० प्रभोर्दीक्षा ततस्तद्वर्षस्य शेषं आपाढद्वयगणनया मास ८ दिन २०, ततः परं
युगद्वयेन १० वर्षाणि पूर्णान्येव विवक्षितानि, तदनु द्वितीयचन्द्रवर्षे वैशाख सुदि १० ज्ञानोत्पत्तिः । अस्य च पूरणाय
श्रीक्षान्तर्गमत्कस्याधिक्रमामाष्टकस्य मध्यान्मासद्विकं दिनपञ्चाधिकं प्रक्षिप्यते इति । यदा तु प्रतिदिनगणना क्रियते तदा पञ्चा-
धिक्रमामकाः स्युस्तन्मध्यात्सार्द्धं मासद्वयमचरमरात्रिपदे क्षिप्यते, शेषं सार्द्धं मासद्वयं, तन्मध्यान्मासो गाथार्थपूरणाय क्षिप्यते,
शेषं सार्द्धमासं । तत्र च ‘छट्टेणं एगया भुंजे अट्टमेणं दसमेणं दुवालसरेणं एगया भुंजे पेहमाणे समाहिपडिबन्ने’ इत्या-
चारान्नोपयानश्रुताध्ययनोक्तानि तपांसि भगवतः सम्भाव्यन्ते । तानि चावश्यके स्वल्पविप्रकीर्णतपस्त्वादिना केनापि हेतुना
न विवक्षितानि ॥ ५३८ ॥ ‘एवं’
एवं तत्रोगुणरओ, अणुपुवेणं मुणी विहरमाणो । घोरं परीसहचमुं, अहियासित्ता महावीरो ॥ ५३९ ॥

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥
॥१०८॥

तपसि गुणेषु च रतः आनुपूर्वेण क्रमेण परीषहचमूमतिसह्य ॥ ५३९ ॥ 'उष्य' 'अस' 'उप्यणंमि अणंते नट्टमि य छाउमत्थिष्णु नाणे । राईष् संपत्तो, महसेणवणंमि उज्जाणे ॥ ५४० ॥ अमरनरायमहिओ, पत्तो धम्मवरचक्रवट्ठित्तं । बीयंमि समोसरणं, पावाष् मज्झिमाष् उ ॥ ५४१ ॥ अनन्ते ज्ञाने उत्पन्ने छाब्बस्थिके ज्ञानचतुष्के क्षायोपशमिकत्वात्कालुषे नष्टे लुप्ते सति । तत्र देवकृतसमवसरणे भावरहितं पर्यदं विदन्मपि जीतमित्युपदेशमात्रं दत्त्वा रात्रौ द्वादशयोजनेषु मन्थ्यमायां पापायां महसेनवननामोघाने सम्प्राप्तः सन् द्वितीय-समवसरणे धर्मवरचक्रवट्ठित्तं प्राप्तः ॥ ५४०-४१ ॥ 'तत्थ'

तत्थ किल सोमिलज्जोत्ति, माहणो तस्स दिक्खकालंमि । पउरा जणजाणवथा, समागथा जन्नवाडंमि ॥
तत्र सोमिलार्य इति ब्राह्मणस्तस्य दीक्षाकाले यज्ञकाले पौरा जानपदाश्च जनाः ॥ ५४२ ॥ 'एणं'
एगंते य विवित्ते, उत्तरपासंमि जन्नवाडस्स । तो देवदाणविंदा, करेति महिमं जिणिंदस्स ॥ ५४३ ॥

यज्ञपाटस्योत्तरादिक्पाश्च विवित्ते एकस्मिन्नन्ते प्रदेशे । ततः समवसरणाद्दु देवदानवेन्द्राः ॥ ५४३ ॥ 'भव'
भवणवइवाणमंतर, जोइसवासी विमाणवासी य । सविट्ठिष्णु सपरिसा, कासी नाणुप्पयामहिमं ॥११५॥
भवनपत्यादयः सपर्षदो ज्ञानोत्पादमहिमानमकार्षुः ॥ ११५ ॥ अथ वाच्यद्वारागथा 'समो'

श्रीवीरसम-
वसरणा-
धिकारः ॥

॥१०८॥

समोसरणे केवईया, रूवै पुच्छे वागरण सोयपरिणामे । दानं च देवर्मले, मल्लार्णयणे उवरि तित्थं ॥ ५४४ ॥

नमवसरणविधिः । १ । 'केवइया' इत्यहंमोक्तो क्रियन्ति सामयिकानि, केषु जीवेषु क्रियतो वा क्षेत्राददृष्टसमवसरणेनागम्यं । २ । प्रमो रूपं । ३ । युगपदसद्वयप्रच्छेकेषु प्रभोव्यकरणं । ४-५ । श्रोत्रपरिणामः । ६ । दानं अहंछुद्धिवक्तुः । ७ । दिनो-
दयाइ पइयटीमानः कालो देवमाल्यं । ८ । यत्तच्छूर्णो ' तित्थयरो पढमपोरिसीए तात्र धम्मं कहेइ जाव पढमपोरिसी
उग्वाइवला एम देवमल्लोति बुचइ' । तथा माल्यं वलिस्तदानयनं । ९ । उपरीति पौरुष्या अनु, तीर्थमिति गणभृद्देशनां करोति
॥ ५४४ ॥ क्रमेणाइ ' जत्थ '

जत्थ अपुवोसरणं, जत्थ व देवो महिद्धिओ एइ । वाउदयपुष्पदलपागारतियं च अभिओगा ॥ ५४५ ॥

यत्र क्षेत्रे अपूर्वं अभूत्पूर्वं समवसरणं स्यात्, यत्र वा महद्धिदेव एति, तत्र रेष्वादिहृत्यै वातं, भाविरेणुशान्त्यै उदक-
वर्दलं, भूर्भूयाथै पुष्पवर्दलं तथा प्राकारत्रयं चाभियोग्याः सुराः कुर्युः ॥ ५४५ ॥ विशेषेणाह ' मणि '
मणिकणगरयणचित्तं, भूमीभागं समंतओ सुरभिं । आजोअणंतरेणं, करेति देवा विचित्तं तु ॥ ५४६ ॥

मणयश्चन्द्रकान्ताद्या कनकं देवकाञ्चनं रत्नानीन्द्रनीलादीनि सुरभिगन्धाम्बुषैरायोजनांतरेण योजनमध्ये वृत्तक्षेत्रे
॥ ५४६ ॥ ' वेट '

वेटट्टाई सुरभिं, जलथलयं दिव्वकुसुमणीहारिं । पइरंति समन्तेणं, दसद्धवणं कुसुमवासं ॥ ५४७ ॥

वृन्तस्थायिनं जलस्थलजदिव्यकुसुमवन्निर्हारीणं प्रबलगन्धं, अनुस्वारः प्राकृतत्वात्, वैक्रियकुसुमवर्षं समन्ततो 'दस०' पञ्च-
वर्षं प्रकिरन्ति ॥ ५४७ ॥ ' मणि '

मणिकणगरयणचिन्ते, चउद्विसिं तोरणे विउव्वंति । सच्छत्तसालभंजिय-मयरद्धयचिंधसंठाणे ॥५४८॥
छत्राणि, सालभंज्यः, मकरा मकरमुखानि, ध्वजाः, चिह्नानि स्वस्तिकादीनि, तेषां संस्थानं रचना तैः सहितानि, सच्छत्र-
शालभञ्जीमकरध्वजचिह्नसंस्थानानि ॥ ५४८ ॥ ' तिन्रि '

तिन्नि य पागारवरे रयणविचित्ते तहिं सुरगणिंदा । मणिकंचणकविस्सीसग-विभूसिए ते विउव्वंति ॥५४९॥
ते वक्ष्यमाणाः सुरगणेन्द्रा विकुर्वन्ति ॥ ५४९ ॥ कथमित्याह ' अब्भं '

अब्भंतर मज्झ बहिं, विमाणजोइभवणाहिवकया उ । पागारा तिणिण भवे, रयणे कणगे य रयए य ॥
क्रमात् वैमानिकादीन्द्रकारिताः प्राकारास्त्रयो भवेयुः रत्नः कानकः राजतश्च ॥ ५५० ॥ ' मणि '

मणिरयणहेमयात्रिय, कविस्सीसा सव्वरयणिया दारा । सव्वरयणामय च्चिय, पडागधयतोरणविचित्ता ॥
इहाद्ये प्राकारे पञ्चवर्णचन्द्रकान्तादिमणिमयादिकपिशीर्षकाणि वैमानिकाः । द्वितीये पद्मरागादिरत्नमयानि ल्योतिष्काः ।
तृतीये हेममयानि भवनाधिपाः । तथा सर्वरत्नमयानि द्वाराणि भवनेशाः कुर्युः । रत्नमयान्येव पताकाध्वजयुक्तानि तोर-
णानि विचित्राणि विविधचित्रयुतानि व्यन्तराः ॥ ५५१ ॥ ' तत्तो '

॥ ५५२ ॥

तत्तो य समंतेणं, कालागरुकुंदुरुक्कमीसेणं । गंधेण मणहरेणं, धूत्रघडीओ विउव्वंति

कुंदरुक्को दिव्यचीडस्तन्मिश्रेण गन्धेन युक्ता धूपघटिकाः ॥ ५५२ ॥ ' उक्कु '

उक्कुट्टिसीट्टिणायं, कलयलसद्देण सब्वओ सब्वं । तिथगरपायमूले, करंति देवा णिवयमाणा ॥ ५५३ ॥

ह्योन्कृत्वा सिंहनादं, कलकलशब्देन सर्वं सम्पूर्णं निपतन्तः आयान्तः ॥ ५५३ ॥ ' चेइ '

चेइदुसपेढउंदय, आसणछत्तं च चामराओ य । जं चऽणं करणिज्जं, करंति तं वाणमंतरिया ॥ ५५४ ॥

चैत्यद्रुममगोकतरुं ग्रभूचत्वाइ द्वादशगुणं, तदथो रत्नपीठं, तदूर्ध्वं देवच्छन्दकं, तन्मध्ये सिंहासनं । तदूर्ध्वं छत्रातिछत्रं,

चामरे यक्षहस्तस्थे, चशब्दात्पद्मस्थं धर्मचक्रं, यच्चान्यद्वातोदकादिकरणीयं । एपाऽहतां सामान्येन समवसरणविधिस्र तु,

चैत्यद्रुं गक्रो विर्ग्वतीगानश्चत्रातिछत्रं चामरथरौ बलिचमरौ इति चूर्णौ । अत्र वातोदकादि व्यन्तराः, प्राकारानिन्द्राः स्वैः

साराभियोग्यैरेव कारयन्ति तत एव ' वाउदयपुष्के' त्यादि प्रागुक्तं ॥ ५५४ ॥ ' साहा '

साहारणओसरणे, एवं जत्थिद्धिमं तु ओसरइ । एक्कु चिय तं सब्वं, करेइ भयणा उ इयरेसिं ॥ ५५५ ॥

साधारणममत्रमरणेऽयमुक्तो विधिर्धियः । यत्र तु ऋद्धिमान् देवोऽवसरति एति स एकोऽपि सर्वं करोति इतरेषामल्पदर्शीनां

माधारणममत्रमरणेऽयमुक्तो विधिर्धियः । यत्र तु ऋद्धिमान् देवोऽवसरति एति स एकोऽपि सर्वं करोति इतरेषामल्पदर्शीनां

ममत्रमरणच्छतौ ' कुर्बुनेवे 'ति भजना विकल्पः ॥ ५५५ ॥ ' सूरौ '

सूरोदय पच्छिमाए, ओगाहन्तीए पुव्वओऽईह । दोहिं पउमेहिं, पाया मग्गेण य होइ सत्तऽन्ने ॥ ५५६ ॥

सूर्योदये पश्चिमायां च पौरुष्यामवगाहन्त्यामायात्यां प्रभुः पूर्वद्वारेणैति । द्वयोः पद्भयोः पादौ स्थापयन्निति शेषः, मार्गतः
पृष्ठतः प्रभोः सप्तान्यानि स्युः । तत्र यद्यत्पश्चिमं तत्तत्प्रभोर्दक्षिणांहिन्यासे दक्षिणतः वामांहिन्यासे वामतश्चैत्य पुरस्तिष्ठेत्
॥ ५५६ ॥ 'आया'

आयाहिण पुव्वमुहो, तिदिसिं पडिरूवगा उ देवकया । जेट्टगणी अण्णो वा, दाहिणपुव्वे अदूरंसि ॥ ५५७ ॥
'आयाहिणे'ति प्रभुश्चैत्यद्भुप्रदक्षिणां कृत्वा पूर्वमुखो विशेत् त्रिदिक्षु प्रभुनिभानि प्रतिरूपकाणि सिंहासनघर्ममचक्रादि-
वन्ति देवकृतानि स्युः । प्रायो ज्येष्ठो गणी गणभृदन्यो वा पूर्वद्वारेण प्रविश्य दक्षिणपूर्वे आग्नेयकोणे त्रिः प्रदक्षिणय्य
नत्वाऽदूरे प्रभोः पार्श्वे तिष्ठेत् ॥ ५५७ ॥ 'जे ते'

जे ते देवेहिं कया, तिदिसिं पडिरूवगा जिणवरस्स । तेसिं पि तप्पभावा, तयाणुरूवं हवइ रूवं ॥ ५५८ ॥

यानि तानि तिसृषु दिक्षु प्रतिरूपकाणि तेषामपि रूपं तस्याहंतः प्रभावात्तस्यार्हतोऽनुरूपं ॥ ५५८ ॥ 'तित्था'
तित्थाइसेससंजय, देवी वेमाणियाण समणीओ । भवणवइवाणमंतर, -जोइसियाणं च देवीओ ॥ ५५९ ॥

तीर्थं गणभृत्तस्मिन् वृद्धे लघौ वाऽग्रे प्रभुपार्श्वे देशनाथै निविष्टे शेषाः गणिनः प्रभुं त्रिःपदक्षिणय्य नत्वा च तीर्थस्य
पृष्ठतः पार्श्वेषु निषीदन्ति । तेभ्योऽनु अतिशयिनः केवल्याद्यास्तदन्वये संयतास्ततो वैमानिकदेवानां देव्यस्ततः श्रमण्यः
एषाग्नेयकोणदिक्परिपत् पूर्वद्वारा विशेत्, भवनज्योतिर्व्यन्तरदेव्य एषा नैऋत्दिक्पर्षदक्षिणेन विशेत् । अत्र गाथान्चुलोम्येन

भवनद्वीभ्योऽनु व्यन्तरज्योतिर्देव्य उक्ताः ॥ ५५९ ॥ विदिग्द्वयवाच्यं सामान्येनोक्त्वा विशेषेणाह ' केव ' केवल्लिणो तितुण जिणं, तित्थपणमं च मग्गओ तस्स । मणसादीवि णमंता, वयंति सट्टाणसट्टाणं ॥ ५६० ॥ त्रिगुणां त्रिःप्रदक्षिण्य अहन्तं ' नमो तित्थस्से 'ति तीर्थप्रणमं च कृत्वा तीर्थस्य गणिनां च मार्गतः पृष्ठतो निपीदन्ति । ' मण ' मनोज्ञान्यादयोऽपि नमन्तः सन्तः स्वस्थाने २ व्रजन्ति । कोऽर्थः । केवल्लिभ्योऽनुक्रमान्मनोज्ञान्यवधिज्ञानिचतुर्दशादि पूर्णिणो लब्धिमन्तश्च प्रभुं प्रदक्षिण्य नत्वा ' नमो तित्थस्स नमो केवलीणं ' इत्युक्त्वा । एवमन्ये यतयो ' नमो तित्थस्स, नमो अनिमगीयाणं ' इत्युक्त्वा मातिशयर्षीकृत्वा निपीदन्ति । वैमानिकदेव्यस्तु ' नमो तित्थस्स नमो साहूणं ' इत्युक्त्वा तिष्ठन्ति न तु निपीदन्ति । श्रमण्योऽपि (तीर्थकरसाधूनमिवन्द्य वैमानिकदेवीपृष्ठतः तिष्ठन्ति न निपीदन्ति) । भवनज्योतिर्व्यन्तरज्योर्द्वेहादीन्नत्वा नैरुते पश्चात्तिष्ठन्ति । अत्रापि गाथानुलोभ्याद्वित्रीनां व्यत्ययेन नामानि ॥ ५६० ॥ ' भव ' भवणवई जोइसिया, वोद्धवा वाणमंतरसुरा य । वैमाणिया य मणुया, पयाहिणं जं च निस्साए ॥ ५६१ ॥ भवनेगाथाः पथिमेन प्रविश्याहंदादीन्नत्वा वायव्ये, वैमानिका मजुजा नरा नार्यश्चोत्तरेण प्रविश्याहंतः प्रदक्षिणां कृत्वाऽहं दार्धन्नचेगाने पश्चात्तिष्ठन्ति । ' जं च ' यः परिच्छेदो यं निश्रां कृत्वाऽऽगात् स तत्पार्श्वं तिष्ठेत् ॥ ५६१ ॥ अत्र भाष्यं ' संज ' संजयवैमाणित्थी संजय (इ) पुव्वेण पविसिउं वीरं । काउं पयाहिणं, पुव्वदविखणे ठंति दिसिभागे ॥ ११६ ॥ संयता वैमानिकस्त्रियः संयत्यः पूर्वेण पूर्वद्वारेण प्रविश्य वीरं प्रदक्षिणां कृत्वां पूर्वदक्षिणे आग्नेयकोणे तिष्ठन्ति । ११६ । ' जोइ '

जोइसियभवणवंतरदेवीओ, दक्खिणणेण पविसंति । चिट्ठंति दक्खिणावरदिसिंमि, तिगुणं जिणं काउं११७
ज्योतिष्कभवनव्यन्तरदेव्यो दक्षिणेन द्वारेण प्रविशन्ति, त्रिगुणं प्रदक्षिणय्य दक्षिणापरदिशि नैक्रते तिष्ठन्ति । ११७। 'अव'
अवरेण भवणवासी वंतरजोइससुराय अइगंतुं । अवरुत्तरदिसिभागे ठंति जिणं तो नमंसित्ता ॥ ११८ ॥

अपरेण पश्चिमेन, गाथानुलोम्याय व्यन्तरज्योतिःसुरा इति व्यत्ययोक्तिः अतिगत्य आगत्य ॥ ११८ ॥ 'सम'
समहिंदा कप्पसुरा, राया णरणारिओ उदीणेणं । पविसित्ता पुव्वुत्तरदिसीए चिट्ठंति पंजलिआ ॥११९॥

उदीव्येन द्वारेण प्रविश्य पूर्वोत्तरदिशि ईशाने तिष्ठन्ति प्राञ्जलयः ॥ ११९ ॥ इहायं समवसरणचित्रितपटेषु सम्प्रदायः ।
सर्वा देव्यो न निषीदन्ति, देवा नृनार्यश्च निषीदन्ति इति वृत्तौ, परं श्रीभगवत्यादौ देवानन्दादीनां वन्दनदेशनाश्रवणकाले
ऊर्ध्वस्थानमेव दृश्यते । ' एक '

एक्केक्कीय दिसाए, तिगं तिगं होइ सन्निविट्ठुं तु । आदिचरिमे विमिस्सा, थीपुरिसा सेसपत्तेयं ॥ ५६२ ॥

एकैकस्यां दिशि पर्षदां त्रिकं त्रिकं संनिविष्टं भवति । आद्यचरमदिशोरग्नेयशानयोर्विमिश्राः स्त्रीपुरुषाः स्युः । ' संजय-
वेमाणित्थी राया नरनारी उ ' इति, शेषदिशोः प्रत्येकमिति द्वियो नरा वा ॥ ५६२ ॥ ' एतं '

एतं महिद्धियं, पणिवयंति ठियमवि वयंति पणमंता । णवि जंतणा ण विकहा, ण परोप्परमच्छरो ण भयं ॥

आयान्तं महद्विकं प्राग्निविष्टसामान्यलोकाः प्रणिपतन्ति स्थितमपि, महद्विकं प्रणमन्तो व्रजन्ति । तत्र नापि यन्त्रणा
पीडा, न विकथा, न परस्परमत्सरो, न भयं ॥ ५६३ ॥ ' बिह् '

विह्यंमि होंति तिरिया, तइए पागारमन्तरे जाणा । पागारजडे तिरियाऽवि होंति पत्तेय मिस्सा वा ॥ ५६४ ॥

द्वितीये प्राकारान्तरे तिर्यञ्चस्तृतीये प्राकारान्तरे रथादीनि यानानि । ' पागारजडे'ति प्राकाराद्बृहत्स्तिर्यञ्चोऽपिशब्दाच्च-
देवाश्च. प्रत्येकं इति केवलमिथा नृदेवपशुभिर्युक्ता वा, प्रविशन्तो यान्तश्च स्युः ॥ ५६४ ॥ समवसरणद्वारं १ समवस-
रणस्य थापना अनया रीत्याऽऽलोक्या । अथ केवइयाद्वारं ' सबं '

सबवं च देसविरतिं, सम्मं घेच्छतिव होंति कहणा उ । इहरा अमूढलवखो, न कहेइ भविस्सइ ण तं च ५६५

गर्वा निरतिं देगविरतिं गम्यक्त्वं वा ग्रीह्यति कोऽपि तदैव कथना देशना स्यादितरथाऽमूढलक्षोऽमूढं लक्षं ज्ञेयं यस्य,
अहंन रुथयति, तत्र न भविष्यति यत्प्रभोर्देशनायां न कोऽपि किञ्चित्सामायिकं लाति ॥ ५६५ ॥ ' मणु '

मणुए चउमणयरं, तिरिए तिणिण व दुवे व पडिवज्जे । जइ नत्थि नियमसो, च्चिय सुरेसु सम्मत्तपडिवत्ती ॥

मनुजश्चत्वारि मामायिकानि चतुर्धन्यतरद्वा, तिर्यङ् सर्वविरतिवर्जं ३-२ वा प्रतिपद्येत, यद्येषु मध्ये कोऽपि प्रतिपत्ता
नास्ति तदा नियमत एव ' सुरे० ' ॥ ५६६ ॥ ' तित्थ '

तिरथपणामं काउं, कहेइ साहारणेण सदेणं । सब्वेसिं सण्णीणं, जोयणणीहारिणा भगवं ॥ ५६७ ॥

‘नमो तित्थस्से’त्युक्त्वा प्रणामं कृत्वाऽर्द्धमागधगिरा सर्वसंज्ञिनां साधारणशब्देन योजननिर्हारिणा योजनव्यापिना कथयति ॥ ५६७ ॥ किं तीर्थं नमतीत्याह ‘तप्पु’

तप्पुठ्विया अरहया, पूइयपूता य विणथकम्मं च । कयकिच्चोऽवि जह कहं, कहए णमए तहा तित्थं ॥
तीर्थं प्रवचनं तत्पूर्विकार्हता पूजितेन पूजाऽस्य कृता स्यात्, लोकस्य पूजितपूजकत्वात् विनयमूलधर्मस्थापनाय विनय-
कर्म च कृतं स्यात्, यद्वा कृतकृत्योऽपि प्रभुर्यथा धर्मकथां (कथयति) तथा तीर्थमपि नमति ॥ ५६८ ॥ ‘ जत्थ ’

जत्थ अपुव्वोसरणं, नदिट्ठुपुव्वं व जेण समणेणं । बारसहिं जोयणेहिं सो एइ अणागमे लहुया ॥५६९॥
यत्र तत्तीर्थकरापेक्षयाऽभूतपूर्वं समवसरणं, द्वादशयोजनेभ्य एति, अवज्ञया नागते ‘ लहुया ’ चतुर्लघवः प्रायश्चित्तं ॥५६९॥
उक्तं केचइया द्वार । अथ रूपद्वा० ३ । ‘ सब ’

सव्वसुरा जइ रूवं, अंगुट्टपमाणयं विउव्वेज्जा । जिणपायंगुट्टं पइ ण सोहए तं जहिंगालो ॥ ५७० ॥
सर्वसुरा यदि महाशक्त्याङ्गुष्ठप्रमाणं रूपं विकुर्युः तथापि जिनपदाङ्गुष्ठं प्रति न शोभते यथाङ्गारः ॥ ५७० ॥ ‘ गण ’

गणहर आहार अणुत्तरा (य) जाव वण चक्किवासु बला । मण्डलिया ता हीणा, छट्ठाणगया भवे सेसा ॥
अर्हद्रूपादनन्तगुणहीना गणधरास्ततोऽन्तगुणहीनमाऽऽहारकाङ्गं । एवमनुत्तरसुरा उपरिमग्रेवैयकाद्यच्युतादिद्वादशकल्पभ-
वनज्योतिर्व्यन्तरचक्रिवासुबलमाण्डलिका अनन्तरानन्तरदेहेभ्योऽनन्तगुणहीनाः ‘वणे’ति व्यन्तराः, शेषा राजानो लोकाश्चा-

नन्तामङ्गयप्रशयातभागैः मद्गयातामङ्गयानन्तगुणैर्हीना इति पदस्थानपतिता मिथो भवेयुः ॥ ५७१ ॥ 'संघ'
मंत्रयण रूच संद्वान, वणण गइ सत्त सार उस्सासा । एमाइणुत्तराई, हवंति नामोदए तस्स ॥ ५७२ ॥
संज्ञनं अस्थिरचना, रूपं देहावयवाः, संस्थानं आकारः, वर्णोऽङ्गच्छाया, गतिर्गमनम्, सत्त्वं साहसं, सारो बलं, उच्छ्वासो
नागाम्यवायुः । आदिशब्दान् श्वेतमांसादि, एतानि अनुत्तराणि सर्वोत्तमानि अर्हन्नामकर्मोदयादुच्छ्वासोत्तरत्वं सौरभ्येण
॥ ५७२ ॥ 'पग'

पगडीणं अपणासुवि, पसत्थ उदया अणुत्तरा होंति । खय उवसमेऽवि य तथा, खयम्मि अविगप्पमाहंसु ॥
पश्वर्थे सप्तमी, अन्यासां प्रकृतीनां अपिगब्दान्नाम्नोऽपि प्रशस्ता उदया उच्चैर्गोत्रसुस्वरत्वाद्यास्तथा क्षयोपशमे सति
यद्दानलाभादयोऽपिगब्दाद्रुपशमेऽपि छद्मस्थकाले उदया अनुत्तरा अनन्यसदृशा स्युः । तथा कर्मणां क्षये केवलोत्पत्तौ
गुणौघमविकल्पमिति निःसन्देहं सर्वोत्तममाचख्युः ॥ ५७३ ॥ 'अस्सा'

अस्सायमाइयाओ, जावि य असुहा हवंति पगडीओ । णिंवरसलवोव पए ण होंति ता असुहया तस्स ॥
अमातवेदनीयाद्या या अपि निम्बरसलव इव पयसि दुग्धे न भवन्ति ता असुखदाः ॥ ५७४ ॥ 'धम्मो'
धम्मोदएण रूवं, करेति रूवस्सिणोऽवि जइ धम्मं । गिज्झवओ य सुरूवो, पसंसिमो तेण रूवं तु ॥ ५७५ ॥
धर्मोदयेन रूपं स्यादिति श्रोतारोऽपि धर्मे प्रवर्तन्ते । कुर्वन्ति रूपस्विनोऽपि यदि ततोऽन्यैः सुष्ठु कार्यं ग्राह्यवाक्यश्च

सुरूपः स्याच्चशब्दात् श्रोतुरूपगर्वच्छेदी च तेनार्हतो रूपं प्रशंसामः ॥५७४॥ गतं रूपद्वा० ३, अथ पृच्छकव्याकरणद्वा० 'काले'
कालेण असंखेणवि, संखातीताण संसईणं तु । मा संसयवोच्छिन्ती, न होज्ज कमवागरणदोसा ॥५७६॥

असह्येनापि कालेन सह्यातीतानां संशयिनां संशयव्युच्छिन्तिर्न भवेत् इति माऽस्तु, कुतः क्रमव्याकरणदोषादतो
युगपद् व्यागृणोत्येकवाक्येन सर्वसंशयांश्छिनत्तीत्यर्थः ॥ ५७६ ॥ किं च 'सर्व'

सर्वतथ अविसमत्तं, रिद्धिविसेसो अकालहरणं च । सववणुपच्चओऽवि य, अचिंतगुणभूतिओ जुगवं ॥

सर्वत्र सत्त्वेषुच्चावेष्वविषमत्वं तुल्यत्वं । तथा ऋद्धिविशेषोऽयं प्रभोरेवाकालहरणं, अकालक्षेपश्चेत्थं, कालक्षेपे कस्या-
प्यच्छिन्नसंशितेरेव मृतिः स्यान्न चार्हन्तमप्याप्य संशयनिवृत्त्यादिफलरहिताः स्युर्जीवाः । तथा लोकानां सर्वज्ञप्रत्ययोऽपि च,
तथाऽचिन्त्यगुणानां भृतिः सम्पद् यस्य, यतोऽमी गुणास्ततो युगपत् संशयच्छेत्रीं गिरं वक्तीत्यर्थः ॥ ५७७ ॥ गतं पृच्छा-
दिद्वा० अथ श्रोतुपरिणामद्वारं 'वासो'

वासोदयस्स व जहा, वणणादी होति भायण व्रिसेसा । सवत्रेसिंपि सभासा, जिणभासा परिणमे एवं ॥

वर्षो वृष्टिस्तदुदकस्य, वाशब्दादन्याम्बुनोऽपि यथा भाजनं स्थानं तद्विशेषाद् वणर्गन्धरसादयो भवन्ति । 'सवे०' स्वभापया
जिनभाषा परिणमत्येव ॥ ५७८ ॥ 'साहा'

साहारणासवत्ते, तदुवओगो उ गाहगरिणए । न थ निव्विज्जइ सोया, किह्वाणियदासिआहरणा ॥

माधारणा सर्वत्मनामत एवासपत्नाऽद्वितीया तस्यां, तथा ग्राहयतीति ग्राहिका तस्यां गिरि श्रोता तदुपयोग एव स्यान्न च निर्विद्यते । किञ्चिद्विणिग्दास्युदाहरणात्तच्चेदं नस्यापि दासी किञ्चिः वृद्धा प्रातः काष्ठार्थं गता, वृद्धुघात्तर्चा मध्याह्ने आगताऽल्प-
क्राष्टानयनात् कृद्धित्वा तादृशैव पुनः प्रेषिता महत्काष्ठौघमानयन्ती पश्चिमपौरुष्यां ज्येष्ठमासे एकं काष्ठं भुवि पतितं लान्त्य-
हृद्देशनां श्रुत्वा तथैव स्थिता । क्षुत्तृपाश्रमभारान्नाज्ञासीद्यावद्विनान्ते देशनान्तः ॥ ५७९ ॥ एवं च 'सबा',
सव्वाऽऽपि सोया, खवेज्ज जइ हु सययं जिणो कहए । सीउणह खुपिवासापरिस्समभए अविगणेंतो ॥
'खवेज्ज' शपथेद्यद्यपि हुनिंश्वये सततं जिनो व्याख्यां कथयति ॥५८०॥ गतं श्रोतृपरिणामद्वा० । अथ दानद्वा० 'वित्ती'
वित्ती उ सुवणस्सा, वारस अद्धं च सयसहस्साइं । तावइयं चिय कोडी, पीतीदाणं तु चक्किस्स ॥५८१॥

प्रभुशुद्धिचुर्कुर्ये क्ये द्युत्तिराजीविका सुवर्णस्य द्वादश अर्द्धं च शतसहस्राणि १२५००० जिनागमोक्तौ, चक्रिणः प्रीति-
दानं तान्त्य एन कोट्यः ॥ ५८१ ॥ 'एयं'
एयं चैव प्रमाणं, णवरं रययं तु केसवा दिति । मंडलिआण सहस्सा, पीईदाणं सयसहस्सा ॥५८२॥
एतदेव प्रमाणं वृत्तौ प्रीतिदाने च, नवरं केवलं केशवाः स्वर्णस्थाने रजतं रूप्यं, मण्डलिकानां सार्द्धं १२ रूप्यसहस्राणि
वृत्तिः प्रीतिदानं मार्दूलकाः । १ । ॥ ५८२ ॥ 'भत्ति'
भत्तिविहवाणुरुत्वं, अण्णेऽवि य देति इवभमाईया । सोऊण जिणागमणं, निउत्तमणिओइएसुं वा ॥

भक्तिविभवानुरूपं अन्येऽपि इभ्यादयः, इभ्यः श्रीमान् आदिशब्दाद्भ्रामेशाद्याः श्रुत्वा जिनागमनं नियुक्तेभ्योऽनियो-
जितेभ्यो वा ॥ ५८३ ॥ ' देवा '

देवाणुअत्ति भत्ती, पूया थिरकरण सत्तअणुकंपा । साओदय दाणगुणा, पभावणा चेव तित्थस्स ॥ ५८४ ॥

देवाः प्रभौ स्वर्णवृष्ट्यादिपूजां कुर्वन्तीति देवानुवृत्तिः १ प्रभौ भक्तिः २ पूजा च ३ भक्तिर्मनोरागः, पूजा भक्त्या सत्कार-
कृतिः, नवश्राद्धानां स्थिरीकरणं ४ सत्त्वानुकम्पा ५ सातोदयः सातावेदनीयग्रन्थश्च कृताः स्युः ६ । एते प्रीतिदानगुणाः ।
प्रभावना चैव तीर्थस्य ॥ ५८४ ॥ गतं दानद्वा० । ' राया ' ' भाइ '

राया व रायमच्चो, तस्सऽसई पडरजणवओ वाऽवि । दुब्बलिखंडियबलिछडियंतदुलाणाढगं कलमा ॥
भाइयपुणाणियाणं, अखंडफुडियाण फलगसस्रियाणं । कीरइ बली सुरावि य, तत्थेव छुहंति गंधाई ॥

राजा वा राजामात्यो वा तस्यामति अभावे पौरं पुरवासिलोकः ग्रामादिषु जनपद इति तद्वासी लोकस्तेन दुर्बलिका-
खण्डितानां बलवती स्त्रीछटितानां भाजितपुनरानीतानां भाजनमीश्वरादिगृहेषु वीतनार्थमर्पणं तेभ्यः पुनरानयनं । अखण्डिताऽ-
स्फुटितानां फलके सृतानां गतानां स्थालोपरि फलकं मुक्त्वा तत्र लोठिता न भग्नाः स्फुटिताः । तेषां कलमंतदुलानां द्वे असृती
प्रसृतिः द्वे प्रसृती सेतिका, चतुःसेतिकाभिः कुडवः ४ कुडवैः प्रस्थः ४ प्रस्थैराढकस्तन्मात्रो बलिः क्रियते, गन्धादि कर्पूरादि
आदिशब्दाच्चन्दनादीनि क्षिपन्ति ॥ ५८५-८६ ॥ ' बलि '

त्रलिपविसणसमकालं, पुषद्वारेण ठाति परिहकणा। तियुणं पुरओ पाडण, तस्सद्धं अवडियं देवा ५८७
पूर्वद्वारेण बलेः प्रवेशनसमकालं धम्मपस्सिकथना तिष्ठति । राजादित्रिलिहस्तस्त्रिगुणं प्रदक्षिणय्याहर्त्पादमूले पुरतो बलि-
पाननं कुर्यात्तस्म्यार्द्धगपतितं देवा लान्ति ॥ ५८७ ॥ ' अद्ध '

अद्धद्धं अहिचइणो, अवसेसं हवइ पागयजणस्स । सवामयप्पसमणी, कुप्पइ णऽण्णो य छम्मासे । ५८८।
द्रोपाद्धस्य अर्द्धमधिपतं, अवशोपं प्राकृतजनस्य सामान्यलोकस्य, शिरसि सिक्थोक्षेपे सर्वाऽऽमयप्रथमनो बलिः, प्राकृतत्वात्
श्रीलिङ्गं । कुप्यति नान्यो रोगः पण्मासं यावत् ॥ ५८८ ॥ गतं माल्यद्वा० । अथोपरि तीर्थं द्वा० ७, ततोऽहर्त्वाद्यप्राकारो-
त्तरद्वारं गेथाने देवच्छन्दके यथासुखं तिष्ठेत् । द्वितीयपौरुष्यां गणी धर्मं वक्ति यतः ' खेय '

खेयविणोओ सीसगुणदीवणा पच्चओ उभयओऽवि । सीसायरियकमोऽवि य गणहरकहणे गुणा होंति
मेदस्य विनोदोऽपगमोऽहृतः स्यात् । १ शिष्यगुणदीपना २ यथाहर्त्तुक्त तथा गणिनापीत्युभयतोऽपि प्रत्ययः ३ आचार्य-
शिष्यक्रमश्च ४ प्राकृतत्वाद् व्यत्ययः, गणभृद्धर्मकथने एते गुणाः ॥ ५८९ ॥ ' राओ '

राओवणीयसीहासणे, निविट्टो व पायवीडमि । जिट्टो अन्नयरो वा, गणहारी कहइ बीआए ॥ ५९० ॥

राजोपनीतसिंहायनेऽहर्त्पादपीठे वा निविष्टो गणधारी द्वितीयपौरुष्यां धर्मं कथयति ॥ ५९० ॥ ' संखा '
संखाइएऽत्रि भवे, साहइ जं वा परो उ पुच्छिज्जा। ण य णं अणाइसेसी, वियाणई एस छउमत्थो ५९१

सह्यातीतान् भवान् 'साहइ' वक्ति यद्वा परः पृच्छेत् तत्सर्वं वक्ति नैव 'णं' वाक्यालङ्कारेऽनतिशयो अवध्यादिरहितः
पुमान् विजानाति यदेष गणी छन्नस्थः ॥ ५९१ ॥ इति समवसरणं सम्पूर्णम् 'तं दि'
तं दिवदेवधोसं, सोऽङ्गं माणुसा तर्हि तुष्टा। अहो जणिणएण जट्टं देवा किर आगया इहइं ॥ ५९२ ॥

तं दिव्यं प्रधानं अहो याश्चिकेन इष्टं ' इहइं ' इह ॥ ५९२ ॥ ' एका '

एङ्कारसवि गणहरा, सव्वे उण्णयविसालकुलवंसा। पावाए मज्झिमाए, समोसहा जन्नवाडम्मि ॥ ५९३ ॥
गणधरत्वं भाविनि भूतचतुष्टयचारात् सर्वे निरवशेषाश्छात्रादिभिः उन्नतानि प्रधानानि विशालानि कुलानि येषु ते एवंविधा
वंशा येषां ते समवसृताः समेताः ॥ ५९३ ॥ ' पढ ' ' मंडि '

पढमित्थ इंदभूई, बिइओ उण होइ अग्गिभूइत्ति। तइए य वाउभूई, तओ वियत्ते सुहम्मै य ॥ ५९४ ॥
मंडियमोरियपुत्ते, अकंपिए चैव अयलभाया य। मेयजे य पभासे, गणहरा होंति वीरस्स ॥ ५९५ ॥
' वियत्ते ' व्यक्तः ४ ॥ ५९४-५९५ ॥ ' जं का '

जंकारण जिक्खमणं, वोच्छं एएसि आणुपुवीए। तित्थं च सुहम्मआओ, णिरवच्चा गणहरा सेसा ॥ ५९६ ॥
यत्कारणं निःक्रमणं तद्वक्ष्ये। तीर्थं सुधम्मज्जातं, निरपत्याः शिष्यसन्तानरहिताः शेषा गणधरा जाताः ॥ ५९६ ॥
एषामेते क्रमात्संशयाः ॥ ' जीवे '

जीवे कस्मिं तज्जीव, भूय तारिसयं बंधमोक्त्वे य । देवा णेरइए या पुण्णे परलोय णेव्वाणे ॥५९७॥
 जीवोऽस्ति नास्ति वा १, एवं कर्म २, 'तज्जीवे'ति स एव जीव स एव देहः किं वा देहादन्यो जीव इति संशयः ३ ।
 भूतानि पृथ्यादीनि मन्ति नत्रा ४, य इह भवे यादृशः पुमान् स्त्री वा, सोऽमुत्रापि किं तादृशः स्यात् ५ बन्धो मोक्षः
 प्रत्येकमन्देहः ६, देवाः ७, नैरयिकाः ८, वा एवार्थे, पुण्यं ९, परलोकः १०, निवारणं सिद्धिपदं ११, एतानि सन्ति नवेति
 मन्देहाः ११ ॥ ५९७ ॥ 'पंच'

पंचणहं पंचसया, अष्टुट्टसया य होति दोणहं गणा । दोणहं तु जुयलयाणं, तिसओ तिसओ भवे गच्छे ॥
 एतत्परिरुः । पञ्चानां गणभृतां पञ्चगतानि, द्वयोरद्धचतुर्थशतौ गणौ, द्वयोर्गणधरयुगलयोः युगलत्वं वाचनाया
 ऐस्यान्, प्रत्येकं प्रत्येकं त्रिगतस्त्रिगतौ गच्छतः 'एवं द्वादशशतानि' अत्र द्वयोर्द्वयोः शतत्रिकयोर्वाचनाचारस्यैक्यात् पद्भिः
 त्भिः शतैरेकैस्तौ गण इति द्वौ गणौ एवं ९ गणाः ॥ ५९८ ॥ 'सोऽ'

सोऽगण कीरमाणीं, महिम देवेहि जिणवरिदस्स । अह एइ अहम्माणी, आमिरिसिओ इंदभूइत्ति ॥
 अर्थति अहमानी अमर्षितः इन्द्रभूतिरितिनामा ॥ ५९९ ॥ 'आभ'

आभट्टो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । णामेण य गोत्तेण य, सव्वणू सव्वदरिसीणं ॥
 आमापितः मर्वेन मर्वेदशिना ॥ ६०० ॥ 'कि'

किं मन्त्रि अत्थि जीवो, उआहु नत्थित्ति संसओ लुज्झ । वेयपयाण य अत्थं, न याणसी तेसिमो अत्थो ॥

किं मन्त्रे, जानामि उताहो वित्तेके, संशयो विरुद्धवेदपदोत्थः, वेदपदानां अर्थ, चशब्दाद्युक्तितत्त्वं च न जानामि, वेदपदानि चामूनि 'विज्ञानघन एवैतेभ्यो भूतेभ्यः समुत्थाय तान्येवानु विनश्यति न ग्रेत्य संज्ञाऽस्ति' त्वमेषां अर्थमेवं वेत्सि विज्ञानघन-
श्चैतन्यपिण्ड स एवैतेभ्यो भूतेभ्यः पृथ्व्यादिभ्यः समुत्थायोत्पद्य तान्येव विनश्यन्त्यनु पश्चाद्दिनश्यति, ग्रेत्य मृत्त्वा परलोक-
संज्ञा नास्ति, अतो नास्ति परभवगो जीवः किन्तु ज्ञानमेव भूतेभ्यो दीपवदुत्पद्य तन्नाशे नश्यति । प्रयोगश्च-ज्ञानं नान्य-
भवं भौतिकत्वात् दीपवत्, प्रत्यक्षादिभिश्चात्मा न ज्ञायत इति नास्ति । तथा 'स वै अयमात्मा ज्ञानमय' इत्यादिषु तूक्तोऽत-
स्तत्सन्देहः, परमस्त्येवात्मा योगिभिः प्रत्यक्षेणोपलभ्यमानत्वादणुवत्, अनुमानादपि अस्त्यात्मा शुद्धपदवाच्यत्वाद् घटवत्,
आगमश्चेत्थं व्याख्येयः 'तेसिमो अत्थो' तेषां वेदपदानामयं अर्थः, विज्ञानं ज्ञानदर्शनरूपं ततोऽनन्यत्वादात्मा विज्ञानघनः
स एवैतेभ्यो भूतेभ्य इति, भूतानि घटादीनि, तेभ्यो ज्ञेयत्वेनोपगतेभ्यः समुत्थाय 'घटोऽयं घटोऽयं' इत्यादिघटादिज्ञातृपर्या-
येणोत्पद्य तान्येवान्यमनस्कत्वेनार्थान्तरोपयोगे सति ज्ञेयत्वेन विनश्यन्त्यनु पश्चात्तद्बोधपर्यायेण विनश्यति न ग्रेत्यसंज्ञाऽस्ति
प्राक्तनीज्ञानसंज्ञा नास्ति । कोऽर्थः घटोपयोगनिवृत्तौ पटोपयोगः स्यात्, पटोपयोगे घटोपयोगो नास्ति निवृत्तत्वात्
॥ ६०१ ॥ 'छिण्णं'

छिण्णंमि संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पव्वइओ, पंचहि सह खंडियसएहिं ॥

स्निडकाग्रात्राः, प्रथमः ॥ ६०२ ॥ 'तं प'

तं पधइयं सोऽं, वित्तिओ आगच्छई अमरिसेणं । वच्चासि ण आणेमी, पराजिणिता ण तं समणं ॥ ६०३ ॥

'व्चासि' व्चासि 'णं' वाक्यालङ्कारे तं पराजित्य वन्धुमानयामि ॥ ६०२ ॥ 'आम' 'क्रिम'
आभट्टो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेण य, सबणू सब्दरिसीणं ॥ ६०४ ॥

किं मणिण अत्थि कम्मं, उदाहु णत्थित्ति संसओ तुज्झ । वेयपयाण य अत्थं ण जाणसी तेसिमो अत्थो ॥

'पुरुष एवेदं त्रि मवं यन्दुतं यच्च भाव्यं उतामृतत्वस्येशानो यदनेनातिरोहति यद्वेजति यद्वेजति यद्दूरे यदु अन्तिके यदन्तरस्य
मवंस्य यद्दु मवंस्यास्य बाह्वन' इत्यादि त्वन्मतावयमर्थः-पुरुषः आत्मा, एवकारः कर्मप्रधानादिव्यवच्छिन्त्यै, इदं सर्वं प्रत्यक्षं
तत्त्वमानं मचेतनचित्तनं त्रि वाक्यालंकारे, यन्दुतं यच्च भाव्यं उत समुच्चयेऽमृतत्वस्यामरणत्वस्येशान ईशः तथा यदनेनातिरोहति
वर्द्धते, एजति पश्चादि नैजत्यद्यादि, उ अवधारणे । (अन्तिके समीपे यत्, तत्पुरुष एव इत्यर्थः) यदन्तर्मध्येऽस्य लोकस्य सर्वस्य
यत्, उ पूर्वं, मवंस्यास्य बाह्वतस्तत्सर्वं पुरुष एवेति । तदतिरिक्तस्य कर्मणः सत्ता दुःश्रद्धेया प्रमाणाऽसिद्धा च । तथाह्यमूर्त्त-
स्यान्मनो मूर्त्तेन कर्मणा कथं योगः ? कथं वा तज्जोपघातानुग्रहो स्तः ? लोके तन्त्रान्तरे च कर्मसत्तोक्ता 'यतः पुण्यः पुण्येन
पापः पापेन कर्मणा' इत्यादि । तत्र वेदपदानामर्थं न वेत्ति । एतानि ह्यात्मस्तुतिपराणि जात्यादिमदच्छिन्त्यै अद्वैतभावनापराणि
च, न कर्मनिषेधाय, इत्थं वेदं धेयं । यतो नाकर्मणः कर्तृत्वं प्रवृत्तिहेत्वभावादेकान्तशुद्धत्वाद् व्योमवत् । तथाऽकर्म्मार्नारभते

एकत्वाद्गुणवत्न च देही ईशः खल्वारब्धा युज्यते तस्य स्वाङ्गारम्भेऽप्युक्तदोषोपेः न चान्यस्तद्देहाय व्याप्रियतेऽङ्गित्वानङ्गित्वाभ्यां तस्याप्यारम्भकत्वाघटना । न च शुद्धस्य देहकृतीच्छा युज्यते रागत्वात्ततः कर्मसद्वितीय आत्मा कर्ता न च कर्म प्रत्यक्षाघतीतं मत्प्रत्यक्षत्वात् त्वत्संशयवत्तवाप्यनुमानगोचरमस्ति । यथा देहान्तरपूर्वो बालदेहोऽक्षादिमत्वात् युवदेहवन्न च भवान्तरदेहपूर्वोऽसौ तस्यापान्तरालगतावभावात्ततो यद्देहपूर्वो बालदेहः स कर्मणः, तथाऽमूर्त्तस्यात्मनो विशिष्टपरिणामवतः कर्ममद्रव्ययोगोऽविरुद्ध एव । व्योम्न इवाभ्रादि योगः । तथाऽमूर्त्तस्यापि मूर्त्तगोपघातानुग्रहौ स्तः मदिरादिना ज्ञानवत् ॥६०५॥ 'छिण्णं' छिण्णंमि संसयंसी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पव्वइओ, पंचहि सह खंडियसएहिं ॥ ते पव्वइए सोउं, तइओ आगच्छई जिणसगासं । वच्चासि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासामि ॥ ६०७ ॥ आभट्ठो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । णामेण य गोत्तेण य, सवण्णू सव्वदरिसीणं ॥ ६०८ ॥ तज्जीवतस्सरीरंति संसओ णवि य पुच्छसे किंचि । वेयपयाण य अत्थं, ण जाणसी तेसिमो अत्थो ६०९ छिण्णंमि संसयंसी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पव्वइओ, पंचहिं सह खंडियसएहिं ॥ ६१० ॥ ते पव्वइए सोउं, वियत्तो आगच्छई जिणसगासं । वच्चासि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासामि ॥ ६११ ॥ आभट्ठो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेण य, सवण्णू सव्वदरिसीणं ॥ ६१२ ॥

किं मणि पंचभूया, अतिथ नतिथत्ति संसओ तुज्झं । वेयपयाण य अत्थं, ण जाणसी तेसिमो अत्थो ६१३॥
 छिण्णंमि संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पवइओ, पंचहिं सह खंडियसएहिं ६१४॥
 ते पवइए सोउं, सुहमो आगच्छई जिणसगासं । वच्चांमि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासामी ॥६१५॥
 आभट्ठो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेण य, सब्वणू सब्वदरिसीणं ॥६१६॥
 किं मणि जारिसो इह, भवंमि सो तारिसो परभवेऽवि ? । वेयपयाण य अत्थं, ण जाणसी तेसिमो अत्थो ॥
 छिण्णंमि संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पवइओ, पंचहिं सह खंडियसएहिं ॥६१८
 ते पवइए सोउं, मंडिओ आगच्छइ जिणसगासं । वच्चांमि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासामि ॥६१९॥
 आभट्ठो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेण य, सब्वणू सब्वदरिसीणं ॥६२०॥
 किं मन्नि बंधमोक्खा, अतिथ ण अतिथत्ति संसओ तुज्झं । वेयपयाण य अत्थं, ण याणसी तेसिमो अत्थो ॥
 छिण्णंमी संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पवइओ, अध्धुट्ठहिं सह खंडियसएहिं ॥
 ते पवइए सोउं, मोरिओ आगच्छई जिणसगासं । वच्चांमि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासामि ॥६२३॥

आभट्टो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेण य, सब्बणू सब्बदरिसीणं ॥६२४॥
किं मन्नसि संति देवा, उयाहु न सन्तीति संसओ तुज्झं । वेयपयाण य अत्थं, न याणसी तेसिमो अत्थो ॥
छिन्नंमि संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पव्वइओ, अध्धुट्टहिं सह खंडियसएहिं ॥
ते पव्वइए सोउ, अकंपिओ आगच्छइ जिणसगासं । वच्चांमि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासांमि ॥६२७॥
आभट्टो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेणय, सब्बणू सब्बदरिसीणं ॥ ६२८ ॥
किं मन्ने नेरइया, अत्थि न अत्थित्ति संसओ तुज्झं । वेयपयाण य अत्थं, ण याणसी तेसिमो अत्थो ॥६२९॥
छिण्णंमि संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पव्वइओ, तिहि उ सह खंडियसएहिं ॥
ते पव्वइए सोउं, अयलभाया आगच्छइ जिणसगासं । वच्चांमि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासांमि ॥६३१॥
आभट्टो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेण य, सब्बणू सब्बदरिसीणं ॥६३२॥
किं मन्नि पुण्णपावं, अत्थि न अत्थित्ति संसओ तुज्झं । वेयपयाण य अत्थं, ण याणसी तेसिमो अत्थो ॥
छिण्णंमी संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केण । सो समणो पव्वइओ, तिहि उ सह खंडियसएहिं ६३४

ते पव्वइए सोउं, मेयज्जो आगच्छई जिणसगासं । वच्चासि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासासि ॥६३५॥
 ते पव्वइए सोउं, मेयज्जो आगच्छई जिणसगासं । नामेण य गोत्तेण य, सब्वण्णू सब्वदरिसीणं ॥६३६॥
 आभट्ठो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । वेयपयाण य अत्थं, ण याणसी तेसिमो अत्थो ॥
 किं मण्णे परलोगो, अत्थि णत्थित्ति संसओ तुज्झं । वेयपयाण य अत्थं, तिहि उ सह खंडियसएहिं ॥
 छिण्णंसि संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पव्वइओ, तिहि उ सह खंडियसएहिं ॥
 ते पव्वइए सोउं, पभासो आगच्छई जिणसगासं । वच्चासि ण वंदामी, वंदित्ता पज्जुवासासि ॥६३९॥
 ते पव्वइए सोउं, पभासो आगच्छई जिणसगासं । नामेण य गोत्तेण य, सब्वण्णू सब्वदरिसीणं ॥६४०॥
 आभट्ठो य जिणेणं, जाइजरामरणविप्पमुक्केणं । नामेण य गोत्तेण य, सब्वण्णू सब्वदरिसीणं ॥६४०॥
 किं मण्णे निव्वाणं, अत्थि णत्थित्ति संसओ तुज्झं । वेयपयाण य अत्थं, ण याणसि तेसिमो अत्थो ॥
 किं मण्णे निव्वाणं, अत्थि णत्थित्ति संसओ तुज्झं । सो समणो पव्वइओ, तिहि उ सह खंडियसएहिं ॥
 छिण्णंसि संसयंमी, जिणेण जरमरणविप्पमुक्केणं । सो समणो पव्वइओ, तिहि उ सह खंडियसएहिं ॥

अप्रेतनगाथाः ३७ स्पष्टाः । ' तज्जीवतस्सरीरं 'ति तत्रायं संशयः, स एव जीवस्तदेव च शरीरमिति । तथा 'किं मणि
 नारिमो इहे' ति किं मन्यसे यो मनुष्यादिर्यादृश इह भवे पुंस्त्रीक्षीवरूपः परभवेऽपि स तादृश एव स्यात् । अथ वेदपदानि
 तदुर्गपदार्थं लिल्यते, आक्षेपपरिहारास्तु महाभाष्यवृहद्बृत्त्यादिभ्यो ज्ञेयाः । तत्र तज्जीवतच्छरीरसंशये 'वेदपदे' 'विज्ञानघनं
 न प्रत्यसंज्ञास्ति' न देहात्मनोर्भेदसंज्ञास्ति भूतधर्मत्वाद् ज्ञानस्य, शेषोऽर्थः प्राग्वत् । तथा प्रभोव्याख्यापि प्राग्वत्, तथा

‘मत्सेन लभ्यस्तपसा ह्येव ब्रह्मचर्येण नित्यं ज्योतिर्मयो हि यं पश्यति धीरा यतयः संयतात्मान’ इति जीवस्य देहाद्भिन्नता-
ज्ञापनापराणि, अत्र ज्ञानस्य भूतेष्वसत्त्वात्तेषु सत्स्वपि विनाशदर्शनाच्च भूतधर्मत्वाऽसिद्धौ, आत्मनि च ज्ञानवत्त्वेनात्म-
धर्मवत्त्वे सिद्धे सिद्ध एवात्मा देहादन्यः, जीवादन्वयो बाह्यदेहः । अयुतत्वेन सम्बद्धत्वाद्वाक्षानुवत् ३ । ‘स्वप्नोपमं वै सकलं
इत्येव ब्रह्मविधिरज्जसा विज्ञेयः’ एतत्पदं त्वन्मतौ भूतनास्तित्वपरं किन्तु नैवं, इदं हि संयोगानित्यत्वज्ञप्त्यर्थमेव ज्ञेयं
न तु पञ्चभूतनास्तित्वार्थं, तथा ‘पृथिवी देवता आपो वै देवते’त्यादिवाक्यानि सत्तापराण्येव ज्ञेयानि । सन्ति पृथिव्यादीनि
सम्यग् ज्ञायमानत्वाच्चन्मतिवत् ४ । ‘पुरो वै पुरुषत्वमश्रुते, पशवः पशुत्वं’ इदं वेदपदं प्राथिकीक्त्या ज्ञेयं न तु नियमात्,
‘शृगालो वै जायते यः सपुरीषो दहते’ एतद्वेदपदं परभववैसदृश्यज्ञापकं । नैकरूप एवात्मा भवान्तरे परवशत्वात् घटाकाशा-
दिवत् । ५ । ‘स एष विगुणो विभुर्न बध्यते संसरति वा, न मुच्यते मोचयति वा, न वा एष बाह्यमभ्यन्तरं वा वेद’ । तवाय-
माशयः-विगुणः सत्त्वादिगुणरहितः न वा एष आत्मा बाह्यं स्वतो भिन्नं महदहङ्कारादि अभ्यन्तरस्वरूपमेव वेद वेत्ति प्रकृति-
धर्मत्वात् ज्ञानस्य प्रकृतेश्चाचेतनत्वाद् बन्धमोक्षाघटना, शेषं स्पष्टं । तत्र नैतद्बन्धमोक्षाभाववाचकं किन्तु सिद्धस्वरूपवाचि ।
तत्र विगताश्लेषस्थिका ज्ञानादयो गुणा यस्य स विगुण बाह्यं सक्चन्दनादि, अभ्यन्तरमाभिमानिकादि सुखमनुभवात्मना
वेत्ति । तथा ‘नह वै सशरीरस्य प्रियाप्रिययोरपहतिरस्ति’ अशरीरं वा वसन्तं प्रियाप्रिये न स्पृशतः, नह वै नैववचो
निश्चये, अशरीरं सन्तं, एतद्बन्धमोक्षस्थापकं, भविकजीवः कर्मणा बध्यते रागादिमत्वान्थानुपपत्तेः व्यतिरेके सिद्धवत्,
तथा जीवात्कर्म विद्युज्यते मूर्त्तत्वे सत्यविभागसम्बद्धत्वात् स्वर्णमलवत् ६ । ‘स एष यज्ञायुधी यजमानोऽज्जसा स्वर्गं

गच्छति' । यत्र एवायुधं, तद्विद्यते यस्य स तथाञ्जया न्यायेन, तथा ' अपाम् सोमं, अमृता अभूम, अगमन् उयोतिरचिदाम
 देवान किं नूनमस्मांस्तृणवदरातिः, किं धूर्तिरमृतमर्त्यस्य, अपाम-पीतवन्तः, सोमं-लतारसं, अमृता-अमरणधम्मर्माणः, अभूम-
 भूताः स्म, । अगमन्-गताः, उयोतिः-स्वर्गं । अचिदाम देवान्-देवत्वं प्राप्ताः स्मः । किं नूनमस्मान् तृणवत् करिष्यति, अराति-
 व्याधिः । किं प्रक्षे, धूर्तिर्जरा अमृतमर्त्यस्यामृतत्वं प्राप्तस्य मर्त्यस्य, कोऽर्थः ? अमरणधर्मिणो मनुष्यस्य किं कुर्युर्व्याधयः ?
 अपृन्ति देवास्तित्वमाचीनि । तथा ' को जानाति ? मायोपमान् गीर्वाणान् इन्द्रयमवरुणकुबेरादीन् ' । एतद्देवासत्त्ववाचि ।
 अत्राहंवाह-अस्यार्थोऽयं-इन्द्रादीन् मायोपमान् को जानाति ? इन्द्रादीनामप्यृद्धिर्मर्त्योपमेति को वेत्ति ? अपि तु न वेत्तीत्यर्थः ।
 मंति निर्माया देवाः यम्यक् प्रमेयत्वात् सत्यचन्द्रादिवत् । ' नारको वै एष जायते यः शुद्रान्नमश्नाति ' एतन्नारकास्ति-
 दत्तानि, ' न ह त्रै प्रेत्य नरके नारकाः सन्ति ' इति नास्तित्ववाचि च । ततस्ते संशयः, परं अस्यार्थोऽयं-न खलु प्रेत्य परलोके
 मेमादिनच्छाश्रताः केऽपि नारकाः सन्ति । किन्तु इहांहःकर्त्ता नारकः स्यात् । ८ । अस्ति कर्मणां गाढोऽशुभानुभागो विपाक-
 वचान् विपवृध्नत् । यथात्यन्तोऽशुभोऽनुभागः स भूर्लोकवासिनारकणामेव, औदारिकदेहेन महावेदनानुभवाभावस्याऽऽजोपं
 ज्ञातत्वात् । नममरणमृतमन्देहवेदपदादि द्वितीयगणभृद्वत् । ९ । पुण्यपापे स्त एव शुभाशुभरसत्वात् फलवत् । दशमश्चाद्यगण-
 भृद्वत् । अस्ति परलोक इहलोकस्यान्यथानुपपत्तेः तत्पूर्वजवत् । १० । ' जरामर्थं वा एतत्सर्वं यदग्निहोत्रं ' तवार्थोऽयं यदे-
 तदग्निहोत्रं नत्तन्नं जरामर्थमेव यावज्जीवं कार्यमिति ' अग्निहोत्रक्रिया च भूतवधहेतुत्वात् शबलरूपा, सा च स्वर्गफलैव स्यात्
 न मोक्षफला, यावज्जीवमिति चोक्ते कालान्तरं नास्ति यस्मिन् मोक्षहेतुक्रियारम्भः, ततः साधनाभावान्नास्ति मोक्षः, परमेत-

दर्शोऽयं-यदेतदग्निहीत्रं तद्यावज्जीवं सर्वमपि काले-वाशब्दान्मुक्त्यर्थिमिश्रहेतुभूतमप्यनुष्ठानं विधेयं । तथा ' द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये परमपरं च, तत्र परं सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म ' इदं निर्वाणस्थापकं । तथा शुक्त्वर्थिना तु तत्क्रिया कार्यैव तत्फलत्वात् कृषिवत् । ११ । ६०६-४२ । अत्र क्षेपकगाथाः, आद्यगणधरे

मुत्तूणममं लोगो, किं वच्चइ एस तस्स पासाइं । अन्नो वि जाणइ, मए ठियंमि कत्तोच्चयं एयं ॥ १ ॥

'ममं' मां शुक्त्वै लोकः किं तस्य पादमूलं पार्श्वं ब्रजति ? । मयि वादिनि स्थिते सत्यन्योऽपि किं विजानाति ? । एतत् कौत-
स्त्यं कुतो जातमसम्भवतीत्यर्थः ॥ १ ॥

वच्चिज्ज व सुखजणो, देवा कहण्णेण विम्हयं नीया । वदंति संथुणंति य, जेणं सव्वण्णुबुद्धीए ॥२॥

ब्रजेद्वा मूर्खजनः, देवाः कथमनेन विस्मयं नीताः ? ॥ २ ॥

अहवाजारिसओ सो गणी, तारिसया सुरा तेऽवि । अणुसरिसो संजोगो, गामनडाणं व सुखाणं ॥ ३ ॥

अथवा यादृशश्चैव स ज्ञानी तादृशास्तेऽपि सुराः । यथा ग्रामनटानां मूर्खीणां चानुसद्दशोऽनुरूपः संयोगस्तथाऽत्राऽपि ॥३॥

काउं हयप्पयावं, पुरतो देवाण दाणवाणं च । वाएण विविहत्थाण लहु जाणावेमि मंगंतुं ॥ ४ ॥

देवदानवानां पुरतस्तं हतप्रतापं कृत्वा अहं तस्य सर्वज्ञवादं निःशेषं नाशयिष्ये ॥ ४ ॥

इय वीचूणं पत्तो, ददुण तिलोयपरिवुडं वीरं । चउतीसतिसयपत्तं, स संकिओऽविय ठिओ पुरओ ॥५॥

इत्युक्त्वा मपत्रमृत्तिं प्राप्तैलोक्यजनपरिश्रुतं वीरं दृष्ट्वा सशङ्कितः स शङ्क्रीभूतोऽपि पुस्तः स्थितः ॥ ५ ॥

हे इंदभृति ! गोतम ! सागयमुत्ते जिणेण चिंतेइ । नामंपि से वियाणइ, अहवा कोमं न याणइ ? ॥६॥

स्वागतमित्युक्तं को ' मं ' मां ॥ ६ ॥

जइ वा हिययगयं मे संसयमुण्णेज जइ व छिन्नेजा । तो होज विम्हओ मे, इय चिंतंतो पुणो भणिओ ॥

गंगयं मन्येन जानीत ॥ ७ ॥ द्वितीयगणधरः

छलिओ छलाइणा सो, मण्णे साइंदजालिओ वा वि । को जाणइ कहवत्तं, एत्ताहे वट्टमाणीसे ॥८॥

अहं एतं मन्यं य आता बलजातिनिग्रहस्थानादिना छलितः, मायेन्द्रजालिको वाऽप्यसौ देवार्थः, को जानाति तयो-
र्वाटस्थानं ? कथं वृत्तं निगन्नं ? इदानीं मयि तत्र गते तस्यैन्द्रजालिकस्य ' बट्टमाणी ' वार्त्ता यादृशी भविष्यति तादृशीं
वर्षोऽपि जनो द्रक्ष्यति ।

सो परंत्तरमेगं पि, जाइजइ मे तओ मि तस्से व । सीसत्तं होज गओ, वोत्तुं पत्तो जिणसगासे ॥ ९ ॥

यदि य देवार्थो भेऽग्रे पश्चान्तर प्रतिदान्तरं एकमपि याति निर्बहति, ततोऽस्मि अहं तस्यैव शिष्यत्वं गतो भवेय-

मित्युक्त्वा ॥ ९ ॥
हे अग्निभूइ ! गोयम ! सागयसुत्ते जिणेण चितेइ । नामंपि मे वियाणइ, अहवा को सं न याणइ ॥१०॥
जइ वा हिययगयं मे, संसयमुपणेज्ज जइ व छिन्नेज्जा । तो होज्ज विस्सहओ मे इय चित्तंतो पुणो भणिओ ॥
सीसत्तेणोवगया संपयमिंदग्गिभूइणो जस्स । तिहुयणकयप्पणामो, स महाभागोऽभिगमणिज्जो ॥१२॥

सम्प्रति यस्येन्द्राग्निभूती शिष्यत्वेनोपगतौ स त्रिशुवनेन कृतप्रणामो महाभाग्यो अभिगमनीयः सेव्यः ॥ १२ ॥
तदभिगमण-वंदणो-वासणाइणा होज्ज पूयपावोऽहं । वोच्छिणसंससओ वा मोत्तुं पत्तो जिगसगासे ॥१३॥

पूतपापो गतपापः ॥ १३ ॥ एवं सर्वगाथाः ६४ । गणधरवादः सम्पूर्णः । 'खेत्ते'
खेत्ते काले जम्मे, गोत्तमगारच्छउमत्थपरियाए । केवलिय आउ आगम, परिणेव्वाणे तवे चेत्र ॥६४३॥

गणधृद्वाच्यद्वाराणि । क्षेत्रं जन्मग्रामः १ । कालो जन्मर्ध्वचन्द्रोपलक्षितः २ जन्मेति पितरौ प्राकृतत्वात् प्रथमैकवचना-
तेष्वेकारः ३ गोत्रं ४ 'अगारे'ति अगारवासी गृहवासः ५ छद्म ६ केवलियपर्यायः ७ आयुः ८ आगमः शास्त्रं ९ परिनिर्वाणं
मुक्तिः, तपो मुक्तिकाले ॥ ६४३ ॥

मगहा गोब्बरगामे, जाया तिपणेव गोयमसगोत्ता । कोह्हागसद्विवेसे, जाओ विअत्तो सुहम्मो य ॥६४४॥

मगधदेशे गोत्ररगामे त्रय आद्याः, सह गोत्रं येषां ते सगोत्राः गौतमगोत्रेण सगोत्राः गौतमसगोत्राः । कोल्लागसंनिवेशे
त्र्यक्तः सुधर्म्या च जातः ॥ ६४४ ॥ 'मोरी'

मोरीयसन्निवेशे, दो भायरो मंडमोरिया जाया । अयलो य कोसलाए, महिलाए अकंपिओ जाओ ॥ ६४५ ॥

मौर्यसंनिवेशे द्वौ भ्रातरी मण्डितमौर्यपुत्रौ ॥ ६४५ ॥ 'तुंगी'

तुंगीयसन्निवेशे, सेयज्जो वच्छभूमिए जाओ । भगवांपि य प्पभासो, रायगिहे गणहरो जाओ ॥ ६४६ ॥

तुंगिकाम० वत्सभूम्यां कौशाम्बीदेशे । गतं क्षेत्रद्वारं ॥ ६४६ ॥ 'जेट्टा'

जेट्टाकित्तिय साई, सवणो हत्थुत्तरा महाओ य । रोहिणि उत्तरसाढा, मिगसिर तह अस्सिणी पूसो ६४७

ज्येष्ठा १ कृत्तिका २ स्वातिः ३ श्रवणः ४ हस्तोत्तरा उत्तराफाल्गुन्यः ५ मघा ६ रोहिणी ७ उत्तराषाढा ८ मृगशिरः ९
अश्विनी १० पुष्यः ११ कालद्वारं ॥ ६४७ ॥ 'वसु'

वसुभूर्ई धणमित्ते, धम्मिमल धणदेव मोरिए चैव । देवे वसू य दत्ते, बले य पियरो गणहराणं ॥ ६४८ ॥

यसुभूतिः आद्यत्रयाणां पिता ॥ ६४८ ॥ 'पुह'

पुहवीय वारुणी, भद्रिला य विजयदेवा तहा जयंती य । णंदा य वरुणदेवा, अइभहा य मायरो ॥ ६४९ ॥

पृथ्वी त्रयाणां माता । अत्र विजयदेवाया आद्यः सुतो मंडितः, धनदेवे मृते मौर्येण धृतायास्तु द्वितीयो मौर्यपुत्रः तद्देशे तु नैवं निन्दा ॥ ६४९ ॥ जन्मद्वार ३ । ' तिष्णि ' ॥१२२॥

तिष्णि य गोयमगोत्ता, भारद्वाअगिगवेसवासिद्धा । कासवगोथमहारिय, कोडिणणहुगं च गोत्ताइं ॥६५०॥

भारद्वाजआगिनैवैश्यायनवाशिष्ठानि, काश्यपं, गौतमं, हारितं, कौण्डिन्यगोत्रद्विकं च ॥ ६५० ॥ द्वार ४ । 'पण्णा' 'छत्ती' पण्णा छायालीसा, बायाला होइ पण्ण पण्णा य । तेवण्ण पंचसट्ठी, अडयालीसा य छायाला ॥६५१॥

छत्तीसा सोलसगं, अगारवासो भवे गणहराणं । छउमत्थयपरियागं, अहक्कमं किच्चइस्सामि ॥६५२॥
५० । ४६ । ४२ । ५० । ५० । ५३ । ६५ । ४८ । ४६ । ३६ । १६ । वर्षाणि अगारे वासो गृहवासः ॥ ६५१-
५२ ॥ द्वार ५ । ' तीसा '

तीसा बारस दसगं, बारस बायाल चोइसहुगं च । णवगं बारस दस, अट्टुगं च छउमत्थपरियाओ ॥६५३॥
३० । १२ । १० । १२ । ४२ । 'चोइसहुगं' द्वौ वारौ चतुर्दश १४ । १४ । ९ । १२ । १० । ८ । वर्षाणि ॥ ६५३ ॥
द्वार ६ । ' छउ '

छउमत्थपरीयागं, अगारवासं च वोगसित्ता णं । सव्वाउगस्स सेसं, जिणपरियागं वियाणाहिं ॥६५४॥

इमस्थपर्यायं अगारवासं च व्युपकृत्य निःकाण्य सर्वायुषः शेषं लिनपर्यायं केवल्लिपर्यायं विजानीहि ॥६५४॥ यथा 'वार'
वारस सोलस अट्टारसेव, अट्टारसेव अट्टेव । सोलस सोल तहेकवीस, चोद सोले य सोले य ॥६५५॥

॥ ६५५ ॥ द्वार ७ । 'वाण'

वाणउई चउहत्तरि, सत्तरि तत्तो भवे असीई य । एगं च सयं तत्तो, तेसीई पंचणउई य ॥ ६५६ ॥

अत्र मंडिको ज्येष्ठो मौर्यस्तु लघुः, गृहवासस्तु ज्येष्ठस्य ५३ लघोः ६५ वर्षायुक्तं, आयुर्ज्येष्ठस्य ८३ लघोस्तु ९५ तत्त-
स्त्वनं ज्ञानिगम्यं, किन्तु गृहवासायुर्गाथयोः प्राकृतत्वाद् व्यत्ययव्याख्यायां सुस्थं स्यादिति केचित् । तथा मध्यमवृत्तौ
'पण्णा छायालीसा' इति गाथायां 'पणसद्धी तेवन्ना,' 'वाणउई चउहत्तरि' इति गाथायां 'पणनउई चेव तेसीई' इति पाठो
दृश्यते तथा मिद्रमेव ॥ ६५६ ॥ 'अट्ट' 'सव्वे'

अट्टत्तरिं च वासा, तत्तो वावत्तरिं च वासाइं । वावट्टी चत्ता खल्लु, सव्वगणहराउयं एयं ॥ ६५७ ॥
सव्वे य साहणा जच्चा, सव्वे अज्झावया विळु । सव्वे दुवालसंगी य, सव्वे चोदसपुव्विणो ॥ ६५८ ॥

मर्वे ब्राह्मणा जाल्या अध्यापकाः, 'विळु' चतुर्दशविधाविदः ॥ ६५८ ॥ आगमद्वा० ९ । 'परि'

परिणिव्वुया गणहरा, जीवंते णायए णव जणा उ । इंदभूई सुहम्मो य, रायगिहे निव्वुए वीरे ॥६५९॥

ज्ञातजे श्रीवीरे जीवति नव जना गणधराः परिनिर्वृताः सिद्धाः ॥ ६५९ ॥ द्वार १० । ' मासं '
मासं पाओवगया, सवेऽवि य सवलद्धिसंपण्णा, ससचउरंसा थ संठाणा ॥६६०॥
मासं यावत्पादोपगमं गताः संस्थाने संस्थानविषये ॥ ६६० ॥ द्वार ११ । एवं सामायिकसूत्रार्थप्रणेत्रहृद्गणभृन्निर्गम
उक्तः । एवं च ' उद्देशे निद्देशे निगमे ' इति गाथायां जीवद्रव्यनिर्गमद्वारं व्याख्यातं । अथ ' खित्तकालपुरिसे य ' इत्यादि-
द्वाराणां व्याख्या । तत्र क्रमागतं सामायिकनिर्गमक्षेत्रद्वारमल्पत्वादुल्लङ्घ्यौकादशधा तन्निर्गमकालद्वारमाह । तत्र नामस्था-
पनाकालौ सुगमत्वान्नोक्तौ ' दन्वे '

द्वे अछ अहाउय, उवक्कमे देसकालकाले थ । तह थ पमाणे वण्णे, भावे पगयं तु भावेणं ॥६६१॥
द्रव्येऽद्धाया यथाऽऽयुषि उपक्रमे देशकाले काले च तथैव प्रमाणे वर्णे भावे च कालः स्यात् । तत्र भावेन भावकालेन
क्षायिकभावलक्षणेन प्रकृतमधिकारः । यतः क्षायिके भावेऽर्हता सामायिकं प्रकाशितं । तथा प्रमाणकालेन च यत आद्यपौ-
रुषीरूपे प्रमाणकालेऽर्हता सामायिकमुपदिष्टं । द्वारगाथा ॥ ६६१ ॥ क्रमेणाह ' चेय '

चेयणमचेयणस्स व द्द्वस्स ठिइ उ जा चउवियप्पा । सा होइ द्द्वकालो, अहवा दवियं तु तं चेव ॥६६२
इभव्यशरीरातिरिक्तो द्रव्यकालः चेतनं द्रव्यं जीवः अचेतनं चाजीवः तयोः स्थितिश्चतुर्विकल्पा अनन्तरगाथायां
वक्ष्यते । स द्रव्यकालः, अथवा तद्रव्यमेव कालो द्रव्यकालः कालारूपं द्रव्यमित्यर्थः ॥ ६६२ ॥ ' गइ '

गइ सिद्धा भविष्याया, अमविय पोगल अणागयद्धा य । तीयद्ध तिन्नि काया, जीवाजीवट्टिई चउहा ॥ ६६३ ॥
जीवाजीवयोः प्रत्येकं स्थितिः चतुर्द्धी यथा ' गइ ' ति । देवादिगतिषु जीवा साद्यन्ताः १ सिद्धाः साद्यन्ताः २
भव्यान्मानो भव्यत्वेन केऽप्यनादिमान्ताः ३ अभव्या अनाद्यन्ताः ४ इति जीवस्थितेः ४ भङ्गी । ' पोगले ' ति पुद्गला-
श्रणयः पुद्गलत्वेन माद्यन्ताः १ अनागतोऽद्वा कालः साद्यन्तः २ अतीताऽद्वा अनादिसान्तः ३ त्रयो धर्माधर्माकाशा-
स्तिकायाः अनाद्यन्ताः ४ अजीवस्थितेः ४ भङ्गी ॥ ६६३ ॥ गतो द्रव्यकालः द्वार १ । अद्वाकालमाह ' सम '

समयावलिय सुहुत्ता, दिवसमहोरत्त पक्ख मासा य । संवच्छर युग पलिया, सागर ओसप्पि परियट्टा ॥ ६६४ ॥

ममयः परमसूक्ष्मकालः १, जघन्ययुक्तासहृथातसमयमाना आवलिका २, पट्पञ्चाशदधिकद्विशत्यावलिकाभिरकः
शुद्धकमः ३, मार्द्रमसदशशुद्धकभवेरेक उच्छ्रामः ४, शतैः त्रिसप्तत्यधिकसप्तत्रिंशता उच्छ्रामसिमुहूर्त्तौ द्विघटिकारूपः ५, त्रिंशता
घटिकाभिर्दिवसः ६, त्रिंशता मुहूर्त्तैरहोरात्रं ७, पञ्चदशाहोरात्रैः पक्षः ८, त्रिंशताहोरात्रैर्मसः ९, द्वाभ्यां ऋतुः १०, द्वादश-
मासैरेव ११, पञ्चमर्षात्मकं युगं १२, अमहृथयुगात्मकं पत्यं १३, तन्निधा उद्धाराद्वाक्षेत्रभेदात्, एकैकं च बादरसूक्ष्मभेदाद्
त्रिधा, तत्रोत्तेश्चादुलनिष्पन्नवृत्तयोजनोच्चपत्यः एकाहिकादिसप्ताहिकान्तानां देवकुरुयुग्मिनां वालाग्राणां निचितं भृतः
तस्मान्ममये ममये एकैकस्मिन् वालाग्रेऽपहृते यः कालः सहृथेयः समयरूपः स बादरोद्धारपत्यः, तान्येव रोमाणि असहृथ-
तण्डान्यदृश्यानि बादरपृथ्व्यैरुजीवदेहमानानि कृत्वा भृतपत्यः समये समये एकैकखण्डापहारे सहृथेया वर्षकोट्यः सूक्ष्मोद्धार-

आवश्यक-
निर्मुक्ति-
दीपिका ॥
॥१२४॥

पत्यः, दशपत्यकोटीकोटीभिः सागरोपमं । अर्द्धतृतीयसागराणां यावन्तः समयास्तावन्तो द्वीपाब्धयः स्युः । तथा वर्षशतैः २
बादरखण्डेऽपहृते बादरद्वापत्यः सङ्घेया वर्षकोट्यः । स्रक्ष्मखण्डे वर्षशतेऽपहृते स्रक्ष्मोऽद्धापत्योऽसङ्घेया वर्षकोट्यः एतद्दश-
कोटाकोटीभिः सागरोपमं १४ । एतद्दशकोटाकोटीभिः उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यः स्युः । सर्वात्मनां कर्मस्थितिभवस्थितयोऽनेन पत्येन
मीयन्ते । तस्मिन् पत्ये बादरे खण्डस्मृष्टनभःप्रदेशेषु कृष्टेषु बादरं क्षेत्रपत्यं, स्रक्ष्मखण्डस्मृष्टाकाशप्रदेशेषु कृष्टेषु स्रक्ष्मं ।
असङ्घेया उत्सर्पिण्यः एतत्सागरैः षट्स्त्रीवानां मानं क्रियते । दशकोटाकोटीसागरैरुत्सर्पिण्यवसर्पिणी च १५ विंशतिकोटा-
कोटिसागरैः कालचक्रं १६ अनन्तकालचक्रैः पुद्गलपरावर्त्तो १७ ज्ञेयः । स नमस्कारे व्याख्यास्यते ॥ ६६४ ॥ गतं अद्धा-
कालद्वार २ । अथ यथायुःकालद्वार ३ । 'नेर'

नेरइयतिरियमणुयादेवाण अहाउयं तु जं जेण । निवत्तियमणभवे, पालेंति अहाउकालो सो ॥६६५॥

नारकिर्यङ्मनुजदेवानां, आकारः प्राकृतत्वात्, यदायुर्थेनात्मना यथा रौद्रध्यानादिनाऽन्यभवे निवर्त्तितं कृतं तद्यथा-
युरुच्यते तच्च ते यथा पालयन्ति स यथायुःकालः ॥ ६६५ ॥ द्वार० ३ । 'दुवि'
दुविहोवक्कमकालो, सामायारी अहाउयं चेव । सामायारी तिविहा, ओहे दसहा पयविभागे ॥६६६॥

दुरस्थस्यासन्नानयनमुपक्रमः कालकालवतोरभेदोपचारात् उपक्रमश्चासौ कालश्चेति वाक्यं । स द्विविधः पदैकदेशे पदस-
मुदायोपचारात् सामाचार्युपक्रमकालो यथायुष्कोपक्रमकालश्च । तत्र सामाचार्या उपक्रमः पूर्वादिश्रुतादत्रानयनं बहुकालीन-

यथायुः-
कालद्वार-
रम् ॥

॥१२४॥

शिव्यपाठार्हाया श्रल्पकालीनशिष्यपाठार्हत्वं वा । यतः 'एगुणवीसगस्स उ दिट्ठीवाउ' ति वचनादीक्षाया अन्वेकोनविंशतिवर्षैः पाठार्हायाः ममप्रति दीक्षाहे एव पाठार्हत्वात् सामाचार्याः पाठनादिकालस्योपक्रमणं सामाचार्युपक्रमकालः यथायुष उपक्रमो दीर्घकालभोग्यम्याल्पकालेन क्षणं, अत्रापि कालस्योपक्रमणादुपक्रमकालः । सामाचारी त्रिधा, ओषः सामान्यं तद्रूपा सामाचारी शोधनिर्युक्तिः, सा नवमपूर्वं वृतीयाचारवस्तुनि विंशतिप्राभृते ओषाख्यप्राभृतप्राभृतान्निर्यूढा । १ । तस्या आद्या गाथा अरहंते त्रिदित्ता चउदसपूर्व्वी तहेव दसपूर्व्वी । एक्कारसंगसुत्तत्थधारए सव्वसाहू य ॥ १ ॥

अद्वैतादीक्षत्वा ओषनिर्युक्ति वक्ष्ये इति सम्वन्धः । इह श्रुतकेवलानाऽपि यद्दशपूर्वादिनतिः कृता तत्सर्वसाधुभ्यो नमस्कृत्याय सर्वाणीं गर्वहान्यै च १ दशधा सामाचारी वक्ष्यमाणा उत्तराध्ययनपद्दविंशतितमाऽध्ययनान्निर्यूढा, पदविभाग-मामाचारी छेदग्रन्थरूपा नवमपूर्वापि ॥ ६६६ ॥ इति गणधरावलिका सम्पूर्णा । सामाचार्युपक्रमकालद्वारमध्ये एव दशधा सामाचारीमाह । 'इच्छा' 'उच'

इच्छी मिच्छी तहाकीरो, आवसिया य निसीहियाँ। आपुच्छणा य पडिपुच्छी, छंदणी य निमंतणी ॥ ६६७ ॥
उवसंपयीं य काले, सामायारी भवे दसहा । एएसिं तु पयाणं, पत्तेय परूवणं वोच्छं ॥ ६६८ ॥
'इच्छे'नि इच्छाकारः १ 'मिच्छे'ति मिथ्यादुःकृतं २ 'तहाकारे'ति तथेति ३ आवशियकी ४ नैपेधिकी ५ आपुच्छना ६ प्रतिपुच्छा ७ छंदना ८ निमन्त्रणा ९ उपसम्पच १० । 'काले'ति निज २ प्रस्तावे कालविषया सामाचारी दशधा भवेत् ।

एषां पदानां प्रत्येकं प्ररूपणां विचारणां वक्ष्ये ॥ ६६७-६८ ॥ क्रमेणाह ' जइ ' जइ अब्भत्थेज्ज परं, कारणजाए करेज्ज से कोई । तत्थवि इच्छाकारो, न कप्पई बलाभिओगो उ ॥६६९॥ यदि परमन्थं कारणजाते उत्पन्ने सत्यभ्यर्थयेत्तथा कोऽप्यन्यः कारणजाते तस्य कार्यं कुर्यात् । तत्रापिशब्दात् ' अहवासं ' इत्यादिगाथाद्वयोक्तविषयेऽपि तेनान्येन वा इच्छाकारः कार्यः ॥ ६६९ ॥ उक्तार्थस्य स्पष्टनार्थं गाथा ' अब्भु' अब्भत्थिज्जइ ! नज्जइ, अब्भत्थेउं ण वट्ठइ परो उ । अणिगूहियबलविरिण्ण, साहुणा ताव होयवं ॥६७०॥

'अब्भत्थिज्जइ' इत्यत्र यदिशब्दोऽभ्युपगमे तस्मिन् सत्येवं ज्ञायते मुख्यतः परोऽभ्यर्थयितुं न वर्तते न युज्यते स्वयं दासास्तपोधना इति रूढेः । तावत्साधुना निगृहितं अगोपितं बलं शरीरं वीर्यमान्तरः पराक्रमो यस्य ईदृशेन ॥ ६७० ॥ ' जइ ' जइ हुज्ज तस्स अणलो, कज्जस्स वियाणती ण वा वाणं । गिलाणाइहिं वा हुज्ज, वियावडो कारणेहिं सो ६७१

तस्य कार्यस्य अनलो असमर्थः स्यात्तद्वा न जानाति । 'वाणं' पादपूर्त्तौ । ग्लानादिभिर्वा कारणैर्व्यापृतः ॥ ६७१ ॥ ' राइ ' राइणियं वज्जेत्ता, इच्छाकारं करेइ सेसाणं । एयं मज्झं कज्जं, तुब्भे उ करेह इच्छाए ॥ ६७२ ॥

स्वतो ज्ञानादिरत्नैरधिकं रत्नाधिकपर्यायादिज्येष्ठं वर्जयित्वा शेषाणां इच्छाकारं कुर्यात् । कथमित्याह । ' एयं उ ' पूरणे । हे इच्छाकारिणः ! यूयं एतन्मे कार्यं इच्छया कुरुत । अत्र रत्नाधिकस्येच्छाकारो वैयावृत्त्यादिकार्यविधापने, एवं निषेद्धो ज्ञेयो नत्वादेशयाचनादौ, यतोऽत्रैवाऽग्रे वक्ष्यते ' इच्छा पउंजियवा सेहे रा ' इति ॥ ६७२ ॥ ' अह '

अह्वाऽवि विणासेतं, अबभत्यंतं च अपण दृष्टूणं । अपणो कोइ भणेजा, तं साहुं णिज्जरट्ठीओ ॥ ६७३ ॥
अथमा अन्यं साधुं कार्यं विनाशयन्तं अन्यं साधुं वा स्वार्थीयाभ्यर्थयन्तं दृष्ट्वाऽन्यः कोऽपि साधुस्तं साधुं निर्जरार्थी
भणति ॥ ६७३ ॥ 'अह'

अहयं तुवमं एयं, करेमि कज्जं तु इच्छकारेणं । तत्थऽवि सो इच्छं, से करेइ मज्जायमूलियं ॥ ६७४ ॥
अहं युग्माकं एतत्कार्यं करोमि इच्छकारेणेति, यदि च इच्छा स्यात् । तत्रापि स कारयिता 'से' तस्य कर्तुर्मर्यादारूप-
मूलाय हितं मर्यादामूलीयं इच्छाकारं कुर्यात् ॥ ६७४ ॥ 'अह'

अह्वा सयं करेन्तं, किंची अपगस्स त्वावि दृष्टूणं । तस्सत्ति करेज्ज इच्छं, मज्झंपि इमं करेहिति ॥ ६७५ ॥
स्वकं निजं अन्यस्य वाऽपि कार्यं कुर्वन्तमन्यं दृष्ट्वा तस्यापीच्छाकारं कुर्यात् 'ममापि एतत्कुरु' ॥ ६७५ ॥ 'तत्थ'

तत्थवि सो इच्छं, से करेइ दीवेइ कारणं वाऽवि । इहरा अणुगहत्थं, कायधं साहुणो किच्चं ॥ ६७६ ॥
सोऽस्म्यर्थितः गन् तस्य इच्छाकारं करोति इच्छाम्यहं तत्र करोमीति, दीपयति वा कारणं 'गुर्वीदिकार्यविधानं इतरथाऽ-
चञ्चित्तार्यामावेऽऽत्मानुग्रहायं साधोः कार्यं कर्त्तव्यं' ॥ ६७६ ॥ 'अह'

अह्वा णाणाईणं, अट्टाए जइ करेज्ज किच्चाणं । वेयावच्चं किंची, तत्थवि तेसिं भवे इच्छा ॥ ६७७ ॥

ज्ञानादीनामर्थयि यदि कृत्यानामाचार्याणां वैयावृत्त्यं कोऽपि कुर्यात्तत्रापि तेषां आचार्याणां साधौ 'इच्छेति' इच्छाकारो भवेत् ॥ ६७७ ॥ 'आणा'

आणाबलाभिओगो, णिगंगथाणं ण कप्पई काउं । इच्छा पउंजियवा, सेहे राईणिए (य) तथा ॥६७८॥
आज्ञा त्वयेदं कार्यमेवेति, बलाभियोगो हठात्करणं तौ न कल्पते । 'इच्छे'ति इच्छाकारः शिष्ये तथा पुण्यकृत्यज्ञप्त्यादौ रत्नाधिकेऽपि प्रयोक्तव्यः ॥ ६७८ ॥ 'जह'

जह जच्चबाहलाणं, आसाणं जणयएसु जायाणं । सयमेव खल्लिणगहणं, अहवावि बलाभिओगेणं ६७९
जात्यबालहीकानामश्वानां स्वयं खलीनं कविका, तद्ग्रहण तेषां प्रायो विनीतत्वात् । मगधादिजनपदेषु जातानां तु स्वयं वा बलाभियोगेन वा खलीनग्रहणं केषाञ्चिद्विनीतत्वादविनीतत्वाच्च ॥ ६७९ ॥ 'पुरि'

पुरिसज्जाएऽवि तथा, विणीयविणयंमि नत्थि अभिओगो । सेसंमि उ अभिओगो, जणवयजाए जहा आसे
तथा पुरुषजाते पुरुषप्रकारेऽपि विनीतः शिक्षितो विनयो येन तस्मिन्नास्ति बलाभि० शेषेऽविनीतेऽस्ति, यथा मगधा-
दिजनपदजातेऽश्वे, तस्मात् बलात्कारं विना स्वयमेवान्येषामिच्छाकारं अचिन्तयित्वाऽनभ्यर्थितेन वैयावृत्त्यं कार्यं, यतः
॥ ६८० ॥ 'अब्भ'

अब्भत्थणाए मरुओ, वानरओ चेव होइ दिट्ठतो । गुरुकरणे सयमेव उ, वाणियगा दुण्णिण दिट्ठता ॥६८१॥

अभ्यर्थनायां मरुको बहः । यथा सोऽभ्यर्थनां विना दानक्षणे जनगृह्वगच्छन् दखिधीभूतः तथाऽभ्यर्थनां विनां वैया-
वृत्त्यमकुञ्चन्निर्जगहीनः स्यात् । तथा यो गुरुणा वैयावृत्त्यं कुर्विति नोदितो गुरोरपि तदेव वक्ति स वानरोपमः । यथा वानरो
वृष्ट्या रुम्पमानो नीडस्थया सुशुभ्रा गृहं किं न करोषीत्युक्तो रुष्टस्तन्नीडं वभञ्ज । 'गुरुकरणे' तु गुरुः स्वयमेव वैयावृत्त्यं किं
न करोतीति गुरुररणे । 'गणि०' एको वणिकार्षण्यात्प्रावृषि स्वयं गृहं छादयन् लाभाद्भ्रष्टो द्वितीयो मौल्येनान्यैश्छादयंस्तद्दिने
व्यवसायवाङ्मुल्याद् बहुलाभवान् जातः । एवं गुरुः स्वयं वैयावृत्त्यं कुवन् प्रतिवोधादिलाभाद् अश्रयत्यन्यैस्तु कारयन् ज्ञानदा-
नादिलाभवान् स्यात् ॥ ६८१ ॥ अत्रार्थे पुनर्दीपानाह 'सुत्तथेषु अचिन्तण आपसे बुद्धसेहगगिलाणे । बाले खमह् वाई
मृष्टीमाइ अणिद्वीय' । १ । यद्याचार्यः स्वयं वैयावृत्त्यं कुर्यात् तदा सूत्रार्थयोरचिन्तना स्यात् । आदेशे प्राणुणके बुद्धशैक्षणलने
शपके चान्नपानादिअचिन्तना स्यात् । व्यालोऽहिस्तद्वष्टे साधौ औपधादिसारा न स्यात् । चादिनि ऋद्धिमति राजादौ चागते,
आक्रो लोक्ष० पानकाद्यर्थं गते गुरो अत्रुद्विल्लघुत्वं च । 'एहं कारणेहिं तुंवभूओ उ होति आयारिओ । वैयावृत्त्वं ण
करे णायव्यं तस्स सेसेहि' । २ । तुम्वं चक्रनाभिः तद्भूतस्तत्समो वैयावृत्त्यं न कुर्यात् । 'जेण कुलं आयत्तं तं पुरिसं
आयरेण रक्केज्जा । न इ तुंत्तंमि विण्णहे अरया साहारया होंति' । ३ । यस्य कुलं मुनिवृन्दं, पृथ्यार्थे तृतीया, आयत्तं वंशं
अरकाः साधारकाः समानाधारकास्तुम्बवदाधारकृत इत्यर्थः । 'संज'

संजमजोए अब्भुट्टियस्स, सद्धाए काउकामस्स । लाभो चेव तवस्सिस्स, होइ अदीणमणसस्स ॥ ६८२ ॥

वैयावृत्त्ये मिश्रार्था अन्यसाधुक्रुतेऽभ्युत्थितस्य उद्यतस्य श्रद्धया कर्तुंकामस्य तपस्विनोऽलाभेऽप्यदीनमनसो निर्जराया

लाभ एव ॥ ६८२ ॥ उक्तः इच्छाकारः द्वार १ । 'संज'

संजमजोए अब्भुट्टियस्स, जं किंचि वितहमायरियं । मिच्छा एतंति वियाणिऊण मिच्छत्ति कायध्वं । ६८३।

संयमयोणे समित्तियुत्तिरूपे वितथं विपरीतमाचरितं, मिथ्यास्लीकमेतन्मयाकृतमिति ज्ञात्वा 'मिच्छा' मिथ्यादुःकृतमिति ॥ ६८३ ॥ 'जइ'

जइ य पडिक्कमियध्वं, अवस्स काऊण पावयं कम्मं । तं चेव न कायध्वं, तो होइ पए पडिक्कंतो ॥ ६८४ ॥

यदि वा पापकर्म कृत्वा अवश्यं प्रतिक्रान्तव्यं मिथ्यादुःकृतं देयं पुनस्तन्न कर्त्तव्यमेव ततः पदे उत्सर्गपदे । ६८४ । 'जं दु' जं दुक्कडंति मिच्छा, तं भुज्जो कारणं अपूरंतो । त्तिविहेण पडिक्कंतो, तस्स खल्लु दुक्कडं मिच्छा ॥ ६८५ ॥

यदुःकृतमाश्रित्य मिथ्यादुःकृतं दत्तं तद्भूयो दुःकृतकारणमपूरयन्नकुर्वन् त्रिविधेन प्रतिक्रान्तः स्यात् । तस्य दुःकृतं मिथ्या ॥ ६८५ ॥ 'जं दु'

जं दुक्कडंति मिच्छा, तं चेव निसेवए पुणो पावं । पच्चखल्लमुसावाई, मायानियडीपसंगो य ॥ ६८६ ॥

यदुःकृतमाश्रित्य मिथ्यादुःकृतं दत्तं तच्चैव पापं पुनर्निषेवते सेवते, तस्य माया निकृतिर्लोककृतो निकारस्तिरस्कारः पुनः कृतिप्रसङ्गश्च स्यात् ॥ ६८६ ॥ 'मिति' 'कत्ति'

मिति मिउमद्वत्ते, छत्ति य दोसाण छायणे होइ । मिति य मेराए, ठिओ दुत्ति दुगुंछामि अप्पाणं ॥

कस्ति कडं मे पात्रं, उत्ति य उवेमि तं उवसमेणं । एसो मिच्छादुक्कडपयक्खरथो समासेणं ॥ ६८८ ॥
 'मी'तिवर्णो मृदु मार्दवत्वे वर्तते, मृदुत्वं कायनम्रता । मृदोर्भावः कर्म वा मार्दवं तस्य भावो मार्दवत्वं भावनम्रता ।
 'ओ'नि द्रोषाणां छादने चारणे 'मी'ति 'मेराए' मर्यादायां स्थितः, 'डु' इत्यात्मानं जुगुप्से 'क' इति मया पापं कृतं 'ड' इति
 तन्पापमृपयमेन डेपयामि क्षिपामि । एषां सैद्धान्तिकशब्दानां निष्पत्तिर्विर्णलोपागमाभ्यासविरुद्धैव यथा पुरि शेते पुरुषः, महां
 अने महिपः इत्यादिष्वत् ॥ ६८७-८८ ॥ द्वा० २ 'कप्पा'

कप्पाकल्पे परिणिट्ठियस्स, ठाणेसु पंचसु ठियस्स । संजमतवड्डगस्स उ, अविकप्पेणं तहाकारो ॥ ६८९ ॥

कल्प्याकल्पे आचारानाचारे 'परि०' ज्ञाननिष्ठां गतस्य, स्थानेषु पञ्चमहात्रतेषु संयमतपआढ्यास्याविकल्पेन निश्चयेन तथा-
 कारस्तथेति शब्दः कार्यः ॥ ६८९ ॥ केत्याह- 'वाय'

वायणपडिसुणणाए, उवएसे सुत्तअत्थकहणाए । अवितहमेयंति तहा, पडिसुणणाए तहक्कारो ॥ ६९० ॥

वाचना मद्भदानं तत्प्रतिश्रवणे १ उपदेशे सामान्यव्याख्याने २ सूत्रार्थे ३ तथा गुरुक्तकार्यप्रतिश्रवणे ४ चाऽवितथ-
 मेतदिति तथाकारः ॥ ६९० ॥ 'जस्स'

जस्स य इच्छाकारो, मिच्छाकारो य परिचिया दोऽवि । तइओ य तहक्कारो, न दुल्लभा सोगई तस्स ॥

इच्छाकारो मिथ्यादुष्कृतं चैते द्वे परिचिते ॥ ६९१ ॥ द्वा० ३ 'आव'

आवस्सियं च णितो, जं च अइंतो निसीहियं कुणइ । एयं इच्छं नाउं, गणिवर ! तुब्भंतिए णिउणं ॥
 ' णितो ' नियन् साधुः ' अइन्तो ' आयन् हे गणिवर ! गणिद्विशाङ्गाध्येता तस्मिन् वर श्रेष्ठ एतदिच्छामि ज्ञातुं तवा-
 न्तिके ॥ ६९२ ॥ गुरुराह— ' आव,
 आवस्सियं च णितो, जं च अइंतो णिसीहियं कुणइ । वंजणमेयं तु दुहा, अत्थो पुण होइ सो चेव ॥ ६९३ ॥
 व्यञ्जनं शब्दरूपमेतद् द्विधा वर्तते, अर्थो द्वयोरपि स एव । यतः संयमेऽवश्यंक्रियाऽऽवश्यिकी, अतिचारेभ्यो निषिद्धा-
 त्मनः क्रिया नैषेधिकी ॥ ६९३ ॥ तत्र ' एण '
 एगगस्स पसंतस्स, न होति इरियाइया गुणा होति । गंतवमवस्सं कारणंमि आवस्सिया होइ ॥ ६९४ ॥
 एकाग्रस्य, ईर्यां गमनं, आदितः आत्मसंयमविराधनादयो दोषास्तित्ततो न स्युः, गुणाः स्वाध्यायाध्ययनादयः स्युः ।
 तथापि ' गंतव० ' कारणे ग्लानादेः, ततः ' आव० ' ॥ ६९४ ॥ ' आव० '
 आवस्सिया उ आवस्सएहिं, सब्बेहिं जुत्तजोगिस्स । मणवयकायगुत्तिदियस्य आवस्सिया होइ ॥ ६९५ ॥
 आवश्यकी आवश्यकैः प्रतिक्रमणादिभिः सर्वैर्युक्तयोगिनः स्थानस्थस्यापि स्यात्, युक्ता योगा मनोवाकायव्यापारा यस्य
 तस्य, कारणे गमनकालेऽपि गुप्तमनोवाकायेन्द्रियस्यावश्यि० ॥ ६९५ ॥ ' सेजं ' ' सेजं '
 सेजं ठाणं च जहिं, चेएइ तहिं निसीहिया होइ । जम्हा तत्थ निसिच्चो, तेणं तु निसीहिया होइ ॥ ६९६ ॥

सेजं ठाणं च जदा, चेतति तथा निसीहिया होइ । जम्हा तदा निसेहो, निसेहमइया च सा जेणं ॥६९७॥

शय्यां स्यान् च । यत्र चेतयतेऽनुभाव्यतया वेत्ति, 'तहि', अथ नैषेधिकीनिरुक्तिः, यस्मात्त्रातिचारेभ्यो निषिद्धो वर्तते, 'तेणं' ॥ ६९६ ॥ पाठान्तरं 'सेजं' अथ भाष्यं 'आव'

आवस्सियं च णित्तो, जं च अइंतो निसीहियं कुणइ । सेजाणिसीहियाए, णिसीहियाअभिमुहो होइ ॥१२०॥

'आत्रम्मि० जं च अ०' एतत्पादद्वयं व्याख्यातं । उपलक्षणत्वाद् 'वंजणमे०' इति तृतीयपादोऽपि, अथ 'अत्यो पुण०' इति स्पष्टयति । 'सेजा०' शय्या वसतिः सैव नैषेधिकी, कस्मात् ? निषिद्ध्यते प्रविशद्भिर्वहिः संयतातिचारा इति नैषेधिकी, तस्यां आगमनं प्रति नैषेधिक्याऽभिमुखोऽस्मि । नैषेधिकी पापव्यापारनिषिद्धात्मनो देहस्तयाऽतः साधुभिः संवृत-भाष्यमिति संज्ञां करोति, ततोऽऽशयं कर्तव्यभावित्वान्नैषेधिक्यप्यावश्यिकीत्येकार्थता । चूर्णिव्याख्या त्वेवं 'आव' 'जं च' तत्रायं हेतुः 'मेजा' यन्निर्गच्छन्नावश्यिकीतिसंज्ञया गमनस्यावश्यकत्वात् शय्यानैषेधिक्यां वसतिनिषेधेऽभिमुखोऽस्मि, भवद्भिर्मगिन्ता कार्यति गुरुनिवेदनं धिनयप्रयोगादि च, आयांस्तु 'निसीहियं' इत्यादि विराधनानिषेधरूपनैषेधिकीसंज्ञया युष्मभ्य-माभिमुखोऽस्मि मा सागारिरुभ्रान्त्या धुम्यमिति, एवमपि गुरुनिवेदनादिप्रयोजनकार्यता ॥१२०॥ उक्तमेवार्थमाह 'जो हो जो होइ निसिद्धप्पा, निसीहिया तस्स भावओ होइ । अणिसिद्धस्स निसीहिय, केवलमेत्तं हवइ सद्दो ॥१२१ पापं निषिद्धात्मा ॥ १२१ ॥ 'आव'

आवस्सयंमि जुत्तो, नियमणिसिद्धोत्ति होइ नायवो । अहवाऽवि णिसिद्धप्पा, णियमा आवस्सए जुत्तो १२२
आवश्यके मूलोत्तरगुणानुष्ठानरूपे युक्तो नियमेन निश्चयेन पापान्निषिद्ध इति ॥ १२२ ॥ द्वा० ४-५, ' आपु ,

आपुच्छणा उ कजे, पुव्वनिसिद्धेण होइ पडिपुच्छा । पुव्वगहिएण छंदण, णिसंतणा होअगहिएणं ॥६९८॥

कार्ये सति करोमीति गुरुपार्थे आपृच्छना, द्वा० ६ । पूर्वनिषिद्धेन कुतोऽपि हेतोस्तत्कर्तुं कामेन प्रतिपृच्छा द्वा० ७ ।
पूर्वगृहीतेन भक्तादिना अन्यर्षीणां इच्छाकारेणोदं भक्तादि गृह्यतामिति छन्दना, द्वा ८ । अगृहीतेन भक्तादिना भवत्कृते भक्ता-
धानयामीति निमन्त्रणा द्वा० ९ ॥ ६९८ ॥ ' उव ,

उवसंपया य तिविहा, णाणे तह दंसणे चरित्ते य । दंसणणाणे तिविहा, दुविहा य चरित्तअट्टाए ॥६९९॥

उपसम्पद् अन्यगच्छाद्याश्रयणं, त्रिविधा दर्शनज्ञानयोरुपसम्पद्, द्विविधा चारित्रार्थाय ॥ ६९९ ॥ तत्र ज्ञाने ' वत्त '
वत्तणा संधणा चैव, गहणं सुत्तस्थतदुभए । वेचावच्चे खमणे, काले आवकहाइ य ॥ ७०० ॥

वर्तना १ संधना २ ग्रहणं ३ एतत्रयं प्रत्येकं सूत्रेऽर्थे तदुभये सूत्रार्थरूपे एवं नवभेदाः, एवं दर्शनेऽपि दर्शनप्रभावकशा-
स्त्रविषया ९ भेदाः, चास्त्रि तु द्विधा वैयाच्यविषया क्षपणं तपस्तद्विषया च, एकैका कालतो यावत्कथिका चशब्दादित्तरा
च स्यात् ॥ ७०० ॥ सामान्येनोक्त्वा विशेषणाह—' संदि '

संदिद्धो संदिट्टस्स, चैव संपज्जई उ एमाई । चउभंगो एत्थं पुण, पहमो भंगो हवइ सुद्धो ॥ ७०१ ॥

गन्दिष्टो गुरुणाऽनुज्ञातः सन्दिष्टस्य गुरुर्यैव ज्ञापितस्य पार्श्वे स्वगच्छेऽन्यगच्छे वा सम्पद्यते उपसम्पदमादत्ते इत्याद्यो-
मन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्य २ असन्दिष्टः सन्दिष्टस्य ३ असन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्य ४ तत्र असन्दिष्टः सन्दिष्टस्येति यथा-
मन्त्रः १ एवं सन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्य २ असन्दिष्टः सन्दिष्टस्य ३ असन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्य ४ तत्र असन्दिष्टः सन्दिष्टस्येति यथा-
मुद्राचार्यपार्श्वे उपसम्पद् ग्राह्या परं नाधुनेति, एवं चत्वारो भङ्गाः ॥ ७०१ ॥ वर्तनादीनि व्याख्याति 'अथि'

अथिरस्स पुब्रगाहियस्स, वत्तणा जं इहं थिरीकरणं । तस्सेव पएसंतरणट्टस्सऽणुसंधणा घडणा ॥ ७०२ ॥
अथिरस्स पुब्रगाहियस्स, वत्तणा जं इहं थिरीकरणं । तस्सेव पएसंतरणट्टस्सऽणुसंधणा घडणा ॥ ७०२ ॥

प्रागृहीतस्य सूत्रादेरस्थिरस्य सतो यत् स्थिरीकरणं गुणनं क्रियते सा वर्तना १ तस्यैव प्रदेशान्तरनष्टस्य किञ्चिद्विस्तृ-
तस्याऽनु पश्चाद् घटना मेलना संधना ॥ ७०२ ॥ 'गह'
गहणं तत्पढमतया, सुत्ते अत्थे य तदुभए चेव । अत्थगहणंमि पायं, एस विही होइ णायवो ॥ ७०३ ॥

तत् प्रथमतया सूत्राद्यादानं ग्रहणं । तत्र 'अत्थ०' प्रायोग्रहणात्स्वन्नग्रहणेऽपि कश्चिद् भूमिप्रमार्जनादिविधिः स्यात् ॥ ७०३ ॥
अत्र ज्ञानोपसम्पदि त्राच्यद्वारागाथा 'मज'
मज्जणणिसेज्जअक्खा, कितिकंमुस्सग्ग वंदणं जेट्ठे । भासंतो होई जेट्ठो, नो परियाएण तो वन्दे ॥ ७०४ ॥

मार्जनं १ निषिद्धा २ अक्षाः ३ कृतिकर्म ४ उत्सर्गः ५ वन्दनं ज्येष्ठे ६ ज्येष्ठश्चात्र भाषमाणो ज्ञेयो न तु पर्यायेण ततो
वन्दते ७ ॥ ७०४ ॥ क्रमेणाह 'ठाणं०'
ठाणं पसज्जिऊणं, दोपिण निसिजाउ होति कायवा । एगा गुरुणो भणिया, बितिया पुण होंति अक्खाणं ॥

आवश्यक-
नियुक्ति-
दीपिका ॥
॥१३०॥

द्वा० १ 'दोन्नि' समयसरणाक्षाणां द्वा० ३ ॥ ७०५ ॥ कृतिकर्मद्वारमाह द्वा० २ 'दो चे'
दो चेव मत्तगाइं, खेले तह काइयाए बीयं तु । जावइया य सुणेंती, सबेऽवि य ते तु वंदंति ॥ ७०६ ॥
द्वे मात्रके स्तः खेलस्य श्लेषमणः कायिक्या निरोधस्य, वन्दन्ते ज्यायसं वन्दनेन ॥ ७०६ ॥ द्वा० ४ 'सबे'
सबे काउस्सगं, करेंति सबे पुणोऽवि वंदंति । णासणो णाइदूरे, गुरुवयणपडिच्छगा होंति ॥ ७०७ ॥
विघ्नशान्त्यै अनुयोगहेतुं कायोत्सर्गं 'पडिच्छगा' प्रतीच्छकाः ॥ ७०७ ॥ 'णिहा'
णिहाविगहापरिवज्जिण्हिं, गुत्तेहिं पंजलिउडेहिं । भत्तिबहुमाणपुवं, उवउत्तेहिं सुणेयवं ॥ ७०८ ॥
भक्तिरान्तरा प्रीतिर्वहुमानं बाह्या प्रतिपत्तिः ॥ ७०८ ॥ 'अभि'
अभिकंखंतेहिं सुहासियाइं, वयणाइं अत्थसाराइं । विम्भिहयमुहेहिं, हरिसागएहिं हरिसं जणंतेहिं ॥ ७०९ ॥
अभिकङ्कङ्किः सुभाषितानि शब्दार्थदोषरहितानि । हर्षादागतैः, हर्षं गुरोर्जनयद्भिः एवंविधैः श्रोतव्यं ॥ ७०९ ॥ 'गुरु'
गुरुपरिओसगएणं, गुरुभत्तीए तहेव विणएणं । इच्छियसुत्तथाणं, खिप्पं पारं समुवयंति ॥ ७१० ॥
गमनं गतं गुरुपरितोषस्य गतं तेन, क्षिप्रं शीघ्रं पारं समुपयान्ति ॥ ७१० ॥ 'वक्खा'
वक्खाणसमत्तीए, जोगं काऊण काइयाइणं । वंदंति तओ जेहुं, अणणे पुवं चिय भणन्ति ॥ ७११ ॥

॥१३०॥

ज्ञानोप-
सम्पदि
मार्जना-
दिनी
द्वाराणि ॥

व्याख्यानगमायां व्याख्यानकालत्राहुल्येन कायिक्यादिनिरोधात्मा भूद् ग्लानत्वं इति कायिकादेर्योगव्यापारं कृत्वा व्याख्यातार वन्दन्तेऽन्ये त्वाहुः पूर्वं व्याख्यारम्भकाले एव वन्दन्ते ॥ ७११ ॥ गतं वन्दनद्वारं ६ इति द्वा० ६ । 'भासंतो०' इति द्वाग्व्याख्यायां परः 'चोए'
 इति द्वाग्व्याख्यायां परः 'चोए'
 चोएति जड हु जिट्टो, कर्हिचि सुत्तत्थधारणाविगलो । वक्खाणलच्छिहीणो, निरत्थयं वंदणं तंमि ॥ ७१२ ॥
 नोदयति प्रेरयति यदि च ज्येष्ठः कथञ्चित्त्वन्नार्थधारणायां विकलोऽशक्तः अर्थव्याख्यालब्धिहीनः, ततो निरर्थकं तस्मिन् वन्दनं ॥ ७१२ ॥ 'अह'
 अह वयपरिआएहिं, लहुगोऽवि हु भासओ इहं जेट्टो । रायणियवंदणे, पुण तस्सवि आसायणा भंते! ७१३
 यःपर्यायाम्यां लघुरपि भापकोऽत्र ज्येष्ठः रत्नाधिकवन्दापने ॥ ७१३ ॥ गुरुराह 'जइ'
 जइवि वयमाइएहिं, लहुओ सुत्तत्थधारणापडुओ । वक्खाणलच्छिसंतो, सो चिय इह धेप्पई जेट्टो ॥ ७१४ ॥
 यद्यपि वयआर्थैर्लघुस्तथापि यः 'सुत्त०' पटुर्व्याख्यानलब्धिमाम् स एवैह गृह्यते ॥ ७१४ ॥ 'आसा'
 आसायणावि णेवं, पडुच्च जिणवयणभासयं जम्हा । वंदणयं राइणिए, तेण गुणेणंपि सो चेव ॥ ७१५ ॥
 यम्माञ्जिनचचनभापितं जिनवाकस्यापनशक्तिं प्रतीत्याश्रित्य श्रुतकाले रत्नाधिके वन्दनं उक्तं तेनार्हद्वचनव्याख्यारूपेण गुणेन स एव लघुरपि रत्नाधिकः ॥ ७१५ ॥ प्रसङ्गात्सामान्यवन्दनेऽपि नयविचारमाह 'न व'

न वओ एत्थ पमाणं, न य परिआओऽवि णिच्छयमएणं । ववहारओ उ जुज्झइ, उभयनथभयं पुण पमाणं॥
निश्चयमतेन न वयो न च पर्यायः प्रमाणं किन्तु क्रियैव, व्यवहारतस्तु युज्यते वयःपर्यायवृद्धत्व, ततः किमत्र तत्त्वमि-
त्याह । उभयनयमतं पुनः प्रमाणं पर्यायज्येष्ठः सत्क्रियश्च वन्दनार्ह इत्यर्थः, परं व्यवहारेणैव व्यवहर्त्तव्यं ॥ ७१६ ॥
यतः ' निच्छ '

निच्छयओ दुन्नेयं, को भावे कस्मि वट्टई समणो ? । ववहारओ उ कीरइ, जो पुव्विओ चरित्तंमि ॥७१७॥
निश्चयतो दुर्ज्ञेयं कः श्रमणः कस्मिन् भावे वर्त्तते, यः पूर्वं चारित्रे स्थितः तस्य व्यवहारतः क्रियते वन्दनं ॥७१७॥ 'वव'
ववहारोऽवि हु बलवं, जं छउमत्थंपि वंदई अरहा । जा होइ अणाभिणणो, जाणंतो धम्मयं एयं॥१२३॥

अर्हन्नपि केवल्यपि यावदन्यैरनभिज्ञातः स्यात् । एतां व्यवहारबलाधिक्यरूपां धर्मतां जानन् ॥ १२३ ॥ ' एत्थ '

एत्थ उ जिणवयणाओ, सुत्तासायणबहुत्तदोसाओ । भासंतगजेट्टुगस्स, उ कायवं होइ किइकम्मं॥७१८॥
अत्र श्रुतव्याख्याप्रस्तावे जिनवचनात् अवन्दने च सूत्राऽऽशातनाबहुत्वदोषाद् भाषमाणरूपज्येष्ठस्य ॥ ७१८ ॥ उक्ता
ज्ञानोपसम्पत् । एवं दर्शनोपसम्पदपि ' दुवि '

दुविहा य चरित्तंमी, वेयावच्चे तहे व खमणे य । णियगच्छा अणंमि य, सीयणदोसाइणा होति॥७१९॥
निजगच्छादन्यस्मिन् गच्छे गमनं स्यात् । सीदनं ज्ञानचास्त्रादिना तद्दोषेण आदितः स्वगच्छेऽन्थो वैयावृत्त्यकर्त्ताऽ-

स्तीत्यादिनापि ॥ ७१९ ॥ 'इत्त'
इत्तरियाइविभासा, वेयावच्चंमि तहे व खमणे य । अविगिट्टुविगिट्टुमि, य गणिणो गच्छस्स पुच्छाए ॥
वेयावृत्त्यर्थं उपसम्पदि इत्तरादिविभाषा कार्या । कोऽर्थः वेयावृत्त्योपसम्पद्ग्रहको द्विधा इत्त्वरो यावत्कथिकश्च । तत्रायं
विधिः—यद्यग्रे वेयावृत्त्यकरो नास्ति तदेव्यते, चेदस्ति स यावत्कथिको लब्धिमांश्च तदा नव्यो नेष्यते । उपाध्यायादिभ्यो वा
द्वयोऽथ नव्यो यावत्कथिको लब्धिमांश्च, तदा स स्थाप्यः, वास्तव्य उपाध्यायादीनां, अथ द्वावपि लब्धियुक्तौ तदा वास्तव्यः
स्थाप्योऽन्य उपाध्यायादेः, अथ स आगन्तुकः नेच्छेत्तदा स्थाप्यो वास्तव्य उपाध्यायादेः, एवं वास्तव्यागन्तुकयोरित्त्वर उपा-
ध्यायादेः यावत्कथिकः स्थाप्यः द्वयोरित्त्वरयोरेकः प्रतीक्ष्यतेऽन्यः कार्यतेऽन्यस्मै वा दीयते । नेच्छेत्तदा विवेकः कार्यः यद्वा
यावत्कथिको वास्तव्यो विश्राम्यते । आगन्तुक इत्त्वरः कार्यते वृत्त्यं, इति विभाषा कार्या । तथैव क्षपणार्थं उपसम्पत्तरि इत्त्वरे
यावत्कथिके च, अत्रिकृष्टे विकृष्टे च गणिना गणधरेण गच्छस्य पृच्छया विभाषा कार्या, तत्र क्षपक इत्त्वरश्चतुर्थपष्ठकर्त्ताऽविकृष्टः,
स चेत् पारणे ग्लायते तदा नेष्यते भण्यते च त्वया नैवं तपः कार्यं किंतु मूत्रेऽर्थे चादरं कुरु, विकृष्टस्तु योऽष्टमादिकर्त्ता सोऽप्येवं
गान्यः, यावत्कथिकश्च योऽन्ते अनशनग्राही, तौ गच्छं पृष्ट्वा स्थाप्यौ । साध्वपृच्छया विकृष्टतपोऽनशननिनो रक्षणे दोषः, यदा
विकृष्टतपा आत्मना प्रतिलेखनादि कुर्यात् तवानाहं (?) यदि साधवो द्रुयुः अग्रे क्षपकोऽस्ति, ततो नवः साधुः प्रतीक्ष्यतेऽग्रेत-
नपारणं यावत् । द्वयोरैयावृत्त्यं माधनः कुर्युः तदा स्थाप्यः, साधुप्रपन्ने विस्मृते तदुद्धर्त्तनादिशुश्रूषाविधौ च यतयः प्रेर्याः
चेन्मागादनी विकृष्टतपस्वी पारणे न ग्लायति तदाऽहंः मासादितपोऽहं एव ॥ ७२० ॥ 'उव'

उवसंपन्नो जं कारणं, तु तं कारणं अपूरैतो । अहवा समाणियंमी, सारणया वा विसर्गो वा ॥ ७२१ ॥

यत्कारणं यन्निमित्तं उपसम्पन्न उपसम्पदं प्रपन्नस्तत्कारणमपूरयन् यदि स्यात्तदा 'सारणया वा विसर्गो वे'ति सारणा नोदना कार्या विसर्गस्त्यागो वा 'अहवा समा०' समाप्ते उपसम्पत्कार्ये सारणा, यथा सम्पूर्णं ते कार्यं, विसर्गो वा कार्यः ॥ ७२१ ॥ अथगृहस्थोपसम्पदमाह 'इत्त'

इत्तरियं पि न कप्पइ, अविदिन्नं खलु परोग्गहाईसुं । चिट्ठि तु निसिइ तु, व तइयवयरक्खणट्ठाए ॥ ७२२ ॥

इत्वरमध्यल्पकालमपि परावग्रहादिषु स्थातुं निषीदितुं, अविदत्तं इति क्रियाविशेषणं, न कल्पते । तृतीयमहाव्रतरक्षणार्थं ॥ ७२२ ॥ द्वा० १० ' एवं '

एवं सामायारी, कहिया दसहा समासओ एसा । संजमतवड्डयाणं, निग्गंथाणं महरिसीणं ॥ ७२३ ॥

संयमतपआढ्वानां निर्ग्रथानां सामाचारी कथिता ॥ ७२३ ॥ ' एयं '

एयं सामायारिं, जुंजंता चरणकरणमाउत्ता । साहू खवंति कम्मं, अणेगभवसंचियमणंतं ॥ ७२४ ॥

शुद्धानाश्चरणकरणयोगयुक्ता उपयुक्ताः, मो लक्ष० ॥ ७२४ ॥ इति सामाचारी । उक्तः सामाचार्युपक्रमकालः । यथायु-
क्तोपक्रमकालमाह ' अज्झ '

अज्झवसाणनिमित्ते, आहारे वेयणा पराधाए । फासे आणापाणु, सत्तविहं झिज्जाए आउं ॥ ७२५ ॥

अतिहर्षविषादाभ्यां अधिकमवमानं चिन्तनं अव्यवसानं तत्र अध्यवसानं रागस्नेहभयभेदात्रिधा । तत्र रूपादिगुणेश-
णोन्मो रागः, मामान्येन प्रतिबन्धः स्नेहः, भयमाक्रस्मिकं । तेषां अध्यवसाने सति १ तथा निमित्ते वक्ष्यमाणदण्डकशादौ
मति २ ग्राहारे प्रचुरे ३ वेदनायां ४ पराघाते गर्त्तादिपाते ५ सर्प्यादिस्पर्शे ६ आनपानयोर्निरोधे ७ इति सप्तविधैः प्रकारैः
भोगक्रमायुः क्षीयन्ते ॥ ७२५ ॥ ' दंड '

दंडकमममथरज्जू, अग्गी उद्गपडणं विसंवाला । सीउण्हं अरइ भयं, खुहा पिवासा यवाही य ॥ ७२६ ॥
दण्डाः १ कशाः २ शस्त्रं ३ रज्जवः ४ अग्निः ५ उदकं ६ पतनं ७ विषं ८ व्यालः ९ शीतः १० उष्णं ११ अरतिः १२
भयं १३ क्षुधा १४ पिपासा १५ व्याधिः १६ ॥ ७२६ ॥ ' म्रुत् '

मुत्तपुरीसनिरोहे, जिण्णाजिण्णेय भोगणे बहुसो । घंसणघोलणपीलण, आउस्स उवक्कमा एए ॥ ७२७ ॥

मूत्रपुरीषो निरोधौ १७-१८ जीर्णजीर्णं १९ तथा बहुशोऽनेकशो भोजनं २० घर्षणं चन्दनस्येव २१ घोलनं अंगु-
ष्ठाङ्गुलिभ्यां युक्ताया इव २२ पीडनमिक्ष्वादेरिव २३ आयुषः शीघ्रभोग्यत्वे उपक्रमकारित्वादुपक्रमाः । तत्र " देवा नेरइया
वा असंनवायाउया तिरियाणुया । उत्तमपुरिसा य तथा चरमसरीरा य निरुवक्कमा । १ । सेसा संसारत्था भइया सोव-
क्कमा य इयरे य " ॥ ७२७ ॥ उक्त उपक्रमकालः द्वा० ४, देशकालः प्रस्ताव उच्यते, स एव कालः, स च प्रशस्तोऽप्रशस्तश्च ।
प्रशस्तो मोक्षहेतुर्यथा ' निद्र '

निधूमगं च गामं, महिलाथूमं च सुण्णयं दट्टुं । णीयं च कागा ओलेन्ति जाया भिक्खस्स हरहरा ॥७२८॥
निर्धूमं ग्रामं, महिलास्तूपं कूपं शून्यं दट्ट्वा, तथा नीचं 'ओलेन्ति' अवपतन्ति काकाः, ततो जाता भैक्षस्य 'हरहरा' अतीव-
प्रस्तावः ॥ ७२८ ॥ अप्रशस्तो भवहेतुर्यथा 'निम्म'

निम्मच्छियं महुं पायडो, णिही खज्जावणो सुण्णो । जा थंगणे पसुत्ता, पउत्थवइया थ मत्ता थ ॥ ७२९ ॥

निर्माक्षिकं मधु, प्रकटो निधिः, खाद्यकानामापणो हट्टः शून्यः, या चाङ्गणे प्रसुप्ता स्त्री सा प्रोषितपतिका मत्ता च, एषां
ग्रहणप्रस्ताव इत्यर्थः ॥ ७२९ ॥ द्वा० ५ । अथ कालो मरणं तस्य कालः कालकालस्तमाह 'काले'

कालेण कओ कालो, अम्मं सज्झायदेसकालंमि । तो तेण हओ कालो, अकालकालं करेतेणं ॥ ७३० ॥

कालेन कृष्णेन शुना कृतः कालो मरणं अस्माकं स्वाध्यायस्य देशकाले प्रस्तावे ततस्तेन हतः कालः प्रादोषिकादिः
अकाले प्रस्तावे कालं मरणं कुर्वता ॥ ७३० ॥ द्वा. ६ । 'दुवि'

दुविहो पमाणकालो, दिवसपमाणं च होइ राई अ । चउपोरिसिओ दिवसो, राती चउपोरिसी चेत्र ॥७३१॥

प्रमाणमेव कालः प्रमाणकालो द्विविधः दिवसप्रमाणकालो रात्रिप्रमाणकालश्च । प्रमाणाद्वाकालयोरयं भेदः । अद्वा-
कालोऽनाद्यनन्तः प्रमाणकालस्तु प्रमाणवानेव ॥ ७३१ ॥ 'पंच'

पंचणहं वृषणाणं, जो खलु वृषणेण कालओ वृषणो । सो होइ वृषणकालो, वृषिज्जइ जो व जं कालं ॥७३२॥
वर्णन छायाया कालो वर्णः मः, वर्णश्चासौ कालश्च वर्णकालः, यो वा पदार्थो यत्कालं, आश्रित्य वर्ण्यते स वर्णनं वर्ण-
मस्य कालः ॥ ७३२ ॥ द्वा० ८ । 'सादी'

सादीसपञ्जवसिओ, चउभंगविभागभावणा एत्थं । ओदइयादीयाणं, तं जाणसु भावकालं तु ॥७३३॥

ओदायिक्कादीनां मानानां कालः सादिसपर्यवसितः । अत्र चतुर्भङ्गया विभागस्य व्यक्तेर्भावना कार्या, सादिसपर्यवसितः १
माद्यपर्यवसितः २ अनादिमपर्यवसितः ३ अनाद्यपर्यवसितः ४ । तं भावकालं जानीहि । तत्र कर्मणां उदयोत्थ औदयिको भावो
'द्वितीयमद्भ्यः । यथा नारःकादिभावो गत्यादिनामकर्मण उदयत्वादौदयिकः स आद्ये भङ्गे, मिथ्यात्वादिस्तु भव्यानां तृतीय-
मङ्गे ३, म एवाभव्यानां चतुर्थे मङ्गे ४, मिथ्यात्वाद्युपशमः औपगमिको द्व्यादिभ्यः, क्षायिकहयादिभ्यः, यतः क्षायिकं चारित्रं
आद्ये भङ्गे १ सिद्धानां चारित्र्यचारित्र्यादिविकल्पातीतत्वात्, क्षायिकज्ञानदर्शने द्वितीयो भङ्गः, अन्ये तु क्षायिकं द्वितीयमङ्गे
एवाद्भुः । क्षायोपगमिको द्वितीयमद्भ्यः, यतो ज्ञानचतुष्कमाद्ये १ अज्ञानद्विकं भव्यानां तृतीये ३ अभव्यानां चतुर्थे ४ ।
पाणिगामिकोऽप्येवं जीयानां पुद्गलानां च विविधरूपः परिणामलक्षणः परिणामिको भावः, यतः पुद्गलकाये द्व्यणुकादिः पारि-
णामिको भावः आद्ये मङ्गे २ भव्यानां भव्यत्वपरिणामस्तृतीये ३ जीवस्य जीवत्वपरिणामश्चतुर्थे मङ्गे ४ ॥ ७३३ ॥ भाव-
कालद्वा० ९ । 'एत्थं'

एत्थं पुण अहिगारो, पमाणकालेण होइ नायवो । खेत्तमि कंसि काले, विभासियं जिणवरिदेणं ॥७३४॥

इह यत्प्राक् 'पगयं तु भावेणं' अत्र तु प्रमाणकालेनेत्युक्तं । ततः क्षायिकभावकाले स्वाभिना प्रमाणकाले पूर्वोक्तिं भाषितमित्यविरोधः । अथोत्तरार्द्धे शिष्यपृच्छा 'खेत्तं' कस्मिन् क्षेत्रे काले वा सामायिकाध्ययनं जिनवरेन्द्रेण विभाषितं ॥ ७३४ ॥ उत्तरमाह 'वह'

वइसाहसुद्धएक्कारसीए, पुवणहदेसकालंमि । महसेणवणुज्जाणे, अणंतर परंपर सेसं ॥ ७३५ ॥

कालस्थान्तरंगत्वज्ञप्त्यै प्रश्नव्यत्येनोत्तरं, पूर्वोक्तिं आद्यपौरुष्यां नोआगमतो ज्ञशरीराद्यतिरिक्तद्रव्यक्षेत्रे महसेनवने, भाव-
क्षेत्रेषु तु गणभृत्सु, अनन्तरनिर्गमनं सामायिकस्य, शेषं गुणशिलादिक्षेत्रं जम्बूमुख्यगणिनश्चाश्रित्य परंपरनिर्गमनं तस्य
॥ ७३५ ॥ गतं 'उद्देशे निद्देशे' मूलद्वारागाथाद्वयोक्तं क्षेत्रकालद्वारद्वयं, क्षेत्रकालपुरुषद्वाराणां च निर्गमाङ्गतोक्तास्तः 'नामं०
एसो उ निग्गमस्सा' इत्यादिगाथाया भावनिर्गममाह 'खह'

खइयंमि वहमाणस्स, निग्गयं भयवओ जिणिंदस्स । भावे खओवसमियंमि, वहमाणेहिं तं गहियं ॥७३६

क्षायिके भावे वर्तमानस्य जिनेन्द्रस्य मुखान्निर्गतं । 'भावे' तत् सामायिकं अन्यदपि च श्रुतं गणधरादिभिः क्षायोपश-
मिके भावे वर्तमानैर्गृहीतं । तत्र प्राग्भवभावितैर्गणिभिरेकनिषधया एकादशाङ्गानि, चतुर्दशनिषधादिभिश्च प्रायः चतुर्दश
पूर्वाण्यात्तानि, गौतमेन तु चतुर्दशपूर्वाणि 'उप्पन्ने इ वे' त्याद्युत्तरयुक्तनिषधात्रयेण कृतानि, निषधा तु प्रणम्य पृच्छा । ततोऽ-

इति गौतमादीनां क्रमाद् द्रव्यगुणपर्यवैस्तीर्थमनुज्ञातं, सुधर्मं चादौ कृत्वा स्वस्वायुर्विद्युष्मदायत्तास्ततः सुधर्मायत्ता इति गणाश्च अनुजानाः चूर्णवृष्टिः प्रभृणा देवैश्च कृता ॥ ७३६ ॥ अथ पुरुषद्वारं 'द्वय', द्वाभिलात्रचिन्धे, त्रैए धम्मस्तरथभोगभावे य । भात्रपुरिसो उ जीवो, भावे पगयं तु भावेणं ॥ ७३७ ॥

द्रव्यपुरुषोऽभिलापपुरुष इत्यादि । तत्र नोआगमतो जगरीराद्यतिरिक्तो द्रव्यपुरुषस्त्रिधा । एकस्माद्धर्त्तमानभवाद्दत्तु यः पुरान् भारी म एकभक्तिः १ म एव पुरुषायुर्वन्धादत्तु तद्वायुष्कः २ अभिमुखे अन्तर्मुहूर्त्तादत्तु भावितया पुरुषनामगोत्रे यस्य सोऽभिमुखनामगोत्रः ३ अभिलापशब्दस्तद्रूपः पुरुषो यथा पुच्छिज्ञो घटः, अपुरुषोऽपि नृचिह्नश्चिह्नपुरुषो यथा नृवेपा स्त्री । श्रीपुंस्त्रीवेषु पुंवेदोदये वेदपुरुषः घम्मर्जिनपरो धम्मपुरुषः साधुः । एवं अर्थपुरुषः मम्मणः, प्राप्तममस्तभोगो भोगपुरुषः न चक्री । 'भावे' भावद्वारे भावपुरुषः आत्मा । पुरि देहे जेते इति व्युत्पत्तेः, सामायिकेऽर्थतो भावपुरुषेणार्हता तुशब्दात्त्वत्रतो नेदपुरुषेण च गणिता प्रकृतं ॥ ७३७ ॥ उक्तं पुरुषद्वारं ३ 'निकखे'

णिमित्त्वेवो कारणंमी, चउविहो हुविहु होइ दधंमि । तद्वधमणदधे, अहवावि णिमित्तनेमिच्ती ॥ ७३८ ॥

नाम १ स्थापना २ द्रव्य ३ भावमेवात् ४ चतुर्धा कारणे निक्षेपः । तथापि जशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्ते द्रव्यका-
रणं द्विधा निक्षेपः । 'तद्' तद्रव्यकारणं अन्यद्रव्यकारणं च, तस्य घटपटादेरेव द्रव्यं तद्व्यं तन्त्वादि तदेव कारणं अन्यद्रव्यं त्रैमादि २, यद्वा अन्यथा द्विधा कारणं निमित्तकारणं नैमित्तिककारणं च । तत्र पटस्य निमित्तकारणं तन्त्वो नैमित्तिका-

रणं वेमादि, पटनिमित्तं तन्तुगतातानादिगतचेष्टानां कारणत्वात् ॥ ७३८ ॥ 'सम'

समवाइ असमवाइ, छविह कत्ता य कस्म करणं च । तत्तो य संपयाणापयाण तह संनिहाणे य ॥७३९॥

यद्वाऽन्यथा द्विधा कारणं । समवायिकारणं असमवायिकारणं च, सं एकीभावेनावायोऽपृथग्गमनं समवायः संश्लेषस्तद्युक् समवायिकारणं, यथा तन्त्ववः यतस्तेषु पटं समवैतीति । असमवायिकारणं च वेमादि २ । अर्थाभेदेऽनेकधा कारणद्वयकल्पना तंत्रातराभ्युपगमज्ञस्यै, यद्वा षड्विधं कारणं यथा कर्ता घटस्य कुलालः १, करणं दण्डादि २, कर्म तन्निष्पादिका क्रिया ३, सम्प्रदानं यस्मै क्रियते ४ अपादानं मृत्पिण्डः ५, सन्निधानं आधारः चक्रं ६ ॥ ७३९ ॥ 'दुवि'

दुविहं च होइ भावे, अपसत्थ पसत्थगं च अपसत्थं । संसारस्सेगविहं, दुविहं तिविहं च नायवं ॥७४०॥

भाव औदयिकादिरेव कारणं । भावकारणं द्विधा अप्रशस्तं प्रशस्तं च । तत्राप्रशस्तं संसारस्य हेतुः, तच्चैकविधादि स्यात्, चशब्दाच्चतुर्विधाद्यपि ॥ ७४० ॥ 'अस्स'

अस्संजमो य एक्को, अपणाणं अविरेइ य दुविहं तु । अपणाणं मिच्छत्तं च अविरती चेव तिविहं तु ॥७४१

असंयमोऽविरतिरित्येकविधं संसारकारणं, तथा कषात्रेन्द्रियादि चतुर्विधाद्यपि संसारकारणं स्यात् ॥ ७४१ ॥ 'होइ'

होइ पसत्थं मोक्खस्स, कारणं एगदुविहितिविहं वा । ते चेव य विवरीय, अहिगारो पसत्थएणेत्थं ॥७४२॥

'तं चेव' तत् असंयमादि विपरीतं, संयमादि मोक्षकारणं ॥७४२॥ अत्रैव द्वारे पूर्वोद्धे शिष्यपृच्छा उत्तरार्द्धे उत्तरं । 'तित्थ

तित्थयरो किं कारण, भासइ सामाइयं तु अज्झयणं ? । तित्थयरणामगोत्तं, कम्मं मे वेइयवंति ॥७४३॥

नीर्थरुणामकम्मं वद्धं मे वेदितव्यं इति हेतोः ॥ ७४३ ॥ अत्रापि प्रश्नश्रुतरं चाह । ' तं च '

तं च कहं वेइज्जइ ? अगिलाए धम्मदेसणाइहिं । वज्झइ तं तु भगवओ, तइयभवोसक्कइत्ता णं ॥७४४॥

तत् कथं वेद्यते ? उच्यतेऽलान्या धर्मदेगनादिभिः इत्यादि प्राण्यत् ॥ ७४४ ॥ ' णिय ' ' गोय '

णियमा मणुय गतीए, इत्थी पुरिसेयरोव सुहलेसो । आसेवियबहुलेहिं, वीसाए अणणयरएहिं ॥७४५॥

गोयममाई सामाइयं, तु किंकारणं निसामिन्ति ? । णाणस्स तं तु सुंदरमंगुलभावाण उवलच्छी ॥७४६॥

अत्रोत्तरं । ' नाणस्म ' ज्ञानाय । तत्तु ज्ञानं सुन्दराः शुभा मंगुला अशुभास्तेषां भावानामुपलब्धये स्यात् ॥ ७४५-७४६ ॥ ' होइ '

दोइ पवित्तिनिविची, संजमतवपावकम्मअग्गहणं । कम्मविचेगो य तथा, कारणमसरीरया चेव ॥७४७॥

शुभाशुभज्ञानाच्च शुभे प्रवृत्तिशुभे निवृत्तिश्च स्यात् । तत्र प्रवृत्तेस्तपो जायते, निवृत्तेश्च संयमः, संयमाच्च पापकर्म-
ग्रहणं, तपगस्तु कर्मविचैरुः कर्मप्रयगभावः, स च कारणं, कार्यं त्वशरीरता । अत्र संयमस्य तपसः प्रागुपादानं नवकर्म-
रोधिन्यात्वाधान्यज्ञप्त्यै ॥ ७४७ ॥ एतदेवाह ' कम्म '

कम्मविवेगो असरीरयाय, असरीरया अणाबाहा । होअणबाहनिमित्तं, अवेयणमणाउलो निरुओ ॥७४८

कर्मविवेकोऽशरीरताया हेतुः, सा चाऽनाबाधाया हेतुः, अनाबाधानिमित्तं अवेदनं वेदनाया अभावो भवति । अनाबा-
धैव निमित्तं यस्येति, ततो जीवोऽनाकुलः, ततो नीरुक् ॥ ७४८ ॥ ' नीरु '

नीरुयत्ताए अयलो, अयलत्ताए य सासओ होइ । सासयभावमुवगओ, अवाबाहं सुहं लहइ ॥७४९॥

नीरुक्तयाऽचलः स्यात्, अचलतया शाश्वतः स्यात् ॥ ७४९ ॥ गतं कारणद्वारं ७ । ' पच्च '

पच्चयणिकखेवो खलु, द्वंमी तत्तमासगाइओ । भावंमि ओहिमाई, तिविहो पगयं तु भावेणं ॥७५०॥

प्रत्ययः प्रतीतिस्तन्निक्षेपः प्राणवत् । द्रव्ये तप्तमाषकादिः द्रव्यमेव प्रत्यायकत्वात्प्रत्ययः, द्रव्याद्वा प्रत्ययः, एवं भावेऽपि
अत्रध्यादि अत्रधिमनःपर्यायकेवलरूपस्त्रिविधः प्रत्ययः जीवप्रत्यक्षत्वात् ॥ ७५० ॥ अत एवाह ' केव '

केवलणाणित्ति अहं, अरहा सामाइयं परिकहेई । तेसिंपि पच्चओ खलु, सवणणू तो निसामिति ॥७५२॥

केवलज्ञान्यहमिति स्वप्रत्ययादर्हन् प्रत्यक्षत एव सामाधिकार्थं ज्ञात्वा परिकथयति । तेषां श्रोतॄणां हृत्स्थसंशयच्छित्त्या
प्रत्ययः सर्वज्ञोऽयमिति, ततोऽर्हदुक्तं निशामयन्ति श्रुवन्ति ॥ ७५१ ॥ प्रत्ययद्वा० ८ ' नामं ' ' वीरि '

नामं ठवणा दविए, सरिसे सामणलक्खणागारे । गइरागइ णाणत्ती, निमित्त उप्पाय विगमे य ॥७५३॥

वीरियभावे य तद्वा, लक्ष्मणमेयं समासओ भणियं । अहवावि भावलक्षण, चउविहं सद्वहणमाई ॥
 नामलक्षणं, व्यापनालक्षणं, द्रव्यलक्षणं, मादृश्यलक्षणं, सामान्यलक्षणं, आकारलक्षणं, गत्यागतिल०, नानात्वल०, निमित्तल०,
 उग्यादल०, विगमल०, वीर्यल०, भावल० । तत्र द्रव्यल० यद्यस्य धर्म्मोद्दिद्रव्यस्य स्वरूपं गतिलक्षणादि । सादृश्यल० यथायं
 षट्मन्थान्येऽपि । गामान्यल० द्विधा अनर्पितं अर्पितं च, तत्रानर्पितं यथासिद्धः सर्वोऽप्यमूर्त्तत्वादिनाऽन्यसिद्धः समः
 ? । अर्पितं तु त्रिशिष्टं यथैकसमयसिद्ध एकसमयसिद्धेनैव ममो नान्येन २ । आकारल० आकारेऽङ्गितगत्यादिभिर्मनोगतभाव-
 लक्षणं । द्रव्योः पादयोर्विशेषणविशेष्ययोरुलोमगमनं गतिः, प्रतिलोमागमनमागतिस्ताभ्यां ते एव वा लक्षणं गत्यागतिलक्षणं
 नतुर्भा पूर्वपदव्याहृतं ? उत्तरपदव्याहृतं २ उभयपदव्याहृतं यथा जीवति, जीवः किं वा जीवो जीवति अत्र
 वा तदो रूपी, अत्र रूपी घटादन्योऽपि स्यात् घटस्तु रूप्येव । उत्तरपदव्याहृतं नीलोत्पलं ३ । एवं उभयपदव्याहृतं नीलोत्पलं ३ ।
 जीवति म जीम एव । जीमस्तु जीवति नो वा, सिद्धानां प्राणाभावेन जीवनाभावात् २ । एवं उभयपदव्याहृतं नीलोत्पलं ३ ।
 उभयपदव्याहृतं आत्मा ज्ञानी ४ । नानात्वलक्षणं स्वैरन्यैश्च द्रव्यक्षेत्रकालभावैर्भिन्नता । तत्र स्वैर्द्रव्यैर्यथा अणूनामन्योऽन्यं
 नानानं ? । अन्येस्तेषामेव द्व्यणुकादिभिः नानात्वं २ । एवं एकादिप्रदेशावगाढैकादिसमयस्थित्येकादिगुणशुक्लानां स्वैरन्यैश्च
 नानाता ज्ञेया नानाताया लक्षणत्वं पदार्थस्वरूपवस्थापकत्वात् । निमित्तमेव शुभाशुभयोर्लक्षणं निमित्तलक्षणं, तदिव्याद्यष्टधा,
 उग्याद एव लक्षणं यतो नानुत्पन्नं वस्तु लक्ष्यते । एवं विगमो विनाशोऽपि, यतो न वक्रतयाऽत्रिनष्टमञ्जुलिद्रव्यं क्रजुतयो-
 त्पद्यने । द्रौव्यलक्षणं तु द्रव्यलक्षणाभिधानेनैवोक्तं ध्रुवत्वद्रव्ययोरेकाध्यति, पदद्रव्याणामपि च द्रव्यत्वेन कदाप्यविनाशाच्च ।

वीर्यमेव लक्षणं यथौषधादीनां सामर्थ्यं स्वयमेव स्वनामज्ञापकं यथा ज्वरारि नागदमन्यादि । भात्रानां लक्षणं यथा उदयलक्षण औदायिकः १ उपशमलक्षण औपशमिकः २ अनुत्पत्तिलक्षणः क्षायिकः ३ मिश्रलक्षणः क्षायोपशमिकः ४ परिणामलक्षणः पारिणामिकः ५ एतत्संयोगलक्षणः सान्निपातिकः ६ 'अहं' भावः सामायिकं तस्य सम्यक्त्व १ श्रुत २ सर्व ३ देशविरति ४ भेदाच्चतुर्विधस्य क्रमाह्लक्षणं चतुर्विधं श्रद्धानादि पुरो वक्ष्यमाणं स्यात् ॥ ७५२-५३ ॥ 'सद्'

सद्दहण जाणणा खलु, विरती मीसा य लक्खणं कहए । तेऽवि णिसाम्भिति तहा, चउलक्खणसंजुयं चेव ॥

श्रद्धानं सम्यक्त्वस्य लक्षणं १ ज्ञानं श्रुतस्य २ विरतिश्चास्त्रस्य ३ मिश्रा विरताविरतिर्देशविरतेः, एवमर्हन् कथयति । तेऽपि गौतमाद्याः चतुर्लक्षणयुक्तं शृण्वन्ति । यथार्हन् वक्ति तथैव श्रोतॄणां परिणमति नान्यथेत्यर्थः ॥७५४॥ लक्षणद्वा० ९ । 'नेग' णेगमसंगहववहारउज्जुसुए चेव होइ बोद्धवे । सद्दे य समभिरुढे, एवंभूए य मूलणया ॥ ७५५ ॥

नैकगमः १ सद्दहः २ व्यवहारः ३ ऋजुवृत्रः ४ शब्दः ५ समभिरूढः ६ एवम्भूतः ७ एते सप्त मूलनयाः ॥७५५॥ 'णेगे' णेगेहिं साणेहिं, मिणइत्ती णेगमस्स णेरुत्ती । सेसाणंपि णयाणं, लक्खणमिणमो सुणेह वोच्छं ॥७५६॥

अनन्तधर्मात्मकं वस्त्वेकधर्मण नयतीति नयः । नैकैर्मानैर्ज्ञानैर्भिन्नोति मन्यते स नैकगमो नैयायिकदर्शनं । स च सर्वं सदिति सर्वार्थानां सत्त्वेन समत्वज्ञापकं महासामान्यं, द्रव्यत्वगोत्वादिः स्वस्वजातिसाम्यहेतुरवान्तरसामान्यं, अन्योन्य-व्यावृत्तिहेतुं च विशेषं परमाणुमिति त्रिकमपि मन्यते । नन्वेवमसौ सम्यग्दृष्टिः ? नैवम्, त्रयाणामत्यन्तभेदेनाभ्युपगमात् ।

यद्वा निगमाः पदार्थबोधोपास्तेषु भवो नैगमः । यथा क्व त्वं तिष्ठसीति पृष्टो लोकेऽत्राऽपि तिर्यग्लोके एवं नृक्षेत्रे आद्यद्वीपे भर-
 नक्षेत्रे अमुरुद्वेगे पुरे पादके वमतौ पट्टे आकाशप्रदेशेषु देहे तिष्ठामीति विकल्पान् सर्वान् । तथा प्रस्थो धान्यमानं ।
 तद्योग्यकाष्ठं दृशवस्थायां ततस्तच्छिन्नं, स्फुरन्धे कृतं, गृहानीतमित्यादि निष्पत्तिं यावत् सर्वावस्थासु प्रस्थकं । तथा कति-
 विन्नृध्यायान्तं ग्रामोऽमावित्यादिवाक्यविशेषाश्चेच्छेत् ॥ ७५६ ॥ 'संग'

संगहियपिंडियर्थं, संगहवयणं समासओ वेति । वच्चइ विणिच्छियर्थं ववहारो सबद्वेषुं ॥ ७५७ ॥

पिण्डितः गत्तान्वयधर्मण एकजातिमापन्नः मामान्यरूपोऽर्थः पिण्डितार्थः स सङ्ग्रहीतो येन तत् । सङ्ग्रहनयस्य साह्वय-
 मीमानसाइतन्य वचनं श्रवने अर्हन्तः । तथा म चैवं श्रूते घटादिविशेषाः सत्त्वाद् भिन्ना अभिन्ना वा, अभिन्नाश्चेत्तदा सामा-
 न्यमेव, भिन्नाधेत्तर्थावस्तु अमत्त्वात् । 'वच्चइ' व्रजति व्यवहारनयश्चार्वाकमतः सर्वद्रव्येषु निराधिक्येन चयो निश्चयः
 मामान्यं, निगनो निश्चयो विनिश्चयः मामान्याभावस्तदर्थं, कोऽर्थः द्रव्येषु विशेषानेषु गच्छति । यथाऽऽप्रादिविशेषेभ्यः पृथग्
 पृथग्नादिमामान्यं नास्ति अनुपलम्भात् व्यवहारासाधकत्वाच्च । यद्वा विनिश्चयार्थं सर्वलोकव्यवहारार्थं यथाऽल्लि पञ्चव-
 णमपि इगामगेकेच्छेत् ॥ ७५७ ॥ 'पञ्चु'

पञ्चुप्यणगगाही उज्जुसुओ, नयविही सुणेयवो । इच्छइ विसेसियतरं, पञ्चुप्यणं णओ सदो ॥ ७५८ ॥
 प्रत्युन्यन्नग्राही कञ्जुयवः । यथा प्रत्युत्पन्नं वर्त्तमानमेव वस्तु क्षणिकं नातीतमेष्यं च तयोर्विनष्टानुत्पन्नत्वेनावस्तु-

त्वात् । तदपि स्वं वस्तु नान्यदीयं निष्कलत्वात् । तच्च तटस्तटी तटं इति लिङ्गैः, आपोऽम्बुइत्यादिर्वचनैर्नामस्थापनाद्रव्य-
भावैश्च भिन्नमप्येकमेव गृह्णाति । अतीतादिवक्रत्यागादृजुं सूत्रयतीति ऋजुसूत्रो नयविधिर्नयमार्गः, एष बौद्धः । अभी चत्वारो
द्रव्यनयाः । अथ पर्यायिनया वैयाकरणादृताः । 'इच्छइ' नामस्थापनाद्रव्यवर्जं तुल्यलिङ्गवचनस्वपर्यायिष्वनिवाच्यं । अत एव
विशेषिततरं प्रत्युत्पन्नं शब्दनय इच्छति यथेन्द्रः शक्रो हरिरित्याद्येकं एकार्थवाचित्वात्, न तु तटस्तटीत्यादि ॥७५८॥ 'वत्थू'
वत्थूओ संकमणं, होइ अवत्थू णए समभिरूढे । वंजणमत्थतदुभयं, एवंभूओ विसेसेइ ॥ ७५९ ॥

वस्तुनो घटाख्यस्यान्यत्र कुटाख्यादौ सङ्कमणं अवस्तु असदित्यर्थः समभिरूढे नये मतं, 'घटि चेष्टायां' 'कुटि कौटिल्ये'
' उभ पूरणे' इत्यादिना घटकुटकुम्भादीनां भिन्नभिन्नप्रवृत्तिनिमित्तत्वात् भिन्नवस्तुत्वं घटपटादिवत् । 'वंज' एवम्भूतो नयः
व्यञ्जनं शब्दः अर्थस्तद्वाच्यं तद्रूपमुभयं, को भावः, शब्दं अर्थनार्थं च शब्देन विशेषयति । यथा चेष्टया घटशब्दं, घटश-
ब्देन च चेष्टां, ततः शिरस्थश्चेष्टते तदा घटो नान्यदा चेष्टायोगेन स्वस्वरूपान्तराद् वस्त्वन्तरापत्तेः, एवम्भूतार्थवादित्वा-
देवम्भूतः । एषु परः परः सुक्ष्मविषयः ॥ ७५९ ॥ ' जावइया वयणपहा तावइया हुंति नयवाया ' इत्यस्ति, तथापि
रूढ्या ' एके '

एकेको य सयविहो, सत्त णयसया हवंति एमेव । अण्णोऽवि य आएसो, पंचेव सया नयाणं तु ॥७६०॥

अन्योऽपि चादेशः यथा ५०० । तत्र शब्दादीनामैक्यात् नैगमः १ सङ्ग्रहः २ व्यवहारः ३ ऋजुसूत्रं ४ शब्द ५ इति ।

अपिशब्दान्नेगमस्य मङ्ग्रहव्यवहारयोः प्रवेशात् ६००, सङ्ग्रहव्यवहारकृजुसूत्रशब्दाधिकनयैः ४००, द्रव्यपर्यायनयाभ्यां तु २०० ॥ ७६० ॥ 'ए' ,

एषाहिं दिट्टिवाए, परूत्रणा सुत्तअरथकहणा य । इह पुण अणवभुवगमो, अहिगारो तिहि उ ओसन्नं ॥
एतेनैईष्टिवादे पूँषु सर्ववस्तूनां प्ररूपणा सूत्रार्थकथना वासीत् । इह पुनः कालिकश्रुते तेपामनभ्युपगमो नावश्यं

नयैव्याख्या । किन्तु श्रोत्रपेक्षया उत्पन्नं प्रायस्त्रिभिराद्यैरधिकारः ॥ ७६१ ॥ 'णत्थि' ,
णत्थि णाण्हि चिट्ठणं, सूत्तं अरथो व जिणमए किंचि । आसज्ज उ सोयारं, णए णय विसारओ बूया ॥ ७६२ ॥

आमाद्य प्राप्य तु श्रोतार नयान् नयविशारदो नयदक्षः ॥ ७६२ ॥ नयद्वा० १० । अथ समवतारणा 'मूढ'
मूढनइयं सुयं, कालियं तु ण णया समोयंरंति इहं । अपुहुत्ते समोयारो, नत्थि पुहुत्ते समोयारो ॥ ७६३ ॥

मूढा गूढा नया यन्मिस्तन्मूढनयकं । काले प्रथमचरमपौरुष्योः पठ्यते इति कालिकं आचाराङ्गादि । 'इहं' अत्र नया न
ममतरलि सन्तोऽपि नोच्यन्ते । प्रायः अपृथक्त्वे चरणकरण १ धर्मकथा २ गणित ३ द्रव्यानुयोगानां ४ प्रतिस्त्वमविभागे

मगनारोऽभूत् । यत्रैरु एमानुयोगो गण्यते नान्ये सन्तोऽपि तत् पृथक्त्वं, तत्र नास्ति समवतारः ॥ ७६३ ॥ 'जावं'
जावंति अजवइरा, अपुहुत्तं कालियाणुओगस्स । तेणारेण पुहुत्तं, कालियसुअ दिट्टिवाए य ॥ ७६४ ॥

याम्पार्यवज्जा गुरास्तावदपृथक्त्वं, कालिकोपलक्षणादुत्कालिकस्यापि । तत आरत आरभ्य पृथक्त्वं विभागः कालि-

कथ्यते दृष्टिवादे चाभूत् ॥ ७६४ ॥ समवतारणाद्वारमध्य एव श्रीवज्रोत्पत्तिप्रमुखविस्तरमाह ' लुम्ब '

तुंबवणसंनिवेशाओ, निगगयं पिउसगासमल्लीणं । छम्मासियं छसु, जयं माऊयसमद्धियं वंदे ॥७६५॥

तुम्बवनारव्यसंनिवेशान्निर्गतं तत्र जातमित्यर्थः । जातजातिस्मृतिं मात्रा दीक्षितुः पितुरर्पणे षाण्मासिकं पितृसकाशं आलीनं साधिकवर्षत्रिकादनु राजकुलव्यवहारे धर्मध्वजादानादनु दीक्षायां षट्सु कायेषु षतं संयतं, आत्तदीक्षया मात्रा समन्वितं ' शकुनस्वरात् सचित्ता भिक्षाऽद्याऽऽनेया इति गुरुक्त्या ' साधुनाऽऽनीय गुरुहस्तेऽर्पितं । वज्रवद्भाराद् वज्राख्यं, वन्दे इति श्रीभद्रबाहूकं चेत्तदा सर्वसाधुवत् । यदि च पाश्चात्येन केनाप्युक्तं तथा तथास्तु । श्रुतकेवलिनो भविष्यमपि दिशन्ति तेन न संशयः । श्रीसिंहगिरिणा साधूनां ज्ञप्त्यै स्वयं ग्रामं याता कर्णश्रुत्याऽऽनायितं श्रुतं योगवाचनयोरभावेऽपि वैरेण साधवो भणिताः स्वयं ग्रामं गताः आयतः साधूनां स्तुतिं श्रुत्वोत्सारकल्पेन स्रत्रार्थपौरुषीभ्यां वैरः सर्वश्रुतमनुज्ञापितः परं अर्थपौरुष्यां गुरोरपि सन्देहो भग्नो वैरेण ॥ ७६५ ॥ ' जो गु '

जो गुज्झएहिं बालो, णिमंतिओ भोयणेण वासंते । णेच्छइ विणीयविणओ, तं वइररिसिं णमंसामि ॥७६६॥

उज्जयिन्यां गुह्यकैर्जृम्भिकैर्देवैर्मौजनेन प्रासुककूष्माण्डफलरूपेण वर्षति मेघे निमन्त्रितो द्रव्यतः कूष्माण्डफलं, क्षेत्रत उज्जयिनी, कालत प्रथमप्रावृद् भावतो निर्निमेषा भुव्यलग्नपादा हृष्टदेहा दातारस्तत इदं सर्वमसम्भवि इत्युपयुक्तो देवान् ज्ञात्वा नेच्छति, विनीतोऽभ्यस्तो विनयो येन । तदा च देवैर्वैक्रियविद्या दत्ता ॥ ७६६ ॥ ' उज्जे '

उज्जैणीए जो जंभगेहि, आणक्खिज्जण थुयमहिओ । अवखीणमहाणसियं, सीहगिरिपसंसियं वंदे ॥ ७६७ ॥
 बधिभूमौ गतो नृभिमैरुद्वैपैर्दीयमानधृतपूरानुपयोगादनिच्छन्, 'आणक्खिज्जण' परीक्ष्य स्तुतः नभोगामिविधादानेन
 मद्दिनः, तं अश्लीणमहाणमीक्षीराश्रमादिलब्धिवन्तं सीहगिरिगुरुणा पदानुसारिलब्धित्वात् साधुवाचनाक्षणे स्वसंशयछेत्तृत्वाच्च
 ग्रंथिनं ॥ ७६७ ॥ 'जस्स'

जस्स अणुन्नाए, वायगतणे दसपुरंसि नयरंसि । देवेहिं कया महिमा, पयाणुसारिं नमंसामि ॥ ७६८ ॥
 दशपुरे सिहगिरिगोप्त्रिण्डो गुरोरल्पदृष्टिवादत्वादुज्जयनीस्थभद्रगुप्तगुर्वन्तिके दशपूर्वाण्यधीत्य, यैर्दृष्टिवाद उद्दिष्टस्तैरेवा-
 नुजातल्प, इति पुनर्दगपुरागतस्य सिहगिरिणाऽनुयोगेऽनुजाते वाचकत्वे स्मरित्वे स्थापिते देवैर्महिमा कृतः ॥ ७६८ ॥ इतश्च
 पाटलीपुरे प्रभृणान् श्रुत्वा धनगृहपतिपुत्र्याऽचिन्ति पतिश्चेत्तदा स एवान्यथा तत्करणे दीक्षा । अथ तत्रागतः प्रभुः क्षीरा-
 श्रमलब्ध्या व्याख्याति, परं मा प्रार्थनीयोऽभूवमिति सामान्यं रूपं विभक्तिं ततो जनेनोक्तं अहो प्रभुः सुस्वरः परं नीरूप-

स्वतः प्रभुणा लघुदलाब्जस्थं स्वं देवाधिकरूपं दर्शितं । ततः सर्वो हृष्टस्तदा च 'जो क'
 जो कन्नाइ धणेण य, निमंतिओ जुवणांसि गिहवइणा । नयरम्मि कुसुमनामे, तं वइररिसिं नमंसामि ॥
 ब्रह्ममनाम्नि पाटलिपुरे धनगृहपतिना कल्पया धनकोटीभिश्च निमन्त्रितः । वज्रेण तु कन्या प्रवोढ्याऽदीक्षि ॥ ७६९ ॥ 'जेणु'
 जेणुद्धरिया विज्जा, आगासगमा महापरिन्नाओ । वंदामि अज्जवइरं, अपच्छिमो जो सुअहराणं ॥ ७७० ॥

आचाराङ्गे सप्तममहापरिज्ञाध्ययनात् विद्योद्धृता । आकाशे गमनं गमो यस्यां, अपश्चिमो दशपूर्वश्रुतघराणाम् ॥७७०॥ 'भण'
भणइ अ आहिंडिजा, जंबुद्वीवं इमाइ विजाए । गंतुं च माणुसनगं, विजाए एस मे विसओ ॥७७१॥
श्रीवज्रो भणति नरोऽनया विद्यया जम्बूद्वीपं आहिण्डेत पर्यटेत् मानुषाद्रिं च गत्वा तिष्ठेत्, एष मे विद्याया अति-
शयः ॥ ७७१ ॥ ' भण '

भणइ अ धारेअवा, नहु दायवा इमा मए विजा । अप्पिड्डिया उ मणुआ, होहिति अओ परं अन्ने ॥७७२॥
शासनहिताय धार्या अल्पद्ध्योऽगम्भीरत्वात् अतः परं, तुरेवार्थः । वज्रो दुर्भिक्षे साधून् पटे उपवेक्य पुरीपुर्यां गतः
॥ ७७२ ॥ ' माहे '

माहेसरीउ सेसा, पुरिअं नीआ हुआसणगिहाओ । गयणथलमइवइत्ता, वइरेण महाणुभागेण ॥७७३॥
तत्र बौद्धेन राज्ञा पर्युषणायां अर्हच्चैत्ये पुष्पदाने निषिद्धे सङ्घाग्रहाच्छाशनोन्नत्यै माहेश्वरीपुर्यां हुताशनव्यन्तरगृहात् पितृ-
मित्रदेवार्चकार्पितानि 'सेस'चित्ति पुष्पाणि कुम्भमानानि हिमाद्रिवासिलक्ष्मीदचार्हत्पूजार्थीनीताब्जं क्षिप्त्वा विमानं विकुर्व्या-
ब्जवृन्ते उपविश्य जृम्भकोपास्यमानेन गगनतलं व्यतीत्य पुर्यां नीतानि । एवं स विहरन् श्रीमालं गतः । एवं (आर्यवज्राः)
यावदपृथक्त्वमासीत् ॥ ७७३ ॥ ' अ पु '

अपुहुत्ते अणुओगो, चत्तारि दुवार भासई एगो । पुहत्ताणुओगकरणे, ते अत्थ तओ उ बुच्छिन्ना ॥७७४॥

अपुयस्त्वे एकोनुयोगश्चत्वारि चरणधर्मकालद्रव्याख्यानि द्वाराणि भाषते, सर्वेषामपि गृह्यमाणत्वात् 'पुह०' अनुयोग-
प्रयत्नकरणे तेऽर्थाक्षरणादयोऽधिकृतार्थं विना ततः प्रथक्त्वाद्ब्यवच्छिन्नाः ॥ ७७४ ॥ 'देवि'

देविद्वंद्विदृष्टिं, महाणुभागेहिं रक्खिअअजेहिं । जुगमासज्ज विभत्तो, अणुओगो तो कओ चउहा ॥ ७७५ ॥
मयुष्यायां व्यन्तरैन्ये निगोदपृच्छायां देवेन्द्रवन्दितैर्महानुभागेर्महाभागैरक्षितार्थैर्दुर्बलिकापुष्पमित्रं नवपूत्रिणं प्राज्ञ-
मप्यनुयोगानिगुपिलत्वाद्भिस्सृतघ्नार्थं दृष्ट्वा युगं कालहीनमासाद्य शासनहिताय विभक्तोऽनुयोगश्चतुर्द्धा कृतः । कृत इत्यतीतः
कालः, प्राग्भगतीति वर्तमानः, 'निमंतिओ' अतीतस्तवः, पश्चात्केनापि गाथाः कृतास्तद्वृत्त्यादिषु न दृश्यन्ते, श्रीभद्रनाहुनैवोक्तं-
स्वात्तदा विचित्रा घृष्टाणां कृतिरिति । यतः श्रीवीरेण वैरभव उक्तोऽभूत् । रक्षितस्यापीन्द्ररूपपरावर्त्तद्वारपरत्रत्तसुगन्ध-
गुष्टादि कालकार्यैरवद् ज्ञेयं ॥ ७७५ ॥ अतस्तस्योत्पत्तिमाह 'माया' 'निज'

मायाय रुद्दसोमा, पिआय नामेण सोमदेवुत्ति । भायाय फग्गुरक्खिअ, तोसलिपुत्ता य आयरिया ॥ ७७६
निज्जवण भद्दगुत्ते, वीसुं पढणं च तस्स पुव्वगयं । पव्वाविओ य भाया, रक्खिअखवणेहिं जणओ अ ॥ ७७७

मोमंदंरुद्दसोमायुतो रक्षितविप्रः । फलगुरक्षितः आता । म सर्वविद्या अधीत्यागतो मात्रा सावद्यशास्त्राण्यधीतानीति
भक्षितस्तोनलियुत्राचार्यान्तिके प्रव्रज्याद्धान्यधीत्य गुरोर्यावन्नायाति तावन्तं दृष्टिवाद् चारभ्य शेषमध्येतुं गुर्वदिशाद् व्रजन्नन्तरा
उत्रगिन्यां भद्रगुप्ताचार्याणां नियामणां कारणन्तस्तैर्व्रजस्वामिना तसं मा वात्सीत् यतस्तेः सममेकरात्रिमपि वस्ता स

सौभाग्यात्तैः समं प्रियते इत्युक्ते ' तस्मत्ति वज्रस्य पार्श्वे विष्वग् वसतिस्थः २४ जविकाधिकनवपूर्वगतं पठनं चक्रे । रक्षितक्षणेरायर्थितैराह्वानागतो भ्राता मत्राजितस्ततो दशपुरं गत्वा जनकः चशब्दाद् गोष्ठासाहिलादिस्वजनोऽपि ॥ ७७६-७७ ॥ तैरनुयोगपृथक्त्वं कृतं यथा ' कालि '

कालियसुयं च इसिभासियाइं तइओ य सुरपणत्ती । सबो य दिट्टिवाओ, चउत्थओ होइ अणुओगो ॥
कालिकश्रुतं एकादशाङ्गरूपं कालग्रहणैर्निवृत्तं कालिकं प्रथमश्चरणकरणानुयोगः १ ऋषिभाषितान्युत्तराध्ययनादीनि द्वितीयो धर्ममकथानुयोगः २ सूर्यप्रज्ञास्यादिस्वतीयः कालानुयोगः गणितानुयोगारूपः ३ ' सबो ' प्रमाणादिभिर्जीवानां तथा धातुमणिमुक्तादीनां च द्रव्याणां सिद्धिहेतुत्वाद्द्रव्यानुयोगः ॥१२४॥ ' जं च '

जं च महाकप्पसुयं, जाणि य सेसाणि छेयसुत्ताणि । चरणकरणानुओगोत्ति, कालियत्थे उवगयाइं ॥७७८
महाकल्पश्रुतं व्युच्छिन्नं, यानि च शेषाणि छेदसूत्राणि कल्पदीनि एष चरणकरणानुयोग इति कालिकार्थे उपगतानि कालिकश्रुतान्तर्भूतानीत्यर्थः ॥ ७७८ ॥ अथ श्रीरक्षितेषु स्वर्गतेषु तन्मातुलो गोष्ठासाहिलः सप्तमो निह्नुवोऽभूदित्यधिकारा-
दन्यनिह्वानप्याह ' बहु '

बहुरय पएस अवत्त, समुच्छदुग तिग अबद्धिया चैव । सत्तेए णिणहगा खलु तित्थंमि उ वद्धमालस्स ॥
बहुरता नैकसमयेन वस्तूपद्यते किन्तु बहुभिः समयैस्तन्निष्पत्तिं यातीति बहुसमयरताः १ । प्रदेशा अन्यप्रदेशवादिनो

गयात्मनः सर्वप्रदेशेष्वन्त्यप्रदेशो जीवः २ अव्यक्ताः संयताःसंयताघवगमे सन्दिग्धाः ३ सामुच्छेदा उत्पत्त्यनन्तरमे-
नेच्छेद्दमादिनः ४ द्वैक्रिया एकसमये क्रियाह्यानुभाववादिनः ५ त्रैराशिकाः जीवाजीवनोजीवरूपत्रिराशिवादिनः ६ अबद्धिकाः
सृष्टकर्ममादिनः ७ निह्नुवते जिनोक्तमिति निह्वाः ॥ ७७९ ॥ ' बहु '

चतुरय जमालिपभवा, जीवपप्सा य तीसयुत्ताओ । अत्रत्ताऽऽसाढाओ, सामुच्छेयाऽऽसमित्ताओ ॥ ७८० ॥

चक्रुणा निह्ना जमालिप्रभया जमालेक्तपन्नाः १, जीवप्रदेशास्तु तिष्ययुसात् २, अव्यक्ता आपाढात् ३ सामुच्छेदा अश्वमित्रात्
४ ॥ ७८० ॥ ' गंगा '

गंगाओ दोकिरिया, छलुगा तेरासियाण उपपत्ती । थेरा य गोढुमाहिल, पुढुमबद्धं परूविति ॥ ७८१ ॥

द्वैक्रिया गंगनामश्रूरेः ५ त्रैराशिकानां पडुल्लकादुत्पत्तिः ६ स्थविरा इति संयमपर्यायमाश्रित्य पुरा ज्येष्ठाः सृष्टं अत्रद्धं
च कर्म प्रारूपयन् तेन तेऽवद्विकार्याः ॥ ७८१ ॥ ' साव '

सावत्थी उसभपुरं, सेयविया मिहिल उल्लुगातीरं । पुरिमंतरंजि दसपुर, रहवीरपुरं च नगराई ॥ ७८२ ॥

श्वेतवी, मिथिला, उल्लुमानदीतीरं, अन्तरंजिकापुरी, दशपुरं । एतानि निह्नुवोत्पत्तिनगराणि । रथवीरपुरं वक्ष्यमाणबोदि-
कानामुत्पत्तिपुरं ॥ ७८२ ॥ ' चोद् '

चोद्दस सोलसवासा, चोद्दस वीसुत्तरा य दोपिण सया । अट्टावीसा य दुवे, पंचेव सया उ चोयाला ७८३

१४-१६ वर्षाणि । 'चौह' इत्यादि द्वे शते क्रमात् चतुर्दशभिर्विशत्या चाधिके २१४-२२० इत्यर्थः । 'अह्वावीसे'त्यादि अष्टाविंशाधिके द्वे शते २२८ इत्यर्थः, ५४४ ॥ ७८३ ॥ 'पंच'

पंचसया चुलसीया, हृच्चेव सया णवोत्तरा होंति । णाणुप्पत्तीय हुवे, उप्पण्णा णिब्बुए सेसा ॥७८४॥

पञ्चशतानि चतुरशीत्यधीकानि यदा गतानि तदा सप्तमो निह्ववोऽभूत् । ६०९ वर्षाणि गतानि तदा बोटिका जाताः । श्रीवीरज्ञानोत्पत्तेरारभ्य यावत् १४-१६ वर्षाण्यगुः तदा द्वौ निह्ववौ उत्पन्नौ शेषस्तु प्रभौ निर्वृते मृत्किं गते सति ७८४। 'चौह'

चोह्स वासाणि तथा, जिणेण उप्पाडियस्स णाणस्स । तो बहुरयाण दिट्ठी, सात्रत्थीए समुप्पण्णा ॥१२५॥

ध्यानादिनोत्पादितस्य ज्ञानस्य चतुर्दश वर्षाण्यतीतानि ततो दृष्टिमंतं ॥ २५५ ॥ 'जेह्वा'

जेट्ठा सुदंसण जमालिऽणोज्ज सावत्थि तेंदुगुज्जाणे । पंचसया य सहस्सं, ढंकेण जमालि मोत्तूणं ॥१२६॥

श्रीवीरस्य ज्येष्ठस्वसुः सुदर्शनायाः सुतो जमालिः पञ्चशतयुक् तद्भार्या च श्रीवीरपुत्री अनवद्याङ्गी प्रियदर्शनाऽन्याह्वा सहस्रयुक् प्रात्राजीत्, अन्यदा जमालिः श्रावस्त्यां तिंदुगोद्याने ज्वरार्चः शिष्यान् संस्तारं कुर्वतोऽपृच्छत्, संस्तृतं नवा ? तैरुक्तं संस्तृतं ततो गतोऽर्द्धसंस्तृतं वीक्ष्य क्रियमाणं कृतमिति जिनोक्तं वृथाऽध्यक्षविरुद्धत्वात् अनुष्णाशिवत्, एवं ध्यात्वा क्रियमाणं क्रियमाणमेव, कृतं तु कृतमिति प्ररूपयन् साधुभिराचार्य ! अर्हद्वाक् सत्यैव, चेत् क्रियमाणं कृतं नेष्यते ततः कथं क्रियायाः प्रारम्भसमय इवान्त्यसमये तदिष्यते सदाभावप्रसङ्गात् क्रियायाश्चाविशेषात्, ततो निष्पद्यमानं निष्पन्नमेव समये समये

उपनिमच्चान्, यथान्त्यसमये पटः, न चाभ्यक्षवैरुह्यं, यतो यद्वस्त्राद्यास्तीर्यते तदास्तीर्णमिवेत्युक्तोऽप्यनिच्छन् स्वं सहदी-
 क्षित्तमाधुमाध्वीश्च मिथ्यात्येऽपानयत् । अन्यदा शय्यातरश्राद्धेन ढंककुम्भकृता साध्वीजवनिकाङ्कारैरेकदेशे दग्धा साध्वीभि-
 रुक्तं ढंक ! संघाटी दग्धा सोऽवहू यूयमेव वक्त दध्यमानमदग्धं । ततः केन वः संघाटी दग्धाऽद्यापि दग्धुमारब्धास्ति, ततः
 माध्व्यः माध्वश्च जमालिं मुक्त्वा बुद्धाः श्रीवीरान्तिके आलोच्य प्रतिक्रान्ताः १ । उक्त आद्यनिहन्तः ॥ १२६ ॥ 'सोल'

सोलस वासाणि तया, जिणेण उप्पाडियस्स णाणस्स । जीवपएसियदिट्ठी, उसभपुरंमी समुप्पणणा ॥

ऋगभपुरं राजग्रहस्याऽऽद्याहा ॥ १२७ ॥ 'राय'

रायगिहे गुणासिलाए, वसु चोदसपुवि तीसगुत्ताओ । आमलकप्पा णयरी, मित्तसिरी कूरपिउडाइ ॥१२८॥

गुणशिले चैत्ये चतुर्दशपूर्णिणो वसुधरेः शिष्याचिष्यगुप्ताद् दृष्टिर्जाता । यथा स आत्मप्रवादे पूर्वे 'एणे भंते जीवप्पएसे
 जीवेनि वत्तब्बं मिया ? नो इणमहे समहे एवं दो जीवपेदेसा तिनि संखिजा वा जाव एणेणावि पएसेण ऊणे नोजीवत्ति
 वत्तब्बं मिया । जम्हा कसिणे पडिपन्ने लोणागामपदेसत्तुछपदेसे जीवेत्ति वत्तब्बं' इत्यादि पठनित्थं प्रतिपन्नो यदि जीवप्र-
 देशा एकरप्रदेशेनापि हीना नात्माख्यां लभन्ते किन्त्वन्त्यप्रदेशशुक्ता एव ततोऽन्त्यप्रदेश आत्मा आत्मत्वस्य तद्भावभावित-
 त्वादित्याख्यान् गुरुणा भाषित एवं आत्माऽभावप्रसङ्गात् । यतोऽन्त्यप्रदेशोप्यजीवोऽन्यप्रदेशतुल्यत्वात्, प्रथमादिप्रदेशवत्,
 प्रथमादिप्रदेशो वा जीवः शेषप्रदेशतुल्यपरिणामत्वादन्यप्रदेशवत् । न च पूरण इति कृत्वा तस्यात्मत्वं युक्तं, एकैकस्य पूरण-

त्वाविशेषादेकमपि विना तस्याऽपूर्णितेत्युक्तोऽप्यमन्वानो गुरुणोत्सृष्ट आमलकल्यापुर्णं मित्रश्रीश्राद्धेन कूरपिटकादेः कूरभा-
जनादेः कूराद्यन्तसिक्थानि वस्त्रादेश्चान्त्यं तन्तुं ददता किमिदं इत्याख्याश्चेत् त्वन्मतं सत्यं तेन चार्थसिद्धिः स्यात्तदा तथा-
दत्तं न तु श्री वीरमतेनेत्यबोधि । गतो द्वितीयो निहवः २ ॥ १२८ ॥ 'चोदा'

चोदा दो वाससया, तइया सिद्धिं गयस्स वीरस्स । अवत्तयाण दिट्ठी, सेयवियाए ससुप्पझा ॥१२९॥
'सिद्धिं' वीरस्य चतुर्दशाधिके द्वे वर्षशते यदा गते ॥ १२९ ॥ 'सेय'

सेयवि पोलासाढे, जोगे तद्विवसाहियय सूले य । सोहंसि णालिणिगुस्से, रायगिहे सुरियबलभहे ॥१३०॥

श्वेतव्यां पुर्णं पोलासोद्याने आपाढाचार्य आगाढयोगान्वाहयन्निशि तद्दिनशूले जाते मृतः सौधम्भं नलिनीगुल्मविमाने
उत्पद्य स्नेहात् स्वाङ्गमधिष्ठाय तदजानतामेवर्षीणां योगान् सम्पूर्य नवं सूरिं संस्थाप्य स्वं देवत्ववृत्तान्तं निवेद्य गतस्ततो
मुनयोऽसंगत इयत्कालं वन्दित इति शङ्किताः । को वेत्ति कः कीदृशोऽस्तीति मिथोऽप्यनमन्तोऽव्यक्तत्वं स्थापयन्तो राज-
गृहे सौर्यवंशीयबलभद्रराजेन कटकमर्देन मारयितुमारब्धास्त्वं श्राद्धोऽस्मान् यतीन् कथं हंसीति वदन्तो युष्मन्मते को वेत्ति
कीदृशा यूयमिति । तथाऽस्त्येव विश्वे सत्यं वस्तु अभ्रान्त्या ज्ञायमानत्वात् समुद्रनीरवदिति बोधिताः । तृतीयो निहवः ३
॥ १३० ॥ 'वीसा' 'मिहि'

वीसा दो वाससया, तइया सिद्धिं गयस्स वीरस्स । सामुच्छेइयदिट्ठी, मिहिलपुरीए समुप्पण्णा ॥

मिहिलाए लच्छिद्यरे, महगिरि कोडिण आसमिते य । नेउणियाणुप्पवाए, रायगिहे खंडरक्खा य ॥

मिथिलायां लक्ष्मीगृहचैत्ये महागिरिशिष्यकोटीनशिष्योऽश्वमित्रोऽनुप्रवादपूर्वे नैपुणिकाख्यं वस्तु पठन्तुत्पर्यनन्तरं तन्तुगमुच्छेद इति उद्धा त्रिप्रतिपन्नस्तथैव वदन् गुरुणा पर्यायरूपेणैवेदमुक्तं न तु द्रव्यरूपेण, चेद् द्रव्यरूपेणाप्युच्छितिः स्यात् तदा किमाश्रित्य क्षणिकत्वव्यवस्था । तथाऽणुर्नित्यः पर्यायेषु सत्त्वपि मुख्यस्वरूपाऽहानेरनन्तज्ञानवदित्युक्तोऽप्यनिच्छन् राजगृहापराख्ये कामपीलयपुरे खण्डरक्षादाणग्राहिणस्तैः कुट्यमानो यूयं श्राद्धा मां साधुं किं हथेत्याख्यांस्त्वन्मते न ते

प्रयं न च तं न इत्यवोधि, तुर्यनिहत्वाः ४ ॥ १३२ ॥ ' अद्वा ' ' णइ ' ,
अट्टावीसादो वाससया, तइया सिद्धिं गयस्स वीरस्स । दोकिरियाणं दिट्ठी, उब्बुगतीरे समुप्पणा ॥

णइखेडजाणवउब्बुग, महगिरि धणयुत्त अज्जगंगेय । किरियादो रायगिहे, महातवोतीरि मणिणाओ ॥ १३४ ॥

उब्बुत्तानपदे उब्बुकानदीतटे धूलीप्राकारवृत्तं खेटमुच्यते । तत्र खेटस्थाने महागिरिशिष्यघनगुप्तशिष्यगङ्गाचार्यो नदीध्रुगरन् खल्वाटशीर्षं आतपोष्णं पदोथान्दुशैत्यमनुभवन्नाह-एकसमये क्रियाद्द्वयानुभवः इति वदन् गुरुणा नैकसमये क्रियाद्वयानुभवः किन्तु नमयमनसी छद्मत्वान्न लक्ष्येते, तथा शैत्यौष्णे युगपन्न संवेद्येते भिन्नदेशत्वात् विन्ध्यहिमाद्रि-स्पर्शक्रियावत् इत्युक्तोऽप्यनिच्छन् राजगृहे महानपस्तीरे प्रभाख्ये जलाशये मणिनागाख्ययक्षचैत्ये युगपत् क्रियाद्द्वयानुभवं पर्ययन् यथेण अरे ! श्रीवीररादपि त्वं दक्ष इत्युक्तोऽवोधि । गतः पञ्चमः ॥ १३४ ॥ ' पंच '

पंचसया चोयाला, तइया सिद्धिं गयस्स वीरस्स । पुरिमंतरंजियाए, तेरासियदिट्ठी उववणणा ॥१३५॥

अन्तरंजिकापुर्यां ॥ १३५ ॥ 'पुरि'

पुरिमंतरंजि भूयगुह, बलासिरि सिरिगुत्त रोहगुत्ते थ । परिवाय पोइसाले, घोसणपडिसेहणा वाए ॥१३६॥

बलश्रीनृपः श्राद्धस्तत्र भूतगुहचैत्ये श्रीगुप्ताचार्यास्तद्भागिनैयः शिष्यो रोहगुप्तः । तत्रैकः परिव्राट् विधया पुहुं उदरं स्फुट-
तीति बद्धलोहपट्टः जम्बूद्वीपे मत्प्रतिवादी नास्तीति जम्बूद्विशालायुत्करः । अतश्च स पुहुसालाख्यो वादार्थं घोषणां कारितवान् ।
रोहगुप्तेन पट्टप्रतिषेधः कृतस्ततो वादे अभ्युत्थिते प्रपन्ने गुरुराह ॥ १३६ ॥ 'विच्छु'

विच्छुय सप्पे मूसग, मिई वराही थ कागि पोआई । एयाहिं विज्जाहिं, सो उ परिवायओ कुसलो ॥१३७॥

वृश्चिकप्रधाना विद्या, सर्पविद्या, एवं मूषका, मृगी, वराही, काकीविद्या, पोताकी शकुनिका, एताभिर्विद्याभिः स
परवादिनं हन्ति ॥ १३७ ॥ 'मोरी'

मोरी नउलि बिराली, सीहीय उल्लूगि ओवाई । एयाओ विज्जाओ, गेणह परिवायमहणीओ ॥ १३८ ॥

उल्लूकी, घृकी, 'ओवाई' ज्येनिका । स च परिव्राजं जीवाजीवरूपराशिद्रयस्थापकं जीवाजीवनोजीवरूपराशित्रयस्थापनेन
विद्याः प्रतिविद्याभिश्च गुरुदत्ताभिर्मन्त्रितविश्वविद्याजेयधर्मध्वजेन तु रासभीविद्यां जिग्ये । तत्र नोशब्दो देशवाची तेन
नोजीवस्तत्क्षणत्रुटितपल्लीपुच्छादिः आमलिततन्त्वादिश्च । अस्ति नोजीवः प्रत्यक्षत्वात् जीववत् इति राशित्रयं स्थापितं

॥ १३८ ॥ 'सिरि'
 सिरिगुत्तेणऽवि छल्लुगो, छम्मास विकट्टिजण वायजिओ । आहरण कुत्तियावण, चोयालसएण पुच्छाणं ॥
 श्रीगुप्तेन नसतौ आगतः वक्ष्यमाणपद्पदार्यस्थापकत्वाद्बुद्धकगोत्रप्रभवाच्च षड्बुद्धो रोहगुप्तोऽभाणि त्वया श्रुतानुक्तमुक्तं
 ततो गतगमशं ब्रूहि नादिनिग्रहाय राशित्रयं स्थापितं परं श्रुते नास्तीति । सोऽनिच्छन् गुरुणा राज्ञोऽग्रे षण्मासान् वादे
 तिष्ठत्यानिताय तत्प्रणीतद्रव्यगुणकर्ममामान्यविशेषसमवायरूपपद्पदार्थमन्त्रद्वयक्ष्यमाणपृच्छानां चतुश्चत्वारिंशदधिकशतेन
 द्वित्रिंशत्तु आहरणानि दृशन्तान् प्रदर्श्य जितः । कृनां पृथ्वीनां त्रिके त्रिभुवने यद्द्रव्यं तदेवानुभावाह्वयते लक्षेण तेषु
 ते ऋत्रिंशत्तुपणाः ॥ १३९ ॥ पृच्छा एवाह 'नच'

नच द्रव्याणि, गुणाः गतदश, कर्मसत्तयोर्द्वे पञ्चके, कर्मपञ्चकं सत्तुपञ्चकं चेत्यर्थः ॥ १ ॥ अमुमर्थं स्पष्टयति ' भूज'
 भूजलजलणानिलनहकालादिसाया मणो य द्वाद्वाइं । भण्णंति नवेयाइं सत्तरस गुणा इमे अण्णे ॥२॥

भूमिः १ जलं २ जलनः ३ अनिलः ४ नभः ५ कालः ६ दिक् ७ मनः ८ आत्मा च ९ नवैतानि द्रव्याणि भण्यन्ते
 ॥ २ ॥ 'स्व'

स्वधरसगन्धफासा संखा परिमाणमह पुहुत्तं च । संजोगविभागपरापरत्तबुद्धी सुहं दुखं ॥ ३ ॥

१ अत्र प्रत्यकारेः नत्तापत्रकमध्ये विशेषमन्वाययोरन्तर्भावः कृतो दृश्यते परं विशेषावश्यकभाष्ये तयोः पृथग्भावो दृश्यते ।

सङ्ख्या एकादिका, परिमाणं इयत् । अथ पृथक्त्वं अनादिसिद्धं पार्थक्यं । संयोगो द्वयोर्भिन्नस्तुनो मिलनं, विभागः संयोगपूर्वं पार्थक्यं, परत्वं, अपरत्वं ॥ ३ ॥ ' इच्छा '

इच्छा दोस-पयत्ता, एत्तो कम्मं तयं च पंचविहं । उस्केवणवस्केवणपसारणाऽऽकुंचणं गमणं ॥ ४ ॥

इच्छाद्वेषप्रयत्नानि सप्तदशगुणाः । उत्क्षेपणं आदानं, अवक्षेपणं मोचनं ॥ ४ ॥ ' सत्ता '

सत्ता सामणं पिय सामणविसेसया विसेसो य । समवाओ य पयत्था छ छत्तीसप्पभेया य ॥ ५ ॥

सामान्येन सर्वेष्वस्तिमात्रं सत्ता, द्रव्यत्वगुणत्वादि सामान्यं, भूत्वश्चेतत्वाद्यवान्तरसामान्यरूपं सामान्यविशेषः ४ । स्वस्वजातिष्वनन्यसमत्वेन विशेषको विशेषः मुख्यवृत्त्याणुरौपचारिकस्तु शाबलवाहलत्वादिविशिष्टगोपिण्डादि ५ । अयुत-सिद्धानामाधार्याधारभूतानामिह प्रत्ययहेतुः समवायः; कोऽर्थः अन्यतोऽन्यत आगत्य मिलिता, युतसिद्धा, न युतसिद्धाः अयुतसिद्धाः; घटे रूपं इत्याद्या भावा आधार्याधारभूतास्तेषां, इह घटे रूपमस्ति, इह गवि गोत्वमस्तीत्यदि प्रत्ययहेतुः सम-वायो नाम पदार्थः स्यात् ६ । ॥ ५ ॥ ' पय '

पगईए अगारेण य, नोगारोभयनिसेहओ सवे । गुणिआ चोयालसयं, पुच्छाणं पुच्छिओ देवो ॥ ६ ॥

शुद्धं पदं प्रकृतिस्तया, तथा अकारेण नोकारेण उभयं नो अकारश्च ताभ्यां यो निषेधस्तेन चतुर्भी राशिभिर्गुणिताः सर्वा द्रव्यगुणादिवर्गश्चत्वारिंशदधिकशतं पृच्छानां, देवः पृष्टः ॥ ६ ॥ यथा ' जीवा '

वाए पराजिओ सो, निविसओ कारिओ नरिदेणं । घोसाविंयं च णगरे, जयइ जिणो वच्चमाणोत्ति ॥१४०॥

गतः षष्ठो निह्ववः ॥ १४० ॥ ' पंच ' ' दस '

पंचसया चुलसीया, तइया सिद्धिं गयस्स वीरस्स । अबद्धियाण दिट्ठी, दसपुरनयरे ससुप्पण्णा ॥१४१॥
दसपुरनगरुच्छुधरे, अजरविखयपूसमित्तियगं च । गोट्टामाहिल नवमट्टमेसु, पुच्छा थ विञ्जस्स ॥१४२॥

इशुगृहे इशुवाटे रक्षितः प्रात्राजीत् । तच्छिष्याः घृतलब्धिमान् घृतपुष्पमित्रः तस्मै अधना वृद्धा धिग्जापि स्त्री षण्मास-
मीलितं घृतं हृष्टा दद्यात्, एवं वस्त्रपुष्पमित्रः । तथा नवपूर्वी नित्यं घृताशयपि सर्वश्रुतचतुरस्रुयोगार्थस्मृतिध्यानात्कृशो दुर्न-
लिकापुष्पमित्रः इति पुष्पमित्रत्रिकं अभूत् । तथा दुर्बलिकापुष्पमित्रः १, विन्ध्यः २, फल्गुरक्षितः ३, गोष्ठामाहिलश्चेति ४
प्राज्ञाः । रक्षितैर्मथुरायां नास्तिकवादिजयाय गोष्ठामाहिलः प्रैषि । स्वयं च कालं कुर्वद्भिर्दुर्बलिकापुष्पमित्रः पट्टेऽस्थापि ।
गोष्ठामाहिलो वादिनं जित्वाऽऽयातो दुर्बलिकापुष्पमित्रं पट्टे श्रुत्वा अमर्षात् पृथक्स्थानस्थस्तच्छिद्राण्यपश्यन् साधून् व्युद्-
ग्राहयितुं चाक्षमो गर्वाद् दुर्बलिकापार्श्वे न शृणोति किन्तु तत्पार्श्वेऽधीत्य विन्ध्यस्य ' नवमट्टमेसु' चि नवाष्टमपूर्वयोर्विचारं
चिन्तयतोऽन्तिके शृणोति, अन्यदाऽष्टमपूर्वे किञ्चित्कर्माऽऽत्मप्रदेशैर्बद्धमात्रमेव शुष्ककुड्यलग्नधूलीवद्विघटते, किञ्चित्तु बद्धस्पृष्टं
आत्मप्रदेशैरात्मीकृतमार्द्रकुड्ये सस्नेहचूर्णवत्, किञ्चित्तु निकचितं आत्मना सहाऽन्यऽयःपिण्डवदैक्यं प्राप्तं इति विन्ध्योक्ते
आह-नैवं मोक्षाभावाऽऽप्तैः यतो जीवाद् बद्धं कर्म न विद्युज्यते अन्योऽन्यविभागासम्बद्धत्वात् स्वप्नदेशवत् ॥१४२॥ ततः 'पुट्टो'

पुट्टो जहा अवद्धो, कंचुइणं कंचुओ समन्नेइ । एवं पुट्टमवद्धं, जीवं कसं समन्नेइ ॥१४३॥ (सू. भा.)

सृष्टः परं यथाऽवद्धः, कञ्चुकः कञ्चुकिनं नरं ममन्वेति । एवं सृष्टमवद्धं कर्म जीवं समन्वेति । जीवः कर्मणा सृष्टो न तु वद्धः त्रियुज्यमानत्मान् कञ्चुकैनेव तद्वानिति । ततो विन्ध्यस्य दुर्बलिकापुष्पमित्रगुरुपाथे पृच्छा-गुरुराह-माहिलोक्तो कंतुरनेहान्तिहोऽन्योऽन्याभिभागानामपि क्षीरतीरादीनामुपायतो वियोगदर्शनात् दृष्टान्तोऽपि न साधनधर्ममनुगः स्वप्रदेश-स्यान्मना गह ममन्थाभिद्वेः यतोऽत्र ममन्धो भिन्नानां संयोगे सतीष्यते, स च भिन्नत्वात्कर्मणो जीवेन सहास्ति न तु प्रदेशस्य, शनादिहालादपि जीवस्वप्रदेशयोरैक्यात्, यद्योक्तं 'जीवः कर्मणा सृष्ट इत्यादि' तत्र चेत् कञ्चुकैनेव बाह्यप्रदेशेष्वेव सृष्टो न तु प्रतिप्रदेशं तदाऽऽन्तरप्रदेशेऽजात्मनः महवर्त्ति आन्तरज्ञानं प्रतिघाताभावादनन्तं सर्वदा स्यान्न चैतद् दृष्टमिष्टं वा । तथा कर्ममन्धं तु जीवाध्यवगायस्य ज्ञानमयस्य सर्वात्मनि सद्भावात्कर्मवेदनायाः सर्वात्मनाऽनुभवनाच्च सर्वात्मप्रदेशेऽर्द्धं कर्मनि मन्वयं एवमपि जीवकर्मणोर्धियोगः स्यादेव यतः जीवात्कर्मं वियुज्यते मूर्त्तत्वे सत्यविभागसम्बद्धत्वात् स्वर्ण-मलात् । कर्मवियोग एव मोक्षः । एवं विन्ध्येनोक्ते गोष्ठामाहिलो निरुचरः सन् नवमपूर्वे प्रत्याख्यानाधिकारे वक्ति ॥ १४३ ॥ 'पञ्च'

पञ्चस्वर्षाणं सेयं, अपरिमाणेण होइ कायवं । जेसिं तु परीमाणं, तं दुट्टं आससा होइ ॥१४४॥ (सू. भा.)

श्रेयोऽनुत्तलात् श्रेयः, अपरिमाणेनावधिं त्यक्त्वेत्यर्थः । परिमाणप्रत्याख्यानं पौरुष्यादि दुष्टं, यतस्तत्र 'आससा' अनुस्वार-

लोपादाशंसा प्रत्याख्यानकालादनु भोक्ष्ये इति वाञ्छा स्यात् । ततः स चिन्ध्येनोपेक्षितः पुष्पान्तिके गत्वा स्वमतं वक्ति । पुष्प
आह-अहो ! अपरिमाणमिति कोऽर्थः किं यावच्छक्तिं उतानागताद्वा । आद्ये शक्तिमितकालावधिभावेनास्मन्मताभ्युपगमः ।
द्वितीये तु मृतानां देवत्वेऽवश्यं भावीव्रतभङ्गोऽतः परिमितप्रत्याख्यानं कार्यं । ततोऽयं दुर्बलिकापुष्पमित्रगुरोस्तथा सङ्घाऽऽका-
रितायाः श्रीसीमन्धरं पृष्ठाऽऽगतायाः सुर्याश्च वाचमन्वानो निह्ववो जातः ७ ॥ १४४ ॥ सप्तनिह्ववानुक्त्वा बहुविसंवादि-
निह्ववानाह ' छव्वा ' ' रह '

छव्वाससयाइं नवुत्तराईं, तइया सिद्धिं गयस्स वीरस्स । तो बोडियाण दिट्ठी, रहवीरपुरे समुप्पण्णा ॥१४५॥
रहवीरपुरं नयरं, दीवगमुज्जाणमज्जकणहे य । सिवभूइस्सुवहिस्मि य, पुच्छा थेराण कहणा य ॥१४६॥

रथवीरपुरे सहस्रमल्लः शिवाख्यः क्षत्रियो राजमान्यः क्रीडादि कृत्वा नित्यं निशीथ एति । ततः पत्नी खिन्ना मातुरु-
क्त्वा सुप्ता । मात्रा चागतोऽवादि अधुना यत्र द्वाराणशुद्धघाटितानि तत्र याहि, ततः स दीपकोद्याने कृष्णस्त्ररिपार्श्वे गत्वा स्वयं
लोचं चक्रे । गुरुभीर्लिङ्गं दत्तं । अन्यदा तस्य राजा रत्नकम्बलं ददे । गुरुणा साधूनां बहुमूल्यं न युक्तमित्युक्तोऽपि स
गुरुच्छन्नं संगोप्य गोचरादेरागतोऽन्वहं वीक्षते । मुधा मूर्च्छाऽस्येति गुरुणा तत्परोक्षे तच्छित्त्वा साधूनां निषद्यादि कृतं स च
दूनः । अन्यदा जिनकल्पो वर्णयते यथा- 'जिणकप्पिया च दुविहा पाणीपत्ता पडिग्गहधरा य । पाउरणमपाउरणा इक्किक्का ते भवे
दुविहा । १ । दुगतिगचउक्कण्णं नवदसेक्कासेव वारसं । एए अट्टविगप्पा जिणकप्पे हुंति नायवा ' । २ । तत्र द्विविधोपधिः

रञ्जोर्निर्मुखापोतिश्च २ । कल्पेन सह ३ । कल्पद्वयेन सह ४ । तृतीयेनोर्णाकल्पेन ५ । नव ९ रञ्जोहरणमुखवस्त्रिकापञ्च
 २ पचाञ्चो ३ पायठवणं ४ पायक्रेमरिया ५ पडलाई ६ रयत्तणं ७ गोच्छओ ८ पायनिजोगो एतैः ९ । कल्पेन १०
 रूपद्वयेन ११ कल्पत्रयेण १२ ततः त्रिवभूतिः किं जिनकल्पोऽधुना न क्रियते ? किं दोषमूलोपधिपरिग्रहेण ? जिना अप्यचेला
 एवागन्नित्युपधौ पृच्छा । स्थविराणां गुरुणां कथना यथा—‘मणपरसो हि पुलाए, आहारगखवगउवसम कप्पे । संजमति-
 यक्रेल्लि सिञ्जणाय जंमूमि वृच्छिवा’ । १ । मनोज्ञानं १ परमावधिः २ पुलाकलब्धिः ३ आहारकदेहः ४ क्षपको ५ पशम-
 श्रेणी ६ जिनरूपः ७ परिहारविशुद्ध्यादिसंयमत्रिकं १०, तथाऽयतीनां नाग्न्येऽपि न कपायादिदोषहानी रागादिमत्त्वा-
 चिर्यगन् । यतीनां तु वन्नाद्यपापाय संयमहेतुत्वात् शुद्धाहारादिवत्, प्रतिलिख्य प्रमृज्योपवेशने धर्मध्वजस्य, संपातिमस-
 चादिर्धाय मुखपोतेर्जीयतनायै पात्रस्य, जीतातपाद्विवेदनायामसहस्य चित्तस्थैर्यवत्वेन महिकावर्षादौ च संयमहेतुत्वं
 रराणां स्पष्टमेव । एवं च परिग्रहोऽपि न ‘न मो परिग्रहो बुत्तो’ इत्यादि । उक्तं-जिनानामपि न सर्वथाऽचेत्त्वं ‘सवेवि एगदू-
 सेणेत्याद्युक्तेः’ । म च तदमन्थानः कपायमोहाद्युदयान्नगनी भूतः । उत्तराख्या तत् स्वसापि तथैव कृत्वा भ्रातृशृष्टिगामिनी
 वेद्यया मास्मासु जनो व्यराद्धीत् इति नामः परिधापिता । भ्रात्रा च वीभत्सेयमिति सोक्ता सूर्या दत्तमिदं न त्याज्यं ॥१४६॥
 अत्र भाष्यं ‘ऊहा’

ऊहाए पणत्तं, वोडियसिबभूइउत्तराहि इमं । मिच्छादंसणमिणमो, रहवीरपुरे समुप्पणं ॥१४७॥
 त्रिभृत्युचगभ्यां ऊहया विचारेण प्रजप्तं ॥ १४७ ॥ ‘वोडि’

बोडियसिवभूईओ, बोडियलिंगस्स होइ उप्पत्ती । कोडिणकोइवीरा, परंपराफासमुप्पणा ॥ १४८ ॥
 शिवशिष्यौ कौण्डिन्यकोइवीरौ ताभ्यां सकाशात्परम्परास्पर्शं शिष्यप्रशिष्यसम्पर्कं प्राप्योत्पन्ना बोटिकदृष्टिः ॥ १४८ ॥
 ' एवं ' ' मोत्तु '

एवं एए कहिया, ओसप्पिणीए उ निणहया सत्त । वीरवरस्स पवयणे, सेसाणं पवयणे णत्थि ॥७८५॥
 मोत्तुणमेसिमिक्कं, सेसाणं जावजीविया दिट्ठी । एक्केक्कस्स य एत्तो, दो दो दोसा सुणेयवा ॥ ७८६ ॥

एकं गोष्ठामाहिलं मुक्त्वा शेषाणां दृष्टिः प्रत्याख्यानं यावज्जीवं नत्वपरिमाणं एकैकस्याऽतोऽन्यापेक्षया द्वौ द्वौ दोषौ,
 यथा जमालिद्वितीयं निह्वं वक्ति त्वं द्वाभ्यां दोषाभ्यां मिथ्यात्वी यत्क्रियमाणं कृतं अन्त्यप्रदेशश्चात्मेति वक्षि । एवं द्वि-
 तीयोऽपि त वक्ति त्वमपि द्वाभ्यां यत् कृतमेव कृतं बहुप्रदेशश्चात्मेति, एवं सर्वत्र, गोष्ठामाहिलं त्वाश्रित्यैकैकस्य त्रयो दोषाः
 माहिलस्यापरिमितप्रत्याख्यानकर्मस्पर्शरूपदोषद्वयाख्यानात् । अहंन्मतमाश्रित्य तु षण्णामेको दोषोऽन्त्यस्य तु द्वौ
 ॥ ७८६ ॥ ' सत्ते '

सत्तेया दिट्ठीओ, जाइजरा मरणगभवसहीणं । मूलं संसारस्स उ, भवंति निगंथरूवेणं ॥७८७॥
 ससैता बोटिका मिथ्यादृश्य एवेति न तद्विचारः । जातिर्नारकाद्याः, जातिजरा मरणगर्भवसतयः संसारस्य मूलं, ' णं '

वाक्यालङ्कारे ॥ ७८७ ॥ ' पव '

पत्रयणनीहूयाणं, जं तेसिं कारियं जहिं जत्थ । भज्जं परिहरणाए, मूले तह उत्तरगुणे य ॥ ७८८ ॥
 'नीहूयाणं' इति दंशयुक्त्या प्रवचनक्रियास्वकित्कारणां यदशनादि तेषां निह्वानां कृते कारितं कृतं वा यस्मिन् काले
 यत्र क्षेत्रे तन्परिहरणाय भाज्यं, चेष्टोको वेत्ति-एते निह्वानाः साधुभ्यो भिन्नास्तदा न परिह्रियतेऽन्यथा परिह्रियते, मूलगुणे
 आपाकर्मणां, उत्तरगुणे क्रीतादौ, तदेवममी न साधवो न गृहस्था नान्यतीर्थाः किन्तु लिङ्गेन सार्धमिका न तु प्रवच-
 नेन ॥ ७८८ ॥ 'मिच्छा'

मिच्छादिद्विआणं जं, तेसिं कारियं जहिं जत्थ । सर्वपि तयं सुद्धं, मूले तह उत्तरगुणे य ॥ ७८९ ॥

बोटिकानां ॥ ७८९ ॥ उक्तं ममत्रतारद्वारं ११ । अथ नयानुगतद्वारं १२ 'तत्र'
 तत्रसंजमो अणुसओ, निगंथं पत्रयणं च ववहारो । सहुज्जुसुयाणं पुण, निघाणं संजमो चेव ॥ ७९० ॥
 व्यवहारः एवं वत्तयुपलक्षणत्वान्नैगममध्यहात्रपि । अस्माकं तपःप्रधानसंयम इति चारित्रसामायिकं १ नैर्ग्रन्थ्यं प्रवच-
 नमिति श्रुतसामायिकं च गन्दात्सम्यक्त्वसामायिकं इति सामयिकत्रयं मोक्षमार्गतयाऽनुमतं । आह यद्येवं किमेते मिथ्या-
 दृशः ? उच्यते व्यस्तान्यप्यनुमन्यन्ते न सापेक्षान्येव । 'सहु' शब्दस्यादौ भणनं परन्तद्वयादानार्थं । तत ऋजुसुखादीनां
 संयमधारित्रसामायिकमेव निर्वाणमार्गत्वान्निर्वाणं अनुमतं, नेतरे द्वे सामायिके ॥ ७८९ ॥ द्वारं १२ । 'उद्देशे निह्वेसे' इत्या-
 धन्नारगाथा व्याख्याता । अथ 'किं कइविहं' इति द्वितीयगाथाधद्वारं किं जीवः सामायिकं उताजीवः उभयं वाऽनुभयं वा,

द्रव्यं वा गुणो वेति प्रश्ने ' आया '
आया खलु सामइयं, पञ्चस्वायंतओ हवइ आया । तं खलु पञ्चस्वाणं, आवाए सवद्वानं ॥ ७९१ ॥
आत्मा सामायिकं, खलुशब्दादजीवादिव्युदासः, प्रत्याख्यान् कुर्वन्नात्मा स्यात्, श्रद्धानज्ञानचारित्रस्व-
भावस्थितत्वात् अन्यस्वात्मैव न स्यात्स्वरूपहानेः । ' तं खलु ' तत् प्रत्याख्यानं श्रद्धेयज्ञेयक्रियोपयोगरूपं विषयमाश्रित्य
सर्वद्रव्याणां आपाते विषये सति स्यात् एतच्चाग्रे वक्ष्यते ॥ ७९१ ॥ अत्र मूलभाष्यं ' साव '

सावज्जोगविरओ, तियुत्तो छसु संजओ । उवउत्तो जयमाणो, आया सामाइयं होइ ॥ १४९ ॥
षट्सु कार्येषु संयतः हिंसातो निवृत्तः, अवश्यं कर्तव्येषूपयुक्तस्तेषु च यतमानः । अत्र सद्वग्रहनय आत्मा सामायिकं
स्यादिति वदन् व्यवहारेणोचे न सर्वोऽप्यात्मा सामायिकं किन्तु यतमानस्तत ऋजुसूत्रेण सोऽप्युपयुक्त एव नान्यः । एवं एव-
म्भूतनयं यावद्वाच्यं यथाशक्ति सावद्योगविरताद्यशेषविशेषणवानात्मा सामायिकं, किन्तु यतमानः । नैगमेन तु समस्तै-
तद्गुणविशिष्ट एकादिगुणविशिष्टो वात्मा सामायिकमिति ॥ १४९ ॥ द्रव्यापातत्वं स्पष्टयति ' पढ '

पढमम्मि सवज्जीवा, बिइए चरिमे य सवद्वानं । सेसा महद्वया खलु, तदेकदेशेण द्वानं ॥ ७९२ ॥
आद्यव्रते सर्वजीवा विषयत्वेन स्युस्तद्रक्षकत्वात्तस्य, द्वितीये चरमे च सर्वद्रव्याणि विषयत्वेन ' दन्वओ मुसावाए सव्व-
दन्वेषु, परिग्गेह तु सचित्ताचित्तमीसेसु दन्वेषु ' इत्युक्ते 'सेसा' तेषां द्रव्याणां एकदेशेन, यतस्त्वतीयं 'गहणधारणिजेसु दन्वेषु'

तुयं 'रूवेसु वा रूसमहगएसु वा दवेसु' रूपाण्यजीवानि पुचलिकाद्रीनि १, रूपसहगतानि तु सजीवानि खयादीनि । पष्ठं व्रतं निशि चतुगहारविषयमिति एवं चारित्रं सर्वद्रव्यविषयं ॥ ७९२ ॥ 'जीवो'

जीवो गुणपण्डित्तो, णयस्स दवट्टियस्स सामइयं । सो चेष पज्जवट्टियणयस्स, जीवस्स एस गुणो ॥

गुणैः सम्यक्पूर्वादिभिराश्रितो जीवो द्रव्यरूप एवार्थः प्रमाणं यस्य स द्रव्यार्थिको नयस्तस्य जालैरुच्यते, तत्त्व-
नन्तु द्रव्यनयानां आत्मैव मामधिकं गुणास्तु न सन्त्येव तद्द्रव्यतिरेकेणानवगम्यत्वात् । तत्प्रतिपत्तिरपि आन्ता चित्रे
निम्नोन्नतप्रतिपत्तिवत् । स एव मामाधिकान्द्रिगुणः पर्यायार्थिकनयस्य प्रमाणं न तु जीवद्रव्यं । यस्माज्जीवस्यैव गुणो जीवगुण
इति, तन्पुरुषोऽयं स चोचरपदप्रधानो यथा तैलस्य धारा तैलधारेति । न चात्र धारायाः परं तैलमस्त्येवं ज्ञानगुणातिरिक्तो
जीवो नास्ति अनुपलम्भात्, रूपात्पृथग्भूतवद्वत् । ततः समतागुणः सामाधिकं नाऽऽत्मा ॥ ७९३ ॥ 'उष्प'

उष्पज्जंति वयंतिं य, परिणमंति य गुणा ण द्वाइं । दवप्पभवा य गुणा ण गुणप्पभवाइं द्वाइं ॥ ७९४ ॥

द्रव्यनयो वक्तव्यहो ! गुणा न सन्त्येव यतस्ते उत्पद्यन्ते व्ययन्ते वेत्येवं परिणमन्ति न तु द्रव्याणि ततस्तान्येव सन्ति
नित्यं स्थितत्वादपराजन्तवत्त्वात् । द्रव्यप्रभवा गुणाः परं गुणप्रभवानि द्रव्याणि न, तत आत्मैव सामाधिकं । अथैनामेव गाथां
पर्यायनयो व्याख्याति । उत्पद्यन्ते व्ययन्ते च गुणा एवातस्त एव सन्ति उत्पादव्ययपरिणामत्वात् पत्रनीलरक्ततादिवत्
न तु द्रव्याण्यवस्तानि न सन्त्येव उत्पादव्ययपरिणामहीनत्वात् शशुगृह्यत् । किं च 'द्रव्यप्रभवा गुणा न च गुणप्रभवानि

द्रव्याणि, नकारस्योभयत्रापि सम्बन्धः ततो न कारणत्वं कार्यत्वं वा द्रव्याणां अतस्तेषामभावः । यद्वा 'द्रव्यप्रभवा न गुणाः किन्तु गुणप्रभवानि द्रव्याणि' पूर्वापरीभावेनोत्पन्नगुणेषु द्रव्यत्वारोपादतो गुण एव सामाधिकं ॥ ७९४ ॥ पुनर्द्रव्यनयः 'जं जं'

जं जं जे जे भावे, परिणमइ पओगवीससा द्बं । तं तह जाणेइ जिणो, अपज्जवे जाणणा णत्थि ॥ ७९५ ॥

यद् यद् द्रव्यं यान् यान् भवान् प्रयोगात् व्यापाराद् घटादीन् विश्रसातः स्वभावतो वाऽऽद्रीन् परिणमति प्रतिपद्यते तद्द्रव्यमेवोत्प्रेक्षितपर्यायश्रुतफणविफणादिपर्याययुक्तं सर्पद्रव्यवत् । तथाप्रकारं जिनो जानाति । अपययि निराकारे तु ज्ञानं नास्त्यत आत्मैव सामाधिकं । नन्वेवं, उभयमते सति किं तच्चमित्येवैव गाथा तच्चतो व्याख्यायते ॥ ७९५ ॥ 'जं जं जे जे'

जं जं जे जे भावे, परिणमइ पओगवीससा द्बं । तं तह जाणाइ जिणो, अपज्जवे जाणणा णत्थि ॥ ७९६ ॥

यद् यद् द्रव्यं यान् यान् भवान् प्रयोगविस्रसाभ्यां परिणमति तत्तथापरिणाममेवाहन्वेच्यऽपर्याये परिज्ञा नास्तीति पर्यायविशिष्टं द्रव्यं प्रमाणमतः साम्ययुक्त आत्मा सामाधिकमिति तत्त्वं ॥ ७९६ ॥ गतं किं सामाधिकं इति द्वा० १३ । अथ कतिविधं सामाधिकं द्वा० १४ 'सामा'

सामाइयं च तिविहं, सम्मत सुयं तहा चरित्तं च । दुविहं चेव चरित्तं, अगारमणगारियं चेव ॥ ७९७ ॥

मन्थकृतसामायिकं श्रुतसामायिकं चारित्रसामायिकं च। सम्यक्त्वसामायिकं द्विधा निसर्गजं अधिगमजं च, यद्वा दशधा एकैकस्म्यौपशमिक १ सास्वादन २ क्षायोपशमिक ३ वेदक ४ क्षायिक ५ भेदात्, तत्रौपशमिकमुपशमश्रेणौ प्रथमसम्यक्त्व-
लाभे नान्तरकरणमर्थस्य १ सास्वादनमौपशमिकाच्च्यवतो मिथ्यात्वं अप्राप्तस्य २। क्षायोपशमिकं सम्यक्त्वं पुद्गलान्वेदयमा-
नस्य ३। वेदकं तु दर्शनत्रिकं क्षपयतश्चरमपुञ्जसम्यक्त्वत्वाणुवेदने ४। क्षायिकं दर्शनसप्तकक्षयजं शुद्धात्मस्वभावरुचिरूपं ५।
त्रिधा वा काररुचौनकदीपकभेदात्। तत्र कारकं यतीनां, रोचकं श्रेणिकादीनां, दीपकं अङ्गारमर्दकाद्यभव्यानां स्वयमश-
त्रानेऽपि परस्य दीपकत्वात्। श्रुतसामायिकं सूत्रार्थतदुभयरूपत्वात्त्रिधा। प्रागुक्ताऽक्षरादिभेदाद्वाऽनेकधा। चारित्रसामा-
यिकं पञ्चधा मागायिकाशुक्तभेदात्, द्विधा वाऽगारिकाऽनागरिकभेदात्। चारित्रभेदसाक्षादाख्यानमस्मिन् सत्यनयोनियम-
मात्रादर्थे ॥ ७९७ ॥ मूलमाण्यकृत् श्रुतसामायिकं व्याख्यांस्तस्याध्ययनरूपत्वादाह 'अज्ज्ञ'

अज्ज्ञयणांवि य तिविहं, सुत्ते अर्थे य तदुभए चैव। सेसेसु वि अज्ज्ञयणेसु, होइ एसेव निज्जुत्ती ॥१५०॥

अध्ययनं अपिचन्द्रात् त्रीण्यपि सामायिकान्यौपशमिकक्षायोपशमिकक्षायिकभेदात्त्रिधा, प्रस्तुतसामायिकाध्ययनाच्छे-
पंपपि चतुर्विंशतिस्त्रिंशद्यव्ययनेष्वेवैवेदेशनिर्देशाद्या निरुक्तिप्रान्ता निर्युक्तिज्ञेया, सर्वद्वाराऽसमाप्तावप्यतिदेशो 'मध्यादाने
प्राधन्यादानादर्थे' ॥ १५० ॥ उक्तं कतिविधद्वा० १४। अथ कस्येतिद्वा० १५ 'जस्स'

जस्स सामाणिओ अप्पा, संजसे नियमे तत्रे। तस्स सामाइयं होइ, इइ केवल्लिभासियं ॥ ७९८ ॥

सामानिकः समीपस्थः संयमे मूलगुणे नियमे उत्तरगुणे ॥ ७९८ ॥ 'जोस'
जो समो सव्वभूएसु तसेसु थावरेसु थ । तस्स समाइवं होइ इइ केवलिसिं
समो मध्यस्थः, इति केवलिभाषितं ॥ ७९९ ॥ 'साव-सवं'

॥ ७९९ ॥

सावज्जजोगप्परिवज्जणट्ठा, सामाइयं केवलियं पसत्थं ।

गिहत्थधम्मा परमंति णच्चा, कुज्जा बुहो आयहियं परत्थं ॥ ८०० ॥

सवांति भाणिकुणं, विरई खलु जस्स सव्विया णत्थि । सो सव्वविरइवाइ, बुक्कइ देसं च सवं च ॥ ८०१ ॥

सावद्ययोगपरिवर्जनार्थं सामायिकं केवलिकं सम्पूर्णं यावज्जीवमित्यर्थः प्रशस्तं गृहस्थधर्म्मत्परमं प्रधानमिति ज्ञात्वा
कुर्याद् बुध आत्महितं परो मोक्षस्तदर्थं ॥ ८०० ॥ प्रतिपूर्णसामायिककरणशक्त्यभावे गृहस्थोऽपि देशसामायिकं करोति 'करेमि
मं० सावज्जं जो० जावनियमं० दुविहं ति० मणेण० न करेमि० तस्स भंते०' यतो भाव्ये 'गिहिणो वि सव्वकज्जं दुविहं
तिविहेण छिन्नकालं तं कायव्वम्, आह सव्वे को दोसो?' भण्णएऽणुमई, छिन्नकालमिति द्विघटिकादिकालमानं, आह गृहिणः
सर्वशब्दोच्चारं को दोषः? भण्यतेऽणुमतिरूपो दोषः स्यात्, गृही अनुमतिनिषेधं न कुर्यादिति । आह 'जइ केवलियं सामाइयं
पि एवंभूतं तो वरं एयं चव कीरओ किं देससामाइयस्स बहुसो करणेण? भण्णइ को ना किमाह एवं ताव ल्हं चव,
किंतु जया एयं काउमसत्तो तदा देससामाइयं पि ताव बहुसो कुज्जा' । आह तदपि किं न सर्वसावद्यनिर्घृत्तरूपं त्रिविधं

त्रिविधेन क्रियते ? उच्यते 'सर्वं लुक्कइ' अस्यते देशविरतेः सर्वविरतेश्च ॥ ८०१ ॥ सामा 'सामा इयं' मि ॥ ८०२ ॥ यतः 'जीवो' सामा इयं मि उ कए, समणो इव सावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं, बहुसो सामा इयं कुज्जा ॥ ८०२ ॥
 तुरेणार्थः यस्माच्छ्रवकः श्रमण इव प्रायोऽशुभयोगनियेधात्, बहुशोऽनेकधा अनेकवारं वा ॥ ८०३ ॥
 जीवो पमायवहुलो, बहुसोऽवि अ बहुविहेसु अर्थेसुं । एएण कारणेणं, बहुसो सामा इयं कुज्जा ॥ ८०३ ॥
 बहुशः सदैव जीवः बहुविधेषु अर्थेषु शब्दादिषु प्रमादबहुलः तत्यागाय बहुशः सामायिकं कुर्यान्मध्यस्थो भूयात् ॥ ८०३ ॥
 मध्यस्थस्य लक्षणमाह 'जो ण' ॥ ८०३ ॥

जो णवि वट्टइ रागे, णवि दोसे दोणह मज्झयारंमि सो होइ उ मज्झत्थो, सेसा सधे अमज्झत्था ॥ ८०४ ॥
 किन्तु द्वयोर्मध्यकारे माध्यस्थ्ये रागद्वेषाभावरूपे वर्तते ॥ ८०४ ॥ गतं कस्य द्वा० १५, कं किं सामायिकमिति निरूपयन् द्वारागाथा ३ आह 'खित्त' 'णणे' 'णिव्वे'
 खित्तदिसाकालगइभावियसण्णिणजसासादिट्ठिमाहारे । पज्जत्तसुत्तजस्मठितिवेयसण्णाकसायाऊ ॥ ८०५ ॥
 णणे जोयुवओगे, सरीरसंठाणसंधयणमाणे । लेसा परिणामे वेयणा, समुग्घायकम्मसे य ॥ ८०६ ॥
 णिव्विट्ठणसुधट्ठे, आसवकरणे तहा अलंकारे । सयणासणठाणत्थे, चंक्कम्मंते य किं कहियं ? ॥ ८०७ ॥

क्षेत्र १ दिग् २ काल ३ गति ४ भव्य ५ संज्ञि ६ उच्छ्वास ७ दृष्टि ८ आहारकान् ९ पर्याप्ति १० सुप्त ११ जन्म १२ स्थिति १३ वेद १४ संज्ञा १५ कषायान् १६ आयुः १७ ज्ञानं १८ योगो १९ पयोगौ २० शरीर २१ संस्थान २२ सह-
नन २३ मानानि २४ लेख्या २५ परिणामः २६ वेदना २७ समुद्घातकर्म २८ निर्वेष्टनं २९ उद्धर्तनं ३० आश्रवकरणं ३१ अलङ्कारं ३२ शयनं शय्यां खट्वाद्यां ३३ आसनं ३४ पीठं विष्टरादिस्थानस्थान् ३५ चङ्गमत ३६ आश्रित्य विचार्यं कं किं सामायिकमिति ॥ ८०५-७ ॥ अथोर्ध्वलोकादिक्षेत्रमाश्रित्याह- 'सम्म'

सम्मसुआणं लंभो, उड्डं च अहेअ तिरिअलोए अ । विरई मणुस्सलोए, विरयाविरई य तिरिएसुं ॥ ८०८ ॥

सम्यक्त्वश्रुतसामायिकयोर्लाभः ऊर्ध्वलोके मेरुस्वर्गेषु, अधोलोके विदेहाधोग्रामव्यन्तरभवनपतिनारकेषु । विरतिः सर्व-
विरतिः नुलोके एव । तत्राधोग्राम[माः]योजनसहस्रावगाढाः, तत्राप्याद्यं योजनशतं अधोलोकान्तर्ज्ञेयं । सर्वतिर्यगूलोके तिर्यक्षु
विरताविरतिर्देशविरतिः ॥ ८०८ ॥ 'पुव्व'

पुव्वपाडिवन्नगा पुण, तीसुवि लोएसु निअमओ तिण्हं । चरणस्स दोसु निअमा, भयणिज्जा उड्डुलोगंमि ।

त्रयाणां सम्यक्त्वश्रुतदेशविरतिसामायिकानां पूर्वप्रपन्न(ना)स्त्रिष्वपि लोकेषु स्यात्(स्युः)पाण्डकवनादिष्वपि देशविरति-
तिरिश्चां भावात्, चारित्रस्य पूर्वप्रपत्तारो द्वयोरधस्तिर्यगूलोकयोर्नियमात् स्युः । ऊर्ध्वलोके मेरुशीर्षे चैत्र चैत्यनत्याद्यर्थ
गतास्तदा स्युः नान्यथेति भाज्याः ॥ ८०९ ॥ केति द्वारस्यान्तर्क्षेत्रद्वा० १ । अथ दिग्द्वा० २ 'नामं'

नामं टवणा दत्रिषु, खेत्तदिसा तावखेत्त पन्नवए । सत्तमिया भावदिसा, परूवणा तस्य कायवा ॥८१०॥

नामदिक, स्थापनादिक, क्षेत्रदिक, तापक्षेत्रदिक, प्रज्ञापकदिक, सप्तमा भावदिक । तस्य दिक्कमसकस्य प्ररूपणा ।
 य ए ' मा होअठारमविहाओ' इति पाठः तत्र सा भावदिक अष्टादशधा स्यात् । नाम स्थापने सुगमे ॥८१०॥ द्रव्यदिक-
 आन्वयार्थं मालं- 'नेरमपदेसियं खलु, तावतिएसुं भवे पदेसेसुं । जं दवं ओगाढं, जहणगं तं दसदिसागं ॥ १ ॥'
 द्रव्यमेव दशदिगुत्थानहेतुत्वात् दिक् द्रव्यदिक तद् द्विधा । जघन्यं उत्कृष्टं च । तत् त्रयोदशप्रदेशकं त्रयोदशप्रदेशशुक्
 नान्यु त्रयोदशप्रदेशेषु यद्द्रव्यं अत्रगाढं स्यात्तज्जघन्यकं दशदिकप्रभवं । तत्र चतुर्दिक्षु द्वौ द्वौ विदिक्षु चैकैकः मध्ये चैकः
 एवं त्रयोदश प्रदेशाः । उत्कृष्टं त्वनन्तप्रदेशात्मकं । तदपि त्रयोदशप्रदेशावगाढं एकैकाकाशप्रदेशेऽनन्तानुस्थितेः तत् स्थापना-

यद्द्रुत्तौ इदृश आकारो लिखितः तत्सर्वप्रदेशानां समक्षेत्रतायाः सम्बद्धतायाश्च ज्ञस्यै परं तस्य
 वृत्तत्वात्मत्या स्थापना प्राग् लिखितैव ॥ १ ॥ क्षेत्रदिक बहुभेदा, तत्प्ररूपणार्थं क्षेत्रकगाथाः ।

' अट्टपणी रूपगो, तिसियं लोगस्स मज्झयारमि । एस पभवो दिमाणं, एसेव भवेऽणुदिसाणं ॥ १ ॥' तिर्यग्लोकस्य मध्ये
 चत्वारोऽधश्चत्वारो ऊर्ध्वे, एवं अष्टनमःप्रदेशो मेरुगर्भस्थो रुचको गोस्तनाकारः, तथाहि ऊर्ध्वा ४ स्तिर्यग्लोकस्य मध्यभागे
 आयामविष्कम्भाभ्यां रज्जुमानौ सर्वप्रतराणां शुद्धकौ द्वौ नमःप्रदेशप्रतरो । तयोश्च मेरुमध्यप्रदेशे मध्यं । तत्र च मध्ये
 उपगिनप्रतरस्य ये चत्वारः प्रदेशाः ये वाधस्तनस्य चत्वारस्तेषामष्टानां रुचक इति संज्ञा, एष दिशां प्रभव उत्पत्तिस्थानं

अनुदिशां विदिशां । १ । 'दुपदेसादि दुरुत्तर, एगपदेसा अणुत्तरा चैव । चउरो चउरो य दिसा, चउरादि अणुत्तरा दोणिण ॥ २ ॥' तस्माद्दुचकाद् बहिर्दिप्रदेशादिका मूले द्विप्रदेशास्ततो द्विप्रदेशोत्तराभ्यां २ प्रदेशाभ्यां अधिकाश्चतस्रो दिशो वर्द्धन्ते चतस्रस्तु एकप्रदेशा विदिशस्ताश्चानुत्तरा न वर्द्धन्ते इत्यर्थः चत्वारो नभःप्रदेशा आदौ ययोस्ते चतुरादी अनुत्तरे वृद्धिरहिते द्वे ऊर्ध्वाधो दिशौ स्तः । २ । 'सगङ्गद्विसंठिताओ, महदिसाओ भवंति चत्वारि । मुत्तावलि य चउरो, दो चैय य होन्ति रुयगतिमा ॥ ३ ॥' शकटोर्द्धिमूले लघ्वी ततः पृथ्वी तत्संस्थिताः तत्संस्थानाः चतस्रो महादिशः स्युः । चतस्रो विदिशो मुक्तावलीनिभाः एकप्रादेशिकत्वात् । द्वे ऊर्ध्वाधोदिशौ रुचकनिभे चतुःचतुःप्रदेशचतुरस्रदण्डसंस्थाने इत्यर्थः । ३ । स्थापनादिशां नामानि-

०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०

'इंदग्गेई जम्मा य पेरती वारुणी य वायवा । सोमा ईसाणाऽवि य, विमला य तमा य बोद्धवा ॥ ४ ॥' ऐन्द्री १ आग्नेयी २ याम्या ३ नैऋती ४ वारुणी ५ वायव्या ६ सौम्या ७ ऐशानी ८ विमला ९ तमा १० । ४ । 'इंदा य विजयद्वाराणुसारतो सेसया पदक्खिणतो । अट्ट य तिरियदिसाओ उडुं विमला तमा चाधो ॥ ५ ॥' जम्बूद्वीपजगत्यां विजयद्वारं तदनुसारत ऐन्द्री, शेषा आग्नेयाद्याः प्रदक्षिणतः एवं

अष्टैव तिर्यग्दिशः, ऊर्ध्वं विमलाख्या अधस्तमाख्या । ५ । अथ तापक्षेत्रदिक्, 'जेसिं जत्तो सरो, उदेति तेसिं तई हवइ पुवा । तावक्खेत्तदिसाओ, पदाहिणं सेसिया तेसिं ॥ ६ ॥' येषां भरतादिक्षेत्रस्थानां यस्यां दिशि सूर्य उदेति सा तेषां पूर्वा स्यात् । तापः सूर्यस्तदुपलक्षिताः क्षेत्रदिशस्तापक्षेत्रदिशः शेषाः 'तेसिं' ततोऽस्याः पूर्वस्याः प्रदक्षिणया स्युः । ६ । अथ प्रज्ञापकदिक् 'पणवओ जदभिमुहो, सा पुवा सेसिया पदाहिणतो । तस्सेवणुगंतवा, अग्गेयादी दिसा

नियमा ॥ ७ ॥ 'प्रज्ञापको वक्ता यस्या दिशोऽभिमुखः स्यात्सा पूर्वा, शेषा आग्नेय्यादिदिशस्तस्याः एव पूर्वस्याः प्रदक्षिणतो
नियमाद्नुगन्तव्या । ७ । भावेन पृथ्वीत्वादिपर्यायेण दिश्यतेऽयममुक इति संसारी यथा सा भावदिक् अष्टादशधा यथा-
'पृथ्वीत्रलजलणमाया मूला संधग्गपोरवीया य । वित्तिचउपंचेदिय, तिरियनारगा देवसंधाया ॥ ८ ॥ संमुच्छिमकम्माकम्म,
भूमिगणरा न्हन्तरदीरा । भावदिमा दिस्सह, जं संसारी णियमेताहिं ॥ ९ ॥ 'मूलवीजा उत्पलकन्ददाघाः, स्कन्धवीजाः-
शङ्खमाघाः, स्कन्धयाखाः, अग्रवीजाः, कोरंटकाद्या अग्रं शाखाग्रं, पर्ववीजा इक्ष्वाद्याः संमूर्च्छजभेदास्तेष्वे-
वन्तर्भूताः । द्वित्रिचतुरिन्द्रियास्तिर्यञ्चो नारकाः, देवसङ्घाताः, नराश्चतुर्द्धा, संमूर्च्छिमा वान्ताद्युत्थाः, तथा कर्मभूमिकाः
अरुर्मभूमिकाः आन्तरद्वीपाश्च एवमष्टादशधा भावदिक्, यदेताभिर्भावदिग्भिः पृथ्व्यादिपर्यायरूपाभिः संसारी दिश्यते कथ्यते
। ८-९ । इह नामस्थापनाद्रव्यदिग्भिर्नाधिकारः । शेषामुपक्रमादाह 'पुषा'

पुषाईआसु महादिसासु, पडिवज्जमाणओ होइ । पुषपडिवन्नओ पुण, अन्नयरीए दिसाए उ।।८११॥

गोपां गामायिकानां प्रयद्यमानः स्यात्सम्भवति, कोऽर्थः ? यदा प्रपद्यते तदा स्यान्नान्यदेति । पूर्वप्रपन्नः पुनरन्यत-
रस्यां दिशि न्यादेव ॥ ८११ ॥ भाष्यं- 'छिणावल्लियगागिइदिसासु सामाङ्गं ण जं तासु । सुद्धासु णावगाहइ, जीवो ताओ
पुण फुगेजा ॥ १ ॥ 'छिन्नावलीकल्पासु विदिशु रुचकाकृतिदिशोरूध्वर्वाधोदिशोः सामायिकं न प्रपद्यते यत्तासु शुद्धासु
रूपादेरूपादेगिरून्वेन चतुःप्रादेगिकत्वेन च जघन्यतोऽप्यसह्यग्रदेशावगाहको जीवो नावगाहते किन्तु सामायिकवान्
कोऽपि ताः स्पृशेत् । १ । 'अट्टसु चउण्ह नियमा, पुषपवण्णो उ दोसु दोण्हेव । दोण्ह तु पुषपवण्णो, सिय णण्णो ताव-

पणवए ॥ २ ॥ ' तापक्षेत्रप्रज्ञापकयोरष्टसु दिक्षु चतुर्णां सामायिकानां पूर्वप्रपन्नोऽस्ति प्रपद्यमानश्च सम्भवति । द्वयोरूर्ध्वा-
धोदिशोस्तु द्वयोः सम्यक्त्वश्रुतसामायिकयोरेव ज्ञेयं । द्वयोर्देशसर्वसामायिकयोस्तु पूर्वप्रपन्नः ' सिया ' स्यादन्यः प्रपद्यमानस्तु
नैव, इह यदूर्ध्वाधो देशसर्वसामायिकप्रतिपत्तिनिषिद्धा तत्र हेतुर्न ज्ञायते । २ । भावदिक्षु पुनः- ' उभयभावो पुढवादिएसु,
विगलेसु होज्ज उ पवणो । पंचदियतिरिएसुं, गियमा तिहं सिय पवजे ॥ ३ ॥ ' पृथ्व्याधेकेन्द्रियेषु चतुर्णां सामायिकानां
उभयस्य पूर्वप्रपन्नप्रतिपाद्यमानरूपस्याभावः सिद्धान्तमतेनौपशमिकसम्यक्त्वं वमतस्तत्रानुत्पादात्, विकलेष्वौपशमिकसम्य-
क्त्वं वमत उत्पादात् सास्वादनभावेन सम्यक्त्वश्रुतयोः पूर्वप्रपन्नः स्यात् । पञ्चेन्द्रियतिर्यक्षु सर्वविरतिवर्जत्रयाणां सामायि-
कानां नियमात्, ' सिय 'चि कदाचित्प्रपत्ता स्यात्, पूर्वप्रपन्नस्त्वस्त्येव । ३ । ' णारगदेवाकम्मगअंतरदीवेसु दोण्ह भयणा
उ । कम्मगणरेसु चउसुं, मुच्छेसु य उभयपडिसेहो ॥ ४ ॥ ' नारकदेवाकम्मभूमिजान्तरद्वीपनरेषु द्वयोः सम्यक्त्वश्रुतयोः पूर्व-
प्रपन्नः स्यात्, अन्यस्तु भाज्यः । कम्मभूमिजनरेषु चतुर्णां सामायिकानामप्येवं । संमृच्छिमेषु उभयनिषेधो न पूर्वप्रपन्नो
न प्रपद्यमानश्च । ४ । गतं दिक्द्वा० २ । कालोऽवसर्पिण्युत्सर्पिण्यवस्थितमेदात् त्रिधा, तत्राद्यौ भरतैरवतयोः तृतीयस्तु
चतुर्द्धी सुषमसुषमाप्रतिभागः १ सुषमदुःषमप्रति० ३ सुषमदुःषमप्रति० ३ दुषमसुषमप्रतिभागश्च ४ प्रतिभागः साम्यं । तत्राद्यो
देवोत्तरकुरुषु, द्वितीयो हरिवर्षस्यकयोः, तृतीयो हैमवतैरण्यवतोः, चतुर्थो विदेहेषु । एवं षड्विधः कालः, तत्र ' सम्म '

सम्मत्तस्स सुयस्स, य पडिवत्ती छविहंमि कालंमि । विरइं विरयाविरइं, पडिवज्जइ दोसु तिसु वावि ॥८१२॥

परं प्रपत्ता सुषमदुषमादिषु देशोनपूर्वकोट्यायुःशेषे एव । पूर्वप्रपन्नास्तु सन्त्येव । ' विरहं ' उत्सर्पिण्यां दुषमसुषमा-

किं सामा-
यिकमिति-
द्वारे गति-
भव्यसंज्ञि-
द्वाराणि ॥

गुणमदृशमाख्ययोर्द्वयोरवसर्षिण्यां तु सुपमदृशमादुपमसुपमादुपमाख्येषु त्रिषु पूर्वप्रपञ्चोऽस्त्येव, अपिशब्दात् संहरणं प्रतीत्य पूर्व-
प्रपञ्चः गर्भकालेषु स्यात्, प्रतिभागकालेषु तु त्रिषु सम्यक्त्वश्रुतयोः प्रपञ्चा स्यान्त्र वाऽन्धस्त्वस्त्येव, तुयै प्रतिभागे चतुर्णाम-
ख्ये । तद्यद्दीपान्धिषु तु पञ्चिकालहीनेषु त्रयाणां सामायिकानामख्येयं । सर्वविरतेस्तु नन्दीश्वरादिषु यतिगमने पूर्वप्रपञ्चः
सम्भाव्यः ॥ ८१२ ॥ गतं कालद्वा० ३ । अथ गतिद्वा० 'चउ'

चउमुवि गतीसु, णियमा सम्मत्तसुयस्स होइ पडिवत्ती । मणुएसु होइ विरती, विरयाविरई य तिरिएसुं ॥
पूर्वप्रपञ्चमन्त्येव । सम्यक्त्वश्रुतयोर्नियमशब्दादेतास्त्वेव न मोक्षगतौ, 'विरती' सर्वविरतिः प्रतिपत्तिमाश्रित्य मनु-

ष्येषु सम्भवति । पूर्वप्रपञ्चाः मन्त्येव, एवं विरताविरतिस्तिर्यह्यु ॥ ८१३ ॥ गतिद्वा० ४ । अथ भव्यः । 'भव'
भवसिद्धिओ उ जीवो, पडिवज्जइ सो चउण्हमणयंरं । पडिसेहो पुण असण्णिमीसए सण्णि पडिवज्जे ॥

भवे संसारे भिद्विर्यस्य स भव्यश्रुतुर्णामन्यतरत् यथासम्भवं, तत्रापि सम्यक्त्वश्रुते सहेव स्तः, द्वा० ५, एवं संश्यपि ।
पूर्वप्रपञ्चो भव्यसंज्ञिभवस्त्येव । असंज्ञिनि मिश्रे नोसंज्ञिनि नोअसंज्ञिनि सिद्धे इत्यर्थः । चतुर्णां सामायिकानां पूर्वप्रपञ्चान-
न्वात्राश्रित्य प्रतिषेधः, पुनःशब्दादसंज्ञिनि सम्यक्त्वश्रुते सास्वादनभावे न स्तः ॥ ८१४ ॥ संज्ञिद्वा० ६ । अथोच्छ्वासदृष्टि-
प्राख्यं 'ऊमा'

उत्तासगणीसासग, मीसग पडिसेह दुविह पडिवण्णो । दिट्ठीइ दो णया खलु, ववहारो निच्छओ चेव ॥

उच्छ्वासकनिःश्वासक आनप्राणपर्याप्तित्वा नित्यर्थः । स च संज्ञिवत्, एतत् पर्याप्त्याऽपर्याप्त उच्छ्वासनिःश्वासरहितो वा मिश्र उच्यते । तत्र चतुर्णां सामायिकानां प्रतिपत्तिमाश्रित्य प्रतिषेधः, सम्यक्त्वश्रुतरूपद्विविधप्रपन्नोऽस्त्येव । यद्वा मिश्रः सिद्धः प्राग्वत् । शैलेशीस्थः पुनर्दर्शनचारित्रसामायिकयोः पूर्वप्रपन्नः स्यात् । ननु यथाऽस्य तथा सिद्धानां किं न सम्यक्त्व-सामायिकमित्युच्यते, शेषसामायिकत्रयस्य संसारस्थानामेव सम्भवात्सम्यक्त्वसामायिकमपि संसारसम्बन्धेवात्र विचार्यते । तादृशस्य सिद्धानामभावात्, उच्छ्वासद्वा० ७ । दृष्टिर्मतं, तत्र द्वौ नयौ निश्चयो व्यवहारश्च तत्राद्यस्य क्रियाकालनिष्ठा-कालयोरभेदात् सामायिकत्वानेव सामायिकं प्रपद्यते अन्यस्य तु सामायिकरहित एव ॥ ८१५ ॥ गतं दृष्टिद्वा० ८ 'आहा'

आहारओ उ जीवो, पडिवज्जइ सो चउण्हमणयरं । एमेव य पज्जतो, सम्मत्तसुए सिया इयरं ॥ ८१६ ॥

आहारयतीत्याहारकः तत्र 'विग्गहगइमावन्ना, केवलिणो समहया सजोगी य । सिद्धाय अणाहारा, सेसा आहारगा जीवा' ॥ १ ॥ स चतुर्णां अन्यतरत् प्रपद्यते पूर्वप्रपन्नस्त्वस्त्येव । गतं आहारद्वा० ९ । अथ पर्याप्तिद्वा० १० एवमेवाहारादिभिः पट्पर्याप्तिभिः पर्याप्तश्चतुर्णामन्यतरत् प्रपद्यते । पूर्वप्रपन्नस्त्वस्त्येव । इतरोऽनाहारकोऽपर्याप्तिश्च सम्यक्त्वश्रुते अङ्गीकृत्य पूर्वप्र-पन्नः स्यात्, केवली तु समुद्घाते शैलेश्यवस्थायां च दर्शनचारित्रसामायिकयोः पूर्वप्रपन्नः स्यात् ॥ ८१६ ॥ गतं पर्याप्तिद्वा० १० । अथ सुप्तद्वा० ११ 'णिद्वा'

णिद्वाए भावओऽविय, जागरमाणो चउण्हमणयरं । अंडयपोथजराउय, तिग तिग चउरो भवे कमसो ॥

द्रव्यमुत्तो निद्रया, भावमुत्तस्त्वज्ञानी । एवं द्रव्यजागर उन्निद्रो भावजागरस्तु सम्यग्दृग्, तत्र निद्रया भावतोऽपि च
ज्ञानानंघिनत् । अपरयं विशेषः । भावजागर आद्यमामायिकयोः पूर्वप्रपन्न एवान्त्ययोस्तु प्रपत्ताऽपि, निद्रासुप्तः सर्वेषां पूर्व-
प्रपन्न एव । भावमुत्तस्तूभयग्रन्थः, व्यवहारनयात् प्रपद्यतेऽपि, गतं सुप्तद्वा० ११ । अथ जन्म, तद्गर्भजानाश्रित्य त्रेधा अण्डज-
पोतज-जरायुजमेदात्तत्र क्रमात्सामायिकानां त्रिकं त्रिकं चतुष्कं च पूर्वप्रपन्नं स्यादेव, प्रपद्यमानस्तु भाज्यः । पोतजा
हन्त्यायाः, जरायुजा युगमाद्याः ॥ ८१७ ॥ गतं जन्मद्वा० १२ । अथ स्थितिद्वा० १३ ' उक्तो '

उक्तोमयद्वितीए, पडिवज्जंते य णस्थि पडिवणणे । अजहणमणुक्कोसे, पडिवज्जंते य पडिवणणे ॥ ८१८ ॥
आयुज्जैर्म्मणामुन्कृष्टस्थितौ चतुर्णां पूर्वप्रपन्नः प्रपद्यमानश्च न भवति । अजघन्यानुकृष्टस्थितौ चतुर्णां प्रपद्यमानः सम्भ-
रति, पूर्वप्रपन्नश्च स्यादेव । आयुपस्तृकृष्टस्थितौ अनुत्तरसुरः आद्यमामायिकयोः पूर्वप्रपन्नः स्यात् । सप्तमभूनारकस्तु षण्मास-
शेषायुस्तथाविधिविद्युद्विद्युक्तत्वादाद्यसामायिकयोः प्रथमममये प्रपद्यमानो द्वितीयादिसमयेषु तु पूर्वप्रपन्नः स्यात् । आयुषो
त्रयन्यस्थितिः श्रुद्धकभवः स च निगोदद्भस्मपृथ्वीकायादिसमृच्छिमनृणां स्यात् । तत्र चतुर्णामपि सामायिकानाभावः, तथा
आयुर्वैजानन्यकर्मस्थितिवन्धकस्तु दर्शनसप्तकातिक्रान्तः क्षपको योऽन्तकृत्केवली स्यात्, स ह्यपूर्वकरणावस्थायामासन्नभो-
क्षन्नेन विद्युद्गाराध्यनमायन्यान्धेषधपकेभ्योऽतिलघुस्थितिवन्धक इति स एव गृह्यते । स च देशविरतिवर्जसामायिकत्रयस्य
पूर्वप्रपन्नः स्यात्, देशविरतिपरिणामाभावात् । अत्र च पूर्वोपात्तकर्मस्थित्या न विचारः किन्तु वध्यमानकर्मस्थित्यैव
॥ ८१८ ॥ गतं स्थितिद्वा० १३ । अथ वेदसंज्ञाकायद्वारत्रयं ' चउ '

चउरोऽवि तिविहवेदे, चउसुवि सण्णासु होइ पडिवत्ती । हेट्टा जहा कसाएसु, वणिणयं तह अ इहयंपि ॥
चत्वारि सामायिकानि द्वेषाऽपि स्युस्त्रिविधवेदे, वेदको देशविरतिवर्जसामायिकानां पूर्वप्रपन्नः स्यात्, वेदद्वा० १४ ।
आहारादिषु चतसृषु संज्ञासु चतुर्णां सामायिकानां प्रतिपत्तिः सम्भवति, पूर्वप्रपन्नस्त्वस्त्येव, संज्ञाद्वा० १५ । कषायेषु यथा
'हेट्टा' शक 'पढमिल्लुगाण उदये' इत्यादावुक्तं तथेहापि ओघतः संकषायी संशिवत्, अकषायी अवेदकवत् ॥ ८१९ ॥ कषा-
यद्वा० १६ । अथायुः 'संखि '

संखिज्जाउ चउरो, भयणा सम्मसुयऽसंखवासाणं । ओहेण विभागेण य, नाणी पडिवज्जई चउरो ॥ ८२० ॥

सङ्ख्येयायुर्नश्चत्वारि प्रपद्यते, असङ्ख्यवर्षयुषां सम्यक्त्वश्रुतयोः प्रपत्तिमाश्रित्य भजना, पूर्वप्रपन्नाः सन्त्येव, आयुर्द्वा०
१७ । अथ ज्ञानद्वा० १८, ओघेन सामान्येन ज्ञानी निश्चयनयमतेन चत्वार्यपि प्रपद्यते पूर्वप्रपन्नस्त्वस्त्येव, विभागेन त्वाद्यद्विज्ञानी
आद्यसामायिकयोः सममेव प्रपत्ता स्यादिह यत्र प्रपद्यमानः स्यात्तत्र पूर्वप्रपन्नेन भाव्यमेवेति सर्वत्र ज्ञेयं । अन्त्यसामायिक-
योरपि प्रपन्नः स्यात् । अवधिज्ञान्याद्ययोः पूर्वप्रपन्नः स्याद् देशविरतेरपि, न तु प्रपद्यमानः गुणपूर्वत्वात्तस्य । सर्वविरतेस्तु
द्वेषापि स्यात् । मनोज्ञानी देशविरतिवर्जत्रयाणां पूर्वप्रपन्न एव, मनोज्ञानचास्त्रि युगपद्वा प्रपद्यतेऽहद्दत्, भवस्थकेवली सम्य-
क्त्वचास्त्रियोः पूर्वप्रपन्न एव ॥ ८२० ॥ गतं ज्ञानद्वा० १८ । अथ योगोपयोगशरीरद्वारत्रयं ' चउ '

चउरोऽवि तिविहजोगे, उवओगदुगंमि चउर पडिवज्जे । ओरालिए चउक्कं, सम्मसुय विउड्विए भयणा ॥

सामान्यतो मिलितं त्रिविधे योगे चत्वारि सामान्यिकानि स्थुविशेषतस्तत्त्वौदारिकक्रायायोगवति योगत्रये चत्वारि द्वेषापि, वैक्रियक्रायायोगवति तु सम्यक्त्वश्रुते द्वेषापि । देगसर्वविरती तु पूर्वप्रपन्ने स्यातां, न तु प्रपद्यमाने, एवं आहारकक्रायायोगवति तु देगविरतिवर्जं त्रीणि पूर्वप्रपन्नानि, तैजसकामर्मणयोगयोस्त्वन्तरगतौ सम्यक्त्वश्रुते पूर्वप्रपन्ने । कायवाग्ययोगयो-
र्षण्टालालान्यांगेन द्वे आद्ये पूर्वप्रपन्ने स्तः, गतं योगद्वा० १९ । 'उच०' ननु 'सब्वाओ लद्धीओ सागारोत्रओगोवउत्तस्स भरन्ती, न्यागमात्कथमनाकारोपयोगे लब्धिरित्युच्यते-प्रवर्द्धमानपरिणामजीवापेक्षोऽयमागमोऽत्र चावस्थितौपशमिकपरिणा-
मापेक्षयाज्जाकारोपयोगे सामायिकलब्धिकथनमित्यविरोधः । इह किल सम्यक्त्वं लब्ध्वा मिथ्यात्वगतानां पुनः शुभोदयात् प्रवर्द्धमानपरिणामे मति सम्यक्त्वादिलब्धिः साकारोपयोग एव स्यात् । आद्यसम्यक्त्वलाभकालेऽन्तरकरणे कृतेऽवस्थितपरि-
णामम्यानाकारोपयोगेऽप्यौपशमिकम्यक्त्वश्रुतयोर्लब्धिः स्यात्कस्यापि विशुद्धतमत्वात्समकालमेव देशसर्वविरत्योरपि । अन्तर-
करणेऽवस्थितपरिणामता त्वेवं-' जं मिच्छस्माणुदओ न हायए तेण तस्स परिणामो । जं पुण सयमुत्तसंतं न बहुएऽव-
ट्ठिओ तेण ' । यत्पुनः सत् मचागतं मिथ्यात्वमुपशान्तं अतो न परिणामो वर्द्धते । अनिवर्तिकरणे हि मिथ्यात्वोपशान्त्य
प्रतिक्षणमासीत्परिणामवृद्धिः । अन्तरकरणे तूपशमनीयाऽभावाद्द्वेषाभावे बह्वेरिव न परिणामस्य वृद्धिः तेनावस्थितः, उपयोगद्वा०
२० । औदारिके चतुष्कं द्वेषापि । वैक्रिये सम्यक्त्वश्रुतयोर्भजना समर्थना । यथैते सामायिके द्वेषापि स्तोऽन्त्ये तु पूर्वप्रपन्ने
एव, गतः कर्तव्यक्रियाज्ञो मर्त्यो न प्रपद्यते प्रमत्तत्वात् ॥ ८२१ ॥ शरीरद्वा० २१ । अथ संस्थानसंज्ञनमानद्वारात्रयं ' सव्वे '
समेसुवि संठाणेषु, लहइ एमेव सब्वसंधयणे । उक्कोसजहणं, वज्जिऊण माणं लहे मणुओ ॥ ८२२ ॥

नीयकर्मपुद्गलशातं करोति । ततः समुद्घातान्निवृत्त्य स्वरूपस्थो भवति १ । कषायैः क्रोधादिभिर्हेतुभूतैः समुद्घातः कषाय-
समुद्घातः । तीव्रकषायोदयाकुलितो हि प्राणी स्वप्रदेशाननन्तानन्तकर्मस्कन्धवेष्टितान् बहिः प्रक्षिपति । तैश्च प्रदेशैश्चदरा-
स्यकण्ठादिशुपिराणि कर्णस्कन्धाद्यन्तरालानि च पूरयित्वाऽऽयामविस्तराभ्यां देहमात्रं क्षेत्रमभिव्याप्याप्यान्तर्मुहूर्त्तं यावत्तिष्ठति ।
तत्र चान्तर्मुहूर्त्तं प्रभूतकषायमोहनीयकर्मपुद्गलशातं विदधाति । ततः समुद्घातान्निवृत्त्य स्वरूपस्थो जायते इति २ । मरणमेव
प्राणिनामन्तकारित्वादन्तो मरणान्तस्तत्र भवो मारणान्तिकः । रा चासौ समुद्घातश्च मारणान्तिकसमुद्घातः । मरणसमये
ह्यऽन्तर्मुहूर्त्तशेषे स्वायुषि केचिदसुमन्तोऽसुं कुर्वन्तीति मारणान्तिक उच्यते । यथा कश्चिज्जीवोऽन्तर्मुहूर्त्तशेषे स्वायुषि स्वशरीर-
विष्कम्भवाहल्यान्वितं आयामतस्तु जघन्यतोऽङ्गुलासङ्ख्येयभागमात्रं, उत्कृष्टतस्त्वसङ्ख्येयानि योजनानि शरीराद् बहिः स्वप्रदे-
शदण्डं निस्तृजति निस्तृज्य च यत्र स्थानेऽप्रेतनभवे समुत्पत्स्यते तत्र स्थाने तं प्रदेशदण्डं प्रक्षिपति । तच्चोत्पत्तिस्थानं ऋजु-
गत्या एकेनैव समयेन प्रदेशदण्डः प्राप्नोति । विश्रहगत्या तूत्कृष्टतः पूर्ववत् चतुर्थे समये । अयं अन्तर्मुहूर्त्तमेव स्यात्तस्मि-
श्चान्तर्मुहूर्त्तं प्रभूतायुष्कर्मपुद्गलशातं करोति ३ । वैक्रियशरीरनामकर्मविषयः समुद्घातो वैक्रियसमुद्घातः । वैक्रियशरीर-
करणकालविषयो वा समुद्घातो यथा-वैक्रियशरीरलब्धिमान् जीवो वैक्रियकरणकाले विष्कम्भवाहल्याभ्यां शरीरप्रमाणं
आयामतस्तु जघन्यतोऽङ्गुलसङ्ख्येयभागमात्रं, उत्कृष्टतस्तु सङ्ख्यातयोजनानि देहाद्बहिः स्वप्रदेशदण्डं करोति । अनन्तान्
वैक्रियनामकर्मणून् प्राग्बद्धान् शातयति । अन्तर्मुहूर्त्तदिहान्तः प्रदेशान् क्षिपति ४ । तेजोलेख्यादिलब्धिमतस्तेजोलेख्यामोक्ष-
समये तैजससमुद्घातः यथा-तेजोलेख्याकाले लब्धिमान् विष्कम्भवाहल्याभ्यां देहमानं, आयामतो जघन्यं अङ्गुलासङ्ख्येय-

क्व किं
 सामाधिक-
 मितिद्वारे
 निर्वेष्टनो-
 द्वर्त्तनद्वार-
 द्वयम् ॥

भागमानं, उत्कृष्टतः पुनः महथेयानि योजनान्यऽनन्ततैजसशरीरस्कन्धवेष्टितानां जीवप्रदेशानां दण्डं शरीराद्रहिः प्रक्षिपति
 नतः क्रोधपिपीकृतं मनुष्यादि निर्दहति । एषोऽपि समुद्घातोऽन्तर्मुहूर्त्तं, तत्र चान्तर्मुहूर्त्तं प्रभूतांस्तैजसशरीरनामकर्मपुद्गलान्
 ज्ञानयति नतोऽन्तर्मुहूर्त्तान् समुद्घातान्निवृत्त्य स्वरूपस्थो भवति ५ । आहारकशरीरनामकर्मविषयः समुद्घातः आहारकसमुद्घ
 घातः, यदि वाऽऽहारकशरीरकालविषयः समुद्घातः आहारकसमुद्घातः । यथाऽऽहारकशरीरलब्धिमांश्चतुर्दशपूर्वविदाहार-
 कशरीरकरणकाले प्रिकर्ममवाहल्याभ्यां गरीरमानं आयामतस्तु जवन्यतोऽङ्गुलासहस्रेयभागमुत्कृष्टतस्तु सङ्घेयानि योजनानि
 प्रगीराद्वृत्तिः सप्रदंगदण्डं निमृजति निरुज्य च यथा स्थूलान् प्रभूतानाहारकशरीरनामकर्मपुद्गलान् प्राग्गद्वान् शानयति ।
 अयमप्यन्तर्मुहूर्त्तं, अन्तर्मुहूर्त्तान् समुद्घातान्निवर्त्तने । वेदनादिसमुद्घानेषु चतुर्कस्य पूर्वप्रपन्नः स्यान्नान्यः ॥ ८२५ ॥ इह
 नगणां मम समुद्घाताः गुराणामाद्याः पञ्च, नारकाणां त्वाद्याश्चत्वारस्तेजोलेश्याया अभावात् । वैक्रियलब्धिमत्संक्षिति-
 रथां पञ्च. जेपतिश्चामागान्यः, वायोश्चत्वारः । द्वा० २९ । अथ निर्वेष्टनोद्वर्त्तनद्वारद्वयं ' दब्धे '
 द्वेण य भावेण य, निव्विदुंतो चउण्हमणयरं । नरएसु अणुवडे, दुगं चउक्कं सिया उ उवडे ॥ ८२६ ॥
 द्रव्यनो निर्वेष्टनं तर्मप्रदंगनिर्जरणं विचटनं, भावतः क्रोधादिवानं । तत्र सर्वकर्मनिर्वेष्टयन् चतुर्णां प्रपद्यमानः विशेषे-
 णमस्तु ज्ञानारणं निर्वेष्टयन् श्रुतमामाधिकमाचोति । मोहनीयं तु जेपमामाधिकानि । संवेष्टयंस्त्वनन्तानुबन्धादीननुभवन्न
 प्रपयनं जेपकर्ममित्य ङ्घापि वतारि, निर्वेष्टन द्वा० ३० । नरकेष्वनुद्घृतस्तत्रस्य एवेत्यर्थः आद्यमामाधिकद्विकं प्रपद्यते
 उद्घृतंस्तु म्यान्कटाचिन् मामाधिकानां चतुर्कं त्रिकं द्विकं वा लभते ॥ ८२६ ॥ ' तिरि '

सर्वेषु समचतुरस्रादिसंस्थानेषु चत्वारि सामायिकानि, द्वा० २२। 'एमेव' संहननेषु वज्रऋषभादिष्वेवमेव, द्वा० २३। 'उक्तो' उत्कृष्टं जघन्यं च शरीरमानं उच्चत्वं वर्जयित्वा मनुजश्चत्वार्यपि लभते प्रपद्यते। उत्कृष्टे जघन्ये च माने सम्यक्त्वश्रुते एव, तत्र मनुष्याणां उत्कृष्टो देहस्त्रिगव्यूती, जघन्यो हस्तः स्यात्। तिरश्चामप्येवं, किन्तु मध्यममाने सामायिकत्रयं द्वेषापि स्यात्, तिरश्चासुत्कृष्टो देहः षड्गव्यूती, जघन्योऽशुलासङ्ख्यभागः ॥८२२॥ उक्तं मानद्वा० २४, अथ लेख्याद्वा० २५ 'सम्म' सम्मत्तसुयं सवासु, लहइ सुद्धासु तीसु य चरितं। पुषपडिवणगो, पुण अणयरीए उ लेसाए ॥८२३॥

सम्यक्त्वश्रुते सर्वासु लेख्यासु लभते। शुद्धासु तिसृष्विति तेजोलेख्याद्यासु तिसृष्वेव चारित्रं देशसर्वविरतिरूपं। तथा सर्वसामायिकानां पूर्वप्रपन्नः पुनरन्यतरस्यां लेख्यायां स्यात्। ननु मतिज्ञानसत्पदप्ररूपणायां शुद्धासु तिसृषु सम्यक्त्वश्रुते प्रपद्यमान उक्तोऽत्र सर्वास्विति किं? उच्यते-तत्र कृष्णादिद्रव्यसाचिव्यजनिततमपरिणामरूपां भावलेख्यां आश्रित्यासावुक्त इह त्ववस्थितकृष्णादिद्रव्यरूपां द्रव्यलेख्यामाश्रित्येत्यदोषः, यतः नृतिरश्वां द्रव्यलेख्या भावलेख्या च प्रत्यन्तमुद्गृह्यन्त्यान्या स्यादतस्तेषां द्रव्यतो भावतश्च विशुद्धलेख्यास्वेव सम्यक्त्वादिलाभः स्यान्नारकामराणां चानुभावतः शुद्धलेख्यात्रये। द्रव्यतोऽवस्थितलेख्याषट्कान्यतरलेख्यायामपि सम्यक्त्वाद्याप्तिः स्यादेव यतस्तेषां 'काळ काळ तह काउनील' इत्याद्यागमे या लेख्या उच्यन्ते ता आजीवितान्तं स्थिता एव न परावर्तन्ते। भावलेख्या तु परावृत्त्या कदाचित्कापि स्यात्, तत्र सत्यामपि कृष्णादिलेख्यायां नद्युपलवृत्तन्न्यायेन कदाचित् शुभोदयेन शुक्लाघन्यतरशुद्धलेख्यार्हद्रव्याण्याक्षिप्यन्ते। न च तैः कृष्णादिलेख्या सर्वथा स्वरूपं त्यजति किन्तु तदाकारमात्रं वाऽऽश्रयति, यथास्थिरत्नं शङ्खादिप्रतिबिम्बे

॥ ८२३ ॥ लेश्याद्वा० २५ । अथ परिणामद्वा० ' वङ्ङु '

वङ्ङुते परिणामे, पडिवज्जइ सो चउण्हमणयरं । एमेवऽवट्ठिमिवि, हायंति न किंचि पडिवज्जे ॥ ८२४ ॥
चतुर्णामन्यतरत् शुभशुभतरपरिणामे च वर्द्धमानेऽवस्थिते च प्रपद्यते, 'हायन्ति' हीयमाने न प्रपद्यते । पूर्वप्रपन्नाः सर्वत्र
नन्ति । चूर्णां तु उपयोगद्वारेऽनाकारोपयोगे परिणामद्वारेऽवस्थितपरिणामे च सर्वेषां पूर्वप्रपन्न एवेति ॥ ८२४ ॥ परिणाम-
द्वा० २६ । वेदनामगुद्घातकर्मद्वारद्वयमाह ' दुवि '

दुविहाए वेचणाए, पडिवज्जइ सो चउण्हमणयरं । असमोहओऽवि एमेव, पुव्वपडिववणए भयणा ॥

द्वित्रिधायां नातामातरूपायां वेदनायां, असमवहतः समुद्घातरहितोऽप्येवमेव वेदनावचतुर्णां पूर्वप्रपन्नः प्रपद्यमानश्च स्यात् ।
तथा पूर्वप्रपन्ने भजना यमर्थनाऽस्येवेति कार्या । द्वा० २८ । समवहतः समुद्घातवान्, तत्र सं इति केवलज्ञानवेदनादिभिः
गर्हकगौनात्पाना वेदनीयादिकर्मणूनां कालान्तरानुभावार्हणां उदीरणाकरणेनाऽऽकृष्योदये प्रक्षिप्य, उत् प्रावत्येन हननं
नमुद्घातः । ग तसथा, तत्र तसपः केवलिसमुद्घातोऽग्रे वक्ष्यते । तत्र च सम्यक्त्वचारित्ररूपसामायिकद्वयस्य पूर्वप्रपन्नः स्या-
न्नान्यः । तथा वेदनाया मद्देदनीयोदयजनितया पीडया हेतुभूतया समुद्घातो वेदनासमुद्घानः । वेदनाकरालितो ह्याकुलीभूतो
नीतः स्वयदेनानन्तान्तकर्ममन्थवेष्टितान् शरीराद्भवहिरपि प्रक्षिपति । तैश्च प्रदेशैर्जठरमुखवाद्वादिशुषिराणि कर्णस्कन्धा-
यन्तगन्धानि च पूर्याऽऽयामनो विमत्तरतश्च शरीरमात्रं क्षेत्रमभिव्याप्यान्तर्गुहर्त्तं यावच्चिष्टति, तस्मिन्श्चान्तर्गुहर्त्तं प्रभृतासातवेद-

क्व किं
सामायिक-
मितिद्वारे
परिणामादि
द्वाराणि ॥

नीयकर्मपुद्गलशातं करोति । ततः समुद्घातान्निवृत्त्य स्वरूपस्थो भवति १ । कषायैः क्रोधादिभिर्हेतुभूतैः समुद्घातः कषाय-
समुद्घातः । तीव्रकषायोदयाकुलितो हि प्राणी स्वप्रदेशाननन्तानन्तकर्मस्कन्धवेष्टितान् वहिः प्रक्षिपति । तैश्च प्रदेशैरुदरा-
स्यकण्ठादिशुषिराणि कर्णस्कन्धाद्यन्तरालानि च पूरयित्वाऽऽयामविस्तराभ्यां देहमात्रं क्षेत्रमभिव्याप्यान्तर्मुहूर्त्तं यावत्क्षिप्रति ।
तत्र चान्तर्मुहूर्त्तं प्रभूतकषायमोहनीयकर्मपुद्गलशातं विदधाति । ततः समुद्घातान्निवृत्त्य स्वरूपस्थो जायते इति २ । मरणमेव
प्राणिनामन्तकारित्वादन्तो मरणान्तस्तत्र भवो मारणान्तिकः । स चासौ समुद्घातश्च मारणान्तिकसमुद्घातः । मरणसमये
ह्यऽन्तर्मुहूर्त्तशेषे स्वायुषि केचिदसुमन्तोऽसुं कुर्वन्तीति मारणान्तिक उच्यते । यथा कश्चिज्जीवोऽन्तर्मुहूर्त्तशेषे स्वायुषि स्वशरीर-
विष्कम्भबाहल्यान्वितं आयामतस्तु जघन्यतोऽङ्गुलासङ्ख्येयभागमात्रं, उत्कृष्टतस्त्वसङ्ख्येयानि योजनानि शरीराद् बहिः स्वप्रदे-
शदण्डं निस्तृजति निस्तृज्य च यत्र स्थानेऽग्रेतनभवे समुत्पत्स्यते तत्र स्थाने तं प्रदेशदण्डं प्रक्षिपति । तच्चोत्पत्तिस्थानं ऋजु-
गत्या एकेनैव समयेन प्रदेशदण्डः प्राप्नोति । विग्रहगत्या तूत्कृष्टतः पूर्ववत् चतुर्थे समये । अयं अन्तर्मुहूर्त्तमेव स्यात्तस्मि-
श्चान्तर्मुहूर्त्तं प्रभूतायुष्कर्मपुद्गलशातं करोति ३ । वैक्रियशरीरनामकर्मविषयः समुद्घातो वैक्रियसमुद्घातः । वैक्रियशरीर-
करणकालविषयो वा समुद्घातो यथा-वैक्रियशरीरलब्धिमान् जीवो वैक्रियकरणकाले विष्कम्भबाहल्याभ्यां शरीरप्रमाणं
आयामतस्तु जघन्यतोऽङ्गुलासङ्ख्येयभागमात्रं, उत्कृष्टतस्तु सङ्ख्यातयोजनानि देहाद्बहिः स्वप्रदेशदण्डं करोति । अनन्तान्
वैक्रियनामकर्माणून् प्राग्बद्धान् शातयति । अन्तर्मुहूर्त्तदिहान्तः प्रदेशान् क्षिपति ४ । तेजोलेश्यादिलब्धिमतस्तेजोलेश्यामोक्ष-
समये तैजससमुद्घातः यथा-तेजोलेश्याकाले लब्धिमान् विष्कम्भबाहल्याभ्यां देहमानं, आयामतो जघन्यं अङ्गुलासङ्ख्येय-

क्व किं
सामायिक-
भितिद्वारे
निर्वेष्टनो-
द्वर्त्तनद्वार-
द्वयम् ॥

भागमानं, उरुद्वतः पुनः मङ्गयेयानि योजनान्यऽनन्तैजसशरीरस्कन्धवेष्टितानां जीवप्रदेशानां दण्डं शरीराद्धहिः प्रथिपति
नतः क्रोधविषयीकृतं मनुष्यादि निर्दहति । एषोऽपि ममुद्घातोऽन्तर्मुहूर्त्तं, तत्र चान्तर्मुहूर्त्तं प्रभृतांस्तैजसशरीरनामकर्मपुद्गलान्
शान्तयति नतोऽन्तर्मुहूर्त्तान् ममुद्घातान्निवृत्त्य स्वरूपस्थो भवति ५ । आहारकशरीरनामकर्मविषयः समुद्घातः आहारकसमुद्घ
घातः, यदि वाऽऽहाररुशरीरकरण कालविषयः समुद्घातः आहारकममुद्घातः । यथाऽऽहारकशरीरलब्धिमांश्चतुर्दशपूर्वविदाहार-
रुशरीररुग्णकाले पिग्गम्भमाल्याभ्यां शरीरमानं आयामतस्तु जघन्यतोऽद्गुलासहयेयभागमुच्छृण्वस्तु सहयेयानि योजनानि
शरीरगद्महिः समग्रं दण्डं निवृत्तयि च यथा स्थूलान् प्रभृतानाहारकशरीरनामकर्मपुद्गलान् प्राग्बद्धान् शान्तयति । इह
जयमप्यन्तर्मुहूर्त्तं, अन्तर्मुहूर्त्तानि ममुद्घातान्निवर्त्तते । वेदनादिसमुद्घानेषु चतुष्कस्य पूर्वप्रपन्नः स्यान्नान्यः ॥ ८२५ ॥ इह
नराणां मत्त समुद्घाताः, सुराणामाद्याः पञ्च, नाराणां त्वाद्याश्चत्वारस्तेजोलेश्याया अभावात् । वैक्रियलब्धिमत्संज्ञिति-
भ्यां पञ्च. जेपतिरधामायात्तयः, वायोश्चत्वारः । द्वा० २९ । अयं निर्वेष्टनोद्वर्त्तनद्वारद्वयं ' दब्धे '

द्वेषेण न भावेण य, निवृद्धंतो चउण्हमणयरं । नरएसु अणुवृष्टे, दुगं चउकं सिया उ उवृष्टे ॥ ८२६ ॥

उच्यते निर्वेष्टनं कर्मोदंशनिर्जरणं विचटनं, भावतः क्रोधादिहानं । तत्र सर्वकर्मनिर्वेष्टयन् चतुर्णां प्रपद्यमानः विशेषे-
णान्मु जानागणं निर्वेष्टयन् श्रुतमामायिकमानोति । मोहनीयं तु जेपणामायिकानि । संवेष्टयंस्त्वनन्तानुबन्धादीननुभवन्न
प्रपद्यं जेपकर्मार्थित्य द्रव्यापि नन्वारि, निर्वेष्टन द्वा० ३० । नरकेष्वनुद्भूतस्तत्रस्थ एवेत्यर्थः आद्यगामायिकद्विकं प्रपद्यते
उद्वगन्तु म्यात्कटाचिन् गामायिकानां चतुष्कं विकं वा लभते ॥ ८२६ ॥ ' तिरि '

तिरिएसु अणुव्वहे, तिगं चउक्कं सिया उ उव्वहे । मणुएसु अणुव्वहे, चउरो ति दुगं तु उव्वहे ॥ ८२७ ॥
तिर्यक्षु गर्भजेष्वनुद्धृतः सन्नादिशामायिकानां त्रिकं, उद्धृतः स्यात्कदाचित् सामायिकानां चतुष्कं त्रिकं द्विकं वा प्रप-
द्यते, मनुजेष्वनुद्धृतश्चत्वारि सामायिकानि उत्कृष्टतः प्रपद्यते, उद्धृतश्चत्वारि त्रीणि द्वे च प्रपद्यते परं सम्यक्त्वादिगुणवतां
परमवे नृत्वस्यासंभवः ॥ ८२७ ॥ 'देवे'

देवेसु अणुव्वहे, दुगं चउक्कं सिया उ उव्वहे । उव्वह्माणओ पुण, सव्वोऽवि न किंचि पडिवज्जे ॥ ८२८ ॥
देवेष्वनुद्धृतः सन् द्विकं, उद्धृतस्तु यावच्चतुष्कं लभते । उद्धर्तमानोऽन्तरगतौ वर्तमानः सर्वोऽपि नारकादिर्न किञ्चित्
प्रपद्यते पूर्वप्रपन्नस्तु द्वयोः स्यात् ॥ ८२८ ॥ उद्धर्तनद्वा० ३१ । अथाश्रवकरणद्वार ३२ 'णीस'

णीसवमाणो जीवो, पडिवज्जइ सो चउणहमणयरं । पुव्वपडिवणओ पुण सिय आसवओ व णीसवओ ॥
निश्रावयन् सामायिकावरणकर्म निर्जरयन् शेषकर्म आश्रयन् बध्नन्नपि चतुर्णामन्यतरत् प्रपद्यते । आश्रवको बन्धको
निश्रावको निर्जरको वा चतुर्णां पूर्वप्रपन्नः स्यात् । निर्वेष्टननिश्रावकद्वारयोर्विचटननिर्गमरूपत्वान्द्वादः ॥ ८२९ ॥ आश्रवद्वा०
३२ । अलङ्कारशयनासनस्थानचङ्क्रमणान्याह 'उम्मु'

उम्मुक्कमणुम्मुक्के, उम्मुंचंते य केसअलंकारे । पडिवज्जेज्जइयरं, सयणाईसुंपि एमेव ॥ ८३० ॥
केशोपलक्षिते वस्त्रभूषाद्यलङ्कारे उन्मुक्तेऽनुमुक्ते इति तन्मुञ्चन्ननुमुञ्चंश्चतुर्णामन्यतरत्प्रपद्यते । शयनादिषु- शयनास-

नद्धारयोरप्येवमेवोन्मुक्तानुन्मुक्तत्वादि ज्ञेयं । तथा स्थानस्थश्चक्रममाणश्च चतुर्णां पूर्वप्रपन्नः प्रपद्यमानश्च स्यात् ॥ ८०३ ॥

चक्रममाणद्वा० ३६ । गतं क्वेति मूलद्वारं । अथ केषु द्रव्येषु पर्यायेषु वा सामायिकमिति द्वारं 'सर्व' सवर्गयं सम्मत्तं, सुए चरित्ते ण पज्जवा सवे । देसविरइं पडुच्चा, दोणहवि पडिसेहेणं कुज्जा ॥ ८३१ ॥

सर्वगतं मग्न्यक्तवं जिनोक्तमर्षद्रव्यपर्यायरूचिलक्षणत्वात्तस्य, श्रुते चारित्रि च न सर्वे पर्याया विपयाः किन्तु सर्वद्रव्याणि, श्रुत्याभिलाष्यविषयत्वात् द्रव्यस्य चाभिलाष्यानभिलाष्यपर्यायवत्त्वात्, चारित्रस्य तु 'पहमंमि सव्वजीवा' इत्यादिना सर्वद्रव्यमवेषपर्यायविषयतायाः प्रोक्तत्वात् । देशविरतिं प्रतीत्य द्वयोः सर्वद्रव्यसर्वपर्याययोः प्रतिषेधनं कुर्यात् न सर्वद्रव्य पर्यायविषयमिति । इह प्राक् किं द्वारे किं सामायिकमिति प्रश्ने सामायिकस्य स्वरूपं ज्ञापयता तदन्तर्गतो विषय उक्तोऽत्र न न एव मूढ्यश्रुत्या मणेषु सामायिकेषु दर्शित इति न पौनरुक्त्यं ॥ ८३१ ॥ केषुद्वा० १७ । कथं सामायिकं लभ्य-

भिलाह- 'माणु' सवणो गह सच्चा, संजसो य लोगंमि दुलहाइं ॥ ८३२ ॥

माणुस्स खेत्त जाई, कुलरूवारो गमाउयं बुद्धी । सवणो गह सच्चा, संजसो य लोगंमि दुलहाइं ॥ ८३२ ॥

माणुस्यं १ आर्यक्षेत्रं २ उत्तमजातिः ३ उत्तमं कुलं ४ मातृकी जातिः, पैठकं कुलं, सुरूपता ५ आरोग्यं ६ चिरायुः ७

७ मश्रुद्धिः ८ मिद्वान्तश्चरणं ९ तदवग्रहस्तद्वारणा १० श्रद्धा रुचिः ११ संयमः सदनुष्ठानं १२ ॥ ८३२ ॥ 'इदि' इन्दियलद्धी निवत्तणा य पज्जत्ती निरुवयखेमं । धायारोगं सच्चा, गाहगउवओग अट्टो य ॥ १ ॥

यद्वैतानि दुर्लभानि, इन्द्रियलब्धिः पञ्चेन्द्रियता १ निवर्तना सम्पूर्णेन्द्रियता २ इन्द्रियपर्याप्तिः स्वस्वविषयपटुता ३ निरूपहतेन्द्रियता कर्णदृगादिदोषराहित्यं ४ क्षेमं स्वास्थ्यं ५ धातं सुभिक्षं आरोग्यं ६ श्रद्धा धर्मं ७ ग्राहयतीति ग्राहको धर्ममकथयिता ८ उपयोगो धर्ममभिमुख्यं ९ अर्थः धर्मोऽर्थित्वं १० । इयं गाथा अन्यकर्तृकीति न पौनरुक्त्यं ॥ १ ॥ 'चोच्छ्र' चोच्छ्रग पासग धरणे, जुए रयणे अ सुमिण चक्के य । चस्मजुगे परमाणू, दस दिट्टन्ता मणुयलंभे ॥ ८३३ ॥

मानुष्यलाभे दश दृष्टान्ताः-बुल्लको देश्युक्त्या भोजनं, दृष्टान्तो यथा-ब्रह्मदत्तचक्रिपाश्वे विप्रेण वरोऽयाचि, भरते सर्व-गृहेषु मे भोजनं दीनारं च दापय, चक्रिणा च दत्ते स चक्रिराज्ञीसुतशेषनृपादिगृहेषु भुञ्जानः कदाचिद्रूपकरणशक्त्या सर्वो-कस्तु भुक्तत्वा पुनर्द्वितीयपरिपाटिं कुर्यान्न तु मानुष्याद्भ्रष्टो मानुष्यभाक् १ । चाणाक्यो यन्त्रकृतैर्वरदत्तैर्वा पाशकै रमते । वक्ति च यो मां जयेत् स दीनारभृतं स्थालं लभते अहं जयामि तदा दीनारं लभे, ततः कदाचित्तान् सर्वाजियान् पाशान् कोऽपि जयेन्न तु मानुष्याद्भ्रष्टो मानुष्यभाक् २ । धान्यानि भरतवर्त्तीन्येकीकृत्यान्तः सर्षपप्रस्थं क्षिप्त्वा वृद्धा स्त्री कदापि तानि पृथक् कुर्यान्न तु मानु० ३ एकस्य राज्ञः सभायां अष्टोत्तरशतस्तम्भमास्तेषु प्रत्येकं अष्टोत्तरशतधारास्तत्र राज्ञा राज्यगृ-द्वकुपुत्रस्योक्तं-चेत्त्वमेकैनेव द्विक्राधायेन निरन्तरं सर्वस्तम्भानामेकैकाश्रिं अष्टोत्तरशतवारान् जयसि अस्माकं तु शेषा आयाः तदा ते राज्यं स्यात्तदपि सुराराधनादिना स्यान्न तु मानु० ४ । पुत्रैः पितरि कापि गते पितृत्तराशिवैदेशिकजनेष्वल्पस्वेन विक्रीतः, पित्रा मद्रत्नान्यादायायातेति ते निष्कासिताः कदापि सर्वरत्नानि मेलयेयुः न तु मानु० ५ । स्वप्ने चन्द्रभक्षितुः कार्पटिकस्य शेषैर्गुडभृतं रोडुकं लप्स्यसे इत्युक्ते तथैव जाते सोऽन्यस्य सदृक्स्वप्नद्रष्टुर्यथाविधिर्नैमिचित्तिकपृच्छातो राज्य-

प्राप्तिं श्रुत्वा पुनः स्नात्वायं स्वप्नं कदापि तं लभते न तु मानु० ६ । चक्रदृष्टान्तो राधावैद्येन कथायोगमद्वन्द्वे वक्ष्यते । एवं
 माथावैद्योऽपि कर्तुं शक्यते न तु मानु० ७ । चर्मदृष्टान्तः योजनलक्षत्रिस्तीर्णं चर्मणा नद्वे हृदे एकं छिद्रं तत्र कृच्छपो वर्षयते
 २ ग्रीवां प्रगाथयन् एरुदाऽऽश्रमासे राक्रानिशीथे चन्द्रगर्भं व्योतिश्चक्रं वीक्ष्य निजानां दर्शनाय जलान्तर्मयः सोऽपि कदापि
 नन्दनानां दशयेन तु मानु० ८ ॥ ८३३ ॥ युगदृष्टान्तः 'पुष्यं'

पुनर्न होञ्ज जुगं, अवरंते तस्स होञ्ज ससिला उ । जुगछिडुंसि पवेसो, इय संसइओ मणुयलंभो ॥ ८३४ ॥
 न्यम्भूरगणान्यैः पूर्वान्ते युगं, तुरेवार्थे तस्यैवापरान्ते समिला । यथा तस्या युगछिद्रे प्रवेशः संगथितः संगयास्पदं, एवं
 मनु० यगालामः ९ ॥ ८३४ ॥ 'जह'

जह् समिला पवभट्टा, सागरसलिले अणोरपारंसि । पविसेज्ज जुगछिडुं कहवि भसंती भसंतंसि ॥ ८३५ ॥

'अणोरपारंसि' दंडयुक्त्या अपारे, युगात्प्रथया भ्रमन्ती युगे भ्रमति कथमपि युगछिद्रे पविशेत् ॥ ८३५ ॥ 'सा चं'
 सा चंडवायवीचीपणुल्लिया, अवि लभेज्ज युगछिडुं । ण य माणुसाउ भट्टो, जीवो पडिमाणुसं लहइ ॥
 मा चण्डवानवीचिप्रेरिता युगच्छिद्रमपि न तु मानु० ॥ ८३६ ॥ परमाणुदृष्टान्तः एको महास्तम्भः सञ्चूर्य सुरेण
 नालिकायां शिखा फुट्टान्, गर्वाणवो नेशुः ततः कौऽपि तैरेव तं स्तम्भं कुर्यान्नतु मनुष्याद्ब्रथो दुर्लभोऽधित्वेन च्युतस्तल्लभते
 लब्धमप्यनार्योणामहृन्धमेव पशुप्रायत्वात्प्रत्युतदुर्गतिहेतुत्वाच्च १० । 'इय'

इय दुह्लहलंभं, साणुसत्तणं पाविऊण जो जीवो । ण कुणइ पारत्तहियं सो सोयइ संकमणकाले ॥८३७॥

परत्र हितं न कुर्यात् स सङ्गमणे मृतिकाले । यथा मानुष्यं दुर्लभं तथार्थक्षेत्रसुजातिकुलादीन्यपि दुर्लभानि ज्ञेयानि । यत्प्रज्ञापनादौ सङ्ख्यातायुषः सप्त, एकोऽसङ्ख्यातवर्षाद्युरेवं नृणां संलग्नं भवाष्टकमुक्तं, तत्कादाचित्कत्वादाश्रयप्रायमेव । यतो नृत्वे मूढजन्तुः पापं तनोत्येव तेन च भवं भ्रमति । ततो यावता कालेन देवताधाराघनादेयां दशदृष्टान्तानां मध्ये एकोऽपि स्यात्तावता मूढजन्तुः पुनर्नृत्वं नान्नोतीति घटते ॥ ८३७ ॥ 'जह'

जह वारिमज्झछूढोव, गयवरो मच्छउव गलगहिओ । वगुरपडिउव सओ, संवदइओ जह व पक्खी ॥
यथेति दृष्टान्तार्थे वारिमध्ये क्षिप्त इव गजः वारिर्गजवन्धनं, गलो मांसपिण्डान्तःस्थो लोहकण्टकस्तेन गृहीतो मत्स्य इव, वागुरापतितो मृगः, संवर्त्तं जालं इतः प्राप्नो यथा पक्षी ॥ ८३८ ॥ 'सो सो'

सो सोयइ मच्छुजरासमोच्छुओ, लुरियणिद्वपक्खित्तो । ताथारमविंदतो, कम्मभरपणोल्लिओ जीवो ॥
मृत्जुराभ्यां समास्तृतो व्यासः, त्वरितनिद्रा मृतिः तथा प्रक्षिप्तोऽभिभूतः त्रातारमविन्दन् अलभमानः कर्मभरप्रेरितो जीवः शोचति ॥ ८३९ ॥ 'काऊ'

काऊणमणेगाइं जम्ममरणपरियट्टणसयाइं । दुक्खेण माणुसत्तं, जइ लहइ जहिच्छिया जीवो ॥८४०॥
जन्ममरणाभ्यां परिवर्त्तनं भवभ्रमणं, तेषां शताति कृत्वा यथेप्सितं सामग्रीसहितं मानुष्यं ॥ ८४० ॥ 'तं त' 'आल'

नं तद् दुःखहलं, विञ्जुलयाचंचलं माणुसत्तं । लद्धूण जो पमायइ, सो कापुरिसो न सण्पुरिसो ॥ ८४१ ॥

आलस्स मोहउवण्णा, थंभा कोहा पमाय किञ्जत्ता । भयसोगा अण्णाणा, वक्खेव कुतूहला रमणा
मोहो भार्यदिः २ अथवा किं धर्मणेति किं वा भिक्षो विदन्तीति वा ३ स्तम्भो जाल्यादिगर्वः ४ क्रोधः ५ प्रमादो नि-
द्रादिः ६ कृपणत्वं यथा मायूनां किमपि दातव्यं भविष्यतीति ७ भयं यथा नारकादिभयं वर्णयन्ति नियमं ददतीति वा ८,
ओहो धनम्पज्जनादिनियोगजो ९ ज्ञानं कुमतं १०, व्याक्षेपो वैयर्थ्यं ११, कौतूहलो नटादेः १२ रमणं लाञ्छनादिखिड्डं

पियाय १३, श्राकृतत्वादाकारः ॥ ८४१-४२ । 'एए'
एतेहि कारणेहिं, लद्धूण सुदुच्छहंपि माणुसत्तं । ण लहइ सुइं, हियकर्हिं संसारुत्तारणिं जीवो ॥ ८४३ ॥

मानुष्यं मुण्डु अत्यर्थं दुर्लभमपि लब्ध्वा एभिः पूर्वोक्तेः १३ कारणैः 'सुइं' धर्मस्य श्रुति हितकर्त्री, व्रतादिसामग्रीयुक्

नीयः कर्मरिपन् जित्वा चारित्रसामायिकश्रियमाप्नोति, यथा यानाद्युपकरणयुग् योधो जयश्रियं लभत इति ॥ ८४३ ॥

आइ च 'जाणा'
जाणावरणपहरणे, जुद्धे कुसलत्तणं च णीतीय । दक्खत्तं ववसाओ, सररीमारोगया चेव ॥ ८४४ ॥

यानं इस्त्वादि, आवरणं कचचादि, प्रहरणं खड्गादि, नीतिनिर्गमप्रवेशरूपा, दक्षत्वमाद्युकारित्वं, व्यवसायः शौर्यं
शरीरगणिकलं शारोग्यता एतानि सुभटस्य जयहेत्वः ॥ ८४४ ॥ तत्र 'जीवो जोहो जाणं, वयाणि आवरणमुत्तमा खंती ।

ज्ञाणं पहरणमिदं, गीयत्थत्तं च कोसलं ॥ १ ॥ ' गीतं सूत्रं अर्थो व्याख्या गीतार्थो । ततो ज्ञानानन्यत्वान्मुनिरपि गीतार्थः तस्य भावो गीतार्थत्वं शुद्धकौशल्यं । १ । ' दद्याद्ब्रह्मवायाणुरूपडिवचिचित्तिया गीति । दक्खत्तं किरियाणं जं करणमहीण-कालंभि ॥ २ ॥ ' द्रव्यादिषु द्रव्यक्षेत्रकालभावेषु यथोपायं उत्सर्गापवादाभ्यां याऽनुरूपा प्रतिपतिर्वर्त्तना सा नीतिः, न हीनेऽधिके वा काले क्रियाणां करणं दक्षत्वं । २ । ' करणं सहणं च तवीवसग्गदुग्गावतीए ववसाओ । एतेहिं सुणिरोगो, कम्मरिउं जिणति सवेहिं ॥ ३ ॥ ' दुर्गापदि घोरे कष्टे पतितस्य तपसः करणं उपसर्गाणां सहनमिति व्यवसायः । रोगैर्मनस्यव्यथितः अरोगी वा सुनीरोगः सन्नैतैर्हेतुभिः ॥ ३ ॥ यद्वा ' दिट्ठे '

दिट्ठे सुएऽणुभूए, कम्माण खए कए उवसमे अ । मणवयणकायजोगे अ, पसत्थे लब्भए बोही ॥ ८४५ ॥

दृष्टेऽर्हत्प्रतिमादौ सामायिकमाप्यते श्रेयांसवत् । यद्वा स्वयम्भूरमणभत्स्थानां अर्हत्प्रतिमासंस्थानान् मत्स्थान् पद्मानि वा दृष्ट्वा बोधिः स्यात्, श्रुते धर्मे आनन्दादिवत् । अनुभूते क्रियाकलापे वल्कलचीरिवत्, तस्य वल्कलप्रमार्जने प्राग्भवे चारि-त्रोपकरणस्मरणात्, कर्मणां क्षये कृते मरुदेवावत्, उपशमे क्षमायां अङ्गर्षिवत् । ' मण ' मनआदीनां योगे व्यापारे प्रशस्ते भव्ये सति बोधिः सामायिकं ॥ ८४५ ॥ यद्वा एवमपि सामायिकलाभः ' अणु '

अणुकंपऽकामणिज्जर, बालतवे दाणवियणविब्भंगे । संयोगविप्पओगे, वसणूसवइड्ढि सक्कारे ॥ ८४६ ॥

अनुकम्पा १ अकामनिर्जरा २ बालतपः ३ दानं ४ विनयः ५ विमङ्गः ६ संयोगो विप्रयोगश्च श्रियः ८ व्यसनं कष्टं ९

उत्पत्तः १० ऋद्धिः ११ मत्कारः १२ एतैः सामायिकाप्तिः ॥ ८४६ ॥ क्रमाद् दृष्टान्ताः । ' वेजे ' ' सोवा ' वेजे मेंटे तह इंदृणाग, कयउण्ण पुप्फसालसुए । सिवदुमहुरवणिभाउय, आहीरदसणिगलापुत्ते । ८४७ । सो वाणरजूहवती, कंतारे सुविहियाणु कंपाए । भासुरत्रवोंदिधरो, देवो वेमाणिओ जाओ ॥ ८४८ ॥

अनुरुम्पाया यथा कृष्णस्य चैतरिणीवैद्यः साधूनां प्रासुकौषधं ददन्मृत्ना चिकित्साऽऽस्मत्कपित्वं प्राप्तः । सुष्ठु पिठिताञ्जुम्पा मुनिहितानुत्तुम्पा नगा, तत्र साधुमेकं कण्टकादितं वीक्ष्य जातिं स्मृत्वा औषध्या शल्यं कृष्ट्वा त्रणं च मंगेद्य नर्णान् लिखित्वा प्राणभ्रवं ज्ञापयन् साधुवोधितस्त्रिदिनानशनात्सहस्रारं ययौ १ । मिठो नुपूरपण्डिताक्रथायां रात्री-
नुच्यः ममाजीमो निर्गतो देवकुले, राज्या चौरखुब्धया मिठ एव चौरत्वेनार्पितः शूलीप्रोतः श्राद्धशिक्षितं नमस्कारं जलार्थं पठ्यन्नामनिर्जया व्यन्तरो जातः सम्यक्त्वमाप, नमस्कारदातृश्राद्धं च चौरत्वाद्द्रष्टुं शिलां विक्रव्याऽमोचयत् । राशीं नद्यु-
त्तारं चौरिण नर्वमादाय त्यक्तां त्रिपण्णां मामिपास्यजम्बुकुरूपेणावोधयत् २ । इन्द्रनागः परिव्राद् बालतपोनिष्ठः पारणमेक-
गृहे एव हर्षन् श्रीचीरादेशाद्गौतमेन भो अनेकपिण्डक ! एकपिण्डकस्त्वां द्रष्टुमिच्छतीत्युक्तोऽहो ! इमेऽनेकपिण्डका अहं
त्वेकपिण्डक इति विमृशन् जने मत्पारणे पिण्डयतानि क्रियन्ते एते त्वेकमकृतपिण्डं भुञ्जते । ततो जातजातिस्मृतिः प्रत्ये-
कपिण्डोऽभूत् ३ । साधुदानेन गोपालः सुरो भूत्वा कृतपुण्यो जातः प्रात्राजीत् ४ । विनये पुष्पशालगृहपतिसुतो विनयधर्म-
भूत्वा मातरी शुश्रूत्यन्यदा तानपि ग्रामेशं नमन्तौ वीक्ष्यैप आम्यामधिक इति तं सेवते तमप्यन्यं नमन्तं दृष्ट्वा तं सेवते एवं

यावच्छ्रेणिकं तमपि श्रीवीरमर्चन्तं दृष्ट्वा प्रभुमेत्योचे अहं वः सेवे स्वाम्याह वयं रजोहरणमात्रेणैव सेव्या इति श्रुत्वा बुद्धः
 ५ । विभङ्गे शिवराजर्विस्तापसः सप्तद्वीपाब्ध्यालोकविभङ्गज्ञानी श्रीवीरगिराऽसह्यद्वीपाब्धीन् श्रुत्वा साशङ्को अष्टविभङ्गः
 श्रीवीरान्तिके प्रव्रज्य केवली जातः ६ । संयोगविप्रयोगयोः द्वौ मथुरावणिजौ, तत्र दक्षिणमथुरावणिकू सर्वा स्वर्णमयकु-
 ल्यादिश्रियमुत्पत्य यान्तीं वीक्ष्य श्रीवियोगात् प्रात्राजीत्, उत्तरमथुरावणिकू तामेव श्रियमायान्तीं वीक्ष्य कालेन तल्लक्ष्मी-
 पतिसाधुवाक्याचां तत्सम्बन्धिनीं ज्ञात्वा श्रीसंयोगात्प्रात्राजीत् ८ । व्यसने द्वौ भ्रातरौ गन्ध्या यान्तौ आस्तां, तयोर्ज्येष्ठेन
 चकलण्डां (चक्रौलण्डिकां) दृष्ट्वाकं गन्त्री टाल्येति, लघुना खेटिता चकलण्डा (चक्रौलण्डिका) मृत्वा गजपुरे स्त्री जाता,
 तौ द्वावपि यथाक्रमं तस्याः सुतौ जातौ । तत्र ज्येष्ठो राजललिताख्य इष्टोऽन्यस्त्वनिष्टत्वात् गर्भस्थो मार्यमाणोऽपि जीवन्,
 जातमात्रो मात्रा त्याज्यमानः पित्रा ह्यन्नं वर्द्धितो गङ्गदत्ताहः इन्द्रमहे पर्यङ्काधः छादितो भोज्यमानो मात्रा दृष्ट्वा क्षाले
 क्षिप्तः पित्रा स्नापितो रोदन् साब्बागमे तद्वाण्या गुरुपार्श्वे निर्वेदात्प्रात्राजीत् ९ । उत्स्वे ग्रामाभीराः साधुभ्यः स्वर्गश्रियं श्रुत्वा
 कस्मिंश्चित्पर्वहे द्वारिकापुर्याः श्रियं वीक्ष्य ततोऽपि स्वर्गमधिकं ज्ञात्वा प्रावजन् १० । दशार्णभद्रस्येन्द्रद्विदर्शनादीक्षा ११ ।
 असत्कारे कश्चिद् द्विजः सभार्यः प्रात्राजीत्, पत्नी तु जातिगर्वं चक्रे । द्वावपि मृत्वा सुरौ भूत्वा विप्र इलापुरे सार्थेशपत्न्या
 इलादेव्याराधनादिलापुत्रः विप्री तु गर्वाल्लङ्घसुताऽभूत् । इलापुत्रेणोद्वाहायायाचि । पितृभ्यां ऊचेऽस्मच्छिल्पेऽभ्यस्ते दत्त-
 स्ततोऽभ्यस्योद्वाहार्थं तथा सह राज्ञोऽग्रे नाट्यं चक्रे यथा-वंशाग्रे तिर्यक्काष्ठं, काष्ठोभयपार्श्वयोः कीलिके स्थापिते । स्थापना ।

१ द्विसुखसर्पम्.

इलापुत्रमलच्छिद्रे पादुके परिधायत्तखेटकासिः काष्ठोर्ष्वं स्थित्वोत्प्लुत्य सप्ताग्रतोमुखानि पश्चान्मुखानि च किरणानि
दत्त्वा नारयारं पादुकाच्छिद्रे कीलिकाः प्रावेशयत् । राजा कन्यामिच्छन् दानमथच्छन्निलापुत्रहत्यै पुनः पुनः नृत्यमकारयत्,
त च राजोऽमरकारं दृष्ट्वा भावं च ज्ञात्वा साधून् विहरतः सुरूपस्त्रीब्वरागान्वीक्ष्य बाल्याधीतजीवाजीवादिविचारं स्मृत्वा
भोगयान्केवल्यभूत् १२ । यद्वा मत्कारे देवासुरसत्कृताहर्दशनान्मरीचेर्दीक्षा ॥ ८४८ ॥ यद्वा 'अब्धु'

अब्धुद्वेषो विषाण, परक्लमे साहुसेवणाए य । संमदंसणलंभो, विरयाविरईइ विरईए ॥ ८४९ ॥
अभ्युन्याने कृते निनीतोऽयमिति साधवस्तस्मै धर्मं कथयन्ति । विनयोऽञ्जलिकर्मादि । पराक्रमः कषायजयं प्रति

॥ ८४९ ॥ गनं कथंदा० १८ । अथ क्रियच्चिरं कालमित्याह 'सम्म'
सम्मत्तस्त सुयस्स य छावट्ठी सागरोवसाइं ठिई । सेसाण पुवकोडी, देसूणा होइ उक्कोसा ॥ ८५० ॥

ममनकनाम्य श्रुतम्य चैकजीनमाश्रित्य लब्ध्यपेक्षया पट्पट्टिसागराः परं साधिकाः, ते च कस्यचिज्जीवस्यैवं भवन्ति, यथा-
'शो तां पिज्याऽमु गनस्य पिन्नचुणु अ छानठी । नरजम्मपुववकोडी पुहत्त उक्कोसओ अहियं' । १ । सम्यक्त्वं लब्ध्वा द्वौ
तागौ पिज्यादिपु अनुत्तरेपु गतस्य जन्तोः पट्पट्टिसागराः, अधिकं तु तस्य नरजन्मानां पूर्वकोटीपृथक्त्वं । उत्कर्षत इदं
प्रमाणं शेषयोदंगगर्धनिसन्योदंगोना पूर्वकोटी वपट्टिकोना इत्यर्थः । जगन्यस्त्वाद्यसामायिकत्रयस्यान्तर्मुहूर्त्तं स्थितिः, सर्वविर-
तेषु नमगः चारित्रपरिणागारम्मभसमयानन्तरमेवायुःक्षयभावात् । देशविरतिप्रपत्तिस्त्वान्तर्मुहूर्त्तचिक्रयेव, द्विविधत्रिविधादि-

भङ्गबहुलत्वात्, सर्वात्मापेक्षया तु सर्वाणि सर्वदा ॥ ८५० ॥ ' गतं कियच्चिरं द्वा० १९ । अथ कति प्रपद्यन्ते इत्याह ' सम्म ' सम्मत्तदेसविरया, पलियस्स असंखभागमेत्ता उ । सेढीअसंखभागो, सुए सहस्सग्गसो विरई ॥ ८५१ ॥

सम्यक्त्ववंतो देशविरताश्च क्षेत्रपल्यासङ्घैकभागप्रदेशसमाः, किन्तु देशसामायिकप्रपटुभ्यः सम्यक्त्वप्रपत्तारोऽसङ्घय-
गुणाः । सप्तर्ज्जुमानैकप्रदेशनिष्पन्नश्रेणेरसङ्घयभागे यावन्तः प्रदेशास्तावन्तः सामान्येनाक्षरात्मके सम्यग्रुमिथ्याश्रुते प्रपत्तारः ।
सर्वविरतेः प्रपत्तूणां सहस्राग्रशः सहस्रपृथक्त्वं, एतच्चूकृष्टतः जघन्येन सर्वेभ्वेको द्वौ वा विवक्षितसमये ॥ ८५१ ॥ ' सम्म ' सम्मत्तदेसविरया, पडिव्वन्ना संपई असंखेज्जा । संखेज्जा य चरित्ते, तीसुवि पडिया अणंतगुणा ॥ ८५२ ॥

सम्यक्त्वदेशविरत्योर्जघन्याः पूर्वप्रपन्नाः सम्प्रति असङ्घयाः, उत्कृष्टास्तु त एव विशेषाधिकाः प्रपद्यमानेभ्योऽसङ्घय-
गुणाः इति । चारित्रिे सङ्घयाताः पूर्वप्रपन्नाः । त्रिभ्योऽपि चारित्रदेशचारित्रसम्यक्त्वेभ्यः प्रतिपतिताः अनन्तगुणाः कोऽर्थः
सम्यग्रूहृष्टादिभ्यः पूर्वप्रपन्नेभ्य प्रपद्यमानेभ्यः चरणपतिता अनन्तगुणास्तेभ्यो देशसामायिकपतिता असङ्घयगुणास्तेभ्योऽपि
सम्यक्त्वपतिता असङ्घयगुणाः ॥ ८५१ ॥ ' सुय ' सुयपरिवण्डिया हु ते सब्बे ॥ ८५३ ॥

सामान्यतोऽक्षरात्मकश्रुते पूर्वप्रपन्नाः सप्तर्ज्जुविस्तरायामचतुरस्रप्रतरस्यासङ्घयेयतमे भागे या श्रेण्योऽसङ्घयास्तासु
यावन्तो नभःप्रदेशास्तावन्मानाः स्युः । श्रुतप्रपन्नप्रपद्यमानकेभ्यस्तु ये शेषाः संसारस्था भाषालब्धिहीनाः पृथ्व्याद्यास्ते

सर्वेषु व्यवहाराणिगता भाषालब्धिप्रतिपत्तित्वात्, श्रुतपतिता ज्ञेयास्ते च सम्यक्त्वपतितेभ्योऽनन्तगुणाः ॥ ८५३ ॥
उक्तं कनिष्ठा० २० । अथ सान्तरमाह 'काल'

कालसंगतं च सुप्त, अन्धापरियट्टओ उ देसूणो । आसायणवहुलाणं, उक्कोसं अंतरं होइ ॥ ८५४ ॥

नामान्येन श्रुतेऽप्यह्यपुद्गलपरावर्तरूपोऽनन्तकालोऽन्तरं, अनुस्वारोऽलाक्षणिकः, द्वीन्द्रियादीनां वनस्पतिषूपित्वा पुनरि-
यन्तान्तेन द्वीन्द्रियत्वाभावेः । शेषमामाधिक्यस्य देगोनः 'अद्वाः' अर्द्धः प्राकृतत्वादाकारः, 'परियट्टओ' पुद्गलपरावर्तः
तन्मन्य एव मय्यन्वादि लब्ध्वा मोक्षं यातीति । देगोनत्वं प्रवचनाद्यागातानावहुलानां, जवन्य सर्वेष्वन्तर्मुहूर्तं ॥ ८५४ ॥

गगमन्तर प्रा० २१ । अथाविरहितमाह 'सम्म'

सम्ममनुयअगारीणं, आवलियअसंखमागमेत्ता उ । अट्ट समया चरित्ते, सवेसु जहन्न दो समया ॥ ८५५ ॥

नानापीतानाश्रित्य मय्यत्तमश्रुतागारिणां सम्यक्त्वश्रुतदेशमामाधिक्यानां नैरन्तरेण प्रपत्तिकाल आवलिकाऽसह्यभाग-
मात्राः मगयाः । एवं 'अट्ट' ॥ ८५५ ॥ प्रसन्नादाह 'सुय'

मुयसम्म सत्तयं खल्लु, विरयाविरईय होइ वारसगं । विरईए पन्नरसगं, विरहियकालो अहोरत्ता ॥ ८५६ ॥

श्रुतमय्यत्तमयोरुत्कृतः प्रपत्तिविरहः मसाहोरात्राणि । जवन्यः एकः समर्थः । 'विरया०' द्वादश अहोरात्राणि 'विरईए०'
द्वयोर्जन्यः ममयविकं ॥ ८५६ ॥ गतं अविरहितं द्वा० २२ । अथ भवाः 'सम्म'

सम्मत्तदेस वरई, पलियस्स असंखभागमेत्ताओ । अट्ट भवा उ चरित्ते, अणंतकालं च सुयसमए ॥८५७॥

सम्यत्त्ववतां देशविरतानां चैतत्सामायिकद्व्यप्रतिपत्तिमाश्रित्य क्षेत्रपल्यासङ्ख्यभागप्रदेशमात्रा भवाः स्युः । एवं ' अट्ट ' अनन्तकालोऽनन्तभवरूपः श्रुतसमये सामान्ये श्रुतसामायिके, सर्वेषां जघन्यतस्त्वेको भवः ॥८५७॥ भवद्वा० २३ । अथाकर्षाः— तिण्ह सहस्सपुहुत्तं, सयपुहुत्तं च होइ विरईए । एगभवे आगरिसा, एवतिया होंति नायद्वा ॥८५८॥

प्रथमतया ग्रहणं मुक्तस्य वा आकर्षणं ग्रहणं आकर्षणक्षयाणां सम्यत्त्वादीनां एकभवे सहस्रपृथक्तवं आकर्षाणां भवति । ' विरईए ' सर्वविरतेः शतपृथक्तवं एतावन्त आकर्षा ज्ञातव्या भवन्ति । सर्वेषां जघन्यस्त्वेक आकर्षः ॥ ८५८ ॥ अतः ' तिण्ह ' तिण्ह सहस्समसंखा, सहसपुहुत्तं च होइ विरईए । णाणभवे आगरिसा, एवइया होंति णायद्वा ॥८५९॥

नानाभवमीलिताः ॥ ८५९ ॥ आकर्षद्वा० २४ । अथ स्पर्शना, ' सम्म '

सम्मत्तचरणसहिया, सव्वं लोगं फुसे णिरवसेसं । सत्त य चोइसभागे, पंच य सुयदेसविरईए ॥८६०॥

सम्यत्त्वचरणसहिता उत्कर्षतः केवलिसमुद्घातक्षणे सर्वं लोकं स्पृशन्ति निरवशेषमिति प्रतिनभःप्रदेशं स्वात्मप्रदेशैरिति, जघन्येन तु लोकासङ्ख्यं भागं । ' सुय० ' ति, सम्यत्त्वश्रुतयुक्ताः सप्तचतुर्दशभागान् स्पृशन्त्यऽनुत्तरेष्वलिकागत्या उत्पत्तेः, षष्ठ्युत्पत्तौ पञ्च, देशविरत्या युक्ताः पञ्चैव अच्युतस्वर्गोत्पादात्, अधस्तु ते न यान्त्येव ॥ ८६० ॥ क्षेत्रस्पर्शनामुक्त्वा भावस्पर्शनामाह ' सव्व '

सवजीवेहिं सुयं, सम्मचरित्ताइं सवसिद्धेहिं । भागेहिं असंखेजेहिं, फासिया देसविरईओ ॥ ८६१ ॥

मर्वजीवेर्न्व्यवहारराशिस्थैः सामान्यश्रुतं स्पष्टं, द्वीन्द्रियादिभावस्य प्रायः सर्वैरपि स्पष्टत्वात्, अस्पष्टद्वीन्द्रियादिभावानां स्वीकृत्येनाविबोधितत्वाच्च । एषा युक्तिः 'सेसा संसारस्था' इत्यत्रापि ज्ञेया । सम्यक्त्वचास्त्रिंश्रुतमपि सर्वसिद्धेः, भागैः सर्वमिद्वानां बुद्ध्याऽऽसहायभागीकृतानां सर्वैरमह्यभागेर्देशविरतिः स्पष्टा, एकेन त्वसह्यभागेन न स्पष्टा यथा मरुदेव्या ॥ ८६१ ॥ गतं स्पर्शनाद्वा ० २५ अथ चतुर्विधस्यापि सामायिकस्य निरुक्तिः क्रियाकारकभेदपर्यायैर्निर्वचनं क्रमात् 'सम्म

सम्मदिट्टि असोहो सोही सब्भावि दंसणे बोही।अविज्जओ सुदिट्टित्ति, एवमाई निरुत्ताइं ॥ ८६२ ॥

मम्यगर्थानां दर्शनं सम्यग्दृष्टिः १, विचारेऽस्मूढत्वं अमोहः २, मिथ्यात्वमलापगमः शोधिः ३, सद्भावो यथास्थार्थ-
स्नादयने ४, परमार्थज्ञानं बोधिः ५, अवितथग्रहोऽविपर्ययः ६, शोभना दृष्टिः सुदृष्टिः ७, सम्यक्त्वस्य निरुक्तिः ॥ ८६२ ॥ 'अकख'

अक्खरसन्नी संमं, सादियं खलु सपज्जवसियं च । गमियं अंगपविट्ठं, सत्तवि एए सपडिवक्खा ॥ ८६३ ॥

प्रागवन् एषा । श्रुतस्य भेदेन निरुक्तिः ॥ ८६३ ॥ 'विर'

विरयाविरई संबुडमंसंबुडे वालंपडिए चव । देसक्केदेसविरई, अणुधम्मो अगारधम्मो य ॥ ८६४ ॥

संश्रुतासंश्रुतं । वालपण्डितं दंगतोऽविस्तत्वेन बालत्वं विस्तत्वेन च पण्डितत्वं । देशः स्थूलप्राणातिपात एकदेश आद्य-

महाव्रतस्य प्रौढवनस्पतिकायाद्यतिपातः ताभ्यां विरतो निवृत्तः देशैकदेशविरतः । अणुरल्पो धम्मोऽणुधम्मः, अगारं गृहं तत्स्थानां धम्मः ॥ ८६४ ॥ 'सामा'
सामाईयं समईयं, सम्मावीओ समसि संखेवो^(५) । अणवज्जं च परिणणां, पच्चवख्खीणे च ते अट्टु ॥ ८६५ ॥

समो मध्यस्थस्तस्य अयो गमनं परिणमनं समायः स एव सामायिकं १ सम्यक् अयो दयापूर्वकं यानं समयिकं २ रागादिराहित्येन वदनं सम्यग्वादः ३ सम्यक् असनं रागादीनां निराकरणं समासः ४ संक्षेपेणाऽल्पाक्षरैर्द्विदिशाङ्गपिण्डार्थ-वत्वात् ५ नास्त्यद्यमत्रेत्यनवद्यं ६ परिज्ञानं जीवाजीवादीनामत्रेति परिज्ञा ७ गुरुं प्रति सावधानिवृत्तेराख्यानं प्रत्याख्यानं ८ अष्टौ चारित्रसामायिकपर्यायाः ॥ ८६५ ॥ एष्वष्टौ क्रमाद् दृष्टान्ताः 'दम'

दमदंते मेयंजे कालयपुच्छं चित्थं अत्ते^(६) । धम्मरुइ इल्लं, तेयलि सामाइए अट्टुदाहरणा ॥ ८६६ ॥
दमदान्तः १ मेतार्यः २ कालकगुरोः पार्श्वे पृच्छा ३ चिलातीपुत्रः ४ आत्रेयः ५ धम्मरुचिः ६ इलापुत्रः ७ तेतलि-पुत्रः ८ ॥ ८६६ ॥ भाष्यं 'निक्खं'

निक्खंतो हत्थिसीसा, दमदंतो कामभोगमवहाय । णवि रज्जइ रत्तेसुं, दुट्टेसु ण दोसमावज्जे ॥ १५१ ॥
हस्तिशीर्षपुराहमदान्तो राष्ट्र जरासंधपार्श्वे गत्वा यातः कृतदेशध्वंसान् पाण्डवकौरवान् ज्ञात्वा गजपुरं गत्वा युद्धार्थं तान् निःसरतस्त्यक्त्वा पुरमागतः कालेन कामभोगानपहाय त्यक्त्वा निःक्रान्तः । गजपुरे कायोत्सर्गस्थः पाण्डवै राजपाट्यां

गर्भनेतो दुर्योधनेन मातुर्लिङ्गेन हतः सेनया त्वश्मभिः प्रहतस्तथापि रक्तेषु न रज्यते दुष्टेषु द्वेषं नापद्यते, निवृत्तैः पाण्डवैरश्म-
राग्निं यथा कृत्वन्त्याडिता अश्मनोऽपनीय साधुश्रिकित्सित्वा क्षामितः ॥ १५१ ॥ युक्तं चैतद्यतीनां यतः ' वंदि '

त्रंदिज्जमाणा न समुक्कसंति, हीलिज्जमाणा न समुज्जलंति ।

॥ ८६७ ॥

दंतेण चित्तेण चरंति धीरा, सुणी समुग्घाइयरागदोसा ॥ ८६७ ॥

न समृक्कपेन्ति न कोपान्मगुक्कलन्ति । समुद्वातितौ हतौ रागद्वेषौ यैः हन्त्यथार्थिति चुरादित्वात् स्वार्थे णिच् ॥ ८६७ ॥

प्राकृते गुमना अपि ममण उच्यते । तत आह ' तो स '

तो समणो जइ सुमणो, भावेण य जइ ण होइ पावमणो । सयणे य जणे य समो, समो य माणावमाणेसु ॥

गतः समणो यदि गुमनाः स्यात् । म च कथमित्याह-भावेनापि न पापमनाः स्वजनेऽन्यजनेऽपि च समः मानापमानयोः
ममः । ततः मममनस्त्वात् ममना अपि ॥ ८६८ ॥ ' णत्थि '

णत्थि य सि कोइ वेसो, पिओ व सबेसु चेव जीवेसु । एएण होइ समणो, एसो अपणो वि पज्जाओ ॥ ८६९ ॥

' से ' तस्य ' मन्वे ' सर्वेषां जीवानां मध्ये कोऽपि द्वेष्यः प्रियो वा नास्ति च । सं सामस्त्येन अणति सर्वजीवेषु समतया
गच्छतीति ममणः ॥ ८६९ ॥ गतं सामायिकद्वारं १ । अथ समयिके दृष्टान्तः ' जो को '

जो कोंचगावराहे, पाणिदया कोंचगं तु णाइक्खे । जीवियसणपेहंतं, मेयज्जरिसिं णसंसामि ॥८७०॥
 यः क्रौञ्चस्य स्वर्णयवभक्षणरूपेऽपराधे स्वर्णकृतोऽद्वितोऽपि दयया क्रौञ्चं नाख्यत् । तं स्वं जीवितमनपेक्षमाणं ॥८७०॥ 'णिप्के'
 णिप्फेडियाणि दोण्णिणवि, सीसावेढेण जस्स अच्छीणि । णय संजसाउ चलिओ, मेयज्जो मंदरगिरि व्वा ॥८७१॥

निस्फटिते निर्गते आर्द्रचर्मणा शीर्षवेष्टेन यस्याक्षणी ॥ ८७१ ॥ गतं समयिकं द्वा० २ । सम्यग्वादे ' दत्ते '

दत्तेण पुच्छिओ जो, जणणफलं कालओ तुरुभिणीए । समययाए आहिएणं, संसं बुइयं भदंतेणं ॥८७२॥

विप्रेण दत्तेन राज्ञा तुरुभिणीपुर्यां मातुलः कालकाचार्यो यज्ञफलं पृष्टः । तेन भदन्तेन समतया हितेन मध्यस्थतया गृही-
 तेन यज्ञानां नरकाः फलं इति सम्यगुदितं । राज्ञा क्रोधात् किं चिह्नमित्युक्ते सप्तमेऽह्नि त्वं मर्त्ता, तत्रापि किं चिह्नं ? तदिनादौ
 विद्म सुखे गन्ता । सूरैः ! कथं ते मृत्युः ? चिरं दीक्षया स्वर्गतिः । आरक्षकैः सखी रुद्धः, सेना च द्विजे निर्विण्णा, राइ बद्धो मुक्तो
 इत्यादि ॥ ९४ ॥ गतः सम्यग्वादः ३ । अथ समासः द्विजो वादी । जैनान्निन्दन् प्रतिज्ञावान् साधुभिर्जित्वा दीक्षितः, सद्येषः
 सुरीनुनः प्रबुद्धोऽपि साधून् कुत्सते, भार्या श्राद्धिका जाता स्नेहात्कार्मणं चक्रे मृतः, सा विषन्ना प्रव्रज्याऽनालोच्य स्वर्ग्यौ ।
 स राजगृहे धनगृहिणश्चिलातीदासीपुत्रः, सा तस्य श्रेष्ठिनः पञ्चपुत्रोऽर्ध्वं सुसुमा पुत्र्यभूत् । तयोः क्रीडायां स स्त्रीचिह्ने विक्रियां
 कुर्वन्निर्वासितः सिंहगुहां चौरपल्लीं गतः । उग्रप्रहारत्वात्सैनेशे मृते स्वामी जातश्चैरैः सह धनं वः कन्या ममेत्युक्त्वाऽत्रस्वापिनीं
 दत्त्वा स्वं प्रज्ञाप्य धनगृहे प्रविश्य धनं कन्यां च लात्वाऽगात् । श्रेष्ठी सपुत्रः प्राग् नष्टा लोकानूचे धनं वस्ततस्तैः स्तेना भग्नाः ।

श्रीर्षमादाय नष्टः, श्रेष्ठी कञ्चं प्राप्य
लोको भृतो निवृत्तः । श्रेष्ठी चिलातपृष्ठेऽगात् । स च कन्यां लात्वा गन्तुमशक्तः शीर्षमादाय नष्टः, श्रेष्ठी कञ्चं प्राप्य
निवृत्त इत्यादि । चिलातो दिग्मूढः माधुं दृष्टोचे-संक्षेपाद् धर्मं वद नो चेच्छिरश्छेत्स्यामि, साधुस्तु 'उवसमविवेगसंवर'
इत्याख्यन्, स चैकान्ते गत्वा साधुक्तं व्यायन्नसिशीपं त्यक्त्वा ध्यानेऽस्थात् ॥ ८७२ ॥ तत्र 'जो ति'

जोतिहि पाण्हि, सम्मं समभिगओ संजमं समाखुढो । उवसमविवेयसंवर, चिलायपुत्तं णमंसामि ॥ ८७३ ॥
उग्रमादिभिन्निभिः पंदः 'सम्मं'ति सम्यक्त्वं समभिगतः ॥ ८७३ ॥ 'अहि'

अहिसरिया पाण्हि, सोणियगंधेण जस्स कीडीओ । खायंति उत्तमंगं, तं दुक्करकारयं वंदे ॥ ८७४ ॥
अभिभृताः प्रविष्टाः पादाभ्यां स्त्रीवधे रक्तलिप्तत्वात् शोणितगन्धेन ॥ ८७४ ॥ 'धीरो'

धीरो चिलायपुत्तो, मूयइंगलियाहिं चालिणिव कओ । सो तहवि खज्जमाणो, पडिवणो उत्तमं अट्टं ॥ ८७५ ॥
मूढमूढाभिः कीटिकाभिः शुभाशयाऽत्यागादुत्तममर्थं तत्त्वार्थं प्रपन्नः ॥ ८७५ ॥ 'अट्टा'

अट्टाइजेहिं राइंदिण्हिं पत्तं चिलाइपुत्तेणं । देविंदासरभवणं, अच्छरगणसंकुलं रम्मं ॥ ८७६ ॥
महेश्वारे देवेन्द्रतुल्यामस्य भवनं ॥ ८७६ ॥ उक्तः समासः । अथ संक्षेपः 'सय'

सयसाहस्सा गंधा, सहस्स पंचय दिवहुमेगं च । ठविया एगसिलोए, संखेवो एस णायवो ॥ ८७७ ॥
श्रात्रेय १, कपिल २, चुरहस्पति ३, पञ्चाला ४, ऋषयश्चतुरो ग्रन्थान् पृथक् २ शतसहस्रमानान् कृत्वा नृपं श्रावणा-

याऽभ्यर्थयन्, राजोचे स्तोत्रं कुरुत । ततस्तैः सर्वैः सहस्रपञ्चकं द्व्यर्द्धसहस्रं च, एवं संक्षिपद्भिर्यावदेकश्लोके चत्वारः शतसहस्राः ग्रन्थाः स्थापिताः । यथा 'जीर्णे भोजनमात्रेयः कपिलः प्राणिनां दया । बृहस्पतिरविश्वासः पञ्चालः स्त्रीषु मार्दवम्' । १ । आत्रेय ऋषिरित्याह जीर्णेऽन्ने सति भोजनं कार्यं । कपिलः प्राणिनां दयेति । बृहस्पतिः कस्यापि विश्वासो न कार्यः इति । पञ्चालः स्त्रीषु मार्दवं कुर्यादित्याह । एवं सामायिकेऽपि समितिगुप्तत्वात् चतुर्दशपूर्वार्थसङ्ग्रहः ॥ ८७७ ॥ गतः संक्षेपः । अथानवद्यं 'सोऽकं सोऽकण अणाऽद्विं, अणभीओ वज्जिऊण अणगं तु । अणवज्जयं उवगओ, धम्मरुई णाम अणगारो ॥ ८७८ ॥

धर्मरुचिर्वसन्तपुरे जितशत्रुथारिणीसुतो राज्यमनिच्छन् पित्रा सह तपस्वी जातः कलयेऽमावस्येति घोषात् फलादि सङ्गृह्यास्थात्, द्वितीयेऽद्वि साधून् यातो वीक्ष्योचे किं वोऽनाकुट्टिर्नास्ति इति वने भ्रमत ? अनाकुट्टिरच्छेदनमहिंसेत्यर्थः, साधुभिरूचे आजन्मास्माकमनाकुट्टिः स च तं श्रुत्वा जातजातिस्मृतिः, अणति भ्राम्यति संसारमनेनेत्यणं पापं तस्मान्द्वीतोऽणमीतोऽणकं पापं परिवर्ज्य अनवद्यतां दीक्षामुपगतः प्रत्येकबुद्धोऽभूत् ॥ ८७८ ॥ गतमनवद्यं ६, अथ परिज्ञा 'परि'

परिजाणिकुण जीवे, अज्जीवे जाणणापरिणणाए । सावज्जजोगकरणं, परिजाणइ सो इलापुत्तो ॥ ८७९ ॥

'जाणणापरिणाए' ज्ञपरिज्ञया जीवाजीवान् परिज्ञाय 'सावज्ज०' प्रत्याख्यानपरिज्ञया परिजानाति प्रत्याख्यातीत्यर्थः । तत्कथा च प्रागुक्ता ॥ ८७९ ॥ गता परिज्ञा ७ । अथ प्रत्याख्यानं 'पच्च'

पच्चक्खे इव दट्टणं, जीवाजीवे य पुण्णपावं च । पच्चक्खाया जोगा, सावज्जा तेतलिसुएणं ॥ ८८० ॥

अश्वद्वीपे विदेहे पुष्कलायतीविजये पुण्डरीकिण्यां महापद्मो राजा प्रव्रज्य चतुर्दशपूर्वीं मासानशनेन महाशुक्रं गत्वा
तेतलिसुतं कनकरयजमन्त्रितेतलिपुत्रस्तेतलिसुतोऽभूत् । स स्वर्णकृच्छ्रेष्ठिपुत्रीं पोट्टिलां सौधस्थां याचित्वा परिणिन्ये । राजा
भोगलौन्यान् पुत्रान् व्यंगयति । राक्षसा तेतलिसुत ! एकं पुत्रं रक्षेत्युक्तो राज्ञीपुत्रं पोट्टिलासुतां सार्द्धं प्रहृतां, मन्त्रिणा व्यत्ययः
कृतः । अन्यदा पोट्टिला मन्त्रिणोऽनिष्टा जाता रन्धनाय नियोजिता साध्यावायाते मन्त्रिवश्यार्थे पृच्छन्ती धर्मं बोधिता ।
अन्यदा मन्त्री पृष्टो दीक्षाये स्वर्गत्याहं बोधे इति जगौ । तया प्रपन्नं तस्यानुमत्या प्रव्रज्य स्वर्गता । राज्ञि मृते मन्त्रिणा
पायिनः कनकध्वजो राजा जातः । सोऽस्मात्प्रभक्तोऽभूत् पोट्टिलादेवो मन्त्रिणं बोधयति स न बुध्यते अन्यदा सुरेणा-
मान्योपरि गत्वा विपरिणामितस्ततोऽस्मात्प्रभिया बहिर्निगते सर्वो लोको विपरिणामितः । ततो मन्त्रिणा मृत्यवे विपकंका-
ग्निपात्राग्निरूपापात्राद्यं सेवितं तद्देवेन विफलीचक्रे । ततो वने व्रजतोऽग्रे गर्ता, पृष्टे हस्ती तमः शरदृष्टिश्च ततो भीतः पोट्टिलां
स्मरन् देवेनोक्तो दुःशौचं दीक्षां लाहीति ततो जातिस्मृत्या प्रबुद्धोऽवदन् वृषं शमय, मा रुष्टो दीक्षित इत्यस्तु, ततः सर्वो
वन उपशान्तोऽन्नेष्टुं प्रवृत्तः राजाऽऽगत्यामात्यं क्षामयित्वा महर्द्ध्यां प्रावेशयत् ततो विमानेनारुह्य दीक्षितः । अथ गाथार्थः—
प्रमदयनेऽशोरुतले प्रागधीतचतुर्दशपूर्वाणि स्मरन् प्रत्यक्षानि च जीवाजीवान् पुण्यपापं च दृष्ट्वा सावद्ययोगाः प्रत्याख्याताः
केरली जातः, व्यन्तर्मेहः कृतः, राजा श्राद्धो जातः ऋषिस्तेतलीयाध्ययनं जगौ ॥ ८८० ॥ द्वा० ८ । मूलद्वा० २६ ।

इत्युपोद्घातनिर्युक्तिः समाप्ता ।

अथ सूत्रसूत्रस्पर्शिनिर्युक्तयोरवसरः, तत्र प्रस्तुतं सामायिकसूत्रं, तच्च नमस्कारपूर्वमेवेत्यादौ तन्निर्युक्तिमाह 'उष्प'
उष्पत्तीं निर्वेवो, पर्यं पर्यत्थो परूवणीं वत्थु । अक्खेव षिसिद्धि कंसो, पओयण फलं नसोक्खारो ॥८८१॥
उत्पत्तिः १ निक्षेपः २ पदं ३ पदार्थः ४ प्ररूपणा ५ वस्तु ६ आक्षेपश्चालना ७ प्रसिद्धिः स्थापना ८ क्रमः ९ प्रयोजनं
१० फलं ११ एभिर्नमस्कारश्चिन्त्यः ॥ ८८१ ॥ क्रमेणाह । 'उष्प'

उष्पन्नाऽणुष्पन्नो, इत्थ नयाऽऽइनिगमस्सऽणुष्पन्नो । सेसाणं उष्पन्नो, जइ कत्तो ! तिविहसासिन्ता ॥८८२
स्याद्वादिनां नमस्कार उत्पन्नानुत्पन्नो नित्यानित्य इत्यर्थः । कथमित्याह—अत्र नयाः प्रवर्तन्ते, तत्र नैगमः सर्वसद्वाही
देशसद्वाही च, तत्रादिनैगमस्य सामान्यग्राहित्वात् सद्ग्रहस्य च सामान्यमात्राश्रयत्वात् ऐक्यमेव, सामान्यं चोत्पादव्यय-
रहितं । नमस्कारो वस्तुत्वेन सामान्यान्तर्गतोऽतो नैगमस्यानुत्पन्नः । शेषाणां सद्ग्रहादिनयानां विशेषग्राहित्वात्तस्य चोत्पाद-
व्ययवत्त्वाद्दुत्पन्नः, यद्युत्पन्नः कुत इत्याह त्रिविधस्वामित्वात्रिविधकारणादित्यर्थः ॥ ८८२ ॥ तच्चाह 'समु'

समुद्धान्वायणौलङ्घिओ पढमे नयत्तिए तिविहं । उज्जुसुथ पढमवज्जं, सेसनया लङ्घिमिच्छन्ति ॥८८३॥

सम्यगुत्तिष्ठत्यस्मादिति समुत्थानं निमित्तं तच्चात्र देहः १ वाचना गुरुभ्यः श्रवणं २ लब्धिस्तदावरणक्षयोपशमः ३
एतन्निधा कारणं नमस्कारस्य, प्रथमे शुद्धनैगमसद्ग्रहव्यवहाराख्यनयत्रये स्यात् । ऋजुसूत्रः प्रथमवर्जं समुत्थानवर्जं इच्छति,
तद्भावेऽपि वाचनालब्धिशून्यानां नमस्कारस्याभावात् । एवं शेषनया लब्धिमिच्छन्ति, तदभावेऽभव्यादीनां वाचनाया

अपि निरर्थकत्वात् ॥ ८८३ ॥ गतश्रुत्यत्तिद्वा० १ । नमस्कारे निक्षेपश्चतुर्द्धा तत्र नामस्थाने सुगमे, द्रव्यभावे नमस्कार-
माह 'निष्ठा'

नित्वाइ द्रव्यभावोवउत्त जं कुञ्ज सम्मदिट्ठी उ । (मूलदारं २) नेवाइयं पर्यं, (मू०३) द्रव्यभावसंकोअणपर्यथो ॥

नित्वाइरेषुपयुक्तस्य वा द्रव्यनमस्कारः, द्रव्यार्थं वा यः क्रियते, भावनमस्कारो यदुपयुक्तः सम्यग्दृष्टिः कुर्यात् । गतो
निक्षेपः द्वा० २ । पदं पञ्चधा-नामिकं १, नैपातिकं २, औपसर्गिकं ३, आख्यातकं ४, मिश्रं ५, क्रमात् अथ १, खलु २,
परि ३, स्यात् ४, संयत ५ रूपं । तत्र 'नम' इति नैपातिकपदं निपातसिद्धत्वात् । गतं पदद्वा० ३ । नमःपदस्यार्थमाह-
द्रव्यमानमद्भोजनमिति । तत्र द्रव्यतः सङ्कोचः करशिरोंद्गीणां सङ्कोचः, भावतः सङ्कोचो मनस एकाग्र्यं । अत्र चतुर्भङ्गी-
द्रव्यतः सद्भोजो न तु भावतः पालकत्वत् १ भावान्न द्रव्यतोऽनुत्तरसुरत्वत् २, द्रव्यभावाभ्यां शाम्यत्वत् ३, नोभाभ्यां शून्यः
४, तृतीयमङ्गः सर्वोत्तमः ॥ ८८४ ॥ गतं पदार्थद्वा० ४ । अथ प्ररूपणा 'दुवि'

दुविद्वा पररूपणा छप्पयी य, नेवहा य छप्पयाइणमो । किं कस्सं केणं व कहिं, किञ्चिरं कईविहो व भवे ८८५।

प्रकृष्टा रूपणा वर्णना प्ररूपणा सा द्विधा यथा पट्पदा पट्प्रकारा नवधा च, चशब्दात् पञ्चधा चतुर्धा च । तत्र पद-
पदा इयं, क्रमात् पद द्वाराणि किं नमस्कारः १, कस्य सम्बन्धि २, केन हेतुना लभ्यते ३, कुत्र ४, कियच्चिरं कियत्कालं ५,
कृतिविधौ वा भवेत् ६ ॥ ८८५ ॥ तत्र 'किं जी'

किं? जीवो तत्परिणओ पुत्रपडिवन्नओ उ जीवाणं । जीवस्स व पडुच्च पडिवज्जमाणं तु । ८८६ ।
किं नमस्कार इत्याह तत्परिणतो नमस्कारपरिणतो जीव एव । गतं किमितिप्ररूपणाद्वा० १ । अथ कस्येति सम्बन्धे
षष्ठी ' पुण्व ' यदा पूर्वप्रपन्नो नमस्कारश्चिन्त्यते तदा जीवानामसौ इति ज्ञेयः पाक्प्रपन्नानां बहुत्वाद् बहुजीवस्वामिक
इत्यर्थः, प्रपद्यमानं तु नमस्कारं प्रतीत्य, चेदेको जीवस्तं प्रपद्यते तदा जीवस्य एकजीवस्वामिक इत्यर्थः, चेद्बहुवस्तदा जीवा-
नामसौ बहुजीवस्वामिक इति ॥ ८८६ ॥ गतं कस्यद्वा० २ । अथ केनेति ' नाणा '

नाणावरणिज्जस्स य, दंसणमोहस्स तह खओवसमे । जीवमजीवे अट्टसु, भंगेसु अ होइ सव्वत्थ । ८८७ ।

मतिश्रुतज्ञानावारणयोस्तथा दर्शनमोहस्य मिथ्यात्वमोहस्य क्षयोपशमेन नमस्कारो लभ्यते, अत्र केनेतिद्वारवशात् क्षयोप-
शमेनेति व्याख्येयं । तत्र आवरणस्य सर्वघातिनां स्पर्द्धकाणां क्षये देशघातिनां च प्रति समयमनन्तानन्तैर्भिर्गैर्मुच्यमानो जीवः
क्रमेणाद्याक्षरं लभते, एवमैकैकवर्णाप्त्या पूर्णनमस्कारं, केनद्वा० ३ । अथ कुत्रेति सप्तम्याधारे, आधारश्चतुर्द्धी-व्यापकः तिलेषु
तैलः । औपश्लेषिकः कटे आस्ते । सामीप्यको गङ्गायां घोषः । वैषयिको रूपे चक्षुः । तत्राद्य आन्तरः शेषा बाह्याः ।
नैगमव्यवहारौ बाह्यमिच्छतस्तन्मतं चेदं गार्थाद्भिर्मित्याह-तत्र जीवेज्जीवे इत्यादिषु अष्टसु भङ्गेषु सर्वत्र नमस्कारः स्यात् ।
यथा जीवे साथी १, अजीवे विम्बे २, जीवेषु साधुषु ३, अजीवेषु विम्बेषु ४, जीवेज्जीवे च युगपत्साधौ विम्बे च ५, एवं
जीवेज्जीवेषु ६, जीवेष्वजीवे ७, जीवेष्वजीवेषु ८ ॥ ८८७ ॥ कुत्रद्वा० ४ । अथ कियच्चिरमित्याह ' उव '

उवश्रोग पडुञ्चंतोमुहुत्त लद्धीइ होइ उ जहन्तो । उक्कोसट्टिई, छावट्टि सागराऽरिहाइ पंचविहो ॥८८८॥
अन्यत उल्लुप्ततक्षोपयोगं प्रतीत्यैरुस्यानेकेषां च नमस्कारोऽन्तर्मुहूर्त्तम् । लब्धितो भवति जयन्यतोऽन्तर्मुहूर्त्तं उल्लुप्त-
स्थितिः पट्टपट्टियागराः, क्रियचिरद्वा० ५ । कतिविधइत्याह 'अरि' अर्हदादिः पञ्चविधं ॥ ८८८ ॥ द्वा० ६ । पइविधां प्ररूपणां

उक्ता नमथा प्ररूपणार्थं नवद्वाराण्यह आद्यद्वारं च व्याख्याति ' संत ' ' संत ' ' सम्म ' ,
संतपयपरुवणयी द्वपमाणं च खित्तै फुसणा य, कालो अ अंतरं भांगो भांवे, अप्पावहुं^३ चैव ॥८८९॥
संतपयं पडिवन्ने, पडिवज्जंते अ मगणं गईसुं । इदिअं काई वेएँ, जोएँ अ कसार्यं लेसासुं ॥ ८९० ॥

सम्मत्तं नार्णं दंसर्णं, संजयं उवओगओ अ आहारे । भासर्णं परित्तं पज्जत्तं, सुहुंमे सँन्नी अ भवँ चरंमे ॥८९१॥
पअर्थं द्वितीया । मत्पदस्य वर्त्तमानार्थस्य नमस्कारस्य प्रपन्नान् प्रपद्यमानांश्चाथित्य मार्गणा कार्या, केत्याह गतिषु
अन्यायेषु द्वारेषु पीठिकायां मतिब्राननन्मार्गणा कार्या द्वयोरप्येकस्वामित्वात् ॥ ८८८-८९१ ॥ गतं सत्पदप्ररूपणाद्वा० १ ।

अय द्रव्यप्रमाणादिद्वाराणि ' पलि ' ,
पलिआसंखिज्जइमे, पडिवन्तो हुज्ज खित्तलोगस्स । सत्तसु चउदसभागसु, हुज्ज फुसणावि एमेव ॥८९२॥

नमस्कारप्रपन्नो जीयरागिरुल्लुप्तः क्षेत्रपल्यासहृथेयतमो भागः ब्रह्मक्षेत्रपल्यासहृथभागस्याकाशप्रदेशसम इत्यर्थः ।
प्रपद्यमानन्तु प्रपन्नात् किञ्चिन्न्यूनः । द्रव्यप्रमाणद्वा० २ । क्षेत्रं सत्तसु लोकस्य चतुर्दशभागेषु यथा मतिज्ञाने क्षेत्रद्वा० ३ ।

स्पर्शनाऽप्येवमेव विशेषाधिका स्पर्शनाद्वा० ४ ॥ ८९२ ॥ अथ कालः 'एगं'

एगं पडुच्च हिट्टा, तहेव नाणाजिआण सबद्धा । अंतर पडुच्च एगं, जहन्नमंतोमुहुत्तं तु ॥ ८९३ ॥

एकं जीवं प्रतीत्य कालः यथा काले 'हिट्टा' प्राक्, नानाजीवान् प्रतीत्य सर्वाद्वा कालद्वा० ५ । अन्तरं एकं जीवं प्रतीत्य जघन्यमन्तर्मुहूर्त्तं, तुरेवार्थः ॥ ८९३ ॥ 'उक्को'

उक्कोसेणं चेर्यं, अद्धापारियद्वओ उ देसूणो । णाणाजीवे णत्थि उ, भवे य भवे खओवससे ॥ ९९४ ॥

उत्कर्षेण त्विदमन्तरं अर्द्धपुद्गलपरावर्त्तो देशोनः । इह स्थूलः पुद्गलपरावर्त्तो द्रव्यतः सर्वाणूनां कदाचित्कत्वादाहारकवर्जं औदारिकवैक्रियैतजसभाषाआनपानमनःकर्मभिर्यथास्वं परिणमय्य त्यागात्, क्षेत्रतः सर्वलोकाकाशप्रदेशेषु, कालतः काल-चक्रसम्बन्धिविंशतिकोटाकोटिसागरसर्वसमयेषु, भावतः प्रवृद्धवृद्धतरादिष्वसङ्ख्येयभेदादसङ्ख्येयेष्व लोकाकाशप्रमाणेष्वनु-भागबन्धाध्ववसायेषु च क्रमोत्क्रमेण मरणात् सूक्ष्मस्तु कादाचित्कत्वादाहारकवर्जमौदारिकादिक्मन्तानां सप्तरूपाणाम-न्यतरेण सर्वाणून् परिणमय्य त्यागात्, पूर्वोक्तेषु नभःप्रदेशेषु २ समयेष्व ३ ऽनुभागाध्ववसायेषु च क्रमादेव ४ मरणात्, नानाजीवानाश्रित्यान्तरं नास्ति । अन्तरद्वा० ६ । भावे भवेत् क्षायोपशमे, चशब्दात् क्षायिके औपशमिकेऽपि ॥ ८९४ ॥ भावद्वा० ७ । 'जीवा'

जीवाणऽणंतभागो, पडिवण्णो सेसगा अणंतगुणा । वत्थुं तऽरिहंताइ, पञ्च भवे तेसिमो हेऊ ॥ ८९५ ॥

सर्वजीवानामनन्तो भागो नमस्कारप्रपन्नः, शेषा मिथ्यादृशः । भागभावद्वारयोर्विपर्यासोक्तिः सूत्रस्य वैचित्र्यात् ।
यागद्रा० ८ । अल्पचहुत्वं प्राग्वत् द्वा० ९ । उक्ता प्ररूपणा मूलद्रा० ५ । अथ वस्त्विति नमस्कारार्हवस्तु, 'तु' पुनः अर्हदाद्याः
पञ्च मंत्रयुः । तेषां नमस्कारार्हत्वेऽयं 'मग्ने अविष्णसासो' इत्यादि गाथया हेतुर्वक्ष्यते ॥ ८९५ ॥ 'अथ 'नवहा ये'ति च-
ग्रन्थान् शिषां पञ्चधा चतुर्द्धी प्ररूपणामाह 'आरो'
आरोचर्णा य भयर्णा, पुच्छौ तह दायर्णा य निज्वर्णा । नमुक्कारऽनमुक्कारे, नोआइजुए व नवहा वा ॥ ८९६ ॥

आरोपणा १ भजना २ पृच्छा ३ दर्शना ४ निर्यापणा च ५ । तत्र किं जीव एव नमस्कारः, नमस्कार एव वा जीव इत्यन्यो-
न्यापचारणमारोपणा १ नमस्कारो जीव एव जीवस्तु नमस्कारोऽनमस्कारो वेत्येकपदव्यभिचाराद् भजना २ किंरूपो नमस्कार
इति पृच्छा ३ अत्र दर्शना पृच्छोत्तरं यथा नमस्कारपरिणतो जीवो नमस्कारः ४ निर्यापनार्थं निगमनं, यथा नमस्कार-
परिणत एव जीवो नमस्कारोऽपि जीवपरिणाम एव । उत्तरार्धे प्ररूपणा चतुर्द्धी नमस्कारः १ अनमस्कारः २ तथा नोआदि-
युनानितिगद्ग्यापेयन्नोऽग्नेनादौ युताविति नोनमस्कारः ३ नोअनमस्कारः ४ तत्राद्यस्तत्परिणतो जीवः द्वितीयोऽनुपयुक्तो
ऋषियग्रन्थो या । तृतीयो नमस्कारैकदेशः चतुर्थोऽनमस्कारैकदेशः, एवं पञ्चचतुर्थी नवधा प्ररूपणा ॥ ८९६ ॥

'नेमिसो हेउ'ति व्याख्याति 'मग्ने'

मग्ने अविष्णसासो, आथैरे विणयर्णो सहायैत्तं । पंचविहनमुक्कारं, करोमि एएहिं हेऊहिं ॥ ८९७ ॥

अहंतां 'सग्गे'ति मार्गदेशकत्वान्त्रमः, एवं सिद्धादीनां, क्रमादविप्रणाशत्वात् आचारत्वात् विनयताहेतुत्वात् सहायत्वात् पञ्चविधनमस्कारमेतैर्हेतुभिः ॥ ८९७ ॥ सूत्रं ' नमो अरिहंताणं ' 'नमो' नमस्कारोऽस्तु छद्मस्थसमवसरणसिद्धसम्बन्धवस्थात्रयपूजां श्रुतभाविविष्यतां सर्वेषामहंतां । अहंद्गुणानाह ' अहं '

अडवीइ देसिअत्तं, तहेव निज्जामया समुद्धंस्सि । छक्कायरक्कणट्टा, महगोवा तेण बुच्चंति ॥ ८९८ ॥

अटव्यां देशकत्वं, निर्यामकाः समुद्रे, षट्कायरक्षणार्थं प्रयत्नं चक्रुस्तेन महागोपा उच्यन्ते इति द्वारत्रयः ॥ ८९८ ॥ ' अहं ' ' पावं '

अडविं सपच्चवायं, वोलित्ता देसिओवएसेणं । पावंति जहिट्टपुरं, भवाडविंपी तहा जीवा ॥ ८९९ ॥
पावंति निव्वुइपुरं, जिणोवइट्टेण चेव मग्गेणं । अडवीइ देसिअत्तं, एवं नेअं जिणिंदाणं ॥ ९०० ॥

अटवीं सप्रत्यपायां सविन्नां 'वोलित्ता' उच्छङ्ख्य देशकः सार्थवाहः तदुपदेशेन यथा इष्टपुरं प्राप्नुवन्ति तथा जीवा जिनीपदिष्टमार्गेण भवाटवीमप्युच्छङ्ख्य निवृत्तिं प्राप्नुवन्ति ॥ ८९९-९०० ॥ ' जहं '

जह तमिह सत्थवाहं, नमइ जणो तं पुरं तु गंतुमणो । परसुवगारीत्तणओ, निव्विग्घत्थं च भत्तीए ॥९०१॥

यथेह तं सार्थवाहं तत् इष्टं पुरं गन्तुमनाः परमोपकारित्वतः ॥ ९०१ ॥ ' अरिं '

अरिहो उ नमुक्कारस्स, भावओ खीणरागमयमोहो । सुखंत्वथीणंपि जिणो, तहेव जग्गहा अओ अरिहा ॥
 तथेन मोश्रायिंनामपि धीणरागमदमोहो जिनो यस्मात् भावतो नमस्कारस्याहं; तुरेचार्य; अतोईहत् ॥ ९०२ ॥ 'संसा'
 संसाराअडवीए, मिच्छत्तऽन्नाणमोहिअपहाए । जेहिं कय देसिअत्तं, ते अरिहंते पणित्रयामि ॥ ९०३ ॥
 मंगमागट्ठयां मिथ्यात्वाज्ञानाभ्यां मोहितः पन्था यस्यां सा मिथ्यात्वाज्ञानमोहितपथा तस्यां मिथ्यात्वाज्ञानमोहितपथायां
 अंत्यं क्वं मार्ययाइत्वं क्वं तानहंती नमामि ॥ ९०३ ॥ 'सम्म'

सम्महंसणादिद्वो, नाणेण य सुहु तेहिं उवलच्छो । चरणकरणेण पहओ, निवाणपहो जिणिंदेहिं ॥ ९०४ ॥

यम्यग्दग्नेन नामान्यतो दृष्टः, ज्ञानेन च सुखूपलब्धो विशेषतो ज्ञातः, चरणकरणाभ्यां प्रहतः धुण्णः । तत्र " वय
 ५ यम्यग्दग्नेन नामान्यतो दृष्टः, ज्ञानेन च सुखूपलब्धो विशेषतो ज्ञातः, चरणकरणाभ्यां प्रहतः धुण्णः । तत्र " वय
 चरणसप्ततिः ७० । " पिंडनिसोही ४ समिई ५ भावण १२ पडिमाइ १२ इंदियनिगहो ५ । पडिलेहण २५ गुत्तीओ ३
 यम्यग्दग्नेन नामान्यतो दृष्टः, ज्ञानेन च सुखूपलब्धो विशेषतो ज्ञातः, चरणकरणाभ्यां प्रहतः धुण्णः । तत्र " वय
 चरणसप्ततिः ७० । " पिंडनिसोही ४ समिई ५ भावण १२ पडिमाइ १२ इंदियनिगहो ५ । पडिलेहण २५ गुत्तीओ ३
 यम्यग्दग्नेन नामान्यतो दृष्टः, ज्ञानेन च सुखूपलब्धो विशेषतो ज्ञातः, चरणकरणाभ्यां प्रहतः धुण्णः । तत्र " वय
 चरणसप्ततिः ७० । " पिंडनिसोही ४ समिई ५ भावण १२ पडिमाइ १२ इंदियनिगहो ५ । पडिलेहण २५ गुत्तीओ ३

सिद्धिवसहिसुवगया, निवाणसुहं च ते अणुप्पत्ता । सासयमवावाहं, पत्ता अयरामरं ठाणं ॥ ९०५ ॥

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥
॥१७३॥

तत्र सुखदुःखे न स्त इति वैशेषिकनिरासार्थमाह निर्वाणं कर्म्ममग्निविध्यानं सुखं च तेऽनुप्राप्ताः । ते च शासनन्यत्कार-
तोऽत्रायान्तीति बौद्धमतनिरासार्थमाह । ' सासयं ' शाश्वतमव्याबाधं प्राप्तः अजरामरं स्थानं, विविधा आबाधा व्याबाधा तद्र-
हितं ॥ ९०५ ॥ अटवीदेशकत्वद्वा० १ । अथ समुद्रनिर्यामिकद्वा० २ ' पार्विति '

पार्विति जहा पारं, सम्मं निजामया समुद्रस्स । भवजलाहिस्स जिणिंदा, तहेव जम्हा अओ अरिहा ॥९०६॥

प्रापयन्ति यथा निर्यामिकाः देशकाः समुद्रस्य, अतोऽर्हो नमस्कारस्य ॥ ९०६ ॥ ' मिच्छ '

मिच्छत्त कालियावायविरहिण्ण, सम्मत्तगज्जभपवाण्ण । एगसमएण पत्ता, सिद्धिवसहिपट्टणं पोया ॥९०७॥

मिथ्यात्वमेव कालिकावातोऽसाध्यो वातः, सम्यक्त्वमेव गर्जभोऽनुकूलः प्रवातो वायुर्यत्र तादृश भवाब्धौ, सिद्धिस्था-
नरूपं पत्तनं, पीता जीवबोहित्याः ॥ ९०७ ॥ ' निज्जा '

निज्जामगरयणाणं, अमूढनाणमइकणधाराणं । वंदामि विणयपणओ, तिविहेण तिदंडविरयाणं ॥९०८॥

निर्यामिकरत्नानामर्हतां षष्ठी द्वितीयार्थे, अमूढं सम्यग्ज्ञानं यतः सा अमूढज्ञानमतिरेव कर्णधारो बेडावाहो येषां
तान् ॥ ९०८ ॥ गतं निर्यामिकद्वा० २ । अथ महागोपद्वा० ३ पालिं ' जीव ' ' तो उ '

पालंति जहा गावो, गोवा अहिसावयाइदुग्गेहिं । पउरतणपाणिआणि अ, वणाणि पावंति तह चेव ॥

समुद्र-
निर्यामिक-
द्वारम् ॥

॥१७३॥

जीवनिकाया गात्रो, जं ते पालंति ते महागोत्रा । मरणाद्भया उ जिणा, निवाणवणं च पावंति ॥९०९॥
तो उवगारित्तणओ नमोऽरिहा भविअजीवलोगस्स । सव्वस्सेह जिणिंदा, लोअुत्तमभावओ तह य ॥९१०॥

गोपाः गाः अहिश्चापदादीनां दुर्गेभ्यः कष्टेभ्यः पालयन्ति रक्षयन्ति प्रचुरत्तुणपानीयानि च वनानि प्रापयन्ति
तथा ॥ ९०९ ॥ जीवनिक्काया एव गात्रः ये तान् ' मरणाद् ' उपलक्षणाद्रोगादिकटानि श्वापदादीनि तेषां भयेभ्यः पाल-
यन्ति ॥ ९१० ॥ ततो जिनेन्द्राः उपकारित्ततस्तथा लोकोत्तमभावतश्चेह सर्वस्य भव्यजीवलोकस्य नमोऽर्हाः ॥ ९११ ॥
उक्तं महागोपद्वा० ३ । नमोऽर्हत्वे हेत्स्वन्तरमाह ' राग '

रागद्दोसकसाए, इंदिआणि अ पंचवि । परीसहे उवसगे, नामयंता नमोऽरिहा ॥ ९१२ ॥

स्पष्ट, किन्तु नगन्दानोइन्द्रिय मनोऽपि, रागादीन्नामयन्तो जयन्तः, तत्र रागो द्विधा, प्रशस्तः अप्रशस्तश्च आद्यो
दृष्टिकापन्नेहभेदात् त्रिधा । तत्र दृष्टिरागः स्वस्वमतग्रहः, कामरागो निषयाभिलाषः, स्नेहरागो मोहः । उक्तं च- ' रजंति
अयुभक्तलिमलकृणिसाणिद्वेषु पाणिणो जेणं । रागोचि तेण भण्णइ, जं रजइ तत्थ रागतथो । १ । ' अशुभः कलिमलः कश्मलो
यस्मिन्नीद्वरकृणिमं शब्दं, तद्रूपानिदृष्ट्यर्थेषु रज्यन्ते प्राणिनो येन तेन राग इति, यद्रज्यते तत्र वस्तुनि तद्गुणैरात्मैति राग-
स्यार्थः । यथाया निरुक्तिप्रशस्तरागस्य द्वितीया तु प्रशस्तस्येति न दोषः १ । ' अरहंतेसु य रागो, रागो साहसु वंभया-
ग्गि । एण पमत्थो रागो, अज मरागाण साहूणं । २ । ' अर्हत्सु चशब्दात् सिद्धेषु ' अज ' आधुनिके काले सरागाणां

सरागधर्मवतां साधूनां नीरागत्वाभावात् २ । द्वेषोऽपि द्विधा-प्रशस्तोऽधर्मादौ अप्रशस्तो ज्ञानादौ । आद्येऽथं दृष्टान्तः-
' गंगाए नाविओ नंदो, सहाए घरकोइलो । हंसो मयंगतीराए, सीहो अंजणपवए । ३ । वाणारसीए बडुओ, राया तत्थेव
आगओ । एएसिं घायओ जो उ, सो इत्थेव समागओ । ४ । ' काश्यां धर्मरुचिसाधुना गङ्गायामिति गङ्गोत्तारे नन्दो नाविको
द्रव्यं विनाऽमुञ्चन् क्षुत्तृष्णोष्णवालुकातप्तेन दृष्टिविषलब्ध्या दग्धः, स सभायामिति जनोपदेशशालायां गृहकोकिलो धिरो-
लको मृतगंगा शुष्कगंगा तत्तीरे हंसोऽञ्जनपर्वते सिंहो वाराणस्यां बडुको जातः । एषु भवेषु धर्मरुचिना उपसर्गं कुर्वन्
दग्धो मृत्वाऽत्रैवेति पुनर्वाराणस्यां पुरे आगतो राजा जातः साधुदर्शनाज्जातिं स्मृत्वा ' गंगाए नाविओ नन्दो ' इत्यादि
पदरूपां समस्यां पुरयितुर्द्धराज्यं ददे इत्याख्यात् । धर्मरुचिना तु ' एएसिं एग सेसाणमि'ति पदाभ्यां पूरिता । एतेषां
नन्दादीनां ' एग सेसाणं ' एकं राजानं मुक्त्वा शेषाणां घातकोऽहमत्रागतोऽस्मि । ततो राजा श्राद्धोऽभूत् साधुश्च प्रतिक्रम्य
सिद्धः । कषायाः क्रोधादयोऽत्र भाष्यं ' नामं ठवणा दविए उप्पत्ती पच्चए य आएसे । रसभावकसाएया (सायाणं) नएहिं
छहिं मग्गणा तेसिं । ५ । ' द्रव्यकषायः कषायकर्माणवः । उत्पत्तिकषायः कषायोत्पत्तिहेतुबाह्यद्रव्यं कीलकादि । यथा-
' किं एत्तो कट्टयरं, जं मूढो खाणुगम्मि अप्फिडिओ । खाणुस्स तस्स रूसइ, ण अप्पणो दुप्पओगस्स । ६ । ' किं
इतोऽस्मात्कष्टतरं विरूपं यन्मूढः स्थानौ कीलके आस्फालितस्य स्थानौ रुष्यति नात्मनो दुःप्रयुक्तस्यानुपयुक्तव्यापारस्य,
प्रत्ययकषायः आश्रवाऽविरत्यादिकः कषायबन्धहेतुः, आदेशकषायः कृत्रिमभ्रूत्पादादिः कषायं विनापि तथैव दर्शनात्,
रसकसायो हरीतक्यादेः, भावकषायः कषायमोहनीयकर्मादियस्तज्जनितश्च कषायपरिणामः । नयैः सद्ग्रहादिभिः षड्भि-

मार्गिणा कृत्या । तत्र नैगमोऽपि कथायं इच्छतीति तं विना शेषाः पद् नयास्तैर्मार्गिणा सा विशेषावश्यकाद् ज्ञेया ।
अर्थेन्द्रियाणि तत्र इन्द्रः परमैश्वर्यवत्त्वादात्मा तेन सृष्टं इन्द्रियं । तद् द्विधा द्रव्येन्द्रियं भावेन्द्रियं च, आद्यं द्विधा निवृ-
त्त्युत्करणमेवात् । निवृत्तिरपि द्विधा बाधा कर्णशुक्ल्यादिरूपा तिर्यङ्गनरादीनां विचित्रा, आन्तरा तु सर्वजन्तूनां
ममा, मा च श्रोत्रहृत्नाशाजिह्वेन्द्रियाणां क्रमात्कदम्बपुष्प १ मसुररूपा २ तिगुत्ककपुष्प ३ सुरप्र ४ संस्थाना
स्पृशेन्द्रियस्य तु नानागंध्याना । उपकरणं तु खद्गगतुल्याया ज्ञाद्यानिवृत्तेर्या धाराकल्पा स्वच्छपुद्गलात्मिका आन्तरनिवृत्तिस्त-
स्याच्छेदशक्तिरिह स्वप्नविषयग्रहणशक्तिः । भावेन्द्रियं द्विधा लब्धिलययोगश्च । तत्र लब्धिरिन्द्रियावरणकर्मक्षयोपशमः,
उपयोगस्तु मस्यपिपये लब्धीन्द्रियानुसारेणात्मनो व्यापारः । तत्र लब्धैकेन्द्रियोऽपि पञ्चेन्द्रियः, उपयोगेन तु पञ्चेन्द्रियोऽ-
प्येकेन्द्रियः । परीषदाः द्वाविंशतिस्ते प्रतिक्रमणाध्ययने वक्ष्यन्ते । उपसर्गा दिव्या मानुपास्तैश्चा आत्मवेद्याश्चेति चतुर्द्वा,
एकतोऽपि चतुर्द्वा, तत्र दिव्या हाव्यात् १ द्वेषात् २ परीक्षार्थं विमर्शात् ३ विमात्रायाश्च ४, विविधा मात्रा विमात्रा उक्तहास्या-
दिययामिश्रिता. मानुषा अप्येवं, किन्तु विमात्राया हास्याद्यन्तर्भूतत्वात्, तत् स्थाने कुशीलप्रतिसेवनादिति, तैश्चा
भयान् १ द्वेषात् २ आहासत् ३ अपत्यरक्षार्थं च ४ । आत्मन एव जाताः सन्तो वेद्या आत्मवेद्याः घट्टनात् स्तम्भाद्यास्ता-
ल्लान् १ प्रपतनाद्गर्वादी २ स्तम्भनात् बाधादिना पादादीनां स्तम्भात् ३ लेशनात् स्नसात्रिलगनेऽज्ञावयवानां तथैवाव-
स्थानान् ४, यद्वा गान १ पित्त २ श्लेष्म ३ संनिपतेभ्यो वा ४ ॥ ९१२ ॥ अथ प्राकृतशैल्याऽनेकधा आर्हच्छब्दनिरुक्तं
स्यादित्याह 'इन्द्रि'

इंद्रियविसयकसाए, परीसहे वेयणा उवस्सग्गे । एए अरिणो हंता, अरिहंता तेण बुच्चंति ॥ ९१३ ॥
वेदना त्रिधा शारीरी १ मानसी २ उभयरूपा च ३ । अत्र कपायनोकपायानां पञ्चविंशतिसङ्ख्यानां मीलने पट्टसप्तत्य-
न्तरङ्गारयः एषां अरीणां हन्तारः ॥ ९१३ ॥ ' अट्ट '

अट्टविहंपि य कम्मं, अरिभूअं होइ सव्वजीवाणं । तं कम्ममरिं हंता, अरिहंता तेण बुच्चन्ति ॥९१४॥
अपि सातावेद्यादीनामपि वैरिताज्ञप्त्यै, तत्कर्म्मरिहन्तारोऽर्हन्तः ॥ ९१४ ॥ ' अरि '

अरिहंति वंदणनमंसणाइं, अरिहंति पूअसक्कारं । सिद्धिगमणं च अरिहा, अरहंता तेण बुच्चन्ति ॥९१५॥
' अर्ह ' इति धातुः, अर्हन्ति तेषां योग्याः स्युरित्यर्थः । वन्दनं स्तवनं, नमस्यनं प्रणामः । पूजा वस्त्रमाल्यादिना ।
सत्कारोऽभ्युत्थानादिना, सिद्धिं प्रति अर्हा योग्याः ॥ ९१५ ॥ ' देवा '

देवासुरमणुषुं, अरिहा पूआ सुरुत्तमा जम्हा । अरिणो हंता रयं, हंता अरिहंता तेण बुच्चन्ति ॥९१६॥
देवासुरमनुज्येभ्यः पूजां अर्हन्ति । कुत इत्याह यस्मात्सुरोत्तमाः तीर्थकृत्वेन सुरनरोत्तमाः प्राक् सामान्येन पूज्यत्व-
मुक्तं, इह तु विशेषोक्त्या त्रिजगत्पूज्यत्वं ज्ञापितं । एवमन्यत्राप्यनुक्तमपि समाधानं स्वबुद्ध्या कार्यं । उपसंहरति-अरीणां
हन्तारस्तथा रजो बध्यमानं कर्म तस्य हन्तारः ॥ ९१६ ॥ ' अर '

अरहंतनमुक्कारो, जीवं मोएइ भवसहस्साओ । भावेण कीरमाणो, होइ पुणो बोहिलाभाए ॥९१७॥

महमगब्दादन्तस्म्यो मोचयति, बोधिः सम्यक्त्वं ॥ ९१७ ॥ ' अरि '
 अरिहंतनमुक्कारो, धन्नाणं भवस्वयं कुणंताणं । हिअयं अणुम्मुअंतो, विसुत्तियावारओ होइ ॥९१८॥
 हृदयमनुमृञ्चन् अत्यत्रन्, विश्रोतसिकाऽपव्यानं तस्या वारको निपेद्धा ॥ ९१८ ॥ ' अरि '
 अरहंतनमुक्कारो, एवं खलु वणिणओ महस्थुत्ति । जो मरणस्मि उवग्गे, अभिक्खणं कीरए बहुसो ॥९१९॥
 अण्पावरोऽपि द्वादशार्थमय्याहकत्वान्महार्थ इति । मरणे उपाग्रे समीपीभूतेऽभीक्ष्णं निरन्तरं बहुशो बहुवारान्
 क्रियते ॥ ९१९ ॥ ' अरि '

अरिहंतनमुक्कारो, सधपावप्पणासणो । मंगलाणं च सर्वेसिं, पढमं हवइ मंगलं ॥ ९२० ॥
 ' मण० ' प्रणाग्रनः, मङ्गलानां मङ्गलहेतुभावानां द्रव्यभावभेदानां चशब्दो निश्चये, मध्ये प्रथमं आदावेव । सर्वधीरैः कार्येषु
 क्रियमाणत्वादाय ' ह्यइ ' चि भवति स्वरूपसत्तया मङ्गलरूपत्वादस्ति जायते वा नमस्कारः कृतः सन् मङ्गलं मङ्गलहेतुरिति ।
 तत्र मां गालयति निःकासयति पापान्मद्गच्छते हितमनेनेति वा मङ्गलं पुण्यं यद्वा मङ्गलं श्रेयस्तद्वेतुः ॥ ९२० ॥ एवं ' नमो
 अरिहंताणं ' इति व्याख्यातं । अत्र ' नमो सिद्धाणं ' तत्र सिद्ध्यति स्म सिद्धः, नामादिभेदाच्चतुर्दशधा, तत्र नामस्थापने स्पष्टे,
 द्रव्येण्यनादिना मिद्वो द्रव्यसिद्धः पक्वोदनः, शेषं सिद्धनिक्षेपमाह ' कस्मे '

कस्मे सिंप्पेअ विज्जायै, मंते' जोगे' अ आगंमे । अत्थं जत्ता अभिप्पाए, तंवे कम्मक्खए इय ॥९२१॥

कर्मणि १ शिल्पे च २ विद्यायां ३ मन्त्रे ४ योगे च ५ आगमे ६ अर्थे द्रव्ये ७ यात्रायां ८ प्राकृतत्वाद्द्विभक्तिलोपः
अभिप्राये बुद्धौ ९ तपसि १० कर्मक्षये ११ ऽपि च सिद्धः स्यात् । तत्र कर्मणि सिद्धे रेखां प्राप्तः कर्मसिद्धः । एवं
शिल्पादिष्वपि ॥ ९२१ ॥ कर्मादिस्वरूपमाह ' कर्म '

कर्मं जमणायरिओवएसयं सिप्पमन्नहाऽभिहिअं । किसिवाणिज्जाईयं, घडलोहाराइभेअं च ॥ ९२२ ॥
यदनाचार्योपदेशं आचार्योपदेशं विनोद्धतं तत् कृषिवाणिल्यभारवाहनादिकं कर्मोच्यते, अन्यथेत्याचार्योपदेशं
ग्रन्थाद्वा ज्ञातं घटलोहकारत्वादिभेदं तु शिल्पं ॥ ९२२ ॥ ' जो स '

जो सबकम्मकुसलो, जो वा जत्थ सुपरिनिट्ठिओ होइ । सज्झगिरिसिद्धओविव, कम्मसिद्धित्ति विन्नेओ ॥
यत्रैकस्मिन्नपि कर्मणि सुपरिनिष्ठितः अतिशयेन रेखां प्राप्तः सद्गिरिसिद्धक इव एको वाहिको मूटकमात्रं भारं वहन्
सद्याद्रौ सर्ववाहीकेभ्यः पूर्वं चटति, राजाद्यस्य मार्गं दत्ते, स च सद्गिरिसिद्ध इति ख्यातः ॥ ९२३ ॥ ' जो स '

जो सबसिप्पकुसलो, जो वा जत्थ सुपरिनिट्ठिओ होइ । कोकासवड्ढईविव, साइसओ सिप्पसिद्धो सो ॥
कोकाशिवर्द्धकिवत् सातिशयोज्जेकविज्ञानवान् कोकाशिसूत्रभृत्काष्टकपोतैर्नृपकोशाद्ग्रन्थशालीनानयत्, काष्ठगरुडेन च
व्योम्यचरत् ॥ ९२४ ॥ ' इत्थी '

इत्थी विज्जाऽभिहिया, पुरिसो मंतुत्ति तव्विसेसोऽयं । विज्जा ससाहणा वा, साहणरहिओ अ मंतुत्ति ॥ ९२५ ॥

यथाधिष्ठात्री मी मा विद्याऽभिहिता । यत्र पुरुषोऽधिष्ठाता स मन्त्रः । तयोर्विद्यामन्त्रयोरयं विशेषः ॥ ९२५ ॥ 'विज्ञा'
 विज्ञानचक्रवर्ती, विज्ञासिद्धो स जस्स वेगावि । सिद्धिज्ञ महाविज्ञा, विज्ञासिद्धऽज्ञाखडुव्व ॥९२६॥
 विद्यानां मर्गानां चकार्त्वी अधिपः स विद्यासिद्धः, यस्य चैका महाविद्या सिद्धेत् स विद्यासिद्धः आर्यखपुटधरिवत् । यथा
 म गुडग्रामपुरे मायुदोपियश्रमूर्त्तीर्नमयित्वा पापाणकुण्डत्रादिसार्थेऽचालयत् बौद्धांडकानि बुद्धदेवांश्चावन्दयत् ॥९२६॥ 'साही'
 सार्द्धाणसबमंतो, बहुमंतो वा पहाणमंतो वा । नेओ स मंतसिद्धो, थंभागरिसुव साइसओ ॥९२७॥
 व्याधीनमर्गं० प्रधानैरुमन्त्रो वा ज्ञेयः । स मन्त्रसिद्धः स्तम्भाकर्ष इव । कापि राज्ञा साध्वी धृता, ततो मन्त्रसिद्धसाधुना
 राजनभादिम्नग्मा व्योम्न्युत्पाद्य खडखडायिता राज्ञा भीतेन मुक्ता ॥ ९२७ ॥ 'सबे'
 सवेचि द्वजोगा, परमच्छेयरफलाऽहवेगोऽवि । जस्सेह हुज्ज सिद्धो, स जोगसिद्धो जहा समिओ ॥९२८॥
 द्रव्ययोगाश्रूणानि परमाश्रयफलाः, अथैकोऽपि योगः । समितद्वरिर्वहन्त्या नद्याः कूलद्वयं चूर्णेन संमील्य तदूर्ध्वं गतः,
 ब्रह्मक्षीपवागितायमा बोधिताः ॥ ९२८ ॥ 'आग'
 आगमसिद्धो सबंगपारओ, गोअसुव गुणारासी । पउरत्थो अत्थपरो व, मम्मणो अत्थसिद्धति ॥९२९॥
 प्रनुगर्थः प्रनुद्वयार्थपरो द्रव्यस्तत्परो वार्थमिद्ध इत्युक्त्तो यथा मम्मणः । तेन निजोपाजितस्वेन कोटिमूल्यरत्नानां
 रूपी कर्त्ता ॥ ९२९ ॥ 'जो नि'

जो निच्चसिद्धजत्तो, लद्धवरो जो व तुंडियाइव्व । सो किर जत्तासिद्धोऽभिप्पाओ बुद्धिपज्जाओ ॥९३०॥
नित्यं सिद्धा जलस्थलयात्रा यस्य, यश्च तुण्डिकादिवल्लब्धवरः । यश्च द्वादशवारानब्धि तीर्त्वा प्राप्तार्थ एति सोऽपि
यात्रासिद्धः । तुण्डिको वणिगू लक्ष्वारान् पोते भग्नेऽवक् 'जले नष्टे जले एवाप्यते,' अब्धिदेवस्तुष्टो वरमदाद्यस्त्वनाम्नाब्धौ
चटेत्सो विघ्नं मैतु । अभिप्रायो बुद्धेः पर्यायः ॥ ९३० ॥ ततः 'विउ'

विउला विमला सुहुमा, जस्स मई जो चउविहाए वा । बुद्धीए संपन्नो, स बुद्धिसिद्धो इमा सा य ॥९३१॥
विपुला पदानुसारिणी विमलाऽसंशयाऽविपर्यया च । सूक्ष्मा दुर्बोधार्थबोधसमर्था यस्य मतिः स्यात् स बुद्धिसिद्धः यद्वा
चतुर्विधयौत्पत्तिकयादिवुद्ध्या सम्पन्नो युक्तः स्याच्चतुर्द्धा, बुद्धिस्त्विच्यं ॥ ९३१ ॥ 'उप्प'

उत्पत्तिआं वेणइआ, कम्मियाँ पारिणामिआँ । बुद्धी चउविहा बुत्ता, पंचमा नोवल्लभए ॥ ९३२ ॥
शास्त्राद्यपेक्षां विना उत्पत्तिरेव हेतुर्यस्याः सा औत्पातिकी १ गुरुश्रुत्पादिविनयोत्था वैतयिकी २ कर्मणोऽभ्यासाज्जाता
कर्मजा ३ परिणामः सुदीर्घश्रेयोविमर्शस्तत्र भवा पारिणामिकी ४ ॥ ९३२ ॥ 'पुव्व'

पुव्वमदिट्टमस्सुअमवेइअ, तक्खणविसुद्धगहिअत्था । अवाहयफलजोगिणि, बुद्धी उत्पत्तिआ नाम ॥९३३॥
अहृष्टाऽश्रुतोऽविदितो मनसाप्यनालोचितस्तस्मिन्नेव क्षणे विशुद्धो गृहीतोऽर्थो यथा सा, अव्याहृतफलेन योगो यस्याः
॥ ९३३ ॥ अत्र दृष्टान्ताः 'भर'

भरहसिले पणिअं, रुखे खुडुगं पडे सरडे कागं उच्चारे । गरुं घयणं गोलं खंभे, खुडुगं मंगिगिथि पंई पुंते ॥

भरतम्य शिला भरतशिला १ पणितं पणः २ वृक्षः ३ कुहकको बालः ४ पटः ५ सरटः कृकलाशः ६ काकः ७ उच्चारो
मिश्रा ८ गजः ९ घयणो मंडः १० गोलो लाक्षागोलकः ११ स्तम्भः १२ कुहकः शिष्यः १३ मार्गस्त्री १४ पतिः १५ पुत्रः
१६ इयन्तो दृष्टान्ता अस्यां गाथायां मद्गृहीताः शेषास्तु 'महुसित्थे' ति गाथायां वक्ष्यन्ते ॥ ९३४ ॥ तत्राद्यदृष्टान्तः 'भर'
भरहसिल मिडे कुकुडे तिले, बालुअं हेत्थि अगडं वर्णसंडे । पायसं अइअं पंत्ते, खाडिहिला पंचपिअंरो आ ॥

भरतशिला १, बालुकैति बालुकारज्जुः ५, अगडः कूपः ७, पायसं क्षीरेयी ९ । 'अइअ'ति अजालिडिकाः १०, 'पत्तं'
अन्वयानं ११, 'खाडितिल'ति खाडिहिला १२ पञ्चपितरश्च १३ । अवन्त्यासन्नतग्रामे भरतनटपुत्रो रोहकोऽवन्त्या नदीकुले पुरी
मयी लिकेत । गजा तां दृष्ट्वा बुद्धिमानयेत्यादिगत् शिलया स्थानादचालितया मत्सौधं कार्यं रोहकश्च शिलायाः अथः
यन्निना सम्माच दन्नाऽभितो भिचीअके १ । राज्ञा मिहः प्रैपि यदेप यादग्भारोऽस्ति तादग्भार एवाप्यो रोहकश्च तं
गुक्रान्तं यन्ना वृणादि दत्ते । तेन न कृशो न स्याद्बद्धते च न । तादग्भार एवार्पि २, एवं एकाक्येवासौ योऽभ्य इति
कृन्डः प्रैपिन आदर्गप्रतिचिम्बेन योधितः ३, तिलान् येन मानेन गृहीत तेनैव तैलं देयमिति आदर्शन तिलान् लात्वा तेनैव
तैलं दत्तं ४, बालुकारज्जुः प्रैग्य इत्युक्ते एको बालुकारज्जुर्मानाय प्रैज्यो यथा तादृशं कुर्वे इति प्रत्युचे ५, मर्तुकामं हस्तिनं
प्रैपिदाऽऽदिष्टं अस्योदन्तः मदा ज्ञान्यो मृतश्च न वाच्यं । गजे मृते रोहकेणाज्ञापि गजो न वक्ति, न श्वसिति, नोत्तिष्ठति ।

राजोचे किं मृतः इति ६, कूपे आनायिते पुरकूपः प्रेब्यो यथा तेन बध्ना ग्राम्यकूपं प्रेपयामि ७, ग्रामाद्धनं ग्राच्यां कार्यमित्युक्ते ग्रामः प्रतीच्यां वासितः ८, विनाग्निं पायसं पाच्यमित्युक्ते उत्करकान्तः क्षिप्त्वा तद्बाष्पया पक्कं ९, राज्ञाऽऽहूतो यामिकः स्थापितः, सुप्तो राज्याद्ययामान्ते सुप्तस्त्वं यत् शब्दं न दत्से इत्युक्तेऽवक्-अजालिंडिका किं वृत्ता इति ध्यायनाऽऽसम्, त्वं वेत्सीत्युक्ते उचे जठरान्तः संवर्चकातभावात् १० । एवं द्वितीययामे किं प्लक्षपत्रे वृन्तप्रान्तौ किं समौ विषमौ वा स्तः, पृष्टोऽवक् समावेव ११ । तृतीययामे खाडहिंछाया पृष्ठिपुच्छे समे अन्यथा वा स्वयमूचे समे एव १२ । तुर्ये तीव्रकम्बाघाताद् बुद्धोऽवक् राज्ञः कति पितर इति चिन्ता, तत्र पञ्चपितरः, महाक्रोधवत्वाच्चाण्डालः १ यस्योपरि रुष्टस्तस्य सर्वस्य ग्राहित्वाद्रजकः २ महादातृत्वाद्भनदः ३ शिशोर्मे चणचणत्कम्बाघातदत्त्वाद् वृश्चिकः ४ न्यायवत्त्वाद् राजा ५, राज्ञाम्बा पृष्टोचे सुरूपत्वाच्चत्वारथित्चेऽर्थिताः १३ । अथ पणादीनि-तत्र एकः पणं चक्रे-मच्छकटस्थसर्वचिर्भटाशिनः प्रतोल्यामयायिनं मोदकं ददे, तत्रैकेन सर्वाण्यपि स्तोत्रं स्तोत्रं भक्षित्वा मुक्तानि, ग्राहकाः प्रोचुरहो सर्वाणि चिर्भटानि भक्षितानि, ततो यथोक्तं मोदकं याच्यमानः शकटेशो द्यूतकृद्भ्यो बुद्धिं लब्ध्वा लघुं मोदकं प्रतोल्यां मुक्त्वोचे याहि भो मोदक ! मोदको न याति, स चिर्भटाशिनो दत्तः, द्यूतकृद्भीः २ बुद्धे-फलानि कोऽप्यादातुमक्षमश्चितान् कपीन् लेण्डुनाऽहत्, कपयश्च फलान्यक्षिपन् ३ क्षुल्लकस्येति बालस्याऽभयकुमारस्य कूपतलस्थमुद्राग्रहे धीः ४ पटे-द्वयोः सूत्रोर्णापटार्थे वादेऽमात्यैः शीर्षे ऊर्णरीमाणि वीक्ष्य वादो भग्नः ५ सरटे-एको हृदन् सरटपुच्छस्पर्शेन मदुदरे सरटोऽविशदिति शङ्कया भन्दो जातो वैधेन रेचयित्वा विष्टान्तरन्यसरटे लाक्षाक्ते दर्शिते पटुर्जातः ६ । काकाः-कियन्तोऽत्रेति क्षुल्लः पृष्टोऽवक्-‘सर्दिं कागसहस्सा इर्णिह विन्नाउडे परिवसन्ति । जइ ऊणिया

पयोमिया ब्रह्म अहीया पाहुणा आया ॥ १ ॥ ' प्रेषिता इति ग्रामं गताः, यद्वा काफे विष्टां किरति मिथ्यादृशा क्षुष्ठः पृष्टः
 हातः किं वीक्षणं? जले पिण्डुरिन्यादि पिण्डुं वीक्षते, यद्वा केनापि वणिजा निधिं लब्ध्वा स्वभार्यागाम्भीर्यज्ञप्त्यै उक्तं-ममापाने
 श्रेतः कामोऽपिगत् तथा न स्वेष्टानामुक्तं एवं यावद्राजा श्रुत्वा पृष्टः स सत्ये उक्ते निधिं दत्त्वा मन्त्रीकृतः ७ । उचारे-
 निप्रमी मार्गं 'त्रांऽऽप्यक्ताऽभृद्धिवादेऽमात्यैः कल्पे तव भर्त्रा किं भुक्तमिति पृष्टे तिलगण्डुलिकोक्ता, विरेचे दत्ते विप्रस्य तिला
 पृष्टा न तु भृज्मेति स ताडितः ८ । एकेन गजस्तोलितो यथेभं क्षिप्त्वा नौ जले मुक्ता यावज्जलमग्ना तत्र रेखां कृत्वेममु-
 चार्याऽऽग्मी रेखां यावन्नामं भृत्वाऽऽस्मानस्तोलिताः ९ । 'घणेषे'ति भंडो राज्ञीदुश्चितं वदन् तथा निर्घोडित उपानद्ब्रजं लात्वा
 राश्वये ऊने यद्देशेषु तत्रकीर्तिविस्ताराय गम्यमित्युपानद्ब्रजात्तस्तवो राह्याऽस्यापि १० । गोलो लाक्षाया घ्राणोऽविशत्-
 ज्ञायःश्लारुकाऽऽकृष्टः ११ । स्तम्भं मरोऽन्तस्थं कोऽपि पालिन्यस्ते कीले रज्जुं बध्वा पालौ भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा वेष्टित-
 तान् १२ । धुल्लनैका योगिनी यो यत् कुर्यात् तदहं कुर्वे इति धोषयती राजसभायां कार्याकया पद्ममालेख्य तत्कर्तुमशक्ता
 चिन्ता १३ । मार्गमी-रुम्यापि समार्यस्य पथि यातः काचित्सुरी तद्रूपमोहिता भार्यारूपा पृष्ठे लग्ना पतिर्द्वे भार्ये दृष्टा
 मंदिग्धः या दुरस्था पतिं स्पृश्यति सा मत्प्रेत्यमार्थैरुक्ते सुर्यां करं प्रसार्य स्पृष्टः ज्ञाता च १४ । पतिः-एकस्या द्वौ
 पत्नी शान्ताम् । दुयोरुपरि च तुल्यः स्नेह इति श्रुत्वाऽमात्याः परीक्षार्थं तस्या ऊचुर्द्वत्रिपि पृथग्रामे प्रेष्यौ तथा च प्रेषितौ
 ज्ञानमुगाद् दुयोर्मोन्धं श्रुत्वा तयोर्चेऽमुको दृढदेहो वैद्यैरपि चिकित्सोऽन्यस्तु मयैत्र चिकित्स्य इति तं गता जनैर्ज्ञात इष्टः
 १५ । पुत्रः-वणिग् देशान्तरे गतो मृतस्तस्य भार्ये द्वे सुतश्चैकः, पुत्रमात्रोचे पुत्रः श्रीश्च मेऽन्याऽपीत्याह, अमात्यैर्द्रव्याद्धे

सुतार्द्धं च विभज्यमित्युक्तेऽपमाता मेने मात्रा तु नेति सा ज्ञाता १६ ॥ ९३५ ॥ 'महु'
 महुसित्थ मुदि अंके अ, नाणंए भिवम्बु चेडगनिहोणे । सिक्खा य अत्थसत्थे, इच्छो य महं सयसहस्से ॥
 मधुसिक्थं मधुजालं १७ मुद्रिका १८ अङ्कः १९ नाणकं २० भिक्षुः २१ चटकनिधानं २२ शिक्षा २३ 'अत्थसत्थं'ति
 नीतिशास्त्रं २४ इच्छा च मम २५ शतसहस्रं २६, एते दृष्टान्ताः । मधुसिक्थं-एका स्त्री जालिमध्ये रतस्था मधुजालं दृष्ट्वा
 कार्ये जाते पत्युर्मधुस्थानमूचे स तु नाद्राक्षीत् तथा सुखा दर्शितं, तेनाऽसती ज्ञाता पत्युर्धीः १७ । मुद्रिकायां-द्रम-
 केण पुरोहिते न्यासमददति विज्ञप्तो राट् पुरोहितं द्यूते जित्वा तन्मुद्रिकां च लात्वा चिह्ने तत्पत्न्याः पार्श्वे प्रेष्य न्यासमानाय्य
 बहुन्यासान्तः क्षिप्त्वा द्रमक उक्तः-उपलक्ष्य लाहि तेन चात्तः १८ । अंकः-केनापि कस्यचिद्द्रम्मसहस्रनवलको न्यासीकृतः,
 स च शुद्धान् द्रम्मान् लात्वा कूटान् चिक्षेप, ते चासारत्वादल्पदेशं रुध्नन्तीत्यधो नवलकः पादित्वा सीवितः, धनिकश्चागात्
 कूटद्रम्माणां वस्त्रपाटनस्य चेक्षणाद्वादेऽमात्यैः शुद्धद्रम्मसहस्रे क्षिप्ते सीवितुं न शक्यते । नूनं कूटान् क्षिप्त्वाऽधिकं वस्त्रं पादित-
 मिति शुद्धा दापिताः १९ । नाणके-केनापि जीर्णमहाहर्षनाणकान्यादाय नवलके नवाऽत्यल्पपाठ्यर्षनाणकानि क्षिप्तानि ।
 वादेऽमात्यैः कः कालः स्तादति पृष्ठा जीर्णनाणकानि दापितानि २० । भिक्षोः केनापि न्यासोऽर्पितः तस्मिंश्च तमददति
 धनिकेन द्यूतकाराः सेवितास्ते च भिक्षुमठे गताः स्वीयन्यासान् यावद्ददति तावत्सङ्केतात् पूर्वन्यासधनिकेनागत्य भिक्षुर्याचितो
 नव्यबहुन्यासलोभाचन्द्रयासं ददौ ततो द्यूतकाराः कल्पे न्यासा मोक्षयन्ते इत्युक्त्वाऽयुः २१ । चटकनिधाने-द्वे भित्रे निधि
 दृष्ट्वा शुभेऽर्द्धि ग्राह्य इत्याच्छाद्य गते तयोरेकेन स्वं लात्वा निधिरङ्गारैर्भृतो, मुहूर्त्ते द्वे अपि गते हा ! अभागेनाङ्गारा जाता

इत्युत्पत्त्या निवृत्ते । अन्यत्र भिन्नं श्रीमत् ज्ञात्वाऽहं छलित इति लेप्यमयीं मूर्त्तिं कृत्वा द्वौ कपी तदंकोपवेशादिक्रीडां शिक्षितौ ।
उन्मत्ते भिन्नपुत्रौ भुम्ब्यै आहूय गोपितौ तयोः स्थाने च कपी प्रहितौ, क्रीडां कुरुतः, भिन्नेणोक्तं मञ्चेटकौ क्व तेनोक्तं कपी जातौ
कथं ? यथा निधिरासीभूतः ततो निघ्नद्धं दत्तं २२ । शिक्षायां-कोऽपि घञुर्वेदं शिक्षयित्वा बह्वर्थानुपाज्यर्थिलोभा-
दन्त्यान् स्वं हन्तुमिच्छतो ज्ञात्वा पिण्डान्तर्द्रव्यं क्षिप्त्वा नद्यां पिण्डदानमिषेण नष्टः २३ । अर्थशास्त्रे-द्वयोः स्त्रियोरैक-
युतार्थं द्रव्यार्थं च नादे राश्योक्तं-मत्पुत्रो जातो यौवने नीतिशास्त्रान् वादं भङ्गयतीत्यपुत्रया कालक्षेपार्थं प्रपन्ने साऽर्घ्यापि
२४ । इच्छा च ममेति एका विधवा लभ्यमलभमाना पतिभिन्नमूचे-यत्तवेष्टं तदेयं परं स्वमुद्राहय स उद्राह्य इयती ममेच्छे-
न्यत्वां ददानोऽमान्यैर्द्रौ पुञ्जौ कृतोक्तः-ऋस्तवेष्टेस्तेनोक्तं यत्तवेष्टं तदेयमित्युक्तिञ्जलात्प्रौढं देहीति दापितः
२५ । नतमश्नै-परित्राजकः कोऽप्यमक्-योऽपूर्वं श्रावयेत्तस्मै लक्षमूल्यं पात्रं ददे, धूर्त्तैणोक्तं-“ तुञ्ज पिया मह पिउणो
घारेऽ अणूणगं मयसहस्मं । जइ सुयपुत्र दिज्जउ, अह न सुयं खोरगं देसु ” । १ । ‘घारेइ’त्ति ऋणं धत्ते तदा लक्षं दीयतां ।
सोऽरु पात्रमिन्दुकत्वा लक्षं जितः २६ ॥ ९३६ ॥ उक्ता औत्पातिकी १ । अथ चैनयिकी ‘ भर ’

भरनित्थरणसमत्था, तिवग्गसुत्तत्थगहिअपेआला । उभओलोगफलवई, विणयसमुत्था हवइ बुद्धी ॥

भरो दुःसाध्यकार्यं, धर्मार्थकामरूपत्रिवर्गवाचकस्त्रार्थयोगृहीतं पेयालं सारो यया, उभयलोकयोस्तिहपरलोकयोः फल-
शी ॥ ९३७ ॥ अत्र दृष्टान्ताः ‘ निमि ’ ‘ सीआ ’

निमित्ते अथसैत्थे अलेहे^३ गणिँए अकूर्व अस्से अ । गदहँ लक्खणं गंठी, अगँए गणिअीं य रहिओ अ ॥
सीआ साडी दीहं च, तणं अवसवयं च कुंचस्से^३ । निवोदहँ अ गोणे, घोडग पडणं च हँक्खाओ ॥१३९॥

निमित्तशास्त्रं १ अर्थशास्त्रं २ लेखोऽष्टादशलिलेखनं ३ गणितं ४ कूप इति कूपखार्तकः ५ अश्वः ६ गर्दभः ७ लक्षणं
अश्वस्य ८ ग्रन्थिः ९ अगदमौषधं १० गणिका ११ रथिकः १२ सीता साटिका दीर्घं च तृणं अपसव्यता क्रौञ्चस्य पक्षिण
इत्येको दृष्टांतः १३ नीत्रोदकं १४ गौर्घोटकः वृक्षात् पतनं चेत्येको दृष्टान्तः १४ । तत्र निमित्ते-कस्याश्चिन्नैमिचित्तिकशिष्यौ पुत्रा-
गमं पृच्छन्त्याः शीर्षत्पतितो घटो भग्नः तत्रैकोऽवक् 'तज्जाएण य तज्जायमि'ति सुतोऽपि मृतः, द्वितीयोऽवक् भुव उत्पन्नो
भुवश्च मिलित इति 'तज्जाएण य तज्जायमि'ति त्वत्सुतो गृहे आगात् तच्चाभूत् १ । अर्थशास्त्रे-पाटलीपुरे कल्पख्यं मन्त्रिणं हतं
श्रुत्वाऽरिसैन्ये समेते नन्दनृपेण कल्पः कूपात्कृष्टो नावारूढः सन्धिकृते संघुखागतस्य रिपुमंत्रिणोऽग्रे इक्षुव्रज ऊर्ध्वाधच्छिन्ने
मध्ये किं स्यादित्याद्यसम्बद्धं करसंज्ञयोक्त्वा तं प्रदक्षिणयन्निवृत्तः, रिपुमन्त्री समूलानि वः शिरांसि छेत्स्याम्यावर्त्ते च पातयिष्या-
मीति कल्पकभावमज्ञात्वा प्रत्यावृत्त्य लज्जितः स्वनृपानूये कल्पकबटुको यत्तच्छपति किं कथ्यते? ते च कल्पकोऽस्तीति ज्ञात्वा
नेशुः २ । लेखे-शिष्यः शिक्षमाणः सर्वलिपीर्वेत्ति । 'हंसलिबी १ भूयलिबी २ जस्की ३ तह रक्सी य ४ बोधवा । उड्डी ५
जवणि ६ तुरुक्की ७ कीरी ८ दविडी ९ य सिंधवीया १० मालविणी ११ । १ । नडि १२ नागरी १३ लाडलिबी १४ पारसी १५
य बोधवा । तह अनिमिचीयलिबी १६ चाणिकी १७ मूलदेवी १८ य । २ । 'लिबीओ ३ । गणितं एकादिपरार्द्धान्तं वेत्ति ४ ।

प्रपद्यातः ५ । अश्वे-द्वारवत्यां लोकैः स्थूला अश्वा आत्वाः कृष्णेन लक्षणवान् बहुश्वद्विकृत्क-
 मोऽप्यात्तः ६ । युगदेमे-नां मन्वेऽव्यां वृषां बृद्धेन यत्र गर्दभा उत्सिचन्त्यत्र सिराम्भोऽस्तीत्युक्ते तथाकृतेऽम्बु लब्धं ७ ।
 लक्षणे-मोऽप्यश्वद्वयं मे देयमित्यश्वसारां कुर्वन्नश्वपतिमुतामङ्गताद्योऽश्व उन्नस्थानादशमभृतचर्मपात्रे क्षिप्तं पटहे वादिते च न
 श्रयन्मोर्द्ध इति ज्ञानाऽश्वद्वयं एवं परीक्षाशुद्धं याचन्नश्वेशेनोदयकरो तावश्चौ अदातुक्तामेन सुतां दातुं प्रियाऽनिच्छन्त्युक्ता-
 श्रीपुरं मन्त्रभृता भागिनियः मल्लक्षणत्वात् पूर्वा दत्त्वा गृहे स्थापितोऽव्यवमायी पत्न्यानुन्नोऽरण्ये भ्रामं भ्रामं पणमासैरासकृष्ण-
 नित्ररुमाणरु चटिन्ना तेन मितमध्यं स्यादिति लक्षस्वर्णेन पत्न्या विक्रीय स स्वकुलं सधनं चक्रे, एवं अश्वरक्षायै एषोऽपि
 म्याप्य इति, ततः स पूर्वा दत्त्वा गृहेऽस्यापीति गृहेऽधीः ८ । ग्रन्थौ-पाटलिपुरे मुरंडस्य राज्ञः कैश्चिद् मूढद्वयं
 ममायष्टिर्नतुलिप्तो नष्टस्यः समुद्रकथेति ग्रन्थिका प्रैपि, कोऽपि न वेत्ति । पादलिप्ताचार्येण सूत्रमुष्णाम्मसि क्षिप्त्वा
 यद्वनं मलिनं प्रान्तः कष्टः, यष्टौ जले मुक्तायां मूलं गुफ्तवान्मग्नं इति मूलं ज्ञातं, समुद्रकथोष्णाम्मसि घोलितो जतु-
 गलनादान्यमुपुषाटिनं, क्षुरिणा तुम्बं रत्नैर्भृत्वा नष्टसीविन्या सीवित्वा तेषां प्रैपि, । एनमुद्वाद्य रत्नानि लान्तु ।
 तेऽस्ति ९ । अगदे-पन्नक्रामे राजादेयाञ्जलविनाशाय विषपुञ्जाः समेताः, वैधेन तु यत्रमाने आनीते राजा रुष्टः, वैधोऽ-
 त्तु महत्सयात्वेतन् । ततः परीक्षायि तत् क्षीणेभपुच्छत्रालाघो दत्तं । तत् सर्वं देहं व्यामोचदेवाऽजदलवाद्वालितं च राजा तुष्टः
 ?० । गणिका-क्रोधा गर्गभृतस्थाले सूचीश्रोतपुष्पोर्ध्वं नृत्ता ११ । रथिको गवाक्षस्थः पुंसे पुंसे शरं सन्ध्यायाप्रलुम्बीर्ललो
 १२ ॥ ९३८ ॥ 'सीया माडी'त्यादि पूर्वादिकथा-कश्चिन्नुपुत्राध्यापको लब्धवहुस्वः खानानार्थं वल्लं याचन्नुपपुत्रैर्नृपद्रो-

हाशयं ज्ञापितो यथा-शुष्कायामपि शाटिकायां शीता शाटिका, कोऽर्थः अस्मत्पिता त्वां प्रति शीतो विरक्त इति । तृणं द्वारा-
भिमुखं कृत्वा दीर्घं च तृणं पलायते दीर्घः पन्थेति, क्रौञ्चो जीवोऽग्रे स्नानान्ते मङ्गलार्थमारान्त्रिकत्रप्रदक्षिण्योच्चार्यते । तदा
त्वपसव्येन संहारेणोच्चारितः तव संहार इति स क्षेमेण नष्टः १३ । नीत्रोदके-काचित्प्रोषितपतिकोपतिमानाद्यय नखकल्पनादि
तस्याकारयत्, स रात्रौ नीत्राम्बु पीत्वा मृतस्तया त्यक्तोऽमात्येन तु नवक्षालितपदोऽयमिति सर्वनापितान् पृष्ट्वोदन्तं ज्ञात्वा
कथं मृत इति पृष्ट्वा स्त्री जगौ नीत्रोदकात्, मन्त्री नीत्रेऽहिरस्तीत्याचख्यौ दृष्टश्च १४ । 'गोणे घोडगे' त्यादि कथा-कोऽप्यपुण्यो
मित्राद् वृषौ याचित्वा सोऽयं दातुमागात्तस्य च दृष्टौ वाटके बध्वाऽगात् । निशि वृषौ चौरैर्हतौ मित्रे च याचिते सोऽवक्त् त्वद्दृष्टौ
बद्धौ को महोषस्तयोर्विवदतोर्यातोरश्चपातितेन केनाप्यपुण्योऽभाणि-अश्वं वालय । तेन मर्माहतोऽश्वो मृतोऽश्वे सोऽपि तस्य
विलग्नस्योपि सह राजधान्यां यान्तो निशि क्वापि वटाधः स्थिताः, अपुण्यो सुमूर्धुशुशाखातः पाशे त्रुटितैऽधः सुप्तनटोर्द्धं पपात,
मृतो नटस्तच्छिष्यास्तस्य विलग्नाः, प्रातः सर्वैर्मन्त्री स्वरूपं ज्ञापितः, मन्यपुण्ये कृपां कृत्वोचे अयं वृषौ दाता परं येन तौ
बध्यमानौ दृष्टौ सोऽक्षणी दत्तां, अश्वेशो जिह्वां, नटस्यैकः शिष्योऽस्मिन् वटाधः सुप्ते उल्लम्ब्य पततु, ततस्तं त्यक्त्वा नष्टाः
१४ । अत्र कथा सुगुरूपदेशजत्वाद्द्वैनयिकीधीः ॥ ९३९ ॥ उक्ता वैनयिकी, अथ कार्मिकी ' उव '

उवओगदिट्टुसारा, कम्मपसंगपरिघोलणविसाला । साहुक्कारफलवई, कम्मसमुत्था हवइ बुद्धी ॥९४०॥

उपयोगः कर्मणि मनोनिवेशस्तेन दृष्टसारा लब्धतत्त्वा, कर्मणि प्रसङ्गोऽभ्यासः परिघोलनं विचारस्ताभ्यां विशाला,
सुष्ठु कृतमिति साधुकारस्तेन फलवती ॥ ९४० ॥ दृष्टान्ताः ' हेर '

हेरनिर्णयं करिसर्पैः, कोलिअँ डोत्रे अ मुत्ति घयं पवणं । तुन्नार्गं बुद्धई पूइएँ अ घडै चित्तकैरे अ ॥९४१॥
 हेरनिर्णयः परीक्षकः ध्यान्तेऽपि शुद्धं कूटं वा नाणकं करस्पर्शाद् वेत्ति १ एवं सर्वत्र योज्यं । कर्षको धान्यनिष्पत्तिमानं
 वेत्ति । तथा कापि चौरिणाञ्जाकारं सान्नं पातितं, लोको विस्मितः, एकः कर्षकोऽवक्-अभ्यासे किं दुष्करं, चौरश्छन्नं स्थि-
 त्तन्नुत्तना क्षेत्रे कर्षकं भ्रमेनोचे आदौ पश्य, पटं प्रसार्य व्रीहिसुष्टिं भृत्वोचे-किमुत्तान् संमुखान् पार्श्वस्थान् पातये, यथा
 न चौरिणोक्तं तथा कृतं ततस्तुष्टः २ । कौलिको मृध्याचैस्तन्तुभिर्वेत्तीयद्भिः पटः स्यात् ३ । 'डोत्रो' दर्शी, बद्धकिर्वेत्त्यस्यां
 दृश्यां इत्यन्वयानि ४ । 'मुत्ति' चि मौक्तिकं मणिकुटुञ्जाल्य पतत् शुकरचालेन प्रोतयेत् ५ । घृतं आभीरः शकटस्थोऽपि संकटमुखे
 गच्छे नामनेत् ६ । प्लवतो नदो वंशाग्रेऽपि नर्तते ७ । तुन्नाकः मूक्षमं सीवति यन्न ज्ञायते ८ । बद्धकिरमित्वापि चैत्यादिमानं
 वेत्ति ९ । पौषिको वेत्तीयन्तोऽप्याः स्युः १० । एवं घटकृत् ११ । सर्वं चित्रकृत् यथावस्थितरूपं चित्रयेत् १२ ॥९४१॥ उक्ता
 कार्मिकी । अथ परिणामिकी 'अणु'

अणुमाणहेउदिटुंत-साहिया वयत्रिवागपरिणामा । हिअनिस्सेअसफलवई, बुद्धी परिणामिआ नाम ॥
 अनुमानहेतुऽष्टान्तैः साधयतीति साधिका । तत्र लिङ्गाद् ज्ञानमनुमानं स्वार्थानुमानमित्यर्थः । तत्प्रतिपादकं वचो हेतुः
 परार्थानुमानमित्यर्थः, माध्यम्योपमाभूतो दृष्टान्तः, वयमस्तात्कारणादेर्विपाके परिणामः पुष्टता यस्याः, हितं श्रेयस्त-
 त्कारणं वा निःश्रेययो मोक्षसात्कारणं वा ताभ्यां फलवती ॥ ९४२ ॥ दृष्टान्ताः 'अम'

अभर्णं सिद्धिं कुमारे, देवीं उदिओदए हवइ रायां । साहू अ नंदिसेणे, धणदत्ते सावर्णे अमंत्ते ॥१४३॥

अनागतसैन्यनिवेशस्थाने धनं क्षिप्त्वा चण्डप्रद्योतो नाशितस्तेन च स्वं बद्धं वरचतुष्कं याचनेन मोचितं । स चाहि
वध्वा स्वपुरं नीतः इत्याद्याऽभयकुमारे पारिणामिकी १ । काष्ठश्रेष्ठी भार्यादुश्चरितात्प्रव्रज्य क्वापि चतुर्मासीं स्थित्वा विहरन्न-
मर्षाद् द्विजशिष्यितगुर्विणीवेश्यया त्वं मे पतिरिति रुद्धः आख्यत् चेन्मद्गर्भस्तदा योन्यां निर्यातु नो चेदुदरं भिन्वेत्युदरं भित्त्वा
निरगतः । साधोः शासनस्य च कीर्त्तिर्जाता २ । खुड्गकुमारो दीक्षां त्यक्तुकामः 'सुहु गार्ह्यं' इत्यादि श्रुत्वा प्रबुद्धः स्थि-
रोऽभूत् ३ । देवी पुष्पवती, तया स्वर्णं गतया पुष्पचूलापुत्री नरकस्वर्गदर्शनेन बोधिताऽन्निकापुत्रगुरुणा दीक्षिता ४ । पुरि-
मताले उदितोदितो राजा श्राद्धः श्रीकान्ता राश्यपि जिनधर्मरता राश्या परिव्राजिका जिता काश्यां धर्मरुचिराज्ञः स्वलिखितं
श्रीकान्तारूपमदर्शयत् । तेन दूतेन सा न लब्धा ततः संनह्य पुरिमतालं रुरोध । उदितोदितराजा जनरक्षायै श्रीदमाराध्या-
रिसैन्यं काश्यामेव मोचितवान् ५ । साधुर्नन्दिष्येणः श्रेणिकसुतः स्वशिष्यस्य स्थैर्याय राजगृहे वन्दनागताः स्वपत्नीरदर्श-
यत् । शिष्यश्च मद्गुरुरुणेश्वरार्णस्त्यक्ता इति स्थिरोऽभूत् ६ । धनदत्तः सपुत्रोऽरण्यपतितः क्षुधात्तो 'मृत्वा मा दुर्गतौ यासं'
इति चिलातीपुत्रहतां स्वसुतां सुंसुमामश्नात् ७ । श्रावकः स्वभार्यासख्यामासक्तः पन्त्या पत्युः स्वदारसंतोषव्रतं ज्ञात्वा मा आन्या-
ऽवगतौ यात्विति स्वयं सखीविपः कृतः । व्रतभङ्गो मेऽभूदिति पत्युः खेदे सा स्वरूपमाख्यत्, पन्त्या धीः ८ । अमात्यो धनु-
र्ब्रह्मदत्तं जतुर्गुहान्तः सुप्तं तस्मिन् ज्वलति सुरङ्ग्या आकृषत् ॥ १४३ ॥ 'खव'

स्वर्गे अमञ्चपुत्ते, चाणिके चैव थूलभेदे अ । नासिक्कसुंदरी नन्दे^{१४}, वैरे परिणामिआ बुद्धी ॥ ९४४ ॥

चण्डकोत्रिक्रमभवादेः कः अपको मृतो विराधितदीशेष्वहिकुलेषु दृग्विषो जातो जातिस्पृत्या कृपया प्रासुकाहारोऽभूत् । मज्जमुनेऽदिना मृतेऽहिशीर्षाऽन्नेतुर्दानं ददे इति नृपोक्त्या कोप्यौषध्या विलान्निर्गतानां शीर्षाणि छिन्दन् मा जीवहत्याऽस्त्विति पृच्छेत्त नियान्तं ज्ञान तावन्नागाधिष्ठत्रीयुर्या राजोक्तः नागान वध्याः सुतो भावीति । साधुजीवः सर्पो मृतस्तत्सुतोऽभूद् धान्यान्त्ये मुनीश्रणाञ्जाति स्मृत्वा प्रब्रज्य बहुशुभः क्षमाभिग्रहवान् शीताशनाद्यर्थं हिण्डते । तत्र गच्छे १-२-३-४ मास-अपक्ता इत्यादिद्विरादृकरुक्था, तस्य ४ अपकानां च केवलं-सर्वेषां पारिणामिकी १० । अमात्यपुत्रो वरधनुः कापालिक-रूपेण चाण्डालकृत्व्यामन्मामौषध्या शब्दरूपां कृत्वा विद्यासाधनमियेण निर्वासितवान् ११ । चाणिक्येन मम त्रिम्वान्त-निं राज्यमस्तीत्यनेकोपाथेश्चन्द्रगुप्तो राजाऽस्थापीत्याद्या धीः १२ । स्थूलभद्रो नन्दे व्यापारं लाहीति वदति विमृश्य दीक्षां क्लौ इत्यादि १३ । नानिगमसुन्दरी-नन्द इति नामिक्यपुरे नन्दो वणिक् सुन्दरीभार्यायामत्यासक्त इति सुन्दरीनन्द इति न्यातः । स आता मायुना बोधाय विद्यया मेरुं नीतः सुरीरूपं प्रदर्श्य तत्प्राप्तिसादरः प्रवाजितः १४ । वज्रस्वामी जाति-मृत्वा गणायगोदनेन सं माधवेऽपायत् इत्यादि १५ ॥ ९४४ ॥ 'चल'

चलणाह्य आंभेडे, भंगी अ सैप्पे अ खगिं^{२३} । थूमिं^{२३} दे^{२३} परिणामिअबुद्धीए एवमाई उदाहरणा ॥

चलणापाने-राजा युवद्वद्वीजानायोचे यो नृपं लत्तया हन्ति तस्य किं कार्यं ? युवभिर्घात्यः वृद्धे राज्ञीं विना को हन्ति

इति पूज्य उक्तः वृद्धाः सत्कृताः १६ । 'आमंडे'ति आमलकं पक्वं तत्केनाप्यानीतं । धीमता चाकाले इदं न स्यात्ततः कृत्रिम-
मिति ज्ञात्वा त्यक्तं १७ । मणौ-सर्पे गृध्रहते मणौ रूपे पतिते कान्त्या रूपस्थमेवाम्बु रक्तं दृश्यते वृद्धस्तु मणिं ज्ञात्वा ललौ
१८ । सर्पस्य चण्डकौशिकस्य श्रीवीरं दृष्ट्वाऽहो ? महात्मेति धीः १९ । खड्गाख्यः श्वापद एकशृङ्गः पार्श्वयोर्लम्बमा-
नचर्मो च स्यात् । कोऽपि श्राद्धोऽकृतपुण्यः खड्गो जातो जन्तून् धनन् साधून् दृष्ट्वा धावितस्तेषु कायोत्सर्गस्थेषु हन्तुमशक्तो
जातिं स्पृत्वा अनशनं लात्वा स्वर्गं गतः २० । स्तूपे-वैशाल्यां कृणिकगृहे मागधीवेश्यावशीकृतकूलवालधिः श्रीसुव्रतस्तूपाद्
दुर्गोऽग्राह्य इति ज्ञात्वा स्तूपे पातिते दुर्गरोहको भंक्ष्यतीति छन्नना जनैस्तमपातयत् । कृणिकेन दुर्गश्चात्तः स्तूपानुभावात्, दुर्गो-
ऽग्राह्य इति पारिणामिकी धीः २१ । 'इंदे'चि इन्द्रपादुकाश्चाणिक्येन तल्लोकैः पातयित्वा पाटलीपुरमात्तं २२ ॥ १४५ ॥ उक्ता
पारिणामिकी । एवमभिप्रायसिद्ध उक्तः ९ । 'न कि'

न किलम्मइ जो तवसा, सो तवसिद्धो ददप्पहारिठ्व । सो कम्मवखयासिद्धो, जो सव्ववखीणकम्मंसो
न क्काम्भयति १०, क्षीणाः सर्वे कर्म्मणाः कर्मप्रदेशा यस्य । अत्र च कर्मक्षयसिद्धेनाधिकारः ॥ ९४६ ॥ अस्यैव
निरुक्तिमाह 'दीह'

दीहकालरयं जं तु, कम्मं से सिअमट्टहा । सिअं धंतंति सिद्धस्स, सिद्धत्तमुवजायइ ॥ ९४७ ॥

दीधः सन्तानाऽनादित्वात्स्थितिकालो यस्य तन्निर्म्मलात्प्रज्जनत्वाद्रजः, ईदृक् यत्कर्म, तुशब्दो भव्यकर्मविशेष-

कार्यः । अथवा ज्ञानाभिरूपं कृतं । ततोऽपि ध्यानानलेन ध्यातं लोहमलव-
द्रव्यं द्रव्यं विद्रव्यं निद्रव्यं उपजायते । सिद्धस्येति निश्चयनयमताश्रयात् ॥ ९४७ ॥ यदा च शेषितं कर्मायुषा सह विपम-
भिव्यनिः स्याददा किं करोतीत्याह ' नाऊ '

नाऊण वेअणिजं, अइचहुअं आउअं च थोवागं । गंतूण समुग्घायं, खवंति कम्मं निरवसेसं ॥९४८॥

कालेन ज्ञान्या वेदनीयं उपलक्षणत्वाच्चापमोत्रे अपि, सम्यगपुनर्भवेन उत्प्रावत्येन कर्मणो हननं समुद्घातः तं, गत्वा
प्राथ, अपयति कर्म, निरविशेषमिति बहोः श्रयात् शेषस्य चान्तर्मुहूर्त्तमात्रावधित्वात् किञ्चिच्छेषत्वेनाविप्रथितत्वात् ॥ ९४८ ॥

अथ समुद्घातस्वरूपमाह ' दंड '

दंडं कवाडे मंथतरे अ, साहरणया सररीरत्थे । भासाजोगनिरोहे, सेलेसी सिज्झणा चेव ॥ ९४९ ॥

यथोऽपि कैरली समुद्घातं कुर्वन् कुर्वन् वा प्राक् आन्तर्मौहूर्त्तिकं उदयावलिक्कायां कर्मांशेषव्यापाररूपं उदीरणाविशे-
षान्तं आयोजितारूपं आमयकरुणान्याहं कुर्यात्ततः समुद्घातकर्त्ता आद्यसमये स्वाङ्गविष्कम्भं ऊर्ध्वाऽधोलोकान्तगाभिनि-
तीप्रदेशानां दंडं कुर्यात् १ । द्वितीयसमये पूर्वोपरं दक्षिणोत्तरं वा जीवप्रदेशानां लोकान्तं यावत् प्रसारणात्कपाटम् २ ।
तृतीये दक्षिणोत्तरं पूर्वोपरं वा प्रसारणान्मन्थानं ३ । चतुर्थेऽन्तरपूर्तिस्तदा च सर्वलोकव्यापी आत्मा स्यात् ४ । ततः क्रमात्
' सादृश्य ' चि सौम्यः पञ्चमसमये मन्यानन्तराणि संहत्य कपाटं ६ । सप्तमे कपाटं संहत्य दण्डं ७ । अष्टमे समये दण्डं संहत्य

शरीरस्थः स्यात् ८ । समुद्घाते च मनोवाग्योगयोर्न व्यापारः किन्तु केवलकाययोगस्य । तत्राद्यान्त्यसमययोरौदारिक-
काययोगो दण्डादिक्रियायां तत्प्रयत्नविधानात् । द्वितीयपष्ठसप्तमसमयेषु पुनरौदारिककामर्मणमिश्रः, औदारिके तस्माच्च
त्रहिः कामर्मणे एवं द्वयोः वीर्यपरिस्पन्दात्, त्रिचतुःपञ्चमेषु तु कामर्मण एव औदारिकाद्बहिरेव बहुतरप्रदेशव्यापारात्तदा चाना-
हारकः स्यात् । चूर्णौ तु समुद्घातयुक्तिः—सर्वजीवप्रदेशान् बुद्ध्या असङ्खान् भागान् कृत्वाऽसंख्येयभागं मुक्त्वा शेषैर्देहनि-
र्गतरथौ सान्ततिकान्योन्यावियोगिरुचकसंस्थानस्थितजीवमध्यप्रदेशान् वज्रवैडूर्यपटलयोर्द्वयोर्लोकमध्यरुचकाष्टप्रदेशेषु संस्थाप्य
वृत्तं ऊर्ध्वार्धः समप्रदेशं चतुर्दशरज्ज्वायामं आद्यसमये दण्डं, कृत्वा मुक्त्वाऽसङ्ख्येयभागान् आद्यसमयप्रदेशासङ्ख्यगुणहीनान्
बुद्ध्याऽसङ्ख्यभागीकृतादेकं भागं मुक्त्वा शेषैः प्राक् प्रत्यक् विस्तीर्णमपागुदग् ह्रस्वमूर्ध्वार्ध उच्छ्रितं द्वितीये कपाटं, तृतीये निचि-
तावयवं वृत्तं स्थालतुल्यं प्रतरं । चतुर्थे निःकुटसंस्थितलोककाशप्रदेशपूरणं दंडादिवहुप्रदेशैः कुर्यात् । शेषोऽसङ्ख्यभागस्तु देहा-
काशप्रदेशमान इति । इह कर्मक्षपणादि चूर्णिमध्यमवृत्त्यादिभ्यो ज्ञेयं, तथा 'छम्मासाज्जेसे उण्णन्नं जेसि केवलं नाणं । ते नियमा
समुग्घाया सेस समुग्घाय भयणिज्जा' । १ । इति । अथ 'भासा०' इति कोऽर्थः ? स समुद्घातादनु कारणवशात् भाषाग्रहणेनोपलक्षितं
योगत्रयमपि व्यापारयति । तद्यथाऽनुचरसुरैर्मनसा सन्देहं घृष्टो मनोद्रव्याण्यादाय मनोयोगं, आमन्त्रणादौ च वाग्योगं, फलकप्र-
त्यर्पणादौ औदारिककाययोगं, ततोऽन्तर्मुहूर्त्तं स्थित्वा आदावेव याऽसौ शरीरप्रदेशसम्बद्धा मनःपर्याप्तिर्यया पूर्वं मनोद्रव्याण्या-
दाय मनः प्रयुक्तवान् तन्मनःपर्याप्तिनामकर्म, तत्संयोगविघटनायाचिन्त्येन शरीरवीर्येण पर्याप्तिमात्रस्य जघन्ययोगिनः संज्ञिनो
यावन्ति मनोद्रव्याणि यावांश्च तद्द्व्यपारस्तसादसङ्ख्यगुणहीनं मनोयोगं प्रतिसमयं रुन्धन्नसङ्ख्येयैः समयैः समस्तं मनोयोगं

न्यादि । ततोऽन्तर्मुहूर्तं स्थित्वा पर्याप्तिमात्रजयन्ययोगिद्वीन्द्रियवाग्योगादसह्यगुणहीनं वाग्योगं प्रतिसमयं रुन्धन्नसह्येयैः
नमयैः नाना वाग्योगं न्यादि । एवं प्रथममयोत्पन्नसूक्ष्मपनकजघन्यकाययोगासह्यगुणहीनं काययोगमपि । तदा च
नयोग्याभ्याऽन्यनमयः सूक्ष्मक्रियाप्रतिपातिष्व्यानं च शुक्लध्यानवृत्तयो मेदः । इह चूर्णौ ' आदौ वाग्योगनिरोधः ततो
मनश्चानमानकारोघाम्नाप्यादौ वादराणां ततः सूक्ष्मवागमनः कायानामिति ।' ततोऽन्तर्मुहूर्तं स्थित्वा शैलेशीति आस्योदरा-
द्वियुगिपूरुष्यां वृतीयभागवत्तिप्रदेगोन्देहस्थः केवली मध्यमवृत्त्या पञ्चह्रस्वाक्षरोच्चारकालं यावत् शैलेशीं प्रपद्यते । शैलेशो
मेरुम्यञ्जिध्याभ्याम्ना शैलेशी । तदा चायोगिगुणस्थानं व्युपरतक्रियानिर्दिष्व्यानं च शुक्लध्यानवृत्तयो मेदः । ' सिञ्जणे 'ति
नन क्रमगन्तयैः कायमेनास्पृशद्गत्या निष्यति । समुद्घातं विनापि सर्वकेवलिनो योगनिरोधशैलेश्यौ कुर्वन्त्येव ॥९४८॥ 'जहा'
जह् उच्छा साडीआ, आसुं सुक्रइ विरल्लिआ संती । तह कम्मलहुअसमए, वच्चंति जिणा समुग्घायं ॥

यथा आदौ, आशु, विरोहिना मिलारिता, कर्मलघुतारुणसमये ॥ ९५० ॥ ' लाड '
लाड अ परंडफले, अग्गी धूमे उसू धणुविमुक्के । गइपुवपओगेणं, एवं सिद्धाणवि गईओ ॥ ९५१ ॥
अलाडु १ । परण्डफलं २ । अग्नेर्धूमोऽग्निधूमः ३ । इषुर्धनुर्मुक्तः ४ । यथेषां गतिदिशादिनियतैव पूर्वप्रयोगेण तथा-
पिधर्मेभ्यभावेन प्राचीने, एवमेव व्यवहिततुगन्दस्यैवकारार्थत्वात् सिद्धानामपि गतिः स्यात् । अत्र प्रयोगाः-कर्ममुक्तो
नीः मरुद्दग्धमेव लोकान्तं गच्छति अगन्तवेन तथाविधपरिणामित्वाद्दष्टमूलेपलिताधोमग्नक्रमापगतमृज्जलतलमर्यादोऽर्ध्व-

गामितथाविधाऽलाबुवत् १, छिन्नवन्धत्वेन तादृक्परिणतेस्त्वद्विधैरण्डफलवत् २, स्वाभाविकपरिणामित्वादग्निधूमवत् ३, प्राक्प्रयुक्ततत्क्रियातद्विधसामर्थ्याद्धनुर्यत्नेरितेषुवत् ४ । तथा ऊर्ध्वगौरव धर्मर्माणो जीवा अधोगौरव धर्मर्माणाः पुद्गलाः, सिद्धस्थानादूर्ध्वं च धर्मर्मास्तिकायाभावान्न गतिः ॥ ९५१ ॥ ' कर्हि '

कर्हिं पडिहया सिद्धा, कर्हिं सिद्धा पडिट्टिया । कर्हिं बोदिं चइत्ता णं, कत्थ गंतूण सिज्झई ? ॥९५२॥
प्रतिहताः प्रतिस्खलिताः प्रतिष्ठिताः व्यग्रस्थिताः बोदिं तनुं त्यक्त्वा सिद्ध्यन्ति । ' सिज्झइ ' इत्यनुस्वारलोपो ज्ञेयः ॥ ९५२ ॥ ' अलो '

अलोए पडिहया सिद्धा, लोगगे अ पडिट्टिआ । इहं बोदिं चइत्ता णं, तत्थ गंतूण सिज्झई ॥९५३॥
केवलाकाशास्तिकाये प्रतिहतास्तदानन्तर्येण स्थिताः सिद्धा लोकाग्रे पञ्चास्तिकायात्मकलोकमूर्ध्नि प्रतिष्ठिताः । इह नृक्षेत्रे बोदिं त्यक्त्वा तत्र लोकाग्रे गत्वा सिद्ध्यन्ति ॥ ९५३ ॥ ' ईसी '

ईसीपब्भाराए, सीआए जोअणंमि लोगंतो । बारसहिं जोअणेहिं, सिद्धी सबट्टुसिद्धाओ ॥९५४॥
ईप्तग्राभारा सिद्धिभूस्तस्याः शीतेत्यन्याख्याया ऊर्ध्वं उत्सेधाक्कुलनिष्पन्ने योजनेऽतीते लोकान्तः, द्वादशभिर्योजनैः सर्वार्थसिद्धाद्विमानात् सिद्धिः सिद्धिशिला अन्ये तु सिद्धिं लोकान्तमाहुः । ये सिद्धिं लोकान्तं वदन्ति तेषां सर्वार्थात्सिद्धि-
नैर्योजनैः १२ घटते ॥ ९५४ ॥ ' निम्म '

निम्मलद्गरयत्राणा, तुसारगोखीरहारसरित्रिन्ना । उत्ताणयच्छत्तयसंठिआ य, भणिआ जिणवरोहिं ॥
निद्रजिला द्दरुजः श्लश्यान्धुत्तणाः, तुपारो हिमं, सहम्पर्णा । उत्तानछत्रसंस्थिता तलेऽतिसंकीर्णा उपर्यतिविस्तीर्णा
गुना च ॥ ९५४ ॥ ' एगा '

पद्गा जोअणकोडी, चायालीसं च सयसहस्साइं । तीसं चैव सहस्सा, दो चैव सया अउणवन्ना ॥ ९५६ ॥
एषा जीतानेवपरिधिः, इह परिधिवचनोपायः ' विखंभवग्गदहगुणकरणी चट्टस्स परिओ होइ ' आदौ परिधिक्षेत्रस्य
पिरुम्भधिन्येग तनन्तस्य वर्गः क्रियते । तत्राहस्य स्वाङ्केनैव गुणनं वर्गो यथा दश दशभिरेव गुणिताः शतं जातं । ततो
वर्गो दशगुणः सयः, ततः रुग्णां कुर्यायथा विपमममेति पदद्वयेनान्तयाङ्कादाद्याङ्कं यावद्गण । यद्यत्र तत्रान्त्यं विपमपदं
यमेति तन्नादयं विधिः- ' निपमारपदत्तस्यक्त्वा वर्गं स्थानच्युतेन मूलेन । द्विगुणेन भजेच्छेषं लब्धं विनिवेशयेत्पद्गुयाम् । १ ।
तद्वर्गं मंगोध्य द्विगुणीकुर्यात् पूर्ववच्छब्धं । उत्सार्यं ततो विभजेच्छब्धं द्विगुणीकृतं दलेयेत्, २ ।, इह यदन्त्यं विपमपदं तस्माद्वि-
पमान्पदतो वर्गं 'र्यक्त्वा' यावान् वर्गो लभ्यते तावन्तं वर्गं निःकास्य 'मूलेन' तैव मूलवर्गाङ्केन 'स्थानच्युतेन' शेषाङ्कावः स्यापि-
नेन 'द्विगुणेन' नि द्विगुणीकृतेन तेन शेषं अङ्कं भजेत् । लब्धं अङ्कं अधः प्राग्द्विगुणीकृताङ्कपङ्क्त्यां स्यापयेत् । ततस्तस्यांकस्य
वर्गं ऊर्ध्वाङ्कान्, 'मंगोध्य' तत उत्सार्यं पराङ्काधो न्यस्य, तं द्विगुणीकुर्यात् । पाश्चात्यांकमधुत्सारयेत् । पुनर्द्विगुणीकृतावः स्या-
न्कास्यां ऊर्ध्वाङ्कं भजेच्छब्धं च पङ्क्त्यां न्यस्य तद्वर्गं संशोध्योत्सार्यं पूर्ववद् द्विगुणीकुर्यात् । ततः प्राग्द्विगुणिताङ्कैरूर्ध्वाङ्कान्वि-

भजेदित्यादि प्राग्वत्, लब्धं द्विगुणीकृतं यदस्ति तद् 'दलयेद्' अर्द्धरूपं कुर्यादिवं च परिधियोजनादि सम्पद्यते । क्रोशसहस्रवेच्छुर्निः-
शेषाङ्कांश्चतुर्गुणान् कृत्वा प्रागल्भ्यद्विगुणरूपसर्वाङ्केन भजेत्प्रलब्धाङ्काः क्रोशा श्रेयाः । ततः शेषाङ्कं द्विसहस्रगुणं कृत्वा प्राग्व्येनैव
सर्वाङ्केन भजेत् लब्धानि धनूषि । ततः शेषाङ्के षण्णवति गुणेऽङ्गुलानि लभ्यन्ते ततः शेषेऽङ्के द्विगुणीकृतेऽर्द्धाङ्गुलमाप्यते इत्यादि,
ततः सिद्धिक्षेत्रविष्कम्भः पञ्चचत्वारिंशल्लक्षयोजनानि तद्वर्गे २०२५०००००००० दशगुणे २०२५०००००००००००००
करण्यां तत्राङ्के विषमः २० इति सम्बन्धी द्विकः अस्मादेकस्यैव वर्गो निस्सरतीत्येको द्विकाधो धार्यः, एक एकैनेको गतः
स्थितः १ ततोऽधस्तनः १ स्थानच्युतः कृतशून्योऽधो मुक्तो द्विगुणश्च कृतः । ऊर्ध्वं दशाङ्कं द्विकेन भजेत् यथाग्रस्थाङ्कानां भागा
लभ्यन्ते तथैव भागो देयस्ततोऽत्र चतुर्केन भागश्चतुर्भिर्द्विगुणैरष्टौ गता दशभ्यः स्थित ऊर्ध्वं द्विकश्चतुर्कश्चाधस्तन-
द्विकादग्रे लेख्यस्तद्वर्गेण चोर्ध्वं द्वाविंशतिः शोभ्याः । यथा चतुर्भिश्चतुर्कैः षोडश, गता द्वाविंशतिभ्यः स्थिताः षट्, ततश्चतुष्का-
ग्रस्थाङ्कोऽधो धार्यो द्विगुणश्च कृतो जाता अष्टौ । पाश्चात्यो द्विकोऽग्रे चाल्यः, ऊर्ध्वं च पञ्चषष्टिः, ततोऽधः, स्थद्विकोऽधो भागाय
द्विकोऽधो धार्यः । द्वौ द्विगुणौ चत्वारः गताः षडङ्कात् स्थिताः २, द्विकोऽधस्थः ८ अधो धृतोऽष्टौ द्विगुणाः षोडश, गता ऊर्ध्वं
पञ्चविंशतिअङ्कात् स्थिता नव, अष्टाधोद्विकोऽष्टपङ्क्यां स्थाप्यः । तद्वर्गेण चोर्ध्वङ्कः शोभ्यो यथा द्विद्विगुणाश्चतुष्कः
ऊर्ध्वं नवतिअङ्कात् त्यक्तो जाता षडशीतिः, द्विकोऽग्रेतनाङ्काधः स्थाप्यो द्विगुणश्चतुष्कः कृतः । २ अङ्कावपि चाल्यौ, ऊर्ध्वं
८६० ततोऽधस्थः द्विकाधोभागाय त्रिको धृतः, त्रयो द्विगुणाः षट् अष्टाङ्कात् कृष्टा इत्यादि प्राग्वत् कार्यं लब्धः २८४६०४९८
अङ्कोऽर्द्धरूपः कार्यः एतत्परिधियोजनमानं इह शेषोऽङ्कः १३३९७९९९ रूपः तस्मिंश्चतुर्गुणे गव्यूतानि तेषां पूर्वलब्धाङ्केन

भागेन गन्तृत्वमेकं लब्धं, पुनर्द्विसहस्रगुणे शेषाङ्के लब्धाङ्कभक्ते १७६५ साधिकधनुषीत्यादि ॥ ९५६ ॥ ' बहु ' बहुसञ्ज्ञदेशभागे, अद्वैत य जोअणाणि बाहल्लं । चरमंतेसु अ तणुई, अंगुलऽसंखिज्जई भागं ॥९५७॥

मासंमध्यदेशभागे वृत्ततयाऽष्टयोजनानि यावत् बाहुल्यं, उच्चत्वं अष्टयोजनानि प्रमाणाद्बुलानां, माहुर्येऽष्टयोजनानि वृत्तेष्वानुलानां, ततोऽष्टयोजनादनु शनैः शनैः कृगतां घत्ते यावच्चरमान्तेषु च अहुलासहस्रेयभागमात्रं तन्ती ॥ ९५७ ॥ ' गंतृ '

गंतृण जोअणं जोअणं, तु परिहाइ अंगुलपुहुत्तं । तीसेऽवि अपेरंता, मच्छिअपत्ताउ तणुअयरा ॥ ९५८ ॥

योगं न योगनं गन्वा परिहीयतेऽहुलपृथक्त्वं किञ्चिन्वनूनाहुलत्रयमित्यर्थः । अत्र च त्रैराशिकं करणं ज्ञेयं यथा आद्य-
न्नयोगिगयाभिनजजाती प्रमाणमिच्छा च । फलमन्यजाति मध्ये तदन्त्यगुणमादिना विभजेत्, त्रिराशौ करणे आद्यन्तयोरौ-
ऽन्ते च प्रमाणपदया इच्छा अभिलिसितपदया च अभिनजजाती एरुस्यै वस्तुन आधारभूते भवतः फलं त्वन्यजाति-
ग्न्यस्यपृथगीयोऽहस्तन्मध्ये ज्ञेयं तस्यैव प्रयोजनवत्त्वात् । ततस्तत्फलं अन्त्याङ्कगुणं कृत्वाऽदिमेन भजेत् । अयं भावः सार्द्धं २२
योजनलक्षाणि गन्वा यद्यथौ योजनानि हीयन्ते तदैकयोजने किं हीयते? अनया रीत्या सर्वत्र त्रैराशिके करणं ज्ञेयं, स्थापना २२५-
०००।८।१। अत्र चान्तेनैकैरेन मध्यवर्तिनोऽष्टौ गुणितास्तावन्त एव स्फुरिति । तानि चाष्टायोगनान्याद्यराशिना विभाव्यानि
न च भागं यच्छन्त्यतोऽहुलानि क्रियन्ते । तत्रोत्सेधाहुलाष्टयोजनैः ६१४४००० अहुलानि अस्य राशेः २२५०००० रूपाद्यराशि-

भागे लब्धं अङ्गुलद्वयं शेषः १६४४००० भागराशिश्च २२५०००० ततः ऊनमङ्गुलत्रयमायातम् । एतदेवाङ्गुलपृथक्त्वशब्दे-
नोक्तं तथा प्रज्ञापनायां द्वितीयपदे मध्यवर्यष्टयोजनेषु हानिनिषिद्धैवातस्तत्र मध्याष्टयोजनवर्जशेषक्षेत्रस्य हानिर्ज्ञेया । तस्याः
शीतायाः क्रमेण तले हीयमानायाः अपि पर्यन्ता मक्षिकायाः पत्रात्पक्षादपि तनुतरा घृतपृष्णकरोटिकाकारेऽत्यर्थः स्थापना

॥ ९५८ ॥ ' इसी '

इसीपबभाराए उवरिं खलु, जोअणंमि जो कोसो । कोसस्स य छब्भाए, सिद्धाणोगाहणा भणिआ ९५९
ईपत्प्राग्भाराया इति सिद्धशिलाया उपरि खलुत्सेघाङ्गुलयोजनस्य य उपरितनः क्रोशो गव्यूतं तस्योपरितने पष्ठे भागे
सिद्धानामवगाहना स्थितिर्भणिता, योजनस्य चतुर्विंशतितमे भागे इत्यर्थः ॥ ९५९ ॥ ' तिन्नि '

तिन्नि सया तिच्चीसा, धणुत्तिभागो अकोसच्छब्भाओ । जं परमोगाहोऽयं, तो ते कोसस्स छब्भाए ॥९६०॥
त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशद्भूषि धनुषश्च तृतीयो भागः, एवं प्रमाणः क्रोशस्य पष्ठो भागः, यद्यस्माद्धेतोः सिद्धानां परम
उत्कृष्टोऽवगाहो जीवव्याप्तिः इयानेव स्यात्, पञ्चधनुःशतोच्छ्रितानां तृतीयभागहानौ इयन्मात्रत्वात् । ततस्ते क्रोशस्य
पष्ठभागे सन्तीत्युक्तं । यद्यपि मरुदेवा ५२५ धनुःखगाहना तथापीमपृष्टे निष्पन्नत्वाद्बृद्धत्वाच्च सङ्कुचिततन्वी तेन तस्या
अप्यवगाहनेयत्येव ॥ ९६० ॥ ' उत्ता० '

उत्ताणउव पासिह्लउव अहवा निसन्नओ चव । जो जह करेइ कालं, सो तह उववज्जए सिद्धो ॥९६१॥

उत्तानो वा पार्श्वस्थो वा नियण उपविष्टो वा, किं बहुना ? यो यथा कालं करोति ॥ ९६१ ॥ ' इह ' इह भवभिन्नागारो, कम्मवसाओ भवंतरे होइ । न य तं सिद्धस्स, जओ तस्मिंवि तो सो तथागारो ॥ भगदधिऋतमवाद्धान्तरे जीवो भिन्नाकारोऽन्याकारवान् स्यात्, न च तत्कर्म सिद्धस्य यतस्ततोऽसौ सिद्धन्तस्मिन् मोक्षेऽपि तदाकारः प्राग्भवाकार एव स्यात् ॥ ९६२ ॥ ' जं सं ' जं संठाणं तु इहं भवं, चयंतस्स चरमसमयंमि । आसीअ पएसघणं, तं संठाणं तहिं तस्स ॥ ९६३ ॥

यत्संस्थानं इह भवं त्यजतश्चरममयेऽभूत्तदेव संस्थानं प्रदेशैर्धनं निश्चितं रन्ध्रपूरणात्तत्र मुक्तौ तस्य सिद्धस्य स्यात् ॥ ९६३ ॥ ' दीहं ' दीहं

दीहं वा हस्सं वा जं, चरमभवे हविज्ज संठाणं । तत्तो तिभागहीणा, सिद्धाणोगाहणा भणिआ ॥ ९६४ ॥ दीहं त्सां वा चरमभवे यत्संस्थानं भवेत् तत्त्रिभागोना सिद्धानामवगाहना सर्वशुषिरपूर्या सर्वाङ्गोपज्ञानां त्रिभाग-
हीनन्वात् ॥ ९६४ ॥ ' त्तिन्नि ' त्तिन्नि

त्तिन्नि सया तिन्नीसा, धणुत्तिभागो अ होइ वोद्धवो । एसा खलु सिद्धाणं, उक्कोसोगाहणा भणिआ ॥ ३३३ यन्त्ति धनुस्सुत्तीयमागध, एषा सिद्धानां उत्कृष्टावगाहना प्राग्भवे पञ्चधनुःशतमानानां ज्ञेया ॥ ९६५ ॥ ' चत्ता ' चत्तारि अ रयणीओ, रयणितिभागूणिआ य वोद्धवा । एसा खलु सिद्धाणं, सज्झिमओगाहणा भणिआ ॥

रत्नयः करा रत्निशैका त्रिभागेनाष्टाङ्गुलरूपेणोनिता, १६ अङ्गुलाधिकचतुर्हस्तमानेत्यर्थः । एषाऽवगाहना प्राग्भवे सप्त-
हस्तमानानां, तत्र यद्यपि रत्निशब्देन नाममालायां बद्धमुष्टिकरः कथ्यते, तथाऽप्यत्र रत्निशब्दः पूर्णहस्तार्थ एव ॥ ९६६ ॥ 'एगा'
एगा य होइ रयणी, अट्टेव य अंगुलाइ साहीआ । एसा खलु सिद्धाणं, जहन्नओगाहणा भणिआ ॥९६७॥

एका रत्निः, च एवार्थः, अष्ट अङ्गुलान्येवेति साधिका एषा प्राग्भवे करद्वयमानानां ॥ ९६७ ॥ यत्प्रज्ञापनादौ सिद्धिं
यियाहूनां जघन्यतः सप्तहस्तावगाहनोक्ता तत्तीर्थकरानाश्रित्य नान्येषां, अन्ये तु उत्कृष्टा ५०० धनूषि, जघन्या सप्तहस्ता,
एषा प्रायोद्वत्तिरेव, कदापीतोऽधिका हीनाऽपि स्यात् । तत्र द्विहस्तसिद्धाः कुर्मापुत्राद्याः । 'ओगा'

ओगाहणाइ सिद्धा, भवत्तिभागेण हुंति परिहीणा । संठाणमणित्थंत्थं, जरामरणविप्पमुक्खाणं ॥९६८॥

अवगाहनायां सिद्धा भवाद्भवगतदेहातृतीयभागेन परिहीना भवतीति संस्थानं अनित्यस्थं न इत्थं तिष्ठन्तीति वक्तुं
शक्यं, अनियताकारमित्यर्थः, केषां जरादिविप्रमुक्तानां ॥ ९६८ ॥ 'जत्थ'

जत्थ य एगो सिद्धो, तत्थ अणंता भवस्वयविमुक्का । अन्नुन्नसमोगाढा, पुट्टा सवे अ लोणंते ॥९६९॥

भवक्षयेन कर्मभ्यो विमुक्ता अन्योन्यं समवगाढा आश्लिष्टा धर्माधर्मास्तिकायवत् सन्ति । सर्वे चोर्ध्वं लोकान्ते स्पृष्टा
लयाः सन्ति ॥ ९६९ ॥ 'फुस'

फुसइ अणंते सिद्धे, सवपएसेहि निअमसो सिद्धो । तेऽवि असंखिज्जगुणा, देसपएसेहिं जे पुट्टा ॥९७०॥

सृजत्यनन्तान् सिद्धान् सर्वैरात्मप्रदेशीनियमतः सिद्धः । तथा सर्वप्रदेशैः सृष्टेभ्यो देशप्रदेशैरेव सृष्ट्यास्तेऽसहस्रगुणाः स्युः । यथाहि गर्भान्मिप्रदेशैरनन्ताः सृष्ट्यास्तैकैकप्रदेशेनाप्यनन्ताः सृष्ट्याः । आत्मा वाऽसहस्रप्रदेशस्ततः सर्वप्रदेशसृष्टेभ्यो देशप्रदेशसृष्ट्या अगन्तयगुणा अनन्ता इत्यर्थः । स्थापना ॥ ९७० ॥ 'अस'

असरीरा जीवघणा, उवउत्ता दंसणे अ नाणे अ । सागारमणागारं, लख्खणमेअं तु सिद्धाणं ॥९७१॥

अज्ञगीगः, जीमप्रदेशैर्वना निचिता जीवघनाः, उपयुक्ता दर्शने ज्ञाने च, वन्धानुलोम्यादर्शनस्य प्रागुपन्यासः । ततश्च साका-
गनात्तार ज्ञानदर्शनात्मकं सिद्धानं लक्षणं एवं स्यात् । साकारं च तदनाकारं च विशेषसामान्यदर्शनमित्यर्थः । इह नैवं
तान्यं यन्लक्षणमन्वयस्मिद्वाः सामान्यवोधकाले विशेषं न बुध्यन्ते विशेषकाले तु सामान्यमिति, किन्तु केवलानां प्रथमसमये
विशेषवोधो द्वितीयमभवे नामान्यवोधः । तत्र यदा विशेषो बोधस्तदापि सामान्यज्ञानं सहेवास्ति, परं तदा विशेषाणां
प्राधान्यं विभक्ष्यते सामान्यवोधमभवे तु विशेषाणामप्राधान्यं । एवमुपयोगः छद्मार्थैः सकर्मत्वान्नाऽनुभूयते ॥ ९७१ ॥ 'केव'

केवलनाणुवउत्ता, जाणंती सबभावगुणभवे । पासंति सबओ खलु, केवलदिट्ठीहिऽणंताहिं ॥९७२॥

ज्ञानन्ति सर्वेषां भावानां पदार्थानां गुणान् तथा भावान् पर्यायान्, तत्र महवर्त्तिनो गुणाः ज्ञानादयः क्रमवर्त्तिनः पर्याया
नाप्रमाणत्वादयः पश्यन्ति सामान्योपयोनेन सर्वतः केवलदृष्टिभिः केवलदर्शनैरनन्ताभिः अनन्तकालत्वात् ॥ ९७२ ॥ 'नाणं'

नाणंमि दंसणंमि अ इत्तो एगयरयंमि उवउत्ता । सबस्स केवलस्सा, जुगवंदो नत्थी उवओगा ॥९७३॥

ज्ञाने दर्शने च एतयोर्मध्ये एकस्मिन्नुपयुक्ताः सिद्धाः स्युः, यतः सर्वस्य केवलिनो युगपद् द्वौ उपयोगौ न स्तः ॥ १७३ ॥ ' नवि '

नवि अत्थि साणुसाणं, तं सुखं नेव सध्वदेवाणं । जं सिद्धाणं सुखं, अद्याबाहं उवगयाणं ॥ १७४ ॥

अव्याबाधं विविधा आबाधा व्याबाधा तस्या अभावोऽव्याबाधं तदुपगतानां प्राप्तानां ॥ १७४ ॥ ' सुर '

सुरगणसुहं सम्मत्तं, सध्वद्धापिंडिअं अणंतगुणं । न य प्रावइ सुत्तिसुहंऽणंताहिवि वग्गवग्गूहिं ॥१७५॥

सुरगणसुखं समस्तं सम्पूर्णं सर्वाद्धयाऽतीतैर्ब्यद्वर्त्तमानरूपेण कालेन पिण्डितं सर्वकालसमग्रैर्गुणितमित्यर्थः । पुनरप्यनन्तगुणं कृतं । ततस्तस्य स्वाङ्कगुणनरूपो वर्गः क्रियते । तस्यापि वर्गितस्य भूयो वर्ग एवमनन्तैर्वर्गवर्गैर्वर्गितं तथापि मुक्तिसुखं नैवाप्नोति तत्साम्यं नैति, यथात्र शतं शतगुणं वर्गः दशसहस्रा जाता दशसहस्रगुणाः कृता वर्गवर्गः जाता दशकोट्यः । एवं सिद्धसुखमपि ॥ १७५ ॥ ' सिद्ध '

सिद्धस्स सुहो रासी, सवद्धापिंडिओ जइ हविज्जा । सोऽणंतवग्गभइओ, सधागासे न माइज्जा ॥१७६॥

सिद्धानां(द्धस्य) सुखराशिः सर्वाद्वापिण्डितः सिद्धसम्बन्धिसाधनन्तसर्वकालसमयगुणितो यदि भवेत् । सोऽनन्तवर्गभक्तोऽनन्तवर्गापवर्त्तितः सन् समीभूतः, सिद्धत्वाद्यसमयभाविसुखरूपतां प्राप्त इत्यर्थः । एतावानपि सर्वलोकालोकाकाशप्रदेशेषु न माप्ति, कोऽर्थः—यदत्र लोके सुखमस्ति ततस्तारतम्येनानन्तगुणं सिद्धैकसमयसुखं । ततो लोकसुखसिद्धसुखयोरन्तरा ये सुख-

भेदाः यन्ति, तेऽपि सर्वास्माद्यप्रदेशेषु न भान्ति शेषस्तु सर्वसमयसुखराशिर्द्रुपास्त एवेतिहास्ये पिण्डयित्वाऽपवर्त्तितः
गमीकृतः ॥ ९७६ ॥ 'जह'

जह नाम कोइ मिच्छो, नगरगुणे बहुविहे विआणंती । न चएइ परिकहेउं, उवमाइ तहिं असंतीए ॥ ९७७ ॥
यथा नामेति कोमलामन्त्रणे कोऽपि म्लेच्छो नगरगुणान् बहुविधान् विजानन् अरण्यगतः सन्नन्यम्लेच्छेभ्यो न
गक्रोनि परिक्रयचित्तुं क्लृप्त इत्याह उपमायां तत्रासत्यां । अत्र दृष्टान्तः—यथा कोऽपि राजाऽश्वहृतोऽरण्यगतो म्लेच्छं दृष्ट्वा
तं न्यपुरे नीत्वा गर्वगुणिनं चक्रे । स च स्म्लेच्छमिलनायाऽगातैः प्रष्टः कीदृक् पुरं ? कीदृशि सौधभक्ष्यदुकूलानि ? स
त्रायागमायां अपन्यां तत्तुं न गक्रोति ॥ ९७७ ॥ 'इअ'

इअमिच्छाणं मुक्त्वं, अणोत्रमं नरिथ तस्स ओवस्सं । किञ्चि विससेगित्तो, सारिक्खमिणं सुणह बुच्छं ॥

एवं विद्वानां यौन्यं अनुपममित्युक्ते नवशब्दो देगनिषेधाच्चयपि स्यादिति सर्वनिषेधायाह नास्ति तस्यौपम्यं ।
'इतो' इतिहेतोर्विशेषण विशेषतः क्रिञ्चिदिदं सादृश्यं नक्ष्ये श्रुत यथं ॥ ९७८ ॥ 'जह'
जह सबकामगुणिअं, पुरिसो भोत्तूण भोअणं कोइ । तणहाहुहाविमुक्को, अच्छिज्ज जहा अमिअतत्तो ॥
यथा तोर्गपि पुण्यः, मयं कामगुणा वाञ्छित्तगुणा जाता यत्र तत्सर्वकामगुणितं भोजनं भुक्त्वा तृष्णाशुधाविमुक्त
यागीन्, यथाऽमृतवृषां वाधारहितः मुखं तिष्ठति । इह यथा जिहेन्द्रियमाश्रित्येष्टविषयात्या स्वस्वभावात्सुखं दर्शितं, तथा

शेषेन्द्रियापेक्षमपि ज्ञेयं । तथाहि कोऽपि नरो भव्याशनपानादीनि भुक्त्वा भव्यनादं सरसगानं श्रुत्वा भव्यरूपपात्राणि चृत्यन्ति दृष्ट्वा भव्यगन्धपुष्पाद्याभ्याय भव्यतुल्यां भव्यस्त्रियं भुक्त्वा सर्ववाधानिवृत्तिजं सुखं क्षणमात्रं वेदयति ॥१७९॥ 'इअ' इअ सबकालतित्ता, अउलं निवाणमुवगया सिद्धा । सासयसवाबाहं, चिट्ठंति सुही सुहं पत्ता ॥१८०॥
एवं सर्वकालं तृप्ता अतुलं निर्वाणं कर्मक्षयं उपगताः सिद्धाः शाश्वतं अव्याबाधसुखं परमाह्लादरूपं प्राप्ताः सुखिन-
स्तिष्ठन्ति ॥ १८० ॥ ' सिद्ध '

सिद्धत्ति अ बुद्धत्ति अ, पारगयत्ति अ परंपरगयत्ति । उम्मुक्कम्मकवया, अजरा अमरा असंगा य

सिद्धाः कृतकृत्यत्वात् नित्यत्वात् अक्षयत्वेन मङ्गलभूतत्वाच्च, बुद्धा विश्वविश्वावगमात्, पारगता भवाऽब्धितीर्णत्वात्, परम्परागताः सम्यक्त्वज्ञानचरणरूपपरमपरया सिद्धत्वात् । तथा उन्मुक्तकर्मकत्रचाः ॥ १८१ ॥ ' निच्छि '

निच्छिन्नसवदुक्खा, जाइजरामरणबंधणविमुक्खा । अवाबाहं सुखं, अणुहुंती सासयं सिद्धा ॥१८२॥

नितरां छिन्नं सर्वं दुःखं यैः, जातिर्जन्म, बन्धनं अष्टप्रकारं कर्म, तैर्विमुक्ताः ॥ १८२ ॥ ' सिद्धा ' इत्यादि ४ गाथाः
सिद्धाण नमुक्कारो जीवं मोएइ भवसहस्साओ । भावेण कीरमाणो होइ पुण बोहिलाभाए ॥ १८३ ॥
सिद्धाण नमुक्कारो धन्नाण भवखंयं कुणंताणं । हिअयं अणुम्मुअं तो विसुत्तिआवारओ होइ ॥ १८४ ॥

सिद्धाण नमुक्कारो एवं खलु वणिणओ महत्थुत्ति । जो मरणंमि उवगे अभिक्कणं कीरए बहुत्तो ॥ ९८५ ॥
सिद्धाण नमुक्कारो सवपावप्पणासणो । मंगलाणं च सव्वेसिं विइअं हवइ मंगलं ॥ ९८६ ॥

गाथाः शृष्टाः अठ्ठमस्कारम्, ॥ ९८३-९८६ ॥ अथ 'नमो आयरियाणं' आचर्यते सेव्यते विद्यार्थिभिरित्याचार्यः,
आचारं नायुतां आचार्यः 'नामं' 'पंच'

नामं टवणा द्विण, भावंमि चउविहो उ आयरिओ । दवंमि एगभविआई, लोइए सिप्पसत्थाई ॥ ९८७ ॥
पंचविहं आयारं, आयरमाणा तहा पभासंता । आयारं दंसंता, आयरिया तेण बुच्चंति ॥ ९८८ ॥

द्रजे एरुमपिक्कादिः एकमेव न मात्री आचार्यं एरुमविक इति । आदिशब्दाद्वायुष्कोऽभिमुखनामगोत्रञ्चेति यथोपोद्-
गाने तथा लौकिको द्रव्याचार्यः शिल्पशास्त्रादिभाणकः, भावाचार्यः स्वयं पञ्चविधं ज्ञानदर्शनचारित्रतपोवीर्यभेदात् आचारं
आचरन्तः प्रमापमाणाः प्ररूपयन्तस्तथाऽपरेभ्यः क्रियाद्वारेणाचारं दर्शयन्तः स्युर्येन तेनाचार्या उच्यन्ते ॥ ९८७-९८८ ॥
आचार्यशब्दनिष्कम्पिमाह 'आया'

आयरो नाणई, तस्सायरणा पभासणाओ वा । जे ते भावायरिया, भावायारोत्रउत्ता य ॥ ९८९ ॥

आचारस्याचरणान् प्रमापणाद्वा ये मुनिभिराचर्यन्ते सेव्यन्ते ते भावाचार्याः । आचाराचरणं कदाप्यनुपयोगेऽपि स्यादि-
त्याह-भावाचारो मोक्षार्थक्रिया तत्रोपयुक्ताः ॥ ९८९ ॥ 'आय' इत्यादि चतस्रो गाथाः

आयरियनमोक्षारो जीवं मोएइ भवसहस्साओ । भात्रेणं कीरमाणो होई पुण बोहिलाभाए ॥१९०॥
 आयरियनमोक्षारो धन्नाणं भवखक्यं कुणंताणं । हिअयं अणुमुअंतो विसुत्तिआवारओ होई ॥१९१॥
 आयरियनमोक्षारो एवं खलु वन्निओ महत्थोत्ति । जो सरणस्सि उवग्गे अभिब्लवणं कीरइ बहुसो ॥
 आयरियनमोक्षारो सब्बपावप्पणासणो । मंगलाणं च सब्बेसिं तइयं हवइ संगलं ॥ १९३ ॥

यथा मृति काले 'नमोऽर्हद्भ्यः' स्मर्यते तथा शेषपरमेष्ठिनोऽपि । तेन 'नम आचार्येभ्य' इत्याद्यपि महार्थं, ये केऽप्यप्रमत्ता
 आचार्यादयः सन्ति तेषामपि नतिर्हर्हद्वन्मुक्तिर्देव ॥ १९०-१९३ ॥ 'नमो उवज्झायाणं' उव समीपे अधीयते शास्त्रं यस्यासौ
 उपाध्यायः ' नाम '

नामं ठवणा दविए, भावंमि चउविहो उवज्झाओ । दवे लोइअ सिप्पाइ, निणहगा वा इमे भावे ॥१९४॥

द्रव्ये उपाध्यायो द्विधा लौकिको लोकोत्तरश्च । तत्र लौकिकः शिल्पादिः कोऽर्थः ? तत्र ज्ञानानन्यत्वाच्छिल्पादिशान्ना-
 ध्यापको लौकिकोपाध्यायः । लोकोत्तरो निह्ववो मिथ्यादृग्त्वेन केषाञ्चित् पदार्थानां सम्यक् प्ररूपणेऽपि बाह्यत उपाध्यायत्व-
 भावात् । भावे त्विमे वक्ष्यमाणाः ॥ १९४ ॥ ' बार '

बारसंगो जिणक्खाओ, सज्झाओ देसिओ बुहेहिं । तं उवइसंति जम्हा, उवज्झाया तेण बुच्चंति ॥१९५॥

आदशान्नो निर्निगह्यलोलोऽर्थेन, ग्वाध्यायो देशितः कथितो बुधैर्गणधरैः क्लृप्तेन, तं स्वाध्यायं वाचनारूपेणोपदिशन्ति यन्मात्तनीचान्ने उपाध्यायाः । आचार्योपाध्याययोरयं विशेषोऽर्थद आचार्यः स्रवद उपाध्यायः ॥ ९९५ ॥ ' उक्ति '

उत्ति उत्रओगकरणे, उद्गति अ ज्ञानस्स होइ निद्वेसे । एएण हुंति उज्झा, एसो अन्नोऽवि पज्जाओ ॥ ९९६ ॥

' उ ' इत्यक्षर उपयोगकरणे र्जने । ' उद्ग ' इति ध्यानस्य निर्देशे । एतेन उज्झा भवति, उपयोगपूर्वकं ध्यानकर्त्तव्यार्थः । एणोऽज्जोऽप्युपाध्यायस्य पर्यायशब्दः ॥ ९९६ ॥ ' उक्ति '

उत्ति उत्रओगकरणे, पत्ति अ पात्रपरिवज्जणे होइ । ज्ञत्ति अ ज्ञानस्स कए, उत्ति अ ओसक्कणा कम्मसे ॥

' पा ' इति पापस्य परिजने । ' ज्ञा ', ' इति ध्यानस्य कृते करणे ' उ ' इत्यत्रब्जक्कणा उत्सारणा कर्मणीत्यर्थः । अत्र ' उपाज्जाउ ' इतिशब्दः, ततः उपयोगपूर्वकं पापवर्जनाद् ध्यानारोहण(णेन) कर्म्मपिनयन्तीत्सुपाध्यायाः, परं पावर्णः प्राकृतस्य चकृन्नादन्यथा ' उज्जाउ ' इति ॥ ९९६ ॥ ' उत्र ' इत्यादि चतस्रो गाथाः

उवज्झायनमोक्कारो, जीवं सोएइ भवसहस्साओ । भाव्णेण कीरमाणो, होइ पुण वोहिलाभाए ॥ ९९८ ॥

उवज्झायनमोक्कारो, धण्णाय भवस्सकयं कुणंताणं । हिअयं अणुम्मुअंतो, विसुत्तिआवारओ होइ ॥ ९९९ ॥

उवज्झायनमोक्कारो, एवं खलु वञ्चिओ सहत्थोत्ति । जो मरणम्मि उवग्गे, अभिस्सकणं कीरइ बहुसो ॥

उवज्झायनमोक्कारो, सवपावप्पणासणो । मंगलाणं च सव्वेसिं, चउत्थं हवइ मंगलं ॥१००१॥
गाथाः स्पष्टाः । 'नमो लोए सवसाहूणं' इष्टार्थं साधयतीति साधुः । अत्र लोके इति सर्व इति च शब्दौ अन्त्यपरमेष्टिक-
थितावपि दीपन्यायेन सिंहावलोकितन्यायेन वा सर्वपरमेष्टिष्वपि द्वेष्यौ, यथा सर्वक्षेत्रार्हदाद्या चन्दन्ते । सर्वशब्दो नामाद्यर्हतां
भूतभवद्भविष्यार्हतां च तीर्थतीर्थसिद्धादिसिद्धानां गणधराद्याचार्याणां सर्वसूत्रोपाध्यायानां सर्वगणसाधूनां सर्वकल्पसाधूनां
च नम इत्यर्थः । आचार्यादिषु सर्वशब्दो विशेषतो दृष्टिरागर्ववोच्छ्रित्यै ॥ १९८-१००१ ॥ 'नामं'

नामं ठवणासाहू, दवसाहू अ भावसाहू अ । दवंसि लोइआई, भावंसि अ संजओ साहू ॥ १००२ ॥
द्रव्ये साधुलौकिकादिस्त्रिधा लौकिकः, लोकोचरः, कुम्रावचनिकश्च । तत्राद्यो यः शिष्टलोकाचारः घटादिसाधको वा,
द्वितीयो निह्ववः, तृतीयस्तापसादिः । भावे संयतः सर्वविरतः साधुः ॥ १००२ ॥ एतदेव स्पष्टयति 'घट'

घडपडरहमाईणि उ, साहंता हुंति दवसाहुत्ति । अहवावि दवभूआ, ते हुंती दवसाहुत्ति ॥ १००३ ॥
घटपटरथादीनि साधयन्तो द्रव्यसाधवः स्युः । अथवा द्रव्यभूता जिनाज्ञाबहिर्भावत्वाद् द्रव्यमात्ररूपा एव पार्श्वस्थाद्या
न तु भाववन्तः ततो द्रव्यसाधवः स्युः ॥ १००३ ॥ भावसाधूनाह 'निवा'

निवाणसाहए जोए, जम्हा साहंति साहुणो । समा य सवभूएसु, तम्हा ते भावसाहुणो ॥१००४॥
निर्वाणसाधकान् योगान् व्यापारान् यस्मात्साधयन्ति तेन साधवः, सर्वभूतेषु समभावाश्च सर्वभूतेषु सर्वात्मसु । १००४। 'किं पि'

किं पिच्छसि साहूणं, तवं व निअमं व संजमगुणं वा । तो वंदसि साहूणं ? एअं मे पुच्छिओ साह ॥

निं प्रेअने गाधूनां न्वं तपो नियमं० ? ततो वन्दसे साधून् ? पष्ठी द्वितीयायै । एतन्मया पृष्टः 'साह'ति वद ॥१००५॥
गुणाः ' विम '

विसयमुहनिअत्ताणं, विसुद्धचारित्तनिअमजुत्ताणं । तच्चगुणसाहयाणं, सदाय किच्चुज्जायाण नमो ॥
विषयगुणेषु निरुतेभ्यः, तथ्यगुणमाधेकेभ्यः, मोक्षवायिनां प्रति साहाय्यकृत्यं तत्रोद्यतेभ्यो नमः । यत्र तु
' मात्स्यकिने 'नि पाटन्त्र गाधनं मोक्षस्य साधनं मोक्षकृत्यं, प्राकृते च चतुर्थीस्थाने पष्ठी ॥ १००६ ॥ ' अस '

असहाइ सहायत्तं, करंति मे संजमं करित्तस्स । एएण कारणेणं, नमामिऽहं सध्वसाहूणं ॥ १००७ ॥

परमार्थं प्रति जगत्प्रदाने मति मम संयमं कुर्वतः महायत्नं कुर्वन्ति ॥ १००७ ॥ ' साहू ' इत्यादि चतस्रो गाथाः ।
गाहूण नमोकारो जीवं मोगइ भवसहस्साओ । भावेणं कीरमाणो होइ पुण वोहिलाभाए ॥१००८ ॥
साहूण नमोकारो धज्जाण भवस्सक्यं कुणंताणं । हिअयं अणुम्मुअंतो विसुत्तिआवारओ होइ ॥१००९॥
नाहूण नमोकारो एवं वल्लु वन्निओ महत्थोत्ति । जो मरणम्मि उवगो अभिस्सकणं कीरइ बहुसो ॥१०१०॥
साहूण नमोकारो सवपावप्पणासणो । मंगलाणं च सवेसिं पंचमं हवइ मंगलं ॥ १०११ ॥

अथ पञ्चनमस्कारस्तुतिरूपां सूत्रत्रुलिकां अष्टोच्छ्वासकायोत्सर्गनमस्कारस्मर्यत्वेनावश्यकरूपां निर्युक्तिऋदेवाह 'एसो' एसो पंच नमोऽकारो सवपावप्पणासणो । संगलाणं च सर्वेसिं पढमं हवइ मंगलं । स्पष्टार्थो ॥१०१२॥

उक्तं वस्तुद्वारं ६ । अथाक्षेपः, शिष्य आह 'नवि'

नवि संखेवो न वित्थारो, संखेवो दुविहु सिद्धसाहूणं । वित्थारओऽणोगविहो, पंचविहो न जुज्जई तरुहा ॥

अत्र नमस्कारे न संक्षेपः न च विस्तारः, यदि संक्षेपः तदा सिद्धेभ्यः साधुभ्यश्च नमः इति द्विविधो नमस्कारः स्यात् । विस्तरत ऋवभाद्यहंतीर्थसिद्धादिभैरनेकविधः स्यात्तस्मात् पञ्चविधोऽयं न युज्यते, द्वा० ७ ॥ १०१३ ॥ ग्रसिद्धि-
द्वा० ८ 'अर'

अरहंताई निअमा, साहू साहू अ तेसु भइअवा । तम्हा पंचविहो खलु, हेउनिमित्तं हवइ सिद्धो ॥

अहंदादयोऽहंत्सिद्धाचार्योपाध्याया नियमात्साधवः, साधुगुणानां तेषु भावात्, साधवस्तु तेऽर्हदादिषु भाज्याः । यथा न सर्वेऽपि साधवोऽहन्तः, किन्तु केऽपि केवलिनोऽन्ये सूत्रार्थधरा आचार्याः परे सूत्रविद उपाध्यायाः केचिच्छिक्षका एव, यथा चक्रिणुपसामन्तादयः सर्वेऽपि नरा उच्यन्ते न तु नराश्चक्रिण एवेत्यादि, तस्मात् पञ्चविधो नमस्कारो भणितः । तथा हेतु-
निमित्तं पञ्चविधो नमस्कारः सिद्धः स्थापितः । तत्र पञ्चानामपि नमस्कारार्हत्वे हेतुः 'मग्गे अविप्पणासो' इत्यादि प्रागुक्त एव । 'न हु तम्मि देमकाले सक्को वारसविहो सुयक्कंधो । सबो अणुचितेउं धणियंपि समत्थचित्तेहिं । ? । सुतं पि वारसंगं

न एत मरणमि तीग्द जम्हा । पंचविहनमोक्कारो तम्हा सो वारसंगत्थो । २ । १०१४ ॥ प्रसिद्धिद्वा० ८ । अथ क्रमद्वा० ९
 शिल्प शब्द ' पुष्पा '

पुनाणुपुवि न क्रमो, नेव य पच्छाणुपुवि एस भवे । सिद्धाईआ पढमा, वीआए साहुणो आई ॥१०१५॥
 क्रमो प्रिवा, पूर्यानुपूर्वीपश्रानुपूर्वीभेदात्, अनानुपूर्वी तु क्रमो न असमंजसत्वात् । तत्रैप नमस्कारक्रमः पूर्यानुपूर्वी
 न भ्यान् । न चैत पश्रानुपूर्वी भवेत् । प्रथमा पूर्यानुपूर्वी सिद्धादिका स्यात्, अर्हद्विरपि सिद्धानां नतत्वात् । द्वितीयायां
 पश्रानुपूर्वी माधन श्रादौ स्युः, गर्भपाश्रात्यत्वात्तेषां ॥ १०१५ ॥ अत्रोत्तरं ' अर '

अरहंतुवपस्सेणं, सिद्धा नजंति तेण अरिहाई । न य कोइवि परिसाए, पणमित्ता पणसई रणणो ॥१०१६॥

अर्हनामुपदेशेन सिद्धा ज्ञायन्ते । सिद्धेभ्योऽपि पूर्वं अर्हन्तो नम्याः आज्ञाप्रवर्त्तकत्वात् वृषवत्, तीर्थागमादि वाऽर्हज्जांत
 भिद्वायभ्यार्हन्तोऽप्यर्हत्त्वे श्रेयाः, श्रेयाः भिद्वाः । अर्हतां च यत्सिद्धे नतिः सा वाऽम्भवेणैव स्यात्, परं सर्वेऽपि सिद्धा अर्हद्दृष्ट्या-
 नेन सिद्धाः, तेनार्हदादिः पूर्यानुपूर्वीक्रमः । नन्वर्हतामप्याचार्याद्युपदेशेन संवेदनादाचार्यादिक्रमो युज्यते, उच्यतेऽर्हत्सिद्धयोरयं
 क्रमविचारः श्रेयान् तुल्यपदत्वान्, आचार्यादियस्त्वर्हदाज्ञापरा एवेति पर्यत्कल्पाः । न च कश्चित् पर्यदं नत्वा राजानं नमति ।
 यनार्हद्विरर्हत्त्वं प्रापि नन स्वमीर्भमेन हेतुः, ममायां गुर्वीदिमामभ्यामपि कस्यैवार्हत्त्वलाभात् ॥१०१६॥ गतं क्रमद्वा० ९ ' इत्थ '
 इत्थ य पओअणमिणं, कम्मखओ मंगलागमो चेव । इहलोअपारलोइअ, दुविह फलं तत्थ दिट्ठता ॥

अत्र नमस्कारे प्रयोजनमिदं कर्मक्षयो मङ्गलागमश्च । एतच्च करणकालभावि फलं तु कालान्तरभावि ॥ प्रयोजनद्वा०
१० । अथ फलं द्विधा ऐहलौकिकं पारलौकिकं च । तत्र दृष्टान्ता वक्ष्यन्ते ॥ १०१७ ॥ ' इह '

इहलोइ अर्थकामा, आरुंगं अभिरई अ निर्णफ्ती । सिद्धी अ सगं सुकुलपपर्चायाई अ परलोए ॥

इहलोके अर्थकामौ तथा आरोग्यं, एभ्योऽर्थादिभ्य आभिमुख्येन रतिः स्वास्थ्यं अभिरतिः, तस्या निष्पत्तिः स्यात् । पर-
लोके सिद्धिमुक्तिः, स्वर्गः सुकुले प्रत्यायातिर्जन्म च स्यात् ॥१०१८॥ अर्थ १ काम २ आरोग्य ३ स्वर्गे ४ पु दृष्टान्ताः ' इह '

इहलोगंमि तिदंडी सादिवं माउलिंगवणमेव । परलोइ चंडपिंगलं हुंडिअजकखौ अ दिटुंता ॥१०१९॥

इह लोके त्रिदण्डी १ तथा ' सादिवं, दिव्यं २ तथा मातुलिंगवनं ३ परलोके चण्डपिङ्गलो ४ हुंडिकयक्षश्च ५ दृष्टान्ताः
स्युः । कथासूचकगार्थेयं । तत्र कस्यापि श्राद्धसुतस्य नमस्कारं सरतस्त्रिदण्डी हन्तुमुद्यतः शबखद्गाहतोऽग्नौ पतितः स्वर्णपुर-
पोऽभूत्ततो बालस्यार्थाम्पिर्जाता १ । तथा बालाया नमस्कारं स्मृत्वा घटे करं क्षिपन्त्या मिथ्याद्गर्भतृक्षितोऽहिः पुष्पमाला-
भूत्, दिव्यं देवकृताश्चर्यं प्रादुर्भूतं । तस्याश्च गृहस्वामित्वेन कामाप्तिः २ । मातुलिङ्गवने मातुलिङ्गग्राहकं जनं घ्नन् यक्षः
केनापि श्राद्धेन नमस्कारपूर्वं बीजपूरादाने हिंसातो निवृत्तः । ततो जने आरोग्याभिरतिनिष्पत्तिर्जाता ३ । सिद्धेर्मूलं सुकुले
प्रत्यायातिरवतारस्तत्र दृष्टान्तः-वसन्तपुरे चण्डपिङ्गलचौरो राज्ञीहारसैन्यात् शूलीक्षितो वेश्यादत्तनमस्कारान्मृत्वा नृपसुतो-
ऽभूज्जानिं स्मृत्वा राज्यं भुक्त्वा प्रात्राजीत् ४ । अथ स्वर्गदृष्टान्तः-मथुरायां हुण्डिकचौरः शूलीक्षितोऽम्भोर्थं जिनदत्तश्राद्धदत्तं

नमस्कारं आरन् यक्षोऽभृज्जलपायिश्चाद्रं हन्यमानं पुगेपरि गिरिविकुर्वणेनामोचयत् ॥ १०१९ ॥ इति नमस्कारनिर्युक्तिः

अथ ग्रन्थग्रन्थनिर्युक्तिः ' नन्दि '

नन्दिअणुओगदारं, विहिवदुवग्याइयं च नाऊणं । काऊण पंचमंगल, आरंभो होइ सुत्तस्स ॥१०२०॥

नन्दि पञ्चजानादि, अनुयोगद्वारं उपकमादिः । तथा ' उद्देशे ' विधिपत् शास्त्रीत्या उपोद्घातितं उपोद्घातं गाल्लो-
ननिज्याग्यां प्राणितं न ग्रन्थं जारता पञ्चमद्वलं पञ्चनमस्कारं कृत्वा सूत्रस्यारम्भो भवेत् । इह तु मामाधिकसूत्रारम्भः
गोऽपि नन्दादि ज्ञान्या भणित्वा वा कार्यो नान्यथास्तो नन्दादि नमस्कारान्तं भणितं ॥ १०२० ॥ ' अहवा ' अथवा इति
पद्मगन्तराण्ये ' रूप '

कयपंचनमुक्कारो, करेइ सामाइयंति सोऽभिहिओ । सामाइअंगमेव य, जं सो सेसं तओ बुच्छं ॥१०२१॥

कृपपञ्चनमस्कारः शिष्यः यामाधिकं करोनीत्यागमः, सोऽभिहितः, यदसौ नमस्कारः सामायिकाङ्गमेव, यामायिककाले
कथ्यमानरतान, कल्पनस्मात् शेषं सूत्रं वक्ष्ये ॥१०२१॥ सूत्रं- ' करेमि भंते ! सामाइयं मवं मावज्जमि ' त्यादि

करेमि भंते ! सामाइयं, सन्धं सावज्जं जोगं पचस्कामि जावज्जीवाण तिविहं तिचिहेणं, मणेणं वायाण
हाणं न करेमि न कारयेमि करंतेपि अन्नं न समणुजाणांमि, तस्स भन्ते ! पडिक्कमांमि निंदांमि गरि-
हामि अप्पाणं योसिरामि ।

इदं सूत्रं सूत्रानुगमे एवावसरप्राप्तेऽस्खलितादिगुणोपेतमुच्चार्य । अस्य व्याख्या, व्याख्याया लक्षणं चेदं “संहिता च ? पदं चैव २ पदार्थः ३ पदविग्रहः ४ । चालना ५ प्रत्यवस्थानं ६ व्याख्या तंत्रस्य षड्विधा ॥ १ ॥” अस्खलितपदोच्चारणं संहिता यथा-करेभि भंते ! सामाह्यं इत्यादि वीसिरामि ? । पदं नामिकादि पञ्चधा, यद्वा स्याद्यन्तं त्याद्यन्तमिति द्विधा, यथा-करोमि भयांत ! सामायिकमित्यादि । तत्र करोमि आख्यातिकं ? भयांत नामिकं । सामायिकादीन्यप्येवं नामिकादिपदेषु स्वयं ज्ञेयानि २ । पदार्थः कारक ? समास २ तद्धित ३ निरुक्तिविषयश्चतुर्धा, क्रमात् पचतीति पाचकः ? , राज्ञो नरो राजनरः, २, दक्षस्यापत्यं दाक्षिः ३, भ्रमति रीति च भ्रमरः ४ इति, एवं अत्र करोमीति पदस्यार्थः कारकविषयः, भयांतः समास-विषयः । समस्य रत्नत्रयस्यायः समायः । समाय एव सामायिकं इति समासतद्धितयोर्विषयः । सावद्यं समासविषयः । युज्यते जीवः कर्मणाऽनेनेति योगः तं कारकविषयः, प्रत्याख्यामीत्यपि, याति कालाद्यतिक्रमं इति यावत् अव्ययं, कारकविषयः, जीवनं जीवा इत्यपि तथा यावज्जीवया, तिस्रो विधाः प्रकाराः अस्थेति त्रिविधं त्रिविधेन समासविषयः, मन्यते जानात्यनेन छद्मस्थ इति मनः तेन मनसा, उच्यतेऽनयेति वाक् तथा, चीयते आहारेणेति कायस्तेन, न करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं नानुजानामि । तस्य भयांत प्रतिक्रमामि निन्दामि गर्हामि । अतति भवान्तरमित्यात्मा तं व्युत्सुजामि । मन आदिषु कारक-विषयः पदार्थो ज्ञेयः । अथ संक्षेपेणार्थः हे भगवन् ! हे भयान्त ! संसारभयान्तकर गुरो ! अहं सामायिकं, समभावं करोमि अभ्युपगच्छामि आत्मानं सामायिकपरिणामपरिणतं करोमि । कथं इत्याह-सर्वं निःशेषं, सह अवद्येन वर्त्तते इति सावद्यः, तं सावद्यं योगं व्यापारं प्रत्याख्यामि प्रतिषेधं आदरेण वच्मि । कथेत्याह यावज्जीवनं यावज्जीवा तथा यावज्जीवया

भाष्यगाथाभिर्वक्ष्यति ॥ १०२३ ॥ करणनिक्षेपमाह ' नामं '

नामं ठवर्णां द्विविष्टं, खित्ते काले तद्देव भावे अ । एसो खलु करणस्स उ, निवखेवो छव्विहो होइ ॥ १५२ ॥
नामकरणं, स्थापनाकरणं इत्यादि ॥ १५२ ॥ द्रव्यकरणादि व्याख्याति ' जाय '

जायगभविअइरित्तं, सन्ना नोसन्नओ भवे करणं । सन्ना कडकरणाई, नोसन्ना वीससपओगे ॥ १५३ ॥
ज्ञशरीरभव्यशरीरातिरिक्तं द्रव्यकरणं द्विधा, संज्ञातः नोसंज्ञातश्च । तत्र संज्ञाकरणं कटकरणं कटनिर्वर्तन-
हेतुलोहमयं उपकरणं, आदितो घटनिर्वर्तनहेतुचक्रादि, क्रियतेऽनेनेत्यन्वर्थात् करणसंज्ञया लोकरूढत्वात् संज्ञाकरणं । ननु
नामकरणमेवेदमिति चेन्न, तत्र नाम्नैव करणत्वं, अत्र तु गुणादिति भेदः, करणसंज्ञया च लोकेन रूढं । नोसंज्ञाकरणं द्विधा,
विश्रसातः प्रयोगतश्च ॥ १५३ ॥ तत्र ' वीस '

वीससकरणमणाई, धम्मसाईण परपच्चया जो(यज्जो)गा । साई चक्खुप्फासिअसब्भाइमचक्खुमणुमाई ॥

विश्रसा स्वभावस्ततः करणं कृतिर्विश्रसाकरणं, तद् द्विधा अनादि सादि च । तत्रानादि धर्माधर्माकाशास्तिकायानां,
अनादिकालापि मिथो मिश्रीभावात्, धातूनामनेकार्थत्वाद्त्र मिथो मिलित्वाऽवस्थानं करणं ज्ञेयं । 'णु करणमणाइयं च विरुद्धं
भणए न दोसोयं । अण्णोणसमाहाणं जमिहं करणं णिव्वत्ती । १ ।, ननु करणं निष्पत्तिरुच्यते ततः करणं अनादि च
इति विरुद्धं, अनादि चेत्करणं कथं ? करणं चेदनादि कथं ? आचार्यः—भण्यते न दोषोऽयं । इह करणशब्देन न निर्दृञ्चि-

निर्गन्धिर्मात्रेण, किन्तु द्रव्याणामन्योन्यमाधानं मिश्रीभावकरणं ज्ञेयं । तथा तेषामेव विश्रमाकरणं परप्रत्ययात् 'साई' ति
मादि न्यात् । कथं इत्याह-योगान् घटादिभिः संयोगान्, कोऽर्थः धर्मादीनामेव स्वभावो यत्ते सर्ववस्तुषु संयुज्यंते, तस्मा-
त्तेषां परं ग्रन्थं घटादिकं प्रत्ययं आश्रित्य संयोगादिकरणं मादि ज्ञेयं । एवममूर्त्तद्रव्याण्याश्रित्योक्तं । मूर्त्तान्याश्रित्य पुनस्त-
न्करणं मादि न्यात् । 'साई' निशब्दोऽत्रापि सम्बन्ध्यते । तद् द्विधा चक्षुःस्पर्शं अचक्षुःस्पर्शं च । तत्र चक्षुःस्पर्शं चक्षुर्गोक्षं
प्रमादि, अचक्षुःस्पर्शं अचाक्षुषं अण्मादि, आदितो द्रव्यणुकादि । करणं चेह तत्तद्भावेन परिणमनं ॥१५४॥ एतदेव स्पष्टयति 'संघा'
संघायमेतदुभयकरणं इंदाउहाइ पञ्चमखं । दुअअणुमाईयाणं छउसत्थाईणऽपञ्चखं ॥ १५५ ॥

संघानः तंचटनं, भेदो निचटनं, तदुभयं स्पष्टं, तैः क्रियते इति करणं, इन्द्रायुधादि-इन्द्रचापादि, प्रत्यक्षं चाक्षुष-
मिन्यर्थः । द्रव्यसूत्रादीनामादितस्तद्विधानंतायुक्तानां करणं छन्नस्यादीनां छन्नस्थभेदानां अप्रत्यक्षं अचाक्षुषं । आदियब्दोऽत्र
वेदार्थः ॥ १५५ ॥ उक्तं निश्चाराकरणं । अथ प्रयोगकरणं ' जीव '

जीवमजीवे पाओगिअं च, चरमं कुसुंभरागाई । जीवप्पओगकरणं मूले, तह उत्तरगुणे अ ॥१५६॥

जीवप्रयोगो जीवव्यापारः, तेन यत् सजीवमजीवं वा तैस्तैः पर्यायैर्निर्माप्यते तत्प्रायोगिककरणं द्विधा, जीवे जीवविषयं,
अजीवोऽजीवविषयं, जीवप्रायोगिकं अजीवप्रायोगिकं चेत्यर्थः । तत्र चरममजीवप्रायोगिकं कुसुंभरागादि, तच्चाल्पवाच्यत्वा-
दादातुक्तं । जीवप्रयोगकरणं द्विधा-'मूले' इति मूलगुणकरणं मूलप्रयोगकरणापरनाम । मूलं आदिरित्येकार्थं । उत्तरगुणे

चेति उत्तरगुणकरणं उत्तरप्रयोगकरणापरनाम ॥ १५६ ॥ द्वयमपि स्पष्टयति ' जं जं '
जं जं निज्जीवाणं, कीरइ जीवप्पओगओ तं तं । वन्नाइ रूवकस्माइ, वावि अज्जीवकरणं तु ॥ १५७ ॥
यद्यन्निज्जीवानां पदार्थानां जीवप्रयोगतो जीवप्रयोगेण तत्तद्वर्णादि कुसुम्भादेः रूपकस्मादि वा कुट्टिमादौ तदजीवविषय-
त्वादजीवकरणं ॥ १५७ ॥ ' जीव '
जीवप्पओगकरणं, दुविहं मूलप्पओगकरणं च । उत्तरपओगकरणं, पंच सरिराइं पढमंसि ॥ १५८ ॥
जीवप्रयोगकरणं द्विविधं, मूलप्रयोगकरणं उत्तरप्रयोगकरणं च । पञ्च शरीराणि प्रथमं मूलप्रयोगकरणं इति
॥ १५८ ॥ यथा- ' ओरा '

ओरालियाइआइं, ओहेणिअरं पओगओ जमिह । निप्फणा निप्फज्जइ, आइल्लणं च तं तिण्हं ॥१५९॥
औदारिकादीन्यादिशब्दाद् वैक्रियाहारकतैजसकर्मणदेहाः, ओधेनेति सामान्येन मूलप्रयोगकरणं । अथ इतरदुत्तरप्रयो-
गकरणं तदुच्यते, यत्प्रयोगतः प्रयोगेणैह लोके निष्पन्नात् मूलगुणप्रयोगेण जातात् निष्पद्यते, तदाद्यानां च त्रयाणां स्यात् ।
अयमर्थः-पञ्चानां देहानामाद्यं पुद्गलसंघातकरणं मूलप्रयोगकरणमुच्यते, अङ्गोपाङ्गादिकरणं कर्णादिकरणं तूत्तरकरणं आद्यदेह-
त्रये एव, तैजसकर्मणयोस्तदभावात् । अत्र क्षेपकगाथा ' मूलप्पओगकरणं, पंचण्हवि तं भवे सरिराणं । तिण्हं पुण आइल्लण
अंगोवंगाणि करणं तु । १ । ' त्रयाणां पुनराद्यानां शरीराणां अङ्गोपाङ्गानि कर्णादीनि उत्तरप्रयोगकरणं स्यात् । यत्र कर-

पानि पाठन्वाहानि उपातानि, अज्ञोपाहानि च करणे ज्ञेये ॥ १५९ ॥ औदारिकादीनां अष्टाहानि मूलकरणं, तानि नामानि - मीग

मीसे सुरो अरे पिंठी दो चार्ह ऊरुआ य अटुंगा । अंगुलिमाइ उवंगा, अंगोवंगाणि सेसाणि ॥ १६० ॥

मीपं, उमः, उदर, प्रष्टिः, द्वी चाह, द्वे उरु, अष्टाहानि । अहल्यादीनि उपाहानि, जेषाणि कर्णनाशागुह्यदन्तकेशनख-
हस्यान्वाहानि अज्ञोपाहान्यन्यन्ते तान्युत्तरकरणं, किं च ॥ १६० ॥ 'केसा'

केसाईउचरयणं, उरालविउवि उत्तरं करणं । ओरालिष् विसेसो, कन्नाइविणट्टुसंठवणं ॥ १६१ ॥

हनादीनां आदिशब्दान्वाहानानां उपरचनं संस्कारो निर्माणं च क्रमेणौदारिक्रैक्रियगोरुत्तरकरणं स्यात् । तथौदारिके
विशेष उचरुणे यन्क्रमादीनां विनष्टानां संस्थापनं योजनं, नेदं वैक्रियादौ विनाशाभावात् । विनाशे च संस्थापना-

भावात् ॥ १६१ ॥ इदगुत्तरकरणमाहारके नास्ति, केगाद्यभावेऽपि स्म्यत्वात्, कार्याभावाच्च, गमागमादि तु स्यात् ।
अथाज्यथा विविधं करणं मंचानकरणं श्राटकरणं, मह्यतशाटकरणं च । इहोत्पत्तावाद्यसमये पुद्गलाऽऽदानं सङ्घातः, अन्त्य-
मगये पुद्गलमोहः श्राटः, मध्यमममोपेत्तु तु पुद्गलाऽऽदानमोश्ररूपमुभयं स्यात् । तत्राद्ये देहत्रये त्रिविधमप्यस्ति द्वयोस्तु चरम-
रूपमेतेत्याह 'आड'

आइच्छाणं तिणहं, संथाओ साडणं तदुभयं च । तेआक्रमे संघाय-साडणं साडणं त्रिवि ॥ १६२ ॥

आद्यानां त्रयाणां देहानां । तैजसकार्म्मणयोः संघाटशटः १ शटनं वा २ न तु संघातोऽनादित्वात् ॥ १६२ ॥
अथौदारिकमाश्रित्य संघातादिकालमानं वक्ति 'संघा'

संघाथमेगसमयं, तहेव परिसाडणं उरालंमि । संघायणपरिसाडण, खुड्ढागभवं तिससऊणं ॥ १६३ ॥

संघातमिति सर्वसंघातकरणमेकसमयं भवत्येकान्ताऽऽदानस्यैकसामाधिकत्वात्, यथाऽपूप आद्यसमये स्नेहस्याऽऽदानमेव कुर्यान्न तु त्यागं । द्वितीयादिषु त्वादानत्यागौ तादृशसामर्थ्यवत्त्वात्, पुद्गलानां च संघातभेदधर्मत्वात् । एवं जीवोऽप्युत्पद्यमान आद्यसमये औदारिकादिद्रव्याणामादानमेव कुर्यान्न तु त्यागं । द्वितीयादिषु तु ग्रहणमोक्षौ । अतः संघातमेकसमयमित्युक्तं । तथैव परिशाटनाकरणमेकसमयं स्यात्, औदारिकदेहे संघातपरिशाटनकरणं तु त्रिसमयोनक्षुल्लकभवः स्यात्, यतोऽत्र जघन्यकालः प्ररूपयितुमिष्टस्तेन विग्रहोत्पन्न इह गृह्यते । ततश्च द्वौ विग्रहसमयौ एक संघातसमय इति त्रिसमयोनक्षुल्लकभवं । उक्तं च 'दो विग्गहंमि समया, तइओ संघायणाए तेहूणं । खुड्ढागभवग्गहणं सबजहनो ठिईकालो । १ ।' 'तेहूणं' तैरूनं । इह सर्वजघन्यायुः क्षुल्लकभव एव ॥ १६३ ॥ 'एयं'

एयं जहन्नसुक्कोसयं, तु पलिअत्तिअं तु समऊणं । विरहो अंतरकालो, ओराले तस्सिमो होइ ॥ १६४ ॥

इदं जघन्यं उभयकरणकालमानं । उत्कृष्टं तु संघातशाटकरणकालमानं औदारिके पल्पत्रिकं समयोनं, इहोत्कृष्टकालस्य वाच्यत्वाद्यमविग्रहेणैव, इहभवदेहशटं कृत्वा परभवायुपस्त्रिपल्प्यमानकालस्याद्यसमये संघातं कुर्याद्, द्वितीयादिषु संघातशाटं,

ना उन्कष्टः संघातशाटकालः संघातसमयोक्तः स्यात्, उक्तं च 'उक्तीमो समल्लणो, जो सो संघायणा समयहीणो' यत्
उन्कष्ट उभयतरुणकालः न संघातनामसमयहीनः । शिष्यः 'किह न दुससमयविहीणो साडणसमयेडवणीयमि ? । ? ।' संघा-
तसमयान् शाटनसमयेडवनीने प्रागुक्तः कालो द्विसमयहीनः कथं न स्यात् ? गुरुः ' भन्नह भवचरमंभिवि समए संघायसा-
डणा ने । परसवपढमे माडणमओ तदूणो न कालोति । २ ।' भण्यते त्रिपल्यमानभवस्य चरमेडपि समये संघातशाटना
नेधेति संघातशाटरूपमुभयोम स्यात्, यत्केवलत्रिपल्यायुर्भवदेहायुःपुद्गलत्यागरूपं शाटनं तत्परभवप्रथमसमये ज्ञेयमतो न तदूनः
संघातशाटस्य काल इति । शिष्यः ' जइ परपढमे माडो, निव्विगहओ य तम्मि संघाओ । नणु सबसाडसंघायणाओ समये
किन्नाओ । ३ ।' यदि 'परे' ति त्रिपल्यभवादेतन्नभवस्य प्रथमे समये शाटः स्वीक्रियते, तर्हि यदा कश्चिज्जीवो निर्विग्रहतो
प्राग्भवन्ना ऋचुश्रेण्यैरोत्पद्यते तदा च तस्मिन्नेव समये नवदेहपुद्गलानां संघातः स्यात्, ततो ननु निश्चितं सर्वे च ते शाट-
संघातने च सर्वशाटसंघातने 'समये' इत्येकसमये विरुद्धे सर्वशाटस्य प्राग्भवदेहमन्वन्धित्वात्, सर्वसंघातस्य च भवान्तरगत-
प्रश्रियत्ताद्भवद्भयदेहयोश्च युगपत्सत्त्वस्य विरुद्धत्वादिति । गुरुः ' जम्हा वि गच्छमाणं विगयं उप्पजमाणमुप्पन्नं । तो पर-
णादिगमो मोक्खवाणाणमभिरिहो । ४ ।' यस्मात्प्राग्भवशरीरं च गच्छत् विगतमेव, उत्पद्यमानं त्वेतेनभवशरीरं
उत्पन्नमेव क्रियाकालनिष्ठाकालयोरभेदात्, यदि च प्रारम्भसमयादारम्य क्रियानिष्पन्नतां नात्रहेतुदा कथमन्त्यसमये निष्प-
द्यन्तेति । तथा परभारादिगमयोः सर्वशाटसंघातयोर्न विरोधः, मुच्यमानस्य मुक्तत्वेनैकस्यैवात्रेतनदेहस्य सद्भावात् ।
अपि च गणनसमयः परभाराद्यसमयत्वेन स्वीकार्य एवान्यथा दोषसम्भव इत्याह- ' सुइसमये नेहभवो इहदेहविमो-

रुको जहातीते । जइ न परभवोवि तहिं, तो सो को हाउ संसारी । ५ । ' च्युतसमये तावदिहभवो न स्यात् इहदेह-
विमोक्षात्, यथाऽतीते भवे इहभवो नास्ति अत्रत्यदेहाभावात् । एवं च सति तस्मिंश्च्युतिसमये परभवोऽपि त्वया न स्वी-
क्रियते, ततः संसारी को भवतु ? कस्मिन् भवे भवत्वित्यर्थः । शिष्यः—' ननु जइ विगहकाले देहाभावेवि परभवग-
हणं । तह देहाभावंमिवि, हुजेहभवोवि को दोसो ? । ६ । ' ननु यथा विग्रहगतौ देहाभावेऽपि परभवग्रहणं परभ-
वायत्ततोक्त्यर्थः, तथेहत्यदेहाभावेऽपि च्युतिसमये इहभवोऽपि भवेत्को दोषः ? गुरुः—एवं वदता त्वया साहाय्यमेवा-
स्माकं कृतं, यतः ' जं चिय विगहकाले देहाभावेऽपि तो परभवो सो । जुइसमए वि न देहो न विगहो जइ स को
होउ ? । ७ । ' यत एव विग्रहकाले देहाभावेऽपि परभवदेहाप्राप्तावपि ततश्च्युत्यनन्तरं परभवोऽसौ तवापि मतस्तत एव
च्युतिसमयेऽपीहभवसम्बन्धी परभवसम्बन्धी वा नास्ति देहोऽतो देहाभावस्य तुल्यत्वाद्दिग्रहकालच्युतिसमयेऽपि कुतः पर-
भवत्वं नाद्रियते ? ' न विगहो जइ ' चि यदि चैवं ब्रूयाः—असौ च्युतिसमयो न विग्रहः, परभवता च विग्रहे एव मम मता,
तत्रोच्यते ' स को होउ ' चि च्युतिसमये स आत्मा कः संसारी भवत्विहभवदेहस्य त्यक्तत्वात् परभवस्य च त्वया
अनाहतत्वात्, स निर्व्यपदेश्य एव स्यादिति । तेन विग्रहकालवत् सर्वशाटसमयः परभवाद्यसमयो ज्ञेयः । एता भाव्यगाथाः ।
एवमौदारिके जवन्येतरभेदः संघातशाटकाल उक्तः, सर्वसंघातशाटयोस्त्वेक एव समयः । एवं 'एयं जहन्नमुक्कोसयं तु पलिअत्तियं
तु समऊणं' इति गाथाद्धं व्याख्यातं । अथ संघातादिविरहो निर्युक्तिगाथोत्तराद्धेनोच्यते ' विरहो अंतरकालो ओराले तस्सिमो
होइ ' विरहो अन्तरकाल उच्यते स औदारिके तस्य संघातादेरयं स्यात् ॥ १६४ ॥ यथा ' तिस '

त्रिममयहीणं खुडं, होइ भवं सर्वबंधसाडाणं । उक्कोस पुवकोडी, समय उअही अ तिचीसं ॥१६५॥
 त्रिममयहीनं शुल्लभवग्रहणं, तथाऽनुक्तमपि पूर्णं शुल्लभवग्रहणं यथाक्रमं सर्वबन्धशाटयोरन्तरं स्यात्, कोऽर्थः ? सर्व-
 संघातान्तरमंघातम्य, जघन्यमन्तरं त्रिममयहीनः शुल्लभवः, सर्वशाटात् पुनः सर्वशाटस्य पूर्णशुल्लभव इति । उत्कृष्टमन्तरं
 प्रोक्तोऽत्रिममयः त्रयत्रियशुद्धययः सागराश्च सर्वबन्धस्य, शाटस्य त्विदमेव समयोनं, विशेषोऽग्रे वक्ष्यते । भाष्यं-
 'संघायंनरसमश्चो जइन्नशो खुडुयं तिसमज्जणं । दो विग्गहंमि समया तइओ संघायणासमओ । १ ।' तेहूणं खुडुभवं
 धरिउं, परमामत्रिगहणेन । गंतूण पढमसमए, संघाययओ स चिन्नेओ । २ ।' संघातान्तरसमयः एकदा संघातं
 कृत्वा पुनः त्ररीरान्तरसंघातं कुर्वतोऽन्तरकालो जघन्यस्त्रिसमयोः शुल्लभवः स्यात्, तत्र द्वौ विग्रहे समयौ वृतीयः
 संघातानामयसंघानं शुल्लभवं भूत्वा शुल्लभमायुः पालयित्वा परमवमविग्रहेणैव गत्वा परभवप्रथमसमये प्राच्यदेह-
 शाटगमय एतेत्यर्थः, संघातातः नदिहसंघातं कुर्वतः स जघन्यः संघातविरहो ज्ञेयः, इह जघन्यकालस्य विवक्षि-
 तत्वात् त्रिग्रहेणोत्पत्तिकत्वा । त्रमनाडिमज्जे च त्रिसामयिक्येवोत्कृष्टा विग्रहगतिरस्ति ततः सैव दर्शिता । सर्वशाटात्पुनः
 सर्वशाटे नान्यान्र पूर्णः शुल्लभा उक्तः, स प्राच्यदेहशाटं कृत्वाऽऽगामिभवे शुल्लभं सम्पूर्णं पुनः शाटं कुर्वतः । ' उक्कोसो
 त्रिचीसं, गमयादियपुवकोडिमहियाइं । मो मागरोममाइं, अत्रिगहणेव संघायं । ३ ।' काज्जण पुवकोडिं, धरिउं सुरजिहुमाउयं
 ततो । भोचूण इहं तए, ममये संघाययंतस्स । ४ ।' उत्कृष्टः स औदारिकसंघातविरहः ३३ सागराः समयाधिकपूर्वकोटि-
 गतिताः । रुधमित्याह-अत्रिग्रहेणैव शाटसमये एवौदारिकसंघातं कृत्वा पूर्वकोटिं आयुर्धृत्वाऽनुत्तरविमाने ज्येष्ठं सुरायुः ३३

सागरान् भुक्त्वा च्युत्वा समयद्वयं विग्रहे कृत्वा तृतीयसमये औदारिकाङ्गार्थं संघातयतः स्यात् । तत्र विग्रहसमयद्वयादेकः समयः संघातसमयोनपूर्वकोट्यां क्षिप्यते ततो यथोक्तमन्तरं स्यात् । शाटान्तरव्याख्याभाष्यं ' खुड्गागभवगहणं, जहन्न-
मुक्कोसयं तु तेत्तीसं । तं सागरोवमाहं, संपुणा पुव्वकोडी य । ५ । ' औदारिकशाटं कृत्वा पुनस्तस्यैव शाटं कुर्वतो जघन्यं
अन्तरं शुल्लभवः, यथा-प्राच्यदेहशाटं कृत्वाऽऽगाभिभवे शुल्लकभवग्रहणं सम्पूर्य तदेहशाटं कुर्यादिति । तथोक्तं तु तच्छाटान्तरं
३३ सागराः सम्पूर्णा पूर्वेकोटिश्च, यथौदारिकशाटं कृत्वाऽनुत्तरेषूपपद्य ३३ सागराणि भुक्त्वा पुनर्नरेषूपपद्य पूर्वकोटिं भुक्त्वौ-
दारिकशाटं कुर्यादिति, इत्थं भाष्याशयेन श्री हरिभद्राचार्येण व्याख्यातं । अथ स एव गुर्वाम्नायेन व्याख्याति । ' तिसमयहीणं
खुडुं ' गाहा-सर्वबन्धस्य सर्वशाटस्य च यथाक्रमं जघन्यान्तरं शुल्लभवः स्यात् । तिसमयहीनमिति त्रिभिः समयैरर्थात्समयेन
च हीनं स्यात् । तत्र तिसमयहीनः शुल्लभवः सर्वसंघातस्य जघन्यान्तरं । समयहीनं सर्वशाटस्येत्यर्थः । तथा संघातस्योत्कृष्टा-
न्तरं पूर्वकोटीसमयः उदधयश्च ३३, सर्वशाटस्योत्कृष्टान्तरं पूर्वकोटी तथा ' समयउअही अ 'त्ति समयेन हीनाः ३३ उदधयः
समयौधदयः मध्यपदलोपी समासः । इह यः सर्वशाटकालः स परभवसम्बन्धी । ततो यस्य यात्रन्मानमायुस्तत् शाटसमयेन
हीयते । अत एकसमयहीनं सर्वशाट्वोर्जघन्यमुत्कृष्टं वान्तरं स्यादेवं च व्याख्या युक्ता ॥ १६५ ॥ ' अंत '

अंतरमेगं समयं, जहन्नमोरालगहणसाडस्स । सतिसमया उध्कोसं, तित्तीसं सागरा हुंति ॥ १६६ ॥

औदारिकसम्बन्धिः ग्रहणशाटोभयरूपस्य जघन्यं अन्तरं एकसमयः, उत्कर्षं तु सत्रिसमयाः ३३ सागराः । भाष्यं-
' उभयंतरं जहन्नं, समओ निविग्गहेण संघाए । परमं सतिसमयाहं, तेत्तीसं उदहिनामाहं । १ । ' अणुभविउं देवाइसु

निर्णीमहिद्वागम्य तदर्थमि । ममए संघाययओ, नेयाहं समयकुसलेहिं । २ । उभयस्यैकदा भूत्वा पुनभवि जघन्यं अन्तरं
एरुममयो निर्दिष्टेण संघाते स्यात्, कोऽर्थः-यदौदारिकदेही चरमसमये संघातगाटे कृत्वा मृत्वा विग्रहं विनैवोत्पद्यौदारि-
संघातं कृत्वा पुनमपि तदुभयभारभने तदैरुममय इति । तथा परम उत्कृष्टं अन्तरं सत्रिसमयानि ३३ सागराणि, तानि च
मनुजन्म्यामियेण देवान्निमित्त्यनुत्तरसुरेषु मत्तमभूनारकेषु च ३३ सागराण्यनुभूय विग्रहगत्या इहागतस्य तृतीयसमये
संघातगत औदारिकसंघातं कृतः ॥ १६६ ॥ उक्त्वा औदारिकमाश्रित्य संघातादिवाच्यता । अथ वैक्रियमाश्रित्योच्यते 'वेउ'
नेउविअसंघाओ, जहन्नु समओ उ दुसमउक्खोसो । साडो पुण समयं चिअ, विउवणाए विणिदिट्ठो ॥
'वैक्रियमसंघातो जघन्यः समयः स्यात् । तुरेवार्थः । भाष्यं- 'वेउवियसंघातो, ममओ सो पुण विउवणादीए । ओरा-
ल्लियाणमत्ता. देवाइणादिगणंमि । ? । 'वैक्रियसंघातः समय इत्येकमयमानः स्यात्, स पुनः औदारिकानां औदारिक-
देवानो वैक्रियल्लियमतां विरुर्णणादौ विरुर्णणाया आदिसमये स्यात्, अथवा देवादीनां देवनारकाणां आदिग्रहणे प्रथमे
नासंघातसमये इति । 'उक्कोगो समयदुगं, जो समयविउव्विओ मओ विइए । समये सुरेसु वचइ, निव्विगहओ
गं नम्म । २ ।' उत्कृष्टो वैक्रियः मधुइघातः समयद्विकं स्यात् ? कथं इह य औदारिकदेही समयविहुव्विक इति लब्ध्या
'वैक्रियमारभमाणः मगयमेकं वैक्रियसंघातं कृत्वा द्वितीयसमये मृतो निर्दिष्टहतो विग्रहगतिं विना सुरेषु व्रजति । ततः वैक्रि-
यसंघातसमयद्वयं तस्य स्यात्, यतस्तत्रोत्पद्य पुनर्वैक्रियसंघातं कुर्यात् । अथ निर्धुक्तिगायोत्तराद्धं 'साडो पुणे' त्यादि, गाटः
पुनर्नेगन्य उत्कृष्टथ ममयं चैव वैक्रियविरुर्णणायां निर्दिष्टोऽर्हदार्थः ॥ १६७ ॥ 'संघा'

संघायणपरिसाडो, जहन्नओ एगसमइओ होइ । उक्कोसं तिच्चीसं, सायरणामाईं समऊणा ॥१६८॥
वैक्रियसंघातनपरिशाटो जघन्यत एकसामयिकः, उत्कृष्टं ३३ सागरनामानि समयोनानि । भाष्यं—‘ उभयं जहन्नसमओ,
सो पुण दुसमयविउवियमयस्स । परमयराईं संघायसमयहीणाईं तिच्चीसं । १ ।’ उभयं संघातशाटो जघन्यं समयं स्यात् ।
स पुनद्धिसमयविकुर्वकस्य मृतस्य, कोऽर्थः—औदारिकदेहिनो लब्ध्या वैक्रियं कृत्वाऽऽद्यसमये वैक्रियदेहसंघातं द्वितीये तु
संघातशाटं कृत्वा मृतस्येति, परं उत्कृष्टं उभयं ३३ सागराः संघातसमयहीनाः स्युः ॥ १६८ ॥ ‘ सव’
सवगगहोभयाणं, साडस्स य अंतरं विउविस्स । समओ अंतमुहुत्तं, उक्कोसं रुक्ककालीअं ॥१६९॥

वैक्रियस्य सर्वग्रहोभययोः शाटस्य च जघन्यं अन्तरं विरहकालो यथाक्रमं समयोऽन्तमुहुत्तं वा, कोऽर्थः—संघातस्य
उभयस्य च समयः, शाटस्य चान्तमुहुत्तं । उत्कृष्टमेषां अन्तरं वृक्षकालेनानन्तेन निर्वृत्तं वृक्षकालिकं अनन्तोत्सर्पिण्यवसर्पि-
णीमानं । भाष्यं—‘ संघायंतर समओ दुसमयविउवियमयस्स तइयम्मि । सो दिवि संघाययओ, तइए व मयस्स तइयम्मि । १ ।’
संघातान्तरं समयः—वैक्रियसर्वसंघातं कृत्वा पुनस्तत्करणेऽन्तरकालः समयः स्यात्, स च समयं विकुर्व्य वैक्रियसंघातं कृत्वा
द्वितीयसमये मृतस्य विग्रहगत्या तृतीयसमये दिवि स्वर्गे संघातयतो वैक्रियसंघातं कुर्वतः स्यात्, तृतीये वा मृतस्य तृतीये
संघातयतः, कोऽर्थः—औदारिकदेहिनो लब्ध्याऽऽद्यसमये वैक्रियसंघातं द्वितीये संघातशाटं कृत्वा तृतीये मृत्वाऽविग्रहेणैव सुरेषु
गत्वा वैक्रियसंघातयतः एकः समयोऽन्तरं । ‘ उभयस्स चिरविउवियमयस्स देवेसऽविगगहगयस्स । साडस्संतोमुहुत्तं तिण्ह-

वि तत्र कालमुक्त्वा ॥ ३ ॥ ' उभयस्यान्तरं एकः समयः, कथं ? चिरं विकुर्व्येति चृतिर्यथु वैक्रियं कुर्वन्नाद्यसमयद्वयं स्थित्वा
कृतीयादिगमयेषु सूतस्य देवेनविग्रहे गतस्य विग्रहं विना गतस्याऽऽदिसमये संघातं कृत्वा द्वितीये संघातशाटं कुर्वतः । शाटस्य
तु नान्यान्तरमन्तमुहूर्तं, यदौदारिकदेही वैक्रियं कृत्वाऽन्ते सर्वशाटं विधायान्तमुहूर्तं स्थित्वा कार्ये जाते पुनर्वैक्रियं कृत्वाऽ-
न्तमुहूर्तं स्थित्वा सर्वशाटं कुर्यात्तदा वैक्रियशाटद्वयस्यान्तरं अन्तमुहूर्तद्वयं स्यात्तच्च बृहत्तरमेवान्तमुहूर्तं विवक्ष्यते, यतोऽष्टस-
मोऽभ्योऽनु गमयोनमदीर्यं यावत्सर्वोऽपि कालोऽन्तमुहूर्तमेवोच्यते । तथा त्रयाणां वैक्रियस्य सर्वसंघातोभयसर्वशाटानां उत्कृष्टं
नन्तरं तत्कालं प्राहुः अनन्तकालमित्यर्थः, यथा-कोऽपि वैक्रियसंघातादिव्रयं कृत्वा वनस्पतिष्वनन्तकालमतिवाह्य देवादिषु

'हित्यगंगानादायं कुर्यात् ॥ १६९ ॥ ' आहा ।

आहारे संघाओ, परिसाडो अ समयं समं होइ । उभयं जहन्नमुक्कोसयं, च अंतोमुहुत्तं तु ॥ १७० ॥

आहारकाले गंगानः शाटत्र समयं स्यादिति ममं तुल्यं ज्ञेयम् । उभयं जघन्यं उत्कृष्टं चान्तमुहूर्तं, अन्तमुहूर्तस्थायित्वा-
नन्त, उत्कृष्टान्तमुहूर्तजघन्यं लघुतरं ज्ञेयम् ॥ १७० ॥ ' वंश '

वंशयासाडुभयाणं, जहन्नमंतोमुहुत्तमंतरणं । उक्कोसेण अवहं, पुगलपरिअट्टदेसूणं ॥ १७१ ॥
वन्त्यं गंगानस्तथा शाटः, उभयं, एषां त्रयाणां जघन्यं अन्तरं विरहोऽन्तमुहूर्तं सकृत्यागादन्वन्तमुहूर्तं नैव तदारम्भात्,
उत्कृष्टान्तमुहूर्तपरावर्णो देगोनोऽन्तरं, एतन्न यः श्रुतकेवलयाहारकदेहं कृत्वा प्रमादाद् वनस्पत्यादिषु यथोक्तं कालं स्थित्वा

पुनरपि श्रुतकेवली भूत्वाऽऽहारकदेहं कुर्यात्तस्य ज्ञेयं ॥ १७१ ॥ 'तेआ'

तेआकस्माणं पुण, संताणाऽणाइओ न संघाओ । भवाण हुज्ज साडो, सेलेसीचरमससयंमि ॥१७२॥
तैजसकर्मणयोः पुनर्न सर्वसंघातः, सन्तानाऽनादितः अनादिसन्तानत्वादित्यर्थः । भव्यानां केषाञ्चित् शाटः स्यात्
शैलीशीकरणचरमसमये, स एक सामयिक एव ॥ १७२ ॥ 'उभ'

उभयं अणाइ निहणं, संतं भवाण हुज्ज केसिंचि । अंतरमणाइभावा, अच्चंतविओगओ नेसिं ॥१७३॥

उभयं प्रवाहापेक्षयाऽनादिनिधनं अनाद्यन्तं परं केषाञ्चिद् भव्यानां सान्तं सपर्यन्तं भवेन्न तु सर्वेषां, तथाऽन्तरमनादि-
भावान्मोक्षगमनकालेऽत्यन्तवियोगतश्च नानयोः ॥ १७३ ॥ अथान्यथा जीवप्रयोगकृतं चतुर्द्धी करणमाह 'अहवा'

अहवा संघाओ सार्डेणं च, उभयं तहोभयनिसेहो । पर्डे संखे सगडे थूणो, जीवपओगे जहासंखं ॥१७४॥

अथवा संघातः, शाटनं, उभयं, तथोभयनिषेधः करणानि । अत्र यथासङ्ख्यं क्रमेण पटः, शङ्खः, शकटं, स्थूणा, जीवप्रयोग
इति जीवव्यापाराश्रित्य दृष्टान्ता ज्ञेयाः । तत्र पटे तन्तुसंघातात्मकत्वात् संघातकरणं, शङ्खे वलयादिकृतौ शाटकरणं, शकटे
तक्षणकीलिकादियोगादुभयकरणं, स्थूणायां पुनरूर्ध्ववर्तिर्यकरणयोगे संघातशाटविरहादुभयनिषेधकरणं । इदं च 'जं जं
निजीवाणं' इत्याद्युक्तत्वादजीवकरणमेव, तथापि जीवप्रयोगात्करणमिति व्युत्पत्त्या जीवप्रयोगकरणमपि ॥ १७४ ॥ उक्तं
द्रव्यकरणमथ क्षेत्रकरणादीन्याह 'खित्त'

स्वितस्तस्य नस्ति करणं, आगासं जं अक्रित्तिसो भावो । वंजणपरिआवन्नं, तहावि पुण उच्छुकरणार्हं ॥
 क्षेत्रस्य करणं क्रियमाणता नास्ति, यस्मात् क्षेत्रं आकाशं, तथाकृत्रिमो भावः पदार्थः, तथापि पुनर्व्यञ्जनैः पुद्गलैः पर्या-
 यात्तागदिभिद्योगं श्रापन्नं प्राप्तं तस्य करणं स्याद्यथा मण्डपाद्यपनीय आकाशं कृतमिति । उपचाराद्वा क्षेत्रस्य करणं, यथा-
 इन्द्रुनेत्रस्य करणं इन्द्रुकरणं, तदादि तत्प्रभृत्किं ॥ १०२४ ॥ उक्तं क्षेत्रकरणं ' काले '

कालेऽपि नस्ति करणं, तहावि पुण वंजणप्पमाणेणं । वववालवाइकरणेहिं, णेगहा होइ ववहारो ॥१०२५॥

कालेऽपि करणं नास्ति कालस्य वर्तनादिरूपत्वात्, वर्तनादीनां च स्वयमेव भावात्, तथापि पुनर्व्यञ्जनप्रमाणेन वर्त्त-
 नायपिष्यञ्जकद्रव्याणां घटपटादीनां प्रमाणेन बलेन कालकरणं स्यात् । यथा-अयं घटो द्विवर्यसम्बन्धी, यतो वर्त्तनादयो
 द्रव्येभ्यः स्रथञ्चिदभिन्नास्तनस्तत्करणे वर्त्तनादीनामपि करणं स्यात् । तत्र वर्त्तना इति एकद्रव्यादिसमयातिक्रमणं कथ्यते ।
 श्रादिजन्मान्कालजन्या युद्धिरान्यादयः, द्रव्याणि घटादीनि । समयादिकालापेक्षायामपि व्यवहारनयादस्ति कालकरणं, यतः
 वाशालादिभिः करणैर्लोकैस्तेनैकया व्यवहारः स्यात् । भाष्यं- ' ववं च बालवं चैव कोलवं श्रीविलोयणं । गराइ वणिपयं चैव
 रिद्धी हाइ गजमा । १ । ' ववं १ बालवं २ कोलवं ३ स्त्रीविलोचनं तैत्तिलेत्यन्याख्यं ४ गरादि ५ वणिक् ६ वृष्टिः ७
 एगानि चल्यानि वर्त्तनेऽन्यानि चत्वारि स्थिराणि, यथा- ' सउणी चउप्पय नागं किंसुघं च करणं थिरं चउहा । बहुल-
 नउरभिमत्ति मउणी संसं तिय रुमसो । २ । ' कृष्णचतुर्दश्या रात्राविति पाश्चात्याद्धे शकुनिरमावास्याः पूर्वार्द्धे चतुष्पदं,

तत्थेगो दीवायणो हम्मइ । १ । ' एतदाम्नाया भावान्न व्याख्यातं ॥ १०२९ ॥ ' एवं ' एवं बद्धमबद्धं, आएसाणं हवंति पंचसया । जह एगा मरुदेवी, अच्चंतं थावरा सिद्धा ॥ १०३० ॥

एवं प्रागुक्तं श्रुतं वद्धं । अबद्धं त्वादेशानां असम्भाव्यवचनानां पञ्चशतानि, यथा एका मरुदेवाऽत्यन्तं स्थावरादिवन-
स्पतिकायादुद्भूत्य सिद्धा, एवमन्येऽपि, यथा सत्रयम्भूरमणमत्स्थानां पद्मपत्राणां च वलयवर्जसर्वाकारभावः २ । विष्णुक्रमेः
साधिकयोजनलक्षं वैक्रियं ३ करटोत्कुरुटसम्बन्धः ४ करटोत्कुरुटकुणालाप्लावनात्रयोदशे वर्षे श्रीवीरस्य ज्ञानोत्पत्तिः,
कुणालाविनाशात्तृतीये वर्षे करटोत्कुरुटौ साकेतपुरे मृत्वा सप्तमं नरकं गतौ इत्यादि ॥ १०३० ॥ उक्तं भावकरणं श्रुतकरणं ।
अथ नोश्रुतकरणं ' नोसु '

नोसुअकरणं दुविहं, गुणकरणं तह य जुंजणाकरणं । गुणकरणं पुण दुविहं, तवकरणे संजमे अ तहा ॥
नो निपेधे, नोश्रुतकरणं द्विविधं, गुणानां कृतिगुणकरणं, तथा योजनाकरणं । गुणकरणं द्विविधं, तपःकरणं संयमकरणं
च ॥ १०३१ ॥ ' जुंज '

जुंजणकरणं तिविहं, मणं वर्यं काए अँ मणसि सच्चाई । सट्टाणि तेसि भेओ, चउं चउहा सत्तहा चेव ॥
युज्यते कर्माणुभिरात्माऽनेनेति योजनाकरणं त्रिविधं, मनसि वचसि काये च । तत्र मनसि सत्यादीनि मनोविषयं
सत्यादियोजनाकरणं, यथा सत्यमनोयोजनाकरणं, एवं सत्यमृपाऽसत्यामृपा मृपामनोयोजनाकरणान्यपि । एवं वाग्योगे-

अपि चतुर्धा योजनाकरणं । काययोजनाकरणं तु सप्तधा-औदारिकयोजनाकरणं, औदारिकमिश्रयोजनाकरणं, एवं वैक्रियं
वैक्रियमिश्रं, आहारकं आहारकमिश्रं, कर्मणकाययोगकरणमिति । तत्रौदारिकयोजनाकरणं तत् यदौदारिकदेहव्यापारेण
जीवः कर्म चिनोति । औदारिकमिश्रं तद् यदौदारिकदेही लब्ध्या प्रयत्नवशाद्वैक्रियादिदेहं कृत्वा पुनस्त्वं संहरन्नौदारिके
तस्मि प्रदेशव्यापारं करोतीति । एवं वैक्रियमिश्रादीन्यपि । कर्मणकाययोजनाकरणं अन्तरगतौ शरीराऽपर्याप्तिं यावत्सर्व-
जीवानां न्यात् । स्वस्थाने प्रत्येकं मनोनाकायरूपे तेषां योजनाकरणानां भेद उक्तीत्या क्रमेण चतुर्धा चतुर्धा सप्तधा
धीन ॥ १०३२ ॥ ' गात्र '

भावसुअसङ्करणे, अहिगारो इत्थ होइ नायवो । नोसुअकरणे गुणजुंजणे, अ जह संभवं होइ ॥

अथ अश्रुना भावश्रुते तस्य च शब्दकरणे भावपूर्वं प्रकाशपाठे श्रुतसामायिकस्याधिकारः कर्तव्यो भवति । नोश्रुत-
हरणे नोश्रुतकरणमाश्रित्य गुणकरणे योजनाकरणे च यथाम्भवं भवत्यधिकारः । तत्र गुणकरणे चारित्रसामायिकस्या-
न्तरस्तपःसंयमगुणान्मरुत्वाचारित्रस्य, योजनाकरणे तु सत्यासत्यामृषामनोवाग्योजनारूपे चतुर्णां सामायिकानामन्वतारः ।
औदारिककाययोजनायां श्रुतचारित्रसामायिकयोरन्वतारः, क्रमाद् भङ्गिकश्रुतगुणने समितिगुप्तिपालने च सति ॥ १०३३ ॥

अथ मत्तभिन्नुयोगद्वारैः सामायिककरणमाह ' कया '
कयाकयं केणकयं, केसु अ दवेसु कीरई वाँवि । काहे व कारँओ नयँओ, करणं कईविहं (च) कैहं ॥

पश्चिमाद्धे नागं, शुक्लप्रतिपदिने किंस्तुभं, रात्रौ तु बवं इत्यादि, करणं च तिथेरुद्धं स्यात् । एषां ज्ञानोपायः—‘ पक्षतिहिओ दुगुणिय, दुरुवहीणा य सुक्कपक्कमि । सत्तहिए देवसियं, तं चिय रूवाहियं रत्तिं । ३ । ’ पक्षतिथयो द्विगुणिताः कार्याः, ततश्चेच्छुक्लपक्षः स्यात्तदा द्विरूपहीनाः कार्याः । ततः सप्तभिर्हिते देवसिकं करणं स्यात्तत्रैवं रूपाधिकं रात्रौ स्यात् । तत्र पक्ष-
तिथिर्यथाऽद्य तृतीया ३, सा द्विगुणा जाता ६, सापि शुक्लपक्षे द्विरूपहीना जाता ४, सप्तभिश्चात्र भागो न पूर्यतेऽतो लब्धं तृतीयादिने चतुर्थं तैतिलकरणं, रात्रौ तु रूपाधिकत्वे गरादि । कृष्णपक्षे तु द्विरूपहीनत्वाभावात् पष्ठं वणिक्र, रात्रौ च रूपाधिकं विष्टिः ७, उक्तं च ‘ किण्हनिसि तइयदसमीसत्तमिचइसीए अह विट्ठी । सुक्कचउत्थिक्कारसिनिसि अट्टमि पुन्निमाए दिवा । ४ । ’ सुद्धस्स पडिवइनिसिं पंचमिदिणि अट्टमीए रत्तिं तु । दिवसस्स वारसी पुणिमाए रत्तिं ववं होइ । ५ । ’ बहुलस्स चउत्थीए दिवा य तह सत्तमीए रत्तिंमि । इक्कारसीय उ दिवा बवकरणं होइ नायवं । ६ । ’ कृष्णपक्षे ३-१० निशि ७-१४ अह्नि विष्टिः । शुक्ले ४-११ निशि ८-१५ दिवा विष्टिः । शुद्धस्य शुक्लपक्षस्य १ निशि पञ्चमी ५ दिने ८ रात्रौ १२ दिने १५ रात्रौ बवं स्यात् । बहुलस्य कृष्णपक्षस्य ४ दिवा ७ रात्रौ ११ दिवा बवं स्यात् । एवं क्रमेणाग्रतस्तिथ्यर्द्धमानानि बालवादीनि स्थुरेतानि च मासमध्ये कृष्णचतुर्दशीं यावत् पुनः पुनरायान्तीति चलान्युच्यन्ते । ततः कृष्णचतुर्दशीपश्चिमाद्धी-
दारभ्य शकुन्यादीनि ४ करणानि स्युस्तानि मासान्तरेकवारं आयान्तीति स्थिराण्युच्यन्ते ॥ १०२५ ॥ उक्तं कालकरणं । अथ भावकरणं, भावः पर्यायः तस्य च जीवाजीवोपाधिमेदेन वैविध्यात्तत्करणमप्यौघतो द्विधेत्याह ‘ जीव ’ जीवमजीवे भावे, अजीवकरणं तु दुविहं, सुअकरणं नो अ सुअकरणं ॥

भावे कर्णं द्विधा, जीवभावकरणं अजीवभावकरणं च, तत्राल्पवाच्यत्वाद्जीवभावकरणमादौ व्याख्याति । वर्णादीनि यन्त्रप्रयोगं विनाऽऽदेतानावर्णान्तरगमनं, आदितो गन्धादिग्रहः । नन्विदं द्रव्यविश्रसाकरणमेव प्रागुक्तं, कथमत्र भाव-
करणं? उच्यते-इह भागाधिकारान्तर्यायिप्राधान्यमाश्रित्योक्तं, द्रव्यविश्रमाकरणे तु द्रव्यप्राधान्यमाश्रित्येति शेषः । जीवकरणं तु
द्विधं, जीवभावरूपं श्रुतजानभावकरणं, श्रुतरहितं जीवपर्यायरूपं नोश्रुतभावकरणं च ॥ १०२६ ॥ श्रुतभावकरणमाह 'वद्ध'
चन्द्रमचन्द्रे तु मुञ्जं, वद्धं तु दुवालसंग निद्रिष्टं । तद्विवरीअमवद्धं, निसीहमनिसीह वद्धं तु ॥ १०२७ ॥
श्रुतं द्विधा नदं शनदं च । वद्धं तु द्वादशाङ्गे निद्रिष्टं । उपलक्षणादन्यदपि गद्यपद्यात्मकं सर्वं वद्धमिति । तद्विपरीतं
प्राये ग्रथिनं शनदं । वद्धं तु द्विधा, रहमि पाठादुपदेशाच्च छन्नं निगीथं तदन्यदनिगीथं ॥ १०२७ ॥ 'भूशा'

भूआपरिणयविगण, सद्वकरणं तदेव न निसीहं । पच्छन्नं तु निसीहं निसीहनासं जहऽञ्जयणं ॥ ११२८ ॥
भूयं उच्यन्तं, अपरिणतं परिणामान्तरमगतमित्यर्थः, विगतं नष्टं इत्यादिषु शब्दकरणं उक्तिर्न निगीथं । अयं भावः
'उच्यन्तेऽऽ ग विगमेऽऽ वा 'मोऽऽ वा' इत्याद्यर्थस्य प्रतिपादकं शनदं न निशीथं प्रकाशपाठादुपदेशाच्च, प्रच्छन्नं यद्वा गुप्तार्थं
निगीथं उच्यते ॥ १०२८ ॥ 'अग्ने'

अग्नेअग्नीअमि जहा, दीवायण जतथ एग ततथ सयं । जतथ सयं ततथेगो, हम्मइ वा भुंजए वावि ॥
पवाऽऽग्रायणीने पूंजं पाठोऽस्ति ' जतथेगो दीवायणो हम्मइ, ततथ दीवायणतयं हम्मइ । जतथ दीवायणसयं हम्मइ

तत्थेगो दीवायणो हम्मइ । १ । ' एतदात्मनाया भावान्न व्याख्यातं ॥ १०२९ ॥ ' एवं ' एवं बद्धमबद्धं, आप्साणं हवंति पंचसया । जह एगा मरुदेवी, अच्चंतं थावरा सिद्धा ॥ १०३० ॥

एवं प्रागुक्तं श्रुतं बद्धं । अबद्धं त्वादेशानां असम्भाव्यवचनानां पञ्चशतानि, यथा एका मरुदेवाऽत्यन्तं स्थावरादिवन-
स्पतिकायादुद्भूत्य सिद्धा, एवमन्येऽपि, यथा स्वयम्भूरमणमत्स्यानां पद्मपत्राणां च वलयवर्जसर्वाकारभावः ३ । विष्णुऋषेः
साधिकयोजनलक्षं वैक्रियं ३ करटोत्कुरुटसम्बन्धः ४ करटोत्कुरुटकुणालाप्लावनान्त्रयोदशे वर्षे श्रीवीरस्य ज्ञानोत्पत्तिः,
कुणालाविनाशाचृतीये वर्षे करटोत्कुरुटौ साकेतपुरे मृत्वा सप्तमं नरकं गतौ इत्यादि ॥ १०३० ॥ उक्तं भावकरणं श्रुतकरणं ।
अथ नोश्रुतकरणं ' नोसु '

नोसुअकरणं दुविहं, गुणकरणं तह थ जुंजणाकरणं । गुणकरणं पुण दुविहं, तवकरणे संजमे अ तहा ॥
नो निषेधे, नोश्रुतकरणं द्विविधं, गुणानां कृतिगुणकरणं, तथा योजनाकरणं । गुणकरणं द्विविधं, तपःकरणं संयमकरणं
च ॥ १०३१ ॥ ' जुंज '

जुंजणकरणं तिविहं, मणं वर्यं काए अ मणसि सच्चाई । सट्टाणि तेसि भेओ, चउं चउहं सत्तहा चेव ॥
युज्यते कर्माणुभिरात्माऽनेनेति योजनाकरणं त्रिविधं, मनसि वचसि काये च । तत्र मनसि सत्यादीनि मनोविषयं
सत्यादियोजनाकरणं, यथा सत्यमनोयोजनाकरणं, एवं सत्यमृषाऽसत्यामृषा मृषामनोयोजनाकरणान्यपि । एवं वाग्योगे-

अपि चतुर्द्धा योजनाकरणं तु सप्तधा-औदारिकयोजनाकरणं, औदारिकमिश्रयोजनाकरणं, एवं वैक्रियं
 धैक्रियमिश्रं, आहारकं आहारकमिश्रं, कामर्मणकाययोगकरणमिति । तत्रौदारिकयोजनाकरणं तत्र यदौदारिकदेहव्यापारेण
 चीनः कर्म निनोति । औदारिकमिश्रं तद् यदौदारिकदेही लब्ध्या प्रयत्नवशाद्द्वैक्रियादिदेहं कृत्वा पुनस्तं संहरन्नौदारिके-
 तस्मिन् प्रदेयव्यापार करोतीति । एवं वैक्रियमिश्रादीन्यपि । कामर्मणकाययोजनाकरणं अन्तरगतौ शरीरास्पयसिं यावत्सर्व-
 जीतानां न्यात् । न्यस्थाने प्रत्येकं मनोवाक्याय रूपे तेषां योजनाकरणानां भेद उक्तीत्या क्रमेण चतुर्द्धा चतुर्द्धा सप्तधा
 नीय ॥ १०३२ ॥ 'मात्र'

भावसुअसहकरणे, अहिगारो इत्य होइ नायवो । नोसुअकरणे गुणजुंजणे, अ जह संभवं होइ ॥

अत्र अपुना माश्रुते तस्य च शब्दकरणे भावपूर्वं प्रकाशपाठे श्रुतसामायिकस्याधिकारः कर्त्तव्यो भवति । नोश्रुत-
 करणे नोश्रुतकरणमाश्रित्य गुणकरणे योजनाकरणे च यथासम्भवं भवत्यधिकारः । तत्र गुणकरणे चाश्रितसामायिकस्या-
 वतारस्वपःसंयमगुणान्यकृत्वाचारित्रस्य, योजनाकरणे तु सत्यासत्यामृषामनोवाग्योजनारूपे चतुर्णां सामायिकानामवतारः ।
 औदारिककायगोजनायां श्रुतचारित्रसामायिकयोरवतारः, क्रमाद् भद्रिकश्रुतगुणने समितिगुप्तिपालने च सति ॥ १०३३ ॥

अथ नमभिरनुयोगत्रारैः सामायिककरणमाह 'कया'
 कयोकयं केणकैयं, केसु अ दवेसु कीरई वौवि । काहे व कारँओ नयँओ, करणं कईविहं (च) कँहं ॥

नन्वेतत्सामायिकं अस्याः क्रियायाः प्राक् क्षणे किं कृतं सत्क्रियते उताकृतं ? आद्यपक्षे सद्भावादेव करणानुपपत्तिः, द्वितीये तु बान्ध्वेयादेरिव करणयोगः पूर्वमेकान्तेनासत्त्वादिति शिष्यग्रन्थमाशङ्क्योत्तरमाह-कृताकृतं सामायिकं, कृतं च अकृतं चेति कृताकृतं, अत्र नयमतभेदेन भावना कार्या १, तथा केन कृतं २, केषु द्रव्येषु क्रियते ३, कदा वा कारकोऽस्य ४, नयनः इति केनालोचनादिन्यायेन ५, करणं कतिविधं ६, कथं लभ्यते ? इति द्वाराणि ॥ १०३४ ॥
अत्र भाष्यकृत्कमेणाह 'उप्य'

उप्यन्नाणुप्पन्नं, कथाकथं इत्थ जह नमुक्कारे (दा०१) । केणंति अत्थओ तं, जिणेहिं सुत्तं गणहरेहिं (दा०२) ॥

कृताकृतं उत्पन्नानुत्पन्नं क्रियते द्रव्यपर्यायोभयरूपत्वात् । पर्यायतयोत्पन्नं द्रव्यतयाऽनुत्पन्नमित्यर्थः । अत्र च यथा प्राग्भस्कारे नयैर्भावना कृता तथा कार्या १ । 'केने' ति केन कृतमिति द्वारेऽर्थतोऽर्थमाश्रित्य जिनवरैः, सूत्रं त्वाश्रित्य गणधरैः कृतं, व्यवहारतस्त्वेवं, निश्चयतस्तु तत्त्वामिना कृतमिति । 'नणु निगमे गयं चिय केण कयं तंति का पुणो पुच्छा ? । भणइ स बज्झकत्ता इहंतरंगो विसोसोयं । १ ।' ननु 'उद्देशे निद्देशे निगमे' इत्यत्र सामायिकस्य निर्गमे भण्यमाने श्रीवीरात्तन्निर्गतमित्यादिकथनेन केन कृतं तदित्येतद्गतमेव पुनरपीह का पृच्छा ? भण्यते-स तीर्थकरादिः सामायिकस्य बाह्यकर्त्ता तत्रोक्ता, इह त्वयं विशेषो यदन्तरङ्गः कर्त्ता जिज्ञासितः, स च सामायिकानुष्ठता साध्वादिः द्वा० २ ॥ १७५ ॥ 'तं के'

तं केसु कीरई तत्थ, नेगसो भणइ इट्टद्वेसुं । सेसाण सव्वद्वेसु, पज्जवेसुं न सव्वेसुं (दा०३) १७६ ॥

नत् सेषु द्रव्येषु स्थित्वा क्रियते ? तत्र नेगमो भणति-इष्टद्रव्येषु मनोज्ञपरिणामकारणत्वात्, तदुक्तं तैः 'मणुणं
 मोषणं युगा मणुणं मयणायणं । मणुणंमि अगारंमि मणुणं ज्ञायए मुणी । १ ।' शेषाणां सर्वद्रव्येष्विविति यत्रेष्टेऽनिये वा
 द्रव्ये स्थितस्य शुभपरिणामः स्यादिति । 'पञ्चवे०' सर्वेषु पर्यायेषु न, सर्वपर्यायिष्वस्वस्थानाभावात्, तथाहि यो यत्र
 निषद्यादौ स्थितः न स तत्र तत्सर्वपर्यायेषु, एरुभागे एव स्थितत्वात् । 'नणु भणियशुवग्धाए केसुत्ति इहं कुओ पुणो पुच्छा ।
 केसुत्ति तय्य पिणओ इह केसु ठियस्स तल्लामो । १ ।' नन्वुपोद्घाते केषु सामायिकं इति प्राग्भणितं, इह कुतः पृच्छा ? अत्रो-
 गरं-केसुत्ति नत्र पिणय उक्तः यथा 'सवग्गयं सम्मतं' इत्यादि, इह तु केषु द्रव्येषु स्थितस्य तल्लामः स्यादिति पृच्छा ।
 तेन न पौनरुच्यं । 'तो कइ गवददवात्रत्याणं ? णणु जाइमेत्तवयणाओ । धम्ममाइसवदवाधारो सबो जणोऽवस्सं । २ ।'
 ननु ततः कथं नार्द्रव्यावस्थानं शेषनया चदन्तीत्युक्तं ? उच्यते-जातिमात्रवचनात् सामान्येन कथनात्, यतोऽवश्यं सर्वोऽपि
 ततो नीलोरुः, धर्मादीनि द्रव्याण्यधारो यस्य स तादृशः धर्मास्तिकायाधर्मास्तिकायादिषुद्रव्याधारवानित्यर्थः ।
 धर्मिनो मि उग्ग्याए केसुत्तीहं स एव हेउत्ति । सद्द्वेयनेयकिरियानिबंघणं जेण सामइयं । १ ।' अथवोपोद्घाते सर्वद्रव्याणि
 सामायिकस्य विषये न्युरित्युक्तं, इह तु स एव सामायिकलाभः सर्वद्रव्येषु हेतुभूतेषु स्यादित्युच्यते, येन सामायिकं श्रद्धयानि
 शेषानि चास्मिन्नक्रियांस्तुभूतानि च द्रव्याणि निवन्धनं कारणं यस्य तत्तथा । नाऽपि विषयहेत्वोरेकत्वं, विषयस्य गोचररूपत्वात्
 जीव्यानिशुनेः नर्मेजीवत्, हेतोस्सूपट्मभक्त्वात्, दयायाः कर्मधयोपशमत्वात् । 'अहवा कयाकयाइसु कजं केण च कयं
 च रुत्तनि । केसुत्ति करुणामो, तइयत्थे सत्तमि काउं । १ ।' अथवा कृताकृतादिद्वारेषु प्रथमे द्वारे कर्त्री यत् क्रियते तत्कार्यं

सामायिकमुक्तं, केन कृतमिति द्वितीये द्वारे सामायिकस्यैव कर्ता निर्दिष्टः, केन्निति तृतीयद्वारे तु तृतीयाथं सप्तमीं कृत्वा करणमुक्तं । कैद्रव्यैः करणभूतैः सामायिकं क्रियते इत्युपोद्घातेन सह न पौनरुक्त्यं द्वा० ३ ॥ १७६ ॥ ' काहु , काहु ? उद्दिष्टे नेगम, उवट्टिण् संगहो अववहारो । उज्जुसुओ अक्कमंते, सद्दु समत्तंमि उवउत्तो (दा० ४) ॥

कदा सामायिकस्य कारकः स्यादिति प्रश्ने नेगम उद्दिष्टे मन्यते, कोऽर्थः-शिष्यः क्षमाश्रमणादनु गुरुणा 'उद्दिसामो खमास-मणणं' इत्यादिना सामायिकाव्ययने उद्दिष्टमात्रे शिष्योऽनधीयानोऽपि सामायिकस्य कर्ता स्यात् । अत्र पूर्वोक्त (वनगमन) प्रस्थितप्रस्थककर्तृदृष्टान्तो वाच्यः । यस्मादुद्देशोऽपि तस्य हेतुस्तस्मिंश्च कारणे कार्योपचारः । सङ्ग्रहो व्यवहारश्च मन्येते उपस्थितः सन् कारको भवेत्, उद्देशादनु समुद्देशे क्रियमाणे वाचनार्थे यदा वन्दनं दत्वोपस्थितः स्यात्तदाऽऽसन्नतरकारणत्वात् सामायिकस्यकारकः । ऋजुसुओ वक्ति आक्रमन्निति सामायिकं पठितुमारब्धः कारक इति । शब्दादयो वदन्ति-सामायिकपाठे समाप्ते सत्युपयुक्त एव कारकः स्यात्, कोऽर्थः सूत्रमपठन्नपि तदर्थोपयुक्तः सामायिकस्य कारकः स्यात् द्वा० ४ ॥ १७७ ॥ अथ नयतो न्यायत इति द्वारं ' आलो '

आलोअणा य विणाए, खित्तै दिसाऽभिगंहे अ काले य । रिक्खं गुणसंपैयाऽविअ, अभिर्वाहारे अ अट्टमए ॥

आलोचना १ विनयः २ क्षेत्रं ३ दिगभिन्नं ४ कालः ५ ऋक्षसंपत् ६ गुणसम्पत् ७ अभिव्याहारोऽष्टमो नयः ८ ॥ १७८ ॥ अत्र आलोचनाद्यष्टद्वाराणां गाथान्तव्याख्यायमानानां भाष्यगाथा अन्तरा २ वक्ष्यन्ते इति सावधानैर्द्वारं

इतं चिन्त्यं, गर्हनेनं माष्यं । माष्यं ' पव ' पत्रज्ञाए जुग्गं, तावइ आलोअणा निहत्थेसुं । उवसंपयाइ साहूसु, सुत्ते अत्थे तदुभाए अ ॥१७९॥

प्रत्रज्ञाया यद्योग्यं प्राणिजातं पुंस्त्रीस्त्रीवमेदं तदन्वेषणीयं । तावत्यालोचना अवलोकना वा गृहस्थेषु कार्यं यथा द्रव्यतो न शोधादिः, क्षेत्रतो नानार्थक्षेत्रज्ञः, कालतः शीतोष्णादिना न क्लाम्यति, भावतो नीरोगानलसादिः । एवमालोचनाया योग्यतान्निर्णयान्तु गर्भनामायिक दद्यान्न शेषाणां निषिद्धदीक्षाणामिति नयः, एवं गृहस्थेषूक्तं । साधुषु पुनः सामायिकस्य मंत्रस्यै तद्गुणै चोपनम्पदि आलोचना स्यात् । इह यदा कौऽपि नवदीक्षित एव ग्लानत्वादिहेतुनाऽनधीतसामायिको विस्मृत-
नामायिको वा स्वगुर्भभावेऽन्यत्र सामायिकरुद्धकार्यद्युपमम्पद्यते तदाऽसावालोचनां दत्ते, अत्र विधिः सामाचार्यामुक्त एव, स न यावन्मां ध्रुवं जानाति तावतीव प्रतिक्रमणादि कुर्यादिवमपि स चास्त्रिपरिणामोपेतत्वाद्यतिरेव ॥ १७९ ॥ गतमालोचना-
ज्ञा० १ । अथ निर्नीतस्येति ' आलो '

आलोइए विणीअस्स, दिज्जाए तं पसत्थखित्तंमि । अभिगिज्झ दो दिसाओ, चरंतिअं वा जहाकमसो ॥

आलोचिने मति निर्नीतस्य गुर्वद्भिषावनाद्यनुरागतत्तदीयते । माष्यं—'अणुरत्तो भक्तिगओ, अणुई अणुयत्तओ विसेसन्नु । उच्चुगगऽपरित्तो इच्छियमत्वं लहइ साह । १ ' भक्तिगतो भक्तिस्थितः, अमोची ताडितोऽपि गुरुपाश्वर्मिचको, अनुवर्तको गुरुभिगानुत्तंनशीलः, विशेषज्ञः प्रस्तावनेचा, उद्युक्तः उद्यमपरः, अपरितान्तोऽनिर्धिणः । गतं विनीतद्वा० २ । अथ क्षेत्रद्वा०

३ 'पसत्थखेत्तमी'ति प्रशस्ते क्षेत्रे दीक्षा दीयते भाष्यं- 'उच्छुवणे सालिवणे पउमसरे कुसुमिए य वणसंडे । गंभीरसाणु-
णादे पयाहिणजले जिणहरे वा । १ ।' गम्भीरे लतावृक्षाद्याश्रिते, सालुनादे प्रतिशब्दबहुले, प्रदक्षिणावर्चजले स्थाने, जिनगृहे
वा । 'दिज्ज न उ भग्गह्यामियसुसाणसुन्नामणुन्नगेहेसु । छारंगारकयारामेज्झाईदव्वट्टे वा । २ ।' भग्ने गृहे, ध्यामिते ज्वलिते
स्थाने, इमशाने, शून्ये गृहे, अमनोज्ञगेहेषु । क्षाराङ्गारकचरामेध्यादिद्रव्यैर्दुष्टे वा क्षेत्रे न तु देयात्, द्वा० ३ । दिग्भिग्रहमाह-
'अभिगिञ्जे'त्यादि अभिगृह्य स्वीकृत्य, द्वे दिशौ प्राच्युदीच्यौ, दीक्षा देया, चरन्त्यां चेति यस्यां दिशि युगप्रधानकेवलार्हन्तो
विहरन्तः स्युः, यथाक्रमश इति क्रमेण प्रधानास्वेतासु दिक्षु दीक्षेत । भाष्यं- 'पुव्वाभिमुहो उत्तरमुहो च दिज्जाऽहव पडि-
च्छिज्जा । जाए जिणादओ वा दिसाए जिणचेइयाइं वा । १ ।' दीक्षां दद्यादथवा प्रतीच्छेत्स्वीकुर्यात्, यस्यां दिशि जिनादयो
वा, आदितः सातिशयर्षयः जिनचैत्यानि वा स्युस्तदभिमुखा दद्यात् ॥ १८० ॥ गतं दिग्द्वा० ४ । अथ कालः 'पडि '

पडिकुट्टुदिणे वज्जिअ, रिक्खेसु अ सिगसिराइ । भणिएसुं पियधम्मआईगुणसंपयासु तं होइ दायवं ॥

प्रतिक्रुष्टं निषिद्धं दिनं वर्जयित्वा शुभे मुहूर्ते दीयते । 'चाउदसिं पन्नरसिं वज्जिज्जा अट्टमिं च नवमिं च । छट्ठिं च
चउत्थिं बारसिं च दुण्हंपि पक्खणं । १ ।' द्वयोरपि पक्षयोः । गतं कालद्वा० ६, अथ ऋक्षसम्पत्-ऋक्षेषु मृगशीर्षादिषु
शास्त्रभणितेषु । 'मिगसिर अदा पुस्सो तिन्निय पुव्वाइ मूलमस्सेसा । हत्थो चित्ता य तथा दस बुद्धिकराइं नाणस्स । १ ।' तिस्रः
पूर्वाः, पूर्वा० फा०, पू० षा०, पू० भा० तथा 'तिसु उत्तरासु तह रोहिणीइ कुज्जा य सेह निक्खमणं । गणिवायए अणुन्ना महव्वयाणं
च आरुहणं । २ ।' तथा 'संज्ञागयं रविगयं विडेरं सग्गहं विलंबं च । राहुहयं गहभिन्नं च वज्जाए सत्तनक्खत्ते । ३ ।' यत्सन्ध्यायां भं

नयत इति
द्वारे अभि-
व्याहार-
द्वारम् ॥

उदेति तन्मन्त्र्यागतं शर्कभाचतुर्दशं पंचदशं वा, स्वर्भं रविगतं, पूर्वद्वारिकेषु शुभेषु पूर्वदिशा गन्तव्ये अपरया यातो विष्टरं, रुरप्रदाश्रितं मग्रहं । रविणा शुभत्वा मुक्तं विलंबि, यत्र मे ग्रहणं जातं तद्राहुहंतं, ग्रहविदारितं ग्रहभिन्नं । 'अथवणे संज्ञागय रविगय चक्षियं टिञो य आइञो । विष्टेरमवहारि य सगह कूरुगहठियं तु । १ ।' आइच्चपिष्टिञो जं विलंबि राहुहयं तु जहि गण्यं । मञ्जे गहो जस्य गच्छइ तं होइ गहभिन्नं । २ । स्पष्टार्थे गाथे 'संज्ञागयंमि कलहो आइच्चगए य होयनिव्वाणी । विष्टरे परीचञो नगदंमि य विगहो होइ । १ ।' आदित्यगते भेऽनिर्वाणी अनिर्धृतिवान् भवति । 'दोसो असक्कजन्तु होइ कृमणं विलंबिनस्वत्ते । राहुहयंमि य मरणं गहभिन्ने सोणिओगालो । १ ।' दोपः अशक्तजन्तुः कुभक्तं च भवति, शोणितो गुगालो रक्तप्रवादः । उक्ता ऋक्षमम्पत् द्वा० ६ । अथ गुणसम्पत् 'पियधम्मो ददधम्मो संविग्गोऽवज्जमीरु असहो य । खंतो दंतो गुत्तो थिरव्वय जिइंदियो नामाचिकं दानव्यं भाति । 'पियधम्मो ददधम्मो संविग्गोऽवज्जमीरु असहो य । खंतो दंतो गुत्तो थिरव्वय जिइंदियो उच्च । १ ।' त्रियो धम्मो यन्न मः, संविग्गो मोथोत्कण्ठितः, अवधमीरुः, क्षान्तः, दान्तः, ऋजुः, उक्ता गुणसम्पत्, द्वा० ७ ॥ १८१ ॥ 'अभि'

अभिवाहारो कालिअ-सुअंमि सुत्तत्थतदुभएणं ति । दव्वगुणपज्जवेहि अ, दिट्ठीवायंमि वोच्छवो ॥ १८२ ॥
 नभिव्याहारः शिल्पगुरोर्वचनप्रतिवचनरूपः, स च कालिक्रथुते आचारादौ सूत्रतोऽर्थतस्तदुभयतश्चेति । यथा शिष्येण 'इन्द्राहांरणदमद्गायदिगते'त्युक्ते, गुरुवारु, उद्दिमामो खमाममणाणं हत्थेणं, इत्यादि, अहमिदं उद्दिगामि वाचयामीत्यर्थः क्षमाश्रयणानां दम्भेनेति आतोषेदेयेन न तु स्वबुद्ध्या, सूत्रतोऽर्थतस्तदुभयतश्च । दृष्टिवादे तु सोऽभिव्याहारो द्रव्यगुणपर्याये-

ज्ञेयः, यथा उद्दिशामि सूत्रतोऽर्थतो द्रव्यगुणपर्यायरनन्तगमसहितैरिति । गुरोरभिख्याहारे सति शिष्यो ब्रूते-उद्दिष्टमिदं मम, इच्छाम्यनुशास्ति पूज्यानामिति । एवमभिख्याहाराऽऽख्यं अष्टमं द्वारं, 'कयाकयं' इति गाथोक्ते नयत इति पञ्चममूलद्वारं सम्पूर्णं । व्याख्याता 'आलोइए विणीअस्से'ति प्रतिद्वारागाथा ॥ १८२ ॥ अथ करणं कतिविधमित्याह 'उदे'

उद्देसं समुद्देसे, वायणं मणुजाणं च आयरिए । सीसम्मि उद्दिसिजंतमाइ, एअं तु जं कइहा ॥१८३॥

गुरुशिष्ययोः सामायिकक्रियाव्यापारणं करणं । तत्राचार्ये करणं चतुर्द्धा, उद्देश १ वाचना २ समुद्देशा ३ ऽनुज्ञा ४ भेदात्, गाथाभङ्गभयाद् व्यत्ययः, शिष्ये तूद्दिश्यमानवाच्यमानसमुद्दिश्यमानानुज्ञायमानानि करणानि । 'एअं तु जं कइह'त्ति एतदेवं चतुर्द्धा तत्, यदुक्तं-करणं कतिधेति । इह प्राग्यन्नामाद्यनेकधा करणमुक्तं तत्पूर्वगृहीतसामायिकमाश्रित्य, एतत्तु प्रतिपत्तिमाश्रित्येति न दोषः, द्वा० ६ ॥ १८३ ॥ अथ कथं द्वा० ७ 'कह'

कह सामाइअलंभो ? तस्सवविधाइदेसवाधाई । देसविधाईफडुगअणंतवुड्डीविसुद्धस्स ॥ १०३५ ॥

कथं सामायिकलाभः स्यात् ? उच्यते-तस्य सामायिकस्य सर्वधातीनि देशधातीनि च कर्मणूनां स्पद्धकानि कर्मानुवृन्दानि स्युः, तत्र ज्ञानावरणदर्शनमोहनीयानां सर्वधातिषु सर्वेषु स्पद्धकेषु क्षीणेषु देशधातिनां त्वनन्तस्पद्धकेषु क्षीणेष्वनन्तगुणवृद्ध्या प्रतिसमयं विशुद्धयमानः शुभशुभतरपरिणामो भावतः ककारं लभते । ततोऽनन्तगुणवृद्धैव प्रतिसमयं विशुद्धयमानः सन् रेफमेवं शेषानपि वर्णान्, तत आह-देशविधातिस्पद्धकानन्तवृद्ध्या विशुद्धस्य सतः ॥ १०३५ ॥ 'एवं'

एवं ककारलंभो, सेसाणवि एवमेव कमलंभो । एअं तु भावकरणं, करणे अ भए अ जं भणिअं ॥

ककारस्य लामः । अंसाणामपि वर्णानामेव क्रमाच्छाभो ज्ञेयः । यदि भावहीना अज्ञाना वा ‘ करेमि मंते ! सामाह्यं ’ इत्यादि पठन्ति परं तेषां धयोपग्रमः कोऽपि ताद्गू न, परं यः सावधान एकमना अर्थानुगतं छत्रं पठति तस्यैवं कर्मक्षय-
नामः स्यात् । इह प्राणुपक्रमद्वारे धयोपग्रमालामायिकं जायते इत्युक्तं, उपोद्घाते तु कथमितिद्वारे धयोपग्रमप्राप्तिः कथं
व्यादति ष्टे ‘ द्विष्टे गुए अनुभूए ’ इत्याद्युत्तरं चोक्तं, अत्र तु कथं प्रश्ने केषां कर्मणां धयोपग्रम इति विभागोक्त्या पौनरुक्त्यं
न ज्ञेयं । ‘ एअं तु भावकरणं ’ ति एतदत्र पूर्वोदितं यत्सामायिककरणं तद्भावकरणं । एवं च ‘ करणे अ भए अ ’ इत्यत्र
यन्तृत्वमिति द्वारं मणिलं तद् व्याख्यातं । एतद्व्याख्यानञ्च छत्रेऽपि करोमीति व्याख्यातं ॥ १०३५ ॥ गतं मूलद्वार-
गाथायाः ‘ करणे ’ इति द्वारं १ । अथ ‘ भए अ अंते ’ इति व्याख्याति ‘ होइ ’

होइ भयंतो भयअंतगो अ, रयणा भयस्स छब्भेआ । सवमि वन्निएऽणुक्कमेण अंतेवि छब्भेआ ॥१८४॥

मदंताः कल्याणकरः, प्राकृते (आमत्रणे) मंते ! इति स्यात् । यद्वा भवान्तकृत्वाद् भवान्तस्तथा भयस्यान्त इति च । तत्र
भये नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालमात्रैः पद्मेदाः पद्मत्रकारा रचनेति निक्षेपः स्यात्तत्र नामादिषु सर्वविभक्त्यन्तेष्वर्थयोजनया
नामभयादि साधिया ज्ञेयं । सर्वस्मिन्नामादिषु विधे भये वर्णितेऽन्तेऽन्तश्चन्देऽपि नामादिपद्मेदाः स्युः, नामान्तस्थापना-
न्नादि साधिया ज्ञेयं ॥ १८४ ॥ ‘ एवं ’

एवं सधंमिऽवि वद्विअंमि, इत्थं तु होइ अहिगारो । सत्तभयविप्पमुक्के, तथा भवंते भयंते अ ॥१८५॥

सर्वस्मिन्नामादिभेदैरन्ते वर्णितेऽत्राधिकारो यः प्रतिक्रमणसङ्ग्रहणयां वाच्यः सप्तभयविद्युक्तस्तेन, तथा भवान्तो भदन्तश्च ताभ्यां इति ॥ १८५ ॥ अथ भाष्यं ' आमंतेह करेमी भदंत ! सामाइयंति सीसोऽयं । आहामंतणवयणं गुरुणो किं कारणमिणंति ? । १ । ' ' करेमि भंते ! सामाइयं ' इति शिष्योऽयं गुरुं आमन्त्रयति । आह परः-ननु गुरोरामन्त्रणवचनमादौ कृतमिति किं कारणं ? ' भण्णइ गुरुकुलवासोवसंगहत्थं जहा गुणत्थीह । निच्चं गुरुकुलवासी हवेज्ज सीसो जओऽभिहियं । २ । नाणस्स होइ भागी थिरत्तरओ दंसणे चरिचे च । धन्ना आवकहाए गुरुकुलवासं न मुंवंति । ३ । ' भण्यते-गुरुकुलवासोपसंग्रहार्थं गुरोरामन्त्रणं, यथा इह गुणार्थी शिष्यो नित्यं गुरुकुलवासी भवेत्, यतोऽभिहितं सिद्धान्ते ' नाणस्से 'त्यादि, गुरुकुलवासी ज्ञानस्य भागी भागवान् भवति स्थिरतरो दर्शनचारित्रे च स्यात्, ततो धन्या यावत्कथया यावज्जीवं । ' आवस्सयं पि निच्चं गुरुपामूलंमि देसियं होइ । वीसुंमि संवसंतो कारणओ जइमिसिजाए । ४ । ' भदंतेत्यामन्त्रणेनावश्यकमपि गुरुपादमूले कार्यं इति दर्शितं भवति, यतो वसतिसङ्कीर्णतादिकारणतो विव्वगपि अभिशय्यायां अन्यवसतौ संवसतः कल्पे इयं सामाचारी उक्ता, यथा- ' जइ खुड्डलगा वसहीतो अन्नत्थ गंतूण कइवयसाहूणो वसंति, तत्राचार्यसमीपे पडिक्कमिउं पाउसियकालग्रहणोत्तरकालं सूत्रार्थपौरुषीं कृत्वाऽन्यस्यां गच्छन्तीत्यादि ' । ' एवं चिय सब्बावस्सयाइं आपुच्छिज्जण कजाइं । जाणावियमामंतणवयणाओ जेण सब्बेसिं । ५ । सामाइयमाइयं भयंतसदो य जं तदाईए । तेणाणुवत्तइ तओ करेमि भंतेति सब्बेसु । ६ । ' एवमेव सर्वावश्यकानि चतुर्विंशतिस्तवादीनि गुरुमापृच्छय

कार्याणि इत्यामन्त्रणवचनाद् ज्ञापितं, येन सर्वपापावश्यकानां सामायिकं आदौ मतं आदिमतं, भदंतशब्दश्च यत्तदादौ, तेनानुवर्त्तते, ततः ' करेमि भदंतेद 'मिति सर्वविशयकेषु । ' क्रियाकिञ्च गुरवो विदन्ति विणयपडिचिहेउं च । ऊस्सासाइ पमोचुं नदणापुञ्छाए पडिमिदं । ७ । ' कृत्यं अकृत्यं चेदं इति गुरवो विदन्ति, तथा विनयप्रतिपत्तिहेतुं च, उञ्छासादि सुक्त्वा नदनापुञ्छया सर्वं कार्यं प्रतिपिदं । ' गुरुविरहंमिषि ठवणा, गुरुवएसोवदंमणत्थं च । जिणविरहंमिडवि जिणविचसेवणामंतणं महलं । ८ । ' गुरुविरहे गुरोरभावेऽपि गुरुस्थापना गुरुपदेशोपदर्शनार्थमेव । जिणविरहे जिनाभावेऽपि जिणविचसेवनामन्त्रणं गफलं स्यात् । 'रवो व परोक्खस्मवि जह सेवा मंतदेवयाए वा । तह चेव परोक्खस्सवि गुरुणो सेवा विणयहेउं । ९ । ' गतो वा परोक्खग्गाऽप्रत्यक्षस्यापि यथा सेवा मंत्रदेवताया वा अप्रत्यक्षाया वा अपि सेवा तद्भक्तिरूपा क्रियते, तथैव परोक्ष्यापि गुरोः सेवा विनयहेतुः । यद्वा ' भंते ' इत्यात्मन एवामन्त्रणं, यथा सर्वक्रियास्यप्युक्तः स्याद्, यद्वा ज्ञानदर्शनचारिणाणि गुरुनि ' तेसु गुरुमंत्रं काज्जण भण्णइ करेमि भंते ! मामाइयं ' इति ॥ १८५ ॥ गतं ' भए अ अंते ' पदद्वयं द्वा० ३ । तत्र सामायिकं ' माम् '

सौमं समं चै सस्मं, इर्गेमिति सामाइअस्स एगट्ठा । नामं ठवणा दविए, भावंमि अ तस्स निक्खेवा ॥

नामं. गमं, गम्यरु, एयामग्रे इरु इति प्रत्येकं पदं, तच्च देश्युक्त्या प्रवेगार्थं वर्त्तते, अत्र पदयोजनां स्वयमग्रे वक्ष्यति । तथा नामानिदम्य एकार्थिकानि गच्छानि, तेषां सामादीनां नामादिभिर्निक्षेपः स्यात् ॥ १०३७ ॥ नामस्थापनासामादीनि सुक्त्वा प्रत्यगामादीन्याद ' गहू '

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥

॥२१०॥

सहुरपरिणाम सांभं, समं तुलां सम्भ खीरखंडजुई । दोरे हारस्स चिई, इगंमैआइं तु द्दवंमि ॥ १०३८ ॥
मधुरपरिणामिद्रव्यं शर्करादिद्रव्यं सामद्रव्यं, समं समूतार्थालोचनायां तुला तौलनोपकरणं, द्रव्यसम्यक् क्षीरखण्डयो-
र्युतियोगः सम्यग् मिलनमित्यर्थः । तथा द्रव्येकं भविष्यद्द्वारपर्यायस्य मुक्ताव्रजस्य दवरके चितिः प्रवेशनं, एतान्याहरणानि
द्रव्यविषयानि ॥ १०३८ ॥ भावसामादीन्याह ' आयो '

आयोवमाए परदुःखमकरणं रागदोसमज्झत्थं । नाणाइत्तिगं तस्साइ, पोअंणं भावसासाई ॥ १०३९ ॥
आत्मनोपमया आत्मवत् परस्यापि दुःखानामकरणं भावसामं, रागद्वेषमाध्यस्थ्यं द्वयोरनासेवनया मध्यवर्तित्वं चित्तस्य
भावसमं, ज्ञानादित्रयमेकत्र योजनं भावसम्यक्, यतो रत्नत्रयमेव सम्यक्मोक्षहेतुत्वात्, एकैकपक्षस्त्वसम्यक्, तथा तस्य
सामादेरात्मनि प्रोतनं भावेकं । अथ योजना-आत्मनि साम्न इकं निपातनात् सामायिकं, एव समसम्यक्शब्दाभ्यामपि
इकयोगे सामायिकशब्दनिपातः ॥ १०३९ ॥ सामायिकैकार्थिकान्याह ' सम '

समया सम्मत पसत्थ, संति सिव हिअ सुहं अनिंदं च । अदुगुंछिअमगरहिअं, अणवज्जमिमेऽवि एगट्ठा ॥

समता माध्यस्थ्यं, सम्यक्त्वं रत्नत्रययोगः, प्रशस्तं शुभितदत्वात्, शान्तिः शमवत्त्वात्, शिवं निरुपद्रवत्वात्, हितं
आयति सुन्दरत्वात्, शुभं शुभाशयत्वात्, अनिन्द्यं विश्वमान्यत्वात्, अगर्हितं गर्ह्यकर्मरहितत्वात्, अनवद्यं निष्पापत्वात् ।
इमेऽत्रोक्ताऽपिशब्दात् सामाह्यं समह्यं इत्युपोद्घातनिर्युक्त्या अध्येकार्थीः ॥ १०४० ॥ अथ ' करेमि भंते ! सामाह्यं '

सामायिकै-
कार्थि-
कानि ॥

॥२१०॥

इति पदार्थं उभे चालनामाह 'को का'
को कारओ ? कस्तो किं कम्मं ? जं तु कीरई तेण । किं कारयकरणाण य, अन्नमणन्नं च ? अल्लेक्खो ॥ १०४१ ॥
'कस्मि भने ! मामाइयं' इत्यत्र कः कारकः इत्याह ? मामाधिकं कुर्वन्नात्मैव । किं कम्मं ? इत्यत्राह-यत्तु क्रियते तेनात्मना,
तत्र गुणरूपं मामापिरूपमेव, तुशब्दात् किं करणं ? इति प्रश्ने उद्देशादिचतुर्धेत्युत्तरं । एवं सत्याह ' किं कारककरणयोश्च-
ग्रन्थान्कर्मगोत्रं मिथोऽन्यन्वमनन्तरं वा ? अन्यन्वे मामाधिक्यतोऽपि तत्फलस्य मोक्षस्याभावस्तदन्यत्वात् मिथ्यादृष्टेरिव,
अनन्यन्वे तस्योत्पत्तिनाश्यां आत्मनोऽप्युत्पत्तिविनाश्यासि; इत्याक्षेपश्चालना ॥ १०४१ ॥ अथ प्रत्यवस्थानं ' आया'
आया तु कारओ मे, सामाइय कम्म करणमाया य । परिणामे सह आया, सामाइयमेव उ पसिच्छी । १०४२ ।

ममान्मेव कारकः, नायाधिक्यस्य कर्त्ता, तथाप्युक्तदोषाभावात्; यतः परिणामे सत्यात्मा सामाधिकं परिणामत्र कथञ्चित्पू-
र्यपाऽन्यागोनोरुपापत्तिः । ततः परिणामे मत्यात्मनो नित्यानित्याद्यनेकरूपता । द्रव्यगुणपर्यायाणामप्येवमेव भेदाभेद-
भिन्नेः तनो नैकान्तेन कर्तृकर्मकरणानामनन्तरं तद्गुणत्वात्, न चान्यत्वं तद्गुणत्वादेव । ततश्चात्मैव कर्त्ता, कम्मं, करणं
चेति तत्त्वं. इति प्रभिद्धिः स्थापना ॥ १०४२ ॥ अत्रार्थे युक्तिमाह ' एग'

एगत्ते जह सुट्ठि, करेइ अत्थंतरे घडाईणि । दवत्थंतरभावे, गुणस्स किं केण संबद्धं ॥ १०४३ ॥

एकान्तेऽभेदेऽपि कर्तृकर्मकरणभावो दृष्टः, यथा घुट्टिं करोति, अत्र देवदत्तः कर्त्ता, तस्य घुट्टिः कम्मं, तस्यैव प्रय-

त्वनिशेषः करणं । अर्थान्तरे तु भेदः स्पष्ट एव, यथा घटादीनि, तत्र चक्री दण्डादिना घटं करोति । इह तु सामायिकं गुणः, स गुणिनः कथञ्चिदेव भिन्नो न सर्वथा, एकान्तेन द्रव्यादर्थान्तरभावे पृथग्वस्तुत्वे सति गुणस्य किं केन सम्बद्धं ? न किञ्चित्केनचित्सम्बद्धमिति भावः, यतो ज्ञानादयोऽपि गुणास्ते चात्मनो भिन्नास्ततो ज्ञानाभावात्सर्वव्यवस्थानुत्पत्तिः ॥ १०४३ ॥ उक्तं सामायिकद्वा० ४ । अथ सर्वद्वारं ५ ' नामं '

नामं ठवर्णां द्विविद्, आर्से निरवसेसर्णं चेव । तह सवधत्तसवं च, भावसवं च सत्तमयं ॥ १०४४ ॥

नाम्नि, स्थापनायां, द्रव्ये, आदेशे, निरवशेषे च सर्वं स्यात् । तथा सर्वधत्तसर्वं भावसर्वं च ॥ १०४४ ॥ भाष्यं ' दधि '

दविए चउरो संग्गा, सर्वमसवे अ दवदेसे अ । आएस सवगामो, नीसेसे सवगं दुविहं ॥ १०४६ ॥

द्रव्यसर्वे चत्वारो भङ्गाः ' सव्वेत्यादि ' कोऽर्थः—पटादिद्रव्यं सर्वैस्तन्त्वाद्यत्रयैः पूर्णं सर्वमुच्यते । तस्यैव द्रव्यस्य स्वाययवोद्देशस्तन्त्वादिर्यदा कृत्स्नतया विवक्ष्यते तदा देशोऽपि सर्वः, एवं द्वौ भेदौ, तथा पटादिद्रव्यस्य तद्देशस्य वाऽऽसम्पूर्णत्वे-ऽसर्वत्वं । अथ भङ्गाः—द्रव्यं सर्वं देशः सर्वः १ द्रव्यं सर्वं देशोऽसर्वः २ द्रव्यमसर्वं देशः सर्वः ३ द्रव्यं असर्वं देशोऽसर्वः ४ । अत्र द्वितीयभङ्गः प्ररूपणामात्रं, शेषाः स्युः । अथादेशसर्वं, तत्रादेशो व्यवहारः, स च बहुतरे प्रधाने वाऽऽदिश्यते, यथा बहुतरे भुक्ते, स्तोके वा शेषे, सर्वं भुक्तमिति, मुख्यनरेष्वागतेषु सर्वो ग्रामः समेत इति । अत्र च प्रधानपक्षमाश्रित्याह— ' आएस सवगामो ' आदेशसर्वे सर्वो ग्रामः । निःशेषसर्वं द्विधा, सर्वापरिशेषसर्वं तद्देशापरिशेषसर्वं च । तत्र सर्वसमुदयमध्ये

यत्र न किञ्चित् परिशिष्यते तत्सर्वापरिशेषमत्र, एवं द्वितीयमपि ॥ १८६ ॥ 'अणि'

अणिमिसिणो सबसुरा, सवापरिसेससव्वगं एअं । तद्देसापरिसेसं, सवे काला जहा असुरा ॥१८७॥

अनिमेषिणो-निमेषरहिताः सर्वे सुराः, एतत्सर्वापरिशेषसर्वं, सर्वदेवानां निनिमेषत्वात् । 'तद्देसा०' तेषां देवानां देश

एणो निहायस्सत्तापरिशेषो यथाऽसुराः सर्वे कालाः ॥ १८७ ॥ 'सो ह'

सो ह्यइ सवधत्ता, दुपडोआरा जिआ य अजिआ य । दवे सवधडाई, सवधत्ता पुणो कसिणं ॥१८८॥

सर्वं त्रीयाजीयाव्यं तस्तु घत्तं-देश्युग्या स्थापितं, यस्यां विवधायां सा सर्वघत्ता सर्वघत्तसर्वमित्यर्थः, द्विप्रत्ययवतारा

त्रियकारा, यथा त्रीया अजीयाध, सर्वविधस्य जीयाजीवमध्ये सङ्कलनात् । द्रव्यसर्वस्य सर्वघत्तसर्वस्य चायं विशेषः- 'दवे'

द्रव्यसर्वं पटाधैकैकं द्रव्यं नम्पूर्णं गुणते, सर्वघत्ता पुनः कृत्स्नं समस्तं वस्तुजातं व्याप्य स्थिता ॥ १८८ ॥ 'भावे'

भावे मनोदइओदयलएकणओ जहेव तह सेसा । इत्थ उ खओवसमिए, अहिगारोऽसेससवे अ ॥१८९॥

भागायं गांडयालक्षण ओदगिको भावः शुभोऽशुभश्च । यथा चायमुक्तस्तथा शेषा अपि स्वलक्षणतो वाच्याः । यथा

गोदनीयकर्मोपगगसाभातः गर्व ओपगमिको भावः शुभः, सर्वः धायिकः शुभः, सर्वक्षायोपगमिकः शुभाशुभः, सर्वपरिणा-

पिकः शुभाशुभश्च धागिकायाः प्राग् व्याख्याता एव । अत्र धायोपगमिकभावसर्वेऽधिकारोऽप्येव चेति सर्वापरिशेषसर्वे

॥ १८९ ॥ उक्तं गर्वदत्त० ५ । अथानयं व्याख्याति 'कम्म'

कम्ममवज्जं जं गारिहिअंति, कोहाइणो व चत्तारि । सह तेण जो उ जोगो, पच्चखाणं हवइ तस्स ॥१०४५॥

कर्म अवद्यं तद्गुण्यते यद्गृहितमिति, क्रोधादयो वा चत्वारोऽवद्यं तेषामवद्यहेतुत्वात्कारणे कार्योपचारः । सह तेनावद्येन योगो व्यापारः स सावद्ययोगस्तस्य प्रत्याख्यामि ॥ १०४५ ॥ गतं अवद्यं द्वा० ६ । अथ योगमाह ' दवे '

दवे मणवइ काए, जोगा द्वा दुहा उ भावंमि । जोगा सम्मत्ताई, पसत्थ इअरो उ विवरीओ ॥१०४६॥

द्रव्ययोगा मनोवाक्काययोग्यद्रव्याणि । भावे द्विधा, प्रशस्तः सम्यक्त्वज्ञानचरणानि, इतरोऽप्रशस्तो विपरीतो मिथ्यात्वादि । युज्यतेऽनेनात्मा कर्मणेति योगः ॥१०४६॥ गतं योगद्वा० ७ । प्रतिषेधस्याख्यानं आदरेण कथनं प्रत्याख्यानं, तन्निक्षेपमाह—' नामं ठवणा दविए खित्तमइच्छा अ भावओ तं च । नामाभिहाणमुत्तं ठवणाऽऽगारक्कनिक्खेवो । १ । ' नामप्रत्याख्यानं १, स्थापनाप्रत्याख्यानं २, द्रव्यप्रत्याख्यानं ३, क्षेत्रप्रत्याख्यानं ४, अदित्साप्रत्याख्यानं ५, भावप्रत्याख्यानं च ६ । तत्र नामप्रत्याख्यानं प्रत्याख्यानेति षट्भिधानं कस्यापि स्यात् । स्थापनाप्रत्याख्यानं आकारनिक्षेपोऽक्षनिक्षेपश्च, कोऽर्थः ? चित्रादौ प्रत्याख्यातुर्या स्थापना, प्रत्याख्यातुप्रत्याख्यानयोरभेदोपचारात्, अक्षवराटकादौ वा स्थापना इदं प्रत्याख्यानमिति । १ । एषा गाथा वृत्तौ न । ' दवे '

दवंमि निणहगाई, निविसँयाई अ होइ खित्तंमि । भिक्खाईणमदाणे, अइच्छं भावे पुणो दुविहं ॥१०४७॥

द्रव्ये निह्वादि, निह्वादीनां प्रत्याख्यानमित्यर्थः, प्रत्याख्यानप्रत्याख्यात्रोरभेदात्, आदितोऽनुपयुक्तादेः प्रत्याख्यानं,

क्षेमप्रत्याख्यानं निर्विषयादि यो निर्विषयः कृतो देशं त्याजितस्तस्य देशरूपक्षेत्रनिषेधात्, आदितः पुरादिनिषेधग्रहः । दातुम-
निच्छादित्वा, यत्र प्रत्याख्यानं भिक्षादीनां अदाने, आदितो द्रव्यादेशदाने । भावप्रत्याख्यानं भावः कर्मक्षयस्तदर्थं भावाद्दुप-
योगात् प्रत्याख्यान, नद्विधा ॥ १०४७ ॥ 'सुख'

मुअ-गोसुअ सुअ दुविहं, पुवमपुंवं तु होइ नायवं । नोसुअपञ्चखाणं, मूले तह उत्तरैगुणे अ ॥ १०४८ ॥
श्रुतप्रत्याख्यानं नोश्रुतप्रत्याख्यानं च । आद्यं द्विधा, पूर्वश्रुतप्रत्याख्यानं अपूर्वश्रुतप्रत्याख्यानं च । आद्यं प्रत्याख्या-
नात्पुं, द्वितीयं त्वातुरप्रत्याख्यानानादिग्रन्थः । नोश्रुतप्रत्याख्यानं द्विधा, मूलगुणप्रत्याख्यानं, मूलगुणाः प्राणातिपातादयः,
उत्तरगुणप्रत्याख्यानं च, उचरगुणाः पिण्डविशुद्ध्यादयः । आद्यं द्विधा, देशेन सर्वेण च । सर्वेण चेहाधिकारः ॥ १०४८ ॥

उक्तं प्रत्याख्यानद्रा० ८ । अथ याम्जीवयेति 'जीव'
जाचद्वधधारणंमि, जीवणमवि पाणधारणे भणिअं । आ पाणधारणाओ, पात्रनिवित्ती इहं अरथो ॥
यादित्थ्याधारणं मर्यादानिश्रये, जीवनं प्राणधारणे, ततः आ प्राणधारणात्, प्राणधारणं यावत् पापनिवृत्तिरितीहार्यः
॥ १०४९ ॥ अथ जीविणगब्धनिकेपः 'नामं'

नामं ठवणां दुविणं, ओहे भवे तवभवे अ भोगे अ । संजर्म जसं किंतीजीविअं च, तं भणणई दसहा ॥
नत्तीणिं दशथा भणणे-नामजीवितं, स्थापनाजी०, द्रव्यजी०, ओघजी०, भवजी०, तद्भवजी०, भोगजी०, संयमजी०,

यशोजी०, कीर्त्तिजीवितं च ॥ १०५० ॥ 'द्वेषे'

द्वेषे सच्चित्तार्ई आउअसद्वधया भवे ओहे । नेरइथाईण भवे, तब्भव तत्थेव उप्पत्ती ॥ १९० ॥

द्रव्यजीवितं-येन सच्चित्तादिना द्रव्येण जीवितं धार्यते तद्रव्यं उपचाराज्जीवितं, यथा दृष्टमायुः । ओधः सामान्यं तत्र जीवितं भवेत्, किमित्याह-आयुःसद्रव्यताऽऽयुःकर्मसहचारिता जीवस्य । इदं च जीवितं सर्वसंसारिणां सदैव स्यात्, आयु-द्रव्याणां नित्यं भावात् । भवजीवितं नैरयिकादीनां स्वस्वभववर्त्तमानानां । तद्भवजीवितं तत्रैव नृभवादौ भूयः भूयः उत्पत्तिः, एतदौदारिकदेहानामेव स्यात् ॥ १९० ॥ 'भोगं'

भोगंमि चक्किमाई, संजमजीअं तु संजयजणस्सं । जसं किंत्ती अ भगवओ, संजमनरजीवअहिगारो ॥

भोगजीवितं चक्रयादीनां; संयमजीवितं संयतजनस्य स्यात्, तत्र दानजा कीर्त्तिः, पराक्रमजं यशः, तयोर्जीविते भगवतोऽर्हतः, अन्ये तु यशकीर्त्तिजीवितमेकमेवाहुः, किन्तु संयमविपक्षमसंयमजीवितं ख्याति, ततो दशधा । इह संयमजीवितेन नरभवजीवितेन चाधिकारः ॥ १०५१ ॥ अथ 'करणे भए य' इत्यादिगाथायाः 'तिविहेणं'ति पदं व्याख्यान् गृहस्थान् यतींश्चाश्रित्य सावद्ययोगप्रत्याख्यानं भेदसङ्ख्ययाऽऽह 'सीआ'

सीआलं भंगसयं, तिविहं तिविहेण समिइगुत्तीहि । सुत्तप्फासिअनिज्जुत्तित्वित्थरत्थो गओ एवं ॥१०५२॥

सप्तचत्वारिंशं-सप्तचत्वारिंशदधिकं भङ्गशतं गृहिणां प्रत्याख्यानं 'तिविहं तिविहेणे'त्याद्यग्रे व्याख्यास्यते । सप्त-

चत्वारिंशं भेदगतं तु भाव्यते—‘सीयालं भंगमयं, गिहियचक्राणभेयपरिमाणं । तं च विहिणा इमेणं भावेयध्वं पयत्तेणं । १ । त्रिन्वि निया त्रिन्वि द्रुगा, त्रिन्विक्रिक्ताय द्रुन्ति जोगेसु । त्रिदुएकं त्रिदुएकं त्रिदुएकं चैव करणाइं । २ । पढमे लब्धइ एणे, सेगेसु पणसु तिय तिय च । दो नव तिय दो नवगा, त्रिगुणिय सीयालभंगमयं । ३ ।’ त्रयस्त्रिकास्त्रयो द्विकास्त्रय एरुक्ताय योगेणु कृतकामितानुमतिभेदाचिणु सावधव्यापारेणु, त्रिको द्विक एकः, त्रिको द्विक एकः, त्रिको द्विक एकः, त्रिको द्विक एकः, त्रिको द्विक एकः । तत्र प्रथमे योगत्रिककरणत्रिकरूपे संयोगपदे एककः पुरुयगुरुपो लभ्यते । जेपेणु पंदेणु त्रिकं, त्रिकं, द्वौ नवकौ, एकं त्रिकं, द्वौ नवकौ इति, स्थापना ।

३३३	२०२	१११
३२१	३२१	३२१
१३३	३१९	३१९

योगा पदे ४१ भेदानिगुणाः कालत्रयगुणिताः १४७ भङ्गाः । अत्र भावना—‘न करोति न कारयति तानेन नानुजानीते, मनसा रात्ता कायेन १, इत्याद्यो मूलभेदः । अत्राह—‘न करेईच्चाइतियं गिहिणो हा होठ देणपियम्म ? । भन्नइ विगयम्म चहि, पडिसेहो अणुमईएवि । ४ ।’ न करोतीत्यादिविकं देणपियम्म गृह्णिणः कथं भवति ? गुरुः—भण्यते, विगयम्म त्रिकरणगोचरस्य चहिः सर्वसावधेऽनुमतेरपि निषेधः स्यात् । उक्तं च ‘नं क्रिदिदपजोगणमप्यणं वा विगेमिउं वत्थुं । पचरिक्कज न दोमो सयंभुरमणाइमच्छुव । ५ ।’ यत्किञ्चिदप्रयोजनं कार्यानंदं अप्राप्त्यं वा—यत्कीराञ्चिजलादिवस्तु विधिण्य त्रिविधं त्रिविधेन प्रत्याख्यायान्न दोपः, स्वयम्भूरमणादि-गन्धपान् । अथ भाव्यं—‘कई भणंति गिहिणो निविहं त्रिविहेण नत्थि संवरणं । त न जओ निदिउं पन्नतीए विसेसेउं

। १ । 'संवरणं प्रत्याख्यानं त्रिविधेन नास्ति, तन्न यतः प्रज्ञप्त्यां भगवत्यां विशिष्य विशेषेण त्रिविधं त्रिविधेन प्रत्याख्यानं निर्दिष्टं । शिष्यः ' तो कह निज्जुत्तीएऽणुमइनिसेहोत्ति ? सो सविसयंमि । सामन्नेणं नत्थि उ त्तिविहं त्तिविहेण को दोसो ? । २ । ' ततः कथं प्रत्याख्याननिर्युक्त्यां ' दुविहं त्तिविहेणं पढमो ' इत्युक्त्याऽनुमतिप्रत्याख्याननिर्षेधः कृतः ? उच्यते, स स्वविषये एव, न तु विषयबाह्ये । सामान्येन तु नास्ति त्रिविधं त्रिविधेन भङ्गस्ततः को दोषः । तथा ' पुत्ताई-संतइनिमित्तमित्तमेगारसिं पवन्नस्स । जंपंति केइ गिहिणो दिस्काभिमुहस्स त्तिविहं पि । ३ । ' केचिदेवं जल्पन्ति दीक्षाभिमुखस्य पुत्रादिसन्ततिनिमित्तमात्रं, तावता पुत्रादयो गृहभारहाः स्थुरित्यादिहेतौरेकादशीं प्रतिमां प्रपन्नस्य गृहिणस्त्रिविधं त्रिविधेन प्रत्याख्यानं भवेत् । आह ' कंहं पुण मणसा करणं कारावणं अणुमई य । जह वयतणुजोगेहिं करणाई तह भवे मणसा । ४ । ' अत्र परः प्राह कथं मनसा करणादि स्यात् ? उच्यते, यथा वाक्तनुयोगाभ्यां तथा मनसापि करणादि भवेत् । हेतुमाह—' तयहीणत्ता वयतणुकरणाईणमहव मणकरणं । सावज्जजोगमणणं पन्नचं वीयरगेहिं । ५ । ' वाक्कतनोः करणादीनां करणकारणानुमतीनां तदधीनत्वात्तस्य मनोऽधीनत्वात् । अथवा मनःकरणमिदं वीतरागैः प्रज्ञप्तं यत्सावधयोगस्य मननं चिन्तनं । ' कारावणं पुण मणसा चित्तेइ य करेउ एस सावज्जं । चिन्तेइ य कए पुण सुहु कयं अणुमई होइ । ६ । ' कारावणं पुनर्मनसा चिन्तयति, एष सावधं करोतु, अन्येन कृते पुनश्चिन्तयति सुष्ठु कृतं, एवमनुमतिः स्यात् । गत आद्यो भेदः स चैकविध एव । तथा ' त्तिविहं दुविहेणं ' इति भङ्गक उच्यते—यथा न करोति न कारयति कुर्वन्तं नानुजानाति मनसा वाचा १, न करोति न कारयति कुर्वन्तं नानुजानाति मनसा कायेन २, एवं वाचा कायेन ३, एतै-

त्रिभिर्द्वितीयो मूलभेदः २ । न करोति न कारयति कुर्वन्तं नानु० मनसा १, एवं वाचा ३, एवं कायेन ३, एष त्रिधा
 तृतीयो मूलभेदः ३ । तथा 'दुविहं निविहं' एष भद्र उच्यते-यथा न करोति न कारयति मनसा वाचा कायेन १,
 एवं न करोति कुर्वन्तं नानु० २, एवं न कारयति कुर्वन्तं नानुजा० मनसा वाचा कायेनेति तुर्यो मूलभेदः ४ । अथ
 'दुविहं दुविहं' नि भद्र उच्यते-यथा न करोति न कारयति मनसा वाचा १, एवं न करोति कुर्वन्तं नानुजानाति २, न
 कारयति कुर्वन्तं नानु० ३, एते ३ भद्राः मनोवाग्भ्यां लब्धाः, एवमेव मनःकायाभ्यां ३, तथा मनोवाग्भ्यां ३, एवं भद्राः
 १, पञ्चमो नानुजा० मूलभेदः ५ । अथ 'दुविहं एगविहं' ति भद्रः, न करोति न कारयति मनसा १, एवं न करोति कुर्वन्तं
 नानुजानाति २ न कारयति कुर्वन्तं नानु० ३, एवं ३ भद्रा मनसा लब्धाः एवं वाचा त्रयं, कायेनापि त्रयं, जाताः १, पष्ठो
 नानुजा० मूलभेदः ६ । अथ 'एगविहं ति विहं' भद्राः-न करोति मनोवाक्कायैः १ एवं न कारयति २, कुर्वन्तं नानुजा०
 मनोवाक्कायैः ३, एष त्रिधा सप्तमो भेदः ७ । अथ 'एगविहं दुविहं' भद्रः, न करोति मनोवाग्भ्यां १, एवं मनःकायाभ्यां ३,
 एवं वाक्कायाभ्यां ३, न करोतीति पदेन यथा भद्रा ३, तथा न कारयतीति पदेनापि ३, कुर्वन्तं नानुजानाति अत्रापि ३,
 एवं भद्राः १, अष्टमो नानुजा० भेदः । अथ 'एगविहं एगविहं' ति भद्रः, न करोति मनसा १, एवं न कारयति २, कुर्वन्तं
 नानु० ३, एवं वाचापि ३, कायेनापि ३, एवं (नानुजा०) नानुजा० भेदः ९ । अत्राद्ये भद्रे एको भेदः १, द्वितीयतृतीयतुर्येषु प्रत्येकं
 भद्रत्रयं, पञ्चमगृह्योर्नानुजा० नानुजा० भेदः, सप्तमे द्विकं, अष्टमनवमयोर्नानुजा० नानुजा० भेदः ४९, अतीतं निन्दामि, प्रत्युत्पन्नं
 नानुजा० भि, अनागतं प्रत्याख्यामीति कालत्रयगुणिताः १४७ भद्राः, उक्तं च-' लद्धफलमाणमेयं भंगालो भवंति अउण-

सामायिकं नमिनिगुप्तिभिः पालिताभिः स्यात् । तत्रैर्वादिक्ताः समितयस्ताश्च प्रवीचाररूपाः, प्रवीचारश्चारित्रे प्रवृत्तिरिति । गुप्तगन्तु प्रवीचाराप्रवीचाररूपाः शुभप्रवृत्त्यशुभाप्रवृत्तिलक्षणा मनोगुप्त्यादयः । अन्ये त्वाहुः ' अष्टौ प्रवचनमातरः सामा-
यिकस्य गुप्तगन्तु प्रवीचाराप्रवीचाररूपाः ' इति । सामाह्यं ' इति समितय आत्ताः, ' सव्वं सावज्जं जोगं पच्चस्कामी 'ति गुप्तयः ।
विकल्पेण मत्तुदीताः-यथा ' करेमि भंते ! सामाह्यं ' इति समितय आत्ताः, ' सव्वं सावज्जं जोगं पच्चस्कामी 'ति गुप्तयः ।
नमिनयः मन्त्रिकयाप्रवृत्तौ, गुप्तयस्त्वसत्क्रियानिग्रहे । अमूषु सामायिकं १४ पूर्वाणि च मातानि । इह ' सीयालं भगसयं
निदिष्टं निदिष्टं ' व्युक्तिः कालत्रयमात्रयोगसंवरणं तथा योगत्रयं करणत्रयं च निरूपितं । तेन च सर्वं सामायिकम्ब्रं
व्ययं, यथा ' करेमि भंते ! सामाह्यं 'ति वर्तमानकालसम्बन्धिनः सावद्ययोगस्य संवरणहेतुपदं ' सव्वं सावज्जं जोगं पच्चस्कामि
जापत्तीयाण 'ति भवित्यन्कालसंबन्धिनः प्रत्याख्यानपदं । ' तस्स भंते पडिक्कामी 'ति अतीतकालसंबन्धिनः प्रतिक्रमणपदं ।
तथा ' निदिष्टं निदिष्टं 'त्यादीनि भद्रगुरुपदानि । एतानि चानया गाथया प्रायः स्पष्टानि, तत आह ' सुत्ते 'त्यादि ।
एवं गाम्यर्थिन्युक्तं संसाराथो गद्गजालकथनेन भतः ॥ १०५२ ॥ उक्तमेवार्थं स्पष्टयति ' सामा-
यिकमाह्वयं करेमि, पच्चस्कामी पडिक्कामामिति । पच्चुप्पन्नमणागयअईअकालाण गहणं तु ॥१०५३॥
सामानिकं करोमि, मात्तवं प्रत्याख्यामि, प्राकृताप्रतिक्रमामिति यथाक्रमं प्रत्युत्पन्नाऽनागताऽतीतकालानां ग्रहणं ।
अथ तस्य भद्रेन प्रतिक्रमामिनि यन्प्राग्व्याख्यातं तत्रोच्यते-यद्यपि प्रतिक्रमामिति क्रियायाः सावद्ययोगः कर्म, कर्मणि
च द्वितीया तन्मन्मन्व्याने नमिति स्यात्, परमद्यथावयनिमन्मन्धेऽत्र षष्ठी, ततोऽयमर्थः-योऽसौ त्रिकालविषयः सावद्ययोग-
सम्बन्धीनि नारयांश्च प्रतिक्रमामि ॥ १०५३ ॥ परः प्राह ' त्रिभि 'ति ।

तिविहेणंति न जुक्तं, पडिव्यविहिणा समाहिअं । जेण अत्थविगप्पणयाए, गुणभावणयत्ति को दोसो ? ॥

‘ तिविहेणं ’त्यत्र त्रिविधेनेति न युक्तं उपलक्षणत्वात् त्रिविधमपि, किमित्याह-येन प्रतिपदविधिना समाहितं, प्रतिपदं अस्यार्थ उक्तः, तद्यथा ‘ मणेणं ’ इत्यादि, अत्रोच्यते-अर्थविकल्पनया गुणभावनयेति वा को दोषः ? अर्थविकल्पनार्थं भेदोपदर्शनं, गुणभावना-गुणाभ्यासः, ताभ्यां हेतुभ्यां, कोऽर्थः-एवं ह्युक्ते सामान्यविशेषरूपत्वं सर्वस्याप्यर्थस्य दर्शितं स्यात्, यतः ‘ तिविहं तिविहेणे’ति सामान्यरूपता दर्शिता ‘ मणेणं ’ इत्यादिना तु विशेषरूपता । तथा एवमाख्याते यः सामाधिकरूपो गुणस्तस्य पुनः पुनराख्यानात्मिका भावना स्यात्, भावना च कर्मक्षयहेतुरिति । ‘ तस्स भंते ! ’ इति पुनर्भदंतशब्दग्रहणं अनुस्मरणार्थं, सर्वक्रियान्ते गुरोः प्रत्यर्पणं कार्यमिति ज्ञप्त्यर्थं च । यदुक्तं भाष्ये ‘ सामाह्यपञ्चपणवयणो वाऽयं भदंतस-होत्ति । सव्वक्रियावसाणे भणियं पञ्चपणमणेणं । १ । ’ सामाधिकप्रत्यर्पणवचनोऽयं भदन्तशब्द इति सर्वक्रियावसाने गुरोः प्रत्यर्पणं कार्यमिति भणितं ॥ १०५४ ॥ प्रतिक्रमामीति प्रतिक्रमणं मिथ्यादुःकृतमुच्यते, अतस्तन्निक्षेपमाह ‘ दव्वं ’

दव्वस्मि निणहगाई, कुलालमिच्छंति तत्थुदाहरणं । भावंमि तदुवउत्तो, मिआवई तत्थुदाहरणं ॥१०५५॥

द्रव्यप्रतिक्रमणं प्रतिक्रमणप्रतिक्रमित्रोरभेदोपचाराद् निह्त्वादिः, तत्र द्रव्यप्रतिक्रमणे कुलालमिथ्यादुःकृतं उदाहरणं- यथा कापि कुलालकुट्ट्यां साधुषु स्थितेष्वेकः शुल्लः कर्करैर्भव्यभाण्डानि काणानि कुर्वन् कुलालवारितो ‘ हा मिथ्यादुःकृत-मिति वदन् पुनः पुनः छिद्रयति । कुलालेन कर्णभोटं दत्त्वा शुल्लवारितेन ‘ हा मिथ्यादुःकृतमि ’ति वदता पुनः पुनः कर्णौ

मोक्षितामिति । भागप्रतिक्रमणं सम्यग्दृष्टी, तदुपयुक्तो मिथ्यादुःकृतोपयुक्तः । तत्र मृगावत्युदाहरणं:—कौशाम्ब्यां श्री
मैत्रमगमसुती मत्रिमानं चन्द्रग्र्यागमे चेटकराजमुना मृगावती साध्वी व्याक्षिप्तचित्ता वेलाभजानन्ती साध्वीषु सर्वास्त्रिपि
मनासु स्थिता, चन्द्रार्कगमनेन तममि जाते उपाश्रयमायाताऽऽलोचयत्यार्यचन्दनया ताडिता सम्यक् मिथ्यादुःकृतं ददती
पादयोः पलिता केवलं प्राप ॥ १०५५ ॥ अथ ' निन्दासी 'ति ' मच '

सचरित्तपच्छ्रयावो, निन्दा तीए चउक्कनिक्खेवो । देवे चित्तयरसुआ, भावेसु बहू उदाहरणा ॥१०५६॥

मचास्त्रिन्य मत्तस्य पथात्तापः—स्वप्रत्यक्षं जुगुप्सा निन्दा, तस्य नामादिश्चतुक्तो निक्षेपः । द्रव्ये नित्रकरदारिका-
निद्रग्याग्यस्य नगानिग्यातिप्रमिद्रस्य प्रिया कनकमालारुष्या, प्राग्भवे तस्यैव जितशत्रुनामनृपस्य कनकमञ्जरीनाम्ना
गशोऽपीष्टाऽपि विजने म्वेषं परिधाय मदा स्वं निनिन्द । भावे बहूदाहरणानि, तानि च योगसद्भहे वक्ष्यन्ते । निन्दालक्षणं
चेः—'दा । दद्रु रुचं दा । दृद्रु कारियं दृद्रु अणुमयं हत्ति । अंतो अंतो उज्ज्वह पच्छतावेण वेवंतो । १ । ' अन्तः अन्तः
मध्ये मध्ने दयने पथात्तापेन वेपमानः ॥ १०५६ ॥ ' गर '

गरहावि तहाजाईअमेव नवरं परप्पगासणया । दवंमि मरुअनायं, भावे साहू उदाहरणम् ॥१०५७॥

गर्हापि तथाजातीयं निन्दाजातीयं, नवरमयं भेदः, परप्रकाशनाया गर्हा स्यात् । द्रव्यगर्हायां मरुकस्य ज्ञाते-
रुपान्नः, यर्थतो रुद्रु उपाध्यायमूत्रे—अहं स्वने स्तुगया समं उपित इति । ' भावे साहू उदाहरणं 'ति भावेऽप्रमत्तः साधु-

रुदाहरणं—' गंतूण गुरुसगासं काळण य अंजलिं विणयमूलं । जह अप्पणो तह परे जाणावण एस गरिहा उ । १ । ' यथा आत्मना पापस्य ज्ञानं तथा परस्मिन् ज्ञापनं ॥ १०५७ ॥ किं निन्दामि ? इत्यत आह—' आत्मानं ' अतीतसा-
वद्यकारिणं, तथा तं 'व्युत्सृजामि ' विशेषेण उत्सृजामीति त्यजामीति व्युत्सर्गः, स नामादिभेदाच्चतुर्द्धा, तत्र ' द्वव '
द्वविउस्सगे खलु, पसन्नचंदो भवे उदाहरणं । पडिआगयसंवेगो, भावंमिवि होइ सो चेव ॥१०५८॥

द्रव्यव्युत्सर्गो गणोपधिदेहान्नादित्यागः आर्चादिध्यानैः कायोत्सर्गो वा, तत्र प्रसन्नचन्द्रो बुध्यमान उदाहरणं, स एव प्रत्यागतसंवेगः पुनरपि प्राप्तसंवेगो भावोत्सर्ग उदाहरणं भवति ॥ १०५८ ॥ अथ निगमयति ' साव '

सावज्जजोगविरओ, तिविहं तिविहेण वोसिरिअ पावं । सामाइअमाईए, एसोऽणुगमो परिसमत्तो ॥१०५९॥

त्रिविधेन करणेन त्रिविधं पापं व्युत्सृज्य, सामायिकादौ—सामायिकारम्भे, मोऽलाक्षणिकः, कर्त्ता सावद्ययोगविरतः स्यात् । एषोऽनुगमः—सूत्रपाठः परिसमाप्तः ॥ १०५९ ॥ अथ नयाः ' विज्ञा '

विज्ञाचरणनएसुं, सेस समोआरणं तु कायवं । सामाइअनिज्जुत्ती, सुभासिअत्था परिसमत्ता ॥१०६०॥

विद्याचरणनयोर्ज्ञानक्रियानययोर्मध्ये शेषाणां नैगमादीनां समवतारणं कर्त्तव्यं । तुशब्दात्तौ ज्ञानक्रियानयो वाच्यौ इति विशिनष्टि । सामायिकनिर्युक्तिः सुभाषितार्था सुबूक्तार्था ॥ १०६० ॥ अथ ज्ञानक्रियानयावाह ' नायं '

नायंमि गिण्हअवे, अगिण्हअवम्मि चेव अत्थंमि । जइअवमेव इअ जो, उवएसो सो नओ नामं ॥

ग्रहीतव्ये उपादेयेऽग्रहीतव्ये हेये चैवार्थे ज्ञाते मति यतितव्यं मुक्त्यर्थे यतनः कार्यः, अतो ज्ञानमेव मुक्त्यङ्गं अज्ञानात् प्रवृत्तस्य मुक्त्यभावात्, यतः ' पठमं नाणं तओ ढया० ' ' गीयत्यो य विहारो० ' एतदेव गाथादलं क्रियानयार्थे याख्यायते । ज्ञाने ग्रहीतव्येऽग्रहीतव्ये च यतितव्यमेव क्रियायां, ततः क्रियैव मुक्त्यङ्गं अक्रियस्य मुक्त्यभावात्, ' यतः क्रियैव फलदा पुंणो न ज्ञानं फलदं मतं । न हि स्त्रीभक्ष्यभोगज्ञो ज्ञानादेव सुखी भवेत् । १ । ' तथा ' सुचहुं पि सुयमहीयं ' इति योऽन्याऽन्य-विमतेनोपदेजः न नयो नाम, ज्ञाननयः क्रियानयश्चेत्यर्थः ॥ १०६१ ॥ अथाचार्यः ' सधे ' स्वैसिपि नयाणं, बहुविहवत्तत्रयं निसामित्ता । तं सबनयविसुद्धं, जं चरणगुणट्टिओ साहू ॥ १०६२ ॥

गोपामपि नयानां बहुविधां वक्तव्यतां निशम्य तत्सर्वनयानां विशुद्धं सम्मतं यच्चरणगुणस्थितः साधुः, चरणं चारित्र्यं गुणो ज्ञानं नयोः स्थितः मायुरिति मोक्षमाधकः, यतः ' संजोगसिद्धी ' इत्यादि ॥ १०६२ ॥ इति सामायिकनिर्युक्तिः सम्पूर्णा । तिन्यं(यम्मान्) जगाद भगवान् मामायिकमेव निरूपमोपायं । शारीरमानसानेकदुःखनाशस्य मोक्षस्य ॥ १ ॥

इति श्रीमाण्डूयश्ररिचिरचितायामावश्यकनिर्युक्तिदीपिकायां सामायिकाध्ययनं समाप्तम् ।

यद्य चतुर्भिर्ग्रहतिस्ताः, यतश्चूर्णिः- ' सामायिकव्यवस्थितेन पत्रकालं उक्त्विणादीणि वि अत्रस्स कायवाणि ' तत्रानन्तरा-
प्ययने गाथयोगिरनिरूपं मामायिकमूनं इह तु तदुपदेष्टृणामर्हतामृत्कीर्तनं कार्यमित्यस्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोग-
नाराणि स्युम्नोपक्रमः मामायिकाध्ययनवद्देवो निक्षेपस्तु त्रिधा ओघनिष्पन्नः, नामनिष्पन्नः, सूत्रालापकनिष्पन्नश्च । तत्रो-

घनिष्पन्नोऽध्ययनमिति । नामनिष्पन्नस्त्वेवं ' चउ '

चउवीसगत्थयस्स उ, णिक्खेवो होइ णामणिप्फणो । चउवीसगस्स छक्को, थयस्स उ चउविहो होइ ॥
चतुर्विंशतिस्तवाध्ययनस्य नाम्ना निष्पन्नो निक्षेपो न्यासो भवति, यथा चतुर्विंशतिस्तव इति । तत्रापि चतुर्विंशतेः
शब्दस्य षट्कः षड्विधः, स्तवस्य तु चतुर्विंशो निक्षेपः ॥ १०६३ ॥ तद्यथा ' नामं '

नामं ठवणा दविण्, खित्ते काले तहेव भावे अ । चउवीसगस्स एसो, निक्खेवो छविहो होइ ॥ १९१ ॥
नामचतुर्विंशतिः, स्थापनाचतुर्विंशतिरित्यादि । तत्र नामचतुर्विंशतिरिति यस्य जीवस्याजीवस्य वा चतुर्विंशतिरिति नाम
क्रियते, चतुर्विंशतीतिशब्दो वा । स्थापनाचतुर्विंशतिरक्षादावियं चतुर्विंशतिरिति स्थापना । द्रव्यचतुर्विंशतिर्द्रव्याणां
सचित्ताचित्तमिश्ररूपाणां द्विपदचतुष्पदापदरूपाणां वा चतुर्विंशतिः । क्षेत्रचतुर्विंशतिर्भरतादीनां । एवं काले समयदीनां,
भावे कृष्णादिपर्यायाणां । इह सचिच्चद्विपदतीर्थकृद्द्रव्यचतुर्विंशत्याऽधिकारः ॥ १९१ ॥ ' नामं '

नामं ठवणा दविण्, भावे अ थयस्स होइ निक्खेवो । दव्वथओ पुप्फाई, संतगुणुक्खित्तणा भावे ॥१९२॥
नामस्तवः, स्थापनास्तव इत्यादि । आद्यौ स्पष्टौ । द्रव्यस्तवः पुष्पादिः, कारणे कार्योपचारात्, पुष्पादिभिः पूजा
द्रव्यस्तवः इत्यर्थः । इह चूर्णि(णौ) ' आदिग्रहणेण वत्थगंधालंकारादिग्रहणं ' । भावस्तवः सद्गुणोत्कीर्तना-सतां विद्यमानानां
गुणानां कीर्तना कथना ॥ १९२ ॥ ' दव्व '

द्वयथओ भावथओ, द्वयथओ बहुगुणत्ति बुद्धि सिया । अनिऊणमइवयणमिणं, छज्जीवहिअं जिणा त्तिंति ॥
द्रव्यग्नो मास्त्वथ द्वापि पुण्यार्थमधिकृतौ । तथापि 'द्रव्यस्तत्रो बहुगुणः' एवं चेद्बुद्धिः स्यात्, इदं अनिपुणम-
नीनां त्वनं यो जिनाः पञ्जीरहितं व्रते ॥ १९३ ॥ तथा 'छज्जीव'

छज्जीवकायमंजसु, द्वयथए सो विरुद्धइ कसिणो । तो कसिणसंजमविऊ, पुष्फाईअं न इच्छंति ॥१९४॥
पञ्जीरनिकायानां संयमः-संघट्टनादिव्यागः, द्रव्यस्तत्रे स कृत्स्नः पूर्णो विरुध्यते, ततः कृत्स्नसंयमविदः माधवः
पुष्पादिकं द्रव्यम्नां नेच्छन्ति ॥ १९४ ॥ भाष्यं 'अक'

अकसिणपत्रत्तगाणं, विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणो, द्वयथए कूवदिट्ठतो ॥१९५॥

अकृत्स्नपत्रत्तानां अधिकास्त्वसंयमे, तत एव विरताविरतानां एष द्रव्यस्तत्रो युक्तः । संसारस्य प्रतनुकरणः
नयत्तः शुभानुमन्थितान प्रभूत्तरनिर्झरारहेतुत्वाच्च । तत्र द्रव्यस्तत्रे रूपदृष्टान्तो यथा-तुयामलाद्यात्तो लोकः कूपं खनन् वृषा-
पक्षादिना विक्षेपतो वाच्यते तथापि तद्द्रव्याम्ममैव वृषाद्यपनयत्यन्ये च सुखिनः स्युः, एवमिहापि यद्यपि सावधं तथापि तत
पूर्वाणां भ्रमंश्यानं ॥ १९५ ॥ अथ मूत्रालापकनिष्पन्ननिक्षेपस्यावमरः, स चानुगमे सति स्यात्, अनुगमो द्विधा, मूत्रानुगमो
निर्युक्तयनुगमश्च । तत्र निर्युक्तयनुगमस्त्रिधा-निक्षेपोपोद्घातमूत्रम्पर्शिकभेदात्, तत्राद्योऽनुगतो वक्ष्यते च, द्वितीयस्तु 'उत्से
निर्लेने' इत्यादि गायाम्यां ज्ञेयः । तृतीयस्तु मूत्रानुगमे सति स्याद्यतः 'मुत्तं सुत्ताणुगमो सुत्तालावगकओ य निक्खेयो ।

सुत्तफ्फासियनिज्जुत्ति नया य समगं तु वच्चंति । १ । ' सूत्रं, सूत्रानुगमः, सूत्रालापककृतश्च निक्षेपः, सूत्रस्पष्टिकनिर्युक्ति-
नैयाश्च समकमेव व्रजन्ति चलन्तीत्यर्थः । एषां विषयविभागः पुनरेवं ' होइ कयत्थो वोतुं सपयच्छेयं सुयं सुयाणुगमो ।
सुत्तालावगनासो नामाइन्नासविणियोगं । १ । सुत्तफ्फासियनिज्जुत्तिनियोगो सेसओ पयत्थादी । पायं सो च्चिय नेगमनयाइमय-
गोयरो भणिओ । २ । ' श्रुतानुगमः सपदच्छेदं पदविच्छेदसहितं श्रुतं उक्त्वा कृतार्थो भवति । सूत्रालापकस्य न्यासो निक्षेपः
नामादिन्यासस्य विनियोगं व्यापारं कृत्वा कृतार्थः स्यात् । शेषं पदार्थादिः पदार्थपदविग्रहादिः सूत्रस्पष्टिनिर्युक्तेनियोगो
व्यापारः स्यात् । स एव प्रायो नैगमनयादीनां मतस्य गोचरः । सूत्रानुगमेऽस्खलितादिगुणोपेतं सूत्रमुच्चार्य-

लोगस्सुज्जोयगरे, धम्मत्तित्थयरे जिणे । अरिहंते किच्चइस्सं, चउवीसंपि केवली ॥ १ ॥ सूत्रम्

' लोगस्सुज्जोयगरे ' इत्यादि-लोकस्योद्योतकरान्, धर्मप्रधानं तीर्थं कुर्वन्तीति धर्ममतीर्थकरान्, जिनान् रागद्वेषजेतृन्,
अर्हतः कीर्त्तयिष्यामि-नामभिः स्तोष्ये, चतुर्विंशतिमपि केवलिनः ॥ १ ॥ अत्र निर्युक्तिः ' णामं '

णामं ठवणां दविण्णं, खिंत्ते काले भवे अ भावे अ । पज्जर्वलोगे अ तथा, अट्टविहो लोगणिवखेवो ॥१०६४॥

लोकयते बुद्ध्यते तैस्तैः पर्यायैरिति लोकः, सोऽप्यथा नामलोक इत्यादिः पर्यवलोकान्तः ॥१०६४॥ भाष्यकृद् द्रव्यादि-
लोकान् व्याख्याति ' जीव '

जीवमजीवे रूवमरूवी, सपएसमप्पएसे अ । जाणाहि दव्वलोगं, णिच्चमणिच्चं च जं दवं ॥ १९६ ॥

जीवाजीवनं रूप्यरूपिभेदान् मप्रदेशाप्रदेशभेदानित्येवंभूतं द्रव्यलोकं जानीहि । तत्र मकर्ममाणो जीवाः, पुद्गलाश्च
रूपिणः । अन्ये चीता धर्मोधर्मोकाशाः कालश्चार्पणः । एकैकाणवः कालश्चाप्रदेशाः, एकैकाणून् कालं च विना सर्वद्र-
व्याणि मप्रदेशानि. द्रव्यमेव लोको द्रव्यलोकस्तं जानीहि । अस्यैव व्यापकं धर्मं दर्शयति-नित्यानित्यं च यद् द्रव्यं सर्व-
मपि, चन्द्रन्द्रामिलाप्याज्जमिलाप्यादि, स द्रव्यलोकः ॥ १९६ ॥ स्थापना

सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	व्यक्तिसमूह्यं सर्वदेशः सत्त्वज्ञीयं रूपं १	जीवा द्रव्यत्वात् नित्यः । प्राप्तताऽनित्यः ।	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १	सत्त्वज्ञीयं रूपं १
---------------------	---------------------	--	--	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------

‘अथ जीवाजीवयोर्नित्यानित्यतामाह ’ गङ्

गद्दं सिद्धौ भवितायो, अभवित्यु पुग्गले अणागयेन्द्राय । तीअद्धं तिन्नि कार्थं, जीवाजीवोदुई चउहा॥१९७॥
नामापि क्वाप्यने उत व्याख्याया, किन्तु जीवाजीवयोर्द्रव्यत्वेन नित्यत्वेऽपि गत्यादिपर्यायोर्निष्ठा स्थितिः स्यात् ।

जीवा गत्या, सिद्धत्वेन, भव्यत्वेन, अभव्यत्वेन च । अजीवास्तु पुद्गलापुद्गलत्वेन, अनागतकालाः अतीतकालाः । त्रयो धर्मार्ध-
मर्माकाशास्तिकायाः स्वस्वरूपेण, क्रमात् सादिसान्ताः, सादिअनन्ताः, अनादिसान्ताः, अनाद्यनन्ताः जीवाः ॥१९७॥ 'आगा'
आगासस्स पएसा, उडुं च अहे अ तिरियलोए अ । जाणाहि खित्तलोगं, अणंत जिणदेसिअं सम्मं ॥१९८॥
ऊर्ध्वमधश्च तिर्यग्लोके च ये आकाशस्य प्रकृष्टा देशा विभागाः प्रदेशाः सन्ति तं क्षेत्रलोकं जानीहि । अनन्तमित्यत्र
प्राकृतत्वादनुस्वारलोपः, जिनैदेशितं उक्तं सम्यक् ॥ १९८ ॥ 'सम'

समयावलिअमुहुत्ता, दिवसमहोरत्तपखमासा य । संवच्छरजुगपलिआ, सागरओसपि परिअट्टा ॥१९९॥

सामायिकाध्ययनवत् समयादिकः कालः काललोकः इति शेषः ॥ १९९ ॥ 'णेर'
णेरइअदेवमणुआ, तिरिखजोणीगया य जे सत्ता । तंमि भवे वडुत्ता, भवलोगं तं विआणाहि ॥ २०० ॥
नैरयिकाद्यास्तिर्यग्योनिगता ये सत्त्वास्ते तस्मिन् भवे वर्तमाना यमनुभावमनुभवन्ति तं भवलोकं, भव एव लोको
भवलोकः ॥ २०० ॥ 'ओद'

ओदइएँ ओवसमिएँ, खइएँ अ तथा खओवसमिएँ अ । परिणामि सन्निवाएँ, अ छविहो भावलोगो उ । २०१ ।
औदयिकः १ औपशमिकः २ क्षायिकः ३ क्षायोपशमिकः ४ पारिणामिकः ४ सांनिपातिकः ६ एष षड्विधो भावलोकः ।
तत्र कर्मण उदयेन निर्धुत्त औदयिकः, एवं उपशमेन औपशमिकः, क्षयेण क्षायिकः, उदितकर्मर्मांशस्य क्षयेणादुदितस्योपशमेन

च धायोपगमिकः, परिणाम एव पारिणामिकः, संनिपानो द्यादिभावानां संयोगस्तत्र भवः सांनिपातिकः, स चौघतोऽनेकभेदो
 ज्ञेयोऽधिकद्राम्बु १५ भेदाः, उक्तं न- 'ओद्दृश्रखओममे परिणामेकैको गइचउकेऽत्रि । सयजोगेण त्रि चउरो तदभावे
 उगमेवंपि । १ । उगमसेढी एहो केऽल्लिणोऽपि य तहेव मिद्वस्म । अवरुद्धसंनिवाइय भेदा एमेव पन्नरस । २ ।
 ननयोज्यान्व्या-ओदगिकः, आयोपगमिकः, पारिणामिक इत्येवं भावत्रयीरूप एरुको भङ्गो गतिचतुर्केऽपि चिन्त्यः, यथा-
 नारत्तागामोऽनिको भावो नररुगत्यादिः, आयोपगमिकस्तु पञ्चेन्द्रियतादि, पारिणामिकस्तु जीवत्वादिरेवं भावत्रयगतो नररु-
 गतो भङ्गः १, एवं ज्ञेयगतिरपि, ततो भङ्गाः ४ जाताः, तथैव एवं मास्त्रयकृताः चत्वारो भङ्गाः, धायिकभावयोगे भावचतुर्के
 सिद्धाः ४ भङ्गाः स्युः, आयिकभावतां धायिकसम्यग्दृष्टीनां गर्भगतिश्चपि मम्भवात्, एवं पूर्वभङ्गाः ८, तदभावे धायिका-
 नां त्रौपगमिकेनापि भङ्गाः ४ प्राव्याः, आदांवेव सम्यक्त्वात्तौ चतुर्गतिश्चपि औपगमिकभावभावात् एवं १२ भेदाः । तथा
 दर्शनगतं अपथिनोपगतंथर्णां क्वीन औदयिकद्रापिपञ्चभावकृतो भङ्गः १ स्यात्, केवलिनस्त्वौदयिकधायिकपारिणामिकैः ३
 भावैः कृतः धायोपगमिकसम्यग्नास्त्वतीन्द्रियाः केवलिन इत्युक्तेः, सिद्धस्यापि धायिकपारिणामिकभावकृतः १, इति सर्वे
 भङ्गाः १५ अकिद्धसांनिपातिकस्य, तत्र द्वियोगे १ त्रियोगे ५ चतुर्थयोगे ८ पञ्चयोगे १ । विरुद्धसांनिपातिकभेदाः २६ स्युः
 तथा-औदयिकद्रापिपञ्चरूप द्विरसंयोगे १०, त्रिकसंयोगेऽपि १० चतुर्कयोगे ५, पञ्चयोगे १ एते २६ विरुद्धा उच्यन्ते,
 रूपानि प्राप्यन्तेन ज्ञेयानामप्राप्यत्वेन च विरुद्धत्वात् । तेषु षण्णामेव विस्तारितानां प्रस्तुताः १५ उक्तरीत्याऽऽप्यत्वाद्-
 िरुद्धाः, तत्र उक्तं- 'अवरुद्धसंनिवाइय, त्रि एकैको भावः सर्वभावाभावश्च जीवानां न भवत्येव । स्थापना-

औद०	औप०	क्षायो०	क्षायि०	१
औद०	औप०	क्षायो०	पारि०	२
औद०	औप०	क्षायि०	पारि०	३
औद०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	४
औप०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	५
औद०	औप०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०
		चतुर्योगे ५		
औद०	औप०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०
		पंचयोगे १ एवं २६		
<p>तेषु क्षायिकपारि० इति भङ्गः सिद्धस्य, औद० क्षायिक पारि०, औद० क्षायो० पारि० एतौ भङ्गौ स्तः, एकः केवलिन. एकः छद्मस्थस्य । औद० औप० क्षायो० पारि० १, औद० क्षायो० क्षायि० पारि० १, एतौ छद्मस्थस्य, पञ्चयोगे १ छद्मस्थस्य । एवं षड्भङ्गा अविरुद्धास्तेषु गतिचतुष्के ३ स्युः यथा त्रियोगछद्मस्थस्य एको भङ्गः; चतुर्योगे द्वौ भङ्गौ, एते त्रयो गतिचतुष्केन गुणिताः १२ ।</p>				
औद०	औप०	क्षायो०	क्षायि०	१
औद०	औप०	क्षायि०	पारि०	२
औद०	औप०	क्षायो०	क्षायि०	३
औद०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	४
औद०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	५
औद०	क्षायि०	क्षायो०	पारि०	६
औप०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	७
औप०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	८
औप०	क्षायि०	क्षायो०	पारि०	९
क्षायो०	क्षायि०	पारि०	पारि०	१०
			त्रिकसंयोगे १०	
औद०	औप०	क्षायो०	क्षायि०	१
औद०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	२
औद०	क्षायि०	पारि०	क्षायो०	३
औद०	पारि०	क्षायो०	क्षायि०	४
औप०	क्षायो०	क्षायि०	पारि०	५
औप०	क्षायि०	पारि०	क्षायो०	६
औप०	क्षायो०	पारि०	क्षायि०	७
क्षायो०	क्षायि०	पारि०	क्षायो०	८
क्षायो०	पारि०	क्षायि०	पारि०	९
क्षायि०	पारि०	पारि०	क्षायो०	१०
			द्विकसंयोगे १०	

॥ २०१ ॥ 'निबो'
निबो रागो अदोसो अ, उइन्नो जस्स जंतुणो । जाणाहि भावलोअं, अणंतजिणदेसिअं सम्मं ॥ २०२ ॥
यस्य जन्तोकरीणों उदयं प्राप्तः तं जन्तुं तेन रागद्वेषरूपभावेन लोक्यत्वात् भावलोकं जानीहि । अनन्ते-
र्भिनः ॥ २०२ ॥ 'द्व्य'

द्व्यगुणैवित्तपज्जवैभवाणुभावे अ भावपरिणामे । जाण चउविहिमेअं, पज्जवलोगं समासेणं ॥ २०३ ॥
द्रव्यस्य गुणा र्णादियस्मथा क्षेत्रस्य पर्याया अगुरुलघयो भरतादिभेदा वा ऊर्ध्वलौकादयः भवस्य नारकादेरनुभावस्ती-
त्रदृग्गादिः, उक्तं च- 'अच्छिनिमीलियमित्तं नत्थि सुहं दुक्कमेव अणुवद्धं । नए नेरइयाणं अहोनिंसि पच्चमाणणं । १ ।'
'वनिनिमीळ्ळिगात्तमपि नौब्बं नास्ति, अनुवद्धं मततं दुःखमेवास्ति ।' असुभा उवियणिज्जा सदरसा रूवगंधफासा य । नए
नेरइयाणं दूत्तयत्तुमोपल्लिमाणं । २ ।' नरके गब्बदादयोऽशुभा वेदनीयाः इत्यादि । तथा भावानां जीवाजीवानां परिणामस्तेन

नेन गुरताग्लादिभावेन कृण्डलकृल्लादिभावेन च परिणामनमित्यर्थः, जानीहि ॥ २०३ ॥ द्रव्यगुणादीनाह ' वन्न '
चत्तरस्मगंधसंटाणफासट्टाणगइवन्नमेए अ । परिणामे अ बहुविहे, पज्जवलोगं विआणाहि ॥ २०४ ॥

चत्तरस्मगंधसंटाणफासट्टाणगइवन्नमेए अ । परिणामे अ बहुविहे, पज्जवलोगं विआणाहि ॥ २०४ ॥
गन्धो सुगन्धो दुर्गन्धश्च । संस्थानानि परिमण्ड-
लानि । कृष्णादयः ५. रसात्मिकादयः ५, लक्षणस्य सर्परसत्त्वेनागणितत्वात् । गन्धो सुगन्धो दुर्गन्धश्च । संस्थानानि परिमण्ड-
लानि । कृष्णादयः ५. रसात्मिकादयः ५, लक्षणस्य सर्परसत्त्वेनागणितत्वात् । गन्धो सुगन्धो दुर्गन्धश्च । संस्थानमवगाहनारूपं, तच्चैकप्रदेशाद्यनेकधा,

गती द्वे, अस्पृशद्गति, स्पृशद्गतिश्च । तत्र इह भवे जीवो यावत्स्वाकाशप्रदेशेष्वगाढस्तावत् एव प्रदेशानूर्ध्वमपि ऋजुश्रेण्याऽव-
गाहमानस्य प्रदेशान्तराणि समयान्तरं चास्पृशतो या गतिः सा अस्पृशद्गतिः, सा तु सिद्धानामेव । एतल्लक्षणद्वयाभावे
स्पृशद्गतिः सा सर्वसंसारिणामेव स्यात् । वर्णादीनां भेदा एकगुणकृष्णादयः । इयता 'दवगुण' इति व्याख्यातं, परिणामांश्च
बहुविधान् श्वेतवर्णादिसुगन्धादिपुद्गलानां कृष्णवर्णादिदुर्गन्धादिपुद्गलानां भावपरिणमनरूपाननेन तु भावपरिणामेति द्वारं ।
शेषद्वारद्वयं तु प्राग्व्याख्यातमेव । पर्याय एव लोकः पर्यायलोकस्तं ॥ २०४ ॥ 'आलु'

आलुक्कइ अ पलुक्कइ, लुक्कइ संलुक्कइ अ एगट्टा । लोगो अट्टुविहो खलु, तेणोसो बुच्चई लोगो ॥

आलोक्यते इत्यालोकः, प्रलोक्यते इति प्रलोकः, संलोक्यते इति संलोकः, एकार्थिका एते शब्दाः यतश्चालोक्यते
इत्यादि, तेन लोकशब्दार्थकथनेनैष नामलोकादिरष्टविधः खलु लोकः सामान्यतो लोक उच्यतेऽत्र लोकोद्योतकरत्वे सर्वे
लोका अधिक्रियन्ते ॥ १०६५ ॥ अथोद्योतमाह 'दुवि'

दुविहो खलु उज्जोओ, नायवो दवभावसंजुत्तो । अग्गी दव्वुज्जोओ, चंदो सूरु मणी विज्जू ॥ १०६६ ॥

उद्योत्यते प्रकाश्यते वस्त्वनेनेत्युद्योत उद्योतकारी वस्तुविशेष इत्यर्थः, स द्विधा द्रव्यभावाभ्यां संयुक्तः द्रव्योद्योतो
भावोद्योतश्चेति । अग्निर्द्रव्योद्योतः, 'विज्जू' विद्युत्, अग्न्यादीनां घटादिद्रव्योद्योतनेऽपि तद्गतनित्यानित्यादिसम्यक्स्व-
रूपानुद्योतनात् ॥ १०६६ ॥ 'नाण'

नाणं भावुज्जोओ जह भणियं सबभावदंसीहिं । तस्स उवओगकरणे, भावुज्जोअं विआणाहि ॥ १०६७ ॥
 यथा मांभापदार्थिभिर्मनुस्वरूपं मणितं, तथा तस्य यद्ज्ञानं स भावोद्योतः, सम्यग् वस्तुबोधत् । तदपि नाविशेषणो-
 योतः । किन्तु तस्य ज्ञानम्योपयोगरूपे सति भावोद्योतं जानीहि, कोऽर्थः—अहत्प्रणीतवस्तुस्वरूपोपयोगे ज्ञातुर्भावोद्योत-
 सम्य न रुजोपेणं उत्याह ॥ १०६७ ॥ ' लोण '

लोणम्मज्जोअगरा, दब्बुज्जोएण नहु जिणा हुंति । भावुज्जोअगरा पुण, हुंति जिणवरा चउवीसं ॥ १०६८ ॥

मांभोपोत्तेनोत्तकरा भावोद्योतकरा मध्यमपदलोपी समामः ॥ १०६८ ॥ ' दब्बु '
 दब्बुज्जोउज्जोओ, पगासई परिमियाम्मि खित्तंमि । भावुज्जोउज्जोओ, लोणालोणं पगासेइ ॥ १०६९ ॥
 द्रव्योद्योतानां अर्थादीनां उद्योतः प्रकाशः परिमिते क्षेत्रे वस्तु प्रकाशयति, ' पहासई 'ति वा पाठः प्रभासते दीप्यते
 इति, भावोद्योतस्य ज्ञानम्योद्योतौ लोकात्तोकं ॥ १०६९ ॥ अथ करशब्दं धर्मतीर्थकरानित्यत्र वक्ष्यमाणत्वात् मुक्त्वा
 धर्मं व्याख्यायति ' दृढ '

दृढ दमभावधम्मो, देवे दमस्स दममेवइहा । तित्ताइसभावो वा गम्माइरथी कुलिंगो वा ॥ १०७० ॥

धर्मो द्विषिषो द्रव्यवो भावतथ । तत्र द्रव्ये जीवादौ धर्मो ज्ञानादिद्रव्यधर्मः, द्रव्यस्यानुपपत्तस्य धर्मोऽनुष्ठानं
 द्रव्यमेवाऽऽता द्रव्यधर्मो धर्मास्तिहायः, तित्तादिर्वा द्रव्यधर्मः, स्वभावो द्रव्यस्य स्वभावो द्रव्यधर्मः, गम्यादिर्वा क्षीयिष्यो द्रव्यधर्मः ।

आवश्यक-
निर्मुक्ति-
दीपिका ॥

॥२२२॥

गती द्वे, अस्पृशद्गति, स्पृशद्गतिश्च । तत्र इह भवे जीवो यावत्स्वाकाशप्रदेशेष्वगाढस्तावत् एव प्रदेशानूर्ध्वमपि ऋजुश्रेण्याऽव-
गाहमानस्य प्रदेशान्तराणि समयान्तरं चास्पृशतो या गतिः सा अस्पृशद्गतिः, सा तु सिद्धानामेव । एतच्छ्रेण्याद्वयाभावे
स्पृशद्गतिः सा सर्वसंसारिणामेव स्यात् । वर्णादीनां भेदा एकगुणकृष्णादयः । इयता 'दधगुण' इति व्याख्यातं, परिणामांश्च
बहुविधान् श्वेतवर्णादिसुगन्धादिपुद्गलानां कृष्णवर्णादिदुर्गन्धादिपुद्गलानां भावपरिणमनरूपाननेन तु भावपरिणामेति द्वारं ।
शेषद्वारद्वयं तु प्राग्व्याख्यातमेव । पर्याय एव लोकः पर्यायलोकस्तं ॥ २०४ ॥ ' आलु '

आलुक्कइ अ पलुक्कइ, लुक्कइ संलुक्कइ अ एगट्टा । लोगो अट्टुविहो खलु, तेणेसो बुच्चई लोगो ॥

आलोक्यते इत्यालोकः, प्रलोक्यते इति प्रलोकः, संलोक्यते इति संलोकः, एकार्थिका एते शब्दाः यतश्चालोक्यते
इत्यादि, तेन लोकशब्दार्थकथनेनैष नामलोकादिरष्टविधः खलु लोकः सामान्यतो लोक उच्यतेऽत्र लोकोद्योतकरत्वे सर्वे
लोका अधिक्रियन्ते ॥ १०६५ ॥ अथोद्योतमाह ' दुवि '

दुविहो खलु उज्जोओ, नायवो द्ववभावसंजुत्तो । अग्गी दव्वुज्जोओ, चंदो सूरुो मणी विज्जू ॥ १०६६ ॥

उद्योत्यते प्रकाश्यते वस्त्वनेनेत्सुद्योत उद्योतकारी वस्तुविशेष इत्यर्थः, स द्विधा द्रव्यभावाभ्यां संयुक्तः द्रव्योद्योतो
भावोद्योतश्चेति । अग्निर्द्रव्योद्योतः, ' विज्जू ' विद्युत्, अग्न्यादीनां घटादिद्रव्योद्योतनेऽपि तद्गतनित्यानित्यादिसम्यक्स्व-
रूपानुद्योतनात् ॥ १०६६ ॥ ' नाणं '

द्विविधो-
द्योतः ॥

॥२२२॥

नाणं भावुञ्जोओ जह भणियं सबभावदंसीहिं । तस्स उवओगकरणे, भावुञ्जोअं विआणाहि ॥१०६७॥
 तथा गौमादश्रिभिन्तुस्वरूपं भणितं, तथा तस्य यद्विज्ञानं स भावोद्योतः, सम्यग् वस्तुवोध्यात् । तदपि नाविशेषणो-
 योगः, किन्तु तस्य ज्ञानस्योपयोगकरणे सति भावोद्योतं जानीहि, कोऽर्थः—अहत्प्रणीतवस्तुस्वरूपोपयोगे जातुर्भावोद्योत-
 मध्य च कर्तव्येऽन्त इत्याह ॥ १०६७ ॥ 'लोग'

लोगस्सुञ्जोअगरा, दवुञ्जोएण नहु जिणा हुंति । भावुञ्जोअगरा पुण, हुंति जिणवरा चउवीसं ॥१०६८॥
 गार्पोपेनोद्योतकृता भावोद्योतकृता मध्यमपदलोपी समासः ॥ १०६८ ॥ 'दवु'

दवुञ्जोउञ्जोओ, पगासई परिमियम्मि खित्तंमि । भावुञ्जोउञ्जोओ, लोगालोगं पगासेइ ॥ १०६९ ॥

द्रव्ययोगानां अर्कादीनां उद्योतः प्रकाशः परिमिते क्षेत्रे वस्तु प्रकाशयति, 'पहासई'ति वा पाठः प्रभासते दीप्यते
 इति, भागोलोतस्य ज्ञानस्योद्योतो लोकालोकं ॥ १०६९ ॥ अथ करशब्दं धर्मतीर्थकरानित्यत्र वक्ष्यमाणत्वात् मुक्त्वा
 धर्मं व्याख्याति 'दुह'

दुह दधभावधम्मो, दधे दधस्स दधमेवऽहवा । तित्ताइसभावो वा गम्माइस्थी कुलिंगो वा ॥१०७०॥

धर्मो द्विषिणो द्रव्यतो भावतश्च । तत्र द्रव्ये जीवादौ धर्मो ज्ञानादिद्रव्यधर्मः, द्रव्यस्यानुपयुक्तस्य धर्मोऽनुष्ठानं
 द्रव्यमेवाऽथवा द्रव्यधर्मो धर्मोऽस्तिकायः, तित्तादिर्वा द्रव्यधर्मः, स्वभावो द्रव्यधर्मः, स्त्रीधिपयो द्रव्यधर्मः ।

तत्र केषाञ्चिन्मातुलदुःहता गम्या भोग्या अन्यषामगम्येति । तथा कुलिङ्गो वा कुतीर्थिकधम्मो द्रव्यधम्मः ॥ १०७० ॥ 'दुह'
दुह होइ भावधम्मो, सुअचरणे वा सुअंसि सज्झाओ । चरणंसि समणधम्मो, खंतीमाई भवे दसहा ॥
भावधम्मो द्विधा श्रुतधर्मश्चरणधर्मश्च । श्रुते इति श्रुतविषयो धम्मः स्वाध्यायः सर्वं श्रुतज्ञानं । चरणे इति चरण-
विषयो धम्मः श्रमणधम्मः क्षान्त्यादिरूपो दशधा भवेत् ॥ १०७१ ॥ अथ पाठान्तरं 'दुविहो य होइ धम्मो दव्वधम्मो य
भावधम्मो य । धम्मत्थिक्राय दव्वे दव्वस्स व जस्स जो भावो । १ । भावंमि होइ दुविहो सुयधम्मो खलु चरित्तधम्मो य ।
सुयधम्मो सज्झाओ चरित्तधम्मो समणधम्मो । २ ।' प्रागुक्तार्थयुक्त्या व्याख्येयं । अथ तीर्थं 'नामं'

नामं ठवणात्तिथं, दव्वत्तिथं च भावत्तिथं च । एक्केऽपि अ इत्तोऽणोगविहं होइ णायवं ॥ १०७२ ॥
नामतीर्थं स्थापनातीर्थमित्यादि । इतो नामादिनिक्षेपादनु एकैकं नामादितीर्थमनेकविधं ज्ञातव्यं । तत्र नामतीर्थमने-
कधा जीवाजीवविषयादिभेदात् । स्थापनातीर्थं तु साकारानाकारस्थापनाभेदात् ॥ १०७२ ॥ द्रव्यभावतीर्थं ज्ञशरीरादि-
भेदादनेकधा स्यातां, तत्र ज्ञशरीरादिव्यतिरिक्ते द्रव्यभावतीर्थे व्याख्याति 'दाहो'
दाहोवसमं तणहाइ, छेअणं मलपवाहणं चव । तिहि अत्थेहि निउत्तं, तम्हा तं दव्वओ त्तिथं ॥१०७३॥

द्रव्यतीर्थं मागधादि तच्च, दाहस्योपशमो यस्मिन् तत् दाहोपशमं, तथा तृष्णायाः छेदनं, मलप्रवाहनं च । एभिस्त्रिभि-
रर्थैः करणभूतैर्निश्चयेन युक्तं अर्थं तस्मात्तद्द्रव्यतस्तीर्थं पृषोदरादित्वात्त्रिपाते तीर्थमिति सिद्धं । नोआगमतो भावतीर्थं क्रोधा-

दिनिश्रादकं शासनं ॥ १०७३ ॥ तत आह । ' कोहं '

कोहंमि उ निग्गहिण, दाहस्सोवसमणं हवइ तित्थं । लोहंमि उ निग्गहिण, तण्हाबुच्छेअणं होइ ॥ १०७४ ॥

कोयनिगृहीते तय्यं ताच्चिकं दाहस्योपगमनं भवति, लोभे निगृहीते वृष्णाव्यच्छेदनं ॥ १०७४ ॥ ' अह्

अट्टविहं कम्मरथं, बहुणहि भवेहिं संचिअं जम्हा । तवसंजमेण धुवइ, तम्हा तं भावओ तित्थं ॥

उट्टमिर्मायैः सञ्चितं अष्टविधं कर्मरजो यस्मादत्र शासने तपःसंयमाभ्यां धाव्यते तस्मात्तच्छासनं ॥ १०७५ ॥ ' दंस '

दंसणनाणचरित्तसु, निउत्तं जिणवरेहिं सवेहिं । एएण होइ तित्थं एसो अन्नोऽवि पज्जाओ ॥ १०७६ ॥

दर्शनादिषु विषयैषु गर्वजिनरैरनियुक्तं नियोजितं, एतेन त्रिवर्षेषु तिष्ठतीति त्रिस्थं, निपाते तीर्थं शासनमेव । एषोऽ-
न्योऽपि ॥ १०७६ ॥ अथ करः ' नाम '

णामक्करो ठवणंक्करो, दवक्करो खित्तंकाळभावक्करो । एसो खलु करगस्स उ, णिखेवो छविहो होइ ॥

कर एव ऋक्कस्यास्य स्वार्थं ऋः ॥ १०७७ ॥ द्रव्यकरादीन् व्याख्याति ' गोम '

गोमहिंसुट्ठिपैर्मूण, छंगेलीगंपि अ करा सुणेयवा । तत्तो अ तर्णपल्ले, सुसकंठुंगारपल्ले य ॥ १०७८ ॥

गोमहिंसुट्ठयज्ञतां, पशुः छागः, छागीनामपि करा राजदेयभागा ज्ञातव्याः, गोकुरः महिषीकर इत्यादि, ततः वृणं, पल्लं, युगं-युगं, काष्ठं, अद्वारा लीहालकास्तेषां कर एव कारः पूरणे ॥ १०७८ ॥ ' सिउं '

११ १२ १३ १४ १५ १६ १७
सिउंबरजंघाए बलिवहकए घए अ चम्मे अ । चुह्लगकरे अ भणिए, अट्टारसमा करुप्पत्ती ॥ १०७९ ॥
शीता हलकर्षः, उदुम्बरो गृहस्य । जङ्घाया जङ्घाबलवतां दूरदेशव्यवसायिनां करः । बलीवर्धाः । पृष्टवाहास्तत्करः, घृतकरः
यद् घृतं उत्तरति तत्करः, चर्मकरः, चुह्लको भोजनं तदेव करः, इह कराः सप्तदश स्वाभाविकाः सदैव प्रवर्तमाना ज्ञेयाः, अष्टा-
दशकरस्योत्पत्तिः स्वकल्पनोत्था, कोऽर्थः प्रागुक्त १७कराधिकः स्वेच्छया कृतोऽष्टादशः करः, स चौत्पत्तिक इति प्रसिद्धः
॥ १०७९ ॥ ' खित्तं '

खित्तंमि जंमि खित्ते, काले जो जंमि होइ कालंमि । दुविहो अ होइ भावे, पसत्थु तह अप्पसत्थो अ ॥
क्षेत्रे यः करः स्यात् स 'खित्ते'त्ति क्षेत्रविषयः करः, एवं कालकरोऽपि, प्रशस्त आदेयोऽप्रशस्तोऽनादेयः ॥ १०८० ॥ तत्रा-
प्रशस्तत्यागात्प्रशस्तान्निरित्यादौ तमेवाह ' कल '

कलहकरो डमरकरो, असमाहिकरो अनिवुइकरो अ । एसो उ अप्पसत्थो, एवमाई मुणेयवो ॥१०८१॥
कलहो वाकलिस्तत्करणशीलः । डमरः कायकलिः, असमाधिः पीडा, अनिर्वृत्तिरस्वास्थ्यं, एष त्वेवमादिरप्रशस्तकरः
॥ १०८१ ॥ ' अत्थ '

अत्थकरो अ हिअकरो, कित्तिकरो गुणकरो जसकरो अ । अभयकर निवुइकरो, कुलगर तित्थंकरंतकरो
अर्थः सुशास्त्रार्थग्रहणं तत्करणशीलः, हितं परिणामसुन्दरं, कीर्तिर्दानादिजा, गुणा ज्ञानादयः, यशः पराक्रमजं

पराक्रमश्चात्र भाग्यारिजयः, श्रेयं स्पष्टं । कुलं एकाचार्यसन्ततिः, अन्तःकरः कर्मन्तिकारी ॥ १०८२ ॥ इह भावधर्म्येण भाव-
तीर्थेण प्रशम्यभारकरेण चाधिहारः । अथ ‘जिण’ इत्यादि ‘जिय’
जियकोट्टमाणमाया, जियलोहा तेण ते जिणा हुंति । अरिणो हंता रयं हंता, अरिहंता तेण बुच्चंति ॥

अथा, किन्तु कोनादिजयनाजिनाः, अरीन् हन्तारः, श्रो हन्तारः, श्रुयोदरादिद्रादहन्तः ॥ १०८३ ॥ ‘कित्ते’
कित्तेमि कित्तणिजे, सदेवमणुआसुरस्स लोगस्स । दंसणनाणचरित्ते, तवविणओ दंसिओ जेहिं ॥ १०८३ ॥

मदयमणुनामुम्य लोक्कम्य, कीर्त्तनीयात्ताममिः सव्यान्, ‘कित्तेमी’ति कीर्त्तयिज्यामि, चैर्दर्शनज्ञानचारित्राणि तपोविनयश्च
दग्धिः ॥ १०८३ ॥ ‘वउ’

चउवीसंति य संना, उसभाईआ उ भणमाणा उ । अविस्दग्गहणा, पुण एरवयमहाविदेहेसुं ॥ १०८५ ॥
चनुर्धिणित्ति मद्दया, ते च भण्यमाना ऋभादयः, अन्यथाऽनन्ताः, अपिशब्दग्रहणाव् पुनरैस्वतमहाविदेहेषु ये तेऽत्रा-
बुक्का यपि न्नुना ज्ञेयाः ॥ १०८५ ॥ ‘कमि’

कम्मिणं केवलरुप्पं, लोगं जाणंति तहय पासंति । केवलचरित्तनाणी, तम्हा ते केवली हुंति ॥ १०८६ ॥
कल्पशब्द उपसार्थे ततश्च केवलकल्पं केवलज्ञानमिा कृत्स्नं सम्पूर्णं लोकं जानन्ति विशेषरूपतया, पश्यन्ति सामान्य-
रूपतया, केवलचारित्रिणः सर्वोत्तमचारित्रिणः, स्तत्रयान्निर्द्वयं चारित्र्योक्त्यारित्रिणैव केवलज्ञानलाभज्ञप्स्यै, केवलज्ञानिनश्च

केवलशब्दः सम्पूर्णार्थः, तस्मात्ते केवलिनो भवन्ति । अथ चालनाप्रत्यवस्थाने स्वयमुच्येते-लोकस्योद्योतकरानित्यत्र लोकाऽ-
लोकस्येति किं नोक्तं ? उच्यते-इह लोकशब्देन पञ्चास्तिकाया गृह्यन्ते, अत आकाशास्तिकायभेदरूपोऽलोकोऽप्यात्तः । तथा
लोकोद्योतकत्वं अवधिज्ञानादिषु चन्द्रादिषु चास्तीति तन्निरासाय धर्ममतीर्थकरानिति । इदं विशेषणद्वयं लोकोक्त्या विभङ्गज्ञा-
निष्वपि स्यात्ततो जिनानित्युक्तं । ततोऽप्युपशान्तमोहादिनिरासायाहर्त इति । अर्हतः छद्मस्थतानिरासाय केवलिन इति
॥ १०८६ ॥ 'उसभमजियं चेत्यादिसूत्रगाथाः ३

उसभमजिअं च वंदे, संभवमभिणंदणं च सुमइं च । पउमप्पहं सुपासं, जिणं च चंदप्पहं वंदे ॥ २ ॥
सुविहिं च पुप्फदंतं, सीअल सिजंस वासुपुजं च । विमलमणंतं च जिणं, धम्मं संति च वंदामि । ३ ॥
कुंथुं अरं च मल्लिं, वंदे सुणिसुवयं नमिजिणं च । वंदामि रिट्ठेणं, पासं तह वद्धमाणं च ॥ ४ ॥

'सुविहिं च पुप्फदंतं' इति सुविधेर्द्वितीयं नाम । 'वन्दामि अरिनेमिं' इति चूर्णौ, भवपङ्कमग्नस्य जगदुद्धरणाय वृषभो-
पमत्वेन वृषभः । भावारिभिरजितत्वादजितः । सर्वातिशयानां सम्भवनात्सम्भव इत्यादि । सर्वाहतां गुणानुरूपानि नामानि
ज्ञेयानि, एवं च सर्वेऽप्यहन्तो वृषभाः, सर्वे चाजिताः स्युरित्यादि । तथापि नाम्नां विशेषकारणान्याह । अथ निर्युक्ति 'उरू'
उरूसु उसभलंछण, उसभं सुमिणंमि तेण उसभजिणो॥ अरूकेसु जेण अजिआ, जणणी अजिओ जिणो तम्हा

ऊर्वोरूच्छ्वमुखो वृषभो लाञ्छनं स्वप्ने आदौ ऋषभं माताऽपश्यत् ? । प्रभोगर्भस्थे जननी राज्ञा सह क्रीडन्ती अक्षेषु

पायोरुत्पत्तिनाऽभूत् ॥ १०८७ ॥ ‘अभि’
अभिसंभूया सासत्ति, संभवो तेण बुच्चई भयवं । अभिणंदई अभिखं, सक्को अभिणंदणो तेण ॥ १०८८ ॥

अभिमभूतानि गर्तौ जातानि मस्यानीति सम्भवस्तेनोच्यते, प्रमोर्गर्भस्थे इति सर्वत्र ज्ञेयं ३ । ‘अभिनन्दई’ अभीक्षणं
नरा प्रलोत्पत्तिनन्दलानन्दर्यह्वत्यादिना पितरौ ॥ १०८८ ॥ ‘जण’

जणणी मवदथ विणिच्छणसु सुमइत्ति तेण सुमइजिणो । पउससयणंमि जणणीइ डोहलो तेण पउसामो ॥
जननी गर्माथानां विनिश्चयेषु गुमतिः मुष्टु मतिर्जाता यथा विधवयोः मपत्त्योरेकपुत्रार्थं धनार्थं च विवादे राज्ञी प्रोचे-
मन्युषो पातः प्रौरः मनशोरुत्तले निमिश्रय मित्रादं भइक्षयति तात्रद्विलम्बेतां, ततोऽन्यया प्रपन्नं पुत्रमात्रा तु न, ततः सा सत्या
ज्ञाना गरुणा च ५ । ‘पउ’पमगयने स्थापाय जनन्या दोहदः सुर्याऽपूरि, पन्नवर्णश्च प्रभुस्तेन पन्नप्रमः ६ ॥ १०८९ ॥ ‘गब्भ’
गब्भगए जं जणणी जाय सुपासा तओ सुपासजिणो । जणणीए चंदपियणंमि, डोहलो तेण चंदाभो ॥

प्राए पिपमायां तदा मुन्दुपार्थां ज्ञाना । ‘जणणीए’ चन्द्रपाने दोहदश्चाणिकयवत् कलावता पुंसाऽपूरि ८
॥ १०९० ॥ ‘मा’

ममविहीमु अ कुसला, गब्भगए तेण होइ सुविहिजिणो । पिउणो दाहोवसमो, गब्भगए सीयलो तेणं ॥
नागा मीणिपु विंगेणः कुगलाऽभूत्, पुण्यकलिकोपमदन्तन्नात् पुण्णदन्तोऽपि ९ । ‘पिउ, पितुः पूर्वोत्पन्नाऽसाध्यपि-

आवश्यक-
निर्युक्ति-
दीपिका ॥

॥२२६॥

चदाहस्य राज्ञीकरस्पर्शादुपशमोऽभूत् ॥ १०९१ ॥ 'मह'

महरिहसिज्जारुहणंमि, डोहलो तेण होइ सिज्जंसो । पूएइ वासवो जं, अभिखणं तेण वसुपुज्जो ॥
महाहर्षायां महायोग्यायां शय्यायामारोहणे दोहदोऽभूत्तच्चैवं-राजकुलक्रमायातायां आरोहकाशिवकृद्देवताश्रितायां
शय्यायां मातुरारोहे श्रेयोऽभूदिति, छान्दसत्वात् श्रेयांसः ११ । 'पूएइ' वासवो गर्भगेऽर्हत्यभीक्ष्णं जननीं पूजयतीति वास-
वपूज्यः पृषोदरादित्वाद्वासुपूज्यः १२ ॥ १०९२ ॥ 'विम'

विमलतणुबुद्धिजणणी, गब्भगए तेण होइ विमलजिणो । रयणविचित्तमणंतं, दामं सुमिणे तओऽणंतो
जननी विमलतणुबुद्धिस्तन्वा मत्या च निर्मलाऽभूत् १३ । 'रय' अनन्तं अतिदीर्घं दाम माला खप्ने मात्रा दृष्टं
१४ ॥ १०९३ ॥ 'गब्भ'

गब्भगए जं जणणी, जाय सुधम्मत्ति तेण धम्मजिणो । जाओ असिवोवसमो, गब्भगए तेण संतिजिणो ॥
जननी पिता च प्राक् श्राद्धत्वेऽस्थिरौ सन्तौ तदा श्राद्धव्रतस्थिरत्वेन सुधर्म्मणौ जातौ १५ ॥ १०९४ ॥ 'थूहं'

थूहं रयणविचित्तं कुंथुं सुमिणंमि तेण कुंथुजिणो । सुमिणे अरं महरिहं, पासइ जणणी अरो तम्हा ॥
माता स्वप्ने, कौ पृथ्व्यां स्थितं कुस्थं पृषोदरादित्वात् कुंथुं रत्नस्तूपमपश्यत् । १७ । 'सुमि०' अरं चक्राङ्गं रत्नमयं
महारिहं, तथा 'सर्वोत्तमे महासत्त्वकुले य उपजायते । तस्याभिवृद्धेरसौ अर उदाहृतः । १ ।' तस्य कुलस्याभिवृद्धयेऽसौ पुत्रोऽर

'उसभम-
जियं चे'-
त्यादिसूत्र-
गाथात्रय-
व्याख्या ॥

॥२२६॥

इति मांया युद्धकृत्ः १८ ॥ १०१५ ॥ 'वर'
वरमुग्दिमच्छसयणंसि, डोहलो तेण होइ महिजिणो । जाया जणणी जं सुवयत्ति सुणिसुवओ तम्हा ॥

'मण्णमणमी'ति मालागय्यापिये दोहदः १९ । 'जाया' जननी पिता च सुण्डु श्राद्धवतो, मनुते सर्वं वेत्ति मुनिः,
म नागी गुत्तन्न २० ॥ १०१५ ॥ 'पण'

पणया पच्चंतनिना दंसियमित्ते जिणंसि तेण नमी । रिट्ठुरयणं च नेमिं उप्पयमाणं तओ नेमी ॥ १०१७ ॥

पुर रुग्णा स्थिताः ग्रन्थन्तृयाः सीममन्विभूषा जिने दशितमात्रे इति, कोऽर्थः-सगर्भे मातरि अट्टालकस्थायां दशि-
नायां प्रणयाः । २१ । 'रिट्ठु' माता स्वप्ने रिष्टरत्नमयीं नेमिं-चक्रधारां उत्पतन्तीं ददर्श । अरिष्टं नमयतीत्यरिष्टनेमिर्वा
२२ ॥ १०१७ ॥ 'मण'

सत्पंसयणे जणणी, नं पासइ तमसि तेण पासजिणो । वट्टइ नायकुलंति अ, तेण जिणो वट्टमाणुत्ति ॥

तमसि ध्वान्ने मत्तफणं मर्षं ग्रयने प्रत्यक्षं पश्यति, दशिघातोऽच्छांदसत्वान् पार्श्वः २३ । 'वट्टु' ज्ञातानां क्षत्रियाणां
तुं रिग्णादिना यदते' २४ ॥ १०१८ ॥ 'एवं मण् अभियुआ' इत्यादि द्वयम्

एवं मण् अभियुआ विहुयरयमला पहीणजरमरणा । चउवीसंपि जिणवरा, तित्थयरा मे पसीयंतु ॥ ५ ॥

एवं मयाऽभिन्तुगाः, पि'तृतरजोमलाः, बध्यमानं कर्म रजः प्राग्बद्धं तु मलं । प्रहीणजरामरणाः, चतुर्विंशतिः अपि

'उत्समम-
जियं चे'-
त्यादिद्वय-
गाथात्रय-
व्याख्या ॥

आवश्यक-
निष्पत्ति-
दीपिका ॥

॥२२६॥

तदाहस्य रात्रीकरस्पशद्दिपशमोऽभूत् ॥ १०९१ ॥ 'मह'

महरिहसिज्जारुहणंमि, डोहलो तेण होइ सिजंसो । पूएइ वासवो जं, अभिखणं तेण वसुपुज्जो ॥
महार्हायां महायोग्यायां शय्यायामारोहणे दोहदोऽभूत्तच्चैवं-राजकुलक्रमायातायां आरोहकाशित्रकृद्देवताश्रितायां
शय्यायां मातुरारोहे श्रेयोऽभूदिति, छान्दसत्वात् श्रेयांसः ११ । 'पूएइ' वासवो गर्भेर्दोहत्वभीक्षणं जननीं पूजयतीति वास-
वपूज्यः षुपोदरादित्वाद्वासुपूज्यः १२ ॥ १०९२ ॥ 'विम'

विमलतणुबुद्धि जणणी, गवभगए तेण होइ विमलजिणो । रयणविचित्तमणंतं, दामं सुमिणे तओऽणंतो
जननी विमलतणुबुद्धिस्तन्वा मत्या च निर्मलाऽभूत् १३ । 'स्य' अनन्तं अतिदीर्घं दाम माला खन्ने मात्रा दृष्टं
१४ ॥ १०९३ ॥ 'गवभ'

गवभगए जं जणणी, जाय सुधम्मत्ति तेण धम्मजिणो । जाओ असिवोवसमो, गवभगए तेण संतिजिणो ॥

जननी पिता च प्राक् श्राद्धत्वेऽस्थिरो सन्तौ तदा श्राद्धव्रतस्थिरत्वेन सुधर्म्मणी जातौ १५ ॥ १०९४ ॥ 'संति'

'उसभम-
जियं चै'-
त्यादिमुत्र-
गाथात्रय-
व्याख्या ॥

इति गंगया इरैरुक्तः १८ ॥ १०१५ ॥ 'वर'

वरसुरहिमहसयणंसि, डोहलो तेण होइ महिजिणो । जाया जणणी जं सुव्वयत्ति सुणिसुव्वओ तम्हा ॥

'मात्तमयणंभी'ति मालायय्यापिये दोहदः १९ । 'जाया' जननी पिता च सुलु आद्धव्रतौ, मनुते सर्वं वेत्तिति मुनिः,
न चानो गुत्राय २० ॥ १०१५ ॥ 'पण'

पणया पञ्चतनिवा दंसियमित्ते जिणंसि तेण नमी । रिट्टुरयणं च नेमिं उप्पयमाणं तओ नेमी ॥१०१७॥

पुरं कृत्वा स्थिताः प्रत्यन्तनृपाः सीमसन्धिभूषा जिने दशितमात्रे इति, कोऽर्थः—सगर्भं मातरि अद्भालकस्यायां दशि-
नागां प्रणयाः । २१ । 'रिट्टो' माता स्वप्ने रिष्टस्तमयीं नेमि—चक्रघारां उत्पतन्तीं ददर्श । अरिष्टं नमयतीत्यरिष्टनेमिर्वा
२२ ॥ १०१७ ॥ 'मयं'

सप्यंमयणे जणणी, तं पासइ तमसि तेण पासजिणो । वडुइ नायकुलंति अ, तेण जिणो वद्धमाणुत्ति ॥

नमनि धान्ने मस्रस्रणं मयं अयने प्रत्यक्षं पश्यति, दशिघातोश्छांदसत्वात् पार्थः २३ । 'वडुं' ज्ञातानां शत्रियाणां
कुलं शिष्यादिना रद्धने' २४ ॥ १०१८ ॥ 'एवं मण अभियुआ' इत्यादि सूत्रम्

एवं मण अभियुआ विहुयरयमला पहीणजरमरणा । चउवीसंपि जिणत्ररा, तिथयरा मे पसीयंतु ॥ ५ ॥

एवं मया अभिस्तुगाः, निधूतरजोमलाः, चध्यमानं कर्म रजः प्राग्बद्धं तु मलं । प्रहीणजरामरणाः, चतुर्विंशतिः अपि

'उत्सभम-
जियं चे'-
त्यादिश्रव-
माथात्रय-
व्याख्या ॥

जिनवराः, अपिशब्दादन्येऽपि तीर्थकरा मे प्रसीदन्तु । यद्यपि ते रागादिरहितत्वान्न प्रसीदन्ति तथापि तानचिन्त्यचिन्ताम-
णीनुदिश्यन्तःकरणशुद्ध्या स्तोत्राणां तत्पूर्वकैवेष्टफलाप्तिः स्यात् ॥ ५ ॥ ' कित्तियवंदिय ' इत्यादि सूत्रम्
कित्तियवंदियमहिआ, जेए लोगस्स उत्तमा सिद्धा । आरुगबोहिलाभं, समाहिवरमुत्तमं दिंतु ॥ ६ ॥

कीर्त्तित्ताः स्वनामभिः वन्दिताः—स्तुताः, महिता भवपूजया ये एते प्राणिलोकस्य मध्ये निर्गतकर्ममलत्वेनोत्तमाः
प्रधानाः, सितं वद्धं कर्म भ्मातं दग्धमेवामिति सिद्धाः । आरोग्यं मोक्षं, बोधिलाभं सुधम्मर्माप्तिं, समाधिवरं ज्ञानादिरूपं भावस-
माधि वरं उत्तमं सर्वोत्कृष्टं ददतु ॥ ६ ॥ अथ सूत्रस्पर्शिनिर्युक्तिः, स्तवकीर्त्तनवन्दनैकार्थिकान्याह ' धुति '

धुतिथुणणवंदणनमंसणाणि एगाट्टिआणि एयाणि । कित्तण पसंसणाविअ, विणयपणामेअ एगट्टा ॥ १०९९

स्तुतिः लक्ष्मी, स्तवनं महद्, वन्दनं गुणग्रहणं, नमस्करणं वाचा, कीर्त्तनप्रशंसने विनयप्रणामौ चैकार्थाः ॥ १०९९ ॥ ' मिच्छ '

मिच्छत्तमोहणिजा नाणावरणा चरित्तमोहाओ । त्तिविहतमा उम्मुक्खा, तम्हा ते उत्तमा हुंति ॥ ११०० ॥

मिथ्यात्वमोहनीयमिति दर्शनसप्तकं, ज्ञानावरणं पञ्चधा, चारित्रमोहं १२ कपाय ९ नोकषायभेदैरेकविंशतिधाऽस्मा-
त्रिविधतमस उन्मुक्तास्तस्मात्ते उत्तमाः स्युः ॥ ११०० ॥ ' आरो '

आरोगबोहिलाभं समाहिवरमुत्तमं च मे दिंतु । किंनुहु निआणमेअंति ? विभासा इत्थ कायवा ॥ ११०१ ॥

१ पुष्पादिभिः पूजिताः इति हारि० वृत्तौ अन्यत्र च ।

‘कित्तिय-
वंदित्थे’ति-
सुव्रगाथा-
व्याख्या ॥

प्रादिं स्पष्टं, किं प्रश्ने, बुद्धिचारे, ह्यः स्थापने, निदानमेतदिति । गुरुराह-विभाषेति विविधा भाषा विषयविभागस्थापनाऽत्र
स्वार्थो यथा-नेदं निदानं कर्मवन्धहेतुत्वाभावाद्, यतः मिथ्यात्वविरतिक्रमायप्रमादयोगा बन्धकराः, न चोक्तयाब्जायासेपा-
भेदोऽप्यस्ति, न चाहन्तः स्तुता आरोग्यादि ददति अरागत्वात्, न च न ददति, तद्ध्यानैवैव तत्प्राप्तेः, तत एषा याब्जाऽसत्या-
श्रुता ज्ञेया ॥ ११०१ ॥ तदाह ‘भामा’

भासा असञ्जमोसा, नवरं भत्तीइ भासिआ एसा । न हु खीणपिज्जदोसा, दिंति समाहिं च वोहिं च ॥
नरं केवलं एषा याचनीयरूपाऽसत्यामृषामेद्रामध्यवर्तिनी भाषा भक्त्या भाषिता, क्षीणप्रेमद्वेषाः ममाधिं बोधिं च
नाशश्चेत् ददति ॥ ११०२ ॥ किन्तु ‘जं ने’

जं नेहिं दायवं, तं दिन्नं जिणवरेहिं सवेहिं । दंसणनाणचरित्तस्स, एस तिविहस्स उवएसो ॥ ११०३ ॥
तेषा यज्ञानगमभूतन्तर्वदेणं, तत्किमित्थाह-‘दंसण’दर्शनान्देश्चिद्विषयेषु आरोग्यादिक्रुपदेशः, दर्शनज्ञानचारित्राणां
वामुद्रितानामेव मोक्षगाथस्त्वज्जप्यं विविधस्येति विवेचनं ॥ ११०३ ॥ ननु किं तेषामधुना सामर्थ्यरहितानां स्तुत्या ?
उच्यते ‘नची’

भत्तीइ जिणवराणं, खिज्जंती पुव्वसंत्थिआ कम्मा । आयरिअनमुक्कारेण, विज्जा मंता य सिज्जंति ॥ ११०४ ॥
चिन्तराणां मगया पूर्वमश्रितानि कर्मणि शीयन्ते, यथाऽऽचार्यनमस्कारेण विद्यामन्त्राश्च सिद्ध्यन्ति, तदिसिद्ध्यन्तराय-

कर्मक्षयात् ॥ ११०४ ॥ ' भक्ती '

भक्तीइ जिणवराणं, परमाए खीणपिज्जदोसाणं । आरुग्गबोहिलाभं समाहिसरणं च पावंति ॥११०५॥
परमया जिनवराणां भक्त्याऽऽरोग्यादि प्राप्नुवन्ति ॥ ११०५ ॥ अथ जिनभक्तिमात्रादेव पुनर्बोधिलाभो भावीतिवादिनं क्रियाप्रमादिनं प्रत्युपदेशगाथे ' लद्धि ' ' लद्धि '

लद्धिह्मिअं च बोहिं, अकरितोऽणागयं च पत्थंतो । दच्छिसि जहंतं विब्भल ! इमं च अन्नं च चुक्किहिसि ॥
लद्धिह्मिअं च बोहिं, अकरितोऽणागयं च पत्थंतो । अन्नंदाइं बोहिं, लब्भिसि कयरेण मुल्लेण ? ॥११०७॥

लब्धां बोधि-सुबुद्धिं सदनुष्ठानेन सफलमकुर्वन्, च एवार्थे, अनागतां च बोधिं प्रार्थयन् यथा द्रक्ष्यसि वीक्षिष्यसे तथा श्रुणु हे विह्वल ! जड ! इमां च बोधिं आश्रित्य 'चुक्किहिसि' अंशिष्यसे । द्वितीयगाथायां अन्यामिदानीं बोधिं कतरेण मूल्येन लप्स्यसे ? अयं भावः-बोधौ सत्यां इह क्रियावतोऽन्यभवेऽपि बोधिः स्यान्नान्यस्य, यश्च ग्रन्थिभेदादन्वाद्यबोधिलाभः स राधावेधाभः । अत्र क्षेपकगाथे- ' बोही दवे भावे, दवे पउमाह भावनाणई । नाणाइतिहालद्धी जोगे जोगं च कुवंतो । १ । कोट्टगइ पत्थयंतो, मच्छं चुक्किहिसि तुमंपि एमेव । निव्वयणं वत्तवो तो गिणह इमं जिणवरुत्तं । २ ।' बोधिद्धिंघा द्रव्ये भावे च । द्रव्ये पद्मादेर्बोधिः, भावे ज्ञानादेर्बोधिः । तत्र ज्ञानादित्रिविधलब्धियोगः, तद्योगं रत्नत्रयं च कुर्वन् भावे बोधिवान् स्यात् । यथा जम्बुकः कोष्ठगतायां उदरगतायामिव मांसपेक्ष्यां सत्यां मत्स्यं प्रार्थयन् मत्स्यात् मांसाच्च भ्रष्टः, शिष्य ! त्वमप्येवं प्राप्तां

बोधि प्रमादेनाह्वयन्त्यां प्रार्थयन्नस्याः पस्स्याथ बोधेर्भ्रश्यमीति निर्वचनं निरुक्तं वक्तव्यः । तत इमां जिनपरोक्तां बोधि
 गृह्णाण ॥ ११०६-११०७ ॥ न च चैन्याद्यालम्बनं चेतस्याधाय प्रमाद्यं यतः 'चेह'

चेइयकुलगणमंत्रे, आयरिआणं च पवयण सुए अ । सवेसु वि तेण कयं, तत्रसंजममुज्जमंतेणं ॥ ११०८ ॥
 चैन्यापदेतां, इलं च(चा)न्द्रकुलादि, गणः कुलानां सद्वातः कोटीगणादिः, मङ्घः साध्यादिः, आचार्याः, णं
 यामपालद्वारे । चशब्दादुपाध्यायादयः । प्रवचनं ज्ञानं । श्रुतं १२ अद्धानि, सर्वेष्वप्येषु तेन कृत्यं कृतं, किरूपेण ? तपसंसंयम-
 योक्तव्यत्वा ॥ ११०८ ॥ 'चंदेसु निम्मलयरे'ति सूत्रम्

चंदेसु निम्मलयरा, आइच्चेसु अहिअं पयासयरा । सागरवरगंभीरा, सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥ ७ ॥

पयस्यर्थं यत्पती, चन्द्रेभ्यो निम्बलतराः कर्ममलकलद्रुमाभावात् । आदित्येभ्योऽप्यधिकं प्रकाशकराः लोकालोको-
 पीतरुत्वात् । मागवरः सयमृगणस्ततोऽपि गम्भीराः अलभ्यपारत्वात्, मिद्धा निर्दृत्ताः, सिद्धिं दिग्गन्तु ददतु । अत्र
 निर्भुक्तिः ॥ ७ ॥ 'चंदा'

चंदाइच्चगहाण पहा पयासेइ परिमिअं खित्तं । केवलिअनाणलंभो, लोगालोगं पयासेइ ॥ ११०९ ॥

हेअल्लिकं गम्पूर्णं ज्ञानं नह्यागः ॥ ११०९ ॥ उक्तोऽनुगमः, नयाः सामायिकत्वात् । इति श्री चतुर्विंशतिस्तनाध्ययनं २ ।

कर्मक्षयात् ॥ ११०४ ॥ ' भक्ती '

भक्तीइ जिणवराणं, परमाए खीणपिज्जदोसाणं । आरुग्गबोहिलाभं समाहिमरणं च पावंति ॥११०५॥

परमया जिनवराणां भक्त्याऽऽरोग्यादि प्राप्नुवन्ति ॥ ११०५ ॥ अथ जिनभक्तिमात्रादेव पुनर्बोधिलाभो भावीतिवादिनं क्रियाप्रमादिनं प्रत्युपदेशगथे ' लद्धि ' ' लद्धि '

लद्धिह्छिअं च बोहिं, अकरिंतोऽणागयं च पत्थंतो । दच्छिसि जहंतं विब्भल ! इमं च अन्नं च चुक्किहिसि ॥
लद्धिह्छिअं च बोहिं, अकरिंतोऽणागयं च पत्थंतो । अन्नंदाइं बोहिं, लब्भिसि कयरेण मुह्हेण ? ॥११०७॥

लब्धां बोधि-सुबुद्धिं सदनुष्ठानेन सफलामकुर्वन्, च एवार्थे, अनागतां च बोधिं प्रार्थयन् यथा द्रक्ष्यसि वीक्षिष्यसे तथा श्रुणु हे विह्वल ! जड ! इमां च बोधिं आश्रित्य 'चुक्किहिसि' भ्रंशिष्यसे । द्वितीयगाथायां अन्यामिदानीं बोधिं कतरेण मूल्येन लप्स्यसे ? अयं भावः-बोधौ सत्यां इह क्रियावतोऽन्यभवेऽपि बोधिः स्यान्नान्यस्य, यत्र ग्रन्थिभेदादन्वाद्यबोधिलाभः स राधावेधाभः । अत्र क्षेपकगथे-'बोही दवे भावे, दवे पउमाइ भावनाणाई । नाणाइतिहालद्धी जोगे जोगं च कुवंतो । १ । कोड्डगइ पत्थयंतो, मच्छं चुक्किहिसि तुमंपि एमेव । निव्वयणं वत्तवो तो गिण्ह इमं जिणवरुत्तं । २ ।' बोधिद्धिधा द्रव्ये भावे च । द्रव्ये पन्नादेवोधिः, भावे ज्ञानादेवोधिः । तत्र ज्ञानादिति विधिलब्धियोगः, तद्योगं रत्नत्रयं च कुर्वन् भावे बोधिवान् स्यात् । यथा जम्बुकः कोष्ठगतायां उदरगतायामिव मांसपेक्षयां सत्यां मत्स्यं प्रार्थयन् मत्स्यात् मांसाच्च भ्रष्टः, शिष्य ! त्वमप्येवं प्राप्तां

इति श्रीमन्माणिक्यशेखरसूरिविहितदीपिकायुतं श्री आवश्यक-
सूत्रगतं द्वितीयं चतुर्विंशतिस्तवनमध्ययनं संपूर्णतामगमत्
प्रथमो विभागः ।

